۱۱

علم مفاهیم شناسی در قرآن

نویسنده: رسول ملکیان اصفهانی

بسم الله الرحمن الرحیم

علم مفاهیم شناسی در قرآن

نویسنده:

رسول ملکیان اصفهانی

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد یازدهم – حرف ذ

مشخصات کتاب

سرشناسه:رسول ملکیان اصفهانی،۱۳۴۴

عنوان و نام پدیدآور:علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد یازدهم - حرف ذ/ رسول ملکیان اصفهانی

مشخصات نشر دیجیتالی:اصفهان:مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری:نرم افزار تلفن همراه و رایانه

تلفن همراه مولف : ۰۹۱۳۱۱۴۰۱۴۰

موضوع: علم – مفاهیم قرآنی

رده بندی کنگره : BP۶۵/۴ آ/۵

رده بندی دیویی : ۳۷۲/۲۱ د۵۷۷آ ۱۳۹۰

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحیم

علم مفاهیم شناسی قرآن

۱–قرآن کتاب خداست که برای هدایت ناس وبشروانسان و مسلمان و مومنین و متقین نازل شده است ؛ و ازمعجزات جاویدان محسوب می شود ؛ چه انسانهای مومن و خدا جوئی که با معرفت و عمل به این کتاب آسمانی به سعادت رسیدند و چه دانشمندان بزرگی که درطول بیش از چهارده قرآن برای فهم و نشر معارف این کتاب کریم عمرخود را گذاشته اند. هرزمانی که ازاین کتاب می گذرد تازه هائی ازمعارف این کتاب الهی کشف می گردد و این جریان همچنان ادامه دارد. درپرتو این تلاشهای شایسته علومی زیادی ازمعارف و علوم قرآنی برای ما به یادگارباقی مانده است . که ازمهمترین آن می توان از تفسیرقرآن نام برد. این علم براساس مقدماتی ازعلوم است مثل مفردات قرآن.

شاید بتوان گفت علم مفاهیم شناسی قرآن حد واسط بین معنی کلمه (علم مفردات) و (علم تفسیر قرآن) است. علم مفاهیم شناسی قرآن یک علم جدیدی است که نه می توان علم مفردات قرآن آن را دانست زیرا فراترازآن است و نه می توان آن را علم تفسیرنامید زیرا اساسا با آن متفاوت است.

تفسیر به معنای «دانش تفسیر»، یعنی علمی که دارای ارکان مشهور علم (موضوع، مسائل، مبادی تصوری و تصدیقی) است و

تفسیر دارای موضوع، تعریف،هدف، فایده،

پیش انگاره ها (مبانی و مبادی) و ... است. ازاین رو، تفسیر از علوم مرتبط با قرآن به شمار می آید که بیش از هزار سال عمر دارد.

علم تفسیر به دانشی گفته می شود که انسان را با معانی و مقاصد آیات قرآن و منابع، مبانی، روش ها، معیارها و قواعد آن آشنا می سازد.

به عبارت دیگر، دانش تفسیر از چند بخش اساسی تشکیل می شود: ۱) مبانی تفسیر؛ ۲) قواعد تفسیر؛ ۳) منابع تفسیر؛ ۴) شرایط مفسر؛ ۵) سنجه های فهم تفسیر و معیارهای تفسیر معتبر؛ ۶) روش های تفسیری؛ ۷) گرایش ها (مکاتب) تفسیری.

موضوع علم تفسیر: آیات قرآن (سخنان الهی که در قالب وحی قرآنی بر پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نازل شده است).

هدف دانش تفسیر: کسب توان استنباط صحیح از آیات قرآن.

فایده علم تفسیر: فهم مراد استعمالی (معانی آیات) و مراد جدّی خدا (مقاصد آیات).

۲-اگرمفاهیم قرآن خوب تبیین و توصیف شودمقدمه تفسیرخواهد شد و تفسیر قرآن از غنای بیشتری برخوردار خواهد شد. این دانش که مربوط به مجموعه دانشهای نوین زبانشناسی است می باشد . زبانشناسی بیشتر ناظر به کلام انسانی است که دردورهای مختلف شامل کلام های مقدس(کتابهای آسمانی) نیز شده است . زبان شناسی شامل: زبان شناسی نظری؛ آواشناسی ؛ واج شناسی ؛ واژه شناسی ؛ ساخت واژه ؛ نحو ؛ معناشناسی ؛ معناشناسی واژگانی ؛ معناشناسی آماری ؛ معناشناسی ساختاری ؛ سبک شناسی ؛ تجویز و توصیف ؛ کاربردشناسی ؛ زبانشناسی کاربردی ؛ اکتساب زبان ؛ زبان شناسی روان شناختی ؛ زبان شناسی جامعه شناختی ؛ زبان شناسی شناختی ؛ جامعه شناسی زبان ؛ زبان شناسی محاسباتی؛ زبان شناسی توصیفی ؛ زبان شناسی تاریخی ؛ زبان شناسی تطبیقی ؛ رده شناسی زبان ؛ دستور گشتاری ؛ریشه شناسی. و همچنین توجه به نظریات هرمنوتیک ومتودولوژی

می تواند تاثیرات خوبی درمباحث شناخت قرآن داشته باشد وفضاهای جدید تحقیقات قرآنی ایجاد نماید.

۳-اگر تفسیرما از پیشرفت مناسبی برخوردار نیست دلیل عمده آن این است که روی مقدمات تفسیر کارهای اصلی صورت نگرفته است . این مسئله برای هرکس که باتفسیرقرآن آشنا باشد بدیهی است. برای روشن شدن زوایای پنهان و آشکارقرآن بیش از ده هزارکتاب نوشته شده است ولی می توان به جرات گفت مسلمانان و بشرهنوزبه صورت کامل ازاین ذخیره الهی بهره لازم را نبرده است و استخراجات لازم راازاین گنج الهی نکرده است.

۴-بعضی آیات قرآن قرنها از نظر تفسیری هیچ پیشرفتی نداشته است .و مثل آن است که تفاسیر از روی هم بازنویسی کرده اند و اگر حرف تازه ای هم زده شده است بیشتر جنبه فرقه ای و گرایشی داشته که اکثرا به تاویل آیات و یا بهتر بگوئیم تفسیر به رای شده است.چگونه می توان یک آیه و یا یک سوره را خوب تفسیرکرد در صورتی که زوایای آشکار و پنهان کلمات خوب کالبد شکافی نشده باشد. برای آشکارشدن این مدعی تفاسیرقرآن را براساس قرون طبقه بندی کرده و سیرپیشرفت معانی و مفاهیم و تفاسیرآیات را درآن براساس استانداردهای علمی و روش های نوین بررسی کنید.

۵-متاسفانه در زمان معاصر که به این مسئله مهم یعنی مفاهیم آیات کمی توجه شده است بعضی آن را با شرح لغت اشتباه گرفته اند وکتابهائی به همین نام تالیف شده است واسم کتاب خود را مفا هیم قرآن گذاشته اند و حال آنکه اصلا به مفاهیم نپرداخته اند و یک مقداربیشتر از حد معمول از ترجمه لغت فرارفته اند و دراین زمینه مراکز

قرآنی وعلمی را نیز به اشتباه انداخته اند.

۶-علم مفردات یا واژه شناسی در قرآن دانشی است که در باره تک واژ ه های قرآنی از نظر ریشه اشتقاق لغوی و دلالت آن بر معنای مطلوب مناسب و نوع کاربرد آن در قران بحث می کند بدین منظور که هرگاه شخصی معنای واژه های قرآنی را نمی داند با مراجعه به کتابهای لغوی مانند مفردات راغب می تواند معنا و ریشه موارد اشتقاقی و نوع کاربرد آن را بشناسد . و حال آنکه علم مفاهیم شناسی قرآن درباره یک واژه و معنای آن درتمام حالات علمی و ادبی درقرآن بحث می کند با این توضیح تفاوت عمده و عمیق علم مفردات با علم مفاهیم تا حدودی روشن شد.

علم مفردات شاخه های فراوانی دارد که به بعضی از آنها اشاره می شود:

الف- دانش غریب القرآن

ب-معرب القرآن که در آن در مورد واژه هائی که از زبانهای دیگر به زبان قرآن وارد شده و به صورت عربی در آمده بحث می کند.

ج- اعراب القرآن در خصوص چگونکی اعراب الفاظ قرآن بحث می کند

د-مجازات قرآن انواع مجازهای به کار رفته در قرآن در این شاخه بحث می شود.

ه- وجوه و نظائر در قرآن

و بعضی دیگر از موضوعات علوم قرآن که بنوعی با مفردات قرآن سرو کار دارد.

دانشمندا ن بزرگی به تبیین واژه های قرآنی پرداخته اند و برخی از آنها کتابهائی را نیز تدوین نموده اند که تفصیل آنها در کتابهای رجال مانند : معجم الادباء ، تاریخ بغداد، فهرست ابن ندیم، اعلام زرکلی و .....آمده است.

برای آگاهی از این کتابها می توانید به مجله بینات

شماره هفت و نه مراجعه کنید که بیش از سیصد جلد کتاب معرفی شده است.

۷- مفاهیم قرآن به معنای تحقیق کامل و جامع در باره بنیان آشکارو نهان یک لغت است؛ وبررسی سابقه و شرح آن در کل مجموعه آیات قرآن است. و همچنین تمام کاربردهای علمی و ادبی آن را بررسی کردن است. واین تقریبا یک علم کاملا جدید درباره قرآن است. زیرا باید نقش یک مفهوم را در تمام قرآن درقالب یک کلمه و ارتباطات آن مشخص کرد.تحقیق درباره مفاهیم شناسی قرآن کارساده ای نیست وافراد باید صاحب تخصص های گوناگونی باشند. و بصورت گروهی کارکنند . مفهوم شناسی قرآن بعد ازآشنائی علوم ادبی و منطقی وفلسفی و عرفانی و تاریخی وفقهی و غیره برای محققین حاصل می شود. تازه این بررسی نقش یک کلمه و مفهوم درقرآن است ؛ حال آنکه اگرما خواستیم نقش مفهوم یک جمله و یا چند جمله و یا یک آیه و یا یک سوره را نسبت به یک جمله و یا چند جمله و یا یک آیه ویا یک سوره دیگربررسی کنیم ؛ ببینید چه نیروی انسانی دانشمند و چه سرمایه مالی هنگفت و چه تکنولوژی(ابررایانه) و امکانات نرم افزاری و علمی و سخت افزاری نیاز است. ولی به هرحال کاری است که باید درآینده نزدیک انشاء الله بشود.

۸-قران را می توان مثل قطعات متنوع هندسی (Magnets game) فرض کرد که به بی نهایت اشکال قابل تصوراست اگرشما به یک آجردریک ساختمان بسیاربزرگ و چند هکتاری توجه کنید و نقش این آجردرکل مجموعه را بررسی کنید یک تصورمفهومی بدست آورده اید که جایگاه ومعنای آن را درمنظومه

این ساختمان به شما نشان می دهد و تصور بود ونبود آن دراین منظومه به کل آن می تواند کمک کند و یا آسیب برساند. پس باید درنظرداشت هریک ازکلمات قرآن مفهومی دربردارد که باتمام کلمات و جملات قرآن ارتباط دارد ارتباطی که درطول تاریخ تفسیرقرآن کشف نشده است . و ازاین مبنا استنتاجات بسیاری می توان استخراج کرد که درلابلای بعضی از تفاسیرآمده است.

۹–البته شاید بتوان گفت مفاهیم قرآن یک رشته جدید در علوم و معارف قرآن است و مربوط به دوران معاصر است زیراکه بسیاری از علوم در حدود نیم قرن جدید تحولات جدی بخود گرفته اند. با استفاده ازابزارو امکانات جدید بویژه رایانه وبرنامه ریزی برای آن می توان به این علم دسترسی پیدا کرد. این علم بصورت رسمی هنوزوارد حوزه و دانشگاه نشده است و مطالب آن بصورت گسیخته درضمن مطالب دیگربیان می شود. هراستادی با توجه به شناخت نسبی خود از آن بحث می کند وبسیاری آن را بعنوان یک علم قرآنی نه می شناسند و نه قبول دارند. اینجانب بعد ازحدود سی سال آشنائی با علوم دینی و اسلامی وقرآنی و بعد تمرکزبرروی این موضوع (علم مفاهیم شناسی قرآن) وکشف آن در تفسیرشریف راهنما به این امرخطیرنائل شدم و خداوند رحیم افق نوردیدن آن را بمن نشان داد. و این چیزی بود که بصورت متفاوت در بعضی مکتوبات قرآنی با آن برخورد می کردم که خود داستانهای زیبا و دلنشینی دارد. خیلی دوست داشتم با قرآن مانوس باشم و روزانه چندین نوبت تلاوت داشته باشم ولی بعضی از مواقع یک کلمه و یا یک جمله قرآن و نقش آن

درکل قرآن فکرودل من را بخودش مشغول می کرد و ساعتها و روزها وقت مرا می گرفت و رهایم نمی کرد ؛ نمی توانستم از آن مفهوم کلمه و جمله و آیه دلم را جدا بکنم ؛ هرلحظه و زمانی که می گذشت رخ جدیدی از آن برایم کشف می شد ولی همیشه دوست داشتم یک راهی پیدا کنم که آن را به صورت علمی درمعرض دیگران قراردهم ؛ ولی عظمت کارونداشتن ابزار و امکانات لازم من را از آن باز می داشت تا اینکه این توفیق نسبی برایم حاصل شد. و برای همین همیشه درحیرتم که قلب مقدس اشرف و اکرم واعظم انبیاء یعنی حضرت محمد مصطفی (ص) چگونه این حجم با عظمت معنوی را درسینه مبارکشان داشتند و آن را حمل می کردند. آری این کلمات و آیات الهی است که بی نهایت بارقابل استناد و استدلال و فیض جاری است و هنرنمائی می کند.کاری که ازعهده هیچ مجموعه و دستگاه علمی برنمی آید. کاریکه من انجام داده ام کاری است که اصل زحمت آن را دانشمندان اسلامی درتفسیرقیم راهنما انجام داد ه اند و من فقط آن را دیده و استخراج و تالیف کرد ه ام ؛ هرچند که قبل ازمن به این صورت کسی انجام نداده است.

۱۰–ازخوبیهای علم دردوران جدید این است که آنچه را درتصورذهن و یا کشف دل و یا توهم و یا خیال بود امروز می توان بصورت علم درآورد و به معرض نمایش و عموم گذاشت . شما نگاه کنید در زمان ما مسائلی حتی مثل طی الارض و روی آب راه رفتن ونامرئی شدن و صدها

نمونه از این دست به صورت علمی دسته بندی و طبقه بندی شده است. چه برسد به علومی که ازقواعد و ضوابط مثل تفسیرقرآن برخورداراست.

۱۱- بسیاری ازتفاسیر که دردوران قدیم نوشته شده است درمحدوده علم آموزی ودانش یک فرد و بسته به نوع کتابهای تفسیری و امکاناتی که دراختیارداشته و گرایش و هدفی که داشته است.درصورتیکه درزمان معاصرباید ازنوشتن تکراری و بیهوده این تفاسیرخوداری کرد و زیرنظرمجموعه ای ازاساتید ، تفسیرهمه جانبه نوشت.وحوزهای پژوهشی عظیمی به این امرمهم اختصاص یابد. امید است درآینده حوزه های علمی بزرگ و دانشگاههای بزرگ قرآنی درراستای آموزش و پژوهش های قرآنی بیش ازآن چیزی که امروزوجود دارد تاسیس شود.

۱۲- داشتن روش هدفمند و اصولی و رعایت آن درطول نگارش تفاسیرازنکات مهمی است که مفسرین باید رعایت کنند. زیرا مفسرین بزرگ قرآن بعضی ازموارد یک مفهوم را دریک جای قرآن به یک معنا گرفته اند و درجاهای دیگرقرآن از آن عدول کرده اند مثل آن است که یک جا در قرآن ما کلمه(صلوةَ) را به این شکل و درجاهای دیگرقرآن بصورت (صلاةَ) بنویسیم. اگرما توانستیم به معنای واقعی و مفهوم (روح) یا (امر) یا (امام) و ....درقرآن برسیم باید بااین ملاک واحد درکل قرآن به تحقیق بپردازیم.

۱۳-اگرخواستیم عظمت قرآن را درنظربگیریم باید اینطورتصورکرد که تمام عالم هستی دو بارتکرار شده است یکباربصورت عینی درعالم خارج و یکباربصورت مکتوب به صورت قرآن و اگرگفته عرفاء را به آن اضافه کنیم به این صورت استکه وجود انسان قرآنی (کامل) دو چهره دارد یکی به صورت عینی یعنی جهان خارج و دیگری بصورت مکتوب یعنی قرآن.

۱۴-قرآن کریم در آیه ی بیست و یکم

سوره ی حجر به سرچشمه و منبع موجودات و نزول معیّن آنها اشاره کرده، می فرماید:

(وَ إِن مِّن شَیْ ءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ)

و هیچ چیزی نیست جز آن که منابعش نزد ماست؛ و [لی] جز به اندازه معیّن آن را فرو نمی فرستیم.

«خزائن» در اصل به معنای حفظ و نگه داری چیزی است و در اصطلاح به معنای محلی است که افراد، اموالشان را در آن گردآوری و حفظ می کنند.

این مفهوم در مورد انسان ها صادق است که قدرت محدود دارند و نمی توانند در هر عصری همه چیز را فراهم کنند، اما در مورد خدا تصور نمی شود.

پس خزاین الهی، یا به معنای «مقدورات الهی» است؛ یعنی همه چیز در منبع قدرت الهی جمع است و هر وقت بخواهد هر مقدار که لازم باشد ایجاد می کند و یا به معنای مجموعه ی اموری است که در عالم هستی و جهانِ ماده وجود دارند؛ مثل عناصر و اسباب، که در این مجموعه همه چیز فراوان است، اما هر موجود خاص آن به صورت محدود ایجاد می شود.

قرآن خداوند نیز ازهمین سنخ است که متصل به دریای بی کرانه وجود خداوند است و هروقت خداوند بخواهد مقداری از معنای آن را برای ما ایجاد می کند . و چهره کامل آن درزمان حکومت حضرت ولی عصر(عج) ظهور می کند. انشاء الله.

۱۵- قرآن کریم در آیه ی چهل و یکم سوره ی بقره با اشاره به رابطه ی قرآن با کتب آسمانی پیشین، چهار فرمان در مورد پاس داشت قرآن می دهد و می فرماید:

(وَآمِنُوْا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقاً لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِی ثَمَناً قَلِيلًا وَإِيَّایَ فَاتَّقُونِ)

و به آنچه فرو

فرستادم (/ قرآن) ایمان آورید، در حالی که مؤید چیزی است که با شماست. و نخستین انکار کننده آن نباشید؛ و بهای اندک را با آیات من مبادله نکنید؛ و تنها (از عذاب) من (خودتان) را حفظ کنید.

خداونـد می فرمایـد قرآن را ارزان نفروشـید قـدروقیمت وعظمت آن را دریابیـد و برای رسـیدن به آن بهای لازم را بپردازیـد. هرآیه قرآن مثل عروسی بلند مرتبه ای است که تا بهای آن پرداخته نشود رخ نمی نماید بعضی ازموارد این بهاء به قیمت جان و حقیقت انسان است . کسانیکه خادم قرآن هستند باید همیشه این را مد نظرداشته باشند.

عروس حضرت قرآن نقاب آن گه براندازدکه دارالملک ایمان را مجرد یابد از غوغا

(سنائی)

–

۱۶– دراین قسـمت برای اینکـه وظیفـه مـا نسـبت بـه قرآن مشـخص شـود سـخن رهـبرعظیم الشـان انقلاـب اسـلامی دردنیـای معاصرحضـرت امام خمینی(ره) را می آورم: (جلد بیسـتم صحیفه امام خمینی(ره)– صفحه ۹۱ تا ۹۳– پیـام به مردم زائران بیت الله الحرام به مناسبت ایام حج "مهجوریت حج ابراهیمی "):

(از انس با قرآن کریم ، این صـحیفه الهی و کتاب هدایت ، غفلت نورزند که مسـلمانان هر چه دارند و خواهند داشت در طول تاریـخ گذشـته و آینـده ازبرکات سـرشار این کتاب مقدس است . و از همین فرصت از تمامی علمای اعلام و فرزندان قرآن و دانشمندان ارجمند تقاضا دارم که از کتاب مقدسی که تبیان کل شی ءاست و صادر از مقام جمع الهی به قلب نور اول و ظهور جمع الجمع تابیـده است ، غفلت نفرماینـد. این کتـاب آسـمانی – الهی که صورت عینی و کتبی جمیع اسـما و صـفات و آیات وبینات است

و از مقامات غیبی آن دست ما کوتاه است و جز وجود اقدس جامع من خوطب به از اسرار آن کسی آگاه نیست و به برکت آن ذات مقدس و به تعلیم او خلص اولیای عظام دریافت آن نموده اند و به برکت مجاهدات و ریاضتهای قلبیه ، خلص اهل معرفت به پرتوی از آن به قدر استعداد و مراتب سیر بهره مند شده اند و اکنون صورت کتبی آن ،که به لسان وحی بعد از نزول از مراحل و مراتب ، بی کم و کاست و بدون یک حرف کم وزیاد به دست ما افتاده است ، خدای نخواسته مباد که مهجور شود و گر چه ابعاد مختلفه آن و در هر بعد مراحل و مراتب آن از دسترس بشر عادی دور است لکن به اندازه علم ومعرفت و استعدادهای اهل معرفت و تحقیق در رشته های مختلف ، به بیانها و زبانهای متفاوت نزدیک به فهم از این خزینه لایتناهای عرفان الهی و بحر مواج کشف محمدی -صلی الله علیه و آله و سلم - بهره هایی بردارند و به دیگران بدهند و اهل فلسفه و برهان بابررسی رموزی که خاص این کتاب الهی است و با اشارات از آن مسائل عمیق گذشته ،براهین فلسفه الهی را کشف و حل کرده ، در دسترس اهلش قرار دهند. و وارستگان صاحب آداب قلبی و مراقبات باطنی رشحه و جرعه ای از آنچه قلب عوالم از "ادبنی ربی " دریافت فرموده ، برای تشنگان این کوثر به هدیه آورند و آنان را مودب به آداب الله تا حد میسور نمایند. و متقیان تشنه هدایت بارقه

ای از آنچه به نور تقوا از این سرچشمه جوشان هدی للمتقین هدایت یافته اند، برای عاشقان سوخته هدایت الله به ارمغان آورند. و بالاخره هر طایفه ای از علمای اعلام و دانشمندان معظم به بعدی از ابعاد الهی این کتاب مقدس دامن به کمر زده و قلم به دست گرفته و آرزوی عاشقان قرآن رابرآورند و در ابعاد سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی ، نظامی ، فرهنگی و جنگ و صلح قرآن وقت صرف فرمایند تا معلوم شود این کتاب سرچشمه همه چیز است ؛ از عرفان و فلسفه تاادب و سیاست ، تا بیخبران نگویند عرفان و فلسفه بافته ها و تخیلاتی بیش نیست وریاضت و سیر و سلوک کار درویشان قلندر است ، یا اسلام به سیاست و حکومت و اداره کشور چه کار دارد که این کار سلاطین و روسای جمهور و اهل دنیاست . یا اسلام دین صلح و سازش است و حتی از جنگ و جدال با ستمکاران بری است . و به سر قرآن آن آورند که کلیسای جاهل و سیاستمداران بازیگر به سر دین مسیح عظیم الشان آوردند.

هان ای حوزه های علمیه و دانشگاههای اهل تحقیق ! بپاخیزید و قرآن کریم را ازشرجاهلان متنسک و عالمان متهتک که از روی علم و عمد به قرآن و اسلام تاخته ومی تازند، نجات دهید. و اینجانب از روی جد، نه تعارف معمولی ، می گویم از عمر به بادرفته خود در راه اشتباه و جهالت تاسف دارم . و شما ای فرزندان برومند اسلام ! حوزه ها ودانشگاهها را از توجه به شئونات قرآن و ابعاد بسیار مختلف آن

بیـدار کنیـد. تـدریس قرآن در هر رشـته ای از آن را محط نظر و مقصـد اعلای خود قرار دهید. مبادا خدای ناخواسـته در آخر عمر که ضعف پیری بر شما هجوم کرد از کرده ها پشیمان و تاسف برایام جوانی بخورید همچون نویسنده .

باید بدانیم حکمت آنکه این کتاب جاوید ابدی که برای راهنمایی بشر به هر رنگ و ملیت و در هر قطب و قطر، تا قیام ساعت نـازل گردیـده اسـت ، آن است که مسائـل مهم حیـاتی را چه در معنویـات و چه در نظـام ملکی زنـده نگه دارد و بفهمانـد که مسائل این کتاب برای یک عصر و یک ناحیه نیست .)

۱۷- منطق شیوه ی تفکر صحیح را می آموزد حال اگر کسی بخواهد اندیشه ها و تفکرات خود را به دیگری منتقل کند. یعنی بخواهد از آنچه در ذهن خودش می گذرد دیگری را آگاه سازد ناچار از سـخن اسـتفاده می کند، یعنی الفاظ را برای افاده ی مقصود خود به کار می برد.

مردم عادی چنین می پندارنـد که انسان نخست می اندیشـند سـپس اندیشه های خود را در قالب الفاظ بر زبان می آورد. اما با کمی دقت نظر معلوم می شود که اساساً تفکر بـدون اسـتعمال الفـاظ امکان پـذیر نیست. حتی وقتی که آدمی لب را از سـخن فروبسـته و به انـدیشه فرورفته باشـد، بـاز در واقع بـا یک سلسـله الفاظ مخیّل به تفکر می پردازد و به قول حکما، گویی با خود «حدیث نفس» یا نجوا می کند، به همین جهت است که تفکر و تعقل را نطق باطن می نامند (در مقابل نطق ظاهر

که با الفاظ مسموع انجام می یابد) پرورش ذهنی و فکری آدمی و از قوه به فعل درآوردن استعدادهای معرفتی او جز به کار بردن لفظ امکان پذیر نیست. پس زبان اولاً توأم و همراه با اندیشه های درونی آدمی است. ثانیاً موجب انتقال دانش و فرهنگ و تمدن به دیگران است و آموزش و پرورش بدون استعانت از آن امکانپذیر نیست. همین نیاز مبرم آدمی به زبان موجب شده است که به وضع الفاظ بپردازد و در برابر هر معنایی لفظی را که نمایانگر آن معنی باشد قرار دهد.

چنانکه معلوم است هر لفظ مسموع صوتی است که در هوا پخش می شود و به سرعت محو می گردد. یعنی علامتی است فرار و ناپایدار که عمرآن لحظه ای بیش نیست و فقط هنگام رویارویی با دیگران بکار می رود. اما آدمی مایل است افکار و اندیشه ها و خواسته های خود را به مکانهای دور دست و به آیندگان و کسانی که با او رویاروی نیستند نیز برساند. به همین جهت به وضع الفاظ بسنده نکرده و یک سلسله علایم دیگر نیز وضع کرده که همان خط یا علایم مکتوب یا الفباست. علایمی به مراتب پایدارتر و ثابت تر از الفاظ، این علائم مکتوب را نشان و دال بر الفاظ قرار داده است.

بنابراین علایم مکتوب یا خط یا وجود کتبی دلالت بر حفظ، یعنی اصوات معین ، دارد. به عبارت مختصرتر وجود کتبی دال بر وجود لفظی است ، همانطور که وجود لفظی دال بر معنای ذهنی است و معنای ذهنی دال بر شیء خارجی.

وجود کتبی (علایم کتبی یا خطی) — وجود لفظی

(علایم ملفوظ یعنی اصواتی که با اتکاء به مخارج حروف از دهان خارج می شود) – وجود ذهنی (معنی ذهنی یا صورت ذهنی) – وجود عینی (وجود خارجی یا شی خارجی)

به عبارت موجزتر شیء دارای چهار نحوه وجود است. وجود عینی و وجود ذهنی و وجود لفظی و وجود کتبی . از آنجا که نقش الفاظ در تفکرات آدمی تا این درجه است. منطق دانان در آغاز منطق مبحثی را نیز به الفاظ اختصاص می دهند و البته بحث آنها از الفاظ بحثی است بسیار کلی به نحوی که کم و بیش شامل همه زبانها می شود. بر خلاف بحث علمای دستورزبان که اختصاص بزبانی معین دارد.(علم منطق – رشته های نظری و علوم انسانی و معارف اسلامی)

براین اساس وجود لفظی و کتبی را اعتباری و وجود ذهنی و عینی را حقیقی می دانند.

اگربراین مبنا به قرآن رانگاه کنیم؛ فعالیتهای علمی و قرآنی ما ازچهارحالت خارج نیست:

الف–وجود لفظی قرآن که شامل روخوانی ؛ روان خوانی ؛ تندخوانی؛ صوت ولحن؛ علم تجوید ؛ انواع قرائات قرآنی؛ حفظ ظاهری قرآن؛و تمام فعالیتهائی که دراین حوزه لفظی قرآن می شود.

ب–وجود کتبی قرآن که شامل انواع رسم الخط ونوشتن قرآن ؛ چاپ قرآن؛ تمام کارهای هنری مربوط به قرآن.

ج–وجود ذهنی قرآن یعنی آنچه درذهن مردم مسلمان یا جامعه بشری یا مفسرومحقق قرآن وجود داردو بر روی آن تدبرو تفکرمی کند و آن را نشر وارائه می دهد.و شامل تمام تفاسیر و معارف و علوم قرآنی می شود.

د–وجود عینی قرآن که به دوصورت جلوه می کند یا بصورت فردی که دریک انسان قرآنی درخارج مصداق پیدا می کند و

حقیقی ترین آن امام معصوم است که واقعیت قرآن و مظهرعینی کامل قرآن درعالم خارج است و قرآن ناطق است و درزمان ما حضرت امام ولی عصر(عج) می باشد ویا بصورت جمعی تجلی و ظهورپیدا می کند که جامعه اسلامی و قرآنی و حکومت اسلامی مهدویت است که انشاء الله درآینده ما شاهد و عامل آن خواهیم بود.

به هرحال هرکس که عالم وخادم قرآن باشد بصورت حصرعقلی ازیکی ازاین چهارقسم خارج نیست ؛ و کسیکه درحوزه علم مفاهیم شناسی قرآن فعالیت و تحقیق و مطالعه می کند دربخش سوم (وجود ذهنی) جایگاه می یابد ووقتی درعرصه نشرمکتوب می پردازد درجایگاه دوم (وجود کتبی) فعال است.

اگربخواهیم توضیح مفصل دهیم که علم مفاهیم قرآن شناسی چیست ؟ باید کتابهای مستقلی تالیف گردد ؛ که امیدواریم این مهم درآینده نزدیک انجام گیرد.

۱۷-ما در اینجا براساس امکانات و ابزار و نرم افزارهای علمی بیش ازهزارتا از کلمات قرآن را مفهوم شناسی وبراساس حروف الفبا استخراج کرده ایم ؛ باشد که انشا ء الله در آینده این علم(مفهوم شناسی قرآنی) توسعه لازم را بنماید. از بین تفاسیرتفسیرراهنما را ملاک قرارداده ایم که نسبت به تمام تفسیرهای قرآن بعضی ازاستاندارهای لازم را دارد که می توانید ویژگیهای آن را درمقدمه آن تفسیرشایسته و مهم بخوانید. باید توجه داشت که بعضی ازکلمات مشترک لفظی و بعضی ازآنها مشترک معنوی می باشند ؛ وتعدادی ازکلمات نیز عربی وفارسی می باشد ؛ برای همین کسی که می خواهد مفهومی را بررسی کند لازم است یکدورفهرست کلمات را بررسی کند. . این مجموعه کتاب مفاهیم شناسی قرآن بیشتربرای محققین و پژوهشگران قرآنی و کسانیکه

می خواهند پایان نامه حوزوی و دانشگاهی تالیف کنند ویا علاقه به مباحث عمیق قرآنی هستند می باشد.

حوزه علمیه اصفهان

رسول ملکیان اصفهانی

توحید ذاتی از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ذاتی

آثار توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۴ - ۹

۹ - یکتایی خداوند (توحید ذاتی) ، دلیل لزوم خالص ساختن عبادت (توحید عبادی) برای خدا است .

إنّنی أنا اللّه لا إله إلاّ أنا فاعبدنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۴ - ۱۲

۱۲ - الوهیت یگانه خدا ، مقتضی تسلیم محض بودن در برابر او و روی بر تافتن از غیر او

فإلهکم إله وحد فله أسلموا

<له> متعلق به <أسلموا> بوده و تقدیم آن مفید حصر است; یعنی، فقط تسلیم خدا بشوید و از طاعت غیر او روی برتابید. تفریع <له أسلموا> بر جمله <إلهکم إله واحد> با حرف <فا>، این معنا را می رساند که: با توجه به این که معبود همه شما، تنها خدای یگانه است، ضرورت دارد که تنها از او فرمان ببرید و از تسلیم شدن به غیر او، بپرهیزید.

اهمیت توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۲ - ۱۷

۱۷ ضرورت پرهیز از توهّم بودن همتا و همانند برای خداوند

فلا تجعلوا للّه أنداداً

توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۳ - ۱۵

۱۵ - اعتقاد به خدای یگانه باید با پرستش و اطاعت کامل از او همراه باشد .

نعبد . .. إلهاً وحداً و نحن له مسلمون

کلمه

<تعبدون> (می پرستید) و <نعبد> (می پرستیم) گویای این است که: ایمان داشتن به خدای یکتا (توحید ذاتی) کافی نبوده; بلکه باید او را تنها معبود دانسته و پرستشش کرد. جمله <نحن له مسلمون> نیز بیانگر آن است که علاوه بر پرستش خدا، از فرمانهای او باید اطاعت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۵ - ۳

۳ - خداوند حقیقتی است بی همتا و بی مانند

و من الناس من یتخذ من دون اللّه أنداداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲ - ۵،۶

۵ تنها خداوند ، زنده ای است قائم به ذات خویش .

اللّه لا اله الاّ هو الحیّ القیّوم

حصر در برداشت فوق، بنابراین اساس است که <الحیّ القیوم> خبر برای <اللّه> باشد.

۶ معبود ، باید زنده و قائم به ذات باشد .

اللّه لا اله الاّ هو الحیّ القیّوم

دو صفت حیّ و قیّوم، اشاره به علت حصر عبودیّت به خداوند است; یعنی تنها زنده قائم به ذات می تواند معبود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۸ - ۱۱

۱۱ خداوند از هر گونه شریکی مبرّاست .

لا اله الاّ هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۶۲ - ۳،۵

۳ نفی الوهیّت غیر خدا

و ما من اله الا اللّه

۵ الوهیّت ، تنها از آن خداوند است .

و ما من اله الا اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴

۶ یگانگی خداوند ، مقتضی برپایی قیامت و حسابرسی اعمال *

انّ اللّه کان علی کلّ شیء حسیبا. اللّه لا اله الّا هو لیجمعنّکم الی یوم القیمه

توصیف خداوند به یگانگی و آنگاه بیان برپایی قیامت از سوی او، می تواند اشاره به این معنا باشد که یگانگی خداوند دلیل برپایی قیامت از سوی اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۳ - ۴

۴ هیچ خدایی جز خدای یگانه وجود ندارد .

ما من اله الا اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۶ - ۷،۸،۱۲،۱۴

۷ خداوند منزه از هرگونه شریک در الوهیت و فراتر از داشتن همتایی شایسته پرستش

قال سبحنک

۸ عیسی (ع) خود معتقد و معترف به تنزیه خداوند از داشتن هرگونه شریکی شایسته الوهیت و پرستش

قال سبحنک

۱۲ هیچکس حتی مسیح (ع) و مادرش مریم شایسته همتایی با خداوند نخواهد بود .

ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق

۱۴ عیسی (ع) بدور از اندیشه همتایی با خداوند

ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق . .. تعلم ما فی نفسی

جمله <ما یکون لی ان اقول . ..> بیان این جهت است که عیسی(ع) هرگز چیزی را که سزاوار وی نیست اظهار نداشته و جمله <تعلم ما فی نفسی> اشاره به این دارد که در اندیشه و افکار وی نیز چنین چیزی یعنی شایستگی الوهیت و همتایی با

خداوند، خطور نکرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده -

۵ - ۱۲۰ - ۶

۶ توجه به قدرت مطلق خداوند ، عامل آگاهی به بی همتایی او در الوهیت

و هو علی کل شیء قدیر

جمله <و هو علی کل . ..> می تواند همانند جمله <و للّه ملک ...> تعلیلی باشد بر حقایق بیان شده در آیات گذشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۲ - ۲

۲ الوهیت، مخصوص پروردگاری است که آفریننده هستی و بی نیاز از شریک و فرزند است.

بدیع السموت و الأرض أنی یکون له ولد و لم تکن له صحبه . .. ذلکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۳۱ - ۸،۹

۸ الوهیت در انحصار خداوند است .

لا إله إلا هو

۹ ساحت قدس الهی ، از هر گونه شریک منزه است .

سبحنه عما یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۲ - ۱۱

۱۱ هیچ کس ، حتی پیامبر (ص) ، همتا و عِدل خداوند نیست .

و اللّه و رسوله أحق أن یرضوه

به کارگیری ضمیر مفرد (یرضوه) به جای ضمیر تثنیه (یرضوهما) ممکن است اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۵۰ – ۱۱

۱۱ خداوند ، منزه از داشتن شریک است .

ما لكم من إله غيره إن أنتم إلّا مفترون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۳۸ – ۱۱

۱۱ خداوند ، از داشتن هرگونه شریک و همتایی منزه است .

ما

كان لنا أن نشرك بالله من شیء

مراد از <شیء> می تواند موجوداتی نظیر فرشتگان، ستارگان، بتها و . .. باشد. بر این اساس جمله <ما كان ...> ; یعنی: برای ما شایسته نیست که موجودی را شریک خداوند بدانیم. همچنین می تواند مراد از <شیء>، شریک قرار دادن باشد. بر این مبنا جمله <ما كان لنا...> چنین معنا می شود: برای ما زیبنده نیست که به هیچ نوع شرکی (شرک خفی و جلی، و شرک در عبادت خدا و اطاعت او و ...) گرایش پیدا کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۸ - ۱۲

۱۲ خداوند از هر عیب و نقصی منزّه و از داشتن شریک مبرّاست .

و سبحن الله و ما أنا من المشركين

<سبحان> به معنای تسبیح (منزّه دانستن از نقص و عیب) است. این کلمه مفعول مطلق برای فعل محذوف (اسبح و یا نسبح) می باشد ; یعنی: اسبح و یا نسبح الله تسبیحاً. از مصادیق مورد نظر برای عیب و نقص، شریک داشتن است. قابل ذکر است که جمله <سبحان الله> عطف بر <هذه سبیلی> است ; یعنی: <قل سبحان الله>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱ - ۷،۸

۷- خداوند ، منزه از داشتن هرگونه شریک

سبحنه . .. عمّا یشرکون

۸- ساحت قدس الهی ، بالاتر و والاتر از تصوّر کردن هرگونه شریک برای او

سبحنه و تعلی عمّا یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۱ - ۲،۵

۲- خداوند ، یگانه معبود و إله است .

إنما هو إله

وحد

۵- یگانگی خداوند و باطل بودن هر معبودی غیر از او ، دلیل لزوم اجتناب از شرک

و قال الله لاتتخذوا إلهین اثنین إنما هو إله وحد

جمله <إنما هو إله واحد> تعلیل برای نهی <لاتتخذوا> است و دلالت دارد بر وحدانیت خداوند و بطلان هر چه که غیر خداست و به خدایی خوانده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۱۰ - ۳

۳- صفات و اسمای متعدد خداوند ، به تعدد در مسمّی و به شرک در ذات او منجر نمی شود .

ادعوا الله أو ادعوا الرحمن أیًّاما تدعوا فله الأسماء الحسنی

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که آیه، درصدد جواب مشرکان باشد که خوانده شدن خداوند با <الله> یا <رحمان> را، به معنای تعدد در مسمّی و ذات او می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶۵ - ۱۲

۱۲- هیچ موجودی نظیر خداوند و شایسته هم نامی با او نیست .

ربّ السموت . .. هل تعلم له سمیًّا

<سمیّ> به معنای نظیری است که استحقاق هم نام شدن را داشته باشد (لسان العرب). جمله <هل تعلم ...> استفهام انکاری برای نفی معلوم است ; نه علم و گویای این است که: چیزی وجود ندارد که در اوصاف نظیر خداوند باشد تا هم نام او گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰۸ - ۳

۳- خدا و معبود حقیقی انسان ، تنها یکی است .

أنّما إلهکم إله وحد

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – مؤمنون –

۲۳ - ۹۱ - ۲،۵

۲ - خدا ، مبرّا از شریک و همتا

و ما کان معه من إله

۵ - جهان آفرینش ، جهانی واحد و دارای خدایی واحد

إذًا لذهب کلّ إله بما خلق

استدلال فوق بر پایه نفی آفرینش استوار شده است بدین صورت که: الوهیت متفرع بر خالقیت است. بنابراین اگر چند اله در جهان باشد، باید چند خلق نیز وجود داشته باشد; در حالی که مجموعه هستی، یک خلق بیش نیست. بنابراین جهان هستی، تنها یک خالق و یک اله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۱۷ - ۱

۱ - خدا ، وجودی یگانه و منزه از شریک و همتا

و من یدع مع اللّه إلهًا ءاخر . .. فإنّما حسابه عند ربّه

<دعاء> (مصدر <یدع>)، به معنای خواندن و <برهان> به معنای حجت و دلیل است. عبارت <لابرهان له به> قید توضیحی برای <إلهاً آخر> می باشد و قید احترازی نیست; زیرا خدای دیگری که بتوان بر آن برهان اقامه کرد، وجود ندارد; بلکه برهان بر وحدت خدای یگانه و نفی تعدد خدایان استوار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۹۸ - ۲

۲ - هیچ چیز ، قابل مقایسه و برابری با پروردگار جهانیان نیست .

إن کنّا لفی ضلل مبین . إذ نسوّیکم بربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۰ - ۱۰

۱۰ – تنها خداوند ، بسی برتر و والاتر از شریک داشتن است .

و أنّ اللّه هو العلیّ الکبیر

ضمیر فصل <هو> و <ال> جنس در <العلیّ>

و <الکبیر> که هر دو خبر <أنّ> هستند دلالت بر حصر می کند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – سبأ – ۳۴ – ۲۷ – ۶

۶ – خداوند ، یگانه و یکتا است و شریکی ندارد .

قل أرونی الذین ألحقتم به شرکاء کلّا بل هو اللّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۶۵ – ۷

۷ – خداوند ، ذاتی واحد ، بی کثرت و بدون اجزا است .

ما من إله إلّا اللّه الوحد

جمله <ما من إله إلّا اللّه> می تواند مربوط به یکتایی خدا در برابر شرک و اعتقاد به چند خدایی باشد. صفت <الواحد> نیز می تواند به وحدانیت ذات پروردگار در برابر اعتقاد به تجسّم و ترکیب ذات او اشاره داشته باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۴ – ۹

۹ – خداوند ، یکتا و یگانه و چیره و پیروز است .

هو اللّه الوحد القهّار

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – غافر – ۴۰ – ۳ – ۹

۹ – هیچ معبود حقیقی ، جز اللّه در جهان هستی وجود ندارد .

لا إله إلّا هو

<إله> به معنای معبود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۶ - ۷

۷ - وحدانیت و قهار بودن خداوند ، نشانه اختصاص داشتن فرمان روایی به ذات مقدس او

لمن الملك اليوم للّه الوحد القهّار

ذکر شدن دو صفت یکتایی و قهاریت برای خداوند پس از یادآوری اختصاص داشتن فرمان روایی جهان به

او می توانـد گویای حقیقت یاد شـده باشد; زیرا کسـی که چیره شونده مطلق است و در این چیره گی، یکتا و یگانه می باشد، در اوج قدرت و استیلا بر جهان قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۲ - ۶

۶ - خدایی جز < اللّه > ، در جهانِ هستی وجود ندارد .

تدعوننی لأکفر باللّه و أشرک به ما لیس لی به علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۲ - ۱،۵

۱ - خداوند ، حقیقتی متمایز ، شناخته شده و بی مانند در صفات و افعال

ذلکم اللّه ربّکم

<ذلکم> برای اشاره به شـیء حاضـر است که در این آیه، اسم جلاله (اللّه) می باشـد. آمـدن آن به جای ضـمیر <هو>، می رساند که خداوند حقیقتی است بس معلوم و روشن که اگر افعال و صـفاتش بازگو شود، چنان شـناخته شده و از دیگر حقایق ممتاز می گردد که گویا حقیقتی قابل مشاهده و حاضر می باشد.

۵ - ربوبیت ، خالقیت ، الوهیت و یکتایی ، از اوصاف و ویژ گی های خداوند

ذلکم اللّه ربّکم خلق کلّ شیء لا إله إلاّ هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۴ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، حقیقتی متمایز ، شناخته شده و بی مانند در صفات و افعال

ذلکم اللّه ربّکم

<ذلکم> برای اشـاره به شـیء حاضـر است که در این آیه، اسم جلاله (اللّه) می باشـد. آمـدن آن به جای ضـمیر <هو> می تواند حاکی از این حقیقت باشد که خداوند، حقیقتی

معلوم و روشن است که اگر افعال و صفات او باز گو شود، چنان شناخته شده و از دیگر حقایق ممتاز می گردد که گویا حقیقتی قابل مشاهده و حاضر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۵ - ۱

۱ - تنها خداوند ، ذات دارای حیات حقیقی ، مستقل و جاوید است .

هو الحیّ

جمله < هو الحیّ > مفید حصر است. انحصار حیات برای خداوند با آن که موجودات بسیاری از حیات بر خورداراند گویای این حقیقت است که حیات خداوند، حیاتی است ذاتی، حقیقی و جاوید و حیات دیگر موجودات، حیاتی وابسته و رو به زوال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۹ - ۷

۷ - خداوند ، مبرّا از هر شریک و همانند

قل أئنّکم لتکفرون . .. تجعلون له أندادًا

از استفهام در <أئنّکم> مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۱ - ۱۲

۱۲ - خداوند ، ذاتی بی همتا و بی مانند

لیس کمثله شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۴ - ۶

۶ - الوهیت یگانه و بی شریک خداوند ، بر هستی ، همراه با کاردانی و آگاهی ژرف

و هو الذی فی السماء إله و فی الأرض إله و هو الحکیم العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۱ - ۳

۳ - کمال ذات خدای یگانه هستی ، پیام یکایک موجودات جهان

سبّح للّه ما فی

السموت و ما فی الأرض

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – حشر – ۵۹ – ۲۳ – ۱۸

۱۸ – فرمانروای مقتدر و شکست ناپذیر هستی ، منزّه از هر گونه شریک

سبحن اللّه عمّا یشرکون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اخلاص – ۱۱۲ – ۱ – ۱۰،۱۷

۱۰ – خداوند ، در ذات و صفات ، یکتا و بی نظیر است .

أحد

درباره <أحد> معانی متعددی گفته شده است; از جمله این که: <أحد>; یعنی، کسی که در ربوبیت، ذات و صفات خویش دوم ندارد. (تاج العروس)

۱۷ – < قال الباقر (ع) معنی قوله < اللّه أحد > المعبود الذی یأله الخلق عن ادراکه و الإحاطه بکیفیته فرد بإلهیته متعال عن صفات خلقه ;

امام باقر(ع) فرمود: . .. معنای قول خدا <اللّه أحد>،[این است که او] معبودی است که مخلوقات از درک حقیقت او و احاطه بر چگونگی او حیران و سرگردان اند. او در اله بودن خود یکتا است و بالاتر از صفات مخلوقات خود است>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اخلاص – ۱۱۲ – ۲ – ۹

۹ – خداوند ، از چیزی پدید نیامده و بی فرزند و بی همتا است .

اللّه الصمد

دو آیه بعد (لم یلد و لم یولد . و لم یکن له کفواً أحد)، به دلیل قرار نگرفتن حرف عطف بین آنها و این آیه، می تواند مفسر کلمه <صمد> باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اخلاص – ۱۱۲ – ۳ – ۴

۴ – خداوند ، از چیزی به وجود نیامده است

.

و لم يولد

درک توحيد ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۱ - ۱۰

۱۰ يکتايی خداوند ، منزه بودنش از داشتن شريک و ضرورت پرستش او ، حقايقی قابل درک و فهم برای همگان

يقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غيره . .. أفلاتعقلون

مفعول <تعقلون> حقايقی است که در اين آيه و آيه قبل ، از زبان حضرت هود(ع) نقل شد; همانند ضرورت پرستش خدا ، منزه بودنش از شريک و . ..; يعنی: أفلاتعقلون انه ما لکم من إله غيره و إن عبادته واجب عليکم و ... .

دعوت به توحيد ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۷ - ۴

۴ دعوت مردمان به توحيد و پرستش خداوند يکتا از اساسی ترين وظائف و رسالت های عيسی (ع)

ما امرتنی به ان اعبدوا اللّه ربی و ربکم

تفسير <ما امرتنی به> به <ان اعبدوا اللّه> با اينکه حضرت عيسی(ع) به جز فرمان به عبادت خدا پيامهای ديگر نيز داشت گويای اين است که ابلاغ فرمان توحيد از اساسی ترين وظايف مسيح(ع) بوده است.

دلايل توحيد ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳ - ۱۰

۱۰ - توانايی خداوند بر آفرينش هرچيزی و انجام هر کاری و انحصار خالقيت و رازقيت به او ، نشانه يکتايی خدا و انحصار الوهيت به او است .

يزيد فى الخلق ما يشاء إنّ اللّه على كلّ شىء قدير. .. لا إله إلاّ هو

جمله <لا إله إلاّ هو> به منزله نتيجه براى

مطالبی است که در این آیه و آیه قبل آمده است. گفتنی است که محور آن، مسأله خالقیت و قدرت مطلق خداوند می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۲ - ۱۷

۱۷ - عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، نشانه استحقاق انحصاری او برای الوهیت و عبادت

تدعوننی لأکفر باللّه و أشرک به . .. و أنا أدعوکم إلی العزیز الغفّر

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مؤمن آل فرعون، در رد آیین شرک و بت پرستی، به معرفی خدایی پرداخت که دو صفت عزت مندی و آمرزندگی را دارا است و این خود نوعی استدلال بر بطلان شرک و اثبات حقانیت عقیده توحیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۲ - ۶

۶ - توانایی بر آفرینش همه چیز ، نشانه یکتایی و بی همتایی خداوند است .

ذلکم اللّه ربّکم خلق کلّ شیء لا إله إلاّ هو

جمله <لاـ إله إلاّـ هو> به منزله نتیجه برای مطالبی است که در این آیه و آیه قبل آمده است; که محور آن مسأله خالقیت مطلق خداوند و ارائه جلوه های آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۱ - ۳

۳ - وجود دلایل و نشانه های متعدد و گوناگون ، بر اثبات قدرت و یکتایی خداوند در هستی

و یریکم ءایته فأیّ ءایت اللّه

برداشت یاد شده از جمع آمدن <آیات> استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۸ -

١

١- ربوبیت یگانه خداوند بر هستی ، خود گواه الوهیت بی همتای او است .

ربّ السموت و الأرض . .. لا إله إلاّ هو

زمینه توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١١ - انبیاء - ٢١ - ٢۵ - ۴

۴- توحید در عبادت ، لازمه توحید در الوهیت است .

لااله إلاّأنا فاعبدون

برداشت یاد شده از تفریع مسأله عبادت خدا (فاعبدون)، بر موضوع یگانگی خدا و توحید در الوهیت (لا إله إلاّ أنا)، استفاده گردیده است.

شرک ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ١١۶ - ۴

۴ شرک در الوهیت و عبادت ، در حقیقت انکار خداوند است .

اتخذونی و امی الهین من دون اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١٧ - زخرف - ۴٣ - ١۵ - ٨

٨ - قرار دادن مخلوق خداوند در کنار او و جزء وی به شمار آوردن آن ، کفری آشکار و سرپوشی رسوا بر خرد آدمی و واقعیت هستی است .

و جعلوا له من عباده جزءًا إنّ الإنسن لكفور مبين

واژه <کفور> و <مبین> با توجه به ریشه آنها که یکی پوشیدن و مخفی داشتن حق و دیگری آشکار بودن و پوشش

ناپذیری است می تواند اشاره به خردناپذیر بودن و متناقض بودن مطلب مورد ادعای مشرکان داشته باشد.

عقیده به توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۲ - ۳

۳- لزوم عقیده به یگانگی در وجود و افعال خداوند

لاتجعل مع الله إلهًا ءاخر

علم ذاتی خدا

جلد - نام سوره - سوره -

آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۳۲ – ۷

۷ – علم خداوند ذاتی و دانش دیگران عطایی است از جانب او

لاعلم لنا إلا ما علّمتنا إنک أنت العلیم الحکیم

چون جمله <إنک أنت . ..> پس از بیان ذاتی نبودن علم فرشتگان و موهبتی بودن آن آمده، اشاره به این حقیقت دارد که علم الهی ذاتی است.

نشانه های توحید ذاتی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – دخان – ۴۴ – ۸ – ۲

۲– توحید ربوبی در سراسر نظام هستی ، گواه توحید ذاتی و یکتایی خداوند

ربّ السموت و . .. لا إله إلّا هو

ذاکران از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ذاکران

{ذاکران}

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۱۱ – ۲

۲ صابرانِ دارای اعمال صالح ، همواره و در هر حال خداوند را فراموش نکرده و به درگاه او شاکرند .

لئن أذقنا الإنسن منا رحمه . .. إنّه لیئوس کفور. إلاّ الذین صبروا

در برداشت فوق ، این احتمال منظور شده است که <کفور> از کفران (ناسپاسی) باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۶۹ - ۳

۳- موسی (ع) در عین تعهّد به خضر ، از یاد خدا و نقش مشیّت الهی در کار ها ، غافل نبود .

ستجدنی إن شاء اللّه صابرًا

ازدیاد روزی ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۷

۱۷ - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، از روزیی فراتر از انتظار و توقع خویش برخوردارانداند .

رجال لاتلهیهم تجره . .. لیجزیهم

... و يزيدهم من فضله و اللّه يرزق من يشاء بغير

برداشت ياد شده، مبتنی بر اين نكته است كه لام در <ليجزيهم> و <يزيدهم> برای غايت باشد; يعنی، مردان خدا به منظور بهره مندی از پاداش و فضل خداوند به ياد او هستند; ولی خداوند بيش از انتظارشان به آنان پاداش می دهد و مصداق اصلی <و اللّه يرزق من يشاء>، همين مردان الهی اند.

الگوی ذاكران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲۱ - ۶

۶ - پيامبر (ص) ، الگويی خوب و شايسته ، برای كسانی است كه خداوند را فراوان ياد می كنند .

لقد كان لكم فی رسول اللّه أُسوه . .. لمن كان يرجوا اللّه ... و ذكر اللّه كثيرًا

اميدواری ذاكران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۰،۱۱

۱۰ - مردمانی كه همواره به ياد خدا هستند ، به بهترين پاداش و فضل او اميدواراند .

رجال لاتلهيهم تجره و لابيع عن ذكر اللّه . .. ليجزيهم اللّه أحسن ما عملوا و يزيد

۱۱ - مردمانی كه دايم به ياد خدا هستند ، همواره در حال خوف و رجايند .

رجال لاتلهيهم تجره و لابيع عن ذكر اللّه . .. يخافون يومًا ... ليجزيهم اللّه أحس

برداشت ياد شده از آن جاست كه مردمان الهی، در عين هراس داشتن از وضعيت خود در قيامت (يخافون يوماً. ..)، چشم به پاداش فراوان خداوند و فضل او دوخته اند.

اميدواری ذاكران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۰

۸ - مؤمنانِ همواره به یاد خدا ، باید به سعادت و رستگاری خویش امیدوار باشند .

و اذکروا اللّه کثیرًا لعلّکم تفلحون

انتظارات ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۷

۱۷ - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، از روزیی فراتر از انتظار و توقع خویش برخورداراند .

رجال لاتلهیهم تجره . .. لیجزیهم ... و یزیدهم من فضله و اللّه یرزق من یشاء بغیر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که لام در <لیجزیهم> و <یزیدهم> برای غایت باشد؛ یعنی، مردان خدا به منظور بهره مندی از پاداش و فضل خداوند به یاد او هستند؛ ولی خداوند بیش از انتظارشان به آنان پاداش می دهد و مصداق اصلی <و اللّه یرزق من یشاء>، همین مردان الهی اند.

پاداش ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱،۲،۴،۵،۸

۱ - اعمال خوب مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، در پی دارنده پاداشی از نوع پاداش بهترین عمل ها از سوی خداوند

رجال . .. لیجزیهم اللّه أحسن ما عملوا

۲ - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، از بهترین و بالاترین پاداش های الهی برخوردار خواهند بود .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. لیجزیهم اللّه أحسن ما عملوا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که کلمه <جزاء> پیش از <أحسن>، در تقدیر و مفعول دوم برای <لیجزی> باشد.

۴ - چشم پوشی خداوند در مقام پاداش دهی ، از کم و کاستی های اعمال نیک مردمانی که دایم

به یاد خدا هستند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. لیجزیهم اللّه أحسن ما عملوا

اعطای پاداش بهترین و کامل ترین اعمال به مردمان الهی، ممکن است به این معنا باشد که خداوند، کم و کاستی های اعمال آنان را نادیده می گیرد و پاداش عمل کامل را به آنان عنایت می کند.

۵ - جلوه فضل الهی ، در پاداش دادن به مردمانی که پیوسته به یاد خدا هستند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. لیجزیهم اللّه أحسن ما عملوا

<جزای أحسن> که به معنای پاداش دادن به بیش از حد استحقاق است بیانگر تجلی فضل خدا، در پاداش دهی به مردمان الهی است.

۸ - مردانی که همواره در یاد خدا هستند ، علاوه بر دریافت بهترین پاداش اعمال خود ، از فضل مخصوص الهی نیز برخورداراند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. و یزیدهم من فضله

ترس ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۱

۱۱ - مردمانی که دایم به یاد خدا هستند ، همواره در حال خوف و رجایند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. یخافون یومًا ... لیجزیهم اللّه أحس

برداشت یاد شده از آن جاست که مردمان الهی، در عین هراس داشتن از وضعیت خود در قیامت (یخافون یوماً. ..)، چشم به پاداش فراوان خداوند و فضل او دوخته اند.

تفضل بر ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۸

۸ - مردانی که همواره در یاد

خدا هستند ، علاوه بر دریافت بهترین پاداش اعمال خود ، از فضل مخصوص الهی نیز برخوردارانند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. و یزیدهم من فضله

ذاکران خدا در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۲ - ۱۵

۱۵ کسانی که در گرفتاری ها به یاد خدا بوده و در رفاه و آسایش از او غافل می شوند ، مردمی مسرف هستند .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . .. فلما کشفنا عنه ضرّه ... لم یدعنا ... کذلک زیّن

رفعت خانه ذاکران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۷ - ۳،۴

۳ - منازل رفعت یافته به اذن خداوند ، تنها شایسته مردان تسبیح گویی است که اشتغال به امور دنیا ، هیچ گاه آنان را از رابطه با خدا ، بازنمی دارد .

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع . .. رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام ا

برداشت یاد شده، بر این اساس است که <فی بیوت> متعلق به <یسبح> و ظرف برای <رجال> باشد; یعنی، خانه هایی که در آن مردمانی وجود دارند که. .. .

۴ - به اذن خدا خانه مردمان تسبیح گو ، ذاکر ، بر پا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، دارای مجد و عظمت است .

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر فیها اسمه یسبّح له فیها . .. رجال لاتلهیهم تجر

روزی ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ -

۱۶ – مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، نماز به پا می دارند ، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند ، از روزی فراوان و بی شمار برخورداراند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. لیجزیهم اللّه أحسن ما عملوا و یزید

<حساب> به معنای شمارش است و <بغیر حساب> (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

فضایل ذاکران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ – ۱۳ – ۲۲

۲۲ < عن أبی جعفرالباقر (ع) : ان الصواعق تصیب المسلم و غیر المسلم و لاتصیب ذاکراً ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: صاعقه ها [ممکن است] به مسلمان و یا غیر مسلمان اصابت کند ; ولی به کسی که مشغول ذکر خداست اصابت نمی کند>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ – ۲۸ – ۱

۱ آنان که ایمان آورده و دلهایشان به یاد خدا آرامش می یابد ، از کسانی اند که خداوند آنها را به سوی خویش هدایت کرده است .

و یهدی إلیه من أناب. الذین ءامنوا و تطمئن قلوبهم بذکر الله

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۸ – ۴

۴ – چشم پوشی خداوند در مقام پاداش دهی ، از کم و کاستی های اعمال نیک مردمانی که دایم به یاد خدا هستند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. لیجزیهم اللّه أحسن ما عملوا

اعطای پاداش بهترین و کامل ترین اعمال به مردمان الهی، ممکن است به این

معنا باشد که خداوند، کم و کاستی های اعمال آنان را نادیده می گیرد و پاداش عمل کامل را به آنان عنایت می کند.

فضایل ذاکران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۷ - ۳

۳ - منازل رفعت یافته به اذن خداوند ، تنها شایسته مردان تسبیح گویی است که اشتغال به امور دنیا ، هیچ گاه آنان را از رابطه با خدا ، بازنمی دارد .

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع . .. رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام ا

برداشت یاد شده، بر این اساس است که <فی بیوت> متعلق به <یسبح> و ظرف برای <رجال> باشد; یعنی، خانه هایی که در آن مردمانی وجود دارند که. .. .

مقامات ذاکران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۷ - ۱

۱ هدایت یافتگان و یادکنندگان آیات و معارف الهی از جایگاهی آکنده از آرامش در نزد خداوند برخوردارند.

فمن یرد الله أن یهدیه . .. قد فصلنا الأیت لقوم یذکرون. لهم دارالسلم عند ربهم

ویژگیهای ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۱

۱۱ - مردمانی که دایم به یاد خدا هستند ، همواره در حال خوف و رجایند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. یخافون یومًا ... لیجزیهم اللّه أحس

برداشت یاد شده از آن جاست که مردمان الهی، در عین هراس داشتن از وضعیت خود در قیامت (یخافون یوماً. ..)، چشم به پاداش فراوان خداوند و فضل او

دوخته اند.

ذاكران خدا

{ذاكران خدا}

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۴ - ۱

۱ - انسان هاى متذكر و متوجه به نعمت هاى الهى و تدبير خداوندى ، معترف به معاد و رستاخيز

و تقولوا سبحن الذى سخّر لنا هذا . .. و إنّا إلى ربّنا لمنقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۵ - ۱۷

۱۷- انسان رشد يافته ، متوجه به پروردگار و رشددهنده خويش

حتّى إذا بلغ أشدّه . .. قال ربّ

انسان در چهل سالگى; يعنى، اوج كمال و قواى عقلانى به پروردگار خويش التجا جسته و نقش خداونـد را در رشد و كمال خود در مى يابد. بدين جهت در آيه شريفه به جاى ساير اوصاف الهى، صفت <ربّ> يادشده است.

الگوى ذاكران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲۱ - ۶

۶ - پيامبر (ص) ، الگويى خوب و شايسته ، براى كسانى است كه خداوند را فراوان ياد مى كنند .

لقد كان لكم فى رسول اللّه أُسوه . .. لمن كان يرجوا اللّه ... و ذكر اللّه كثيرًا

اميدوارى ذاكران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ – جمعه – ۶۲ – ۱۰ – ۸

۸ – مؤمنانِ همواره به یاد خدا ، باید به سعادت و رستگاری خویش امیدوار باشند .

و اذکروا اللّه کثیرًا لعلّکم تفلحون

ذاکران خدا در سختی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۱۲ – ۱۵

۱۵ کسانی که در گرفتاری

ها به یاد خدا بوده و در رفاه و آسایش از او غافل می شوند ، مردمی مسرف هستند .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . .. فلما کشفنا عنه ضرّه ... لم یدعنا ... کذلک زیّن

رفعت خانه ذاکران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۷ - ۳،۴

۳ - منازل رفعت یافته به اذن خداوند ، تنها شایسته مردان تسبیح گویی است که اشتغال به امور دنیا ، هیچ گاه آنان را از رابطه با خدا ، بازنمی دارد .

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع . .. رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام ا

برداشت یاد شده، بر این اساس است که <فی بیوت> متعلق به <یسبح> و ظرف برای <رجال> باشد; یعنی، خانه هایی که در آن مردمانی وجود دارند که. .. .

۴ - به اذن خدا خانه مردمان تسبیح گو ، ذاکر ، بر پا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، دارای مجد و عظمت است .

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر فیها اسمه یسبّح له فیها . .. رجال لاتلهیهم تجر

فضایل ذاکران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۷ - ۳

۳ - منازل رفعت یافته به اذن خداوند ، تنها شایسته مردان تسبیح گویی است که اشتغال به امور دنیا ، هیچ گاه آنان را از رابطه با خدا ، بازنمی دارد .

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع . .. رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام ا

برداشت یاد شده، بر این اساس

است که <فی بیوت> متعلق به <یسبح> و ظرف برای <رجال> باشد; یعنی، خانه هایی که در آن مردمانی وجود دارند که. .. .

ذکر

{ذکر}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۹۷ - ۲۴

۲۴ توجه یافتن به مرگ و قبر و قیامت و آمادگی برای آنها ، فلسفه وجود حج و اختصاص آن به خداوند

و للّه علی الناس حج البیت

امام صادق (ع): . .. و اعلم بانّ اللّه تعالی لم یفترض الحجّ و لم یخصّه من جمیع الطاعات بالاضافه الی نفسه بقوله عزّ و جلّ <و للّه علی النّاس حج البیت ... > ... الاّ للاستعداد و الاشاره الی الموت و القبر و البعث و القیامه ... .

مصباح الشریعه، ص ۴۹ ; بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۱۲۵، ح ۱.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۰ - ۸

۸ یادآوری پیروزی های گذشته و توجّه به گردش قانونمند تغییرات اجتماعی ، برطرف کننده ضعف و اندوه جامعه ایمانی

و لا تهنوا و لا تحزنوا . .. ان یمسسکم قرح فقد مسّ القوم قرح مثله و تلک الایّام ن

بنابر اینکه <فقد مسّ القوم>، درباره شکست مشرکان در جنگ بدر باشد، خداوند برای از بین بردن اندوه و ضعف مؤمنان، پیروزی آنان را در جنگ بدر یادآوری کرده و همه را (چه شکست و چه پیروزی) برخاسته از مشیّت خویش دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۳ - ۷

۷ پیکار احد ، کارزاری سخت و مجسّم

کننده مرگ در دیده پیکارگران مسلمان

و لقد کنتم تمنّون الموت . .. فقد رایتموه و انتم تنظرون

۱ مفسران برآنند که آیه شریفه درباره نبرد احد نازل شده است. ۲ چون خداوند از رویارویی و درگیر شدن با کافران، به دیدن مرگ تعبیر کرده است، معلوم می شود که کارزاری سخت بوده که ورود به آن، مساوی دیدن مرگ بوده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۸۵ – ۱۶

۱۶ توجّه دادن به مرگ و کیفر و پاداش اعمال در قیامت و فریبنده بودن دنیا از روش های قرآن برای هدایت انسانها

کلّ نفس ذائقه الموت . .. و ما الحیوه الدّنیا الّا متاع الغرور

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۸۶ – ۷

۷ توجّه به مرگ و اجر اخروی و نیز فریبندگی دنیا ، زمینه ساز پیروزی انسان در آزمایش الهی

کلّ نفس ذائقه الموت . .. لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

ظاهراً آیه قبل (کلّ نفس . ..) رهنمودی برای پیروز شدن مؤمنان درامتحانهای جانی و مالی است. چون بهترین راه برای از جان گذشتگی و جهاد این است که آدمی بداند چه جهاد کند و یا سستی نماید، طعم مرگ را خواهد چشید. و راه معقول برای صرفنظر کردن از اموال این است که آدمی بداند دنیا و آنچه در آن است، فریبنده و پوچ است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – حجر – ۱۵ – ۶ – ۲

۲– < ذکر بودن قرآن > ، وصفی که کافران مکه

با آن آشنا بودند .

و قالوا یأیها الذی نزّل علیه الذّکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – حجر – ۱۵ – ۹ – ۳

۳- < ذکر > از نام های قرآن است .

إنا نحن نزّلنا الذّکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۴۴ – ۵،۱۹

۵- ذکر ، از نام های قرآن کریم است .

و أنزلنا إلیک الذکر

۱۹- < عن أبی عبدالله (ع) : . . . و سمّی الله عزّوجلّ القرآن ذکراً فقال تبارک و تعالی : < و أنزلنا إلیک الذکر . . . > ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: . .. خدای عزّوجلّ قرآن را <ذکر> نامیده و فرموده است: و أنزلناإلیک الذکر>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۹۹ – ۷

۷ – < ذکر > ، از اسامی و اوصاف قرآن

و قد ءاتینک من لدنّا ذکرًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – فرقان – ۲۵ – ۲۹ – ۳

۳ ذکر ، از نام های قرآن کریم

لقد أضلّنی عن الذکر

مراد از <ذکر> در آیه یاد شده قرآن کریم است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – یس – ۳۶ – ۱۱ – ۴

۴ – < ذکر > از نام های قرآن است .

من اتّبع الذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – یس – ۳۶ – ۶۹ – ۹

۹ – ذکر و قرآن ، از نام های کتاب آسمانی پیامبراسلام (ص)

إن هو إلاّ ذکر و قرءان

جلد –

نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – صافات – ۳۷ – ۱۶۸ – ۳

۳ – ذکر ، از نام های کتاب های آسمانی

ذکرًا من الأوّلین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۸ – ۶

۶ – ذکر ، از نام های قرآن

أءنزل علیه الذکر من بیننا بل هم فی شکّ من ذکری

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۴۹ – ۳

۳ – ذکر ، از نام های قرآن

هذا ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۵ – ۵

۵ – < ذکر > ، از نام های قرآن است .

أفنضرب عنکم الذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – مرسلات – ۷۷ – ۵ – ۴

۴ – ذکر ، از نام های قرآن و دیگر کتاب های آسمانی

فالملقیت ذکرًا

آثار اعراض از ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۷ - ۴

۴ - روی گردانی از یاد خدا ، موجب عذاب سخت و شدید الهی است .

و من یعرض عن ذکر ربّه یسلکه عذابًا صعدًا

<صَعَد>، به معنای شدید و سخت است.

آثار تداوم ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۲

۱۲ - یاد دایم خداوند ، افزایش دهنده منزلت و ابعاد وجودی انسان

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. و یزیدهم من فضله

برداشت فوق، از آمدن تعبیر <یزیدهم> به جای <یزید لهم> استفاده می شود;

یعنی، فعل زیاد شدن به خود اشخاص نسبت داده شده است نه به پاداش آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۵ - ۳،۴

۳ - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیرو آفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی های تبلیغ و اجرای تعالیم دین

فاصبر لحکم ربّک$ . .. و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

از توصیه به ذکر خداوند پس از فرمان صبر و شکیبایی در مشکلات رسالت مطلب یاد شده به دست می آید.

۴ - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیروآفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی ها

فاصبر$ . .. و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

. .. و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

آثار ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۳ - ۶

۶ یادآوری امتیاز و برتری انبیای گذشته ، عامل تسهیل پذیرش اطاعت از پیامبر (ص) *

اطیعوا اللّه و الرسول . .. انّ اللّه اصطفی

پس از امر به اطاعت از پیامبر (ص)، امتیاز انبیای گذشته را یادآور می شود تا بفهمانند که امّتهای گذشته نیز مأمور به اطاعت بودند; باشد که از این طریق، اطاعت از پیامبر(ص)، آسان گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۹ - ۲۱

۲۱ توجه به دانایی خدا به تمامی اسرار دل ها ، زمینه ساز پرهیز آدمی از انحرافات

یا ایها الذین امنوا . .. ها انتم اولاء ... انّ اللّه علیم بذات الصدور

جمله <ان اللّه . ..

> علاوه بر بیان این حقیقت که خداونـد به نهان دلها آگاه است، به این هـدف ایراد شده که انسانها با توجه به این حقیقت از انحرافات بپرهیزند; چرا که تمام افکار و اعمالشان در محضر و دید خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۹ - ۵

۵ توجّه به سنّت های الهی در فرجام شوم تکـذیب کننـدگان دین خداونـد ، از میان برنـده هر گونه حزن و انـدوه و سستی از جامعه ایمانی

فسیروا . .. فانظروا کیف کان عاقبه المکذّبین ... و لاتهنوا و لاتحزنوا

اگر جمله <و لا تهنوا . .. >، عطف بر جمله <فانظروا کیف ...> باشد، معنای این دو آیه چنین می شود: شما محزون نباشید، عاقبت تکذیب کنندگانِ آیات الهی (دشمن شما مسلمانان)، نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۳ - ۲۶

۲۶ توجّه به دانایی خداوند به جزئیترین اعمال ، زمینه ساز پرهیز از رفتار های ناپسند (فرار از جنگ و . . .)

اذ تصعدون و لا تلون . .. و اللّه خبیر بما تعملون

جمله <و اللّه . .. >، برای ترغیب مخاطبـان به پرهیز از اعمـال ناپسـند و تشویق به اعمال نیکو و خداپسـند است که با توجّه به مورد آیه، مراد فرار از جنگ و نافرمانی از دستورات نظامی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱ - ۱۹

۱۹ توجه به مراقبت دایمی خداوند ، زمینه ساز رعایت تقوای الهی و اهتمام به خویشاوندان

و

اتّقوا اللّه الّذی تسآءلون به و الارحام انّ اللّه کان علیکم رقیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۷ - ۸

۸ توجه به علم گسترده خداوند ، بازدارنده آدمی از توبه های غیر واقعی

انّما التّوبه علی اللّه للّذین . .. ثمّ یتوبون من قریب ... و کان اللّه علیماً حکـ

یادآوری علم گسترده خداوند پس از بیان توبه و شرایط آن، می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۱ - ۳

۳ توجّه به پیوند زناشویی و اتحاد و یگانگی حاصل از آن ، مانعی برای اجحاف به همسر و بازپس گیری مهریّه

و کیف تأخذونه و قد افضی بعضکم الی بعض

<افضی> از مصدر <افضاء> به معنای اتصال است و در آیه می تواند کنایه از اتحاد و یگانگی زوجین باشد، نه کنایه از خصوص آمیزش; و گر نه می فرمود: <و قد افضیتم الیهنّ>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۲ - ۲۶

۲۶ توجه به آگاهی همه جانبه خداوند ، زمینه مراقبت انسان بر حالات درونی خویش

و لا تتمنّوا . .. انّ اللّه کان بکل شیء علیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۳ - ۱۳

۱۳ توجّه به نظارت دایمی خداوند ، ضامن پایبندی به احکام الهی

و لکل جعلنا موالی . .. انّ اللّه کان علی کل شیء شهیداً

هدف از بیان این حقیقت که خداوند بر هر چیزی ناظر است، این است که آدمی با توجه

به آن، نسبت به احکام ارائه شده از سوی خداوند، متعهد و پایبند باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – نساء – ۴ – ۳۴ – ۳۹

۳۹ توجه به علوّ و عظمت خداوند ، زمینه پرهیز مردان از ستم بر همسران خویش

فلا تبغوا . .. انّ اللّه کان علیّاً کبیراً

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – نساء – ۴ – ۳۷ – ۷

۷ توجه به نقش فضل الهی در بهره مندی انسان از نعمت ها ، بیانگر زشتی بخل و پنهان ساختن داراییها

الذین یبخلون و یأمرون النّاس بالبخل و یکتمون ما اتیهم اللّه من فضله

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – نساء – ۴ – ۴۰ – ۱۲

۱۲ توجه به آگاهی خداوند بر کوچکترین انفاق ، و پاداش عظیم خداوند به انفاقگران ، درمان بخل و ترک احسان

و انفقوا . .. و کان اللّه بهم علیماً. انّ اللّه لا یظلم مثقال ذرّه و ان تک حسنه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – نساء – ۴ – ۵۸ – ۱۸

۱۸ توجه به سمیع و بصیر بودن خداوند ، زمینه عمل به احکام و فرامین او

انّ اللّه یامرکم . .. انّ اللّه کان سمیعاً بصیراً

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – نساء – ۴ – ۸۵ – ۱۱

۱۱ توجّه به حفظ اعمال از سوی خدا ، برانگیزنده انسان به وساطت در کار خیر و پرهیز از وساطت در کار شرّ

و من يشفع . .. و كان اللّه على كل شىء مقيتا

جمله <کان

اللّه . .. > در حقیقت تشویق و تهدیـد است و به این منظور آورده شده که با توجّه به آن، انگیزه برای انجام اعمال نیک فراهم شود و ترس از انجام اعمال بد به وجود آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۸۶ - ۱۰

۱۰ توجّه به حسابرسی دقیق و کامل خداوند در هر عمل ، زمینه انجام اعمال نیک و پرهیز از اعمال ناروا

و اذا حیّیتم . .. انّ اللّه کان علی کل شیء حسیبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۸۷ - ۱۰،۱۱

۱۰ توجّه به الوهیت و کمال مطلق بودن خداوند ، موجب پذیرش خبر های او و اعتقاد به راستی آنها

و من اصدق من اللّه حدیثا

تکیه بر اسم جلالـه <اللّه> بـا وجـود اینکه می تـوانست بـا ضـمیر از آن یـاد شـود، اشـاره به این معنـاست که الوهیّت، ملازم حقانیّت تمامی اخبار اوست. یعنی چون <اللّه> است و کمال مطلق، اَخبار او با واقع مطابقت دایمی دارد.

۱۱ توجه به راستگویی مطلق خداوند ، برطرف کننده هر گونه تردید در تحقق قیامت

لیجمعنّکم الی یوم القیمه لا ریب فیه و من اصدق من اللّه حدیثا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۰ - ۹

۹ توجّه به نقش اساسی مشیت الهی در تضعیف روحیّه دشمنان (منافقان و کافران) ، زمینه پرهیز از غرور و خودبینی

و لو شاء اللّه لسلّطهم علیکم فلقاتلوکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ -

۲۶ - ۹۴

۲۶ توجّه به آگاهی دقیق خداوند از اعمال و انگیزه های آن ، زمینه پرهیز از تخلف فرامین خداوند

فتبیّنوا انّ اللّه کان بما تعملون خبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۸ - ۱۲

۱۲ توجه به احاطه کامل خداوند به اعمال آدمی ، زمینه پرهیز انسان از کار های ناشایست

و کان اللّه بما یعملون محیطاً

تذکر این معنا که خداوند آگاه و محیط به تمامی اعمال می باشد، برای این منظور است که انسانها با توجه به این حقیقت از اعمال ناشایست پرهیز کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۶

۶ توجه به غفران و رحمت الهی ، زمینه و انگیزه ای برای توبه و بازگشت گناهکاران به سوی خدا

و من یعمل سوءاً او یظلم نفسه ثم یستغفر اللّه یجداللّه غفوراً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۱ - ۲

۲ توجه آدمی به بازگشت آثار زیانبار گناه به خود ، زمینه گرایش به توبه و استغفار

ثم یستغفر اللّه یجد اللّه . .. و من یکسب اثماً فانما یکسبه علی نفسه

خداوند پس از ارائه راه آمرزش، این حقیقت را بیان کرده که آثار گناه و خیانت، دامنگیر خود گناهکار خواهد شد، تا او را از خیانت و گناه باز دارد و در صورت ارتکاب، به توبه و استغفار روی آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۲ - ۸

۸ توجه انسان ها به فرجام اعمال

خود ، بازدارنده ایشان از بدی ها و ترغیب کننده آنان به نیکیهاست .

و من یتخذ الشیطن ولیاً من دون اللّه فقد خسر . .. و الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۰ - ۵

۵ توجه به وعده الهی در مورد رفع نیاز ها ، برطرف کننده نگرانی های برخاسته از طلاق های ناگزیر

و إن یتفرقا یغن اللّه کلا من سعته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۱ - ۵

۵ توجه زنان و مردان به مالکیت مطلق خداوند ، برطرف کننده نگرانی آنان از کمبود ها و نیاز ها در صورت طلاق

و إن یتفرقا یغن اللّه کلا من سعته . .. و للّه ما فی السموت و ما فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۵ - ۲۹

۲۹ توجه به آگاهی خداوند از اعمال آدمیان ، زمینه اقامه عدل ، پرهیز از شهادت های دروغ و کتمان شهادت

کونوا قومین بالقسط شهداء للّه . .. فإنّ اللّه کان بما تعملون خبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۸ - ۱۵

۱۵ توجه به علم و آگاهی خداوند ، مانع سوء استفاده انسان ، از خصلت های الهی به مظلومان در بدگویی ظالمان

لایحب اللّه الجهر بالسوء من القول إلاّ من ظلم و کان اللّه سمیعاً علیماً

جمله <کان اللّه . ..>، می تواند هشداری به مظلومان باشد که مبادا از حکم الهی سوء استفاده کنند و در بدگویی و غیبت

ظالم از حد تجاوز نمایند و یا هشدار به کسانی باشد که مظلوم نیستند و به بهانه این که مظلومند، علیه بی گناهی افشاگری کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۷۱ - ۴۰

۴۰ توجه به قدرت و مالکیت مطلق خداوند ، زمینه ساز باور آدمی به کفایت خداوند در تدبیر هستی

له ما فی السموت و ما فی الارض و کفی باللّه وکیلا

جمله <له ما فی السموت . ..> می تواند اشاره به علت کفایت خداوند در وکالت و تدبیر هستی داشته باشد ; یعنی چون مالک و فرمانروایی مطلق است، برای وکالت و تدبیر هستی کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴ - ۳۰

۳۰ توجه به حسابرسی سریع خداوند ، زمینه حصول تقوا در انسان

و اتقوا اللّه إنّ اللّه سریع الحساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱ - ۶

۶ یادآوری و توجه به نعمت های خداوند ، زمینه تقواپیشگی و توکل بر او

اذکروا . .. و اتقوا اللّه و علی اللّه فلیتوکل المؤمنون

امر به تقوا و توکل پس از بیان لزوم یاد کردن نعمتها، بیانگر این معناست که یاد کردن نعمتها در نیل به تقوا و توکل بر خدا نقشی مؤثر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۲ - ۲۴

۲۴ توجه به پاداش عمل ، محرک آدمی بر انجام آن

لئن اقمتم الصلوه . .. لاکفرن عنکم سیاتکم و لادخلنکم جنت

جلد – نام سوره –

سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۲۸ - ۱۵

۱۵ توجه به ربوبیت فراگیر خداوند بر جهان هستی ، موجب ترس از او و پرهیز از گناه

انی اخاف اللّه رب العلمین

توصیف <اللّه> به <رب العلمین>، پس از بیان خداترسی هابیل، می رساند که وی بدان جهت از خدا هراسان بوده که خداوند را پروردگار جهانیان می دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۰ - ۱۷

۱۷ توجه به مالکیت مطلق خداوند و قدرت بیکران او ، بازدارنده آدمی از هرگونه اعتراض به قوانین الهی

الم تعلم إنّ اللّه له ملک السموت و الارض . .. و اللّه علی کل شیء قدیر

جمله <الم تعلم . ..> می تواند به منظور توجیه حد سرقت و برطرف ساختن هر گونه اعتراض درباره آن باشد. به این بیان که مالک تمامی هستی، به هرگونه تصرف در ملک خویش مجاز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۲ - ۲۱

۲۱ توجه به خشنودی خداوند از عدالت پیشگان ، بر انگیزاننده داوران به رعایت قسط و عدل

فاحکم بینهم بالقسط إنّ اللّه یحب المقسطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۲۹

۲۹ توجه به نبود عظمت برای غیر خدا ، مایه پروانکردن از مردم در اجرای احکام الهی

فلاتخشوا الناس و اخشون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ – مائده – ۵ – ۴۹ – ۱۶

۱۶ توجه به حاکمیت اراده خداوند بر هدایت و ضلالت مردمان ،

از میان برنده هر گونه حزن و اندوه بر گمراهی آنان

فان تولوا فاعلم انما یریداللّه ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

از اهداف آگاه ساختن پیامبر(ص) (فاعلم . ..) به اینکه حتی گمراه ساختن مردمان نیز برخاسته از اراده الهی است، بازداری وی از تأسف و اندوه بر گمراهی آنان است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۹۱ – ۱۴

۱۴ یاد خدا ، برپایی نماز ، الفت و مهربانی بین افراد جامعه ، از نشانه های جامعه رستگار

لعلکم تفلحون. انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدوه و ... و عن الصلوه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۹۸ – ۱۳

۱۳ توجه به عقاب ، رحمت و مغفرت الهی زمینه ساز عمل به احکام دین و پرهیز از اعمال ناپسند

و اعلموا إنّ اللّه شدید العقاب و إنّ اللّه غفور رحیم

هدف از بیان شدت عقاب، و بیان رحمت و مغفرت الهی پس از تبیین احکام، این است که زمینه انجام اوامر خدا و پرهیز از نافرمانی وی در مخاطبان به وجود آید.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۴۱ – ۴

۴ خداوند برطرف کننده عذاب و سختی از مشرکان، پس از توجه و دعای خالصانه آنان

بل إیاه تدعون فیکشف ما تدعون إلیه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۲۶ – ۸

۸ توجه به آیات و سنتهای خداوند و به یاد آوردن پیوسته آنها زمینه دستیابی به صراط مستقیم است.

و هذا صرط ربک مستقیما قد

فصلنا الأيت لقوم يذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۱ - ۶

۶ توجه به ربوبيت خدا بر انسانها، زمينه ساز پذيرش احكام اوست.

أتل ما حرم ربكم عليكم

از اهداف بيان ربوبيت خدا به عنوان خاستگاه تحريم شرك و . .. ، اين است كه انسانها بدانند محرمات الهى در راستاى تربيت ايشان بوده و در نتيجه زمينه پذيرش در آنان ايجاد شود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۲۹ - ۱۴

۱۴ توجه حاكمان به نظارت خداوند بر اعمال ايشان ، زمينه ساز گرايش آنان به كردار نيك و پرهيزشان از اعمال نارواست .

و يستخلفكم فى الأرض فينظر كيف تعملون

هدف از تذكار نظارت خداوند بر اعمال آدمى اين است كه وى با توجه به اين حقيقت از اعمال ناروا بپرهيزد و به اعمال نيك رو آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۸ - ۷

۷ توجه به حاكميت مطلق خدا بر هستى ، از ميان برنده هر گونه ترديد نسبت به رسالت جهان شمول پيامبر (ص)

إنى رسول اللّه إليكم جميعا الذى له ملك السموت و الأرض

بيان حاكميت خدا بر هستى، پس از طرح مسأله رسالت پيامبر و جهان شمول بودن آن، در حقيقت استدلالى بر امكان آن رسالت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۵ - ۸

۸ یاد کردن خدا در هر صبح و عصر ، انسان را از زمره غافلان بیرون می کند .

و اذکر ربک

. .. بالغدو و الاصال و لاتكن من الغفلين

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۶ – انفال – ۸ – ۹ – ۵

۵ يادآورى امداد هاى الهى به مجاهدان راه خدا مايه نهراسيدن از مقابله با دشمنان دين

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

هدف از يادآورى امدادهاى غيبى به مجاهدان، ترغيب مؤمنان به نهراسيدن از مبارزه با دشمنان دين است.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۶ – انفال – ۸ – ۵۲ – ۱۱

۱۱ توجه به سنت الهى در مجازات كافران و گناهكاران ، زمينه ساز پرهيز از كفرورزى و ارتكاب گناه

كدأب ءال فرعون . .. إن اللّه قوى شديد العقاب

هدف از بيان مؤاخذه كافران و گنهكاران هشدارى است به انسانها تا با توجه به آن در مسير ايمان و ترک گناه قرار گيرند.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۷ – توبه – ۹ – ۱۰۵ – ۴،۱۳

۴ توجه انسان به نظارت خدا و رسول و مؤمنان بر اعمالش ، بازدارنده او از خطا و تشويق كننده به نيكيهاست .

قل اعملوا فسيرى اللّه عملكم و رسوله و المؤمنون

۱۳ توجه به علم همه جانبه خداوند به نهان و آشكار ، و غيب و شهود ، بازدارنده آدمى از گناه و توبه شكنى و برانگيزنده وى به خير و صلاح

و قل اعلموا فسيرى اللّه عملكم . .. فينبئكم بما كنتم تعملون

بيان علم همه جانبه خداوند پس از تشويق و توصيه به توبه و عمل مى تواند به منظور مطلب ياد شده باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

٨ - هود -

۱۱ - ۴ - ۶

۶ توجه و باور به قدرت مطلق خدا ، زداینده هرگونه شبهه درباره معاد و برپایی قیامت

إلی الله مرجعکم و هو علی کل شیء قدیر

هدف از بیان قدرت خداوند ، پس از طرح مسأله معاد و روز قیامت ، این است که انسانها را متوجه قدرت همه جانبه خدا کند تا مبادا در تحقق یافتن قیامت که پذیرش آن برای نوع انسانها مشکل است تردید کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۹ - ۱۳

۱۳ توجه و باور به پیروزی اهل تقوا ، زمینه ساز پیشه ساختن صبر و مقاومت در برابر مشکلات راه تقوا و ایمان

فاصبر إن العقبه للمتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۱ - ۹

۹ توجه به خالقیت خدا ، زمینه ساز اخلاص در تبلیغ دین و چشم ندوختن به اجر و پاداش های مردمی است .

إن أجری إلاّ علی الذی فطرنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۶ - ۷

۷ باور به حاکمیت خداوند بر موجودات و توجه به ربوبیت او بر انسانها ، ایجاد کننده روحیه توکل در آنان است .

إنی توکلت علی الله ربی و ربکم ما من دابّه إلاّ هو ءاخذ بناصیتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۱ - ۴

۴ توجّه آدمی به اسما و صفات خدا ، زمینه ساز دیدن خویش در محضر او و روی آوری به دعا و نیایش به درگاه وی

إنه هو العليم الحكيم.

رب قد ءاتیتنی من الملک ... توفنی مسلمًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ – ۳۳ – ۸

۸ توجه به اینکه خداوند هیچ شریکی برای خویش سراغ ندارد ، آدمی را به توحید و نفی شرک گرایش می دهد .

أم تنبّئونه بما لایعلم فی الأرض

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – ابراهیم – ۱۴ – ۴۲ – ۴

۴– توجه به آگاهی همه جانبه خداوند از اعمال و رفتار ستم پیشگان و کیفر شدنشان در روز قیامت ، بازدارنده آدمی از ستم و تعدی

و لاتحسبنّ الله غفلاً عمّا یعمل الظلمون إنما یؤخّرهم لیوم تشخص فیه الأبصر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۱۳ – ۷

۷– توجه و یادآوری ، زمینه ساز معرفت و ابزاری برای شناخت است .

و ما ذرأ لکم فی الأرض . .. إن فی ذلک لأیه لقوم یذّکّرون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۴۵ – ۸

۸– توجه به سرعت زوال زندگی دنیا ، مایه هشدار و عبرت رفاه مندان و دنیاطلبان است .

واضرب لهم مثل الحیوه الدنیا کماء أنزلنه . .. تذروه الریح

با توجه به ارتباط آیه با آیات قبل که در زمینه نشان دادن اندیشه های رفاه مندان مغرور و فرجام آنان بود، نکته بالا فهمیده می شود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸ - ۱۰

۱۰ - یادآوری مکرر سرنوشت مخالفان پیامبران ، در راستای زدایش روحیه مخالفت و طغیان در میان انسان ها است

.

فأهلکنا أشدّ منهم بطشًا و مضی مثل الأوّلین

عبارت <مضـی مثل الأوّلین>، می توانـد بـدین معنا باشـد که داسـتان انبیا و مخالفان ایشان، در آیات دیگری بیان شده است. ذکر <مضـی مثـل الأوّلین> در پایان آیه شـریفه، می توانـد اشاره بـدین نکته باشـد که: <ما مکرراً سـرنوشت آنان را یادآور شدیم تا شاید شما پند گیرید>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۳ - ۲

۲ - توجه به آفریننده نعمت ها ، به دنبال بهرهوری از آن ، امری طبیعی و فطری است .

لتستوا علی ظهوره ثمّ تذکروا نعمه ربّکم إذا استویتم علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۵ - ۱۰

۱۰ - توجه به الوهیت و فرمانروایی جاویدان خداوند و نیز تداوم زندگی انسان در آخرت ، زمینه ساز گرایش انسان به حق

و هو الذی فی السماء إله و . .. و عنده علم الساعه و إلیه ترجعون

با توجه به این که آیات پیشـین در رد منکران توحید بود، استفاده می شود که طرح فرمانروایی خدا بر هستی در دنیا و آخرت، هشداری به حق ستیزان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۰ - ۹

۹ - توجه به خدا دادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و ما لکم ألّاتنفقوا . .. و للّه میرث السموت و الأرض

از اهداف یادآوری خدادادی بودن امکانات و دارایی ها در مقام بیان لزوم انفاق ، تسـهیل امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در

میان انسان ها است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – ممتحنه – ۶۰ – ۴ – ۳۱

۳۱ – توجه به حرکت همه هستی به سوی خداوند ، مقتضی روی آوری و انابه انسان به درگاه او

و إلیک أنبنا و إلیک المصیر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – معارج – ۷۰ – ۳۹ – ۴

۴ – توجه به مبدأ پیدایش بشر و سیر تکوین او ، راهنمای انسان ها به مسأله معاد

إنّا خلقنهم ممّا یعلمون

مطلب یاد شده، از یادآوری مسأله پیدایش بشر برای منکران قیامت استفاده می شود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۲۳ – ۹

۹ – توجّه به وابستگی آفرینش ، تدبیر ، هدایت ، مرگ و قبر انسان به خداوند ، زمینه ساز انجام دادن تکالیف الهی

من نطفه خلقه . .. ثمّ أماته فأقبره ... کلاّ لمّا یقض ما أمره

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۵ – ۶

۶ – یاد نام و اوصاف خداوند ، سوق دهنده انسان به عبادت و نماز است .

و ذکر اسم ربّه فصلّی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – بلد – ۹۰ – ۵ – ۵،۷

۵ - توجه به همراه بودن زندگانی با سختی ها ، مایه پی بردن انسان به ضعف خویش در برابر خداوند

فی کبد . أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

۷ - توجه به عجز انسان در برابر قدرت خداوند ، مانع انکار معاد

أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

جمله <أهلکت مالاً لبداً> (در آیه بعد)، می

تواند حاکی از آن باشد که گوینده آن، به این دلیل انفاق ها را اتلاف مال می داند که منکر پاداش پس از مرگ است. در این صورت آیه شریفه، ریشه آن پندار را می زند و می گوید: مگر انسان گمان می کند که کسی قادر نیست او را حیات بخشیده و به او پاداش دهد که می گوید: انفاق هایم مایه اتلاف اموالم شد؟ آری خداوند بر اعاده او قدرتمند است; گرچه انفاق های چنین شخصی در آن روز پاداشی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۸ - ۴

۴ - توجّه به خدادادی بودن نعمت بینایی ، مایه یقین به پنهان نبودن چیزی از خداوند است .

أیحسب أن لم یره أحد . ألم نجعل له عینین

مطرح کردن نعمت بینایی در پی سرزنش کسانی که به آگاهی خداوند توجه ندارند نوعی استدلال بر علم خداوند است. به این بیان که انسان باید خداوند را آگاه تر از خود بداند; زیرا او ابزار این آگاهی را در اختیار وی قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۹ - ۴

۴ - توجه به خدادادی بودن نعمت بیان و ابزار آن ، مایه یقین به آگاهی خداوند از نیت ها ، افکار و دانسته های انسان است .

أیحسب أن لم یره أحد . ألم نجعل له ... و لسانًا و شفتین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - لیل - ۹۲ - ۱۴ - ۶

۶ - توجّه به مالکیت خداوند بر دنیا

و آخرت و حوادث آنها ، وادار سازنده انسان به جدی گرفتن هشدار های عذاب

و إنّ لنا للأخره و الأُولی . فأنذرتکم نارًا تلظّی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – لیل – ۹۲ – ۲۰ – ۱۰

۱۰ – توجّه به ناچیز بودن همه موجودات در برابر علوّ خداوند ، زمینه ساز خلوص نیت و قصد تقرّب به او در انفاق ها است .

یؤتی ماله . .. ابتغاء وجه ربّه الأعلی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ضحی – ۹۳ – ۱۰ – ۸

۸ – توجّه به رسیدن عطای خداوند ، پیش از کمک خواستن از او ، زمینه پرهیز از دریغ داشتن کمک ، به کسانی است که دست نیاز به سوی انسان دراز می کنند .

و وجدک عائلًا فأغنی . .. و أمّا السائل فلاتنهر

خداوند در آیات پیشین، پیامبر(ص) را متوجّه ساخت که به مجرد فقیر یافتن آن حضرت، وی را غنی ساخت و اکنون از او می خواهد که از رد حاجتمندان آن هم پس از اظهار نیاز کردن آنان بپرهیزد. مقایسه آن عطا و این فرمان، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – شرح – ۹۴ – ۱ – ۴

۴ – توجّه به خدادادی بودن شرح صدر ، مایه اطمینان پیامبر (ص) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . .. ألم نشرح لک صدرک

هدف از استفهام در <ألم نشرح. ..> که برای تقریر است با توجّه به ارتباط آن با محتوای سوره قبل،

توجّه دادن پیامبر(ص) به نعمت هایی است که نشان محبوب بودن او نزد خداوند است تا نگرانی های احتمالی آن حضرت از میان برود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۲ - ۸

۸ - توجّه به عنایت های خداوند در رفع مشکلات رسالت ، مایه اطمینان پیامبر (ص) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . .. و وضعنا عنك وزرك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۷ - ۵

۵ - توجّه به امداد های ویژه خداوند ، برانگیزاننده پیامبر (ص) به استفاده از فرصت های فراغت ، برای سخت کوش بودن در عبادت و دعا

ألم نشرح . .. و وضعنا ... و رفعنا ... فإذا فرغت فانصب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۸ - ۲

۲ - توجّه به ربوبیت خداوند ، برانگیزاننده انسان به ابتهال و تضرّع به درگاه او است .

و إلی ربّک فارغب

قید <إلی ربّک> متعلق به <ارغب> است. تقدیم آن و آوردن حرف <فاء> پس از آن، بیانگر نقش ربوبیت خداوند، در لزوم توجّه به او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۷ - ۴

۴ - توجّه به آفرینش نیکوی انسان ها و سقوط و انحراف برخی از آنان ، دستاویزی برای تکذیب دین و کیفر های اخروی ، باقی نمی گذارد .

فما يكذّبک بعد بالدين

حرف <فاء> در <فما يكذّبک> و نيز كلمه <بعد>، اين آيه را

بر آیات پیشین، تفریع کرده است; یعنی، آیا وجود کسانی که در <أحسن تقویم> بوده و خود را به <أسفل سافلین> سقوط داده اند; دلیل ضرورت دین برای پیشگیری از آن سقوط و ضرورت روز جزا، برای کیفر آن منحرفان نیست؟!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۸ - ۵

۵ - توجّه به حکمت برتر خداوند ، زمینه ساز پذیرش معاد

فما یکذّبک بعد بالدین . ألیس اللّه بأحکم الحکمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱ - ۱۴

۱۴ - توجّه به خالقیت خداوند و ربوبیت او ، برانگیزاننده انسان به همراه ساختن کار ها با ذکر نام او است .

اقرأ باسم ربّک الذی خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۲ - ۴

۴ - آگاهی از قدرت خداوند بر آفرینش انسان از خون لخته ، زمینه ساز توجه به او در آغاز هر کار است .

اقرأ باسم ربّک . .. خلق الإنسن من علق

آثار ذکر آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۲ - ۷

۷ توجه به شدت حرارت آتش دوزخ ، عامل خشنودی اندک انسان و گریه طولانی وی در دنیا و بیم او بر فرجام خویش

قل نار جهنم أشد حراً . .. فلیضحکوا قلیلا و لیبکوا کثیراً

آثار ذکر آخرت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۱۰۷ – ۵

۵- توجه به آخرت و ارزش دادن به آن ، مانع روی

گردانی از ایمان و گرایش به کفر و ارتداد

ذلک بأنهم استحبّوا الحیوه الدنیا علی الأخره

جمله <ذلک بأنهم . ..> در صـدد معرفی مرتـد و انگیزه ارتـداد اوست و او کسـی است که زنـدگی دنیا را بر آخرت ترجیح داده، در حالی که اگر آخرت را در نظر می داشت و برای آن ارزش لازم قائل بود، دست از ایمان برنداشته و مرتد نمی شد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۲۱ – ۷

۷– توجه به عظمت مراتب اخروی ، مایه گرایش به ارزش های عالی آن است .

انظر . .. و للأخره أکبر درجت و أکبر تفضیلاً

دعوت خداونـد از انسانها برای تعمق و تأمل در مـدارج عالی اخروی، می تواند به این منظور باشد که در انسانها انگیزه آخرت طلبی و تلاش برای کسب درجات عالی آخرت ایجاد کند.

آثار ذکر آیات خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – ذاریات – ۵۱ – ۵۰ – ۱

۱ – توجه به آیات الهی ، عامل گریز انسان از شرک و کفر و شتاب به سوی خداوند

ففرّوا إلی اللّه

در آیات پیشـین سـخن از نشانه های خداونـد بود و <فاء> در <ففرّوا> می رساند که نتیجه توجه به نشانه های الهی حرکت پر شتاب به سوی خداوند، برای گریز از مهلکه کفر و شرک است.

آثار ذکر اتقان آفرینش

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – نمل – ۲۷ – ۸۸ – ۷

۷ – توجه به اتقان و استواری مظاهر آفرینش ، راه گشای انسان به معرفت خدای یگانه

صنع اللّه الذی أتقن کلّ شیء

با

توجه به این که آیه بالا در مقام نشان دادن آیات آفاقی برای رهنمون ساختن بشر به معرفت خدا است، مطلب فوق استفاده می شود. به ویژه اگر نصب <صنع...> به فعل مقدری چون <انظروا> و <تدبّروا> باشد.

آثار ذکر احاطه علمی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۶ - ۱۰

۱۰- توجه به احاطه علمی خدا بر بندگان ، زمینه ساز پرهیز آنان از حق ناپذیری و بهانه جویی است .

قل کفی بالله شهیدًا . .. إنه کان بعباده خبیرًا بصیرًا

اینکه خداوند بر مشرکان حق ناپذیر اتمام حجت کرده و آنگاه فرموده است: <او بر حال بندگان آگاه و بیناست> می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

آثار ذکر اختصاصات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۶۵ - ۷

۷ توجه به انحصار عزت برای خداوند و شنوایی و دانایی مطلق او ، برطرف کننده اندوه ایجاد شده از جنجال های تبلیغاتی دشمنان است .

و لا یحزنک قولهم إن العزه للّه جمیعاً هو السمیع العلیم

آثار ذکر استحکام طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۷ - ۷

۷- توجه به استحکام مظاهر طبیعت و ضعف خویش در برابر آنها ، مایه عبرت و پندگیری است .

لن تخرق الأرض و لن تبلغ الجبال طولاً

ذکر <إنک لن تخرق الأرض و . ..> در واقع توجه دادن به استحکام مظاهر طبیعت و متقابلاً ضعف انسان است که می تواند

برای آدمی، عبرت آموز باشد.

آثار ذکر استمرار حیات

جلد - نام سوره

- سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۸۲ - ۵

۵ - توجه به آفرینش انسان و استمرار مرگ و حیات در زمین ، زداینده هر گونه تردید و دو دلی نسبت به معاد و حیات مجدد انسان

و هو الذی أنشأ لکم السمع . .. و هو الذی یحی و یمیت ... أفلاتعقلون ... قالوا أءذا

آثار ذکر استمرار مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۸۲ - ۵

۵ - توجه به آفرینش انسان و استمرار مرگ و حیات در زمین ، زداینده هر گونه تردید و دو دلی نسبت به معاد و حیات مجدد انسان

و هو الذی أنشأ لکم السمع . .. و هو الذی یحی و یمیت ... أفلاتعقلون ... قالوا أءذا

آثار ذکر الوهیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۵ - ۱۰

۱۰ - توجه به الوهیت و فرمانروایی جاویدان خداوند و نیز تداوم زندگی انسان در آخرت ، زمینه ساز گرایش انسان به حق

و هو الذی فی السماء إله و . .. و عنده علم الساعه و إلیه ترجعون

با توجه به این که آیات پیشین در رد منکران توحید بود، استفاده می شود که طرح فرمانروایی خدا بر هستی در دنیا و آخرت، هشداری به حق ستیزان است.

آثار ذکر امدادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۳ - ۹

۹ توجه به شمول حمايت و امداد الهى نسبت به متقين ، از عوامل روى آوردن مؤمنان به جهاد با كافران

قتلوا .

.. و اعلموا أن اللّه مع المتقين

آثار ذکر انحطاط مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ماعون - ۱۰۷ - ۲ - ۵

۵ - توجّه به سقوط اخلاقی منکران معاد ، تا حد خشونت با یتیمان ، مایه پرهیز از تکذیب آخرت است .

فذلک الذی یدعّ الیتیم

آثار ذکر انذارهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۶۰ - ۲

۲ - توجه به انذار های الهی و واقعیت قیامت ، مایه نگرانی انسان و پرهیز از سرخوشی ها

أفمن هذا الحدیث تعجبون . و تضحکون و لاتبکون

لحن توبیخی آیه شریفه، می رساند که توجه به حقانیت معاد و مفاهیم وحی، مقتضی این است که آدمی، بر فرجام خویش گریان و اندوهناک باشد; نه سرمست و خندان.

آثار ذکر انقراض تمدنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸ - ۸

۸ - توجه به هلاکت و انقراض تمدن های با شکوه گذشته ، مایه عبرت قدرتمندان

فأهلکنا أشدّ منهم بطشًا

یادآوری نابودی جوامع پیشین به مردم مکه، می تواند در راستای تنبه و عبرت آموزی آنان باشد.

آثار ذکر انقیاد موجودات

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۴۸ – ۱۰

۱۰– توجه به انقیاد و تذلّل پدیده های مادی در برابر خداوند ، زمینه ساز تسلیم شدن انسان در برابر اوست .

أو لم یروا إلی ما خلق الله من شیء . .. سجّدًا لله و هم دخرون

دعوت به ژرف اندیشی درباره سجده و تذلّل موجودات مادی دربرابر خداوند، در واقع دعوت

به عبرت آموزی از آنهاست.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – حج – ۲۲ – ۱۸ – ۵

۵ – توجه به انقیاد و کرنش تمامی پدیده های جهان در برابر خداوند ، مقتضی گرویدن به خدای واحد و روی گرداندن از شرک و دیگر پرستی است .

إنّ الذین ءامنوا و الذین هادوا . .. ألم تر أنّ اللّه یسجد له من فی السموت و من

آثار ذکر اهوال قیامت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۷ – ۱۶

۱۶ – توجه و اعتقاد به صحنه های دشوار و سخت قیامت ، مقتضی ترس از آن روز است .

یخافون یومًا تتقلّب فیه القلوب و الأبصر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۳۳ – ۸،۹

۸ – توجه به سختی های قیامت ، برانگیزاننده آدمی به تحصیل تقوا است .

اتّقوا ربّکم و اخشوا یومًا

فراخوانی به ترس از قیامت، پس از دعوت به تقوا، می تواند به منظور این نکته باشد که ترس از قیامت، در کسب تقوا به عنوان توشه ای برای آخرت، تأثیر دارد.

۹ – توجه به دشواری های قیامت ، باعث فراهم آوردن توشه مناسب برای آن روز می شود .

اتّقوا ربّکم و اخشوا یومًا لایجزی والد عن ولده

مطرح کردن این نکته که در قیامت هر کس در قبال اعمالش کیفر می شود، می تواند اشعار به این حقیقت داشته باشد که هر کسی باید برای خود چاره ای بیندیشد و توشه ای فراهم آورد. گفتنی است که دستور <اخشوا یوماً> پس از امر <اتّقوا>

می تواند

مؤید بر برداشت بالا باشد.

آثار ذکر بازگشت به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۱۷ - ۲۰

۲۰ - توجه به بازگشت انسان ها به خدا ، برانگیزاننده آنان به توحید عبادی و شکر به درگاه خدا است .

و اعبدوه و اشکروا له إلیه ترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۳ - ۱۶

۱۶ - توجه به بازگشت به خدا و در نتیجه ، آگاه شدن از عمل خویش ، مانع پافشاری بر کار خلاف است .

إلینا مرجعهم فننبّئهم بما عملوا

در فراز <إلینا مرجعهم فننبّئهم. ..> اگر چه روی سخن با پیامبر(ص) و دلداری دادن به آن حضرت است، اما بیان تفصیلی آن به این که خداوند، اَعمال آنان را در قیامت، به رُخ شان خواهد کشید، می تواند به منظور بازداشتن آنان از ایستادگی بر کفرشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۴ - ۷

۷ - توجه به اعتقاد به بازگشت همه امور به خداوند ، موجب پایداری و استقامت در راه خدا

و إن یکذّبوک . .. و إلی اللّه ترجع الأُمور

یاد آوری این حقیقت که همه امور به خدا بازمی گردد پس از بیان تکذیب رسالت پیامبران از سوی کافران و استقامت و پایداری آنان می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۵۳ - ۱۱

۱۱ - توجه به فرجام امور و بازگشت تمامی موجودات به سوی خداوند ، موجب طرد

مکاتب انحرافی و روی آوری به دین الهی است .

صرط اللّه . .. ألا إلی اللّه تصیر الأُمور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۸ - ۴

۴ - توجّه به بازگشت انسان ها به خداوند ، زمینه ترک طغیان

إنّ الإنسن لیطغی . .. إنّ إلی ربّک الرجعی

آثار ذکر بعث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۹ - ۳

۳ - لحظه خروج مردگان از قبر ها در قیامت ، وحشت انگیز و توجّه به آن ، بازدارنده انسان از کفران نعمت ، بخلورزی و دلبستگی شدید به ثروت است .

لکنود . .. أفلایعلم إذا بعثر ما فی القبور

آثار ذکر پاداش اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۴۷ - ۴

۴ - توجه به پاداش های مهم اخروی خداوند ، برای بیم دارندگان مقام پروردگار ، زمینه پرهیز از کفر و تکذیب است .

و لمن خاف مقام ربّه جنّتان . فبأىّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۹ - ۹

۹ - اعتقاد به قیامت و توجه داشتن به کیفر و پاداش الهی در آن ، موجب تقویت روح تقواپیشگی در انسان

و اتّقوا اللّه الذی إلیه تحشرون

یادآوری حشر انسان ها در قیامت پس از توصیه به تقوا می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

آثار ذکر پاداشهای اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۷ - ۷

۷ - توجه به پاداش

های عظیم اخروی ، مایه گرایش هر چه بیشتر مؤمنان به عمل شایسته است .

یدعون ربّهم . .. و ممّا رزقنهم ینفقون . فلاتعلم نفس ما أُخفی لهم من قرّه أعین

آثار ذکر پاداشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۵ - ۹

۹- توجه به پاداش برتر الهی ، مانع روی گردانی انسان از تعهدات خویش با خداوند است .

و لاتشتروا بعهد الله . .. إنما عند الله هو خیر لکم إن کنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۳۱ - ۸

۸ - توجه به نظام مجازات و پاداش الهی در آخرت ، گرایش دهنده انسان به نیکی ها و بازدارنده وی از زشتی ها

لیجزی الذین أسوا بما عملوا و یجزی الذین أحسنوا بالحسنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۴۱ - ۸

۸ - توجه انسان به نظام عادلانه مجازات الهی ، تشویق کننده او در جدیت و تلاش

و أن لیس للإنسن إلاّ ما سعی . و أنّ سعیه سوف یری . ثمّ یجزیه الجزاء الأوفی

یادکرد مجازات الهی پس از تأکید بر اصل مسؤولیت فردی انسان در برابر عمل خویش، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۵ - ۷

۷ - توجه و ایمان به پاداش بزرگ الهی برای مؤمنان ، بازدارنده انسان از وابستگی به اموال و اولاد و گناه به خاطر آنها

و اللّه عنده أجر عظیم

آثار ذکر پرسش از عهد

جلد – نام سوره –

سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۴ - ۱۸

۱۸- توجه به مورد سؤال قرار گرفتن انسان در قبال تعهدات خویش ، زمینه ساز پایبندی بیشتر به آن است .

و أوفوا بالعهد إن العهد کان مسئولاً

از اینکه خداونـد، پس از دسـتور به رعایت عهدها و معاهدات، فرموده است: <انسانها، در قبال آنها بازخواست خواهند شد> به دست می آید که توجه دادن به این نکته، خود نوعی ایجاد انگیزش برای رعایت آنهاست.

آثار ذکر تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۶ - ۵

۵ - توجه به سرنوشت شوم اصحاب سبت ، زمینه ساز خودداری از گناه و نافرمانی خداوند است .

فجعلنها نکلا لما بین یدیها و ما خلفها

<نکال> به معنای عبرت و نیز به معنای عقوبت و کیفر بازدارنده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۵ - ۱۶

۱۶- توجه به تاریخ هلاکت بار کفرپیشگان و سنت های جاری الهی ، زمینه ساز ایمان به رهنمود های الهی و پوزش از لغزش ها است .

و ما منع الناس أن یؤمنوا . .. و یستغفروا ربّهم إلاّ أن تأتیهم سنّه الأوّلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۸

۸ - تحمل پذیر شدن مشکلات ، در نتیجه توجه انسان به تاریخ و مشکلات دیگران

ما یقال لک إلاّ ما قد قیل للرسل من قبلک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – بروج – ۸۵ – ۱۷ – ۳

۳ – یادآوری نابودی سربازان دشمن در گذشته

تاریخ ، مایه تقویت روحیه پیامبر (ص) و پیروان آن حضرت در برابر دشمنان

هل أتیک حدیث الجنود

آثار ذکر تدبیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۱۶

۱۶ - توجه به تدبیر خداوند و قانون مند بودن عذاب ها و کیفر های او ، برانگیزنده انسان به تسبیح و ستایش او در همه حال

و لولا کلمه . .. بحمد ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۶ - ۶

۶ - رهیافت انسان به ستایش پروردگار ، در پرتو توجه به نظام عالی تدبیر او در هستی

حم . .. إنّ فی السموت و الأرض لأیت للمؤمنین... فللّه الحمد

با توجه به قرار گرفتن این آیه در بخش پایانی سوره، <فاء> در <فللّه> تفریع بر کل محتوای سوره است که درصدد نمایاندن مظاهر تدبیر والای الهی در هستی به ویژه در نظام زندگی انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴۹ - ۵

۵ - توجه به قوانین و تدبیر های خداوند در هستی ، مایه بیداری آدمیان

و من کلّ شیء خلقنا زوجین لعلّکم تذکّرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۶۲ - ۴

۴ - توجه به تدبیر و قدرت الهی در نظام هستی ، مقتضی خضوع و سجود انسان در برابر آفریدگار آن

و أنّ إلى ربّك المنتهى . .. فاسجدوا للّه و اعبدوا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۴۰ -

۱۰ - توجّه به وابستگی همه چیز به تدبیر خداوند ، زمینه ساز ترس و نگرانی از فرجام کار ها است .

و أمّا من خاف مقام ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۶ - ۵

۵ - توجّه به ربوبیت و مدبّر بودن خداوند ، بازدارنده انسان از کفران نعمت ها است .

لربّه لکنود

تقدیم <لربّه>، بیانگر اهتمام به آن است; یعنی، شگفتا که انسان با آن که خداوند <ربّ> و <مدبّر> او است، به کفران نعمت او رو آورده است!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فلق - ۱۱۳ - ۱ - ۱۱

۱۱ - توجّه به ربوبیت خداوند و حاکمیت تدبیر او بر نظام هستی ، برانگیزاننده انسان به پناه بردن به او و اطمینان بخش و دلگرم سازنده پناهندگان است .

قل أعوذ بربّ الفلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۱ - ۸

۸ - توجّه به ربوبیت خداوند و حاکمیت تدبیر او بر امور مردم ، وادارسازنده انسان هابه استعاذه و دلگرم کننده پناهندگان به او است .

قل أعوذ بربّ الناس

آثار ذکر تضمین پاداش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۵ - ۱۱

۱۱- توجه مؤمنان به ضایع نشدن مجاهدت ها و اعمالشان نزد خداوند ، مایه استواری آنان بر طریق جهاد

فلاتهنوا . .. و اللّه معکم و لن یترکم أعملکم

از تذکر خداوند، به مؤمنان (لن یترکم أعمالکم) پس از نهی <لاـتهنوا و . ..>، دانسته می شود که توجه به ضایع نشدن اعمال، پشتوانه جهاد

و استقامت در راه خدا است.

آثار ذکر تعالیم خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – علق – ۹۶ – ۴ – ۶

۶ – توجّه به آموزگار بودن خداوند و وابستگی قرائت و کتابت به قدرت او ، برانگیزاننده انسان به تلاوت کلام او است .

اقرأ . .. الذی علّم بالقلم

آثار ذکر تقدیر روزی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – روم – ۳۰ – ۳۸ – ۸

۸ – توجّه به تقدیر روزی انسان ها از سوی خداوند ، از بین برنده روحیه بخل و تنگ نظری است .

أَوَلم یروا أنّ اللّه . .. فأَت ذا القربی حقّه

آثار ذکر توابین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۱۷ – ۱۱

۱۱ – به یاد آوردن بندگان خالص ، شکیبا ، نیرومند و پرمراجعه به خداوند ، سازنده و درس آموز است .

اصبر . .. و اذکر عبدنا داود ذاالأید إنّه أوّاب

آثار ذکر توبه پذیری خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نصر – ۱۱۰ – ۳ – ۱۸

۱۸ – توجّه بندگان به توبه پذیر بودن خداوند ، مایه ترغیب آنان به توبه و استغفار

و استغفره إنّه كان توّابًا

آثار ذكر توحيد

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۲۹ – ۴

۴ توجه به یکتایی خداوند در الوهیت ، زمینه ساز اتکا و توکل بر او

حسبی اللّه لا إله إلا هو علیه توکلت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۳۳

۲ - توجه به وحدانیت خداوند ، زمینه ترس از ربوبیت او است .

و لئن سألتهم من خلق . .. لیقولنّ اللّه ... ألم تر أنّ اللّه یولج ... ألم تر أنّ

سفارش به تقوا، پس از آیات اثبات کننده توحید، می تواند نکته یاد شده را برساند.

آثار ذکر توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۳ - ۳

۳ - توجّه به انحصار الوهیت در خداوند ، زمینه ساز باور به قدرت او بر پناه دادن انسان در مشکلات

قل أعوذ . .. إله الناس

آثار ذکر توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۴ - ۵

۵ توجه به گوشه ای از خیانت ها و تزویر های منافقان ، مستلزم عدم اعتمادبه آنان برای همیشه

لن نؤمن لکم قد نبأنا اللّه من أخبارکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که <من> در <أخبارکم> برای تبعیض و <لن> در <لن نؤمن> برای نفی ابدی باشد.

آثار ذکر ثبت عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۷ - ۳

۳ توجه انسان به وجود دو مراقب بر اعمال وی ، زمینه ساز تبعیت نکردن از وسوسه های نفس

و نعلم ما توسوس به نفسه . .. إذ یتلقّی المتلقّیان عن الیمین و عن الشمال قعید

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – قمر – ۵۴ – ۵۲ – ۳

۳ – توجه به ضبط کردار آدمیان در نظام جهان ، بازدارنده آنان از کفر و گناه

فهل من مدّکر . و کلّ شیء

فعلوه فی الزّبر

با توجه به این که آیه شریفه در جهت تذکار، بیان شده است; برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۱۱ - ۵

۵ - توجّه به حضور محافظان الهی در همه حالات و ثبت رفتار و کردار در نامه عمل ، بازدارنده انسان از ارتکاب گناه

ما غرّک . .. و إنّ علیکم لحفظین . کرامًا کتبین

آثار ذکر جاودانگی در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۴ - ۷

۷- توجه یکتاپرستان استوار بر ایمان به جاودانگی در بهشت ، زداینده هر گونه بیم و اندوه از ایشان

فلاخوف علیهم و لا هم یحزنون . أُولئک أصحب الجنّه خلدین فیها

با توجه به ارتباط این آیه با <فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون> در آیه قبل، توجه به وعده خداوند به بهشتی بودن موحدان نیک کردار، می تواند زداینده ترس و اندوه آنان باشد.

آثار ذکر جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۶ - ۸

۸ - یادآوری دوزخ و عذاب آتش آن ، بهترین و مؤثرترین وسیله اخطار دادن به بندگان و بازداشتن آنان از هرگونه عصیان و نافرمانی پروردگار

لهم من فوقهم ظلل من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۴۵ - ۳

۳ – توجه به سختی های دوزخ و حیرت و ناآرامی مداوم دوزخیان ، بازدارنده خلق از کفر و تکذیب

یطوفون بینها و بین حمیم ءان . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

برداشت یاد شده از

آن جا است که خداوند در آیه قبل، سختی های دوزخ را به خلق یادآور شده و در این آیه، حیثیت ربوبیت و رشد دهی خویش را مطرح ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۳۱ - ۲۲

۲۲ - یادآوری دوزخ و مسائل آن ، مایه پند و بیداری

و ما هی إلاّ ذکری للبشر

مفسران، درباره مرجع ضمیر <هی> چند احتمال مطرح کرده اند که مهم ترین آنها، <سقر> است.

آثار ذکر حاکمیت اراده خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۳۶ - ۸

۸ - توجه مؤمنان به غلبه اراده خداوند بر قدرت کافران ، مایه امید و تسلّی خاطر ایشان

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشًا فنقّبوا فی البلد هل من محیص

آثار ذکر حاکمیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۳ - ۲۲

۲۲ توجه به خالقیت ، حاکمیت ، ربوبیت و مدبر بودن خدا ، زمینه پیدایش روح بندگی و پرستش

اللّه الذی خلق . .. ثم استوی ... یدبر الأمر ... اللّه ربکم فاعبدوه أفلا تذکرون

از حرف <فاء> در <فاعبدوه> که فاء تفریعیه است و دلالت می کند بر اینکه ما بعد فاء، برگرفته از ما قبل می باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۹ - ۱۲

۱۲ توجه به جریان امور بر وفق مشیّت و قدرت خداوند ، مانع از تفاخر به مال و فرزند و تحقیر دیگران است

.

و لولا إذ دخلت جنّتک قلت ما شاء اللّه لاقوّه إلاّ باللّه إن ترن أنا أقلّ منک مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۶ - ۶

۶ - توجه به حاکمیت و مالکیت مطلق الهی برپدیده های عالم ، مستلزم اختصاص دادن حمد و ستایش به او است .

قل الحمد للّه . .. للّه ما فی السموت و الأرض

یادآوری مالکیت خدا بر پدیده های عالم، پس از فرمان به ادای حمد، می تواند برای توجه دادن به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۵ - ۱۰

۱۰ - توجه به الوهیت و فرمانروایی جاویدان خداوند و نیز تداوم زندگی انسان در آخرت ، زمینه ساز گرایش انسان به حق

و هو الذی فی السماء إله و . .. و عنده علم الساعه و إلیه ترجعون

با توجه به این که آیات پیشین در رد منکران توحید بود، استفاده می شود که طرح فرمانروایی خدا بر هستی در دنیا و آخرت، هشداری به حق ستیزان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۲۷ - ۴

۴ - شناخت حاکمیت مطلق خداوند بر هستی و توجه به آن ، زداینده هرگونه شک و تردید درباره امکان معاد

لاریب فیه و لکنّ أکثر الناس لایعلمون . و للّه ملک السموت و الأرض و یوم تقوم ال

تذکر به حاکمیت مطلق خداوند پس از بیان <أکثر الناس لا‌یعلمون> می تواند در مقام آگاه ساختن انسان و ارائه طریق درک حقیقت به او باشد.

جلد - نام

سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱۹ - ۲

۲- توجه به حاکمیت بی مانند خداوند بر نظام کیفر و پاداش و جریان هدایت و حیات ، زمینه اتکای هر چه بیشتر بر او

فاعلم أنّه لا إله إلاّ اللّه

فاء در <فاعلم> بیان نتیجه ای است که در آیات پیشین بیان گردید. محور اساسی آن، در پاداش الهی به مؤمنان و مجازات و هلاکت کافران و پدید آوردن قیامت و رستاخیز خلاصه می شود. این همه اگر مورد توجه قرار گیرد، بر علم و اطمینان فرد و اتکای وی بر خداوند افزوده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۲۵ - ۵

۵ - توجه به حاکمیت مطلقه الهی بر حیات ، گرایش دهنده انسان به واقع نگری در آرزوها *

أم للإنسن ما تمنّی . فللّه الأخره و الأُولی

یادکرد حاکمیت مطلقه خداوند بر هستی در پی ذکر تمنیات و آروزهای انسان می رساند که ایمان به ولایت الهی بر دو گیتی، با آرزوپروری و خیال پردازی انسان مخالفت کرده و او را به واقع نگری سوق می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۳۹ - ۷

۷ - توجّه به حاکمیت تدبیر خداوند بر نظام زندگانی انسان ها ، وادار کننده انسان به قرار دادن خویش در راه قرب به خدا

فمن شاء اتّخذ إلی ربّه مابًا

از واژه <ربّ> و جایگاه آن در مفاد آیه، برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فلق - ۱۱۳

- ۱ - ۱۱

۱۱ - توجّه به ربوبیت خداوند و حاکمیت تدبیر او بر نظام هستی ، برانگیزاننده انسان به پناه بردن به او و اطمینان بخش و دلگرم سازنده پناهندگان است .

قل أعوذ بربّ الفلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۱ - ۸

۸ - توجّه به ربوبیت خداوند و حاکمیت تدبیر او بر امور مردم ، وادارسازنده انسان هابه استعاذه و دلگرم کننده پناهندگان به او است .

قل أعوذ بربّ الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۲ - ۶

۶ - توجّه به حاکمیت فرمان های الهی بر انسان ، برانگیزاننده او به پناه بردن به خداوند و اطمینان بخش و دلگرم کننده پناه آورندگان است .

قل أعوذ . .. ملك الناس

آثار ذکر حتمیت قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۳ - ۱۱

۱۱ - توجّه به وقوع حتمی قیامت و از دست رفتن فرصت ها ، زمینه پایبندی انسان به دین است .

فأقم . .. من قبل أن یأتی یوم ... یومئذ یصّدّعون

یادآوری وقوع قیامت پس از سفارش به پابندی به دین، می تواند به منظور ایجاد انگیزه در انسان برای عمل به آن فرمان باشد.

آثار ذکر حسابرسی عمل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۱۶ – ۱۲

۱۲ – توجّه به محاسبه دقیق اَعمال در آخرت ، در گرایش انسان به صلاح ، نقش سازنده ای دارد .

یبنیّ إنّها إن تک مثقال حبّه . .. یأت بها اللّه

آثار ذکر حسابرسی نعمت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – تکاثر – ۱۰۲ – ۸ – ۳

۳ – توجّه به حسابرسی و مسؤولیت در برابر نعمت ها ، بازدارنده انسان از دل خوشی به فراوانی آن و زمینه ساز ترک افتخار بر دیگران است .

ألهیکم التکاثر. .. ثمّ لتسئلنّ یومئذ عن النعیم

آثار ذکر حقانیت قیامت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نبأ – ۷۸ – ۳۹ – ۴

۴ – توجّه به حقانیت قیامت ، زمینه ساز جهت دادن تلاش ها و حرکت ها به سوی خداوند

فمن شاء اتّخذ إلی ربّه مابًا

<فاء> در <فمن شاء. ..> برای تفریع است. مفاد آیه شریفه این است که چون قیامت حق است، بنابراین باید مقصد را به گونه ای برگزید که به سوی خدا باشد.

آثار ذکر حقایق

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – مدثر – ۷۴ – ۳۱ – ۱۶،۱۷

۱۶ – ازدیاد شک و تردید نسبت به حقانیت قرآن ، بر اثر یادآوری بعضی از حقایق الهی ، جلوه ای از گمراه شدن کافران و بیماردلان از سوی خداوند

کذلک یضلّ اللّه من یشاء و یهدی من یشاء

۱۷ – ازدیاد و تقویت ایمان اهل کتاب و مؤمنان ، بر اثر یادآوری بعضی از حقایق الهی ، جلوه ای از هدایت گری خداوند

کذلک . .. و یهدی من یشاء

آثار ذکر حقیقت غیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۲ - ۱۷

۱۷ - توجه به حقیقت و ماهیت غیبت ، موجب تنفر و دوری از آن

أیحبّ أحدکم أن یأکل

لحم أخيه ميتًا فكرهتموه

آثار ذکر حکمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۱ - ۳

۳ یوسف (ع) با یادآوری نعمت های الهی و توجه به ربوبیّت و علم و حکمت فراگیر خداوند ، خویشتن را در محضر او احساس کرد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم. رب قد ءاتیتنی

تغییر سیاق ; یعنی، التفات از غیبت (إن ربی . .. إنه هو العلیم) به خطاب (رب قد ءاتیتنی) حاوی نکاتی است از جمله اینکه یوسف(ع) با یاد کردن از نعمتهای خدادادی و توجه به ربوبیّت و علم و حکمت مطلق الهی، به این حقیقت توجه پیدا کرد که خداوند حاضر و ناظر است. از این رو خود را در محضر او احساس کرد و او را مخاطب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۴ - ۷

۷ - توجه به حکمت و علم گسترده خدا ، مستلزم بی نیاز شمردن او از شریک و مشاور

و هو الذی فی السماء إله و فی الأرض إله و هو الحکیم العلیم

تذکر به حکمت و علم گسترده خدا، در پایان جمله ای که نفی کننده شرک و اثبات کننده توحید است، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۴ - ۲۰

۲۰ - توجّه به قدرت ، علم و حکمت گسترده خداوند ، مایه اطمینان قلب مؤمنان در طریق ایمان .

أنزل السکینه . .. و للّه جنود السموت و الأرض و کان اللّه علیمًا

حکیمًا

<للّه جنود. ..> دال بر حاکمیت و قدرت خداوند است و این که خداوند در پایان آیه به قدرت مطلقه و علم و حکمت گسترده خود اشاره کرده است؛ می تواند از آن جهت باشد که نفس توجّه مؤمنان به این حقیقت، خود وسیله ازدیاد ایمان و آرامش قلب آنان است.

آثار ذکر حمایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۸ - ۶

۶ - توجه مبلغان دینی به حضور حمایت و لطف الهی ، مایه شکیبایی آنان بر مشکلات راه

و اصبر . .. فإنّک بأعیننا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پیامبر(ص) به عنوان مبلغ وحی مورد هجوم کافران، قرار گرفته و خداوند برای پایداری بخشیدن به او نظارت و حمایت خویش را به آن حضرت یادآور شده است.

آثار ذکر حمایتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۳ - ۹

۹ توجه به شمول حمایت و امداد الهی نسبت به متقین ، از عوامل روی آوردن مؤمنان به جهاد با کافران

قتلوا . .. و اعلموا أن اللّه مع المتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۳ - ۱۴

۱۴- توجه ولی مقتول به حمایت خدا از او ، بازدارنده وی از زیاده روی و تجاوز در قصاص است .

جعلنا لولیّه سلطنًا فلایسرف فی القتل إنه کان منصورًا

آثار ذکر حیرت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۴۵ - ۳

۳ - توجه به سختی های دوزخ و حیرت

و ناآرامی مداوم دوزخیان ، بازدارنده خلق از کفر و تکذیب

یطوفون بینها و بین حمیم ءان . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آیه قبل، سختی های دوزخ را به خلق یادآور شده و در این آیه، حیثیت ربوبیت و رشد دهی خویش را مطرح ساخته است.

آثار ذکر خالقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۳ - ۲۲

۲۲ توجه به خالقیت ، حاکمیت ، ربوبیت و مدبر بودن خدا ، زمینه پیدایش روح بندگی و پرستش

اللّه الذی خلق . .. ثم استوی ... یدبر الأمر ... اللّه ربکم فاعبدوه أفلا تذکرون

از حرف <فاء> در <فاعبدوه> که فاء تفریعیه است و دلالت می کند بر اینکه ما بعد فاء، برگرفته از ما قبل می باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۸ - ۷

۷ - توجه انسان به عامل پدیدآورنده (خالق) و تنظیم کننده نظام حیات او (هادی) ، نخستین گام عقلانی و فطری در جهت خداشناسی

الذی خلقنی فهو یهدین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که حضرت ابراهیم(ع) در معرفی پروردگار جهانیان برای بت پرستان، نخست به خالقیت خدا و سپس به هدایت گری او در تنظیم نظام حیات بشری، اشاره کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۸۴ - ۲

۲ - توجه به مقام والای آفریدگار ، زمینه ساز تقواپیشگی و پرهیز از مخالفت با او

و اتّقوا

الذی خلقکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – طور – ۵۲ – ۳۶ – ۳

۳ – توجه و ایمان به آفرینش هستی به وسیله خداوند ، متقضی گردن نهادن به دستورات او

أم خلقوا السموت و الأرض

خداونـد، برای به اطاعت واداشـتن کافران، آنان را به خالقیت خویش تـذکر داده است; زیرا پذیرش خالقیت خداوند، مسلتزم اطاعت او است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۱۸ – ۵

۵ – توجّه انسان به مراحل آفرینش خویش به دست خداوند ، بازدارنده او از کفران نعمت های الهی

ما أکفره . من أیّ شیء خلقه

در برداشت یاد شده، مراد از کفر در آیه قبل کفران نعمت دانسته شده است.

آثار ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۵۲ – ۲

۲ – به یاد خدا بودن ، مایه جلب رضایت و توجه خاص خداوند است .

فاذکرونی أذکرکم

فعل <أذکر> در جواب امر قرار گرفته و لـذا با حرف شـرطی مقـدر، مجزوم شده است. در نتیجه جمله با تقدیر آن چنین می شود: <فـاذکرونی ان تـذکرونی أذکرکم; به یاد من باشید، اگر به یاد من باشـید به یاد شـما خواهم بود.> یاد کردن خـدا از بندگان، به معنای عنایت و توجه خاص به آنهاست.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۵ - ۴

۴ یاد خدا ، وادارکننده انسان به توبه و استغفار

ذکروا اللّه فاستغفروا لذنوبهم

عطف شدن استغفار بر ذکر خدا با کلمه <فاء>، که در آن معنای ترتب نهفته است،

می تواند اشاره به رابطه علیّت بین ذکر خدا و استغفار باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۹۳ – ۴

۴ یاد همیشگی خداوند و اندیشه در آفرینش ، زمینه ایمان به ربوبیّت الهی

الّذین یذکرون اللّه قیاماً . .. و یتفکّرون ... ربّنا ... فامنّا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – نساء – ۴ – ۱۰۳ – ۳،۴

۳ یاد خدا ، زمینه ساز پیروزی بر دشمنان

اعد للکفرین عذاباً مهیناً . .. فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

۴ یاد خداوند پس از ادای نماز خوف ، جبران کننده کاستی های آن

فلیس علیکم جناح ان تقصروا . .. فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

لزوم ذکر خدا پس از پایان نماز خوف، می تواند اشاره به این معنا باشد که قصر و کوتاهی نماز خوف را با ذکر خداوند جبران کنید.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۳ – ۱۱

۱۱ توجه به احاطه علمی خداوند، بازدارنده انسان از انحراف در اعمال و نیات

و یعلم سرکم و جهرکم و یعلم ما تکسبون

هدف از بیان آگاهی کامل خداوند بر سرّ و نهان آدمی و اعمال او، بازداشتن وی از خطا و لغزش است. لذا توجه به این مطلب اثر بازدارنده از یکسو و برانگیزاننده از جهت دیگر دارد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۳ – ۵

۵ توجه به آگاهی خداوند بر گفتار و کردار آدمیان، برانگیزنده آنان به ایمان

فهم لا یؤمنون

. .. و هو السميع العليم

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۵ – انعام – ۶ – ۱۵ – ۸

۸ توجه به ربوبيت خداوند، مقتضى پرهيز از عصيان او

قل إنى أخاف إن عصيت ربى

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۵ – انعام – ۶ – ۱۷ – ۷

۷ توجه به اقتدار بى مانع خداوند بر رساندن نفع و ضرر، زمينه ساز اعتقاد به توحيد و پرهيز از شرك

و لا تكونن من المشركين . .. و إن يمسسك اللّه بضر ... فهو على كل شىء قدير

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۶ – اعراف – ۷ – ۱۹۰ – ۱۰

۱۰ توجه به عظمت و والايى خداوند بازدارنده انسان از توهم شريك براى اوست .

فتعلى اللّه عما يشركون

با توجه به توضيح برداشت قبل، از جمله <فتعالى . .. > اين نكته به دست مى آيد كه شريك براى خدا پنداشتن برخاسته از نشناختن عظمت و والايى اوست.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۶ – انفال – ۸ – ۲ – ۱،۲،۴

۱ دل مؤمنان راستين ، لرزان و بيمناك به هنگام ياد خدا

إنما المؤمنون الذين إذا ذكر اللّه وجلت قلوبهم

۲ ياد خدا از سوى هر كس ، داراى تأثيرى عميق در قلب و روح مؤمنان

إذا ذكر اللّه وجلت قلوبهم

مجهول آوردن فعل <ذكر> دلالت می كند كه ياد خدا از سوی هر كسی كه باشد آن اثر شگرف را برای مؤمنان واقعی در پی دارد.

۴ دل های بيمناك و لرزان از ياد خدا ، دارای زمينه ای مناسب برای تأثيرپذيری از

تلاوت آیات قرآن

إذا ذکر اللّه وجلت قلوبهم و إذا تلیت علیهم ءایته زادتهم إیمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۵ - ۳،۴

۳ پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا ، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فاثبتوا و اذکروا اللّه کثیرا لعلکم تفلحون

<لعلکم> علاوه بر اینکه متعلق بر <اذکروا اللّه> است، می تواند متعلق به <فاثبتوا> نیز باشد. در این صورت مراد از <فلاح>، پیروزی در جنگ است.

۴ سعادت و رستگاری مؤمنان در گرو جهاد و کثرت یاد خداست .

إذا لقیتم فئه فاثبتوا و اذکروا اللّه کثیرا لعلکم تفلحون

در برداشت فوق <فلاح> به معنای سعادت و رستگاری گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۷ - ۱۰

۱۰ توجه به احاطه علمی خداوند بر کردار آدمی ، عامل اجتناب وی از سرمستی و ریاکاری و جلوگیری از راه خدا

و لاتکونوا . .. و اللّه بمایعملون محیط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۷ - ۱۹

۱۹ توجه انسان به خدا و فرمانهایش ، زمینه ساز جلب لطف و رحمت او

نسوا اللّه فنسیهم

با استفاده از مفهوم جمله <نسوا اللّه . .. > برداشت فوق به دست می آید.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۰۸ – ۱۳

۱۳ نماز و ذکر خدا ، عامل خودسازی و پاکی روح و اندیشه

لمسجد . .. فیه رجال یحبون أن یتطهروا

جلد – نام سوره – سوره – آیه

– فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۲۳ – ۱۱،۱۷

۱۱ توجه به خدا و استعاذه به درگاه او ، راهی برای مصون ماندن از فرجام نامیمون شهوات جنسی

قال معاذ الله

۱۷ توجه به خداوند ، عامل بازدارنده آدمی از گناه

قال معاذ الله

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ – ۱۳ – ۱۱،۲۲

۱۱ توجه به جلال و هیبت خداوند ، وادار کننده موجودات به تسبیح و ستایش او

و یسبّح الرعد بحمده والملئکه من خیفته

۲۲ < عن أبی جعفرالباقر (ع) : ان الصواعق تصیب المسلم و غیر المسلم و لاتصیب ذاکراً ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: صاعقه ها [ممکن است] به مسلمان و یا غیر مسلمان اصابت کند ; ولی به کسی که مشغول ذکر خداست اصابت نمی کند>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ – ۲۸ – ۳

۳ تنها ذکر خدا و به یاد او بودن ، سبب آرامش و اطمینان دلهاست .

ألا بذکر الله تطمئن القلوب

تقدیم <بذکر الله> بر متعلَقش (تطمئن) برای رساندن حصر است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – حجر – ۱۵ – ۹۸ – ۷

۷- ذکر خدا و عبادت پروردگار چون نماز ، زداینده نگرانی ها و اندوه ها و تقویت کننده روحیه پایداری و موجب آرامش خاطر است .

و لقد نعلم أنک یضیق صدرک . .. فسبّح بحمد ربّک و کن من السجدین

نوع مفسّران بر آنند که مقصود از سجده در این آیه، نماز است و مؤید آن روایتی است که می گوید: <پیامبر(ص) هر گاه محزون و دلتنگ می شد،

نماز می خواند> (مجمع البیان، ذیل آیه فوق).

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۴ – ۱۰،۲۴

۱۰– ذکر و یاد خدا ، مایه یادآوری مقصود زدایش فراموشی است .

واذکّر ربّک إذا نسیت

متعلق <نسیان> را می توان عام، و شامل همه چیز دانست. در این صورت، مفاد جمله <واذکر...> این است که: <هرگاه، چیزی را فراموش کردی، ذکر خداوند را بر زبان جاری ساز، تا آن چیز را به خاطر آوری و غفلت تو زایل شود>.

۲۴– تدارک یاد خداوند ، پس از غفلت از آن ، مایه امیدواری انسان به دستیابی بر رشد و هدایتی سریع است .

واذکّر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من هذا رشدًا

ارتباط <قل عسی. ..> با <اذکر...> ارتباط مقدمه و نتیجه است و پیام آیه این است که: <اگر پس از فراموشی، یاد خدا کردی، می توانی به هدایت ویژه الهی امیدوار باشی و بگویی: <عسی،...> >.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۷۰ – ۱۴

۱۴ – توجه به عظمت خداوند ، مایه خضوع به درگاه او و وادارسازنده انسان به پذیرش ربوبیت او

فأُلقی السحره سجّدًا قالوا ءامنّا بربّ هرون و موسی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۲۴ – ۲،۶

۲ – پیروی از هدایت های الهی و به یاد خدابودن ، موجب تسهیل زندگی وبرطرف شدن تنگنا های آن است .

من اتبع هدای . .. لایشقی . و من أعرض عن ذکری فإنّ له معیشه ضنکًا

۶ – هدایت های الهی و یاد

کردن همیشگی خداوند ، مایه بصیرت و بینش در زندگی است .

و من أعرض عن ذکری . .. و نحشره یوم القیمه أعمی

کور محشور شـدن گمراهـان، نتیجه کوری آنان از دیـدن و دریافت هـدایت در دنیا است. از این عقوبت ویژه این نتیجه را می توان گرفت که هدایت، مایه بصیرت در مسیر زندگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۹

۹ - انسان در شرایط سخت ، برای کسب تحمل بیشتر ، به تسبیح و یاد خدا نیازمند است .

فاصبر علی ما یقولون و سبّح بحمد ربّک

توصیه به تسبیح، پس از فرمان به <صبر>، نشانگر نقش تسبیح در توانمند شدن بر صبر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۱۹

۱۹ - اماکن و نقاطی که یاد خدا در آن بسیار برده می شود ، دارای قداست و شایسته احترام است .

صومع . .. و مسجد یذکر فیها اسم اللّه کثیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۱۰ - ۴

۴ - یاد خدا ، مایه ره یابی انسان به صلاح و رحمت الهی

قال اخسئوا فیها . .. حتّی أنسوکم ذکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۶ - ۶،۸،۱۱

۶ - کانون های ذکر خدا ، دارای عظمت و رفعت مقام

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر فیها اسمه

۸ - ذکر مستمر نام خدا ، موجب عظمت و مجد مکان های ذکر می شود .

فی بیوت أذن اللّه أن

ترفع و یذکر فیها اسمه

۱۱ - خانه هایی که در آنها همواره ذکر و تسبیح خدا گفته می شود ، مرکز نور خدا است .

مثل نوره کمشکوه . .. فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر فیها اسمه یسبّح له فیها با

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۶

۱۶ - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، نماز به پا می دارند ، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند ، از روزی فراوان و بی شمار برخورداراند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. لیجزیهم اللّه أحسن ما عملوا و یزید

<حساب> به معنای شمارش است و <بغیر حساب> (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۲۷ - ۱،۲

۱ - ارزش شعر ، در پرتو ایمان ، عمل صالح و یاد خداوند

و الشعراء یتّبعهم الغاون . .. إلاّ الذین ءامنوا... و ذکروا اللّه کثیرًا

۲ - ارجمندی شاعران مؤمن و نیک کردارِ پیوند خورده با یاد خدا ، در پیشگاه پروردگار

و الشعراء یتّبعهم الغاون . .. إلاّ الذین ءامنوا... و ذکروا اللّه کثیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۵ - ۱۳

۱۳ - یاد و ذکر خدا ، بالاتر و برتر از هر چیزی ، مانع فحشا و منکر است .

إنّ الصلوه تنهی عن الفحشاء و . .. و لذکر اللّه أکبر

برداشت بالا، بنابراین اساس است که مفضَّلٌ علیه <اکبر> محذوف و چیزی از قبیل

<ماسواه> و <جمیع أعماله> باشد که شامل نماز هم می شود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – احزاب – ۳۳ – ۳۵ – ۲۶

۲۶ – عفت و پاک دامنی و به یاد خداوند بودن ، از اسباب جلب آمرزش خداوند است .

و الحفظین فروجهم . .. و الذکرین اللّه ... أعدّ اللّه لهم مغفره

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – احزاب – ۳۳ – ۴۳ – ۵

۵ – دعا و تحیت فرشتگان به مؤمنان ، به سبب فراوانی ذکر و تسبیح خدا از سوی آنان است .

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا اللّه . .. و سبّحوه ... هو الذی یصلّی علیکم و ملئکت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۱۷ – ۱۲،۱۳

۱۲ – رجوع و توجه همواره داوود (ع) به خداوند در زندگی ، موجب قدرت و توانمندی او شد .

داود ذاالأید إنّه أوّاب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله <إنّه أوّاب> در مقام تعلیل برای <ذاالأید> است; یعنی، چون داوود(ع) بسیار متوجه خدا و پرمراجعه به او بود، صاحب قدرت و توانمند بود.

۱۳ – توجه بسیار به خدا و مراجعه همیشگی به او در زندگی ، موجب قدرت و توانمندی انسان

داود ذاالأید إنّه أوّاب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۳۰ – ۶،۷

۶ – رجوع و توجه همواره سلیمان (ع) به خدا در زندگی ، موجب دستیابی او به مقام عبودیت الهی

نعم العبد إنّه أوّاب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله

<إنّه أوّاب> در مقام تعليل براى <نعم العبد> است; يعنى، چون سليمان بسيار متوجه خدا و پرمراجعه به او بود; بهترين عبد شناخته شد و به اين مقام دست يافت.

۷ - رجوع و توجه همواره به خدا در زندگى ، موجب دستيابى انسان به مقام والاى عبوديت الهى

نعم العبد إنّه أوّاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۴ - ۱۳،۱۴

۱۳ - رجوع و توجه همواره ايوب (ع) به خداوند در زندگى ، موجب دستيابى او به مقام عبوديت الهى

نعم العبد إنّه أوّاب

برداشت ياد شده به خاطر اين نكته است كه جمله <إنّه أوّاب> در مقام تعليل براى <نعم العبد> است; يعنى، چون ايوب(ع) بسيار متوجه خدا و پر مراجعه به او بود; عبد شايسته شناخته شد و به اين مقام دست يافت.

۱۴ - رجوع بسيار و توجه همواره به خدا در زندگى ، موجب دستيابى انسان به مقام والاى عبوديت الهى

نعم العبد إنّه أوّاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۵ - ۱

۱ - تنفر شديد و انزجار درونى مشركان ، از ياد شدن نام خدا به تنهايى (بدون نام معبود ها ديگر)

و إذا ذكر اللّه وحده اشمأزّت قلوب الذين لايؤمنون بالأخره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۴ - ۸

۸ - توجه به احاطه همه جانبه خداوند بر موجودات ، موجب از بين رفتن هر گونه ترديد در مورد حقانيت رستاخيز است .

ألا إنّهم فى مريه من لقاء ربّهم ألا إنّه بكلّ شىء محيط

انكار قيامت و

رستاخیز مردگان از سوی مشرکان، مبنی بر این پندار نادرست است که آنها جمع شدن اجزاء پراکنده و از بین رفته موجودات را بعید می دانستند. خداوند با بیان این حقیقت که او بر همه چیز احاطه دارد و هیچ چیز از حیطه علم و قدرت او ناپدید نمی شود، این پندار را ابطال می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۳۱

۳۱ - روحیه انابه و توجه مدام پیامبران به خداوند ، موجب برگزیدگی و انتخاب ایشان

یجتبی إلیه من یشاء و یهدی إلیه من ینیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۶ - ۳

۳ - یاد خداوند ، ایمنی بخش انسان از سلطه شیطان و همدمی با او

و من یعش عن ذکر الرحمن نقیّض له شیطنًا فهو له قرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۷ - ۲۸

۲ - یاد خدا ، راه رسیدن انسان به کمال واقعی است .

و من یعش عن ذکر الرحمن . .. لیصدّونهم عن السبیل

<الف و لام> در <السبیل> آن را بر <ذکر الرحمان> در آیه قبل منطبق ساخته است.

۸ - یاد خدا ، راهبر آدمی به سعادت و هدایت واقعی است .

و من یعش عن ذکر الرحمن . .. لیصدّونهم عن السبیل و یحسبون أنّهم مهتدون

ذکر <یحسبون أنّهم مهتدون> تعریضی به آن دارد که خداگریزان از هدایت به دورند. در نتیجه به قرینه مقابله استفاده می شود که یادکنندگان خدا به هدایت دست می یابند.

جلد - نام سوره - سوره

- آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۲۹ - ۱۱

۱۱ - < روی عن النبی (ص) أنّه قال : إذا ذکر العبد ربّه فی قلبه کتب اللّه له ذلک فی صحیفه ثمّ یعارض الملائکه یوم الخمیس فیریهم اللّه ذکر عبده له بقلبه فیقول الملائکه ربّنا عمل هذا العبد قد أحصیناه أمّا هذا العمل فمانعرفه فیقول الربّ إن عبدی قد ذکرنی بقلبه فأثبتُّه فی صحیفته فذلک قوله < إنّا کنّا نستنسخ ما کنتم تعملون > ;

از پیامبر(ص) روایت شده که فرمود: هرگاه بنده در قلب خود خدا را یاد کند، خداوند آن را در کتابی ثبت می کند. سپس خداوند، در روز پنج شنبه این ذکر قلبی را به ملائکه نشان می دهد. ملائکه می گویند: پروردگارا! عمل این بنده را ما احصا نموده ایم; اما این عمل را ما نمی شناسیم!؟ پروردگار گوید: بنده من، مرا در قلب خود یاد کرد. پس آن را در کتاب عمل وی ثبت نمودم و این است سخن خداوند که می فرماید: إنّا کنّا نستنسخ ما کنتم تعملون>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲ - ۱۱

۱۱- توجه به حکمت و کاردانی خداوند ، مستلزم خضوع انسان در برابر قوانین حکیمانه و خدشه ناپذیر وی *

تنزیل الکتب من اللّه . .. الحکیم

تذکر خداوند به وصف <الحکیم>، می تواند یاد آور انسان ها باشد که قرآن به عنوان مجموعه قوانین از جانب کسی نازل شده که حکیم و کاردان است و نقصی در برنامه او نیست، تا کسی مجاز به تخلف گردد.

جلد - نام سوره -

سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۶ - ۳

۳ - توجه به خداوند و دغدغه آخرت ، در تمامی لحظات زندگی ، عامل اصلی راهیابی متقین به بهشت

یتساءلون . قالوا إنّا کنّا ... مشفقین

در صورتی که <یتساءلون> سؤال از علت رهیابی به بهشت باشد، <إنّا کنّا. ..> بیانگر علت آن خواهد بود. از این که پارسایان در محیط پرشور خانواده از یاد آخرت غافل نشده اند، استفاده می شود که در سایر شرایط به طریق اولی غافل نبوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۷ - ۲

۲ - توجه تقواپیشگان به خدا و مسؤولیت های خود ، زمینه ساز جلب رحمت الهی

إنّا کنّا قبل فی أهلنا مشفقین . فمنّ اللّه علینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۶ - ۱،۳

۱ - یاد خداوند و ذکر عظمت و کبریایی او ، تأثیرگذار در دل های نرم و خاشع

ألم یأن للذین ءامنوا أن تخشع قلوبهم لذکر اللّه

<خشوع> در مقابل <قساوت> (سختی و صلابت)، به معنای نرمی [قلب] است.

۳ - دل مؤمن ، باید چنان نرم باشد که با یاد خدا و تلاوت قرآن کریم ، تأثیرپذیر و خاشع گردد .

ألم یأن للذین ءامنوا أن تخشع قلوبهم لذکر اللّه و ما نزل من الحقّ

خداوند، در آیه شریفه، مؤمنان بی تفاوت را نکوهش کرده و به آنان هشدار می دهد تا فرصت باقی است و گرفتار قساوت قلب نشده اند; دل های خود را با یاد او و تلاوت آیاتش خاشع و نرم گردانند.

جلد - نام سوره -

سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۷ - ۱

۱ - یاد خدا و تلاوت کلام او (قرآن) ، حیات و روشنی بخش دل ها است .

أن تخشع قلوبهم لذکر اللّه . .. و اعلموا أنّ اللّه یحیِ الأرض

جمله <اعلموا أن اللّه. ..> تعلیل برای جمله <ألم یأن... لذکر اللّه> است. در این تعلیل، دل های غافل از یاد خدا و بیگانه با کلام او (قرآن)، به زمین مرده و یاد خدا و کلام او (قرآن)، به باران تشبیه شده است. همان طور که خداوند به وسیله باران، زمین مرده را زنده می کند؛ یاد خدا و تلاوت کلام او (قرآن) نیز، دل های غافل و مرده را حیات می بخشد و نورانی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۲۰ - ۵

۵ - تقوا ، مراقبت بر اعمال و یاد خدا ، عامل رستگاری انسان

اتّقوا اللّه و لتنظر . .. و لاتکونوا کالذین نسوا اللّه ... أصحب الجنّه هم الفائ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۰ - ۷

۷ - ذکر و یاد همیشگی خداوند ، زمینه دستیابی انسان به سعادت و رستگاری است .

و اذکروا اللّه کثیرًا لعلّکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۹ - ۳

۳ - یاد همیشگی خدا ، تضمین کننده سعادت انسان

لاتلهکم أمولکم . .. عن ذکر اللّه و من یفعل ذلک فأُولئک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۲۸

۹ - تسبیح و یاد خدا ، برانگیزاننده آدمی به انفاق و دستگیری از مستمندان و مانع بخل و مال دوستی

قال أوسطهم ألم أقل لکم لولا تسبّحون

توصیه به تسبیح و یاد خداوند، درباره ادای سهم فقیران (لولا تسبّحون)، می رساند که آن دو در برانگیختن آدمی به انفاق و دوری از بخل، مؤثر است و نقش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۲۲ - ۴

۴ - نماز و یاد خدا ، تعدیل کننده غرایز و مانع خُلق و خوی ناپسند است .

إنّ الإنسن خلق هلوعًا . .. إلّا المصلّین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۷ - ۷

۷ - ذکر دائم خداوند ، موجب قبولی و پیروزی در آزمایش های الهی است .

لنفتنهم فیه و من یعرض عن ذکر ربّه یسلکه عذابًا صعدًا

جمله <و من یعرض عن ذکر ربّه. ..> در حقیقت توصیه به یادآوردن نام و یاد خدا در دل ها است. این توصیه پس از طرح مسأله آزمایش انسان ها می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۷

۷ - نمازگزاران ، در صورتی رستگاراند که از تزکیه و یاد خدا برخوردار باشند .

قد أفلح من تزکّی . و ذکر اسم ربّه فصلّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۴ - ۸

٨ – < عن النبى (ص) قال : إنّ الشيطان واضعٌ خَطْمَه على قلب ابن آدم فإنْ

ذَکَرَ اللّه خنس و إن نسی إلْتَقَمَ قلبَه فذلک < الوسواس الخنّاس > ;

از پیامبر(ص) روایت شده که فرمود: شیطان پوزه خود را بر قلب آدمیزاد قرار می دهد. پس اگر او خدا را یاد کرد، شیطان خود را عقب می کشد و پنهان می شود و اگر [یاد خدا را]فراموش کرد، قلب او را می رباید و این است <الوسواس الخنّاس>».

آثار ذکر خضوع موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۴۸ - ۱۰

۱۰- توجه به انقیاد و تذلّل پدیده های مادی در برابر خداوند ، زمینه ساز تسلیم شدن انسان در برابر اوست .

أو لم یروا إلی ما خلق الله من شیء . .. سجّدًا لله و هم دخرون

دعوت به ژرف اندیشی درباره سجده و تذلّل موجودات مادی دربرابر خداوند، در واقع دعوت به عبرت آموزی از آنهاست.

آثار ذکر خلقت آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۲ - ۳

۳- توجه به آفرینش آسمان و نقش آن برای اهل زمین ، راهی برای رسیدن به توحید است .

أنّ السموت والأرض . .. و جعلنا السماء سقفًا محفوظًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۲ - ۱۴

۱۴ - توجه به آفرینش زمین و آسمان و مراحل آن ، عامل پی بردن انسان به قدرت و علم نامحدود خداوند

أئنّکم لتکفرون بالّذی خلق . .. ذلک تقدیر العزیز العلیم

آثار ذکر خلقت آسمانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۹۹ – ۱

۱–

توجه به خلقت آسمان ها و زمین ، عاملی برای پی بردن به قدرت خداوند در آفرینش دوباره انسانها

أو لم یروا أن الله . .. قادر علی أن یخلق مثلهم

آثار ذکر خلقت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶۷ - ۳

۳- توجه انسان به آفرینش و آمدن او از عدم به صحنه وجود ، زمینه استبعاد معاد و انکار آن را از بین می برد .

أوَلا یذکر الإنسن أنّا خلقنه من قبل و لم یک شیئًا

مقصود از عدم و نیستی، الزاماً عدم مطلق نیست; بلکه می تواند عدم نسبی باشد; یعنی، انسان قبلًا نبوده و الآن وجود دارد، گرچه مواد و عناصر او در قالب موجوداتی دیگر از قبل نیز وجود داشته باشد. این احتمال نیز هست که جمله <لم یک شیئاً> ناظر به دورانی باشد که عناصر انسان، در قالب هیچ موجودی آفریده نشده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ - ۴

۴- توجه به پیدایش انسان و آفریده شدن وی از عناصری بی جان (خاک ، نطفه ، علقه و مضغه) ، زداینده هر گونه تردید در امکان برپایی رستاخیز و قدرت خدا بر بخشیدن حیات دو باره به مردگان

یأیّها الناس إن کنتم فی ریب من البعث فإنّا خلقنکم . ..ثمّ من مضغه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۶ - ۴،۵

۴ - توّجه انسان به چگونگی خلقت خویش و مرگ و رستاخیز ، زمینه ساز گرایش وی به ایمان و رو کردن به

ارزش های دینی و الهی

ثمّ إنّکم یوم القیمه تبعثون

در آیات نخستین این سوره، سخن از مؤمنان راستین و صفات ارزشی آنان بود. اکنون دراین آیات که سخن از خلقت شگفت انسان و مرگ و رستاخیز او است می تواند رهنمودی باشد به انسان ها برای گرویدن به راه مؤمنان راستین.

۵ – توجه به چگونگی خلقت نخستین انسان ، زداینده هر گونه تردید در امکان معاد و توانایی خدا بر احیای مجدد مردگان

و لقد خلقنا الإنسن . .. ثمّ إنّکم یوم القیمه تبعثون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – مؤمنون – ۲۳ – ۸۲ – ۵

۵ – توجه به آفرینش انسان و استمرار مرگ و حیات در زمین ، زداینده هر گونه تردید و دو دلی نسبت به معاد و حیات مجدد انسان

و هو الذی أنشأ لکم السمع . .. و هو الذی یحی و یمیت ... أفلاتعقلون ... قالوا أءذا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – یس – ۳۶ – ۷۷ – ۹

۹ – توجه انسان به مبدأ پیدایش خود ، زمینه ساز ممکن دانستن معاد و تصدیق به آن

أوَلم یر الإنسن أنّا خلقنه من نطفه فإذا هو خصیم مبین

یادآوری مبدأ پیدایش انسان در شرایطی که آیه شریفه و آیات بعد، درصدد اثبات معاد و رد شبهه منکران قیامت است، گویای برداشت یاد شده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – واقعه – ۵۶ – ۵۸ – ۲

۲ – توجه به کیفیت پیدایش انسان از منی در رحم ، آسان کننده مسأله پذیرش معاد و توانایی خداوند بر احیای مجدد مردگان

أفرءیتم

ما تمنون

روی سخن در آیه شریفه با منکران معاد است و مفاد آن چنین می باشد: اگر شما به کیفیت پیدایش انسان از نطفه که در رحم می ریزید توجه می کردید، در قدرت و توانایی خداوند بر آفرینش مجدد انسان تردید نمی کردید و به انکار معاد نمی پرداختید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۸ - ۴

۴ - توجه به آفرینش انسان و تداوم نسل او در زمین ، زمینه ساز پذیرش معاد است .

عمّ یتساءلون . .. و خلقنکم أزوجًا

در آیه دو چیز به عنوان دلیل بر معاد ذکر شده است; خلقت انسان ها و زوجیت آنان; یعنی، چنین آفریده ای نمی تواند معاد نداشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۱۸ - ۲

۲ - توجّه به ماده اولیه خلقت انسان و سیر پیدایش وی ، مانع کفر به خداوند و قدرت او و زمینه ساز باور به معاد

قتل الإنسن ماأکفره . من أیّ شیء خلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۱۹ - ۴،۵

۴ - توجّه انسان به پیدایش او از نطفه ای ناچیز ، بازدارنده وی از کفرورزی به خداوند و قدرت او و مایه باور به معاد است .

ما أکفره . .. من نطفه خلقه

۵ - توجّه انسان به دوران نطفه بودن و ناتوانی های خویش در آغاز پیدایش ، از میان برنده احساس بی نیازی از رهنمود های خداوند است .

أمّا من استغنی . .. من أیّ شیء خلقه . من

نطفه خلقه

آثار ذکر خلقت انسان ها

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – علق – ۹۶ – ۶ – ۶

۶ – توجه به آفرینش انسان از خون لخته و وابستگی تمام دانش های او به خداوند ، مایه ترک طغیان است .

خلق الإنسن من علق . .. علّم الإنسن ما لم یعلم . کلاّ إنّ الإنسن لیطغی

آثار ذکر خلقت دره ها

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۳۱ – ۵

۵– توجه به آفرینش کوه ها ، راه ها و دره ها ، راهی برای رسیدن به توحید است .

و جعلنا فی الأرض روسی . .. لعلّهم یهتدون

متعلق <یهتدون> در آیه ذکر نشده است; ولی به قرینه این که مخاطبان آیات شریفه مشرکان اند و این آیات در صدد اثبات توحید است، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

آثار ذکر خلقت راهها

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۳۱ – ۵

۵– توجه به آفرینش کوه ها ، راه ها و دره ها ، راهی برای رسیدن به توحید است .

و جعلنا فی الأرض روسی . .. لعلّهم یهتدون

متعلق <یهتدون> در آیه ذکر نشده است; ولی به قرینه این که مخاطبان آیات شریفه مشرکان اند و این آیات در صدد اثبات توحید است، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

آثار ذکر خلقت زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۹ - ۱

۱- توجه به خلقت آسمان ها و زمین ، عاملی برای پی بردن به قدرت خداوند در

آفرینش دوباره انسانها

أو لم یروا أن الله . .. قادر علی أن یخلق مثلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۲ - ۱۴

۱۴ - توجه به آفرینش زمین و آسمان و مراحل آن ، عامل پی بردن انسان به قدرت و علم نامحدود خداوند

أئنّکم لتکفرون بالّذی خلق . .. ذلک تقدیر العزیز العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۶ - ۴

۴ - توجّه به آفرینش زمین و ویژگی های آن ، مایه پی بردن به قدرت خداوند و زمینه ساز پذیرش معاد است .

عن النبأ العظیم . .. ألم نجعل الأرض مهدًا

آثار ذکر خلقت کوهها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۱ - ۵

۵- توجه به آفرینش کوه ها ، راه ها و دره ها ، راهی برای رسیدن به توحید است .

و جعلنا فی الأرض روسی . .. لعلّهم یهتدون

متعلق <یهتدون> در آیه ذکر نشده است؛ ولی به قرینه این که مخاطبان آیات شریفه مشرکان اند و این آیات در صدد اثبات توحید است، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

آثار ذکر خیانت منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۴ - ۵

۵ توجه به گوشه ای از خیانت ها و تزویر های منافقان ، مستلزم عدم اعتمادبه آنان برای همیشه

لن نؤمن لکم قد نبأنا اللّه من أخبارکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که <من> در <أخبارکم> برای تبعیض و <لن> در <لن نؤمن> برای نفی ابدی باشد.

آثار

ذکر دشمنی شیطان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۵۳ – ۱۵

۱۵– توجه انسان به عداوت های دیرینه و شگرد های شیطان ، بازدارنده وی از گفتار ناشایست و نزاع و دشمنی

و قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن إن الشیطن ینزغ بینهم إن الشیطن کان للإنسن عدو

تعلیل <إن الشیطان کان للإنسان عدوا . ..> برای <إن الشیطان ینزغ بینهم> به منزله هشداری به انسانهاست.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۶۲ – ۶

۶ – توجه به دشمنی دیرین و آشکار شیطان ، بازدارنده انسان از پیروی او

و لایصدّنّکم الشیطن إنّه لکم عدوّ مبین

آثار ذکر دشمنی کافران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – ممتحنه – ۶۰ – ۲ – ۴

۴ – توجه مسلمانان به عمق دشمنی ها و تعارض های جبهه کفر با اسلام ، مانع برقراری روابط دوستانه با آنان

تسرّون إلیهم بالمودّه . .. إن یثقفوکم یکونوا لکم أعداء

از بیان دشمنی کافران با مؤمنان در پی خبر دادن از رابطه دوستی باکافران استفاده می شود که توجه به این امر بازدارنده مسلمانان از ارتباط با آنان است.

آثار ذکر دفن میت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۲۱ – ۱۱

۱۱ – توجّه به پایان زندگی و مدفون شدن انسان ها در قبر ، مانع کفرورزی به خداوند است .

ما أکفره . .. فأقبره

آثار ذکر ذلت اخروی گناهکاران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۲ –

۳ - توجه به فضاحت و ذلت مجرمان در قیامت ، بازدارنده خلق از کفر و تکذیب

فیؤخذ بالنوصی و الأقدام . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

آثار ذکر رازقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۲ - ۱۵

۱۵ - توجه به رازقیت خداوند و مکلف نبودن با تأمین خواروبار ، زمینه سازانجام وظیفه عبادت و نماز و پایداری بر آن

وأمر أهلك بالصلوه . .. لانسَلك رزقًا نحن نرزقك

آثار ذکر ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۳ - ۲۲

۲۲ توجه به خالقیت ، حاکمیت ، ربوبیت و مدبر بودن خدا ، زمینه پیدایش روح بندگی و پرستش

اللّه الذی خلق . .. ثم استوی ... یدبر الأمر ... اللّه ربکم فاعبدوه أفلا تذکرون

از حرف <فاء> در <فاعبدوه> که فاء تفریعیه است و دلالت می کند بر اینکه ما بعد فاء، برگرفته از ما قبل می باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۵ - ۲۴

۲۴ اعتقاد و توجه به ربوبیت خدا ، بازدارنده آدمی از سرپیچی کردن از دستور های خدا

إنی أخاف إن عصیت ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۳ - ۳

۳ توجه به ربوبیت خدا ، گرایش دهنده آدمی به خضوع و خشوع در برابر او

و أخبتوا إلی ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۱ - ۳

۳ یوسف (ع) با

یادآوری نعمت های الهی و توجه به ربوبیّت و علم و حکمت فراگیر خداوند ، خویشتن را در محضر او احساس کرد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم. رب قد ءاتیتنی

تغییر سیاق ; یعنی، التفات از غیبت (إن ربی . .. إنه هو العلیم) به خطاب (رب قد ءاتیتنی) حاوی نکاتی است از جمله اینکه یوسف(ع) با یاد کردن از نعمتهای خدادادی و توجه به ربوبیّت و علم و حکمت مطلق الهی، به این حقیقت توجه پیدا کرد که خداوند حاضر و ناظر است. از این رو خود را در محضر او احساس کرد و او را مخاطب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۰ - ۵

۵- توجه به نقش اصلی مشیت و تقدیر خدا در روزی انسان ها ، زمینه ساز اجتناب از بخل و افراط در انفاق به بخشش همه اموال و داراییهاست .

و لاتجعل یدک مغلوله إلی عنقک . .. إن ربّک یبسط الرزق لمن یشاء

جمله <إن ربّک. ..> در مقام تعلیل برای جمله <و لاتجعل یدک...> است. بنابراین مفهوم آیه چنین می شود: خداوند روزی رسان است، پس نباید از ترس تهیدستی، بخل ورزید و انفاق نکرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۸ - ۱۰

۱۰- توجه به ربوبیّت خداوند ، سوق دهنده آدمی به استغاثه و دعا به درگاه او است .

یدعون ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۸ - ۷

۷- توجه به ربوبیّت الهی و نقش آفرینی آن بر

در و دیوار وجود ، دارای نقشی مهم و گرایش به توحید است .

لکنّاْ هو اللّه ربّی و لاأشرک بربّی أحدًا

مؤمن به ربوبیّت خدا است و از این تکرار استفاده می شود که توجه به صفت ربوبیّت در میان دیگر صفات الهی، اثری خاص در پرهیز از شرک دارد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۱۱۰ – ۲۰

۲۰- توجه به ربوبیّت خداوند ، برانگیزاننده انسان به عبادت خالصانه او و پرهیز از شرکورزی است .

و لایشرک بعباده ربّه أحدًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۹ – ۷

۷ – توجه زکریا به ربوبیت خداوند ، مایه اطمینان او به امکان و سهولت بارداری همسر نازایش در صورت اراده و خواست خداوند

قال ربّک هو علیَّ هیّن

جمله <هو علیّ هیّن> بدون <قال ربّک> نیز معنای تامی دارد، ولی اضافه شدن آن مفید این معنا است که این سخن، گفته شخص عادی نیست که در باره نحوه آن به فکر فروروی، بلکه گفته پروردگار تو است و او که تو را از هیچ آفرید، در شیوه اعطای فرزند به شما وانمی ماند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۲۱ – ۹

۹- توجه مریم (س) به ربوبیت خداوند ، را به آسانی و امکان بارداریش به عیسی (ع) مطمئن می ساخت .

قال ربّک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۳۶ - ۷

۷- توجه به فراگیر بودن ربوبیتِ خداوند بر همه آدمیان ، زمینه

ساز ترک پرستش غیر او است .

و إنّ اللّه ربّی و ربّکم فاعبدوه

جمله <إنّ اللّه. ..> تعلیل برای فاعبدوه می باشد، یعنی اعبدوا اللّه لأنّه ربّی و ربّکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۳ - ۳

۳ - توجه به ربوبیت خداوند ، زمینه ساز ترس از او است .

یأیّها الناس اتّقوا ربّکم

اضافه <ربّ> به ضمیر <کم> می تواند برای رساندن این نکته باشد که خداوند، چون پروردگار شما است، از او بترسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۵ - ۱۲

۱۲ - توجه به مقام ربوبی پروردگار ، مایه تواضع و ستایش به درگاه وی و تنزیه او از هر کاستی و نقص است .

خرّوا سجّدًا و سبّحوا بحمد ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۸ - ۲

۲ - توجه به ربوبیت خداوند ، موجب شیفتگی انسان نسبت به انجام دستورات او است .

و الذین استجابوا لربّهم

با توجه به توضیح برداشت قبل و به کار رفتن کلمه <ربّ>، می توان استفاده کرد که در اثر توجه به ربوبیت الهی، فرمان های خداوند برای انسان، سهل و آسان گشته و انسان مشتاقانه به اجرای آن خواهد پرداخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳۰ - ۴

۴ - توجه به ربوبیت الهی بر وجود انسان ، زداینده هر شگفتی درباره قدرت او

قالوا کذلک قال ربّک

آوردن وصف <ربّک>، دربردارنده نوعی استدلال بر قدرت خدا می باشد; یعنی، آن که وجود تو را پروریده، قادر

است که پیرزنی نازا را نیز بارور کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۵۵ - ۱

۱ - توجه به نمود های تدبیر و ربوبیت عالی خداوند ، زداینده هر تردید درباره نعمت بخشی های الهی

فبأیّ ءالاء ربّک تتماری

فای تفریع در <فبأیّ. ..> می رساند که با توجه به آنچه در آیات پیشین گفته شده، انتظار نمی رود کسی در رابطه با خداوند و آثار رحمت خیز او گرفتار تردید و شک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۴۰ - ۵

۵ - توجّه به ربوبیت خداوند ، مایه هراس از فرجام مخالفت با او است .

و أمّا من خاف مقام ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بینه - ۹۸ - ۸ - ۱۵

۱۵ - توجّه به ربوبیت خداوند ، مایه خداترسی و پیدایش هول و هراس در دل عاقبت اندیشان

ذلک لمن خشی ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۶ - ۵

۵ - توجّه به ربوبیت و مدبّر بودن خداوند ، بازدارنده انسان از کفران نعمت ها است .

لربّه لکنود

تقدیم <لربّه>، بیانگر اهتمام به آن است؛ یعنی، شگفتا که انسان با آن که خداوند <ربّ> و <مدبّر> او است، به کفران نعمت او رو آورده است!

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نصر – ۱۱۰ – ۳ – ۹

۹ – توجّه به ربوبیت خداوند ، زمینه ساز تسبیح ، حمد و استغفار به درگاه او است .

فسبّح بحمد ربّك و استغفره

جلد

- نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فلق - ۱۱۳ - ۱ - ۱۱

۱۱ - توجّه به ربوبیت خداونـد و حـاکمیت تـدبیر او بر نظـام هستی ، برانگیزاننـده انسـان به پنـاه بردن به او و اطمینـان بخش و دلگرم سازنده پناهندگان است .

قل أعوذ بربّ الفلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۱ - ۸

۸ - توجّه به ربوبیت خداونـد و حاکمیت تـدبیر او بر امور مردم ، وادارسازنده انسان هابه اسـتعاذه و دلگرم کننده پناهندگان به او است .

قل أعوذ بربّ الناس

آثار ذکر رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۴ - ۱۰

۱۰- توجه به رحمت گسترده الهی ، پرهیزدهنده بندگان از نافرمانی او است .

إنّ الشیطن کان للرحمن عصیًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵ - ۶

۶ - توجّه به شکست ناپذیری خداوند و مهربانی او ، برانگیزاننده امید به امداد های الهی در دل مؤمنان است .

ینصر من یشاء و هو العزیز الرحیم

آوردن دو وصف <عزّت> و <رحمت> پس از بیان امداد الهی و این که خداوند، هر کس را که بخواهد یاری خواهد کرد می تواند به منظور ایجاد امید در دل مسلمانان صدر اسلام باشد که درباره خود نیز انتظار چنین امدادهایی را داشته باشند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۴۳ – ۱۶

۱۶ – توجه به رحمت گسترده و عقاب شدید خداوند ، زمینه ساز بازگشت انسان از مخالفت

با حق

إنّ ربّک لذو مغفره و ذو عقاب أليم

چنانچه جمله <إنّ ربک . ..> مربوط به مخالفان پيامبران باشد، از توجه دادن خداوند به مغفرت و عقاب خويش، مطلب بالا استفاده مى شود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۹ - ۳،۵

۳ - توجه فرشتگان به رحمت گسترده الهى ، عامل عبادت هميشگى آنان به درگاه حق *

الملئکه الذين هم عبد الرحمن

ذکر <عباد الرحمان> به جاى <عباد اللّه> و امثال آن، مى تواند نشانگر اين نکته باشد که ملائکه با توجه به رحمت گسترده خداوند، به عبادت او روى آورده اند.

۵ - توجه به رحمت گسترده الهى ، زمينه ساز گرايش به عبوديت و بندگى او *

الملئکه الذين هم عبد الرحمن

با الغاى خصوصيت از فرشتگان، مطلب بالا استفاده مى شود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۸ - ۶

۶ - توجه انسان به نيکى و رحمت گسترده خداوند ، مايه گرايش به پرستش او و التجا به درگاهش

ندعوه إنّه هو البرّ الرحيم

از ارتباط <ندعوه> با <إنّه هو البرّ الرحيم> و بيان تعليلى <إنّه هو. ..>، مطلب بالا استفاده مى شود.

آثار ذکر رذايل اخلاقى مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - ماعون - ۱۰۷ - ۱ - ۵

۵ – توجّه به خصلت های ناروای تکذیب گران آخرت ، بازدارنده انسان از تکذیب آن است .

أرءیت الذی یکذّب بالدین

آثار ذکر روزی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۳۱ – ۲۲

۲۲ – توجه به رزق پایدار و

سرتاسر خیر پروردگار ، زمینه ساز دوری گزینی از چشم دوختن به امکانات دنیایی دیگران است .

و لاتمدّنّ عینیک . .. و رزق ربّک خیر و أبقی

آثار ذکر رویش درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۹ - ۳

۳ - توجّه به روییدن درختان زیتون و خرما و تأثیر آنها در تغذیه انسان ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أکفره . .. و زیتونًا و نخلاً

آثار ذکر رویش درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۹ - ۳

۳ - توجّه به روییدن درختان زیتون و خرما و تأثیر آنها در تغذیه انسان ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أکفره . .. و زیتونًا و نخلاً

آثار ذکر رویش سبزیجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۴

۴ - توجّه به رویش گیاهان و سبزیجات ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أکفره . .. فأنبتنا فیها ... عنبًا و قضبًا

آثار ذکر رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۴

۴ – توجّه به رویش گیاهان و سبزیجات ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أکفره . .. فأنبتنا فیها ... عنبًا و قضبًا

آثار ذکر زندگی اخروی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – فرقان – ۲۵ – ۴۰ –

۹ توجه و اعتقاد به حیات اخروی ، برانگیزاننده آدمی به عبرت گرفتن از سرگذشت هلاکت بار اقوام پیشین و تصحیح رفتار خویش

أفلم یکونوا یرونها بل کانوا لایرجون نشورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۵ - ۱۰

۱۰ - توجه به الوهیت و فرمانروایی جاویدان خداوند و نیز تداوم زندگی انسان در آخرت ، زمینه ساز گرایش انسان به حق

و هو الذی فی السماء إله و . .. و عنده علم الساعه و إلیه ترجعون

با توجه به این که آیات پیشین در رد منکران توحید بود، استفاده می شود که طرح فرمانروایی خدا بر هستی در دنیا و آخرت، هشداری به حق ستیزان است.

آثار ذکر سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۴ - ۳

۳ به یاد داشتن برهه های دشوار زندگی، مانع غفلت از یاد خدا

فلما نسوا ما ذکروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۶ - ۴

۴ یادآوری دوران سختی ، دارای نقش سازنده در تربیت انسان

و اذکروا إذ أنتم

آثار ذکر سهولت هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۲۰ – ۷

۷ – توجه به آسانی سلوک راه هدایت ، مانع کفرورزی به خداوند است .

ما أکفره . .. ثمّ السبیل یسّره

آثار ذکر شنوایی خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۶۵ – ۷

۷ توجه به انحصار عزت برای خداوند و شنوایی و دانایی مطلق

او ، برطرف کننده اندوه ایجاد شده از جنجال های تبلیغاتی دشمنان است .

و لا یحزنک قولهم إن العزه للّه جمیعاً هو السمیع العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۱ - ۲۱

۲۱ - توجه و اعتقاد به شنوا و دانا بودن خداوند به تمامی گفته ها و رفتار های نهان و آشکار آدمی ، بازدارنده وی از ارتکاب فحشا و منکرات و پیروی از شیطان

یأیّها الذین ءامنوا لاتتّبعوا خطوت الشیطن . .. فإنّه یأمر بالفحشاء و المنکر ..

جمله <و اللّه سمیع علیم> استینافیه تعلیلیه است و در مقام تعلیل برای جملات پیشین می باشد. بنابراین هشدار خداوند به شنوا و دانا بودن خویش، پس از نهی از پیروی شیطان، می تواند به منظور بازداشتن انسان از گناه و فحشا و تضمین این بازدارندگی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۰ - ۱۲

۱۲ - توجه و اعتقاد به شنوایی و دانایی خداوند ، بازدارنده آدمی از گناه و قانون شکنی است .

و القوعد من النساء الّتی لایرجون نکاحًا فلیس علیهن جناح أن یضعن ثیابهنّ . .. و

جمله <و اللّه سمیع علیم> استینافیه تعلیلیه و در مقام تهدید زنانی است که احیاناً بخواهند از حکم حجاب و عفاف سرپیچی کنند و یا از موارد استثنا، سوء استفاده کنند. از این رو آمدن چنین جمله ای و یادآوری صفت شنوایی و دانایی خداوند، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱ - ۱۰

۱۰ توجه

به شنوایی و آگاهی خداوند ، مستلزم رعایت تقوا و سبقت نگرفتن بر حکم خدا و رسول

لاتقدّموا . .. و اتّقوا اللّه إنّ اللّه سمیع علیم

آثار ذکر صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۱۷ - ۱۱

۱۱ - به یاد آوردن بندگان خالص ، شکیبا ، نیرومند و پرمراجعه به خداوند ، سازنده و درس آموز است .

اصبر . .. و اذکر عبدنا داود ذاالأید إنّه أوّاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۵ - ۱۱

۱۱- توجّه به اسوه های صبر و خداجویی ، تقویت کننده روحیه شکیبایی در انسان

فاصبر کما صبر أولوا العزم من الرسل

توصیه خداوند به پیامبر(ص) در شکیبا بودن همچون پیامبران اولواالعزم و بازگویی آن توصیه برای انسان ها; می تواند پیامدار این نکته باشد که اسوه های مقاومت و دینداری، خود وسیله ای برای تقویت صبر در راستای پایبندی به دین و ارزش ها است.

آثار ذکر ضمانت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۱ - ۸

۸- توجه به تضمین روزی همگان از سوی خداوند ، مانع بیمناک شدن از تهی دستی آینده خویش یا فرزندان

و لاتقتلوا أولدکم خشیه إملق نحن نرزقهم و إیّاکم

آثار ذکر ظهور حقایق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ – تکاثر – ۱۰۲ – ۴ – ۴

۴ – توجّه به ظهور حقایق در قیامت ، بازدارنده انسان از تلاش برای پیروزی بر حریفان ، در مسابقه ثروت و مقام

ألهیکم التکاثر . .. ثمّ کلاّ سوف

تعلمون

آثار ذکر عجز انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۳۴ - ۵

۵ - توجه به قدرت برتر خداوند و عجز و ناتوانی خلق ، بازدارنده آنان از کفر و تکذیب

لاتنفذون إلّا بسلطن . فبأىّ ءالآء ربّكما تكذّبان

ارتباط دو آیه، نشانگر آن است که غفلت جن و آدمیان از قدرت خداوند، زمینه ساز تکذیب گری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۱۹ - ۵

۵ - توجّه انسان به دوران نطفه بودن و ناتوانی های خویش در آغاز پیـدایش ، از میان برنده احساس بی نیازی از رهنمود های خداوند است .

أمّا من استغنى . .. من أىّ شىء خلقه . من نطفه خلقه

آثار ذکر عجز انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۷ - ۵

۵- توجه انسان به ضعف و ناتوانی خویش در برابر مظاهر طبیعت ، زداینده غرور و تکبّر وی است .

و لاتمش فى الأرض مرحًا إنک لن تخرق الأرض و لن تبلغ الجبال طولاً

جمله <إنـک لن تخرق. ..> در مقـام تعلیـل برای جمله <لاـتمش> است; یعنی، ای انسـان چون نمی توانی با گامهای خود زمین را بشـكافی یا قامت خود را به کوهها برسانی، پس نباید مغرور و سـرمست شوی. توجه دادن به این ضعف و ناتوانی، می تواند بازدارنده از غرور و تکبر آدمی شود.

آثار ذکر عجز جن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۳۴ – ۵

۵ – توجه به قدرت برتر خداوند و

عجز و ناتوانی خلق ، بازدارنده آنان از کفر و تکذیب

لاتنفذون إلّا بسلطن . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

ارتباط دو آیه، نشانگر آن است که غفلت جن و آدمیان از قدرت خداوند، زمینه ساز تکذیب گری آنان است.

آثار ذکر عجز معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۷۶ - ۴

۴ - توجه به ناتوانی معبود های ادعایی و عقیده به قدرت مطلق خداوند ، موجب تسلی خاطر و دل گرمی مبلغان اسلام و مدافعان عقیده توحیدی

و اتّخذوا من دون اللّه ءالهه لعلّهم ینصرون . لایستطیعون نصرهم... فلایحزنک قولهم

جمله <فلایحزنک قولهم> جواب برای شرط مقدر است; یعنی، <إذا کان هذا حالهم مع ربّهم حیث اتّخذوا رجاء النصر ءالهه من دون اللّه لایقدرون نصرهم فلاتحزن بسبب قولهم. ..; وقتی وضعیت آنان چنین است که به امید یاری، معبودهای دیگری جز خدا را که توانای بر یاری رسانی ندارند برگزیدند، پس تو از سخنان شان محزون مباش...>.

آثار ذکر عدالت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۱ - ۱۵

۱۵- توجه به حاکمیت عدل بر نظام کیفر و پاداش اخروی ، گرایش دهنده انسان ها به انجام اعمال و رفتار خوب و دارای پاداش

فمن أوتی کتبه بیمینه . .. و لایظلمون فتیلاً

از اینکه خداوند، نظام پاداش دهی خود را در قیامت، برای مردم تشریح می کند، می تواند به منظور تشویق انسانها به انجام اعمالی باشد که پاداش الهی را در پی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۴۱ -

٨ – توجه انسان به نظام عادلانه مجازات الهی ، تشویق کننده او در جدیت و تلاش

و أن لیس للإنسن إلاّ ما سعی . و أنّ سعیه سوف یری . ثمّ یجزیه الجزاء الأوفی

یادکرد مجازات الهی پس از تأکید بر اصل مسؤولیت فردی انسان در برابر عمل خویش، بیانگر مطلب یاد شده است.

آثار ذکر عذاب اخروی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

١٦ – زمر – ٣٩ – ١٦ – ٨

٨ – یادآوری دوزخ و عذاب آتش آن ، بهترین و مؤثرترین وسیله اخطار دادن به بندگان و بازداشتن آنان از هرگونه عصیان و نافرمانی پروردگار

لهم من فوقهم ظلل من النار

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

٢٠ – نازعات – ٧٩ – ٢٥ – ٣

٣ – توجه دادن به عذاب آخرت ، بازدارنده تر از تهدید به عذاب دنیوی است .

نکال الأخره و الأولی

عذاب آخرت، ممکن است از آن جهت نکال و مایه عبرت باشد که توجه به آن در دنیا، دیگران را از فرجام کافران می ترساند و از همسانی با گرفتاران به عذاب بر حذر می دارد. در این صورت تقدیم <الأخره> بر <الأولی>، بیانگر نقش برتر آن در عبرت آموزی است.

آثار ذکر عزت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

٧ – یونس – ١٠ – ٦٥ – ٧

٧ توجه به انحصار عزت برای خداوند و شنوایی و دانایی مطلق او ، برطرف کننده اندوه ایجاد شده از جنجال های تبلیغاتی

دشمنان است .

و لا یحزنک قولهم إن العزه للّه جمیعاً هو السمیع العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه -

فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵ - ۶

۶ - توجّه به شکست ناپذیری خداوند و مهربانی او ، برانگیزاننده امید به امداد های الهی در دل مؤمنان است .

ینصر من یشاء و هو العزیز الرحیم

آوردن دو وصف <عزّت> و <رحمت> پس از بیان امداد الهی و این که خداوند، هر کس را که بخواهد یاری خواهد کرد می تواند به منظور ایجاد امید در دل مسلمانان صدر اسلام باشد که درباره خود نیز انتظار چنین امدادهایی را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۱۰ - ۴

۴ - توجه و اعتقاد به عزت آفرین بودن خداوند ، موجب عزت طلبی و آزاداندیشی و سبب دوری از ذلت پذیری و پستی است .

من کان یرید العزّه فللّه العزّه جمیعًا

جمله <فللّه العزّه جمیعاً> تعلیل برای جواب مقدر <من> می باشد؛ یعنی، هر کس طالب عزت است، از خدا جویا شود؛ زیرا همه عزت ها از آن او است. این معنا می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲ - ۱۰

۱۰- توجه به عزّت و شکست ناپذیری خداوند ، مقتضی خصومت نورزیدن در برابر قرآن و قوانین آن *

تنزیل الکتب من اللّه العزیز الحکیم

تذکر خداوند به مردم، درباره عزت و پیروزمندی خود، می تواند از آن جهت باشد که آنان را هشدار دهد تا مبادا در برابر کتاب و قوانین او، به ستیز برخیزند؛ زیرا کاری از پیش نخواهند برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بروج

- ۸۵ - ۸ - ۵

۵ - توجّه به عزّت و پسندیده بودن خداوند ، زمینه ساز پیدایش ایمان و پرهیز از آزاررسانی به مؤمنان است .

أن یؤمنوا باللّه العزیز الحمید

آثار ذکر عطایای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - کوثر - ۱۰۸ - ۲ - ۵

۵ - سپاسگزاری از خداوند در برابر نعمت کوثر ، وادارسازنده پیامبر (ص) به نماز و اخلاص در آن

إنّا أعطینک الکوثر . فصلّ لربّک

حرف <فاء> در <فصلّ>، لزوم نماز را بر آیه قبل تفریع کرده است.

آثار ذکر عظمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۲۰ - ۳

۳ توجه و آگاهی به عظمت خداوند ، وادارکننده آدمی به پرستش او و اظهار عبودیت به درگاه وی

و ألقی السحره سجدین

مجهول آوردن فعل <ألقی> حکایت از آن دارد که ساحران با دیدن معجزه موسی(ع) پی به عظمت خداوند برده و بی اختیار به درگاه او به سجده افتادند.

آثار ذکر علم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۶۵ - ۷

۷ توجه به انحصار عزت برای خداوند و شنوایی و دانایی مطلق او ، برطرف کننده اندوه ایجاد شده از جنجال های تبلیغاتی دشمنان است .

و لا یحزنک قولهم إن العزه للّه جمیعاً هو السمیع العلیم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۱۰۱ – ۳

۳ یوسف (ع) با یادآوری نعمت های الهی و توجه به ربوبیّت و علم و حکمت فراگیر خداوند ، خویشتن را

در محضر او احساس کرد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم. رب قد ءاتیتنی

تغییر سیاق ; یعنی، التفات از غیبت (إن ربی . .. إنه هو العلیم) به خطاب (رب قد ءاتیتنی) حاوی نکاتی است از جمله اینکه یوسف(ع) با یاد کردن از نعمتهای خدادادی و توجه به ربوبیّت و علم و حکمت مطلق الهی، به این حقیقت توجه پیدا کرد که خداوند حاضر و ناظر است. از این رو خود را در محضر او احساس کرد و او را مخاطب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۱ - ۱۰،۱۱

۱۰- توجه انسان به احاطه علمی خداوند بر رفتارش ، مانع شکستن عهد و سوگند است .

و أوفوا . .. و لاتنقضوا ... إن الله یعلم ما تفعلون

۱۱- اعتقاد و توجه به علم خداوند به همه اعمال آدمیان ، پشتوانه اجرای فرمان های اوست .

و أوفوا بعهد الله . .. إن الله یعلم ما تفعلون

برداشت فوق، از تعلیل <إن الله یعلم ما تفعلون> به دست می آید; یعنی، به عهد و پیمان خود با خدا وفادار باشید; چون که خدا از اعمال شما آگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲۸ - ۳

۳- توجه انسان به علم مطلق خداوند ، عامل بازدارنده وی از معصیت و گناه

لایسبقونه . .. بأمره یعملون . یعلم ما بین أیدیهم و ما خلفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۷۰ - ۲

۲ - توجه به علم و آگاهی خدا نسبت

به همه موجودات آسمان و زمین و رخداد های آن ، زمینه ساز باور به احاطه علمی او نسبت به تمامی اعمال مردمان

فقل اللّه أعلم بما تعملون . .. ألم تعلم أنّ اللّه یعلم ما فی السماء و الأرض

استفهام در <ألم تعلم. ..> استفهام تقریری است; یعنی، مگر نمی دانی که خدا به هر آنچه که در آسمان و زمین است، آگاهی دارد. مقصود این که: خدایی که سراسر هستی در احاطه علمی او قرار دارد، به اعمال آدمیان که جزئی از جهان اند آگاهی دارد و هیچ گفته و کرده ای از آنان بر او پنهان نمی ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۱ - ۲۱

۲۱ - توجه و اعتقاد به شنوا و دانا بودن خداوند به تمامی گفته ها و رفتار های نهان و آشکار آدمی ، بازدارنده وی از ارتکاب فحشا و منکرات و پیروی از شیطان

یأیّها الذین ءامنوا لاتتّبعوا خطوت الشیطن . .. فإنّه یأمر بالفحشاء و المنکر ..

جمله <و اللّه سمیع علیم> استینافیه تعلیلیه است و در مقام تعلیل برای جملات پیشین می باشد. بنابراین هشدار خداوند به شنوا و دانا بودن خویش، پس از نهی از پیروی شیطان، می تواند به منظور بازداشتن انسان از گناه و فحشا و تضمین این بازدارندگی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۸ - ۱۳

۱۳ - توجه و اعتقاد به آگاهی خداوند به اعمال انسان ها ، موجب برانگیختن آنان به رعایت دستورات الهی و پرهیز از نافرمانی او است .

و إن قیل

لکم ارجعوا فارجعوا هو أزکی لکم و اللّه بما تعملون علیم

سخن تهدیدآمیز خداوند به مؤمنان (و اللّه بما تعملون علیم)، می تواند به منظور مطلب فوق ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۰ - ۱۶

۱۶ - توجه و اعتقاد به آگاهی خداونـد به حرکات و رفتار انسان ها ، موجب برانگیختن آنان به رعایت دسـتورات خدا و پرهیز از نافرمانی او است .

قل للمؤمنین یغضّوا . .. إنّ اللّه خبیر بما یصنعون

سخن تهدیدآمیز خداوند به مؤمنان (إنّ اللّه خبیر بما یصنعون)، می تواند به منظور این مطلب، ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۱ - ۱۷

۱۷ - توجه و اعتقـاد انسـان ها به آگاهی همه جانبه خداونـد از اعمال و رفتار تمامی موجودات ، بر انگیزنـده آنان به اطاعت و فرمانبری از او

ألم تر أنّ اللّه یسبّح له من فی السموت . .. و اللّه علیم بما یفعلون

یادآوری علم همه جانبه خداوند برای انسان ها در پایان آیه شریفه، می تواند حاکی از برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۳ - ۱۴

۱۴ - توجه و اعتقاد به با خبر بودن خداوند از تمامی رفتار و کردار آدمیان ، باز دارنده آنان از هر گونه نافرمانی و گناه است .

و أقسموا باللّه جهد أیمنهم . .. إنّ اللّه خبیر بما تعملون

جمله <إنّ اللّه خبیر. ..> تذکری تهدیدآمیز به منافقان بود که به دروغ اظهار اطاعت می کردند; ولی در عمل به نافرمانی

و گناه مشغول بودند. بنابراین هشدار به آگاهی خداوند از اعمال انسان ها، می تواند به منظور بازداشتن آنان از نافرمانی و گناه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۰ - ۱۲

۱۲ - توجه و اعتقاد به شنوایی و دانایی خداوند ، بازدارنده آدمی از گناه و قانون شکنی است .

و القوعد من النساء الّتی لایرجون نکاحًا فلیس علیهن جناح أن یضعن ثیابهنّ . .. و

جمله <و اللّه سمیع علیم> استینافیه تعلیلیه و در مقام تهدید زنانی است که احیاناً بخواهند از حکم حجاب و عفاف سرپیچی کنند و یا از موارد استثنا، سوء استفاده کنند. از این رو آمدن چنین جمله ای و یادآوری صفت شنوایی و دانایی خداوند، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۴ - ۱۲

۱۲ - توجه و اعتقاد به علم همه جانبه خداوند ، بازدارنده آدمی از هر گونه نافرمانی از او

فلیحذر الذین یخالفون عن أمره . .. قد یعلم ما أنتم علیه ... و اللّه بکلّ شیء علیم

تذکر خداوند به علم همه جانبه خویش در پایان سوره و پس از بیان یک سلسله دستورها و آموزش ها از آغاز سوره تا پایان آن (به ویژه جمله <فلیحذر الذین یخالفون عن أمره. ..>) می تواند بیانگر نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۴ - ۱۰

۱۰ - توجه به علم مطلق الهی ، برانگیزاننده انسان به تهیه توشه ای مناسب برای قیامت

است .

و اخشوا یومًا لایجزی والد عن ولده . .. إنّ اللّه عنده علم الساعه ... و ما تدری ن

یادآوری علم مطلق خداوند به امور، پس از سفارش به ترس از قیامت، می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که حال که خداوند، از همه چیزها آگاه است و طبعاً، براساس علم خود، حساب رسی خواهد کرد، پس انسان ها، باید برای قیامت خود که در آن، کسی فریادرس دیگری نیست توشه ای فراهم کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۸ - ۱۷

۱۷ - توجه و ایمان به آگاهی همه جانبه خداوند بر احوال و رفتار کافران و گمراهان ، بازدارنده آدمی از حسرت و اندوه شدید نسبت به آنان

فلاتذهب نفسک علیهم حسرت إنّ اللّه علیم بما یصنعون

جمله <إنّ اللّه علیم. ..> تعلیل برای جمله <فلاتذهب نفسک علیهم حسرات> است؛ یعنی، از آن جایی که خداوند بر احوال کافران آگاه است، پس به حال آنان حسرت مخور. این معنا گویای دو مطلب است: ۱ چون خدا بر احوال کافران آگاه است و آنان تحت نظر او قرار دارند، پس باید آنهارا به خدا واگذاشت و بیش از این بر آنان اندوه نخورد. ۲ این سخن نوعی دلداری به پیامبر(ص) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۷۶ - ۸

۸ - توجه و اعتقاد به آگاهی خداوند به تمامی رفتار ها و حرکت های پنهانی و آشکار انسان ها ، بازدارنده آدمی از گناه و حق ناپذیری است .

إنّا نعلم ما یسرّون و ما یعلنون

برداشت بالا

از این رو است که آیه شریفه در مقام تهدید به کافران و مشرکان حق ناپذیر است. بنابراین یادآوری آگاهی مطلق خداوند به رفتار نهان و آشکار انسان ها در شرایط تهدید، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۲ - ۵

۵ - توجه و باور آدمیان به آگاهی خداوند از تمامی اعمال آنان ، بازدارنده آنها از گناه و معصیت

و لکن ظننتم أنّ اللّه لایعلم کثیرًا ممّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۰ - ۱۷

۱۷ - توجه به آگاهی مطلق خداوند ، بازدارنده آدمی از اعمال ناشایست

لایخفون علینا . .. إنّه بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۵ - ۱۰

۱۰ - توجه به آگاهی خدا از افعال بندگان ، زمینه ساز توبه و روی آوری ایشان به درگاه او

هو الذی یقبل التوبه عن عباده . .. و یعلم ما تفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۴ - ۷

۷ - توجه به حکمت و علم گسترده خدا ، مستلزم بی نیاز شمردن او از شریک و مشاور

و هو الذی فی السماء إله و فی الأرض إله و هو الحکیم العلیم

تذکر به حکمت و علم گسترده خدا، در پایان جمله ای که نفی کننده شرک و اثبات کننده توحید است، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴- توجه به علم و نظارت الهی ، مانع تلاش های پنهانی انسان علیه دین

و اللّه یعلم إسرارهم

علم الهی، از آن جهت به منافقان تذکر داده شده تا آنان، با توجّه به این حقیقت، دست از خلاف کاری بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۴ - ۲۰

۲۰ - توجّه به قدرت ، علم و حکمت گسترده خداوند ، مایه اطمینان قلب مؤمنان در طریق ایمان .

أنزل السکینه . .. و للّه جنود السموت و الأرض و کان اللّه علیمًا حکیمًا

<للّه جنود. ..> دال بر حاکمیت و قدرت خداوند است و این که خداوند در پایان آیه به قدرت مطلقه و علم و حکمت گسترده خود اشاره کرده است؛ می تواند از آن جهت باشد که نفس توجّه مؤمنان به این حقیقت، خود وسیله ازدیاد ایمان و آرامش قلب آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۱ - ۸

۸ - توجّه به علم و قدرت الهی ، زمینه امیدواری مؤمنان به پیروزی راه ایمان

قد أحاط اللّه بها و کان اللّه علی کلّ شیء قدیرًا

از این که خداوند، پس از نوید دادن به قدرت و پیروزی مؤمنان در آینده، علم و قدرت خویش را به ایشان یادآور شده است؛ مطلب بالا را می توان نتیجه گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱ - ۱۰

۱۰ توجه به شنوایی و آگاهی خداوند ، مستلزم رعایت تقوا و سبقت نگرفتن بر حکم خدا و رسول

لاتقدّموا . .. و اتّقوا اللّه إنّ اللّه

سمیع علیم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – حجرات – ۴۹ – ۱۶ – ۷

۷ – توجه به علم الهی ، بازدارنده انسان از گزافه گویی و بی صداقتی در دین

قل أتعلّمون اللّه بدینکم . .. و اللّه بکلّ شیء علیم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – حجرات – ۴۹ – ۱۸ – ۶

۶ توجّه به علم و بصیرت الهی ، بازدارنده انسان از بی صداقتی در عقیده و ناخالصی در عمل

یمنّون علیک أن أسلموا . .. إنّ اللّه یعلم غیب ... و اللّه بصیر بما تعملون

تذکر به علم و بصیرت الهی، در پایان آیاتی که مدعیان ایمان را به سبب بی صداقتی ملامت کرده است، می تواند پیامدار معنای یاد شده باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۴ – ۴

۴ توجّه به علم گسترده الهی ، زداینده شبهات انسان در امکان معاد

ذلک رجع بعید . قد علمنا ما تنقص الأرض منهم

از این که خداوند، در قبال شبهه کافران نسبت به معاد، علم ازلی خود را یاد آور شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۱۱ – ۱۱

۱۱ توجّه به علم و قدرت الهی و نمود های رستاخیز در طبیعت ، زداینده هر شک در امکان معاد

قد علمنا ما تنقص الأرض منهم . .. أفلم ینظروا إلی السماء فوقهم کیف بنینها ... و

خداوند در پاسخ به شبهات منکران معاد، در این آیات به سه نکته اشاره کرده است: ۱ علم، ۲ قدرت، ۳نمودهای

رستاخيز در طبيعت.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۳ - ۹

۹ - توجه به آگاهى كامل خداوند به اعمال بندگان ، بازدارنده آنان از گناه و نافرمانى

و اللّه بما تعملون خبير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۱۳ - ۱۴

۱۴ - توجه به آگاهى كامل الهى به اعمال بندگان ، بازدارنده آنان از تخلف و نافرمانى در برابر دستورات خدا و پيامبر (ص)

و أطيعوا اللّه و رسوله و اللّه خبير بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۱۸ - ۱۶

۱۶ - توجه به آگاهى همه جانبه خداوند به اعمال ، زمينه ساز گرايش آدمى به تقوا

و اتّقوا اللّه إنّ اللّه خبير بما تعملون

<إنّ اللّه خبير. ..> در مقام تعليل و بيانگر علت لزوم تقوا است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱ - ۱۹

۱۹ - توجه به آگاهى خدا از آشكار و نهان ، بازدارنده مؤمنان از ارتباط سرّى با كافران

تسرّون . .. و أنا أعلم بما أخفيتم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۱۱ - ۱۰

۱۰ - توجه و اذعـان به آگاهی همه جانبه خداونـد به اعمال مردمان ، برانگیزاننـده انسان به کار های نیک و پرهیز از کار های ناپسند

و اللّه خبیر بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انشقاق - ۸۴ - ۲۴ - ۲

۲ - توجّه به دانایی خداوند به افکار و

کردار ، امکان گریز از عذاب الهی را منتفی می سازد .

و اللّه أعلم بما یوعون . فبشّرهم بعذاب ألیم

حرف <فاء>، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۴ - ۲

۲ - توجّه به آگاهی و نظارت خداوند بر گفتار و کردار انسان ها ، دور سازنده آنان از تکذیب دین و روی گردانی از آن

أرءیت إن کذّب و تولّی . ألم یعلم بأنّ اللّه یری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۱۱ - ۴

۴ - توجّه به آگاهی دقیق خداوند از اسرار درونی انسان ، بازدارنده او از خوی ناسپاسی ، بخل و دل بستگی به مال

لکنود . .. لحبّ الخیر لشدید . أفلایعلم ... إنّ ربّهم بهم یومئذ لخبیر

آثار ذکر علم غیب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷ - ۹

۹ - توجه به آگاهی خداوند ، حتی از پوشیده ترین افکار و گفتار ، بازدارنده انسان از زبان گشودن به گفتار نارو است . *

و إن تجهر بالقول فإنّه یعلم السرّ و أخفی

جمله <فإنّه یعلم. ..> تهدید به پوشیده نماندن هیچ فکر و گفته ای از خداوند است. تفریع این تهدید بر <إن تجهر بالقول> گویای این است که مراد از <القول> گفتاری است که نه تنها به زبان آوردن آن نارو است، بلکه حتی اندیشه نیز باید از محتوای آن پاک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴ - ۶

۶- توجه به

علم همه جانبه خداوند به گفتار و اعمال موجودات جهان ، بازدارنده آدمی از حق ستیزی و گناه

أسرّوا النجوی . .. قال ربّی یعلم القول فی السماء والأرض و هو السمیع العلیم

خداوند در پاسخ به توطئه ها و سخنان سرّی مشرکان علیه اسلام، به پیامبر(ص) فرمان داد که علم همه جانبه الهی را به آنان گوشزد کند. این حقیقت می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۲۹ – ۶

۶ – توجه و اعتقاد به علم همه جانبه خداوند به نهان و آشکار انسان ها ، بازدارنده آنان از گناه و نافرمانی است .

لیس علیکم جناح أن تدخلوا بیوتًا غیر مسکونه . .. و اللّه یعلم ما تبدون و ما تکتمو

تذکر به علم همه جانبه الهی در پایان آیه می تواند حاکی از نکته یاد شده باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – سبأ – ۳۴ – ۱۱ – ۱۰

۱۰ – توجه به آگاهی خداوند از تمامی رفتار ها ، برانگیزاننده انسان ها به انجام عمل صالح

و اعملوا صلحًا إنّی بما تعملون بصیر

یادآوری خداوند به آگاه بودنش از تمامی رفتارهای انسان ها پس از توصیه آنان به انجام عمل صالح می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

آثار ذکر عهد خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۲۱ – ۶

۶ – توجه به عهد ها و فرمان های الهی و به یاد داشتن همواره آن ، حفاظت کننده آدمی از گرفتار شدن در دام وسوسه های شیطانی است

.

و لقد عهدنا . .. فنسى ... فأكلا منها

آثار ذکر فرجام

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۳۵ – ۶

۶- توجه به عاقبت و فرجام ، از ملاک های ارزش گذاری

و أوفوا الكيل . .. ذلک خیر و أحسن تأويلاً

آثار ذکر فرجام آفرینش

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۳۸ – ۳

۳ – توجه به فرجام هستی و قدرت قاهر خداوند ، زمینه ساز اجتناب انسان از کفر و تکذیب حق

فإذا انشقّت السّماء . .. فبأىّ ءالآء ربّكما تكذّبان

آثار ذکر فرجام اخروی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۲۴ – ۴

۴ – توجه به فرجام اخروی ، دارای نقشی اساسی ، در ارزش گذاری رفاه و آسایش دنیوی است .

نمتّعهم قليلاً ثمّ نضطرّهم إلى عذاب غليظ

قلیل بودن بهرهوری کافران از دنیا، چه بسا به خاطر گرفتاری آنان به عـذاب سـخت باشـد. گرفتار شـدن به چنان عـذابی، بهره منـد بودن زیـاد از امکانـات دنیـا را نـاچیز خواهـد کرد. بنابراین، توجه به فرجام اخروی میزان رفاه و آسایش دنیوی را رقم می زند.

آثار ذکر فرجام اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۲ - ۵

۵ - توجّه به عاقبت ناگوار اقوام مشرک پیشین ، عامل گرایش به توحید است .

هل من شرکائکم . .. قل سیروا فی الأرض فانظروا کیف کان عقبه الذین من قبل

آثار ذکر فرجام امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان

- ۳۱ - ۸ - ۷

۷ - توجه به فرجام امور ، در تصحیح عقیده و کردار ، نقش چشمگیری دارد .

فبشّره بعذاب أليم . .. لهم جنّت النعيم

یاد آوری سرانجام بد معرضان از آیات خدا و نیز یادآوری پایان خوش مؤمنان، به منظور تنبّه دادن به انسان ها است، لذا می توان برداشت بالا را داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۷ - ۵

۵- ملاحظه فرجام امور ، دارای نقشی مؤثر در بررسی و ارزش گذاری آن

فكيف إذا توفّتهم الملئكه

یادآوری فرجام سخت نفاق و همدلی با دشمن، در حقیقت هشداری است به منافقان که در ارزش گذاری زندگی کفرآلود خویش، فرجام امر را از یاد نبرند؛ زیرا که با آن فرجام، این گونه زندگی جز خسارت حاصلی ندارد.

آثار ذکر فرجام انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۴ - ۱۹

۱۹ - توجه دادن انسان به فرجام حیات خویش (حضور در پیشگاه خداوند) زمینه پیدایش تعهد برای عمل به وصایای الهی است .

و وصّينا الإنسن . .. أن اشكرلى و لولديك إلىّ المصير

ذکر <إلىّ المصير> پس از چند توصیه به انسان، از سوی خداوند، می تواند به منظور ایجاد انگیزه برای عمل به آن سفارش باشد.

آثار ذکر فرجام دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ – طور – ۵۲ – ۱۲ – ۴

۴ – توجه به سختی فرجام دین ستیزان ، بازدارنده انسان از فرو رفتن در پوچی های زندگی دنیوی

فویل . .. للمکذّبین . الذین هم فی خوض یلعبون

تذکر

خداوند به دین ستیزان (الذین هم فی خوض)، در حقیقت هشداری به گرفتاران در پوچی دنیا است تا به فرجام آن بیندیشند و از پوچی به درآیند.

آثار ذکر فرجام شرک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – احقاف – ۴۶ – ۶ – ۵

۵– توجه به تبدیل پیوند های شرک آلود به روابط خصمانه در آخرت ، مایه پرهیز انسان از شرک

و إذا حشر الناس کانوا لهم أعداء

آیه شریفه، با تذکر دادن به عداوت اخروی معبودهای دروغین با عبادت گران خویش، درصدد دور نمودن انسان ها از شرک و روی آوری به غیر خدا است.

آثار ذکر فرجام عمل ناپسند

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۲۹ – ۱۰

۱۰– توجه دادن آدمی به فرجام ناگوار عمل ناپسند ، از عوامل بازدارنده وی از ارتکاب آن است .

و لاتجعل یدک مغلوله إلی عنقک و لاتبسطها کلّ البسط فتقعد ملومًا محسورًا

از اینکه خداوند در پی نهی از افراط و تفریط در انفاق، پیامد ناگوار آن را یادآوری می کند، نکته یاد شده قابل استفاده است.

آثار ذکر فرجام کافران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۹ – ۱۳

۱۳– توجه به فرجام مؤمنان و کافران ، نقشی تعیین کننده در گرایش انسان به ایمان یا کفر دارد .

فمن شاء فلیؤمن و من شاء فلیکفر إنّا أعتدنا للظلمین نارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۵ - ۲

۲- توجه به نافرجامی خط کفر ، مقتضی مصمم بودن مؤمنان در نبرد با

کافران بدون هیچ سستی و سازش

فلن یغفر اللّه لهم . فلاتهنوا و تدعوا إلی السلم

<فا> در <فلاتهنوا> ترتّب و تفریع را می رساند و از ترتّب این آیه بر مفاد آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۵۵ - ۶

۶ - توجه به فرجام بسیار متفاوت مؤمنان و کافران ، زمینه ساز گرایش انسان به ایمان

إنّ المجرمین فی ضلل و سعر . .. إنّ المتّقین فی جنّت و نهر . فی مقعد صدق عند مل

آثار ذکر فرجام محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۱۸ - ۷

۷ - توجّه به فرجام ارجمند نیکوکاران ، بازدارنده انسان از کم فروشی و بی توجهی به حضور یافتن در نزد خداوند

ویل للمطفّفین . .. یوم یقوم الناس لربّ العلمین ... کلّا إنّ کتب الأبرار لفی عل

آثار ذکر فرجام مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۶ - ۸

۸ - آگاهی و توجه به سرنوشت شوم تکذیب کنندگان انبیای الهی ، بازدارنده انسان از تکذیب و زمینه ساز رویکرد به دین

فأذاقهم اللّه الخزی . .. أکبر لو کانوا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۹ - ۸

۸ - توجه به معاد و سرنوشت تکذیب کنندگان پیامبران بازدارنده انسان از مخالفت با دعوت فرستادگان الهی است .

و يوم يحشر أعداء اللّه إلى النار

با توجه به تقدير <ذكّرهم> يا <أنذرهم> و امثال آن به عنوان عامل <يوم>، برداشت بالا

استفاده می شود.

آثار ذکر فرجام موجودات

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – شوری – ۴۲ – ۵۳ – ۱۱

۱۱ – توجه به فرجام امور و بازگشت تمامی موجودات به سوی خداوند ، موجب طرد مکاتب انحرافی و روی آوری به دین الهی است .

صرط اللّه . .. ألا إلی اللّه تصیر الأُمور

آثار ذکر فرجام مؤمنان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۹ – ۱۳

۱۳– توجه به فرجام مؤمنان و کافران ، نقشی تعیین کننده در گرایش انسان به ایمان یا کفر دارد .

فمن شاء فلیؤمن و من شاء فلیکفر إنّا أعتدنا للظلمین نارًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – قمر – ۵۴ – ۵۵ – ۶

۶ – توجه به فرجام بسیار متفاوت مؤمنان و کافران ، زمینه ساز گرایش انسان به ایمان

إنّ المجرمین فی ضلل و سعر . .. إنّ المتّقین فی جنّت و نهر . فی مقعد صدق عند مل

آثار ذکر فضایل مؤمنان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – حجرات – ۴۹ – ۱۱ – ۵

۵ – توجه به ارزش های نهفته در وجود مؤمنان ، مانع حقیر شمردن و استهزای آنان

لایسخر قوم من قوم عسی أن یکونوا خیرًا منهم

آثار ذکر فقر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – طور – ۵۲ – ۳۷ – ۵

۵ – توجه انسان به فقر و مقهور بودن خویش در برابر خداوند ، مقتضی سرنهادن به فرمان او

أم عندهم خزائن ربّک أم هم المصیطرون

پرسش های انکاری، درصدد به رخ کشیدن فقر

و مقهوریت انسان در برابر خداوند است.

آثار ذکر فناپذیری دنیا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – محمد – ۴۷ – ۲۷ – ۴

۴- توجه به عمر محدود دنیا و گرفتاری های لحظه مرگ ، بازدارنده انسان از گناه و انحراف

فکیف إذا توفّتهم الملئکه

تعبیر <فکیف. ..> در مقام بازداشتن منافقان و منحرفان از بی ایمانی و نفاق است بدین منظور اولاً- مرگ را به رخ آنان کشیده تا بدانند زندگی دنیا دیری نمی پاید. ثانیاً کیفر و عقاب را به یاد آنان آورده تا بدانند حق ستیزی، فرجامی سخت و دشوار دارد.

آثار ذکر فواید آسمان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۳۲ – ۳

۳- توجه به آفرینش آسمان و نقش آن برای اهل زمین ، راهی برای رسیدن به توحید است .

أنّ السموت والأرض . .. و جعلنا السماء سقفًا محفوظًا

آثار ذکر قاهریت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۳۹ – ۲

۲ – توجّه به قاهر بودن خدا ، مقتضی اطمینان به غلبه حق و پایداری در برابر هجوم کافران علیه دین

فاصبر علی ما یقولون

<فاء> در <فاصبر> لزوم صبر را متفرع بر مطالب آیات پیشین کرده است. در آن آیات، از قدرت الهی بر نابودی کافران و نیز اعاده آنان در قیامت برای حساب رسی، سخن به میان آمده است.

آثار ذکر قدرت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۳۹ – ۹

۹- توجه به مشیّت نافذ و نیروی قاهرِ خداوند ، بازدارنده آدمی

از مغرور شدن به اموال دنیا و ابدی پنداشتن آن است .

و لولا إذ دخلت جنّتک قلت ما شاء اللّه لاقوّه إلاّ باللّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۱۵ – ۱۴

۱۴ – باور و توجه به قدرت بی نهایت خداوند ، از بین برنده روحیه غرور و استکبار در انسان

فاستکبروا . .. أوَلم یروا أنّ اللّه الذی خلقهم هو أشدّ منهم قوّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – فتح – ۴۸ – ۴ – ۲۰

۲۰ – توجّه به قدرت ، علم و حکمت گسترده خداوند ، مایه اطمینان قلب مؤمنان در طریق ایمان .

أنزل السکینه . .. و للّه جنود السموت و الأرض و کان اللّه علیمًا حکیمًا

<للّه جنود. ..> دال بر حاکمیت و قدرت خداوند است و این که خداوند در پایان آیه به قدرت مطلقه و علم و حکمت گسترده خود اشاره کرده است؛ می تواند از آن جهت باشد که نفس توجّه مؤمنان به این حقیقت، خود وسیله ازدیاد ایمان و آرامش قلب آنان است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – فتح – ۴۸ – ۲۱ – ۸

۸ – توجّه به علم و قدرت الهی ، زمینه امیدواری مؤمنان به پیروزی راه ایمان

قد أحاط اللّه بها و کان اللّه علی کلّ شیء قدیرًا

از این که خداوند، پس از نوید دادن به قدرت و پیروزی مؤمنان در آینده، علم و قدرت خویش را به ایشان یادآور شده است؛ مطلب بالا را می توان نتیجه گرفت.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق

- ۵۰ - ۱۱ - ۱۱

۱۱ توجّه به علم و قدرت الهی و نمود های رستاخیز در طبیعت ، زداینده هر شک در امکان معاد

قد علمنا ما تنقص الأرض منهم . .. أفلم ینظروا إلی السماء فوقهم کیف بنینها ... و

خداوند در پاسخ به شبهات منکران معاد، در این آیات به سه نکته اشاره کرده است: ۱ علم، ۲ قدرت، ۳نمودهای رستاخیز در طبیعت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۶۲ - ۴

۴ - توجه به تدبیر و قدرت الهی در نظام هستی ، مقتضی خضوع و سجود انسان در برابر آفریدگار آن

و أنّ إلی ربّک المنتهی . .. فاسجدوا للّه و اعبدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۳۴ - ۵

۵ - توجه به قدرت برتر خداوند و عجز و ناتوانی خلق ، بازدارنده آنان از کفر و تکذیب

لاتنفذون إلّا بسلطن . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

ارتباط دو آیه، نشانگر آن است که غفلت جن و آدمیان از قدرت خداوند، زمینه ساز تکذیب گری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۳۸ - ۳

۳ - توجه به فرجام هستی و قدرت قاهر خداوند ، زمینه ساز اجتناب انسان از کفر و تکذیب حق

فإذا انشقّت السّماء . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

آثار ذکر قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۱۷ – ۱۷

۱۷ درخواست بصیرت از خداوند ، توجه به قرآن و حقایق مطرح شده در آن و مطالعه تورات ، راه

های زدودن شک و شبهه درباره حقانیت قرآن است .

أفمن کان علی بیّنه . .. فلاتک فی مریه منه

روشن است که شک و شبهه، همانند علم و یقین که از امور قلبی است، با امر و نهی قابل ایجاد و رفع نیست. بنابراین جمله <فلاتک فی مریه منه> (در حقانیت قرآن شک نداشته باش) ارشاد به فراهم آوردن زمینه هایی است که مایه برطرف شدن شک می شود و آنها همان حقایقی است که در صدر آیه، بیان شده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۰۰ – ۵

۵ – توجه به قرآن و تذکار های آن ، موجب سبک باری و نجات در روز قیامت است .

من أعرض عنه فإنّه یحمل یوم القیمه وزرًا

همان گونه که روی گردانی از قرآن موجب گران باری و گرفتاری در قیامت است، روی آوردن به قرآن و التزام به آن، نیز زمینه ساز سبک باری و نجات انسان در قیامت می باشد.

آثار ذکر قصص انبیا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – احقاف – ۴۶ – ۳۵ – ۱۰

۱۰– تسلی خداوند به پیامبر (ص) ، با توجه دادن به تاریخ انبیای پیشین

فاصبر کما صبر أولوا العزم من الرسل

مطرح ساختن صبر پیامبران پیشین در برابر مشکلات، در حقیقت تسلیت خاطر دادن خداوند به پیامبر(ص) است; یعنی، پیامبران دیگر نیز با نظیر همین مشکلات دست و پنجه نرم می کردند.

آثار ذکر قصه انبیا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نازعات – ۷۹ – ۱۵ – ۳

۳ - یادآوری سرگذشت پیامبران گذشته

، مایه تقویت روحیه پیامبر (ص) در برابر مخالفان

هل ءاتیک حدیث موسی

بیان داستان موسی(ع)، پس از نقل مخالفت منکران معاد، به منظور آرامش بخشیدن به پیامبر(ص) در برابر مخالفت ها است.

آثار ذکر قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۳ - ۱۱

۱۱ - توجه به قیامت و رخداد های مخاطرآمیز آن ، زمینه ساز ایمان به پیامبر (ص) و قرآن

من یکفر به فأولئک هم الخسرون . .. و اتقوا یوماً لاتجزی نفس عن نفس شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۱ - ۱۰

۱۰ توجه به نبودن هیچ یاور و شفیعی جز خداوند در قیامت، موجب هرس از حشر

الذین یخافون . .. لیس لهم من دونه ولی و لا شفیع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۲ - ۱۷

۱۷- توجه و اعتقاد انسان به قیامت ، مانع پیمان شکنی وی خواهد شد .

و أوفوا بعهد الله . .. تتّخذون أیمنکم دخلاً بینکم ... و لیبیّننّ لکم یوم القیم

تذکر خداوند به تبیین حقایق در قیامت، پس از طرح مسأله پیمان و سوگندشکنی، می تواند اشعار به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۱ - ۶

۶- توجه به قیامت و یاد آن ، امری لازم و دارای نقش سازنده و هدایتی

یوم تأتی کلّ نفس تجدل عن نفسها

برداشت فوق، مبتنی بر این است که نصب <یوم> به تقدیر فعل <اذکر> یا <اذکروا> باشد.

جلد - نام سوره

- سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۶ - ۴

۴ - توّجه انسان به چگونگی خلقت خویش و مرگ و رستاخیز ، زمینه ساز گرایش وی به ایمان و رو کردن به ارزش های دینی و الهی

ثمّ إنّکم یوم القیمه تبعثون

در آیات نخستین این سوره، سخن از مؤمنان راستین و صفات ارزشی آنان بود. اکنون دراین آیات که سخن از خلقت شگفت انسان و مرگ و رستاخیز او است می تواند رهنمودی باشد به انسان ها برای گرویدن به راه مؤمنان راستین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۰ - ۱۸

۱۸ - یاد قیامت ، مؤثر در تصحیح رفتار و بازداشتن انسان از انحراف

أفمن یلقی فی النار خیر أم من یأتی ءامنًا یوم القیمه . .. إنّه بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۷ - ۱۹

۱۹ - یاد قیامت و بیم از آن ، دارای نقش مؤثر در اصلاح و خود سازی انسان

و تنذر یوم الجمع

از این که خداوند پیامبر(ص) را مأمور به انذار از قیامت می کند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۷ - ۱۷

۱۷ - توجه به قیامت ، زمینه ساز گرایش انسان به حقانیت قرآن و موازین الهی

اللّه الذی أنزل الکتب بالحقّ . .. و ما یدریک لعلّ الساعه قریب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ – جاثیه – ۴۵ – ۳۴ – ۵

۵ – توجه انسان به روز جزا

، زمینه ساز برخورداری او در قیامت از رحمت خدا

و قیل الیوم ننسیکم کما نسیتم لقاء یومکم هذا

از مفهوم <ننساکم کما نسیتم> استفاده می شود که اگر انسان، قیامت را از یاد نبرد، مورد بی اعتنایی حق در آخرت قرار نخواهد گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۶۰ - ۲

۲ - توجه به انذار های الهی و واقعیت قیامت ، مایه نگرانی انسان و پرهیز از سرخوشی ها

أفمن هذا الحدیث تعجبون . و تضحکون و لاتبکون

لحن توبیخی آیه شریفه، می رساند که توجه به حقانیت معاد و مفاهیم وحی، مقتضی این است که آدمی، بر فرجام خویش گریان و اندوهناک باشد; نه سرمست و خندان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۹ - ۲

۲ - آگاهی از قیامت و سرگذشت انسان ها در آن روز ، زداینده غفلت ها و مایه یادآوری و بیداری

إنّ هذه تذکره

آیات گذشته، درباره قیامت و احوال انسان ها در آن روز بود; ازاین رو ممکن است، <هذه> اشاره به این موضوع باشد.

آثار ذکر کبریایی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۳ - ۵

۵ - ایمان و توجه به کبریایی و عظمت خداوند ، هموار کننده مشکلات ناشی از انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین

قم فأنذر . و ربّک فکبّر

برداشت یاد شده، از ارتباط میان موضوع قیام برای انذار مردمان و موضوع به عظمت یاد کردن خداوند، استفاده می شود.

آثار ذکر کرامت انسان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰

- اسراء - ۱۷ - ۷۰ - ۳

۳- توجه انسان به مقام و کرامت الهی خویش ، مستلزم پرهیز از ناسپاسی خداوند است .

فیغرقکم بما کفرتم . .. و لقد کرّمنا بنی ءادم

یادآوری کرامت انسانها پس از ذکر ماجرای کسانی که پس از رهایی از خطر مرگ به کفران نعمتهای الهی روی آوردند; می تواند مذمتی باشد برای آنان و نیز به انسانها توجه بدهد که کرامت انسانی مستلزم اجتناب از کفران است.

آثار ذکر کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۳ - ۳

۳ - توجّه به بزرگواری و شرافت برتر خداوند ، برانگیزاننده انسان به تلاوت کلام او است .

اقرأ و ربّک الأکرم

آثار ذکر کیفر اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۹ - ۹

۹ - اعتقاد به قیامت و توجه داشتن به کیفر و پاداش الهی در آن ، موجب تقویت روح تقواپیشگی در انسان

و اتّقوا اللّه الذی إلیه تحشرون

یادآوری حشر انسان ها در قیامت پس از توصیه به تقوا می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تکاثر - ۱۰۲ - ۳ - ۸

۸ - توجّه به کیفر اخروی ، مانع برترنمایی و تفاخر است .

کلاّ سوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - تكاثر - ۱۰۲ - ۴ - ۶

۶ - توجّه به كيفر اخروى ، مانع برترى نمايى و تفاخر است .

ثمّ كلاّ سوف تعلمون

آثار ذكر كيفر كافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه

- فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۵ - ۵

۵- توجه به کیفر حتمی کافران در قیامت ، زمینه ساز صبر و شکیبایی رهبران الهی در برابر عنادورزی های مخالفان

یعرض الذین کفروا علی النار . .. فاصبر کما صبر أولواالعزم من الرسل

<فاء> در <فاصبر>، تفریع را افاده می کند و ارتباط این آیه با آیه قبل، صبر را فرع و نتیجه توجه به عذاب کافران قرار داده است.

آثار ذکر کیفرهای اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۱ - ۱۷

۱۷ توجه به شدت عقاب های اخروی ، عاملی بازدارنده از گناه و مخالفت با پیامبر (ص)

قل نار جهنم أشد حراً لو کانوا یفقهون

آثار ذکر کیفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۶

۱۶ - توجه به رحمت گسترده و عقاب شدید خداوند ، زمینه ساز بازگشت انسان از مخالفت با حق

إنّ ربّک لذو مغفره و ذو عقاب ألیم

چنانچه جمله <إنّ ربک . ..> مربوط به مخالفان پیامبران باشد، از توجه دادن خداوند به مغفرت و عقاب خویش، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۳۱ - ۸

۸ - توجه به نظام مجازات و پاداش الهی در آخرت ، گرایش دهنده انسان به نیکی ها و بازدارنده وی از زشتی ها

ليجزى الذين أسوا بما عملوا و يجزى الذين أحسنوا بالحسنى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۴۱ - ۰

جلد - نام سوره -

سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۷ - ۱۸

۱۸ - توجه به کیفر های شدید الهی ، زمینه ساز گرایش به تقوا و عدم مخالفت با خدا و رسول او

و ما ءاتیکم الرسول . .. و اتّقوا اللّه إنّ اللّه شدید العقاب

از این که خداوند پس از <اتّقوا اللّه> شدت عقاب خویش را یادآور شده است; نکته بالا استفاده می شود.

آثار ذکر لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۸ - ۶

۶ - توجه مبلغان دینی به حضور حمایت و لطف الهی ، مایه شکیبایی آنان بر مشکلات راه

و اصبر . .. فإنّک بأعیننا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پیامبر(ص) به عنوان مبلغ وحی مورد هجوم کافران، قرار گرفته و خداوند برای پایداری بخشیدن به او نظارت و حمایت خویش را به آن حضرت یادآور شده است.

آثار ذکر مالکیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۶ - ۶

۶ - توجه به حاکمیت و مالکیت مطلق الهی برپدیده های عالم ، مستلزم اختصاص دادن حمد و ستایش به او است .

قل الحمد للّه . .. للّه ما فی السموت و الأرض

یادآوری مالکیت خدا بر پدیده های عالم، پس از فرمان به ادای حمد، می تواند برای توجه دادن به نکته یاد شده باشد.

آثار ذکر مبدأ آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۱۶ - ۴

۴ - خداوند ، خواهان تفکر جن و انس در مبدأ آفرینش خویش به منظور

پی بردن به پروردگار هستی

خلق الإنسن . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

تثنیه آمدن <کما> و<تکذّبان>، ظاهراً به خاطر توجه خطاب به جن و انس است.

آثار ذکر محدودیت عمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳ - ۱۲

۱۲- توجه به محدودیت عمر زندگی ، هشداری به انسان ها و عاملی در جهت حق گرایی و روی آوردن آنان به حقایق دین *

ما خلقنا. ..إلّا بالحقّ وأجل مسمًّی و الذین کفروا عمّا أُنذروا معرضون

برداشت بالا براساس این احتمال است که تذکر خداوند به <أجل مسمّی> در پی تذکر به حقانیت هستی هشداری باشد به آدمیان که دل به زندگی ناپایدار نبندند و از حاکمیت حق غافل نگردند.

آثار ذکر مخلصان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۱۷ - ۱۱

۱۱ - به یاد آوردن بندگان خالص ، شکیبا ، نیرومند و پرمراجعه به خداوند ، سازنده و درس آموز است .

اصبر . .. و اذکر عبدنا داود ذاالأید إنّه أوّاب

آثار ذکر مخلوقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۰ - ۴

۴- توجه به مخلوق بودن پدیده های عالم ، تردیدی در وجود خداوند باقی نمی گذارد .

أفی الله شکّ فاطر السموت و الأرض

استفهام در آیه، انکاری است; بنابراین معنا چنین می شود: شکی در اینکه خداوند خالق آسمانها و زمین است، نیست و چون اینها پدیده هستند به پدید آورنده نیاز دارند. بنابراین با عنایت و توجه عقلی، شکی در وجود خداوند باقی نمی ماند.

آثار ذکر مراحل خلقت انسان

جلد

- نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۱۸ – ۵

۵ – توجّه انسان به مراحل آفرینش خویش به دست خداوند ، بازدارنده او از کفران نعمت های الهی

ما أکفره . من أیّ شیء خلقه

در برداشت یاد شده، مراد از کفر در آیه قبل کفران نعمت دانسته شده است.

آثار ذکر مراحل خلقت زمین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نازعات – ۷۹ – ۳۰ – ۳

۳ – توجّه به مراحل پیدایش زمین و تحوّل آن به جایگاهی قابل استفاده جانداران ، مایه پی بردن انسان به قدرت خداوند و زمینه باور داشتن معاد

ءأنتم أشدّ . .. و الأرض بعد ذلک دحیها

آثار ذکر مرگ

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۲ – ۱۰

۱۰ توجه انسان به آفرینش و مرگ خویش، زمینه شناخت ربوبیت یگانه خداوند

بربهم یعدلون. هو الذی خلقکم من طین ثم قضی أجلا ... ثم أنتم تمترون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۱۸۵ – ۹

۹ توجه به مرگ و نزدیک بودن پایان عمر ، زمینه ساز پرهیز آدمی از انکار حق و معارف دین (توحید ، نبوت و قیامت) است .

إن هو إلا نذیر مبین . .. و أن عسی أن یکون قد اقترب أجلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۴ - ۱۱

۱۱ یادآوری مرگ ، وسیله توجه به خدا و توحید در عبادت است .

و لکن أعبد اللّه الذی

یتوفیکم

ذکر <یتوفاکم> پس از بیان توحید در عبادت، بیانگر این نکته نیز می تواند باشد که یاد مرگ، زمینه ای برای پی بردن به توحید در عبادت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۴ - ۱۱

۱۱- توجه به مرگ و هلاکت اقوام متمدن و ثروتمند تاریخ ، مایه هشدار و موجب فریفته نشدن به دنیا

أیّ الفریقین . .. و کم أهلکنا قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۶ - ۴

۴ - توّجه انسان به چگونگی خلقت خویش و مرگ و رستاخیز ، زمینه ساز گرایش وی به ایمان و رو کردن به ارزش های دینی و الهی

ثمّ إنّکم یوم القیمه تبعثون

در آیات نخستین این سوره، سخن از مؤمنان راستین و صفات ارزشی آنان بود. اکنون دراین آیات که سخن از خلقت شگفت انسان و مرگ و رستاخیز او است می تواند رهنمودی باشد به انسان ها برای گرویدن به راه مؤمنان راستین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۷ - ۴

۴- توجه به عمر محدود دنیا و گرفتاری های لحظه مرگ ، بازدارنده انسان از گناه و انحراف

فکیف إذا توفّتهم الملئکه

تعبیر <فکیف. ..> در مقام بازداشتن منافقان و منحرفان از بی ایمانی و نفاق است بدین منظور اولاً- مرگ را به رخ آنان کشیده تا بدانند زندگی دنیا دیری نمی پاید. ثانیاً کیفر و عقاب را به یاد آنان آورده تا بدانند حق ستیزی، فرجامی سخت و دشوار دارد.

جلد - نام سوره - سوره -

آیه – فیش

۱۹ – منافقون – ۶۳ – ۱۰ – ۱۶

۱۶ – ایمان و توجّه به ویژگی مرگ و بعد از آن ، برانگیزاننده انسان به انفاق و انجام اعمال صالح

من قبل أن یأتی أحدکم . .. و أکن من الصلحین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – ملک – ۶۷ – ۲ – ۱۵

۱۵ – یاد مرگ ، عاملی نیرومند در انگیزش و برانگیختن انسان ها ، به سوی کمال جویی و کردار نیک

الذی خلق الموت و الحیوه لیبلوکم أیّکم أحسن عملاً

ذکر مرگ انسان ها در موضوع فلسفه خلقت آنان که تلاش برای تکامل و بهتر شدن است و نیز تقدیم آن بر حیات آدمیان، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۲۱ – ۴،۱۱

۴ – توجّه به وابستگی مرگ انسان ها به خداوند ، مانع کفر به او است .

ما أکفره . .. ثمّ أماته

۱۱ – توجّه به پایان زندگی و مدفون شدن انسان ها در قبر ، مانع کفرورزی به خداوند است .

ما أکفره . .. فأقبره

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۸۵ – ۱۶

۱۶ توجّه دادن به مرگ و کیفر و پاداش اعمال در قیامت و فریبنده بودن دنیا از روش های قرآن برای هدایت انسانها

کلّ نفس ذائقه الموت . .. و ما الحیوه الدّنیا الّا متاع الغرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۶ - ۷

۷ توجّه به مرگ

و اجر اخروی و نیز فریبندگی دنیا ، زمینه ساز پیروزی انسان در آزمایش الهی

کلّ نفس ذائقه الموت . .. لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

ظاهراً آیه قبل (کلّ نفس . ..) رهنمودی برای پیروز شدن مؤمنان درامتحانهای جانی و مالی است. چون بهترین راه برای از جان گذشتگی و جهاد این است که آدمی بداند چه جهاد کند و یا سستی نماید، طعم مرگ را خواهد چشید. و راه معقول برای صرفنظر کردن از اموال این است که آدمی بداند دنیا و آنچه در آن است، فریبنده و پوچ است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – نساء – ۴ – ۷۸ – ۲

۲ آخرت اندیشی و توجّه به قطعی بودن مرگ و اندک بودن متاع دنیا ، زمینه حضور در صحنه جهاد

فلمّا کتب علیهم القتال . .. قل متاع الدّنیا قلیل و الاخره خیر ... این ما تکونوا

آثار ذکر مشیت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۳۹ – ۹

۹- توجه به مشیّت نافذ و نیروی قاهرِ خداوند ، بازدارنده آدمی از مغرور شدن به اموال دنیا و ابدی پنداشتن آن است .

و لولا إذ دخلت جنّتک قلت ما شاء اللّه لاقوّه إلاّ باللّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۶۹ – ۸

۸- < عن جعفربن محمد (ع) : < . . . قال موسی : < ستجدنی إن شاء اللّه صابراً و لاأعصی لک أمراً > فلمّا استثنی المشیه قبِله . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده: <موسی(ع)

به خضر گفت: <ستجدنی إن شاء اللّه صابراً. ..> پس چون مشیّت الهی را استثنا کرد (یعنی <إن شاء اللّه> گفت) خضر، او را پذیرفت...>.

آثار ذکر معاد

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۲۹ – ۱۳

۱۳ خوف از خداوند و یا معاد ، مانع ظلم و گناه و گرفتار آمدن به عذاب دوزخ

انی اخاف اللّه رب العلمین. انی ارید ان تبوا باثمی ... فتکون من اصحب النار

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۳۲ – ۵

۵ تقوا و در اندیشه معاد بودن، راه رسیدن به زندگی برتر و نیکو در آخرت

و للدار الأخره خیر للذین یتقون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۱۹ – ۸

۸ – توجه به معاد و سرنوشت تکذیب کنندگان پیامبران بازدارنده انسان از مخالفت با دعوت فرستادگان الهی است .

و یوم یحشر أعداء اللّه إلی النار

با توجه به تقدیر <ذکّرهم> یا <أنذرهم> و امثال آن به عنوان عامل <یوم>، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۵۴ – ۵

۵ – باور به معاد و توجه به آن ، دارای نقش اساسی در حق پذیری انسان

سنریهم ءایتنا فی الأفاق . .. ألا إنّهم فی مریه من لقاء ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۴ - ۷

۷ - یاد معاد هنگام تسخیر امکانات و برخورداری از نعمت ها ، زمینه ساز زدایش غرور و غفلت

ثمّ

تذكروا نعمه ربّكم إذا استويتم عليه و تقولوا . .. و إنّا إلی ربّنا لمنقلبون

توصیه به یادآوری معاد پس از برخورداری از نعمت های خداوند، می تواند اشاره به تأثیر آن در زدایش غرور و غفلت باشد.

آثار ذکر معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۵ - ۵

۵ - انبساط خاطر و شادمانی مشرکان به هنگام یاد شدن نام معبودهایی جز خداوند (معبود های ادعایی آنان)

و إذا ذکر الذین من دونه إذا هم یستبشرون

آثار ذکر مقهوریت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۳۷ - ۵

۵ - توجه انسان به فقر و مقهور بودن خویش در برابر خداوند ، مقتضی سرنهادن به فرمان او

أم عندهم خزائن ربّک أم هم المصیطرون

پرسش های انکاری، درصدد به رخ کشیدن فقر و مقهوریت انسان در برابر خداوند است.

آثار ذکر ملائکه ثبت عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۱۱ - ۵

۵ - توجّه به حضور محافظان الهی در همه حالات و ثبت رفتار و کردار در نامه عمل ، بازدارنده انسان از ارتکاب گناه

ما غرّک . .. و إنّ علیکم لحفظین . کرامًا کتبین

آثار ذکر منشأ امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ – منافقون – ۶۳ – ۱۰ – ۶

۶ – توجه و اذعان به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و أنفقوا من مّا رزقنکم

از اهداف یادآوری این حقیقت (خدادادی بودن دارایی ها) در

بیان لزوم انفاق، آسان ساختن امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در انسان می باشد.

آثار ذکر منشأ انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۳ - ۶

۶ - توجه انسان ها به منتهی شدن همه نژاد ها به پدر و مادری واحد ، از میان برنده تفاخر های خیالی آنان

یأیّها الناس إنّا خلقنکم من ذکر و أنثی و جعلنکم شعوبًا و قبائل لتعارفوا إنّ أ

آثار ذکر منشأ تربیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۶ - ۹

۹ - توجّه انسان به وابستگی اش در رشد ، تربیت و نعمت ها به خداوند ، مانع کفر او و زمینه ساز فریفته نشدن به آنچه مایه بی پروایی ، در برابر گناه می گردد .

ما غرّک بربّک الکریم

آثار ذکر منشأ تکامل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۶ - ۹

۹ - توجّه انسان به وابستگی اش در رشد ، تربیت و نعمت ها به خداوند ، مانع کفر او و زمینه ساز فریفته نشدن به آنچه مایه بی پروایی ، در برابر گناه می گردد .

ما غرّک بربّک الکریم

آثار ذکر منشأ ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۱ - ۷

۷- توجه به منشأ خدایی داشتن دارایی ها و ثروت ها ، مشوّق انسان ها به انفاق و بخشش است .

قل لعبادی . .. و ینفقوا ممّا رزقنهم

از اینکه خداوند، اموال و امکانات انسان را به خود نسبت داد

و آنها را روزی خدادادی دانست می توان برداشت فوق را به دست آورد.

آثار ذکر منشأ روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۹ - ۶

۶ - توجه دادن به این که منشأ کمی و زیادی روزی در دست خدا است ، برانگیزاننده انسان به انفاق

قل إنّ ربّی یبسط الرزق لمن یشاء . .. و یقدر له و ما أنفقتم من شیء

از تـذکر خداوند به این که انفاق عوض دارد پس از یادآوری این حقیقت که منشأ قبض و بسط روزی خداوند است برداشت یاد شده به دست می آید.

آثار ذکر موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۷ - ۶

۶- به خاطر آوردن پدیده ها و مخلوقات خداونـد ، عامل تنبه و پنـدگیری و بازشناسی خالقیت خداونـد از مـدعیان دروغین آفرینشگری است .

أفمن یخلق کمن لایخلق أفلا تذکّرون

از اینکه خداونـد پس از بیـان مخلوقات فراوان در قالب اسـتفهام توبیخی امر به تـذکر و یادآوری می کنـد، معلوم می شود که توجه به مخلوقات عامل تذکر است.

آثار ذکر ناظران عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۴ - ۱۳

۱۳ توجه انسان به نظارت شدن اعمالش از سوی خدا و رسول خدا (ص) ، بازدارنده او از تخلف و کجروی

و سیری اللّه عملکم و رسوله

تذکر به نظارت خدا و رسول او، ظاهراً در راستای دور نمودن متخلفان از انحراف و کجروی است.

آثار ذکر نام خدا

جلد - نام سوره - سوره -

آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۵ – ۸

۸ – ذکر نام خدا و روی آوردن به نماز ، نشانه پندپذیری از قرآن ، ترس از خداوند و مایه دوری از آتش دوزخ است .

سیذّکّر من یخشی . و یتجنّبها الأشقی . الذی یصلی النار ... قد أفلح من ... فصلّی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۸ – ۳

۳ – کتاب های آسمانی امت های گذشته ، رستگاری را در گرو تزکیه ، یادِ نام خدا و ادای نماز دانسته ، از ترجیح زندگانی دنیا بر آخرت نکوهش کرده اند .

قد أفلح . .. إنّ هذا لفی الصحف الأُولی

مشارالیه <هذا> می تواند آیه قبل (و الآخره خیر و أبقی) باشد و ممکن است آن را اشاره به مفاد آیات <قد أفلح. ..> به بعد بدانیم. برداشت یاد شده، ناظر به احتمال دوم است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۹ – ۳

۳ – برتری آخرت بر زندگانی دنیا و توقف رستگاری بر تزکیه ، یاد نام خدا و ادای نماز ، از معارف یاد شده در کتاب های آسمانی ابراهیم و موسی (ع)

قد أفلح . .. بل تؤثرون ... صحف إبرهیم و موسی

آثار ذکر نزدیکی قیامت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – احزاب – ۳۳ – ۶۳ – ۱۲

۱۲ – توجه به نزدیک بودن زمان وقوع قیامت ، دارای نقشی مؤثر در رویکرد به خوبی ها است .

و مایدریک لعلّ الساعه تکون قریبًا

عدم اعلام صریح زمان وقوع قیامت و

قریب الوقوع دانستن آن، چه بسا به منظور آماده ساختن مردم و هشدار به آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۱۸ - ۹

۹ - توجه به نزدیکی قیامت ، عامل حساسیت فزون تر نسبت به اعمال خویش

و لتنظر نفس ما قدّمت لغد

از به کار گرفته شدن واژه <غد> به جای قیامت، برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۴۶ - ۴

۴ - توجه به نزدیک بودن قیامت و اندک بودن فاصله آن با زندگانی دنیا ، افزایش دهنده ترس و نگرانی درباره گرفتاری های آن *

إنّما أنت منذر من یخشیها . کأنّهم یوم یرونها لم یلبثوا إلّاعشیّه أو ضحیها

آثار ذکر نظارت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۴۶ - ۳،۶

۳ - توجه به نظارت ربوبی و مداوم خداوند بر خلق ، زمینه ساز مراقبت جدی بر عمل و برخورداری از پاداش عظیم الهی

و لمن خاف مقام ربّه جنّتان

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از <مقام ربّه> جایگاه ربوبیت خداوند باشد که همواره بر خلق اشراف دارد و هرگز از آن غفلت نمی کند و سزا است که خلق، از چنین نظارتی بیم داشته باشند.

۶ - < عن أبی عبدالله (ع) فی قول الله عزّوجلّ : < و لمن خاف مقام ربّه جنّتان > قال : من علم أنّ الله یراه و یسمع ما یقول . . . فیحجزه ذلک عن القبیح من الأعمال فذلک الذی خاف مقام

ربّه و نهی النفس عن الهوی ;

از امام صادق(ع) روایت شده که درباره <و لمن خاف مقام ربّه جنّتان> فرمود: آن کس که بداند خداوند او را می بیند و کلام وی را می شنود. .. و این دانستن، او را از اعمال زشت بازدارد; این همان کسی است که از مقام خداوند ترسیده و نفس خود را از هواپرستی بازداشته است>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۴ - ۱۵

۱۵ - توجه به ناظر بودن خداوند بر اعمال انسان ها ، بازدارنده شخص از ارتکاب کار های ناروا

و اللّه بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۳ - ۸

۸ - توجه به نظارت خداوند بر رفتار انسان ، مانع گرایش وی به انحراف

لاتتّخذوا عدوّی و عدوّکم أولیاء . .. و اللّه بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۴ - ۲

۲ - توجّه به آگاهی و نظارت خداوند بر گفتار و کردار انسان ها ، دور سازنده آنان از تکذیب دین و روی گردانی از آن

أرءیت إن کذّب و تولّی . ألم یعلم بأنّ اللّه یری

آثار ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۲۱

۲۱ یادآوری نعمت های الهی ، دارای تأثیری بسزا در توجه آدمی به خدا و دستیابی به رستگاری است .

فاذکروا ءالاء اللّه لعلکم تفلحون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۷۴ –

۱۴،۱۹

۱۴ به یاد داشتن نعمت های الهی ، نقشی بسزا در هدایت انسان ها و توجه آنان به خدا دارد .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء . .. فاذکروا ءالاء اللّه

۱۹ توجه به خدادادی بودن نعمت ها و به یاد داشتن همواره آن ، زمینه ساز پرهیز آدمی از فسادانگیزی است .

فاذکروا ءالاء اللّه و لاتعثوا فی الأرض مفسدین

نهی از فسادانگیزی (لاـ تعثوا) در پی توجه دادن به نعمتهای الهی، اشاره به این نکته دارد که توجه به نعمتهای الهی می تواند آدمی را از فسادانگیزی بر حذر دارد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۱۴۱ – ۵

۵ توجه به نعمت های الهی ، موجب پایداری انسان بر توحید و پرهیز وی از گرایش به شرک و بت پرستی است .

قال أغیر اللّه أبغیکم إلهاً . .. و إذ أنجینکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۱۰۱ – ۳

۳ یوسف (ع) با یادآوری نعمت های الهی و توجه به ربوبیّت و علم و حکمت فراگیر خداوند ، خویشتن را در محضر او احساس کرد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم. رب قد ءاتیتنی

تغییر سیاق ; یعنی، التفات از غیبت (إن ربی . .. إنه هو العلیم) به خطاب (رب قد ءاتیتنی) حاوی نکاتی است از جمله اینکه یوسف(ع) با یاد کردن از نعمتهای خدادادی و توجه به ربوبیّت و علم و حکمت مطلق الهی، به این حقیقت توجه پیدا کرد که خداوند حاضر و ناظر است. از این رو خود را در

محضر او احساس کرد و او را مخاطب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۶ - ۶

۶- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، نعمت چشمگیر و به یاد ماندنی خداوند بر آنان بود .

إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم من ءال فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۴ - ۱۲

۱۲- توجه به دریا و نعمت های آن ، علاوه بر ایجاد زمینه خداشناسی ، در پی دارنده شکر به درگاه خداست .

سخّر البحر . .. و لعلّکم تشکرون

جمله <و لعلکم تشکرون> عطف به جمله محذوفی همانند <و لعلّکم تعرفونه> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۲ - ۱۳

۱۳- توجه به نعمت ، مستلزم سپاسگزاری از نعمت دهنده است .

أفبالبطل یؤمنون و بنعمت الله هم یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۸ - ۸

۸- توجه به اهمیت شنوایی ، بینایی و ادراک ، مستلزم سپاسگزاری انسان از خداوند

و جعل لکم السمع و الأبصر و الأفئده لعلّکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۱ - ۱۱

۱۱- توجه به اهمیت و گستردگی نعمت های خداوند ، زمینه ساز تسلیم شدن انسان در برابر خواست و فرمان اوست .

کذلك یتمّ نعمته علیکم لعلّکم تسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳ - ۶

۶ - به یادآوردن نعمت های

خداوند ، موجب درک یگانگی خالقیت و رازقیت و اعتراف به آن است .

اذکروا نعمت اللّه علیکم هل من خلق غیر اللّه یرزقکم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه، پیش از طرح مسأله خالقیت و رازقیت انحصاری خداوند، به یاد آوردن نعمت های الهی را توصیه کرده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – احقاف – ۴۶ – ۱۵ – ۱۵

۱۵– توجه به نعمت های الهی و ارج نهادن به زحمات والدین ، از نمود های رشد عقلی و کمال وجودی انسان در چهل سالگی

حتّی إذا بلغ أشدّه و بلغ أربعین سنه قال ربّ أوزعنی أن أشکر

خداوند، سن چهل سالگی را به عنوان زمینه و مقدمه توجه انسان به پروردگار و شکر نعمت ها و تقدیر از والدین دانسته است. این مطلب نشانگر آن است که انسان به طور طبیعی، در این سن به دلیل کمال وجودی و یا رشد قوای عقلانی، به ارزش ها می اندیشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۱۳ – ۶

۶ – توجه به نعمت های متنوع و گسترده زمین ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

خداوند با این پرسش، در حقیقت انسان ها را به اندیشه و توجه به نعمت ها فرا خوانده است تا از این رهگذر به پروردگار خویش و شناخت او راه یابند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۳۶ – ۶

۶ توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام

سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۳۸ – ۴

۴ – توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۰ – ۳

۳ – توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

خداوند، با پرسش بالا در حقیقت خلق را به تأمل و توجه به نعمت ها فرا خوانده است; تا آنان از این رهگذر به پروردگار خویش و شناخت او راه یابند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۲ – ۴

۴ – توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۵ – ۴

۴ – توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

خداوند، با پرسش بالاـ در حقیقت خلق را به تأمل و توجه به نعمت ها فراخوانده است; تا آنان از این رهگذر به پروردگار جهان و شناخت او راه یابند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – شرح – ۹۴ – ۴ – ۷

۷ – توجّه پیامبر (ص) ، به خدادادی بودن نعمت خوش نامی ، مایه اطمینان آن حضرت به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . .. و رفعنا لك ذکرک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – نساء –

۴ - ۳۹ - ۶

۶ توجه به خدادادی بودن دارایی ها ، تسهیل کننده انفاق و درمان کننده بخل

الذین یبخلون . .. و انفقوا مما رزقهم اللّه

هدف از بیان این حقیقت که اموال آدمی داده های خداوند است (رزقهم اللّه)، این است که انسان را به انفاق در راه خدا ترغیب کند و بخل را از وی بزداید.

آثار ذکر نعمتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۱۰ - ۱۳

۱۳ یادآوری نعمتهای الهی راهی برای توجه دادن انسانها به آیات خدا و ایجاد روحیه تسلیم در برابر احکام او

و لقد مکنکم فی الأرض . .. قلیلا ما تشکرون

آثار ذکر نعمتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۲ - ۹،۱۰

۹ - بنی اسرائیل ، در صورت یادآوری نعمت های گران سنگ الهی و بررسی علت های فضیلتشان در اعصار گذشته ، زمینه های ایمان به پیامبر (ص) را در خویش ، شکوفا خواهند کرد .

و من یکفر به فأولئک هم الخسرون. یبنی إسرءیل اذکروا نعمتی

به نظر می رسد توصیه به یادآوری نعمتهای خدادادی، پس از بیان خطر کفرورزی به پیامبر(ص) و قرآن، ارائه رهنمودی باشد برای ایجاد زمینه ایمان.

۱۰ - به یادداشتن نعمت ها و از خدا دانستن آنها ، دارای نقشی بسزا در هدایت آدمی

یبنی إسرءیل اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ – انفطار – ۸۲ – ۶ – ۹

۹ – توجّه انسان به وابستگی اش در رشد ، تربیت و نعمت ها به خداوند

، مانع کفر او و زمینه ساز فریفته نشدن به آنچه مایه بی پروایی ، در برابر گناه می گردد .

ما غرّک بربّک الکریم

آثار ذکر نیازمندی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۵ - ۶

۶ - توجه به وابستگی تمام معلومات انسان به خداوند ، مایه اطمینان پیامبر (ص) به امداد الهی در توانا ساختن او بر دریافت و قرائت قرآن

اقرأ . .. علّم الإنسن ما لم یعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۶ - ۶

۶ - توجه به آفرینش انسان از خون لخته و وابستگی تمام دانش های او به خداوند ، مایه ترک طغیان است .

خلق الإنسن من علق . .. علّم الإنسن ما لم یعلم . کلاّ إنّ الإنسن لیطغی

آثار ذکر نیازمندی انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۲ - ۱۷

۱۷ - توجه به نیاز همه بندگان به خداوند در تأمین معاش ، از میان برنده پندار بهره بردن خداوند از عبادت بندگان است .

لانسَلک رزقًا نحن نرزقک

در برداشت یاد شده جمله <نحن نرزقک> به منزله تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، چون رزق تو به دست ما تأمین می شود، پس روشن است که ما در فرمان نماز، درپی کسب روزی از جانب تو نیستیم.

آثار ذکر نیکی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۸ - ۶

۶ - توجه انسان به نیکی و رحمت گسترده خداوند ، مایه گرایش به پرستش

او و التجا به درگاهش

ندعوه إنّه هو البرّ الرحیم

از ارتباط <ندعوه> با <إنّه هو البرّ الرحیم> و بیان تعلیلی <إنّه هو. ..>، مطلب بالا استفاده می شود.

آثار ذکر وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳ - ۲

۲ - توجه به سابقه داشتن وحی ، از بین برنده تردید و شگفتی نسبت به رسالت پیامبر (ص)

کذلك یوحی إلیك و إلی الذین من قبلك

چنانچه مشارٌالیه <کذلك> اصل وحی باشد، آیه می تواند اشاره به این داشته باشد که مشرکان مکه درباره وحی الهی به پیامبر(ص) در شگفتی و تردید بودند و خداوند با ذکر سابقه وحی، درصدد رفع تردید آنان بود.

آثار ذکر وحیانیت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶ - ۹

۹ - توجه به نزول قرآن از سوی خالق ، مدیر و مالك تمام هستی ، مایه تقویت روحیه پندپذیری انسان از قرآن است .

تذکره . .. ممّن خلق الأرض ... استوی . له ما فی السموت ... و ما تحت الثری

آثار ذکر ولایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۹۶ - ۶

۶ توجه صالحان به ولایت و سرپرستی خدا بر ایشان ، عامل مقاومت آنها در مبارزه با اهل شرك و نهراسیدن از توطئه های ایشان

ثم کیدون فلاتنظرون . .. هو یتولی الصلحین

از اهـداف بیـان ولایت خـدا بر صالحان، پس از طرح توطئه مشـرکان، این است که صالحان همواره توجه به یاری خـدا داشـته باشند و هرگز از مکرهای مشرکان نهراسند.

آثار

ذکر ویژگیهای زمین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نبأ – ۷۸ – ۶ – ۴

۴ – توجّه به آفرینش زمین و ویژگی های آن ، مایه پی بردن به قدرت خداوند و زمینه ساز پذیرش معاد است .

عن النبأ العظیم . .. ألم نجعل الأرض مهدًا

آثار ذکر هدایتهای خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – شعراء – ۲۶ – ۷۸ – ۷

۷ – توجه انسان به عامل پدیدآورنـده (خالق) و تنظیم کننده نظام حیات او (هادی) ، نخستین گام عقلانی و فطری در جهت خداشناسی

الذی خلقنی فهو یهدین

برداشت یـاد شـده بـا توجه به این نکته است که حضـرت ابراهیم(ع) در معرفی پروردگار جهانیان برای بت پرسـتان، نخست به خالقیت خدا و سپس به هدایت گری او در تنظیم نظام حیات بشری، اشاره کرده است.

آثار ذکر هدفداری باران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نبأ – ۷۸ – ۱۴ – ۶

۶ – توجّه به نزول باران و هدفدار بودن باران زمینه ساز پی بردن به قدرت خداوند و پذیرش معاد است .

عمّ یتساءلون . .. ألم نجعل ... و أنزلنا من المعصرت ماء ثجّاجًا

توجّه به نعمت باران، می توانـد انسان را به این نکته رهنمون سازد که این نعمت ها، به گزاف در اختیار انسان قرار داده نشـده و هـدف از آن، جز با معاد تحقق نیافتنی است. هم چنین می توانـد بیانگر این باشد که حیات زمین مرده به وسـیله باران، نمونه بارزی برای زنده شدن مردگان است و استبعاد معاد وجهی ندارد.

اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۴ - ۱۱

۱۱- توجه به مرگ و هلاکت اقوام متمدن و ثروتمند تاریخ ، مایه هشدار و موجب فریفته نشدن به دنیا

أیّ الفریقین . .. و کم أهلکنا قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۷ - ۳

۳- تذکر به هلاکت اقوامی کافر در اطراف مکه ، هشداری به مکیان حق ناپذیر

و لقد أهلکنا ما حولکم من القری

مخاطب <کم> مشرکان مکه اند.

آثار ذکر هلاکت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۵ - ۱۶

۱۶- توجه به تاریخ هلاکت بار کفرپیشگان و سنت های جاری الهی ، زمینه ساز ایمان به رهنمود های الهی و پوزش از لغزش ها است .

و ما منع الناس أن یؤمنوا . .. و یستغفروا ربّهم إلاّ أن تأتیهم سنّه الأوّلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۷ - ۳

۳- تذکر به هلاکت اقوامی کافر در اطراف مکه ، هشداری به مکیان حق ناپذیر

و لقد أهلکنا ما حولکم من القری

مخاطب <کم> مشرکان مکه اند.

آثار روانی ذکر حمایتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۸ - ۹

۹- توجه به حمایت خدا از تقواپیشگان و نیکوکاران ، مانع از قرار گرفتن آنان در تنگنای روحی است .

و لاتک فی ضیق ممّا یمکرون . إن الله مع الذین اتّقوا و الذین هم محسنون

آثار روانی ذکر خدا

جلد - نام سوره -

سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۳ - ۱۳

۱۳ - یاد خدا ، آرام بخش جان ها و سرور قلب ها است .

ثمّ تلین جلودهم و قلوبهم إلی ذکر اللّه

آثار ممانعت از ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۱۸

۱۸ - خفت و خواری در دنیا ، جزای کسانی است که مردم را از یاد خدا باز می دارند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الدنیا خزی

آثارذکر تسخیر طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۵ - ۴

۴ - توجه به تسخیر طبیعت برای انسان ، حرکت کشتی در دریا و امنیت زمین از برخورد با کرات و سنگ های آسمانی ، زمینه روشنی برای ره یابی به توحید ربوبی خداوند

ألم تر أنّ اللّه سخّر. .. أن تقع علی الأرض

آداب ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۹ - ۷

۷ باید آن گونه به یاد خدا بود که او به انسان آموخته است .

فاذکروا اللّه کما علّمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۱۵

۱۵ سه روز روزه سکوت (سخن نگفتن جز با رمز و اشاره) ، کثرت ذکر خدا و تسبیح او ، دستورالعمل خدا به زکریا برای دستیابی به خواسته خویش (فرزند صالح) *

قال ایتک الاّ تکلّم . .. و اذکر ربّک کثیراً و

سبّح

در برداشت فوق، فعل <الاّـ تکلّم> که به صیغه نفی است، به معنای نهی گرفته شده است; به قرینه فعل امر <اذکر> که بر آن عطف شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۵ - ۲

۲ خشوع در برابر خدا و هراس از مقام ربوبی او ، از آداب توجه به خدا و یاد کردن اوست .

و اذکر ربک فی نفسک تضرعا و خیفه

<تضرع> به معنای خشوع و اظهار کوچکی است و <خیفه> به معنای ترسیدن و هراس داشتن است. <تضرعا> و <خیفه> مصدر و در آیه شریفه به معنای اسم فاعل (متضرعا) و (خائفا) می باشند. یعنی: یاد کن پروردگارت را با حالت خشوع و هراس.

آداب ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۸ - ۴

۴- قرین و همراه کردن تسبیح پروردگار با حمد و ستایش او ، امری نیکو و پسندیده در ذکر و عبادت

فسبّح بحمد ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۹ - ۹

۹ - آغاز و پایان هر روز ، مناسب ترین لحظات برای یاد خدا و تسبیح او

و تسبّحوه بکره و أصیلاً

اختصاص یافتن <بکره> و <أصیلاً> به ذکر، ممکن است کنایه از همه لحظات نباشد، بلکه تأکیدی بر این دو مجال به حساب آید.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۳۹ – ۹

۹ – قبل از طلوع و غروب خورشید ، لحظه هایی مناسب برای یاد خدا *

و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع

الشمس و قبل الغروب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – انسان – ۷۶ – ۲۵ – ۱،۵

۱ – ذکر نام پروردگار و یاد او در سپیده دم و پسین گاه ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

<بکره>، هم به فاصله میان نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب) و هم به آغاز روز (مفردات راغب). <اصیلاً> به فاصله میان عصر و مغرب گفته می شود (صحاح اللغه) و نیز به معنای آخر روز آمده است (العین). <ذکر> هم دو نوع است: ذکر با قلب و ذکر با زبان. (مفردات راغب)

۵ – سپیده دم و پسین گاه ، از اوقات مناسب برای ذکر و یاد خداوند

و اذکر اسم ربّک بکره و$ أصیلاً

أصیلاً

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۵ – ۴

۴ – لزوم ذکر نام خدا پیش از نماز

ذکر اسم ربّه فصلّی

آداب ذکر نام خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱ – ۴

۴ – نام خداوند ، هرگز نباید با اثبات صفات ناشایست و سلب صفات بایسته ، همراه شود .

سبّح اسم ربّک

تسبیح و تقدیس و تنزیه به یک معنا است (مصباح). مراد از تسبیح نام خداوند، پاک و دور از عیب معرفی کردن آن است که

مستلزم چند چیز است: ۱. همراه نساختن نام خداوند با وصفی ناشایست; ۲. حمل نکردن نام او بر معنایی نادرست; ۳. سلب نکردن صفات نیکو از آن; ۴. به کار نبردن نام های اختصاصی خداوند برای غیر

او; ۵. پرهیز از بی احترامی به نام های او. برداشت یاد شده به برخی از امور یاد شده نظر دارد.

آداب ذکر نعمت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۳۹ – ۱۰

۱۰- گفتن < ما شاء اللّه لاقوّه إلاّ باللّه > به هنگام مشاهده نعمت ها ، کاری شایسته و لازم است .

و لولا إذ دخلت جنّتک قلت ما شاء اللّه لاقوّه إلاّ باللّه

ابراهیم(ع) و ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۷۵ – ۳

۳ ابراهیم (ع) ، پیوسته به خداوند توجه داشت و خواسته های خود را از او تقاضا می کرد .

إن إبرهیم . .. منیب

انابه به درگاه خداوند، به معنای رجوع کردن به اوست.

احیای ذکر قیامت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – غاشیه – ۸۸ – ۲۱ – ۱

۱ – پیامبر (ص) ، مأمور موعظه و زنده نگه داشتن یاد قیامت در خاطره ها و توجّه دادن انسان ها ، به قدرت خداوند

فذکّر

<ذِکْر>، حالتی است در نفس انسان که او را بر محافظت از معارفی که فرا گرفته، توانا می سازد. این کلمه با <حفظ> به یک معنا است; جز این که اصل فراگیری <حفظ> و در خاطر حاضر داشتن، <ذکر> خوانده می شود (مفردات راغب); بنابراین <ذکّر>; یعنی، متوجّه ساز و به ذهن آنان بیفکن. این واژه چنانچه در قاموس آمده است در معنای موعظه کردن نیز به کار می رود.

ادب در ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره -

آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۱۱۲ – ۱۳

۱۳ حواریون عیسی مورد سرزنش وی به خاطر رعایت نکردن ادب در یادکردن از نام خدا

هل یستطیع ربک . .. قال اتقوا اللّه

رعایت ادب در مورد آیه این بود که حواریون به جای <ربک> (پروردگارت) بگویند: ربنا

ارزش ذکر آخرت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – طور – ۵۲ – ۲۶ – ۲

۲ – ارزش توجه انسان به خداوند و آخرت و ترس داشتن از عاقبت کار خویش

قالوا إنّا کنّا قبل فی أهلنا مشفقین

ارزش ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۸ – ۲۶

۲۶– ارزش ذکر خدا ، به ریشه دار بودن آن در قلب و روح انسان است .

أغفلنا قلبه عن ذکرنا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۶ – ۱۲

۱۲ – ارزش والای ذکر نام خدا و تسبیح و تقدیس او

أن ترفع و یذکر فیها اسمه یسبّح له فیها بالغدوّ و الأصال

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – عنکبوت – ۲۹ – ۴۵ – ۱۰

۱۰ – یاد و ذکر خداوند ، برترین و بزرگ ترین ارزش است .

و لذکر اللّه أکبر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – فتح – ۴۸ – ۹ – ۱۰

۱۰ – یاد خدا و تسبیح و تقدیس او ، بایسته و ارزشمند در همه لحظات زندگی

و تسبّحوه بکره و أصیلاً

برداشت بالا بنابراین نکته است که <بکره> و <أصیلاً> کنایه از همه لحظه های تلاش و بیداری انسان باشد

که از <بکره> شروع شده و تا <أصيلاً> ادامه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۶ - ۲

۲ - ارزش توجه انسان به خداوند و آخرت و ترس داشتن از عاقبت کار خويش

قالوا إنّا کنّا قبل فى أهلنا مشفقين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۹ - ۸

۸ - شرکت در نماز جمعه و پرداختن به ذکر خدا ، بسى ارزشمندتر از کسب مال و ساير منافع دنيوى

فاسعوا إلى ذکر اللّه و ذروا البيع ذلکم خير لکم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۹ - ۲

۲ - ياد خدا ، برترين ارزش در بينش الهى

لاتلهکم أمولکم و لا أولدکم عن ذکر اللّه

اعراض ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۵ - ۹

۹ - مسلمانان ، نبايد به بهانه بازداشته شدن از ورود به مساجد ، ذکر و عبادت خدا را ترک کنند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه . .. للّه المشرق و المغرب

برداشت فوق، مقتضاى ارتباط آيه مورد بحث با آيه قبل است.

اهتمام موسى(ع) به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۴ - ۱

۱ - هدف موسی (ع) از تقاضای نبوت و رسالت برای هارون (ع) ، به دست آوردن فرصت بسیار برای ذکر خداوند و حمد و ثنای مکرر او بود .

و أشرکه فی أمری . .. و نذکرک کثیرًا

فاعل <نذکرک> موسی

و هـارون(ع) است و مراد از کثرت ذکر خـدا، افزایش تبلیغـات توحیـدی براثر همراهی آن دو است که متضـمن مـدح و ثنـای خداوند می باشد.

اهمیت تداوم ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۸ - ۶

۶ - خدامحوری ، باید برنامه مؤمنان در تمامی لحظه های زندگی باشد .

و تبتّل إلیه تبتیلاً

اهمیت ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۰ - ۱

۱ لزوم ذکر خداوند ، پس از اتمام مناسک حج ، همانند یادآوردن پدران ، بلکه بالاتر از آن

فاذا قضیتم مناسککم . .. او اشدّ ذکراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۳ - ۲

۲ اهمیّت فوق العاده ذکر خداوند در حج

فاذکروا اللّه . .. و اذکروه ... فاذکروا اللّه ... و اذکروا اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۱ - ۱۴

۱۴ لزوم یادآوری نزول کتاب و حکمت (قرآن) از سوی خداوند بر مردم

و اذکروا نعمت اللّه علیکم و ما انزل علیکم من الکتاب و الحکمه

مراد از <کتاب>، قوانین و احکام ظاهری قرآن است و مراد از <حکمت>، باطن و حکمتهای قوانین و شریعت است. (المیزان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۴ - ۸

۸ ضرورت توجّه به آگاهی گسترده خداوند ، در بحرانیترین هنگامه ها

و قاتلوا فی سبیل اللّه و اعلموا انّ اللّه سمیع علیم

ظاهر این است که ضرورت توجه به

علم الهی در آیه، همراه با جهاد مطرح باشد: <قاتلوا . .. و اعلموا>. یعنی آنگاه که به نبرد مشغولید، متوجه باشید که خداوند، <سمیع> و <علیم> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۵ - ۱۷

۱۷ توجه به ربوبیّت خدا ، از آداب دعا

ربّنا اخرجنا . .. و اجعل لنا من لدنک ولیّاً و اجعل لنا من لدنک نصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۶ - ۴

۴ لزوم توجه متصدیان قضاوت به نظارت الهی بر اعمال آنان

لتحکم بین الناس . .. و استغفر اللّه

فرمان خدا به <استغفار>، پس از بیان مبانی قضاوت، گویای این نکته است که در نظام قضایی اسلام توجه به خدا و ناظر دانستن وی از ضروریات و آمیخته با انجام وظیفه خطیر قضاوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۴ - ۱۲

۱۲ ضرورت توجه و باور به آمرزندگی و رحمت بیکران خداوند

فاعلموا إنّ اللّه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۱ - ۱۰

۱۰ باز نماندن از نماز و یاد خدا از حکمت های تحریم میگساری و قماربازی

انما یرید الشیطن . .. فی الخمر و المیسر و یصدکم عن ذکراللّه و عن الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ – حشر – ۵۹ – ۱۹ – ۳

۳ – لازمه تقوا ، به یاد داشتن خداوند و قرار نگرفتن در زمره خدافراموشان است .

اتّقوا اللّه . .. و لاتکونوا

كالذين نسوا اللّه

اهميت ذكر آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۴ - ۲

۲ - لزوم يادآورى سفر آخرت ، هنگام مسافرت و سوار شدن بر مركب

و جعل لكم من الفلك و الأنعم . .. إذا استويتم عليه و تقولوا ... و إنّا إلى ربّنا

اهميت ذكر آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۷ - ۱

۱ هدايت يافتگان و يادكنندگان آيات و معارف الهى از جايگاهى آكنده از آرامش در نزد خداوند برخوردارند.

فمن يرد الله أن يهديه . .. قد فصلنا الأيت لقوم يذكرون. لهم دارالسلم عند ربهم

اهميت ذكر اراده خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۳ - ۵

۵ - لزوم توجّه مؤمنان به حاكميت اراده پيروزمند الهى ، در هر فتح و گشايش

إنّا فتحنا . .. ليغفر لك اللّه ... و ينصرك اللّه

خداوند با نسبت دادن مكرر پيشامدهاى مثبت <صلح حديبيه> و يا <فتح مكه> به خود، در حقيقت به مؤمنان تذكر مى دهد كه در اوج اين پيروزى ها، از نقش اراده الهى غافل نباشند.

اهميت ذكر الوهيت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۴ - ۲

۲ - پناه بردن به خداوند و توجه به ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت او ، فرمانی الهی به پیامبر (ص) ، برای محفوظ ماندن آن حضرت از وسوسه های دشمن

قل أعوذ بربّ الناس . ملك الناس . إله الناس . من شرّ الوسواس الخنّاس

اهمیت ذکر انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۵۹ - ۶

۶ - لزوم زنده نگه داشتن یاد پیامبران و ارج نهادن بر تلاش های آنان

و سلم علی عباده الذین اصطفی

ختم سرگذشت پیامبران با درود و سلام بر آن بزرگواران، بیانگر مطلب یاد شده است.

اهمیت ذکر تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۱ - ۱۳

۱۳ - داستان غیبت موسی (ع) از میان قوم خویش و گرایش آن قوم به گوساله پرستی ، داستانی عبرت آموز و شایسته یاد آوردن

و إذ وعدنا موسی أربعین لیله ثم اتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۴ - ۲۱

۲۱ - داستان توبه مرتدان بنی اسرائیل و اجرای فرمان خدا مبنی بر کشتن یکدیگر ، داستانی آموزنده و درخور به خاطر داشتن

و إذ قال موسی . .. فتاب علیکم

<إذ قال . ..> عطف بر <نعمتی> در آیه ۴۷ است؛ یعنی: <اذکروا إذ قال ...>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۰ - ۱۱

۱۱ - لزوم یادکردن از برهه های حساس تاریخ و رویداد های مهمی که ظرف ظهور عنایت و لطف خدا بوده است .

أنجينكم . .. وعدنكم ... و نزّلنا

اهميت ذكر توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - يونس - ۱۰ - ۱۰۵ - ۱

۱ توجه همه جانبه به دين يكتاپرستى ، بدون اندكى انحراف و تمايل به ساير اديان ، توصيه أكيد خداوند

به پیامبر (ص)

و أن أقم وجهک للدین حنیفاً

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: ۱ الف و لام <الدین> برای عهد ذکری و به قرینه جمله <إن کنتم فی شک من دینی . ..> به دین توحیدی و یکتاپرستی اشاره دارد. ۲ <حنیف> به معنای مستقیم است که لازمه آن اعتدال و عدم انحراف به چپ و راست است.

اهمیت ذکر حاکمیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۸ - ۱۰

۱۰- لزوم توجه دایمی به قدرت و حاکمیت الهی در همه حال (موقعیت خطر و امنیت)

نجّکم إلی البرّ . .. أفأمنتم أن یخسف بکم ... أو یرسل علیکم حاصبًا ثمّ لاتجدوا ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۴ - ۲

۲ - پناه بردن به خداوند و توجه به ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت او ، فرمانی الهی به پیامبر (ص) ، برای محفوظ ماندن آن حضرت از وسوسه های دشمن

قل أعوذ بربّ الناس . ملك الناس . إله الناس . من شرّ الوسواس الخنّاس

اهمیت ذکر حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۳ - ۱۱

۱۱ لزوم رعایت تقوا و توجه به حدود الهی ، حتی در مبارزه با کافران

قتلوا الذین یلونکم من الکفار و لیجدوا فیکم غلظه و اعلموا أن اللّه مع المتقین

اهمیت ذکر حرکت کشتیها

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۲۵ – ۳

۳ – خداوند ، خواهان

توجه انسان به شگفتی حرکت کشتی های عظیم بر دریا و درس آموزی از آن

و له الجوار المنشات فی البحر کالأعلم . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

اهمیت ذکر حشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۱ - ۲

۲- قیامت و احضار مردم و پیشوایانشان در آن هنگام ، روزی شایسته یاد و یادآوری و به خاطرسپاری است .

یوم ندعوا کلّ أُناس بإممهم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که نصب <یوم> به جهت مفعول فعل محذوف <اذکر> باشد و <با> ی در <بإمامهم > مصاحبت باشد.

اهمیت ذکر حیات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۳۸ - ۱۰

۱۰ لزوم توجه به ارزش های حیات اخروی و ترجیح دادن آن بر زندگی دنیوی ، به هنگام ارزیابی اعمال و تصمیم گیری و انتخاب

أرضیتم بالحیوه الدنیا من الأخره فما متع الحیوه الدنیا فی الأخره إلا قلیل

اهمیت ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۱ - ۱۳

۱۳ - از امام رضا (ع) روایت شده که : < فان قال] قائل [فلم تعبّدهم ؟ قیل لئلا یکونوا ناسین لذکره و لاتارکین لأدبه و لالاهین عن أمره و نهیه ;

اگر کسی بگوید: چرا خدا مردم را موظف به عبادت کرده است؟ گفته می شود: برای اینکه یاد او را فراموش نکنند و ادب را

ترک ننمایند و به امر و نهی او بی اعتنا نباشند>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ -

۱۱۴ - ۸،۹،۱۰،۱۱،۲۲

۸ - مساجدی که مردم در آن حضور نیابند و در آنها ذکر خدا نگویند ، در حقیقت مساجدی ویرانه اند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که جمله <سعی فی خرابها> (در تلاش برای تخریب مساجد هستند) تفسیر و توضیح جمله <منع مساجد اللّه أن یذکر فیها اسمه> باشد.

۹ - آبادانی مساجد ، به یادکردن نام خدا در آنهاست .

أن یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

۱۰ - غفلت از یاد خدا در جایگاه عبادت (مسجد و . . .) امری نکوهیده و نارواست .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

عبارت <أن یذکر فیها اسمه> بیانگر این است که: دلیل ناروا بودن و ستمکار شمردن بازدارندگان مردم از حضور در مساجد، یاد نشدن نام خداست. بنابراین جمله <من أظلم ...> شامل کسانی که در جایگاههای عبادت از یاد خدا غافلند نیز، می شود.

۱۱ - تعطیلی مساجد و حضور نیافتن در آنها ، به انگیزه یاد نکردن نام خدا ، امری نکوهیده و نارواست .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

۲۲ - بستن مساجد به روی مردم و بازداشتن آنان از یاد خدا ، از گناهان بزرگ است .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الأخره عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۵ - ۹

۹ - مسلمانان ، نباید به بهانه بازداشته شدن از ورود به مساجد ، ذکر و

عبادت خدا را ترک کنند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه . .. للّه المشرق و المغرب

برداشت فوق، مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۲ - ۴

۴ - رسالت پیامبر (ص) و تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، از نعمتهایی که مسلمانان باید به پاس آنها ، همواره به یاد خدا باشند .

فولوا وجوهکم شطره . .. کما أرسلنا فیکم رسولا ... فاذکرونی

برداشت فوق از حرف <فاء> که <اذکرونی> را بر نعمتهای یاد شده (تغییر قبله و رسالت پیامبر(ص)) تفریع کرده است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۹ - ۲۹

۲۹ لزوم توجّه به نقش تعیین کننده خداوند برای موفقیّت در امور ، حتّی پس از مشورت و تصمیم گیری نهایی بر انجام کارها

و شاورهم فی الامر فاذا عزمت فتوکّل علی اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۳ - ۱،۲

۱ مجاهدان در میدان نبرد باید همواره به یاد خدا باشند .

فاذا قضیتم الصلوه فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

۲ ضرورت یاد خدا در همه شرایط و تمامی حالات (ایستاده ، نشسته ، و خوابیده)

فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

<قیاماً> جمع قائم و <قعوداً> جمع قاعد و <جنوب> جمع جنب (به معنای پهلو) و <علی جنوبکم> کنایه از دراز

کشیدن است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام –

۶ - ۴۲ - ۹

۹ توجه دادن مردم به خدا و گرایش دادن آنان به تضرع و خضوع به درگاه او، از اهداف رسالت انبیاست.

و لقد أرسلنا إلی أمم . .. لعلهم یتضرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۵ - ۳

۳ خداوند از پیامبر (ص) خواست تا لب به ذکر او گشاید و زبانش را به یاد او مترنم سازد .

و اذکر ربک . .. دون الجهر من القول

برداشت فوق بر این اساس است که <دون الجهر . .. > عطف بر <فی نفسک> باشد. بر این مبنا آیه شریفه اشاره به دو گونه ذکر دارد: ذکر قلبی که <فی نفسک> آن را بیان می کند، ذکر زبانی که <دون الجهر من القول> به آن اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۶ - ۳

۳ یاد کردن خدا در دل و جان و لب گشودن به ذکر وی ، عبادت و پرستش اوست .

و اذکر ربک . .. إن الذین عند ربک لایستکبرون عن عبادته

فرمان به ذکر خدا (اذکر ربک) و سپس بیان این حقیقت که مقربان درگاه خدا از پرستش او رویگردان نیستند، بیانگر این است که ذکر خدا مصداق بارزی از پرستش خداوند و عبادت اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۵ - ۲

۲ لزوم زیاد یاد کردن خدا به هنگام رویارویی با دشمنان دین و نبرد با آنان

إذا لقیتم فئه فاثبتوا و اذکروا اللّه کثیرا

<اذکروا اللّه> می تواند عطف

بر <اثبتوا> باشد که در حقیقت جواب شرط <إذا لقیتم> خواهد بود. بر این مبنا مقصود، زیاد یاد کردن خدا به هنگام نبرد است. همچنین <اذکروا ... > می تواند جمله مستانفه باشد. در این صورت زیاد یاد کردن خدا برنامه ای است برای تمامی مراحل زندگی که از مصادیق آن هنگام رویارویی با دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۱ - ۷

۷ توجه به خدا و اتکا به اوامری لازم به هنگام تصمیم گیری برای صلح و ترک مخاصمه با کافران

و إن جنحوا . .. و توکل علی اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۲ - ۱۱

۱۱ انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . .. فلما کشفنا عنه ضرّه مرّ کأن لم یدعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۷۵ - ۵

۵ بردباری ، تأسف و تأثر بر مشکلات مردم و توجّه داشتن به خدا و درخواست حاجت ها از او ، صفات و خصلتهایی نیکو و پسندیده است .

إن إبرهیم لحلیم أوّه منیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۲۸

۲۸ لزوم توجه به خدا و روی آوردن به درگاه او

و إلیه أُنیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۹۲ – ۴

۴ خداوند ، از همگان عزتمندتر و به

رعایت جانب او در کار ها و تصمیم گری های سزاوارتر و بایسته تر است .

قال یقوم أرهطی أعزّ علیکم من الله

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۳۳ – ۱۶

۱۶ لزوم توجه به خدا و ربوبیت او ، به ویژه در مواقع خطرِ ارتکاب گناه

رب . .. إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ – ۲۱ – ۳

۳ لزوم توجه به عظمت خدا و هراسیدن از او

و یخشون ربهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – حجر – ۱۵ – ۹۸ – ۲،۳

۲– توصیه خداوند به پیامبر (ص) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنک یضیق صدرک بما یقولون . فسبّح بحمد ربّک و کن من السجدین

برداشت فوق از <فاء> در <فسبّح> که برای تفریع این جمله به آیه قبل است استفاده گردیده است; بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید. .. پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر(ص) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

۳– رهبران الهی و زمامداران جامعه اسلامی ، نیازمند به استمداد از پروردگار با ذکر و نماز و عبادت ، در برابر مشکلات رسالت خویش

و لقد نعلم أنک یضیق صدرک . .. فسبّح بحمد ربّک و کن من السجدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۰ - ۱۰

-۱۰

لزوم اندیشیدن آدمیان ، در طبیعی ترین امکانات زندگی خویش و توجه یافتن به نقش خداوند در آنها

و الله جعل لکم من بیوتکم سکنًا . .. أثثًا و متعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۰ - ۴

۴- انسان ها ، همواره باید به احاطه کامل خداوند بر خود ، توجه داشته باشند .

و إذ قلنا لک إن ربّک أحاط بالناس

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <إذ> متعلق به <اذکر> مقدر باشد و در عین اینکه مخاطب پیامبر(ص) است، همه انسانها نیز مخاطب آیه باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۴ - ۵،۷

۵- انسان ها ، همواره ، باید به یاد خدا باشند .

واذکّر ربّک إذا نسیت

۷- کسانی که گفتن < إن شاء اللّه > را فراموش کنند ، باید گرچه با تعبیری دیگر ذکر خدا را به زبان آورند .

إلاّ أن یشاء اللّه واذکّر ربّک إذا نسیت

متعلق نسیان ، به قرینه <إلاّ إن یشاء اللّه> ، می تواند گفتنِ <إن شاء اللّه> باشد. جمله <اذکر ربّک> مطلق است، بنابراین، برای تدارک <إن شاء اللّه> انتخاب هر لفظی که نشانِ توجه به خداوند و حاکمیّت اراده او باشد، ثمربخش خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۸ - ۲۷،۲۸

۲۷- کسانی که یاد خداوند در قلب آنان حضور ندارد ، شایسته رهبری نیستند .

و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا

نهی از اطاعت غافلان، نفی شایستگی آن ها برای فرمان دادن و ارائه پیشنهاد است.

۲۸- زنده نگه

داشتن یاد خدا در قلب و از میان بردن زمینه های غفلت از آن ، لازم است .

و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۴۶ - ۱۱

۱۱- < عن رسول اللّه (ص) [انه قال] : . . . یا ابن مسعود ! علیک بذکر اللّه و العمل الصالح ، فإنّ اللّه تعالی یقول < و الباقیات الصالحات خیر عند ربّک ثواباً و خیر أملًا > ;

از رسول خدا(ص) نقل شده که فرمود: . .. ای ابن مسعود! بر تو باد ذکر خدا و انجام عمل صالح; زیرا، خداوند متعال می فرماید: و الباقیات الصالحات خیر...>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۱ - ۷،۱۰

۷- شناخت خدا و توجّه به او ، مهم ترین هدف برخورداری انسان از ابزار شناخت است .

الذین کانت أعینهم فی غطاء عن ذکری و کانوا لایستطیعون سمعًا

آیه، چشم کافران را نهان شده در پرده و گوش آنان را از کار افتاده قلمداد کرده است; یعنی، دیده ها و شنیده های آنان که خالی از یاد خدا است چنان بی ارزش است که گویا نه از چشم بهره ای برده اند و نه از گوش.

۱۰- زنده نگه داشتن یاد خدا در دل ، و گوش فرادادن به پیام های الهی ، امری لازم است .

الذین کانت أعینهم فی غطاء عن ذکری و کانوا لایستطیعون سمعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۴ - ۱۴،۱۷،۱۸

۱۴ - توجه

به خدا و به یاد او بودن ، از اهداف و ثمرات نماز است .

و أقم الصلوه لذکری

۱۷ - یاد خدا و توجه به او ، فلسفه مشترک تمامی عبادت ها است .

فاعبدنی و أقم الصلوه لذکری

<لذکری> ممکن است همان گونه که دلیل برای <أقم الصلوه> است، بیانگر علت <فاعبدنی> نیز باشد.

۱۸ - باید همواره به یاد خدا بود و از ذکر او غافل نماند .

لذکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۴ - ۲،۴

۲ - انتشار فراوان یاد خداوند در بین مردم ، از اهداف رسالت موسیو هارون (ع) بود .

یفقهوا قولی . .. و نذکرک کثیرًا

۴ - اشتغال فراوان به ذکر خداوند و یاد او ، هنگام سخن با مردم ، دارای فضیلت بسیار بوده و شیوه پیامبران در ترویج دین خدا است .

و نذکرک کثیرًا

موسی(ع)، برای تسبیح و ذکر فراوان خدا در خلوت، نیازی به زبان فصیح و یاری هارون(ع) نداشت؛ بنابراین خواست او مطرح شدن تسبیح و یاد خدا در ملأعام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۲ - ۹،۱۰،۱۱،۱۴

۹ - یاد خدا و سخن از او ، محور و شعار دعوت و رسالت موسی و هارون (ع)

و لاتنیا فی ذکری

۱۰ - سستی نکردن در یاد خدا و انجام رسالت و ابلاغ پیام او توصیه خداوند به موسی و هارون (ع)

و لاتنیا فی ذکری

<ونی> به معنای سستیورزیدن و کوتاهی کردن است (مصباح). <لاتنیا>; یعنی، تو ای موسی و ای هارون! در یاد من کوتاهی و سستی نکنید.

از جمله لوازم یاد خدا، توجه به مسؤولیت ها و مأموریت هایی است که از جانب او واگذار گردیده است.

۱۱ - لزوم جدیت در یاد خدا و توجه مداوم به وظایف محوله از جانب او و پرهیز از سستی در آن

و لاتنیا فی ذکری

۱۴ - خداوند ، موسی (ع) را مأمور ابلاغ حکم رسالت به هارون کرد و از او خواست وی را به سستی نورزیدن در ذکر خدا توصیه کند .

اذهب أنت و أخوک بَایتی و لاتنیا فی ذکری

خطاب به موسی(ع) در وظایف مشترک بین او و هارون(ع) اقتضا می کند که موسی(ع) دستورات ارائه شده را به هارون(ع) برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۸

۸ - لزوم ذکر و تسبیح خداوند و توجه به او در همه اوقات

فسبّح . .. قبل طلوع ... ءاناَیِ الّیل ... أطراف النهار

هر چند که در این آیه، اوقات خاصی در شبانه روز برای تسبیح پروردگار معین شده است; ولی با توجه به کثرت این موارد، به نظر می رسد هدف، به یاد خدابودن و تسبیح او گفتن در همه فرصت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۲ - ۷

۷- لزوم یادکرد انسان از پروردگار و مربی خویش

بل هم عن ذکر ربّهم معرضون

توبیخ کافران، به دلیل روی گردانی از یاد پروردگار، مشعر به این معنا است که انسان به حکم عقل باید از یاد پروردگار و مربی خویش غفلت نورزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١١ - حج - ٢٢ - ٤٠

- ۱۸،۲۰،۲۱

۱۸ – یاد خدا ، اساس حرمت و قداست معابد دینی

لهدّمت صومع . .. و مسجد یذکر فیها اسم اللّه کثیرًا

۲۰ – ذکر و یاد خدا ، توصیه او به دین داران

یذکر فیها اسم اللّه کثیرًا

۲۱ – ذکر و یاد خدا ، روح ادیان الهی و فریضه مشترک میان همه آنها است .

صومع . .. مسجد یذکر فیها اسم اللّه کثیرًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۷ – ۹،۱۰

۹ – تلاش اقتصادی و داد و ستدِ بازدارنده آدمی از یاد خدا ، پوچ و بی ارزش است .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه

<تهلیهم> از ماده <لهو> به معنای کار بیهوده و پوچ است. آمدن این واژه به جای واژه <منع> و <غفلت>، گویای این حقیقت است که: تجارت و داد و ستدی که انسان را از یاد خدا باز دارد، کاری بیهوده و بی ارزش است.

۱۰ – خدا محوری در زندگی ، اصلی است که هیچ گونه تلاش مادی و اقتصادی ، نباید آن را تحت الشعاع قرار دهد .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه یخافون یوم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۴ – ۱۱

۱۱ – توجّه به خدا و بر طرف ساختن نیاز های نیازمندان ، دو خصلت همگام در وجود محسنان است .

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – احزاب – ۳۳ – ۲۱ – ۷

۷ – امیدواری به خداوند و عالم آخرت و ذکر

فراوان خدا ، اموری بس قابل توجه و با اهمیت

لقد كان لكم فى رسول اللّه أُسوه حسنه لمن كان يرجوا اللّه و اليوم الأخر و ذكر الل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۱ - ۲

۲ - همواره به ياد خداوند بودن ، فرمان خداوند به مؤمنان است .

يأيّها الذين ءامنوا اذكروا اللّه ذكرًا كثيرًا

<ذِكْر> به معناى <در خاطر و ياد داشتن> است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۲ - ۹

۹ - اهميت ياد خدا در زندگى

إنّى أحببت حبّ الخير عن ذكر ربّى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۸ - ۳

۳ - تقواپيشگان ، هماره به ياد خدا و ملتجى به او در زندگى خويش

إنّا كنّا من قبل ندعوه

تعبير <كنّا. .. ندعوه> استمرار دعا و التجا را افاده مى كند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - حديد - ۵۷ - ۱۷ - ۳

۳ - تشويق مؤمنان از سوى خداوند ، به اهميت دادن ياد او و نقش كلام او (قرآن) در دل ها

ألم يأن للذين ءامنوا . .. اعلموا أنّ اللّه يحىِ الأرض بعد موتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۰ - ۴،۵

۴ - مؤمنان ، همواره باید به یاد خدا باشند .

و اذکروا اللّه کثیرًا

۵ - ذکر و یاد فراوان خدا ، به هنگام کسب و کار و خرید و فروش ، توصیه الهی به مؤمنان

و ابتغوا من فضل اللّه و اذکروا اللّه

كثيرًا

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۹ – منافقون – ۶۳ – ۹ – ۱

۱ – همواره به ياد خدا بودن ، توصيه الهى به مؤمنان

يأيّها الذين ءامنوا لاتلهكم أمولكم و لا أولدكم عن ذكر اللّه

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۹ – جن – ۷۲ – ۱۷ – ۶

۶ – لزوم ياد خدا ، در هنگامه رفاه مندى و برخوردارى از نعمت ها

لأسقينهم ماء غدقًا . .. و من يعرض عن ذكر ربّه يسلكه عذابًا صعدًا

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۹ – مزمل – ۷۳ – ۸ – ۱،۴،۸

۱ – ذكر و ياد كردن نام پروردگار ، توصيه خداوند به پيامبر (ص)

و اذكر اسم ربّک

۴ – توجّه كامل به پروردگار و انقطاع از غير او ، توصيه خداوند به پيامبر (ص)

و تبتّل إليه تبتيلاً

<تبتّل> و <تبتيل> به معناى انقطاع از دنيا و ماسوى اللّه و توجّه به خداوند است (تاج العروس و قاموس المحيط).

۸ – بايستگى توجّه كامل به خدا و انقطاع از ديگران ، براى رهبران جامعه اسلامى و مبلغان دينى

و اذكر اسم ربّک و تبتّل إليه تبتيلاً

مخاطب اين آيات، شخص پيامبر(ص) است; ولى به اعتبار اين كه آن حضرت به عنوان رهبر و ابلاغ كننده پيام هاى الهى به مردم بود، مى توان درباره همه كسانى كه داعيه دار رهبرى جامعه اسلامى و هدايت دينى اند، اين مسأله را سرايت داد.

اهمیت ذکر ربوبیت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۳۳ – ۱۶

۱۶ لزوم توجه به خدا و ربوبیت

او ، به ویژه در مواقع خطرِ ارتکاب گناه

رب . .. إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – کوثر – ۱۰۸ – ۲ – ۳،۹

۳ – توجّه به ربوبیت خداوند ، از آداب نماز

فصلّ لربّک

۹ – لزوم توجّه به ربوبیت خداوند ، هنگام قربانی کردن حیوانات

فصلّ لربّک وانحر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ناس – ۱۱۴ – ۴ – ۲

۲ – پناه بردن به خداوند و توجه به ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت او ، فرمانی الهی به پیامبر (ص) ، برای محفوظ ماندن آن حضرت از وسوسه های دشمن

قل أعوذ بربّ الناس . ملک الناس . إله الناس . من شرّ الوسواس الخنّاس

اهمیت ذکر زندگی اخروی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – احقاف – ۴۶ – ۲۰ – ۱۰

۱۰– لزوم توجه انسان به حیات اخروی و ذخیره سازی امکانات خود برای آن

أذهبتم طیّبتکم . .. و استمتعتم بها ... تجزون عذاب الهون

تذکر خداوند به فرجام کافران و سرّ بدفرجامی آنان، در حقیقت رهنمودی است به آنان که چگونه بیندیشند و چگونه زندگی کنند; تا به فرجام شوم کافران مبتلا نشوند.

اهمیت ذکر زیبایی آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۲۳ - ۳

۳ - خداوند ، خواهان توجه جن و انس به مظاهر جمال و زیبایی در هستی و آموختن درس توحید از آن

یخرج منهما اللؤلؤ و المرجان . فبأىّ ءالآء ربّکما تکذّبان

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیات شریفه،

در مقام توجه دادن جن و انس به مبـدأ ربوبی است. تثنیه آمدن <کما> و <تکذّبان>، ممکن است به خاطر توجه خطاب به جن و انس یا مرد و زن باشد.

اهمیت ذکر سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۴ - ۲

۲ ضرورت به یاد داشتن برهه های دشوار زندگی

فأخذنهم بالبأساء و الضراء . .. فلما نسوا ما ذکروا به

مراد از <مـا ذکروا>، به قرینه آیه قبل، همان سـختیها و خسارتهایی است که برای متـذکر شـدن به مردم وارد می شود و لحن توبیخ گونه آیه بیانگر مطلب فوق است.

اهمیت ذکر طلوع خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۱۸ - ۴

۴ - خداوند ، خواهان توجه جن و انس به نقش مهم نقطه طلوع و غروب خورشید ، در زندگی آنان

ربّ المشرقین . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

خداوند متعال، با پرسـش انکارآمیز خویش (فبأیّ ءالآء. ..) جن و بشر را به تأمل درباره اهمیت دو مشرق دو مغرب (میل اعظم شمالی در آغاز تابستان و میل اعظم جنوبی در آغاز زمستان) فرا خوانده است.

اهمیت ذکر عجز انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۳۴ - ۴

۴ - خداوند ، خواهان توجه خلق به قدرت مطلق او و عجز و ناتوانی خویش

إن استطعتم أن تنفذوا . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

اهمیت ذکر عجز جن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۳۴ – ۴

۴ – خداوند ، خواهان توجه

خلق به قدرت مطلق او و عجز و ناتوانی خویش

إن استطعتم أن تنفذوا . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

اهمیت ذکر عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۷ - ۶

۶- توجه همیشگی انسان به اَعمال گذشته خویش و نقد و بررسی آنها ، لازم است .

و من أظلم ممّن . .. نسی ما قدّمت یداه

اهمیت ذکر عمل متخلفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۴ - ۱۱

۱۱ لزوم توجه و نظارت خاص رهبر نظام اسلامی ، نسبت به عملکرد منافقان و عناصر متخلف از وظایف اجتماعی

و سیری اللّه عملکم و رسوله

اختصاص یافتن رؤیت به خدا و پیامبر(ص) با اینکه همه مردم عملکرد متخلفان را شاهد خواهند بود شاید از آن جهت باشد که نظارت آن دو، نقش اساسی در برخورد با آنان دارد. گفتنی است که برداشت فوق با الغای خصوصیت از <رسوله> و تعمیم آن به جایگاه اجتماعی پیامبر (ص) است.

اهمیت ذکر غروب خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۱۸ - ۴

۴ - خداوند ، خواهان توجه جن و انس به نقش مهم نقطه طلوع و غروب خورشید ، در زندگی آنان

ربّ المشرقین . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

خداوند متعال، با پرسش انکارآمیز خویش (فبأیّ ءالآء. ..) جن و بشر را به تأمل درباره اهمیت دو مشرق دو مغرب (میل اعظم

شمالی در آغاز تابستان و میل اعظم جنوبی در آغاز زمستان) فرا خوانده است.

اهمیت ذکر فرجام عمل

جلد - نام سوره -

سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۳۵ – ۷

۷- لزوم توجه به عاقبت و فرجام هر کاری

و أوفوا الکیل . .. و أحسن تأویلاً

اهمیت ذکر فلسفه آفرینش

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – ذاریات – ۵۱ – ۵۶ – ۵

۵ – انسان ، همواره نیازمند توجه به هدف آفرینش

و ذکّر . .. و ما خلقت ... إلاّ لیعبدون

از این که بعد از تذکر که وظیفه همیشگی و مستمر پیامبر(ص) است موضوع هدف آفرینش به آدمیان یادآوری شده، مطلب بالا استفاده می شود.

اهمیت ذکر قدرت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۶۸ – ۱۰

۱۰- لزوم توجه دایمی به قدرت و حاکمیت الهی در همه حال (موقعیت خطر و امنیت)

نجّکم إلی البرّ . .. أفأمنتم أن یخسف بکم ... أو یرسل علیکم حاصبًا ثمّ لاتجدوا ل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۳۴ – ۴

۴ – خداوند ، خواهان توجه خلق به قدرت مطلق او و عجز و ناتوانی خویش

إن استطعتم أن تنفذوا . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

اهمیت ذکر قرآن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۱۷ – ۱۷

۱۷ درخواست بصیرت از خداوند ، توجه به قرآن و حقایق مطرح شده در آن و مطالعه تورات ، راه های زدودن شک و شبهه درباره حقانیت قرآن است .

أفمن کان علی بیّنه . .. فلاتک فی مریه منه

روشن است که شک و شبهه، همانند علم و یقین

که از امور قلبی است، با امر و نهی قابل ایجاد و رفع نیست. بنابراین جمله <فلاتک فی مریه منه> (در حقانیت قرآن شک نداشته باش) ارشاد به فراهم آوردن زمینه هایی است که مایه برطرف شدن شک می شود و آنها همان حقایقی است که در صدر آیه، بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۴ - ۵

۵ معارف قرآن و احکام آن ، حقایقی است که باید آنها را فرا گرفت و همواره به خاطر داشت .

إن هو إلّا ذکر للعلمین

<ذکر> به علم و معرفتی گفته می شود که در ذهن حاضر باشد و از آن غفلت نشود. توصیف قرآن به این که ذکر است ، اشاره به این دارد که حقایق آن باید آموخته شود و از یاد نرود و از آن غفلت نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۱ - ۱۰

۱۰- معارف قرآن ، معارفی فطری و تنها نیازمند تذکر و توجه است .

سوره أنزلنها . .. فیها ءایت بیّنت لعلّکم تذکّرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۲۷ - ۱

۱ - قرآن در بردارنده معارفی که باید آنها را فراگرفت و همواره به خاطر داشت .

إن هو إلّا ذکر

<ذکر> و <حفظ> به یک معنا است؛ جز این که <حفظ> فراگرفتن و <ذکر> حاضر داشتن فراگرفته ها است؛ بنابراین به ادامه حفظ نیز <ذکر> گفته می شود؛ گرچه مسبوق به فراموشی نباشد (مفردات راغب). این تعبیر برای قرآن که گرچه وسیله ذکر است

ولی از روی مبالغه <ذکر> خوانـده شـده است نشانه آن است که قرآن، مایه توجّه انسان به حقایقی است که باید همواره آن را به خاطر داشته باشد.

اهمیت ذکر قصه ایوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۱ - ۱

۱ - یادآوری سرگذشت ایوب (ع) ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر عبدنا أیّوب

اهمیت ذکر قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۹ - ۵

۵ ضرورت و لزوم یاد قیامت و صحنه های حسابرسی آن برای اهل ایمان

یوم یجمع اللّه الرسل فیقول ماذا اجبتم

بدان احتمال که <یوم> مفعول به برای فعل محذوف همانند <اذکروا> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۱ - ۱۴

۱۴ تکیه بر موضوع قیامت و توجه دادن به مسائل آن، عنصری اساسی و سازنده در تبلیغ

و أنذر به الذین یخافون أن یحشروا إلی ربهم . .. لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۸ - ۲

۲ به یاد سپردن روز محشر و دشواری های آن ، توصیه ای است به اهل ایمان .

و یوم نحشرهم

برداشت فوق مبتنی بر این است که <یوم> مفعول به برای فعل مقدر (اذکروا) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۴۵ - ۱

۱ قیامت ، روزی است که مردم باید آن را به خاطر داشته باشند و یکدیگر را به آن یادآوری کنند .

و

یوم یحشرهم

<یوم> یا مفعول به است برای <اذکر> یا مفعول دوم است برای <ذکرهم> محذوف و یا ظرف است و متعلق به <قد خسر> می باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال اول و دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۴ - ۲

۲- یادآوری از قیامت ، توصیه خداوند به انسانهاست .

یعرفون نعمت الله . .. و أکثرهم الکفرون

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که ظرف <یوم> متعلق به <اذکر> و یا <اذکروا> در تقدیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۱ - ۶

۶- توجه به قیامت و یاد آن ، امری لازم و دارای نقش سازنده و هدایتی

یوم تأتی کلّ نفس تجدل عن نفسها

برداشت فوق، مبتنی بر این است که نصب <یوم> به تقدیر فعل <اذکر> یا <اذکروا> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۱ - ۲

۲- قیامت و احضار مردم و پیشوایانشان در آن هنگام ، روزی شایسته یاد و یادآوری و به خاطرسپاری است .

یوم ندعوا کلّ أُناس بإممهم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که نصب <یوم> به جهت مفعول فعل محذوف <اذکر> باشد و <با> ی در <بإمامهم > مصاحبت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۴۷ - ۱

۱- یادآوری مسائل آخرت ، به منظور دل نبستن به زندگی ناپایدار دنیا ، لازم است .

المال و البنون زینه الحیوه الدنیا . .. و یوم نسیّر الجبال

<یوم> مفعول برای فعل مقدر <اُذکر> است; یعنی، <یاد

کن روزی را که. ..>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۱ – ۵

۵- یاد قیامت و تفکر و تأمل در حقایق و رخداد های آن ، امری لازم است و بایسته .

اقترب للناس حسابهم و هم فی غفله معرضون

آیه شریفه، در مقامِ سرزنشِ کسانی است که از قیامت و رخدادهای آن غافل اند. این سرزنش، حاکی از ضرورت اندیشه و تأمل در باره قیامت و احوال آن است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۱۰۴ – ۲

۲- قیامت و در هم پیچیده شدن آسمان در آستانه آن ، از حوادث درس آموز و شایسته یاد و یادآورری

یوم نطوی السماء کطیّ السجلّ للکتب

برداشت یاد شده مبتنی براین است که نصب <یوم> به عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – احزاب – ۳۳ – ۶۶ – ۴

۴ – لازم است که روزی را که در آن ، کافران با آتش جهنم ، به سختی عذاب و سوزانده می شوند ، به خاطر داشت .

یوم تقلّب وجوههم فی النار

برداشت بنابراین احتمال است که نصب <یوم> به جهت مفعولٌ به بودن اش باشد. که باید فعل <اُذکر> در تقدیر باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۴۱ – ۳

۳ – مؤمن ، همواره در اندیشه قیامت و مطمئن به تحقق وعده های الهی

و استمع یوم یناد المناد من مکان قریب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ -

۱ – ۴۲

۱ – صحنه قیامت و مسائل مربوط به آن ، شایان ذکر و یادآوری است .

یوم یکشف عن ساق

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که <یوم> متعلق به فعل مقدر <اُذکر> باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – مطففین – ۸۳ – ۱۸ – ۱

۱ – لزوم توجّه به معاد و غفلت نداشتن از قیامت

ألا یظنّ أُولئک أنّهم مبعوثون . .. کلاّإنّ کتب الفجّار ... کلاّ إنّ کتب الأبر

حرف <کلاّ> در این آیه، مفاد <کلاّ> در آیه مربوط به فاجران را تأکید می کند. مقابله <أبرار> با <فجّار> بیانگر این ارتباط است.

اهمیت ذکر مشکلات اقتصادی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۲۸ – ۱۴

۱۴ اهمیت توجه به تنگنا ها و مشکلات اقتصادی جامعه اسلامی

و إن خفتم عیله فسوف یغنیکم اللّه من فضله

اهمیت ذکر مشیت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۴ – ۱،۲۷

۱– توجه به مشیّت خداوند و گفتن < إنْ شاء اللّه > به هنگام اعلان هرگونه وعده و تصمیم ، لازم است .

و لاتقولنّ . .. إلاّ أن یشاء اللّه

<إلاّ أن يشاء اللّه> نياز به تقـدير دارد; زيرا، بـدون تقـدير، نهى <لاتقولنّ. ..> توجيه پـذير نيست. مناسب ترين تقـديرى كه مفسّـران بيـان كرده انـد، عبـارت <إلاّـ أن تقرنه بـأن يشاء اللّه> است. در اين صورت، مفاد آيه، با توجه به آيه قبل، چنين مى شود: <در گفته خود، انجام هيچ كارى را براى زمان آينده، قطعى مساز، مگر آن را به مشيّت و خواست خداوند

همراه سازی>.

۲۷- < عن أبی جعفر و أبی عبداللّه علیهما السّلام فی قول اللّه عزّوجلّ : < واذکر ربّک إذا نسیت > قال : < إذا حلف الرجل فنسی أن یستثنی فلیستثن إذا ذکر . > ;

از امام باقر(ع) و امام صادق(ع) در باره این سخن خدا: <واذکر ربّک إذا نسیت> روایت شده است که: <هرگاه، کسی، سوگند یاد کند (کاری را انجام دهد) و فراموش کند (مشیّت خدا را) استثنا کند (یعنی فراموش کند إن شاء اللّه بگوید) آنگاه که یادش آمد، آن را بگوید. >.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۶۹ - ۶

۶- در تعهّد ها و تضمین انجام کاری در آینده ، همواره ، باید متذکّر مشیّت الهی بود .

ستجدنی إن شاء اللّه صابرًا و لا أعصی لک أمرًا

اهمیت ذکر معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۷ - ۱

۱ - لزوم توجّه به معاد و غفلت نداشتن از قیامت و زمان حضور در پیشگاه خداوند

ألا یظنّ أُولئک أنّهم مبعوثون . .. کلاّ

حرف <کلاّ> برای ردع است و مخاطب را از رویه ای که جملات پیشین بر آن دلالت داشت، بازمی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۱۸ - ۱

۱ - لزوم توجّه به معاد و غفلت نداشتن از قیامت

ألا یظنّ أُولئک أنّهم مبعوثون . .. کلاّإنّ کتب الفجّار ... کلاّ إنّ کتب الأبر

حرف <کلاّ> در این آیه، مفاد <کلاّ> در آیه مربوط به فاجران را تأکید می کند. مقابله <أبرار> با <فجّار> بیانگر این

ارتباط است.

اهمیت ذکر منشأ نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۲ - ۶

۶- انسان ، باید به الهی بودن امکانات و نعمت های دنیوی خویش ، توجه داشته باشد .

جعلنا لأحدهما جنّتین . .. و حففنهما بنخل و جعلنا بینهما زرعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۱۳ - ۷

۷ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق ، به خدایی بودن نعمت های زمین

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

سرزنش تکذیب گران یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند، در واقع بیانگر این معنا است که آنان به نعمت های او توجه کنند و خدایی بودن آن را دریابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۳۶ - ۷

۷ خداوند ، خواهان توجه خلق (جن و انس) به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۳۸ - ۵

۵ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۴۰ - ۴

۴ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

سرزنش شدن تکذیب گران و یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند؛ در واقع بدین منظور است که آنان بیدار شده و خدایی بودن این

نعمت ها را دریابند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۲ – ۵

۵ – خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۵ – ۵

۵ – خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۷ – ۵

۵ – خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۹ – ۵

۵ – خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

ذواتا أفنان . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۵۱ – ۵

۵ – خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به خدایی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۵۳ – ۵

۵ – خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۵۵ – ۵

۵ – خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۵۷ – ۴

۴

- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۵۹ - ۴

۴ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۶۱ - ۴

۴ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق بر الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۶۳ - ۵

۵ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۶۵ - ۵

۵ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۶۷ - ۵

۵ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۶۹ - ۵

۵ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمتها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۷۱ - ۵

۵ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸

- رحمن - ۵۵ - ۷۳ - ۵

۵ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۷۵ - ۵

۵ - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۷۷ - ۴

۴ - خداوند ، خواهان توجه خلق به نعمت های او و سپاس گزاری در برابر آنها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

اهمیت ذکر منعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۹ - ۲

۲-برخورداران نعمت ، باید به مبدأ یگانه نعمت آفرین ، توجه داشته باشند و از دل بستگی به نعمت ها و غفلت از یاد خدا ، پرهیز کنند .

و لولا إذ دخلت جنّتک قلت ما شاء اللّه لاقوّه إلاّ باللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۶ - ۱۰

۱۰ - لزوم توجه انسان به خدایی بودن نعمت ها و امکانات ، در اوج توانمندی و اقتدار

و أوتینا من کلّ شیء إنّ هذا لهو الفضل المبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که سلیمان در اوج شکوه و اقتدارش، تصریح می کند که همه امکانات و برخورداری هایش تفضلی است که از جانب خدا به او رسیده است و از جهت استحقاق ذاتی او نیست.

اهمیت ذکر نام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵

۴ - لزوم ذکر نام خدا پیش از نماز

ذکر اسم ربّه فصلّی

اهمیت ذکر نظارت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۴ - ۴

۴ - مخالفان نماز ، باید خدا را ناظر بر کردار خویش دیده و از مخالفت دست بردارند .

أرءیت الذی ینهی . .. ألم یعلم بأنّ اللّه یری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۵ - ۳

۳ - لزوم توجّه به نظارت خداوند ، بر گفتار و رفتار انسان

ینهی . .. ألم یعلم بأنّ اللّه یری . کلاّ

اهمیت ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۰ - ۱۱

۱۱ ضرورت به خاطر آوردن نعمت های خدادادی

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۲۰ - ۲،۳

۲ دعوت بنی اسرائیل از سوی موسی (ع) به یادآوری نعمت های الهی بر آنان

و اذ قال موسی لقومه یقوم اذکروا نعمه اللّه علیکم

۳ لزوم توجه به نعمت های الهی و یادآور شدن آنها

اذکروا نعمه اللّه علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۶ - ۳،۵

۳- موسی (ع) از قوم خویش خواستار آن شد تا یادآور نعمت های اعطایی خداوند بر خود باشند .

و إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم

۵- موسی (ع) از قومش درخواست کرد که همواره به خاطر داشته باشند که خداوند عامل رهایی آنان از شکنجه و

کشتار فرعونیان بود .

إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم من ءال فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۰ - ۱۰

۱۰- لزوم توجه انسان به خدایی بودن ابزار و امکانات مورد استفاده اش در تسلط بر طبیعت و بهرهوری از آن

کرّمنا . .. و حملنهم ... و رزقنهم ... فضّلنهم

تکرار افعال متکلم مع الغیر و اسناد کارهای انسان، به خداوند، شاید به این منظور باشد که بخواهد انسانها را متوجه خدایی بودن آنها بکند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۶ - ۱۰

۱۰ - لزوم توجه انسان به خدایی بودن نعمت ها و امکانات ، در اوج توانمندی و اقتدار

و أوتینا من کلّ شیء إنّ هذا لهو الفضل المبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که سلیمان در اوج شکوه و اقتدارش، تصریح می کند که همه امکانات و برخورداری هایش تفضلی است که از جانب خدا به او رسیده است و از جهت استحقاق ذاتی او نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳ - ۱،۲

۱ - توصیه خداوند به همه مردم ، مبنی بر یادآوردن نعمت هایش

یأیّها الناس اذکروا نعمت اللّه علیکم

۲ - لزوم به یادآوردن نعمت های اعطایی خداوند به انسان ها

یأیّها الناس اذکروا نعمت اللّه علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ضحی - ۹۳ - ۱۱ - ۱

۱ - بازگو کردن نعمت های خدادادی و مستور نداشتن آنها از مردم ، توصیه خداوند به پیامبر (

ص)

و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

اهمیت ذکر نعمتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۶ - ۹

۹ نعمت های الهی ، شایسته و بایسته به یاد داشتن

و اذکروا إذ کنتم قلیلا فکثرکم

بهترین ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - حاقه - ۶۹ - ۵۲ - ۵

۵ - ذکر < سبحان اللّه > ، از بهترین ذکر ها است .

فسبّح

<سبّح>; یعنی، بگو <سبحان اللّه>. توصیه به این ذکر از میان دیگر ذکرها; می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

تاریخ ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۴ - ۴،۵

۴ صالح (ع) از قوم خویش خواست تا سرنوشت شوم قوم عاد را همواره به یاد داشته باشند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد

۵ توجه دادن مردم به نعمت های الهی و سرنوشت پیشینیان ، از روش های تبلیغی صالح (ع) برای گرایش دادن آنان به پرستش خدای یگانه

و اذكروا إذ جعلكم خلفاء . .. فاذكروا ءالاء اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۱ - ۳

۳ نجات از سيطره فرعونيان و عذاب هاى ايشان ، خاطره اى براى بنى اسرائيل و شايسته همواره به ياد داشتن

و إذ أنجينكم من ءال فرعون يسومونكم سوء العذاب

<إذ> مفعولٌ به براى فعل مقدّر <اذكروا> است.

تحميد در ذكر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۸ - ۴

۴- قرين و همراه

کردن تسبیح پروردگار با حمد و ستایش او ، امری نیکو و پسندیده در ذکر و عبادت

فسبّح بحمد ربّک

تداوم بر ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۴ - ۲۱

۲۱- مداومت بر یاد خدا ، سریع ترین و کوتاه ترین راه رشد و هدایت است .

واذکّر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من هذا رشدًا

تداوم ذکر اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۷ - ۸

۸ - مردان الهی ، علی رغم تلاش برای برآوردن نیاز های اقتصادی خویش ، هرگز از یاد خدا و انجام تکالیف فردی (نماز) و اجتماعی (زکات) غافل نمی شوند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۳

۳ - دستیازی به بهترین پاداش های خداوند ، هدف مردمانی که هیچ اشتغالی آنان را از تسبیح و ذکر دایم خدا ، بر پایی نماز و پرداخت زکات بازنمی دارد .

یسبّح . .. رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

برداشت فوق، بر این اساس است که لام <لیجزی> برای غایت باشد; یعنی، مردان الهی برای دستیابی به بهترین پاداش خداوند، همواره به یاد او هستند. و از نافرمانی او در هراس می باشند.

تداوم ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۵ - ۲۸

۲ -

توصیه الهی به پیامبر (ص) ، مبنی بر استمرار ذکر و یاد خدا در همه احوال

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ذکر خدا در سپیده دم و پسین گاه، ممکن است اشاره به استمرار آن داشته باشد.

۸ - ربوبیت خداوند ، مقتضی ذکر و یاد همیشگی خداوند

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۲

۲ - ذکر اوصاف خداوند و توجّه همیشگی به آنها ، از آثار تزکیه است .

تزکّی . و ذکر اسم ربّه فصلّی

شناخت اسم، بدون شناخت مسمّی حاصل نمی شود (مفردات راغب) و نمی توان تکلم به الفاظی را که ذهن برای آن معنایی تصور نکرده است، <ذکر اسم> نامید. بنابراین یاد نام های خداوند، ملازم با یاد محتوای آنها است که بر ویژگی های او دلالت دارند. عطف این آیه بر <تزکّی> در آیه قبل، بیانگر مقدمه بودن تزکیه برای <ذکر اسم> است.

تسبیح در ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۸ - ۴

۴- قرین و همراه کردن تسبیح پروردگار با حمد و ستایش او ، امری نیکو و پسندیده در ذکر و عبادت

فسبّح بحمد ربّک

تشویق به ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۴ - ۱۵

۱۵ ترغیب مردم به یادآوری مداوم نعمت های الهی ، از وظایف مبلغان دین

اذکروا إذ جعلکم خلفاء . .. فاذکروا ءالاء اللّه

تشویق به ذکر خدا

جلد - نام

سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – قلم – ۶۸ – ۲۸ – ۲

۲ – ترغیب و برانگیخته شدن باغداران یمنی ، به تسبیح و یاد خدا از سوی برادر عاقل و معتدل خود

قال أوسطهم ألم أقل لکم لولا تسبّحون

<لولا> برای تحضیض و ترغیب است و تسبیح در این آیه، به معنای یاد خداوند است; یعنی، <لولا تذکرون اللّه>.

تعظیم ذکر نام خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱ – ۴

۴ – نام خداوند ، هرگز نباید با اثبات صفات ناشایست و سلب صفات بایسته ، همراه شود .

سبّح اسم ربّک

تسبیح و تقدیس و تنزیه به یک معنا است (مصباح). مراد از تسبیح نام خداوند، پاک و دور از عیب معرفی کردن آن است که مستلزم چند چیز است: ۱. همراه نساختن نام خداوند با وصفی ناشایست; ۲. حمل نکردن نام او بر معنایی نادرست; ۳. سلب نکردن صفات نیکو از آن; ۴. به کار نبردن نام های اختصاصی خداوند برای غیر او; ۵. پرهیز از بی احترامی به نام های او. برداشت یاد شده به برخی از امور یاد شده نظر دارد.

توصیه به ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – حج – ۲۲ – ۳۷ – ۱۰

۱۰ – سپاس گزاری بدرگاه خداوند و یادکرد عظمت و کبریایی او ، از کار های نیک و مورد توصیه خداوند .

لتکبّروا اللّه . .. و بشّر المحسنین

تهلیل ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

١٧ - ق - - ٥٠ - ٣٩ - ١١

١١ - > روى عن أبى

عبداللّه (ع) انّه سـئل عن قوله < و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع الشمس و قبل الغروب > فقال تقول حین تصبح و حین تمسی عشرات مرّات < لا إله إلاّ اللّه وحده لا شریک له و له الملک و له الحمد یحیی و یمیت و هو علی کلّ شیء قدیر ;

از امام صادق(ع) درباره سـخن خداوند <و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع الشـمس و قبل الغروب> سؤال شد، امام فرمود: <در وقت صبح و شام ده ها مرتبه می گویی <لا إله إلاّ اللّه وحده لا شریک له و له الملک و له الحمد یحیی و یمیت و هو علی کلّ شیء قدیر>. ..>.

جایگاه ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۸ - ۲۶

۲۶- ارزش ذکر خدا ، به ریشه دار بودن آن در قلب و روح انسان است .

أغفلنا قلبه عن ذکرنا

جذابیت ذکر تهلیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۳۶ - ۷

۷ - کلمه توحید و شعار < لا إله إلاّ اللّه > سخنی جذاب و گیرا برای مردم عصر بعثت

و إذا قیل لهم لا إله إلاّ اللّه یستکبرون . و یقولون ...لشاعر

خشوع در ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۵ - ۲

۲ خشوع در برابر خدا و هراس از مقام ربوبی او ، از آداب توجه به خدا و یاد کردن اوست .

و اذکر ربک فی نفسک تضرعا و خیفه

<تضرع> به معنای خشوع و اظهار کوچکی است و <خیفه>

به معنای ترسیدن و هراس داشتن است. <تضرعا> و <خیفه> مصدر و در آیه شریفه به معنای اسم فاعل (متضرعا) و (خائفا) می باشند. یعنی: یاد کن پروردگارت را با حالت خشوع و هراس.

ذکر آثار اخروی عمل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – فجر – ۸۹ – ۲۳ – ۶

۶ – خطاکاران در قیامت با مشاهده جهنم ، فرصت های از دست رفته را به یاد آورده و متوجّه آثار و پیامد های کردار خویش می گردند .

یومئذ یتذکّر الإنسن

<ال> در الإنسان>، ممکن است عهد ذکری و اشاره به انسانی باشد که در آیات پیشین، فریفته نعمت ها و شِکوه گزار تنگدستی ها معرفی شده است. هم چنین می تواند برای استغراق باشد و تذکر یافتن را به همه انسان ها تعمیم دهد. آیات بعد، احتمال نخست را تقویت می کند.

ذکر آثار تکذیب آخرت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ماعون – ۱۰۷ – ۳ – ۷

۷ – توجّه به تأثیر انکار معاد در ترک یاری مستمندان ، حتی با زبان ، مایه پرهیز از تکذیب آخرت است .

أرءیت الذی یکذّب بالدین . .. و لایحضّ علی طعام المسکین

ذکر آثار کفران نعمت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۱۱۴ – ۹

۹– توجه به تأثیر کفران در نابودی نعمت ها ، باعث قناعت و بسنده کردن انسان به روزی های حلال و دلپذیر و استفاده بهینه از آنهاست .

فکفرت بأنعم الله . .. فکلوا ممّا رزقکم الله حللاً طیبًا و اشکروا

ذکر آخرت طلبی ابراهیم(ع)

جلد - نام

سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۶ - ۷

۷ - صفت آخرت اندیشی و دنیاگریزی ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) شایان یاد و یادآوری است .

و اذکر عبدنا . .. إنّا أخلصنهم بخالصه ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله <إنّا أخلصناهم. ..> تعلیل برای <اُذکر...> باشد؛ یعنی، سرگذشت ابراهیم(ع) و... را یاد کن؛ چون آنان را به آخرت اندیشی خالص گردانیدیم.

ذکر آخرت طلبی اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۶ - ۷

۷ - صفت آخرت اندیشی و دنیاگریزی ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) شایان یاد و یادآوری است .

و اذکر عبدنا . .. إنّا أخلصنهم بخالصه ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله <إنّا أخلصناهم. ..> تعلیل برای <اُذکر...> باشد؛ یعنی، سرگذشت ابراهیم(ع) و... را یاد کن؛ چون آنان را به آخرت اندیشی خالص گردانیدیم.

ذکر آخرت طلبی یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۶ - ۷

۷ - صفت آخرت اندیشی و دنیاگریزی ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) شایان یاد و یادآوری است .

و اذکر عبدنا . .. إنّا أخلصنهم بخالصه ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله <إنّا أخلصناهم. ..> تعلیل برای <اُذکر...> باشد؛ یعنی، سرگذشت ابراهیم(ع) و... را یاد کن؛ چون آنان را به آخرت اندیشی خالص گردانیدیم.

ذکر آشکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴

- ۱۴۲ - ۱۸

۱۸ یاد خدا در حضور دیگران و ترک آن در نهان ، یادی اندک و بی ارزش و نشانه نفاق

و لایذکرون اللّه إلاّ قلیلا

امیرالمؤمنین(ع): . .. ان المنافقین کانوا یذکرون اللّه علانیه و لایذکرونه فی السر، فقال اللّه عزوجل، <یراءون الناس و لایذکرون اللّه الا قلیلا>.

کافی، ج ۲، ص ۵۰۱، ح ۲; نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۶۶، ح ۶۳۷.

ذکر آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۸ - ۱۳

۱۳ توجه به عقاب ، رحمت و مغفرت الهی زمینه ساز عمل به احکام دین و پرهیز از اعمال ناپسند

و اعلموا إنّ اللّه شدید العقاب و إنّ اللّه غفور رحیم

هدف از بیان شدت عقاب، و بیان رحمت و مغفرت الهی پس از تبیین احکام، این است که زمینه انجام اوامر خدا و پرهیز از نافرمانی وی در مخاطبان به وجود آید.

ذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۶ - ۸

۸ توجه به آیات و سنتهای خداوند و به یاد آوردن پیوسته آنها زمینه دستیابی به صراط مستقیم است.

و هذا صرط ربک مستقیما قد فصلنا الأیت لقوم یذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۰ - ۳

۳ – توجّه به آیات فراوان الهی ، مقتضی روی آوردن به دین خدااست .

و من ءایته . .. فأقم وجهک للدین حنیفًا

احتمال دارد <فا> در <فأقم> تفریع بر آیاتی باشد که در صدد اثبات یک تایی خداوند است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه –

فیش

۱۴ – سجده – ۳۲ – ۲۲ – ۲،۵

۲ – ظالم ترین مردم ، کسانی اند که پس از توجه به آیات خدا ، از آن روی بگردانند .

و من أظلم ممّن ذكّر بأيت ربّه ثمّ أعرض عنها

۵ – گرفتار شدن تکذیب کننده گان آیات الهی به عذاب عظیم در قیامت ، حاصل و پی آمد اعراض آنان از آیات خدا ، پس از توجه به آنها است .

و لنذيقنّهم من العذاب . .. دون العذاب الأكبر ... و من أظلم ممّن ذكّر بأيت ربّه

<و من أظلم. ..> به منزله تعلیل آیه قبل است و درصدد تبیین چراییِ گرفتار آمدن مجرمان به عذاب سخت قیامت است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – احزاب – ۳۳ – ۳۴ – ۱،۵

۱ – همسران پیامبر ، مکلف بودند که هر آنچه در خانه هایشان ، از آیات خداوند و حکمت تلاوت می شود یادآوری کنند و به یاد داشته باشند .

ينساء النبىّ . .. و اذكرن ما يتلى فى بيوتكنّ من ءايت اللّه و الحكمه

۵ – به خاطر داشتن آیات خدا و حکمت ، امری شایسته و بایسته است .

و اذكرن ما يتلى . .. من ءايت اللّه و الحكمه

ذکر آیات خدا هنگام تلاوت قرآن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – علق – ۹۶ – ۱ – ۹

۹ – لزوم توجه به صفات و نشانه های خداوند ، هنگام قرائت قرآن

اقرأ باسم ربّک

حرف <باء> در <باسم ربّک>، برای الصاق یا استعانت و یا مصاحبت است. و در صورت اخیر مفاد آیه شریفه لزوم همراه

ساختن تمام لحظات قرائت با ذکر

اسم خداوند است. در حقیقت مراد توجّه به صفات و نشانه هایی است که این اسم، بیانگر آن است.

ذکر احاطه خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۶۰ – ۴

۴– انسان ها ، همواره باید به احاطه کامل خداوند بر خود ، توجه داشته باشند .

و إذ قلنا لک إن ربّک أحاط بالناس

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <إذ> متعلق به <اذکر> مقدر باشد و در عین اینکه مخاطب پیامبر(ص) است، همه انسانها نیز مخاطب آیه باشند.

ذکر احتجاج ابراهیم(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۴۲ – ۱۱

۱۱– مناظرات ابراهیم (ع) با آزر در مورد نفی بت پرستی ، بسیار مهم و شایسته یادآوری و بزرگداشت است .

واذکر فی الکتب إبرهیم . .. إذ قال لأبیه ... ما لایسمع و لایبصر و لایغنی عنک شیئ

<إذ> در <إذ قال> بدل از ابراهیم و در حقیقت مفعول برای <اذکر> است. بیان نحوه استدلال ابراهیم(ع) و مواد به کار رفته در قیاس های آن، گویای آن است که این مجموعه دارای ارزش و سزاوار یادکرد است.

ذکر احسان خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۲۳ – ۲۶

۲۶ باور به ربوبیت خدا و توجه به احسان ها و نعمت های او ، زمینه ساز پرهیز از گناهان است .

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

ذکر اختلاف جهنمیان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – غافر – ۴۰ – ۴۷ – ۲

۲ – پدیدآمدن اختلاف میان

مستضعفان و مستکبران ، در آتش دوزخ و احتجاج و دلیل آوردن هر یک از آنان ، حادثه ای شایسته یاد و یادآوری

و إذ یتحاجّون فی النار فیقول الضعفؤا للذین استکبروا

<إذ> متعلق به فعل محذوف (أذکر) می باشد.

ذکر اسما و صفات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۱ - ۴

۴ توجّه آدمی به اسما و صفات خدا ، زمینه ساز دیدن خویش در محضر او و روی آوری به دعا و نیایش به درگاه وی

إنه هو العلیم الحکیم. رب قد ءاتیتنی من الملک ... توفنی مسلمًا

ذکر الحمد للّه رب العالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰ - ۹

۹ ذکر < الحمد للّه رب العالمین > حسن ختام نیایش اهل بهشت است .

و ءاخر دعویهم أن الحمد للّه رب العلمین

ذکر الحمدلله رب العالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۷۵ - ۱۱

۱۱ - < الحمد للّه ربّ العالمین > ، ثنا و آخرین سخن خلایق در قیامت است .

و قیل الحمد للّه ربّ العلمین

ذکر الگوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۴۱ – ۲

۲- یادآوری و تجلیل از پیامبران و اسوه های اخلاق و معنویت ، از روش های هدایتی و تبلیغی مورد استفاده در قرآن

واذکر فی الکتب إبرهیم إنّه کان صدّیقًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۱ – ۳

۳- یاد کرد و تجلیل از پیامبران و اسوه های

خلوص ، از روش های هدایتی قرآن

ذکر رحمت ربّك . .. واذکر ... واذکر ... واذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۶ – ۹

۹– یاد و تجلیل از پیامبران و الگو های صداقت و راستی ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

واذکر . .. واذکر ... واذکر

ذکر الگوهای تربیتی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۴ – ۷

۷– یادکرد و تجلیل از پیامبران و اسوه های صداقت ، از روش های هدایتی قرآن

واذکر . .. واذکر ... واذکر

ذکر اللهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۴۶ – ۳،۴

۳ – ذکر < اللّهمّ > ، سرفصل دعا و نیایش مؤمنان با خداوند

قل اللّهمّ

۴ – ذکر < اللّهمّ > در آغاز ، از آداب دعا به درگاه الهی

قل اللّهمّ

ذکر امانتداری جبرئیل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۲۱ - ۷

۷ - توجّه به شرافت جبرئیل و نیرومندی ، منزلت الهی ، فرمان روایی بی چون و چرا و امانت داری او ، زمینه ساز باور به سلامت قرآن در مرحله نزول و ابلاغ به پیامبر (ص)

إنّه لقول رسول کریم . ذی قوّه عند ذی العرش مکین . مطاع ثَمّ أمین

ذکر امتحان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۴ - ۲۳

۲۳ - آزمون ابراهیم (ع) با تکالیفی دشوار ، و پیروزی او در این آزمون ، خاطره

ای شایسته و بایسته به یادداشتن

یبنی إسرءیل اذکروا . .. إذ ابتلی إبرهیم ربه ... قال لاینال عهدی الظلمین

ذکر امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۹ - ۵

۵ یادآوری امداد های الهی به مجاهدان راه خدا مایه نهراسیدن از مقابله با دشمنان دین

إذ تستغیثون ربکم فاستجاب لکم

هدف از یادآوری امدادهای غیبی به مجاهدان، ترغیب مؤمنان به نهراسیدن از مبارزه با دشمنان دین است.

ذکر امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۳ - ۱۵

۱۵ رؤیای پیامبر (ص) در آستانه جنگ بدر و نتایج درخشان آن ، حادثه ای شایسته و بایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن

إذ یریکهم اللّه فی منامک قلیلا و لو أریکهم کثیرا لفشلتم و لتنزعتم

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای فعل مقدر <اذکروا> باشد.

ذکر امدادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۲ - ۱۰

۱۰ -لزوم توجه همیشگی انسان به امداد ها و الطاف خداوند در حق وی

قلیلاً ما تذکّرون

لحن آمیخته با سرزنش جمله <قلیلاً ما. ..> می رساند که خداوند خواهان توجه همیشگی انسان به او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۴ - ۱۴

۱۴ - لازم است که اتکا و توجه انسان ، تنها به ولایت و نصرت الهی باشد .

ما لکم من دونه من ولیّ و لاشفیع أفلاتتذکّرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب

- ۳۳ - ۹ - ۸

۸ - امداد غیبی الهی به مسلمانان در غزوه احزاب ، نعمتی خدایی برای آنان و شایسته یادآوری است .

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا نعمه اللّه علیکم إذ جاءتکم جنود. .. و جنودًا لم تروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۲ - ۸

۸ - توجّه به عنایت های خداوند در رفع مشکلات رسالت ، مایه اطمینان پیامبر (ص) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . .. و وضعنا عنک وزرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۷ - ۵

۵ - توجّه به امداد های ویژه خداوند ، برانگیزاننده پیامبر (ص) به استفاده از فرصت های فراغت ، برای سخت کوش بودن در عبادت و دعا

ألم نشرح . .. و وضعنا ... و رفعنا ... فإذا فرغت فانصب

ذکر ان شاءالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۴ - ۷

۷- کسانی که گفتن < إن شاء اللّه > را فراموش کنند ، باید گرچه با تعبیری دیگر ذکر خدا را به زبان آورند .

إلاّ أن یشاء اللّه واذکّر ربّک إذا نسیت

متعلق نسیان ، به قرینه <إلاّ إن یشاء اللّه> ، می تواند گفتنِ <إن شاء اللّه> باشد. جمله <اذکر ربّک> مطلق است، بنابراین، برای تدارک <إن شاء اللّه> انتخاب هر لفظی که نشانِ توجه به خداوند و حاکمیّت اراده او باشد، ثمربخش خواهد بود.

ذکر انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه -

فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۴۱ – ۲

۲- یادآوری و تجلیل از پیامبران و اسوه های اخلاق و معنویت ، از روش های هدایتی و تبلیغی مورد استفاده در قرآن

واذکر فی الکتب إبرهیم إنّه کان صدّیقًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۱ – ۳

۳- یاد کرد و تجلیل از پیامبران و اسوه های خلوص ، از روش های هدایتی قرآن

ذکر رحمت ربّک . .. واذکر ... واذکر ... واذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۴ – ۷

۷- یادکرد و تجلیل از پیامبران و اسوه های صداقت ، از روش های هدایتی قرآن

واذکر . .. واذکر ... واذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۶ – ۹

۹- یاد و تجلیل از پیامبران و الگو های صداقت و راستی ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

واذکر . .. واذکر ... واذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – آل عمران – ۳ – ۳۳ – ۶

۶ یادآوری امتیاز و برتری انبیای گذشته ، عامل تسهیل پذیرش اطاعت از پیامبر (ص) *

اطیعوا اللّه و الرسول . .. انّ اللّه اصطفی

پس از امر به اطاعت از پیامبر (ص)، امتیاز انبیای گذشته را یادآور می شود تا بفهمانـد که امّتهای گذشـته نیز مأمور به اطاعت بودند; باشد که از این طریق، اطاعت از پیامبر(ص)، آسان گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۵ - ۳

۳ خاطره

نجات حضرت عیسی (ع) از دست کافران ، سرگذشتی شایسته تذکر برای پیامبر (ص) و مؤمنان

اذ قال اللّه یا عیسی انّی متوفّیک

بنابراینکه <اذ>، مفعول به برای <اذکر> یا <اذکروا> که در تقدیر است، باشد.

ذکر انحطاط انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۷ - ۴

۴ - توجّه به آفرینش نیکوی انسان ها و سقوط و انحراف برخی از آنان ، دستاویزی برای تکذیب دین و کیفر های اخروی ، باقی نمی گذارد .

فما یکذّبک بعد بالدین

حرف <فاء> در <فما یکذّبک> و نیز کلمه <بعد>، این آیه را بر آیات پیشین، تفریع کرده است؛ یعنی، آیا وجود کسانی که در <أحسن تقویم> بوده و خود را به <أسفل سافلین> سقوط داده اند؛ دلیل ضرورت دین برای پیشگیری از آن سقوط و ضرورت روز جزا، برای کیفر آن منحرفان نیست؟!

ذکر انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰ - ۴

۴- قرآن ، یاد آورنده انسان و حاوی مسائل مربوط به آدمیان است .

کتبًا فیه ذکرکم

برداشت یاد شده مبتنی براین است که <ذکر> به معنای چیزی را به زبان آوردن و یاد کردن باشد. گفتنی است که این معنا از معانی مشهور و غالب آن است.

ذکر اهوال قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۳ - ۱۱

۱۱ - توجه به قیامت و رخداد های مخاطرآمیز آن ، زمینه ساز ایمان به پیامبر (ص) و قرآن

من یکفر به فأولئک هم الخسرون . .. و اتقوا یوماً

لاتجزی نفس عن نفس شیئاً

ذکر ایام الله

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – ابراهیم – ۱۴ – ۵ – ۱۲

۱۲– ایام الله ، ایامی با اهمیت و شایسته به خاطر سپردن

و ذکّرهم بأیّم الله

ذکر با دعا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۰۰ – ۹

۹ دعا و درخواست از خداوند ، ذکر اوست .

فاذکروا اللّه . .. فمن الناس من یقول ربّنا

ذکر بازگشت به خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۹۴ – ۱۷

۱۷ توجه انسان به بازگشت قهری خود به سوی خداوند آگاه ، هشداری است برای او .

ثم تردون إلی . .. فینبئکم بما کنتم تعملون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۲۲ – ۸

۸ – توجه به بازگشت همه امور به خداوند ، برانگیزاننده انسان به تسلیم شدن کامل در برابر او است .

و من یسلم وجهه إلی اللّه . .. و إلی اللّه عقبه الأُمور

ذکر <و إلی اللّه عاقبه الأمور> پس از بیان نتیجه تسلیمِ همراه احسان (فقد استمسک. ..)، می تواند به منظور ایجاد انگیزه در انسان باشد تا او، برای به دست آوردن عاقبت پسندیده، به دنبال مقام تسلیم برود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۴ - ۳۱

۳۱ - توجه به حرکت همه هستی به سوی خداوند ، مقتضی روی آوری و انابه انسان به درگاه او

و إلیک أنبنا و إلیک المصیر

ذکر بانیان عمل پسندیده

جلد -

نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۲۷ – ۱۴

۱۴ – یاد کردن از بنیانگذاران عمل نیک ، امری پسندیده و نیکوست .

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل

<إذ . ..> مفعول برای <اذکروا> است; یعنی، بانیان کعبه را همواره به خاطر داشته باشید و این دستور، درسی است به انسانها که نباید بنیانگذاران عمل نیک، از یادها بروند.

ذکر برپایی قیامت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – فرقان – ۲۵ – ۲۵ – ۱

۱ شکافته شدن آسمان ، در آستانه برپایی قیامت و نزول فرشتگان از آن ، حادثه ای در خور تأمل و یاد و یادآوری

و یوم تشقّق السماء بالغمم و نزّل الملئکه تنزیلًا

برداشت فوق، مبتنی بر این است که <یوم> متعلق به فعلی محذوف (همچون <اذکر>) باشد.

ذکر بصیرت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – حجرات – ۴۹ – ۱۸ – ۶

۶ توجّه به علم و بصیرت الهی ، بازدارنده انسان از بی صداقتی در عقیده و ناخالصی در عمل

یمنّون علیک أن أسلموا . .. إنّ اللّه یعلم غیب ... و اللّه بصیر بما تعملون

تذکر به علم و بصیرت الهی، در پایان آیاتی که مدعیان ایمان را به سبب بی صداقتی ملامت کرده است، می تواند پیامدار معنای یاد شده باشد.

ذکر بنای کعبه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۷ - ۱۵

۱۵ - خاطره بنای کعبه از سوی ابراهیم و اسماعیل (ع) و دعا های آنان در آن هنگام ، خاطره ای

شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای فعل مقدر <اذکروا> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۶ - ۱

۱ - تأسیس کعبه به دست ابراهیم (ع) ، واقعه ای بس مهم و شایان یادآوری

و إذ بوّأنا لإبرهیم مکان البیت

<إذ> اسم زمان در محل نصب و مفعول برای <اُذکر> محذوف است; یعنی، <به یاد بسپار آن زمانی را که ما. ..>.

ذکر بودن قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۱ - ۱۰

۱۰ - قرآن ، کتاب یادآوری و پندآموزی است .

أنّا أنزلنا علیک الکتب . .. إنّ فی ذلک لرحمه و ذکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۸ - ۷

۷ - قرآن ، یادآور دانستنی های فراموش شده و بیدارگر فطرت خفته انسان ها

أءنزل علیه الذکر من بیننا بل هم فی شک من ذکری

برداشت یاد شده از نام گذاری قرآن به <ذکر> استفاده می شود.

ذکر بودن نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ – عنکبوت – ۲۹ – ۴۵ – ۱۱

۱۱ – نماز ، ذکر خدا است .

و أقم الصلوه إنّ الصلوه تنهی عن الفحشاء . .. و لذکر اللّه أکبر

<ذکر اللّه> احتمال دارد که خود نماز باشد و احتمال دارد که اثر دوم نماز باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال نخست است.

ذکر بی ارزش

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – نساء –

۴ - ۱۴۲ - ۱۸

۱۸ یاد خدا در حضور دیگران و ترک آن در نهان ، یادی اندک و بی ارزش و نشانه نفاق

و لایذکرون اللّه إلاّ قلیلا

امیرالمؤمنین(ع): . .. ان المنافقین کانوا یذکرون اللّه علانیه و لایذکرونه فی السر، فقال اللّه عزوجل، <یراءون الناس و لایذکرون اللّه الا قلیلا>.

کافی، ج ۲، ص ۵۰۱، ح ۲; نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۶۶، ح ۶۳۷.

ذکر بی یاوری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۲ - ۵

۵- صحنه بیهوده بودن استمداد مشرکان از معبود های خود در قیامت ، صحنه ای شایان فراگیری و به خاطر سپردن است .

و یوم یقول نادوا شرکاءی . .. فلم یستجیبوا لهم

<یوم> مفعول برای فعل مقدری مانند <اُذکروا> است ;یعنی، <به یاد آن روز باشید که . ..>.

ذکر پیروزی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۹ - ۱۳

۱۳ توجه و باور به پیروزی اهل تقوا ، زمینه ساز پیشه ساختن صبر و مقاومت در برابر مشکلات راه تقوا و ایمان

فاصبر إن العقبه للمتقین

ذکر پیشینه کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ – بینه – ۹۸ – ۴ – ۷

۷ – توجّه به سابقه دار بودن امتناعِ کفرپیشگان از پذیرش فرستادگان الهی و کتاب های آسمانی ، تسلّابخش پیامبر (ص)

لم یکن . .. منفکّین ... و ما تفرّق الّذین أُوتوا الکتب إلّا من بعد ما جاءتهم ال

ذکر تأمین روزی جنبندگان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – عنکبوت – ۲۹ – ۶۰

۳ - توجه به تأمین روزی انبوه جنبندگان ناتوان از تأمین روزی خود ، زمینه ساز توکل به خداوند است .

علی ربّهم یتوکّلون . و کأیّن من دابّه لاتحمل رزقها

ذکر تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۰ - ۱۳

۱۳ - خاطره نجات بنی اسرائیل و هلاکت خاندان فرعون با شکافته شدن دریا ، خاطره ای عبرت آموز و شایسته به یاد داشتن

و إذ فرقنا بکم البحر . .. و أنتم تنظرون

<إذ فرقنا> عطف بر <نعمتی> در آیه ۴۷ است. بنابراین <إذ فرقنا> نیز مفعول برای <أذکروا> می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۵ - ۱۴

۱۴ - داستان تقاضای رؤیت خدا و اظهار ناباوری بنی اسرائیل به سخنان موسی (ع) و فرود آمدن صاعقه بر آنان ، داستانی آموزنده و شایسته به خاطر داشتن

و إذ قلتم یموسی لن نؤمن لک . .. و أنتم تنظرون

<إذ قلتم> عطف بر <نعمتی> در آیه ۴۷ است; یعنی: <اذکروا إذ قلتم . ..>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۸ - ۱۸

۱۸ - داستان ورود بنی اسرائیل عصر موسی به بیت المقدس ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد داشتن

إذ قلنا ادخلوا . .. و سنزید المحسنین

جمله <إذ قلنا . ..> عطف بر <نعمتی> در آیه ۴۷ است; یعنی: <أذکروا إذ قلنا ...; به یاد داشته باشید آن زمانی را که

فرمان دادیم ...>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲

۱۵ - ۶۰ -

۱۵ - داستان استسقای موسی (ع) و جوشیدن چشمه های آب از سنگ ، داستانی آموزنده و خاطره ای شایسته و بایسته به یاد داشتن

و إذاستسقی موسی لقومه . .. قد علم کل أناس مشربهم

عبارت <إذاستسقی> عطف بر <نعمتی> در آیه ۴۷ است; یعنی: <أذکروا إذاستسقی موسی لقومه>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۱ - ۳۸

۳۸ - داستان ناسپاسی بنی اسرائیل بر < منّ > و < سلوی > و انتخاب شهرنشینی و گرایش آنان به کفر و تجاوز ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد آوردن است .

إذ قلتم یموسی لن نصبر . ... و ضربت علیهم الذله ... و کانوا یعتدون

<إذ قلتم . ..> مفعول برای <أذکروا> (به یاد آوردن) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۳ - ۹

۹ - قرار گرفتن کوه طور بر بالای سر بنی اسرائیل معجزه و رخدادی شایسته به یادداشتن

و إذ أخذنا میثقکم و رفعنا فوقکم الطور

<إذ> مفعول برای فعل <اذکروا> در آیه ۴۷ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۳ - ۱۱

۱۱ - داستان کشته شدن فردی از قوم موسی و احیای دوباره او ، معجزه و رخدادی سزاوار به خاطر سپردن و به یادداشتن

و إذ قتلتم نفساً . .. فقلنا اضربوه ببعضها کذلک یحی اللّه الموتی

<إذ> مفعول برای فعل مقدر <اذکروا> می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۹۳ - ۱۰

۱۰ - قرار گرفتن

کوه طور بر بالای سر بنی اسرائیل ، معجزه و رخدادی شایسته به یادداشتن

و إذ أخذنا میثقکم و رفعنا فوقکم الطور

<إذ> مفعول برای فعل مقدر <أذکروا> می باشد و بر این اساس برداشت فوق استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۴ - ۲۳

۲۳ - آزمون ابراهیم (ع) با تکالیفی دشوار ، و پیروزی او در این آزمون ، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

یبنی إسرءیل اذکروا . .. إذ ابتلی إبرهیم ربه ... قال لاینال عهدی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۶ - ۱۳

۱۳ - دعای ابراهیم (ع) برای امنیت مکه و برخوردار شدن مؤمنان آن سرزمین از مواهب الهی ، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ قال إبرهیم رب اجعل هذا بلداً ءامناً و ارزق أهله

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای فعل مقدر <اذکر> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۷ - ۱۵

۱۵ - خاطره بنای کعبه از سوی ابراهیم و اسماعیل (ع) و دعا های آنان در آن هنگام ، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای فعل مقدر <اذکروا> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۱ - ۱۹

به یاد داشتن

و إذ قیل لهم اسکنوا . .. سنزید المحسنین

کلمه <إذ> متعلق به فعلی مانند <اذکروا> (به یاد داشته باشید)، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲۵ - ۲

۲ جنگ حنین از عرصه های به یاد ماندنی نصرت خدا و دخالت نیرو های غیبی برای تقویت سپاه اسلام و شکستن مقاومت جبهه دشمن

لقد نصرکم اللّه فی مواطن کثیره و یوم حنین

با اینکه <مواطن کثیره> شامل جنگ <حنین> نیز می شود، ذکر جداگانه آن بویژه با تعبیر <یوم حنین> (روز حنین)، بیانگر برداشت فوق است.

ذکر تاریخ امتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۴۴ - ۷

۷ - یاد امت های هلاک شده و تکذیب گرانبیا در داستان ها ، تنها اثر بر جای مانده از آنها در تاریخ

و جعلنهم أحادیث

<أحادیث> جمع <اُحدوثه>است. <اُحدوثه> نیز به داستان های شگفتی گفته می شود که با آب و تاب نقل شده و با ولعی خاص شنیده می شود.

ذکر تاریخ امتهای پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹۴ - ۸

۸ - یادآوری سرگذشت امت های پیشین ، از شیوه های قرآن در انذار خلق

لتکون من المنذرین

بـا توجه به ارتبـاط این آیه بـا آیـات قبل که به گونه منظم سـرنوشت امت های هلاک شـده را یکی پس از دیگری بیان کرده است می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

ذکر تاریخ بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ -

۶ - ۱،۲

۱- پیامبر (ص) ، موظف به یادآوری سرگذشت موسی (ع) و قومش و به خاطر سپردن آن

و إذ قال موسی لقومه

برداشت فوق مبتنی بر این است که فعل <اذکر> قبل از <إذ> مقـدر باشد. بنابراین، آیه خطاب به پیامبر(ص) و بیان وظیفهء آن حضرت است.

۲- سرگذشت موسی (ع) و قومش ، درس آموز و شایسته به خاطر سپردن

و إذ قال موسی لقومه

اینکه خداوند پیامبر(ص) را موظف به یادآوری سـرگذشت حضرت موسی(ع) کرده است، حکایت از اهمیت و سودمندی آن دارد و شایسته است انسانها آن را به خاطر بسپارند.

ذکر تاریخ محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ضحی - ۹۳ - ۱۰ - ۴

۴ - خداوند ، با یادآوری دوران فقر پیامبر (ص) و امداد های خویش به آن حضرت ، او را بر انفاق به مستمندان فرمان داد .

و وجدک عائلًا فأغنی . .. و أمّا السائل فلاتنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ضحی - ۹۳ - ۱۱ - ۵

۵ - خداونـد ، خواهـان بـازگو شـدن تحوّلات خوشاینـد زنـدگی پیـامبر (ص) و مراحل رهایی آن حضـرت از رنـج یتیمی و ناآگاهی و فقر

ألم یجدک یتیمًا . .. ضالاً ... عائلًا ... و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

ذکر تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۰ - ۲

۲ توطئه گری های کافران مکه علیه پیامبر (ص) و نجات وی از آن توطئه ها با برنامه های الهی ، امری شایسته و

بایسته به یاد داشتن

إذ یمکر بک الذین کفروا . .. و اللّه خیر المکرین

<إذ یمکر . .. > عطف بر <إذ أنتم قلیل ... > در آیه ۲۶ است.

ذکر تدبیر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۱۴ – ۱

۱ – انسان های متذکر و متوجه به نعمت های الهی و تدبیر خداوندی ، معترف به معاد و رستاخیز

و تقولوا سبحن الذی سخّر لنا هذا . .. و إنّا إلی ربّنا لمنقلبون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – جاثیه – ۴۵ – ۱۲ – ۲

۲ – لزوم توجه به تدبیر خداوند در تسخیر دریا ها ، در جهت بهرهوری و منافع انسان ها

اللّه الذی سخّر لکم البحر

با توجه به این که انسان ها به هر حال از منافع دریا بهره مند هستند; این آیه درصدد بیان اصل بهرهوری آنان نیست; بلکه پیام آن، این است که آنان این نعمت را بی حساب نپنداشته و اراده و تدبیر الهی را در آن نادیده نگیرند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – انفطار – ۸۲ – ۷ – ۴

۴ – توجّه به خالقیت مدبّرانه خداوند ، زمینه ساز پذیرش ربوبیت او و مانع فریب خوردن انسان از جاذبه های گناه است .

ما غرّک بربّک . .. الذی خلقک فسوّیک فعدلک

ذکر ترفیع آسمان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – غاشیه – ۸۸ – ۱۸ – ۱

۱ – توجه به افراشته بودن آسمان و شناخت عوامل مؤثر در این پدیده شگفت ، توصیه خداوند به اندیشمندان

أفلاینظرون . ..

و إلى السماء كيف رفعت

ذكر تسبيح خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۷۴ - ۶

۶ - تسيح خدا از مهم ترين ذكر ها است .

فسبّح باسم ربّك العظيم

ذكر تعاليم دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۳ - ۷

۷ معارف الهى آموزه هايى است كه بايد آنها را همواره به خاطر داشت .

أن جاءكم ذكر من ربكم

<ذكر>، علم و معرفتى است كه آدمى آن را در ذهن خود حاضر دارد و از آن غفلت نميورزد. و معارف الهى از آن رو <ذكر> ناميده شده كه انسان بايد آنها را بياموزد و همواره به خاطر داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۶

۶ معارف الهى ، تعاليمى است كه بايد آنها را همواره به خاطر داشت .

أن جاءكم ذكر من ربكم

<ذكر>، علم و معرفتى است كه آدمى آن را در ذهن خود حاضر دارد و از آن غفلت نميورزد. و معارف الهى از آن رو <ذكر> ناميده شده كه انسان بايد آنها را بياموزد و همواره به خاطر داشته باشد.

ذكر تكامل انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ – معارج – ۷۰ – ۳۹ – ۴

۴ – توجه به مبدأ پیدایش بشر و سیر تکوین او ، راهنمای انسان ها به مسأله معاد

إنّا خلقنهم ممّا یعلمون

مطلب یاد شده، از یادآوری مسأله پیدایش بشر برای منکران قیامت استفاده می شود.

ذکر تکفیر گناه

جلد – نام سوره – سوره – آیه –

فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۱۱۴ – ۱۲

۱۲ محو شدن گناهان با انجام کار های نیک ، حقیقتی شایسته و بایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن است .

إن الحسنت یذهبن السیئات ذلک ذکری للذکرین

ذکر توبه پذیری خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۰۴ – ۱۰

۱۰ لزوم توجه انسان به توبه پذیری و رحمت گسترده خداوند

ألم یعلموا أن اللّه هو یقبل التوبه . .. و أن اللّه هو التواب الرحیم

ذکر توحید

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۵۲ – ۹

۹– واهمه داشتن از غیر خداوند با توجه به وحدانیت و مالکیت انحصاری او بر جهان امری شگفت آور و غیر منطقی است .

إنما هو إله وحد . .. و له ما فی السموت و الأرض ... أفغیر الله تتّقون

همزه <أفغیر الله>، استفهام انکاری بوده و متضمن معنای تعجب است و تعجب در جایی رخ می دهد که کاری غیر طبیعی و غیر متداول باشد. اینکه پس از یادآوری <إنما هو إله واحد> و <له ما فی السماوات و الأرض> با شگفتی اظهار می دارد: <أفغیر الله تتّقون>، نکته فوق قابل استفاده است.

ذکر توحید افعالی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – حج – ۲۲ – ۳۴ – ۱۰

۱۰ – توجه به منبع یگانه تشریع ، مقتضی پذیرش معبودیت خدا و نفی پرستش گری غیر او

و لكلّ أَمّه جعلنا منسكًا . .. فإلهكم إله وحد

<فاء> در <فإلهكم> تفريعيه بوده و بيانگر اين نكته است كه هر كس

پیرامون مراسم قربانی، اندیشه کند و ببیند که همه امت های پیشین دارای یک رویه مشترک در آن بودند (همه موظف بودند که قربانی را با نام خدا و به منظور تقرب به او ذبح کنند) پی خواهد برد که سرچشمه تشریع قربانی، تنها خداوند است و اگر خدایان دیگری وجود می داشتند، قهراً این مراسم به صورت های دیگری نیز تشریع می شد.

ذکر تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۳ - ۷،۱۶

۷ - خداوند ، بنی اسرائیل را به فراگیری احکام و معارف تورات و همواره به یادداشتن آن فراخواند .

و اذکروا ما فیه

<ذکر> به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته و فراموش نکرده باشد. بنابراین <اذکروا ما فیه>; یعنی، محتوای تورات را فرا گیرید و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

۱۶ - عبیداللّه حلبی می گوید : < قال < أذکروا ما فیه > و اذکروا ما فی ترکه من العقوبه ;

ایشان (امام صادق(ع)) درباره <أذکروا ما فیه> فرمودند: یاد بیاورید عقوبتی را که در ترک آن]تورات[هست>.

ذکر توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۷ - ۲

۲- موسی (ع) از قوم خود خواست تا به یاد فرمان و توصیه خداوند باشند که هر کس شکرگزاری نماید خداوند نعمتش را افزون می کند و هر کس کفران نماید دچار عذاب شدید خواهد شد .

اذکروا نعمه الله علیکم . .. و إذ تأذّن ربّکم لئن شکرتم لأزیدنّکم و لئن کفرتم إن

این برداشت مبتنی بر

این نکته است که <إذ تأذّن> مقول قول موسی(ع) و عطف به <اذکروا نعمه الله> باشد.

ذکر تهلیل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۲۵ – ۳

۳- شعار < لا إله إلاّ اللّه > ، پرستش خدای یگانه و مبارزه با شرک و چندگانه پرستی ، محتوای وحی الهی به تمامی رسولان

من رسول إلاّنوحی إلیه أنّه لا إله إلاّأنا فاعبدون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – صافات – ۳۷ – ۳۵ – ۲

۲ – < لا إله إلاّ اللّه > شعار پیامبر اسلام (ص)

إذا قیل لهم لا إله إلاّ اللّه

ذکر جاودانگی خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۲۸ – ۲،۳

۲ – اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یبقی وجه ربّک ذو الجلل و الإکرام . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

۳ – خداوند ، خواهان توجه انسان به ناپایداری زندگی دنیایی و اقتدار و کرامت جاودان پروردگار هستی

کلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربّک ... فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

پرسش سرزنش آمیز آیه شریفه، در مورد نعمت های انکارناپذیر، درصدد توجه دادن انسان به نعمت هایی است که در آیات پیشین مطرح شده است (از جمله ناپایداری دنیا و بقای اقتدار خداوند).

ذکر حاکمیت اراده خدا

جلد - نام سوره -

سوره – آیه – فیش

۱۷ – دخان – ۴۴ – ۳۰ – ۳

۳- لزوم توجه به حاکمیت اراده الهی ، بر فرآیند تحولات شگرف تاریخ

و لقد نجّینا بنی إسرءیل

تأکید خداوند در نسبت دادن نجات بنی اسرائیل و وارث قرار دادن ایشان به خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

ذکر حاکمیت جبرئیل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – تکویر – ۸۱ – ۲۱ – ۷

۷ – توجّه به شرافت جبرئیل و نیرومندی ، منزلت الهی ، فرمان روایی بی چون و چرا و امانت داری او ، زمینه ساز باور به سلامت قرآن در مرحله نزول و ابلاغ به پیامبر (ص)

إنّه لقول رسول کریم . ذی قوّه عند ذی العرش مکین . مطاع ثَمّ أمین

ذکر حاکمیت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۰۷ – ۷۸

۷ – توجه به قدرت همه جانبه خداوند و انحصار حاکمیت او بر هستی زایل کننده هر شبهه ای درباره نسخ ادیان و احکام دین است .

ما ننسخ من ءایه أو ننسها . .. ألم تعلم أن اللّه علی کل شیء قدیر. ألم تعلم أن الل

استفهام تقریری در دو جمله <ألم تعلم أن اللّه علی . ..> و <ألم تعلم أن اللّه له ...> بیانگر این است که: مخاطبان (انسانها) در ارتباط با نسخ دین و جایگزینی آن شبهه هایی داشته یا برای آنان رخ خواهد داد. خداوند، برای یافتن پاسخ شبهات، آنان رابه توجه در قدرت همه جانبه و حاکمیت مطلق خویش، سفارش کرده است.

۸ – توجه به قدرت مطلق خداوند و حاکمیتش بر جهان

آفرینش ، موجب باور به توان خداوند بر جایگزینی دینی بهتر یا همانند دین منسوخ

نأت بخیر منها أو مثلها ألم تعلم أن اللّه علی کل شیء قدیر. ألم تعلم أن اللّه له م

ذکر حالات اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۲۷ - ۲

۲ وضعیت تأسف بار ظالمان در قیامت و واکنش آنان در آن روز ، شایان یاد و یادآوری

و یوم یعضّ الظالم علی یدیه

برداشت فوق، مبتنی بر این است که <یوم> متعلق به فعلی محذوف مانند <اذکر> باشد.

ذکر حتمیت حسابرسی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۳۲ - ۳

۳ - توجه به حتمی بودن حسابرسی اعمال ، زمینه ساز شناخت پروردگار و بازدارنده خلق از کفر و تکذیب

سنفرغ لکم . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند، برای دور ساختن خلق از کفر و تکذیب حق، حتمی بودن حسابرسی اعمال را یادآور شده است.

ذکر حتمیت وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۷ - ۱۳

۱۳- توجّه به وقوع حتمی وعده های الهی ، بازدارنده انسان از لجاجت و حق ناپذیری *

ءامن إنّ وعد اللّه حقّ

<إنّ> بیانگر تعلیل است; یعنی، ایمان بیاور چون وعده خداوند حق است.

ذکر حشر اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۹ - ۲

۲ - قیامت و گرد آمدن انسان ها در آن روز ، برای محاکمه و مجازات ، شایان

یاد و یادآوری

یوم یجمعکم

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که <یوم> متعلّق به فعل مقدّر <اذکر> باشد.

ذکر حشر رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۱ - ۲

۲- قیامت و احضار مردم و پیشوایانشان در آن هنگام ، روزی شایسته یاد و یادآوری و به خاطرسپاری است .

یوم ندعوا کلّ أُناس بإممهم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که نصب <یوم> به جهت مفعول فعل محذوف <اذکر> باشد و <با> ی در <بإمامهم > مصاحبت باشد.

ذکر حضور در برابر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۶ - ۶

۶ - توجّه به لحظه حضور در پیشگاه خداوند و در انتظار صدور حکم او بودن ، بازدارنده انسان از کم فروشی و خیانت به اموال مردم

ویل للمطفّفین . .. یوم یقوم الناس لربّ العلمین

ذکر حقانیت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۷ - ۴

۴ - توجّه به حقانیت مواضع عقیدتی خویش ، موجب تقویت روح صبر و بردباری در مسیر عقیده و دفاع از آن

فاصبر . .. إنّهم یرونه بعیدًا . و نریه قریبًا

از یـادآوری مسـأله حقـانیت معـاد برای پیـامبر(ص) پس از توصـیه به ایشان مبنی بر صبر و مقاومت در انجام رسالت مطلب یاد شده، استفاده می شود.

ذکر حقایق تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷ - ۱۰،۱۱

۱۰ قضایای جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن ، نعمتی بزرگ و شایسته و بایسته

به یاد داشتن و شامل درسهایی از توحید

إذ یعدکم اللّه إحدی الطائفتین أنها لکم

مقصود از فرمان خداوند به یادآوری قضایای بدر، یادآوری حاکمیت خداوند بر عوامل طبیعی است. زیرا نیروی برتر و غیر قابل مقایسه مشرکان نسبت به مسلمانان اقتضا می کرد که مشرکان پیروز شوند ; ولی تقدیر خداوند بر این بود که پیروزی از آن مسلمانان باشد ; و چنین شد.

۱۱ لزوم یادآوری حقایق آموزنده تاریخ

إذ یعدکم اللّه إحدی الطائفتین

ذکر حکمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۴ - ۱،۵

۱ - همسران پیامبر ، مکلف بودند که هر آنچه در خانه هایشان ، از آیات خداوند و حکمت تلاوت می شود یادآوری کنند و به یاد داشته باشند .

ینساء النبیّ . .. و اذکرن ما یتلی فی بیوتکنّ من ءایت اللّه و الحکمه

۵ - به خاطر داشتن آیات خدا و حکمت ، امری شایسته و بایسته است .

و اذکرن ما یتلی . .. من ءایت اللّه و الحکمه

ذکر حکمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۳ - ۲۶

۲۶ باور و توجه به عالمانه و حکیمانه بودن افعال الهی ، آدمی را به صبر و شکیبایی در تنگنا ها و حوادث دشوار ، وامی دارد .

فصبر جمیل . .. إنه هو العلیم الحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۰ - ۳۱

۳۱ مطالعه سرگذشت یوسف (ع) ، زمینه باور و توجه به ربوبیّت خدا و علم و حکمت اوست .

إن ربی لطیف لما یشاء

إنه هو العليم الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - تين - ۹۵ - ۸ - ۵

۵ - توجّه به حكمت برتر خداوند ، زمينه ساز پذيرش معاد

فما يكذّبك بعد بالدين . أليس اللّه بأحكم الحكمين

ذكر حمايتهاى ملائكه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۱ - ۲

۲ - توجه به پشتيبانى مداوم فرشتگان ، مانع راه يابى هراس و اندوه در دل هاى موحدان

تتنزّل عليهم الملئكه ألّاتخافوا . .. نحن أولياؤكم فى الحيوه الدنيا و فى الأخره

ذكر حوادث تاريخ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۳۴ - ۱۶

۱۶ - داستان سجده فرشتگان بر آدم (ع) و امتناع ابليس از آن كار ، داستانى آموزنده و شايسته و بايسته هميشه به خاطر داشتن

و إذ قلنا للملئكه . .. و كان من الكفرين

<اذ> مفعول براى <اذكر> (فراگير و همواره به خاطر داشته باش) است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۹ - ۲

۲ عبور فردى (عزير) در ضمن سفر از قريه ويران شده اى كه ديوار هاى آن روى سقفهايش فروريخته و مشاهده مردگان و پرسش وى از خداوند درباره چگونگىِ زنده شدن آنان

او کالّذی مرّ علی قریه و هی خاویه علی عروشها

بسیاری از مفسّرِان برآنند که داستان ذکر شده درباره عزیر پیامبر است; گر چه برخی آن را به ارمیا نسبت داده اند. گفتنی است که جمله <خاویه علی عروشها> را برخی به معنای خالی از سکنه و برخی مخروبه و

فروپاشیده دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۰ - ۲

۲ سرگذشت لوط پیامبر در مبارزه علیه فحشا و فرجام شوم قوم زشتکار او ، سرگذشتی پندآموز و شایسته یادآوری

و لوطاً إذ قال

چنانچه <لوطاً> مفعول برای فعل مقدر <اذکر> باشد، کلمه <إذ> بدل اشتمال برای لوطاً است و اگر لوطاً مفعول برای <أرسلنا> گرفته شود، <إذ> مفعول برای فعل مقدر <اذکر> خواهد بود، که بر این مبنا تقدیر جمله چنین است: أرسلنا لوطاً اذکر إذ قال . .. . بنابر هر دو احتمال، لزوم یادآوری داستان لوط و قومش به دست می آید. گفتنی است هدف از یادآوری سرگذشت پیشینیان، عبرت آموزی و پندگیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۴ - ۱۱

۱۱ داستان مناظره دو گروه پرهیزکننده از صید ماهی در میان یهودیان (موعظه گران و تارکان نهی از منکر) داستانی آموزنده و شایان به یاد داشتن . *

إذ قالت أمه منهم لم تعظون . .. قالوا معذره إلی ربکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که <إذ قالت . .. > متعلق به فعل محذوف <اذکر> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۷ - ۱۰

۱۰ تقدیر الهی بر ذلت یهودیان متمرد ، امری عبرت آموز و شایان به یاد داشتن

و إذ تأذن ربک لیبعثن

برداشت فوق با توجه به فعل مقدّر <أذکر> استفاده شده است ; یعنی: <أذکر إذ تأذن ربک . .. .>

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

- انفال - ۸ - ۴۲ - ۱۲

۱۲ وقوع جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن ، علی رغم موقعیت ضعیف آنان ، حادثه ای شایسته و بایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن

إذ أنتم بالعدوه الدنیا . .. و لو تواعدتم لاختلفتم فی المیعد

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای فعل مقدر، یعنی <اذکروا> باشد. مفسران برآنند که از اهداف شرح موقعیت جنگ بدر یادآوری ضعف مسلمانان و برتری کافران است که علی رغم آن با پیروزی مسلمانان پایان یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۴ - ۸

۸ کم نمایاندن هر یک از دو سپاه در جنگ بدر در نظر یکدیگر ، امری شایسته و بایسته به یاد داشتن

إذ یریکموهم إذالتقیتم فی أعینکم قلیلا و یقللکم فی أعینهم

برداشت فوق مبتنی بر این است که <إذا> مفعول برای فعل مقدر <اذکروا> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۳ - ۱،۲،۸،۱۲،۱۷

۱ فرار هزاران تن از اقوام گذشته از دیار خویش به خاطر ترس از مرگ ، و میرانده شدن و دوباره زنده شدن آنان پس از مدّتی از سوی خداوند

الم تر الی الّذین . .. ثمّ احیاهم

۲ واقعه تاریخی آن قومی که از دیارشان خارج شدند و به امر خداوند مردند و سپس زنده شدند ، آیات الهی است .

یبین اللّه لکم ایاته . .. الم تر الی الّذین خرجوا

۸ دعوت خداوند به تعقّل در واقعه قومی که مُردند و دوباره زنده شدند . (حوادث تاریخی)

الم

تر الی الّذین خرجوا من دیارهم و هم اُلوف حذر الموت

۱۲ آگاهی ساختن انسان ها از تاریخ گذشتگان ، تفضّل خداوند بر آنان

الم تر الی الّذین . .. ان اللّه لذوفضل علی النّاس

<انّ اللّه> می تواند تعلیل برای نقل داستان و تاریخ باشد که در آیه بیان شده است.

۱۷ مُردگانی که به فرمان الهی زنده شدند ، در بُرهه ای دیگر از زمان به زندگی خویش ادامه دادند .

ثمّ احیاهم انّ اللّه لذو فضل علی النّاس

آنگاه زنده شدن فضل الهی است که زنده شده برای مدّتی به حیات خویش ادامه دهد; بنابراین اگر بلافاصله پس از زنده شدن می مُردند، بعید به نظر می رسد که زنده شدن نشان تفضّلی بر آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۰ - ۲

۲ یادآوری ماجرای ابراهیم (ع) و زنده شدن مرغان ، باعث اطمینان به قدرت الهی ، بر احیای مردگان

و اذ قال ابرهیم ربّ ارنی کیف تحیی الموتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۱ - ۲

۲ اهمیّت یادآوری روز های حساس و سرنوشت ساز

و اذ غدوت من اهلک تبوّیء المؤمنین

کلمه <اذ>، مفعول است برای کلمه ای محذوف; از قبیل <اذکر> (بیاد آور).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۲ - ۳

۳ لزوم یادآوری و تحلیل حوادث تاریخی (نبرد احد) و عبرت از آن

اذ همّت طائفتان منكم ان تفشلا

بنابر اینکه کلمه <اذ>، مفعول فعلی مقدر، همانند <اذکر> (به یاد آور)

باشد; و یادآوری حوادث تاریخی، معمولا برای عبرت گرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۰ - ۸

۸ یادآوری پیروزی های گذشته و توجّه به گردش قانونمند تغییرات اجتماعی ، برطرف کننده ضعف و اندوه جامعه ایمانی

و لا تهنوا و لا تحزنوا . .. ان یمسسکم قرح فقد مسّ القوم قرح مثله و تلک الایّام ن

بنابر اینکه <فقد مسّ القوم>، درباره شکست مشرکان در جنگ بدر باشد، خداوند برای از بین بردن اندوه و ضعف مؤمنان، پیروزی آنان را در جنگ بدر یادآوری کرده و همه را (چه شکست و چه پیروزی) برخاسته از مشیّت خویش دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۴ - ۱۴،۱۵

۱۴ یادآوری گمراهی مؤمنان پیش از بعثت و هدایتشان در پرتو تعالیم پیامبر (ص) ، عامل تقویت اراده آنان در تحمّل دشواری های مولود جنگ

اذ تصعدون و لا تلون . .. و لئن قتلتم فی سبیل اللّه ... لقد منّ اللّه علی المؤمنی

با توجّه به ارتباط این آیه و آیات مربوط به جنگ احد.

۱۵ یادآوری وضعیّت نابهنجار (گمراهی آشکار) مردم پیش از بعثت ، برانگیزنده توجّه و قدردانی از نعمت بزرگ رسالت پیامبر (ص)

لقد منّ اللّه . .. و ان کانوا من قبل لفی ضلال مبین

جمله <ان کانوا . .. > به منزله دلیل است برای بزرگی نعمتِ رسالت. یعنی روشن است که پیش از بعثت پیامبر (ص) در چه منجلابی از گمراهی و ضلالت فرو رفته بودید و این پیامبر

(ص) و تعالیم قرآنی بود که شما را هدایت کرد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۶۵ – ۴

۴ یادآوری خاطره پیروزی مسلمانان در پیکار بدر ، التیام بخش رنج و آثار روحی دردناک شکست نبرد احد

اولمّا اصابتکم مصیبه قد اصبتم مثلیها

جمله <قد اصبتم مثلیها>، که اشاره به پیروزی بزرگ مسلمانان در بدر است، بدان جهت ایراد شده که با یاد آن خاطره بزرگ، مسلمانان مصیبت احد را در مقایسه با پیروزی بدر کوچک شمرند و در نتیجه، رنج مصیبت احد را نادیده انگارند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۷۴ – ۱۵

۱۵ لزوم تمجید و تقدیر از مؤمنان واقعی و یادآوری فعالیت های ایشان در شرایط سخت

المؤمنین. الّذین استجابوا ... و اتّبعوا رضوان اللّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۲۷ – ۵،۷

۵ قرآن ، فراخوان مردم به درس آموزی و عبرتگیری از رخداد های تاریخی

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق

۷ داستان قربانی فرزندان آدم ، به گونه ای که در قرآن بیان شده ، گزارشی واقعی و به دور از هرگونه باطل

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق

در برداشت فوق <بالحق> متعلق به <اتل> گرفته شده است.

ذکر حوادث تاریخی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۳ - ۵،۶

۵ یادآوری پیکار احد و علل شکست مسلمانان در آن ، وظیفه مؤمنان

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

بنابر اینکه <اذ تصعدون> متعلق به

<اذکروا> باشد.

۶ یادآوری علل عدم موفقیت در صحنه های اجتماعی ، از شیوه های قرآن برای ارشاد مؤمنان به روش حضور پیروزمندانه در آن صحنه ها

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – انفال – ۸ – ۴۹ – ۱۳

۱۳ پیروزی مجاهدان بدر علی رغم ناتوانی آنان حادثه ای عبرت آموز و شایسته بیاد داشتن

و إذ یقول المنفقون . .. و من یتوکل علی اللّه فإن اللّه عزیز حکیم

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای <اذکروا> باشد.

ذکر حوادث تاریخی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – انفال – ۸ – ۴۹ – ۱۳

۱۳ پیروزی مجاهدان بدر علی رغم ناتوانی آنان حادثه ای عبرت آموز و شایسته بیاد داشتن

و إذ یقول المنفقون . .. و من یتوکل علی اللّه فإن اللّه عزیز حکیم

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای <اذکروا> باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۵۳ – ۵،۶

۵ یادآوری پیکار احد و علل شکست مسلمانان در آن ، وظیفه مؤمنان

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

بنابر اینکه <اذ تصعدون> متعلق به <اذکروا> باشد.

۶ یادآوری علل عدم موفقیت در صحنه های اجتماعی ، از شیوه های قرآن برای ارشاد مؤمنان به روش حضور پیروزمندانه در آن صحنه ها

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

ذکر خالقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۴ - ۱۵

۱۵ - موسی (ع) با توجه دادن

مرتدان به خالقیت خدا ، کیفر قتل را برای آنان امری سازنده دانست .

ذلکم خیر لکم عند بارئکم

انتخاب <باریء> در بیان ضرورت اجرای حکم قتل، به این معنا اشاره دارد که: هر چند کشته شدن به ظاهر از میان رفتن و نابود شدن است، ولی در حقیقت زندگی یافتن و دوباره آفریده شدن است. گفتنی است که تکرار <بارئکم> در دو جمله <توبوا إلی بارئکم> و <ذلکم خیر لکم عند بارئکم> رسای به این است که هر کدام به هدفی خاص آورده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۱ - ۹

۹ توجه به خالقیت خدا ، زمینه ساز اخلاص در تبلیغ دین و چشم ندوختن به اجر و پاداش های مردمی است .

إن أجری إلّا علی الذی فطرنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۶۳ - ۱۳

۱۳ - توجه به خالقیت ، رازقیت و مدیریت خدا ، زمینه ساز حمد او است .

و لئن سألتهم من خلق . .. و سخّر ... اللّه یبسط الرزق ...و لئن سألتهم من نزّل ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۷ - ۴

۴ - توجّه به خالقیت مدبّرانه خداوند ، زمینه ساز پذیرش ربوبیت او و مانع فریب خوردن انسان از جاذبه های گناه است .

ما غرّک بربّک . .. الذی خلقک فسوّیک فعدلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱ - ۱۴

۱۴ - توجّه به خالقیت خداوند و ربوبیت او ، برانگیزاننده انسان

به همراه ساختن کار ها با ذکر نام او است .

اقرأ باسم ربّک الذی خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۲ - ۴

۴ - آگاهی از قدرت خداوند بر آفرینش انسان از خون لخته ، زمینه ساز توجه به او در آغاز هر کار است .

اقرأ باسم ربّک . .. خلق الإنسن من علق

ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۰ - ۱۲

۱۲ به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن ، هدف از ضرورت یاد کردن و به خاطر داشتن نعمتهاست .

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

توصیف <نعمت> به اینکه خداوند آن را عطا فرموده (أنعمت علیکم)، به این حقیقت اشاره دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن منعم؛ یعنی، یاد کردن نعمت باید ملازم با دیدن خدا در ورای هر نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۷ - ۶

۶ - هدف از لزوم یاد کرد نعمت های الهی ، به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

توصیف <نعمت> - به اینکه خداوند آن را انعام کرده (أنعمت علیکم) - اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت، باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۲ - ۶

۶ - هدف از لزوم یاد کردن نعمت ها ، یاد خدا

بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذكروا نعمتى التى أنعمت عليكم

توصيف <نعمت> به اينكه خداوند آنها را ارزانى كرده است (أنعمت عليكم) اشاره به اين معنا دارد كه: ياد كردن نعمت بايد وسيله اى باشد براى ياد كردن بخشنده نعمت.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۲ - ۱۱،۱۰

۱۰ - محمد بن مسلم از امام باقر (ع) روايت كرده است كه فرمود : < تسبيح فاطمه (ع) من ذكر اللّه الكثير الذى قال : اذكرونى اذكركم ;

تسبيح فاطمه(س) ذكر كثيرى است كه خداوند فرموده: به ياد من باشيد تا به ياد شما باشم>.

۱۱ - < و روى ان رسول اللّه (ص) خرج على اصحابه فقال : . . . قال سبحانه : فاذكرونى أذكركم ; يعنى ، اذكرونى بالطاعه و العباده اذكركم بالنعم و الاحسان و الرحمه و الرضوان ;

از رسول خدا(ص) درباره سخن خداوند كه فرموده <فاذكرونى أذكركم> روايت شده كه يعنى، مرا با اطاعت و عبادت خود ياد كنيد تا شما را با نعمتها و احسان و رحمت و رضوان خود ياد نمايم>.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۸ - ۱۴

۱۴ - رسول خدا (ص) فرمود : < انما جعل . . . السعى بين الصفا و المروه . . . اقامه لذكر اللّه لا لغيره ;

همانا . .. سعى بين صفا و مروه ... براى بر پا داشتن ذكر و ياد خداست، نه غير آن>.

جلد - نام سوره - سوره - آيه -

فیش

۲ – بقره – ۲ – ۱۹۸ – ۱۳،۱۲،۱۱،۱۰،۸

۸ وجوب ذکر خداوند در مَشعرالحرام

فاذکروا اللّه عند المشعرالحرام

۱۰ کیفیّت ذکر خداوند در مشعرالحرام ، باید طبق دستور وی باشد .

فاذکروا اللّه . .. و اذکروه کما هدیکم

<کما هدیکم> ای کما علّمکم. (همان گونه که به شما آموخت.)

۱۱ چگونگی ذکر خداوند ، باید طبق تعلیم الهی باشد .

و اذکروه کما هدیکم

با توجه به توضیح فیش قبل

۱۲ لزوم ذکر خداوند ، در برابر نعمت هدایت

و اذکروه کما هدیکم

بنابر اینکه <کاف> در <کما> برای تعلیل باشد.

۱۳ ذکر خداوند ، باید مناسب نعمتِ هدایت الهی باشد .

و اذکروه کما هدیکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۰۰ – ۱۱،۱۰،۹،۱

۱ لزوم ذکر خداوند ، پس از اتمام مناسک حج ، همانند یادآوردن پدران ، بلکه بالاتر از آن

فاذا قضیتم مناسککم . .. او اشدّ ذکراً

۹ دعا و درخواست از خداوند ، ذکر اوست .

فاذكروا اللّه . .. فمن الناس من يقول ربّنا

۱۰ اجابت دعا ها و درخواست های دنیوی حج گزارانِ دنیاطلب

فمن الناس من یقول ربّنا اتنا فی الدنیا و ماله فی الاخره من خلاق

واو عاطفه در جمله <و ماله . ..>، بیانگر جمله ای محذوف است.$مثل <نؤتیه> (به او عطا می کنیم) و از آخرت نصیبی نخواهد داشت.

۱۱ پس از اتمام حج ، باید به جای تفاخر به نیاکان ، ذکر خداوند کرد .

فاذا قضیتم مناسککم فاذکروا اللّه

امام باقر (ع): . .. و یعدّون مفاخر آیاتهم ... فامرهم اللّه سبحانه، ان یذکروه مکان ذکرهم آبائهم فی هذا الموضع

مجمع البیان، ج ۲، ص ۵۲۹

; نورالثقلین، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۷۲۲.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۰۳ – ۱،۲

۱ وجوب ذکر خداوند در روز های مشخص (ایام تشریق) بر حج گزار

و اذکروا اللّه فی ایّام معدودات

مراد از روزهای مشخّص، ایّام تشریق (یازدهم و دوازدهم و سیزدهم ذی الحجه) است.

۲ اهمیّت فوق العاده ذکر خداوند در حج

فاذکروا اللّه . .. و اذکروه ... فاذکروا اللّه ... و اذکروا اللّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۳۹ – ۷

۷ باید آن گونه به یاد خدا بود که او به انسان آموخته است .

فاذکروا اللّه کما علّمکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – آل عمران – ۳ – ۴۱ – ۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵

۱۱ امر خداوند به زکریا ، مبنی بر کثرت یاد و تسبیح او ، به هنگام صبح و شام

و اذکر ربّک کثیراً و سبّح بالعشیّ و الابکار

۱۲ کثرت یاد خداوند و تسبیح او در صبح و شام (همه گاه) ، مطلوب اوست .

و اذکر ربّک کثیراً و سبّح بالعشیّ و الابکار

۱۳ کثرت یاد خدا و تسبیح او ، سپاس نعمت اوست .

ایتک . .. و اذکر ربّک کثیراً و سبّح

پس از بشارت به اعطای فرزنـد و قرار علامت برای الهی بودن بشارت، زکریا مأمور به ذکر خدا می شود; لذا به نظر می رسـد دستور ذکر، برای شکر آن نعمتها باشد.

۱۴ آغاز و پایان روز ، از مناسبترین اوقات برای یاد خدا

و اذکر ربّک . .. بالعشیّ و الابکار

۱۵

سه روز روزه سکوت (سخن نگفتن جز با رمز و اشاره) ، کثرت ذکر خدا و تسبیح او ، دستورالعمل خدا به زکریا برای دستیابی به خواسته خویش (فرزند صالح) *

قال ایتک الاّ تکلّم . .. و اذکر ربّک کثیراً و سبّح

در برداشت فوق، فعل <الاّـ تکلّم> که به صیغه نفی است، به معنای نهی گرفته شده است; به قرینه فعل امر <اذکر> که بر آن عطف شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۲ - ۹

۹ اطاعت از خدا و یاد و سپاسگزاری از او ، تقوای کامل و شایسته

اتّقوا اللّه حقّ تقاته

یطاع فلا یعصی و یذکر فلا ینسی و یشکر فلا یکفر.

معانی الاخبار، ص ۲۴۰، ح ۱ ; نورالثقلین، ج ۱، ص ۳۷۶، ح ۲۹۹.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۵ - ۱،۵

۱ یاد خدا و طلب آمرزش (توبه) شیوه پارسایان ، در صورت ارتکاب کاری ناشایست (زنا یا مطلق گناه کبیره) و یا ستم بر خویش

اعدّت للمتّقین . .. و الّذین اذا فعلوا فاحشه او ظلموا انفسهم ذکروا اللّه فاستغفر

برخی گفته اند مراد از <فاحشه>، زنا و مقصود از ظلم در این آیه، سایر گناهان چه صغیره و چه کبیره است. برخی دیگر گفته اند که مراد از <فاحشه>، گناهان کبیره و مقصود از ظلم، گناهان صغیره است.

۵ غفلت از یاد خدا ، زمینه انجام کار های ناشایست و ارتکاب گناه

و الّذین اذا فعلوا فاحشه او ظلموا انفسهم

ذکروا اللّه فاستغفروا

چون ذکر خدا باعث می شود که انسان از کرده خویش پشیمان شود و از خدا آمرزش طلبد (ذکروا اللّه فاستغفروا)، معلوم می گردد که انسان به هنگام گناه، از یاد خدا غافل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۱ - ۱،۵،۶،۷،۳۶

۱ آنان که همواره و در هر حال به یاد خدا بوده و در آفرینش آسمان ها و زمین می اندیشند ، دارای خرد ناب هستند .

لایات لاولی الالباب. الّذین یذکرون اللّه قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم و یتفکّرون

فعل مضارع <یذکرون>، دلالت بر استمرار و دوام ذکر دارد و <قیام>، جمع قائم (ایستاده) و <قعود>، جمع قاعد (نشسته) و <جنوب>، جمع جنب (پهلو)، کنایه از تمامی حالات آدمی است. چون غالباً آدمی از این سه حالت خارج نیست.

۵ ارزش اندیشه در آفرینش آسمان ها و زمین ، در صورت توأم بودن آن با یاد خدا *

الّذین یذکرون اللّه . .. و یتفکّرون فی خلق السّموات و الارض

جمله <یتفکّرون> بدون تکرار <الّذین>، عطف بر <یذکرون> شده تا دلالت کند به اینکه هر دو صفت (ذکر و تفکّر) توأماً، وصف <اولی الالباب> است ; نه اینکه اولوا الالباب دو گروهند ; عدّه ای ذاکر و عدّه ای دیگر متفکّر.

۶ همواره به یاد خداوند بودن و اندیشیدن در آفرینش آسمان ها و زمین ، دو صفت برجسته خردمندان

لاولی الالباب. الّذین یذکرون اللّه قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم و یتفکّرون فی خل

۷ ترغیب انسان ها به یاد همیشگی خدا و اندیشیدن در آفرینش آسمان ها و زمین

الّذین یذکرون اللّه قیاماً

. .. و يتفكّرون فی خلق السّموات و الارض

ستايش خداوند از دارندگان صفات ياد شده و توصيف آنان به خردمندی، برای تشويق به تحصيل چنين ويژگيهايی است.

۳۶ نماز ، مصداق ذكر و ياد خداوند است .

الّذين يذكرون اللّه . .. و علی جنوبهم

امام باقر (ع) درباره آيه فوق فرمود: الصحيح يصلی قائماً . .. .

كافی، ج ۳، ص ۴۱۱، ح ۱۱ ; تفسير عياشی، ج ۱، ص ۲۱۱، ح ۱۷۴.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۲ - ۱۴،۱۵،۱۸

۱۴ غفلت از خداوند و كم به ياد او بودن ، از صفات منافقان

و لايذكرون اللّه إلاّ قليلا

۱۵ لزوم ذكر و ياد بسيار خداوند

و لايذكرون اللّه إلاّ قليلا

۱۸ ياد خدا در حضور ديگران و ترك آن در نهان ، يادی اندك و بی ارزش و نشانه نفاق

و لايذكرون اللّه إلاّ قليلا

اميرالمؤمنين(ع): . .. ان المنافقين كانوا يذكرون اللّه علانيه و لايذكرونه فی السر، فقال اللّه عزوجل، <يراءون الناس و لايذكرون اللّه الا قليلا>.

كافی، ج ۲، ص ۵۰۱، ح ۲; نورالثقلين، ج ۱، ص ۵۶۶، ح ۶۳۷.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۴ - مائده - ۵ - ۷۱ - ۲۳

۲۳ توجه به نظارت خداوند بر اعمال ، زمینه پرهیز از تبهکاری و اعمال ناپسند

و اللّه بصیر بماتعملون

از اهـداف بیان آگاهی خـدا به اعمال و رفتار آدمیان، این است که آنان را متوجه نظارت دایمی خداوند کند تا شاید از اعمال ناروا پرهیز کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۱ - ۱۳،۱۴

۱۳

نماز ، دارای جایگاهی شاخص در میان اذکار الهی

و یصدکم عن ذکراللّه و عن الصلوه

چون نماز از جمله اذکار الهی است، عطف <عن الصلوه> بر <عن ذکر اللّه> عطف خاص بر عام خواهد بود و حاکی از اهمیت برتر نماز نسبت به دیگر اذکار الهی دارد.

۱۴ یاد خدا ، برپایی نماز ، الفت و مهربانی بین افراد جامعه ، از نشانه های جامعه رستگار

لعلکم تفلحون. انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدوه و ... و عن الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۰ - ۲

۲ پیامبر(ص)، مأمور توجه دادن مردم به فطرت توحیدی و بیدار ساختن سرشت خفته آنان

قل أرءیتکم إن أتیکم . .. أغیر اللّه تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۴ - ۳

۳ به یاد داشتن برهه های دشوار زندگی، مانع غفلت از یاد خدا

فلما نسوا ما ذکروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۰ - ۷

۷ یاد خدا با نام و وصفی که حکایتگر نقص و کاستی است ، انحراف و خارج شدن از حق و اعتدال است .

و ذروا الذین یلحدون فی أسمئه

<إلحاد> مصدر <یلحدون> به معنای انحراف و خروج از حد اعتدال است. انحراف در أسماء الهی به قرینه <للّه الأسماء الحسنی> به این است که خداوند با نامی یاد شود و توصیف گردد که حاکی از نقص و کاستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۲۰۵ – ۱،۵

۱

خداوند از پیامبرش خواست تا متوجه مقام ربوبی وی بوده و او را در دل و جان خویش یاد کند .

و اذکر ربک فی نفسک

۵ انسان ها باید در دل و جان به یاد خدا بوده و در هر صبح و عصر لب به ذکر او گشایند .

و اذکر ربک . .. بالغدو و الاصال

<غدوه> (مفرد غدو) به معنای صبح (زمان طلوع فجر تا طلوع خورشید) است. <آصال> جمع و یا جمع الجمع <اصیل> است و اصیل به زمان میان عصر تا مغرب گفته می شود. قابل ذکر است که <ال> در <الغدو> و <الأصال> برای استغراق است و افاده عموم می کند ; یعنی هر صبح و عصر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴ - ۱

۱ خشیت قلب از یاد خدا ، افزایش ایمان با تلاوت قرآن و تنها بر خدا توکل داشتن ، نشان ایمان حقیقی

أولئک هم المؤمنون حقا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۰ - ۳

۳- توجه همواره ء ملائکه به مقام عالی و برتر خداوند

یخافون ربّهم من فوقهم و یفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۴ - ۶،۲۳

۶- تدارک یاد پروردگار ، با بروز هرگونه فراموشی و غفلت از آن ، لازم است .

واذکّر ربّک إذا نسیت

متعلق نسیان در آیه، ذکر نشده است، ولی به قرینه <و اذکر ربّک> می توان گفت که مراد، فراموشی یاد خدا است که به هنگام التفات، باید تدارک شود.

۲۳- یاد خداوند ، در صورت فراموش کردن کاری

و انتظار کمک از او برای شناسایی و انجام دادن کاری بهتر ، خصلتی پسندیده و مورد فرمان او است .

واذکّر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من هذا رشدًا

<هذا> در برداشت بالاـ اشاره به مفعول محذوف <نسیتَ> است و مفاد آیه، این است که: <هرگاه، کاری را فراموش کردی، یاد خدا کن و بگو: <امید است که پروردگارم، مرا، به کاری مفیدتر از این، راهنمایی کند>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۳۱ - ۱۰

۱۰- در کنار روی آوردن به خدا ، توجه به مردم نیز لازم است .

و أوصنی بالصلوه والزکوه مادمت حیًّا

در نماز، تنها توجه به خدا مطرح است؛ در حالی که زکات قوامش به اعطای مال و کمک به دیگران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۵ - ۱۲،۱۶

۱۲ - نماز ، یادآور ذکر خدا است .

و أقم الصلوه . .. و لذکر اللّه أکبر

<ذکر اللّه> احتمال دارد اثر نماز باشد و احتمال دارد خود آن باشد. برداشت، بنابر احتمال اول است.

۱۶ - < عن أبی جعفر (ع) فی قوله < و لذکر اللّه أکبر > یقول : ذکر اللّه لأهل الصلاه أکبر من ذکرهم إیّاه . . . ;

از امام باقر(ع) درباره این سخن خداوند <و لذکر ألله أکبر> روایت شده که فرمود: <یاد کردن خداوند نمازگزاران را، بزرگ تر است از یاد کردن نمازگزاران خداوند را. ..>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۱ - ۱،۳

- مؤمنان ، موظف به ذکر فراوان خدایند .

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا اللّه ذکرًا کثیرًا

۳ - مقتضای ایمان ، ذکر فراوان خداوند است .

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا اللّه ذکرًا کثیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۳ - ۳

۳ - رحمت ویژه خداوند برای مؤمنان ، مقتضی ذکر و تسبیح فراوان او از سوی آنان

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا اللّه ذکرًا کثیرًا . و سبّحوه... هو الذی یصلّی علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۲ - ۳

۳ - سان دیدن طولانی سلیمان (ع) از اسب ها ، به خاطر خدا و یاد او بود .

فقال إنّی أحببت حبّ الخیر عن ذکر ربّی

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که <عن> در <عن ذکر ربّی> برای تعلیل باشد; یعنی، دوستی من نسبت به اسب ها، به خاطر خدا و ناشی از فرمان او است; نه برخاسته از هوا و هوس و تفریح کردن من.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۲ - ۱۴

۱۴ - یاد خدا ، نشانه شرح صدر و نرم دلی و پاکی از قساوت قلب است .

فویل للقسیه قلوبهم من ذکر اللّه

در این آیه از ویژگی های سنگدلان، غفلت و دوری از یاد خدا برشمرده شده است. بنابراین می توان استفاده کرد آنان که یاد خدا می کنند چنین نیستند; بلکه همواره با شرح صدر و نرم دلی به سر می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ – حدید – ۵۷ –

۸ - ۱۶

۸ - قرآن ، کتاب تذکار ، یاد آور خدا و بیانگر اوصاف و آیات عظمت و کبریایی او

أن تخشع قلوبهم لذکر اللّه و ما نزل من الحقّ

مراد از <ما نزل من الحقّ> در آیه شریفه، قرآن کریم است. برخی از مفسران برآنند <ذکراللّه> نیز در توصیف قرآن آورده شده است. برداشت بالا براساس این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۹ - ۳

۳ - نماز جمعه ، < ذکر اللّه > است .

فاسعوا إلی ذکر اللّه

مفسران <ذکر اللّه> را به دو معنا تفسیر کرده اند: الف) مراد از <ذکر اللّه> نماز جمعه است ب) مراد از آن خطبه های نماز جمعه است. برداشت یاد شده بر پایه تفسیر اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۵ - ۸

۸ - < عن علی بن أبی طالب (ع) انّ ابن الکوّاء سأله عن < و المدبرات أمراً > قال : الملائکه یدبّرون ذکر الرحمن و أمره ;

از علی بن ابی طالب(ع) روایت شده که در پاسخ ابن کوّاء که از او درباره <فالمدبّرات أمراً> سؤال کرده بود فرمود: مراد فرشتگانی اند که ذکر خدای رحمان و فرمان او را تدبیر می کنند>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۹

۹ - نماز ، یاد خداوند و ذکر نام او است .

و ذکر اسم ربّه فصلّی

حرف <فاء> ممکن است بر ترتیب بین یاد خدا و نماز دلالت کند و نیز می تواند تفصیل

پس از اجمال باشد. در صورت دوم، نماز مصداق بارز یاد خدا خواهد بود. برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است.

ذکر خدا از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۲ - ۵

۵ - بعثت پیامبر (ص) و تغییر قبله ، نمونه ای از توجه و یاد خدا از بندگان خویش *

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره . .. کما أرسلنا فیکم رسولا ... فاذکرونی أذکرکم

برداشت فوق احتمال دیگری است که می توان از تفریع جمله <فاذکرونی . ..> بر بعثت پیامبر و تغییر قبله، استفاده کرد; یعنی: فاذکرونی أذکرکم کما ذکرتکم بارسال الرسول و تحویل القبله.

ذکر خدا در آسایش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۵ - ۴

۴ لزوم روی آوردن به درگاه خدا در سختی و آسایش

ثم بدلنا مکان السیئه الحسنه

ذکر خدا در اوقات فراغت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۷ - ۲

۲ - اوقات فراغت انسان ، باید با توجّه به خدا و دعا به درگاه او سپری شود .

فإذا فرغت فانصب

ذکر خدا در ایام تشریق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ – حج – ۲۲ – ۲۸ – ۲۲

۲۲ – **<** عن أبی عبد اللّه (ع) فی قول اللّه عزّوجلّ : **<** و یذکروا اسم اللّه فی أیّام معلومات **>** قال : هی أیّام التشریق **;**

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ <و یذکروا اسم اللّه فی أیّام معلومات> روایت شده

است که فرمود: مراد ایام تشریق است>.

ذکر خدا در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۵ - ۲،۳

۲ لزوم زیاد یاد کردن خدا به هنگام رویارویی با دشمنان دین و نبرد با آنان

إذا لقیتم فئه فاثبتوا و اذکروا اللّه کثیرا

<اذکروا اللّه> می توانـد عطف بر <اثبتوا> باشـد که در حقیقت جواب شـرط <إذا لقیتم> خواهد بود. بر این مبنا مقصود، زیاد یاد کردن خـدا به هنگام نبرد است. همچنین <اذکروا ... > می توانـد جمله مسـتانفه باشد. در این صورت زیاد یاد کردن خدا برنامه ای است برای تمامی مراحل زندگی که از مصادیق آن هنگام رویارویی با دشمنان است.

۳ پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا ، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فاثبتوا و اذکروا اللّه کثیرا لعلکم تفلحون

<لعلکـم> علاـوه بر اینکـه متعلـق بر <اذکروا اللّه> است، می توانـد متعلـق به <فـاثبتوا> نیز باشـد. در این صـورت مراد از <فلاح>، پیروزی در جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۳ - ۱

۱ مجاهدان در میدان نبرد باید همواره به یاد خدا باشند .

فاذا قضیتم الصلوه فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

ذکر خدا در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۲۱

۲۱ - < و روی عن الصادق (ع) أنّ الذکر فی قوله : < و یذکروا اسم اللّه > هو التکبیر عقیب خمس عشـره صـلاه أوّلها ظهر

العید ;

از امام صادق(ع)

روایت شده است که مراد از ذکر در سخن خداوند <و یذکروا اسم اللّه>، تکبیرهایی است که در تعقیب پانزده نماز که اول آنها ظهر عید است گفته می شود>.

ذکر خدا در دعا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۱۱۰ – ۴

۴– توجه به ذات یکتای پروردگار ، مقصود اصلی در خواندن او با نام ها و صفات متعدد

أيًّاما تدعوا فله الأسماء الحسنى

ذکر خدا در رفاه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۱۲ – ۱۱

۱۱ انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . .. فلما كشفنا عنه ضرّه مرّ كأن لم يدعنا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – جن – ۷۲ – ۱۷ – ۶

۶ – لزوم یاد خدا ، در هنگامه رفاه مندی و برخورداری از نعمت ها

لأسقينهم ماء غدقًا . .. و من يعرض عن ذكر ربّه يسلكه عذابًا صعدًا

ذکر خدا در روزه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۲۶ – ۲۰

۲۰– در آیین مریم (دین یهود) روزه دار به سخن گفتن با غیر انسان ها و ذکر خداوند مجاز بود .

إنّی نذرت للرحمن صومًا فلن أكلّم الیوم إنسیًّا

<إنسیّ>; یعنی، یک انسان (قاموس). جمله <لن أكلّم الیوم إنسیّاً> تفریع بر <إنّی نذرت> می باشد; یعنی، چون نذر روزه کرده ام، با هیچ انسانی سخن نخواهم گفت. از این تفریع چنین

بر می آید که در آیین یهود، روزه دار نباید با انسانی تکلم کند; ولی ذکر گفتن و با خداوند مناجات کردن منعی نداشته است.

ذکر خدا در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۳ - ۴

۴ توجه دادن مردم به امدادهای خداوند در دشواریها و تنگناهای هولناک زندگی، روشی در تبلیغ و دعوت به توحید

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

<قل> فرمانی است به پیامبر(ص) برای بیان مضمون آیه از این دستور چنین بر می آید که این سبک احتجاج باید به عنوان محوری در تبلیغ مورد توجه قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۵ - ۴

۴ لزوم روی آوردن به درگاه خدا در سختی و آسایش

ثم بدلنا مکان السیئه الحسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۲ - ۱۱

۱۱ انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . .. فلما کشفنا عنه ضرّه مرّ کأن لم یدعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۳ - ۸

۸- توجه انسان ها به خداوند ، به هنگام دچار شدن به مشکلات ، از دلایل وجود خداوند

ثمّ إذا مسّکم الضرّ فإلیه تجئرون

اگر چه در آیات قبل از شریک قرار دادن برای خداوند نهی شده بود و در آیه بعد نیز از شرک انسانهای رهیده از مشکلات سخن به

میان آمده است و سیاق این آیات در زمینه توحید است; اما با همه این اوصاف، به دلالت اقتضایی می توان استفاده کرد که: وجود خداوند از این طریق نیز قابل اثبات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۹

۹ - انسان در شرایط سخت ، برای کسب تحمل بیشتر ، به تسبیح و یاد خدا نیازمند است .

فاصبر علی ما یقولون و سبّح بحمد ربّک

توصیه به تسبیح، پس از فرمان به <صبر>، نشانگر نقش تسبیح در توانمند شدن بر صبر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۲ - ۱۵

۱۵ - رویکرد به خدا در بلا ها و اعراض از او پس از نجات ، دغلکاری و ناسپاسی است .

فلمّا نجّیهم إلی البرّ . .. و ما یجحد بأیتنا إلاّ کلّ ختّار کفور

ذکر خدا در شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۲۷ - ۱،۷،۹

۱ - ارزش شعر ، در پرتو ایمان ، عمل صالح و یاد خداوند

و الشعراء یتّبعهم الغاون . .. إلاّ الذین ءامنوا... و ذکروا اللّه کثیرًا

۷ - شعر ارزشمند ، پیامدار یاد خدا و دفاع از مظلوم

و ذکروا اللّه کثیرًا و انتصروا من بعد ما ظلموا

۹ - تبلیغ یاد خدا ، ارزش های عقیدتی و عملی و عدالت خواهی ، اصیل ترین محتوای شعر ارزشی

و الشعراء یتّبعهم الغاون . .. إلاّ الذین ءامنوا... و انتصروا من بعد ماظلموا

ذکر خدا در صبح

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق

- ۵۰ - ۳۹ - ۹

۹ - قبل از طلوع و غروب خورشید ، لحظه هایی مناسب برای یاد خدا *

و سبّح بحمد ربّکَ قبل طلوع الشمس و قبل الغروب

ذکر خدا در صلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۱ - ۷

۷ توجه به خدا و اتکا به اوامری لازم به هنگام تصمیم گیری برای صلح و ترک مخاصمه با کافران

و إن جنحوا . .. و توکل علی اللّه

ذکر خدا در مغرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۳۹ - ۹

۹ - قبل از طلوع و غروب خورشید ، لحظه هایی مناسب برای یاد خدا *

و سبّح بحمد ربّکَ قبل طلوع الشمس و قبل الغروب

ذکر خدا در مناجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۲ - ۱۰

۱۰ از آداب دعا توجه به ربوبیت خداوند در حال دعاست.

یدعون ربهم بالغدوه و العشیّ

ذکر خدا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۴ – ۱۵

۱۵ – وجود ذکر خدا در نماز ، دلیل ترغیب و توصیه خداوند به اقامه آن است .

أقم الصلوه لذکری

<لذکری> ممکن است بیانگر نتیجه نماز باشد که یاد خدا را در دل ها زنده می کند و ممکن است مراد اشتمال نماز به اذکار الهی باشد، یعنی اقامه نماز به این دلیل واجب شمرده شده است که ذکر خدا در آن وجود دارد.

ذکر خدا قبل از نماز

جلد – نام سوره – سوره – آیه

- فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۴

۴ - لزوم ذکر نام خدا پیش از نماز

ذکر اسم ربّه فصلّی

ذکر خدا هنگام گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۳ - ۱۶

۱۶ لزوم توجه به خدا و ربوبیت او ، به ویژه در مواقع خطرِ ارتکاب گناه

رب . .. إلّا تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

ذکر خلقت آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۹ - ۵

۵ - شگفت آور بودن انکار معاد و عالم آخرت ، با توجه به مخلوق خدا بودن آسمان و زمین

الذین لایؤمنون بالأخره . .. أفلم یروا إلی ما بین أیدیهم و ما خلفهم

استفهام در <أفلم> تعجیبی است و دلالت می کند بر این که کفر به آخرت و انکار معاد، با توجه به این که آسمان و زمین در احاطه خدا قرار دارند، امر شگفت آوری است.

ذکر خلقت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۸ - ۳

۳- قصه خلقت انسان از گِلی بد بو ، خشکیده و متغیر ، شایسته یاد و یادآوری

و إذ قال ربّك للملئكه إنی خلق بشرًا من صلصل من حمإ مسنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۷۱ - ۳

۳ - داستان آفرینش انسان و مجادله و گفتوگوی فرشتگان با خداوند در این باره ، شایان یاد و یادآوری است .

إذ قال ربّك للملئکه إنّی خلق بشرًا

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که <إذ> متعلق به فعل

مقدر همچون <أذکر> باشد.

ذکر خلقت انسان بر محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۸ - ۴

۴- ربوبیت خداوند ، مقتضی بازگویی قصه خلقت انسان برای پیامبر (ص)

و إذ قال ربّک للملئکه إنی خلق بشرًا من صلصل من حمإ مسنون

ذکر خلقت انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۷ - ۴

۴ - توجّه به آفرینش نیکوی انسان ها و سقوط و انحراف برخی از آنان ، دستاویزی برای تکذیب دین و کیفر های اخروی ، باقی نمی گذارد .

فما یکذّبک بعد بالدین

حرف <فاء> در <فما یکذّبک> و نیز کلمه <بعد>، این آیه را بر آیات پیشین، تفریع کرده است; یعنی، آیا وجود کسانی که در <أحسن تقویم> بوده و خود را به <أسفل سافلین> سقوط داده اند; دلیل ضرورت دین برای پیشگیری از آن سقوط و ضرورت روز جزا، برای کیفر آن منحرفان نیست؟!

ذکر خلقت زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۹ - ۵

۵ - شگفت آور بودن انکار معاد و عالم آخرت ، با توجه به مخلوق خدا بودن آسمان و زمین

الذین لایؤمنون بالأخره . .. أفلم یروا إلی ما بین أیدیهم و ما خلفهم

استفهام در <أفلم> تعجیبی است و دلالت می کند بر این که کفر به آخرت و انکار معاد، با توجه به این که آسمان و زمین

در احاطه خدا قرار دارند، امر شگفت آوری است.

ذکر خیر صالحان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده –

۵ - ۶۶ - ۲۱

۲۱ یادکرد از عناصر صالح یک امت به هنگام سرزنش از ناصالحان ایشان ، امری لازم و پسندیده

و لو انهم اقاموا التوریه . .. منهم امه مقتصده و کثیر منهم ساء ما یعملون

ذکر دائمی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۷ - ۷

۷ - ذکر دائم خداوند ، موجب قبولی و پیروزی در آزمایش های الهی است .

لنفتنهم فیه و من یعرض عن ذکر ربّه یسلکه عذابًا صعدًا

جمله <و من یعرض عن ذکر ربّه. ..> در حقیقت توصیه به یادآوردن نام و یاد خدا در دل ها است. این توصیه پس از طرح مسأله آزمایش انسان ها می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

ذکر دائمی صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱ - ۲

۲ صابرانِ دارای اعمال صالح ، همواره و در هر حال خداوند را فراموش نکرده و به درگاه او شاکرند .

لئن أذقنا الإنسن منا رحمه . .. إنّه لیئوس کفور. إلاّ الذین صبروا

در برداشت فوق ، این احتمال منظور شده است که <کفور> از کفران (ناسپاسی) باشد.

ذکر دائمی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱ - ۲

۲ صابرانِ دارای اعمال صالح ، همواره و در هر حال خداوند را فراموش نکرده و به درگاه او شاکرند .

لئن أذقنا الإنسن منا رحمه . .. إنّه ليئوس كفور. إلاّ الذين صبروا

در برداشت فوق ، این احتمال منظور شده است که <کفور> از کفران (ناسپاسی) باشد.

ذکر در

حج

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۰۰ – ۱۱

۱۱ پس از اتمام حج ، باید به جای تفاخر به نیاکان ، ذکر خداوند کرد .

فاذا قضیتم مناسککم فاذکروا اللّه

امام باقر (ع): . .. و یعدّون مفاخر آیاتهم ... فامرهم اللّه سبحانه، ان یذکروه مکان ذکرهم آبائهم فی هذا الموضع

مجمع البیان، ج ۲، ص ۵۲۹ ; نورالثقلین، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۷۲۲.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۰۳ – ۱،۲

۱ وجوب ذکر خداوند در روز های مشخص (ایام تشریق) بر حج گزار

و اذکروا اللّه فی ایّام معدودات

مراد از روزهای مشخّص، ایّام تشریق (یازدهم و دوازدهم و سیزدهم ذی الحجه) است.

۲ اهمیّت فوق العاده ذکر خداوند در حج

فاذکروا اللّه . .. و اذکروه ... فاذکروا اللّه ... و اذکروا اللّه

ذکر در دعا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۴۶ – ۳،۴

۳ – ذکر < اللّهمّ > ، سرفصل دعا و نیایش مؤمنان با خداوند

قل اللّهمّ

۴ - ذکر < اللّهمّ > در آغاز ، از آداب دعا به درگاه الهی

قل اللّهمّ

ذکر در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۴ - ۸

۸ ضرورت توجّه به آگاهی گسترده خداوند ، در بحرانیترین هنگامه ها

و قاتلوا فی سبیل اللّه و اعلموا انّ اللّه سمیع علیم

ظاهر این است که ضرورت توجه به علم الهی در آیه، همراه با جهاد مطرح باشد: <قاتلوا . .. و اعلموا>. یعنی آنگاه

که به نبرد مشغولید، متوجه باشید که خداوند، <سمیع> و <علیم> است.

ذکر در شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۲ - ۳

۳ - صبح گاهان و شام گاهان ، وقت هایی مناسب برای ذکر و تسبیح خداوندند .

اذکروا اللّه . .. و سبّحوه بکره و أصیلاً

بنابراین که <بکره> و <أصیلاً> به همان معنای حقیقی خود به کار رفته باشند، نه معنای کنایه ای، معنای یاد شده فهمیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۵ - ۱۶

۱۶ - شبان گاهان و بامدادان ، دو وقت مناسب و شایسته برای ذکر خدا و تسبیح و حمد او

و سبّح بحمد ربّک بالعشیّ و الإبکر

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن دو وقت یادشده برای تسبیح و حمد به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۵ - ۱،۵

۱ - ذکر نام پروردگار و یاد او در سپیده دم و پسین گاه ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

<بکره>، هم به فاصله میان نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب) و هم به آغاز روز (مفردات راغب). <اصیلاً> به فاصله میان عصر و مغرب گفته می شود (صحاح اللغه) و نیز به معنای آخر روز آمده است (العین). <ذکر> هم دو نوع است: ذکر با قلب و ذکر با زبان. (مفردات راغب)

۵ - سپیده دم و پسین گاه ، از اوقات مناسب برای ذکر و یاد خداوند

و اذكر

اسم ربّک بکره و$ أصیلاً

أصیلاً

ذکر در صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۵ - ۵۸

۵ انسان ها باید در دل و جان به یاد خدا بوده و در هر صبح و عصر لب به ذکر او گشایند .

و اذکر ربک . .. بالغدو و الاصال

<غدوه> (مفرد غدو) به معنای صبح (زمان طلوع فجر تا طلوع خورشید) است. <آصال> جمع و یا جمع الجمع <اصیل> است و اصیل به زمان میان عصر تا مغرب گفته می شود. قابل ذکر است که <ال> در <الغدو> و <الأصال> برای استغراق است و افاده عموم می کند ; یعنی هر صبح و عصر.

۸ یاد کردن خدا در هر صبح و عصر ، انسان را از زمره غافلان بیرون می کند .

و اذکر ربک . .. بالغدو و الاصال و لاتکن من الغفلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۲ - ۳

۳ - صبح گاهان و شام گاهان ، وقت هایی مناسب برای ذکر و تسبیح خداوندند .

اذکروا اللّه . .. و سبّحوه بکره و أصیلاً

بنابراین که <بکره> و <أصیلاً> به همان معنای حقیقی خود به کار رفته باشند، نه معنای کنایه ای، معنای یاد شده فهمیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۵ - ۱۶

۱۶ - شبان گاهان و بامدادان ، دو وقت مناسب و شایسته برای ذکر خدا و تسبیح و حمد او

و سبّح بحمد ربّك بالعشيّ و الإبكر

برداشت ياد شده، از اختصاص به ذكر يافتن دو وقت

یادشده برای تسبیح و حمد به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۵ - ۱،۵

۱ - ذکر نام پروردگار و یاد او در سپیده دم و پسین گاه ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

<بکره>، هم به فاصله میان نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب) و هم به آغاز روز (مفردات راغب). <اصیلاً> به فاصله میان عصر و مغرب گفته می شود (صحاح اللغه) و نیز به معنای آخر روز آمده است (العین). <ذکر> هم دو نوع است: ذکر با قلب و ذکر با زبان. (مفردات راغب)

۵ - سپیده دم و پسین گاه ، از اوقات مناسب برای ذکر و یاد خداوند

و اذکر اسم ربّک بکره و$ أصیلاً

أصیلاً

ذکر در عصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۵ - ۵،۸

۵ انسان ها باید در دل و جان به یاد خدا بوده و در هر صبح و عصر لب به ذکر او گشایند .

و اذکر ربک . .. بالغدو و الاصال

<غدوه> (مفرد غدو) به معنای صبح (زمان طلوع فجر تا طلوع خورشید) است. <آصال> جمع و یا جمع الجمع <اصیل> است و اصیل به زمان میان عصر تا مغرب گفته می شود. قابل ذکر است که <ال> در <الغدو> و <الأصال> برای استغراق است و افاده عموم می کند ; یعنی هر صبح و عصر.

۸ یاد کردن خدا در هر صبح و عصر ، انسان را از زمره غافلان بیرون می کند .

و اذکر

ربک . .. بالغدو و الاصال و لاتکن من الغفلین

ذکر در مسجد

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۷،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲

۷ – مساجد ، جایگاه عبادت خدا و یاد کردن نام اوست .

مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

سجده، بارزترین نمود پرستش است و تعبیر از پایگاههای دینی اهل ایمان به مسجد (جایگاه سجده) بیانگر این است که: آن پایگاهها محل عبادت و پرستش می باشد.

۸ – مساجدی که مردم در آن حضور نیابند و در آنها ذکر خدا نگویند ، در حقیقت مساجدی ویرانه اند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که جمله <سعی فی خرابها> (در تلاش برای تخریب مساجد هستند) تفسیر و توضیح جمله <منع مساجد اللّه أن یذکر فیها اسمه> باشد.

۹ – آبادانی مساجد ، به یادکردن نام خدا در آنهاست .

أن یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

۱۰ – غفلت از یاد خدا در جایگاه عبادت (مسجد و . . .) امری نکوهیده و نارواست .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

عبارت <أن یذکر فیها اسمه> بیانگر این است که: دلیل ناروا بودن و ستمکار شمردن بازدارندگان مردم از حضور در مساجد، یاد نشدن نام خداست. بنابراین جمله <من أظلم ...> شامل کسانی که در جایگاههای عبادت از یاد خدا غافلند نیز، می شود.

۱۱ – تعطیلی مساجد و حضور نیافتن در آنها ، به انگیزه یاد نکردن نام خدا ، امری نکوهیده و نارواست .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه

أن یذکر فیها اسمه

۱۲ - مساجد ، باید از هر آنچه مانع یاد خداست ، پیراسته باشد .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

ذکر در مشعر الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۸ - ۸،۱۰

۸ وجوب ذکر خداوند در مَشعرالحرام

فاذکروا اللّه عند المشعرالحرام

۱۰ کیفیّت ذکر خداوند در مشعرالحرام ، باید طبق دستور وی باشد .

فاذکروا اللّه . .. و اذکروه کما هدیکم

<کما هدیکم> ای کما علّمکم. (همان گونه که به شما آموخت.)

ذکر دشمنی شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۰ - ۲۴

۲۴- آدمیان همواره نسبت به کنیه و عداوت شیاطین با آنان توجه داشته باشند و از اطاعت آنان به پرهیزند .

أفتتّخذونه و ذرّیّته أولیاء من دونی و هم لکم عدوٌّ

ذکر دعای ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۶ - ۱۳

۱۳ - دعای ابراهیم (ع) برای امنیت مکه و برخوردار شدن مؤمنان آن سرزمین از مواهب الهی ، خاطره ای شایسته و بایسته به

یادداشتن

و إذ قال إبرهیم رب اجعل هذا بلداً ءامناً و ارزق أهله

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای فعل مقدر <اذکر> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۷ - ۱۵

۱۵ - خاطره بنای کعبه از سوی ابراهیم و اسماعیل (ع) و دعا های آنان در آن هنگام ، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ یرفع إبرهیم القواعد

من البيت و إسمعيل ربنا

برداشت فوق بر اين اساس است كه <إذ> مفعول براى فعل مقدر <اذكروا> باشد.

ذكر دعاى اسماعيل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۷ - ۱۵

۱۵ - خاطره بناى كعبه از سوى ابراهيم و اسماعيل (ع) و دعا هاى آنان در آن هنگام ، خاطره اى شايسته و بايسته به يادداشتن

و إذ يرفع إبرهيم القواعد من البيت و إسمعيل ربنا

برداشت فوق بر اين اساس است كه <إذ> مفعول براى فعل مقدر <اذكروا> باشد.

ذكر رازقيت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۳ - ۱۳

۱۳ - توجه به خالقيت ، رازقيت و مديريت خدا ، زمينه ساز حمد او است .

و لئن سألتهم من خلق . .. و سخّر ... اللّه يبسط الرزق ...و لئن سألتهم من نزّل ...

ذكر ربوبيت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۴ - مائده - ۵ - ۸۳ - ۱۴

۱۴ توجه به ربوبيت خداوند از آداب دعا و نيايش

ربنا ءامنا فاكتبنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۵ - انعام - ۶ - ۵۲ - ۱۰

۱۰ از آداب دعا توجه به ربوبیت خداوند در حال دعاست.

یدعون ربهم بالغدوه و العشیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۱ - ۶

۶ توجه به ربوبیت خدا بر انسانها، زمینه ساز پذیرش احکام اوست.

أتل ما حرم ربکم علیکم

از اهداف بیان ربوبیت خدا به عنوان خاستگاه تحریم شرک و . .. ، این است که انسانها

بدانند محرمات الهی در راستای تربیت ایشان بوده و در نتیجه زمینه پذیرش در آنان ایجاد شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۶ - ۷

۷ باور به حاکمیت خداوند بر موجودات و توجه به ربوبیت او بر انسانها ، ایجاد کننده روحیه توکل در آنان است .

إنی توکلت علی الله ربی و ربکم ما من دابّه إلّا هو ءاخذ بناصیتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۳ - ۱۷

۱۷ توجه به ربوبیت خدا ، از آداب دعاست .

قال رب . .. و إلّا تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۸ - ۶

۶ توجه به ربوبیّت خدا از آداب دعا و استغفار است .

سوف أستغفر لکم ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۱ - ۲

۲ توجه به ربوبیّت خداوند از آداب دعا و نیایش است .

رب قد ءاتیتنی . .. توفنی مسلمًا و ألحقنی بالصلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۸ - ۳

۳ باور به ربوبیت خدا و توجه به آن ، زمینه ساز پذیرش دعوت اوست .

للذین استجابوا لربهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ – ۲۱ – ۴

۴ باور به ربوبیت خداوند و توجه به آن ، زمینه ساز خشیّت آدمی از اوست .

یخشون ربهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ –

۱۲ - ۳۰

۱۲ باور و توجه به ربوبیت خدا وادار کننده آدمی به پرستش او

هو ربی لا إله إلّا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۸ - ۹

۹- توجه به ربوبیّت خداوند ، از آداب دعا است .

یدعون ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۴

۴- زکریا (ع) ، هنگام دعا ، به ربوبیت خداوند توجه داشت .

قال ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۷ - ۱۷

۱۷- توجه به ربوبیت خدا ، از آداب دعا و استغفار است .

سأستغفر لکَ ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۸ - ۱۴

۱۴- توجه به ربوبیت الهی و نام مقدس < ربّ > از آداب دعا است .

و أدعوا ربّی . .. بدعاء ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۶۵ – ۱۰

۱۰– توجه به نبود فراموشی در خداوند و ربوبیت او بر سراسر هستی ، برانگیزنده آدمی به عبادت و اطاعت او و پایداری بر آن

و ما کان ربّک نسیًّا . ربّ السموت ... فاعبده واصطبر لعبدته

تفریع لزوم عبادت بر معارف ذکر شده در جملات پیشین، گویای برداشت یاد شده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۲۵ – ۶

۶ – یاد کرد ربوبیت الهی و به زبان آوردن نام مقدس < ربّ > ، از آداب دعای به درگاه او است .

قال

ربّ اشرح لی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۱۴ – ۲۷

۲۷ – ذکر نام < ربّ > در دعا ، از آداب آن است .

و قل ربّ زدنی علمًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۴۲ – ۷

۷- لزوم یادکرد انسان از پروردگار و مربی خویش

بل هم عن ذکر ربّهم معرضون

توبیخ کافران، به دلیل روی گردانی از یاد پروردگار، مشعر به این معنا است که انسان به حکم عقل باید از یاد پروردگار و مربی خویش غفلت نورزد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۳ – ۵

۵- خواندن خداوند با نام < ربّ > ، از آداب دعا و نیایش است .

و أیّوب إذ نادی ربّه أنّی مسّنی الضرّ

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۹ – ۱۱

۱۱- توجه به ربوبیت خداوند و ذکر آن به هنگام دعا ، از آداب دعا و نیایش

إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – فرقان – ۲۵ – ۷۴ – ۲۰

۲۰ توسل به اسم < ربّ > و یاد کرد ربوبیت خداوند ، از آداب دعا

و الذین یقولون ربّنا هب لنا . .. و اجعلنا للمتّقین إمامًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۷۹ – ۷

۷ – ذکر صفت ربوبیت خدا در دعا ، امری پسندیده و مطلوب

قال ربّ فأنظرنی إلی یوم یبعثون

جلد – نام سوره – سوره –

آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۵ – ۳

۳ – توجّه به جلوه های ربوبیت خداوند ، وادارسازنده انسان به عبادت و ذکر خدا و جاری ساختن نام او بر زبان است .

و ذکر اسم ربّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – لیل – ۹۲ – ۲۰ – ۸

۸ – توجّه به ربوبیت خداوند ، وادارسازنده انسان به تلاش برای کسب رضایت و لطف او است .

ابتغاء وجه ربّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ضحی – ۹۳ – ۳ – ۳

۳ – توجّه پیامبر (ص) ، به ربوبیت و عنایت ویژه خداوند به او ، مایه اطمینان آن حضرت به قطع نشدن ارتباط الهی با او است .

ما ودّعک ربّک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – شرح – ۹۴ – ۸ – ۲

۲ – توجّه به ربوبیت خداوند ، برانگیزاننده انسان به ابتهال و تضرّع به درگاه او است .

و إلی ربّک فارغب

قید <إلی ربّک> متعلق به <ارغب> است. تقدیم آن و آوردن حرف <فاء> پس از آن، بیانگر نقش ربوبیت خداوند، در لزوم توجّه به او است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – علق – ۹۶ – ۱ – ۱۴

۱۴ – توجّه به خالقیت خداوند و ربوبیت او ، برانگیزاننده انسان به همراه ساختن کار ها با ذکر نام او است .

اقرأ باسم ربّک الذی خلق

ذکر رحمت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۹۸ – ۱۳

۱۳ توجه به عقاب ، رحمت و

مغفرت الهی زمینه ساز عمل به احکام دین و پرهیز از اعمال ناپسند

و اعلموا إنّ اللّه شدید العقاب و إنّ اللّه غفور رحیم

هدف از بیان شدت عقاب، و بیان رحمت و مغفرت الهی پس از تبیین احکام، این است که زمینه انجام اوامر خدا و پرهیز از نافرمانی وی در مخاطبان به وجود آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۴ - ۱۰

۱۰ لزوم توجه انسان به توبه پذیری و رحمت گسترده خداوند

ألم یعلموا أن اللّه هو یقبل التوبه . .. و أن اللّه هو التواب الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۴

۱۴ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی ، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

جمله <و هو . ..> حالیه است و به منزله تعلیل برای <یغفر الله> می باشد ; یعنی، چون <ارحم الراحمین> است، گناه شما را می بخشاید. قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه از من و غیر من مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲ - ۳

۳- لطف و رحمت خداوند به بندگان ، سزاوار ذکر و یادآوری است .

ذکر رحمت ربّک عبده زکریّا

ذکر رحمت عام خدا

جلد - نام

سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۱ – ۲

۲ – خداوند ، توجه دهنده خلق به رحمت بی کران خویش

الرحمن

آغاز شدن سوره با وصف <الرحمان> بیانگر مطلب یاد شده است.

ذکر رنجهای رهبران دینی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۴۱ – ۶

۶– توجه به رنج و تلاش همه رهبران الهی در طول تاریخ ، مایه تسلّی خاطر تلاشگران راه دین است .

و لقد استهزئَ برسل من قبلك

ذکر زحمات والدین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۲۴ – ۷،۸

۷– فرزندان باید همواره به زحمات تربیتی پدر و مادر خویش ، توجه داشته باشند .

و قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیرًا

دستور خداوند به یادآوری زحمات تربیتی پدر و مادر به وقت دعا، می تواند آموزنده حقیقت فوق باشد.

۸– توجه انسان به ضعف ها و نیاز های دوران کودکی و خدمات و زحمات پدر و مادر ، برانگیزنده عواطف وی نسبت به آنان است .

و قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیرًا

ذکر زهد ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۶ - ۷

۷ - صفت آخرت اندیشی و دنیا گریزی ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) شایان یاد و یادآوری است .

و اذکر عبدنا . .. إنّا أخلصنهم بخالصه ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله <إنّا أخلصناهم. ..> تعلیل برای <اُذکر...> باشد; یعنی، سرگذشت ابراهیم(ع) و... را یاد کن; چون آنان را به آخرت اندیشی خالص گردانیدیم.

ذکر زهد

اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۶ - ۷

۷ - صفت آخرت اندیشی و دنیاگریزی ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) شایان یاد و یادآوری است .

و اذکر عبدنا . .. إنّا أخلصنهم بخالصه ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله <إنّا أخلصناهم. ..> تعلیل برای <اُذکر...> باشد; یعنی، سرگذشت ابراهیم(ع) و... را یاد کن; چون آنان را به آخرت اندیشی خالص گردانیدیم.

ذکر زهد یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۶ - ۷

۷ - صفت آخرت اندیشی و دنیاگریزی ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) شایان یاد و یادآوری است .

و اذکر عبدنا . .. إنّا أخلصنهم بخالصه ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله <إنّا أخلصناهم. ..> تعلیل برای <اُذکر...> باشد; یعنی، سرگذشت ابراهیم(ع) و... را یاد کن; چون آنان را به آخرت اندیشی خالص گردانیدیم.

ذکر سان دیدن سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۱ - ۲

۲ - توصیه خداوند به پیامبر (ص) ، مبنی بر یادآوری ماجرای سان دیدن سلیمان (ع) ازاسب های خود

إذ عرض علیه بالعشیّ الصفنت الجیاد

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که <إذ> متعلق به فعل محذوف (همچون <اُذکر>) بوده و مخاطب این فعل هم پیامبراسلام(ص) باشد.

ذکر سبحان الله

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – حاقه – ۶۹ – ۵۲ – ۵

۵ - ذکر < سبحان

اللّه > ، از بهترين ذكر ها است .

فسبّح

<سبّح>; يعنى، بگو <سبحان اللّه>. توصيه به اين ذكر از ميان ديگر ذكرها; مى تواند بيانگر مطلب ياد شده باشد.

ذكر سبحانك اللّهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - يونس - ۱۰ - ۱۰ - ۳

۳ ذكر < سبحانك اللّهم > سر فصل نيايش مؤمنان با خدا در بهشت

جنت النعيم. دعويهم فيها سبحنك اللّهم

ذكر سختى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۵ - انعام - ۶ - ۴۴ - ۵

۵ استدراج نتيجه فراموش كردن خداوند، پس از توجه به او در سختيها و شدايد

أغير اللّه تدعون . .. فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم أبوب كل شىء

ذكر سختى انسان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۵ - ۵

۵ - توجه به همراه بودن زندگانى با سختى ها ، مايه پى بردن انسان به ضعف خويش در برابر خداوند

فى كبد . أيحسب أن لن يقدر عليه أحد

ذكر سرنوشت كافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲ - ۹

۹ توجه به داستان پیامبران و سرنوشت اقوام مؤمن و کافر ایشان ، وادار کننده انسان به استقامت وپایداری بر توحید و پرستش خدا

فاستقم کما أُمرت

برداشت فوق ، بر این اساس است که جمله <فاستقم . ..> بر داستان اقوام گذشته که در آیات پیشین از آن سخن رفته است تفریع شده باشد.

ذکر سرنوشت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲

۹ توجه به داستان پیامبران و سرنوشت اقوام مؤمن و کافر ایشان ، وادار کننده انسان به استقامت وپایداری بر توحید و پرستش خدا

فاستقم کما أُمرت

برداشت فوق ، بر این اساس است که جمله <فاستقم . ..> بر داستان اقوام گذشته که در آیات پیشین از آن سخن رفته است تفریع شده باشد.

ذکر سلطه خدا در استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۲ - ۴

۴ - توصیف خداوند به فرمان روای مردم ، از آداب استعاذه به درگاه او است .

قل أعوذ بربّ الناس . ملك الناس

ذکر سنتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۶ - ۸

۸ توجه به آیات و سنتهای خداوند و به یاد آوردن پیوسته آنها زمینه دستیابی به صراط مستقیم است.

و هذا صرط ربک مستقیما قد فصلنا الأیت لقوم یذکرون

ذکر شرافت جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۲۱ - ۷

۷ - توجّه به شرافت جبرئیل و نیرومندی ، منزلت الهی ، فرمان روایی بی چون و چرا و امانت داری او ، زمینه ساز باور به سلامت قرآن در مرحله نزول و ابلاغ به پیامبر (ص)

إنّه لقول رسول كريم . ذی قوّه عند ذی العرش مكين . مطاع ثَمّ أمين

ذكر شرح صدر محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۱ - ۲

۲ - خداوند ، برخورداری پيامبر (ص) را از شرح صدر ، به

او یادآور شده ، آن را عطای ویژه خویش به آن حضرت خواند .

ألم نشرح لک صدرک

ذکر صفات جلال

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۶۵ – ۱۰

۱۰– توجه به نبود فراموشی در خداوند و ربوبیت او بر سراسر هستی ، برانگیزنده آدمی به عبادت و اطاعت او و پایداری بر آن

و ما کان ربّک نسیًّا . ربّ السموت ... فاعبده واصطبر لعبدته

تفریع لزوم عبادت بر معارف ذکر شده در جملات پیشین، گویای برداشت یاد شده است.

ذکر صفات خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۴۶ – ۱۷

۱۷ – ثنای خداوند و ذکر اوصاف او ، پیش از اظهار حاجت ، امری شایسته و از آداب دعا است .

قل اللّهمّ فاطر السموت . .. علم ... أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیه یختلفون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۵ – ۲،۶

۲ – ذکر اوصاف خداوند و توجّه همیشگی به آنها ، از آثار تزکیه است .

تزکّی . و ذکر اسم ربّه فصلّی

شناخت اسم، بدون شناخت مسمّی حاصل نمی شود (مفردات راغب) و نمی توان تکلم به الفاظی را که ذهن برای آن معنایی تصور نکرده است، <ذکر اسم> نامید. بنابراین یاد نام های خداوند، ملازم با یاد محتوای آنها است که بر ویژگی های او دلالت دارند. عطف این آیه بر <تزکّی> در آیه قبل، بیانگر مقدمه بودن تزکیه برای <ذکر اسم> است.

۶ – یاد نام و اوصاف خداوند ، سوق دهنده انسان به عبادت و

نماز است .

و ذکر اسم ربّه فصلّی

ذکر صفات خدا هنگام تلاوت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱ - ۹

۹ - لزوم توجه به صفات و نشانه های خداوند ، هنگام قرائت قرآن

اقرأ باسم ربّک

حرف <باء> در <باسم ربّک>، برای الصاق یا استعانت و یا مصاحبت است. و در صورت اخیر مفاد آیه شریفه لزوم همراه ساختن تمام لحظات قرائت با ذکر اسم خداوند است. در حقیقت مراد توجّه به صفات و نشانه هایی است که این اسم، بیانگر آن است.

ذکر عجز انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۵ - ۷

۷ - توجه به عجز انسان در برابر قدرت خداوند ، مانع انکار معاد

أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

جمله <أهلکت مالاً لبداً> (در آیه بعد)، می تواند حاکی از آن باشد که گوینده آن، به این دلیل انفاق ها را اتلاف مال می داند که منکر پاداش پس از مرگ است. در این صورت آیه شریفه، ریشه آن پندار را می زند و می گوید: مگر انسان گمان می کند که کسی قادر نیست او را حیات بخشیده و به او پاداش دهد که می گوید: انفاق هایم مایه اتلاف اموالم شد؟ آری خداوند بر اعاده او قدرتمند است; گرچه انفاق های چنین شخصی در آن روز پاداشی نخواهد داشت.

ذکر عجز موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۳۴ - ۵

۵ – توجه به قدرت برتر خداوند و عجز و ناتوانی خلق ، بازدارنده آنان از

کفر و تکذیب

لاتنفذون إلّا بسلطن . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

ارتباط دو آیه، نشانگر آن است که غفلت جن و آدمیان از قدرت خداوند، زمینه ساز تکذیب گری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - لیل - ۹۲ - ۲۰ - ۱۰

۱۰ - توجّه به ناچیز بودن همه موجودات در برابر علوّ خداوند ، زمینه ساز خلوص نیت و قصد تقرّب به او در انفاق ها است .

یؤتی ماله . .. ابتغاء وجه ربّه الأعلی

ذکر عذاب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۸ - ۱۳

۱۳ توجه به عقاب ، رحمت و مغفرت الهی زمینه ساز عمل به احکام دین و پرهیز از اعمال ناپسند

و اعلموا إنّ اللّه شدید العقاب و إنّ اللّه غفور رحیم

هدف از بیان شدت عقاب، و بیان رحمت و مغفرت الهی پس از تبیین احکام، این است که زمینه انجام اوامر خدا و پرهیز از نافرمانی وی در مخاطبان به وجود آید.

ذکر عطایای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ضحی - ۹۳ - ۱۰ - ۸

۸ - توجّه به رسیدن عطای خداوند ، پیش از کمک خواستن از او ، زمینه پرهیز از دریغ داشتن کمک ، به کسانی است که دست نیاز به سوی انسان دراز می کنند .

و وجدک عائلًا فأغنی . .. و أمّا السائل فلاتنهر

خداوند در آیات پیشین، پیامبر(ص) را متوجّه ساخت که به مجرد فقیر یافتن آن حضرت، وی را غنی ساخت و اکنون از او می

خواهد که از رد حاجتمندان آن هم پس

از اظهار نیاز کردن آنان بپرهیزد. مقایسه آن عطا و این فرمان، بیانگر برداشت یاد شده است.

ذکر عظمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۲۰ - ۴

۴ ضرورت اظهار عبودیت در برابر خداوند به هنگام توجه به عظمت او و مشاهده آیات بزرگ وی

و ألقی السحره سجدین

از اهداف بیان سجده ساحران به هنگام مشاهده آیات الهی و توجه یافتن به عظمت خدا، تعلیم همگانی است به اینکه پس از مشاهده آیات الهی و توجه به عظمت او شایسته است که در برابر او کرنش کنند و سر تعظیم فرود آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۳ - ۱۱

۱۱ توجه به جلال و هیبت خداوند ، وادار کننده موجودات به تسبیح و ستایش او

و یسبّح الرعد بحمده والملئکه من خیفته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۷ - ۵

۵ - مراسم قربانی در حج ، عرصه یاد کرد عظمت و کبریایی خداوند

کذلک سخّر لکم لتکبّروا اللّه

ضمیر <ها> در <سخرها> به <بُدن> (شتران قربانی) بازمی گردد. <تکبیر> (مصدر <تکبرون>) به معنای خدا را به بزرگی یاد کردن است. بنابراین معنای جمله یاد شده چنین می شود: <ما آن شتران درشت و عظیم الجثه را برای شما رام کردیم>، (شما به راحتی می توانید کارد را در حلقوم آنها فرو کنید، بدون این که کمترین آسیبی به شما برسد.) این کار برای آن است که شما به پاس این نعمت بزرگ (توفیق انجام دادن عبادت قربانی)، خدا را به

بزرگی یاد کنید و یک صدا فریاد بزنید: <اللّه أکبر علی ما هدانا>.

ذکر علم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲ - ۱۷

۱۷ توجّه و باور به آگاهی و نظارت خداوند بر اعمال و رفتار انسانها ، موجب پایداری و استقامت در راه دین است .

فاستقم کما أُمرت و من تاب معک . .. إنه بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۳ - ۲۶

۲۶ باور و توجه به عالمانه و حکیمانه بودن افعال الهی ، آدمی را به صبر و شکیبایی در تنگنا ها و حوادث دشوار ، وامی دارد .

فصبر جمیل . .. إنه هو العلیم الحکیم

ذکر علم غیب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۵ - ۱۳

۱۳ توجه به علم همه جانبه خداوند به نهان و آشکار ، و غیب و شهود ، بازدارنده آدمی از گناه و توبه شکنی و برانگیزنده وی به خیر و صلاح

و قل اعلموا فسیری اللّه عملکم . .. فینبئکم بما کنتم تعملون

بیان علم همه جانبه خداوند پس از تشویق و توصیه به توبه و عمل می تواند به منظور مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴۲ - ۴

۴- توجه به آگاهی همه جانبه خداوند از اعمال و رفتار ستم پیشگان و کیفر شدنشان در روز قیامت ، بازدارنده آدمی از ستم و تعدی

و لاتحسبنّ الله غفلًا عمّا يعمل الظلمون إنما يؤخّرهم

ليوم تشخص فيه الأبصر

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۸ – ممتحنه – ۶۰ – ۱ – ۱۹

۱۹ – توجه به آگاهی خدا از آشکار و نهان ، بازدارنده مؤمنان از ارتباط سرّی با کافران

تسرّون . .. و أنا أعلم بما أخفيتم

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۲۰ – بلد – ۹۰ – ۷ – ۳

۳ – لزوم پرهيز از ادعا های نادرست و توجه به آگاهی خداوند از رفتار ها و نيّت های انسان

يقول . .. أيحسب أن لم يره أحد

توبيخ مستفاد از همزه استفهام در <أيحسب>، ممكن است ناظر به دروغ بودن گفتاری باشد كه در آيه قبل از مدعيان انفاق نقل شد.

ذكر علو خدا

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۲۰ – ليل – ۹۲ – ۲۰ – ۱۰

۱۰ – توجّه به ناچيز بودن همه موجودات در برابر علوّ خداوند ، زمينه ساز خلوص نيت و قصد تقرّب به او در انفاق ها است .

يؤتی ماله . .. ابتغاء وجه ربّه الأعلى

ذكر عمل در قيامت

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۲۰ – نازعات – ۷۹ – ۳۷ – ۱

۱ – طغيان گران با حضور در صحنه قيامت ، كردار خويش را به ياد آورده و جهنم را حاضر خواهند يافت .

یوم یتذکّر . .. و برّزت الجحیم لمن یری . فأمّا من طغی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نازعات – ۷۹ – ۳۸ – ۱

۱ – آنان که زندگانی دنیا را برگزیده و آن را بر آخرت ترجیح دادند ، کردار خویش را در

قیامت به یاد آورده ، جهنم را حاضر خواهند یافت .

یوم یتذکّر . ... و برّزت الجحیم ... و ءاثر الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۴۰ - ۲

۲ - خداترسان دور از هواپرستی با حضور در صحنه قیامت ، کردار خویش را به یاد آورده و جزای آن را خواهند دید .

یوم یتذکّر . .. و أمّا من خاف مقام ربّه و نهی النفس عن الهوی

ذکر عنصر خلقت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - طارق - ۸۶ - ۵ - ۱،۴

۱ - تحقیق درباره منشأ آفرینش انسان و توجّه به عنصر اولیه جسم وی ، زمینه ساز باور به امکان احیای دوباره او است .

فلینظر الإنسن ممّ خلق

جمله <إنّه علی رجعه لقادر> در آیات بعد بیانگر آن است که آنچه از این آیه به بعد مطرح شده، آماده سازنده ذهن انسان برای باور به امکان معاد است.

۴ - لزوم تحقیق درباره منشأ آفرینش انسان و کشف عنصر اصلی در پیدایش جسم او

فلینظر الإنسن ممّ خلق

ذکر عهد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۳ - ۹

۹ - داستان پیمان گرفتن خداوند از بنی اسرائیل ، داستانی شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ أخذنا میثق بنی إسرءیل

<إذ> مفعول برای فعل <أذکر> (یاد کن) است. فرمان خداوند به یادآوری، نشانه اهمیت خاص موضوعی است که باید متذکر آن بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷ - ۱۱

۱۱ یادآوری نعمت

ها و پیمان های الهی ، زمینه تقواپیشگی است . *

و اذکروا نعمه اللّه . .. و اتقوا اللّه

فرمان به یادآوری نعمتها و پیمانهای الهی و سپس امر به تقوا، بیانگر آن است که یاد نعمتها و پیمانهای الهی، نقش مؤثری در نیل به تقوا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۷ - ۱،۹

۱ - به یادآوردن پیمان گرفتن سخت خداوند از پیامبران پیشین و از خود پیامبراسلام (ص) ، از جمله فرمان های خداوند به پیامبراکرم (ص)

و إذا أخذنا من النبیّن میثقهم و منک

<إذ> مفعول فعل مقدر <اُذکر> است. بنابراین، استفاده می شود که پیامبر(ص) باید یادآور نکات و یا نکته ای که در آیه آمده، باشد.

۹ - پیمان گرفتن سخت خداوند از انبیای خود ، امری شایسته یاد و یادآوری است .

و إذا أخذنا من النبیّن . .. و أخذنا منهم میثقًا غلیظًا

ذکر غزوه احزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۱۰ - ۳

۳ - ائتلاف احزاب مختلف و لشگرکشی آنان علیه مسلمانان مدینه و شکست شان ، شایسته یادآوری است .

إذ جاءوکم من فوقکم و من أسفل منکم

<إذ جاءوکم> عطف بر <إذ جاتکم> در آیه پیش و متعلق فعل <اُذکروا> در همان آیه است.

ذکر غزوه حنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲۵ - ۲

۲ جنگ حنین از عرصه های به یاد ماندنی نصرت خدا و دخالت نیرو های غیبی برای تقویت سپاه اسلام و شکستن مقاومت جبهه دشمن

لقد

نصركم اللّه فی مواطن كثيره و يوم حنين

بـا اينكه <مواطن كـثيره> شامـل جنـگ <حنين> نيز می شود، ذكر جـداگانه آن بويژه بـا تعبير <يوم حنين> (روز حنين)، بيانگر برداشت فوق است.

ذكر فرجام اخروی كافران

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۷ – احقاف – ۴۶ – ۳۴ – ۱

۱– لزوم توجه انسان ، به سرنوشت شوم كافران در قيامت

و يوم يعرض الذين كفروا علی النار

كلمه <يوم>، متعلق به كلمه مقـدری نظير <اُذكر> است و يا عامل آن از اسـتفهام <أليس هذا بالحقّ> كه به تقدير <يقال لهم> است، به دست می آيد. برداشت ياد شده ناظر به احتمال اول است.

ذكر فرجام امور

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۷ – توبه – ۹ – ۸۵ – ۱۸

۱۸ لزوم توجه به فرجام و عاقبت امور ، در ارزش گذاری آنها

و لاتعجبک . .. و تزهق أنفسهم و هم كفرون

برداشت فوق بـا توجه به اينكه خداونـد، در تبيين علت نهی (لاتعجبـک) به فرجام و عاقبت منافقان اشاره كرده است، به دست می آيد.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۷ – فتح – ۴۸ – ۶ – ۱۵

۱۵ – نقش مهم توجّه به فرجام امور ، در موضع گيری ها و گرايش های انسان

ليدخل المؤمنين و المؤمنت جنّت . .. و يعذّب المنفقين و ... و أعدّ لهم جهنّم

خداونـد، آخرین سـخنی را که دربـاره مؤمنـان و نیز منافقـان و مشـرکان یادآور شـده، فرجام نیک مؤمنان و سـرنوشت سـخت منافقان و مشرکان است و این سخنان از سر تشویق و تهدید صادر شده است; مطلب بالا استفاده می شود.

ذکر فرجام شوم کافران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۱۳ – ۱۱

۱۱ – توجه دادن مردم به سرنوشت شوم کفرپیشگان گذشته و بیان تاریخ عبرت آموز آنان ، از وظایف مبلغان الهی است .

فإن أعرضوا فقل أنذرتکم صعقه مثل صعقه عاد و ثمود

ذکر فرجام شوم کفر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – طور – ۵۲ – ۴۶ – ۵

۵ – توجه به فرجام شوم کفر ، مانع گرایش انسان به آن و عامل دلگرمی مؤمنان

یوم لایغنی . .. و لا هم ینصرون

آیه شریفه تهدیدی برای کافران و دلجویی برای اهل ایمان در قبال حق ستیزی کفرپیشگان است.

ذکر فرجام مخالفان انبیا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۸ – ۱۰

۱۰ – یادآوری مکرر سرنوشت مخالفان پیامبران ، در راستای زدایش روحیه مخالفت و طغیان در میان انسان ها است .

فأهلکنا أشدّ منهم بطشًا و مضی مثل الأوّلین

عبارت <مضی مثل الأوّلین>، می تواند بدین معنا باشد که داستان انبیا و مخالفان ایشان، در آیات دیگری بیان شده است. ذکر <مضی مثل الأوّلین> در پایان آیه شریفه، می تواند اشاره بدین نکته باشد که: <ما مکرراً سرنوشت آنان را یادآور شدیم تا شاید شما پند گیرید>.

ذکر فرجام مستضعفان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۷ - ۲

۲ - پدیدآمدن اختلاف میان مستضعفان و مستکبران ، در آتش دوزخ و احتجاج و دلیل آوردن هر یک از آنان ، حادثه ای شایسته یاد و یادآوری

و إذ یتحاجّون

فی النار فیقول الضعفؤا للذین استکبروا

<إذ> متعلق به فعل محذوف (أذکر) می باشد.

ذکر فرجام مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۷ - ۲

۲ - پدیدآمدن اختلاف میان مستضعفان و مستکبران ، در آتش دوزخ و احتجاج و دلیل آوردن هر یک از آنان ، حادثه ای شایسته یاد و یادآوری

و إذ یتحاجّون فی النار فیقول الضعفؤا للذین استکبروا

<إذ> متعلق به فعل محذوف (أذکر) می باشد.

ذکر فرجام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۰۹ - ۴

۴ مطالعه در تاریخ اقوام مشرک و توجه به فرجام شوم آنان ، راهی برای پی بردن به بطلان شرک و نبود توان و نیرو در معبود های ساختگی است .

فلاتک فی مریه مما یعبد هؤلاء

ذکر فضایل محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۸ - ۱۰

۱۰ توجه به خصلت های والای پیامبر (ص) ، زمینه ساز سر نهادن انسان ها به اطاعت او

لقد جاءکم رسول من أنفسکم . .. بالمؤمنین رءوف رحیم

برداشت فوق بر این اساس است که هدف خداوند از بیان صفات والای پیامبر (ص) و تذکر به آنها به انسانها، گرایش دادن

آنان به حق پذیری و اطاعت از آن حضرت است.

ذکر فضایل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۴ - ۷

۷ خداوند ، فراخوان مردم به فهمیدن امتیاز مؤمنان بر کافران و توجه داشتن به آن

هل یستویان مثلاً أفلاتذکّرون

ذکر فلسفه احکام

جلد - نام سوره

- سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۰ - ۳۰

۳۰ - توجه مؤمنان به عالمانه و حکیمانه بودن احکام دین ، اطمینان بخش خاطر آنان

ذلکم حکم اللّه یحکم بینکم و اللّه علیم حکیم

از مطرح شدن علم و حکمت خداوند، پس از بیان احکام و مخاطب قرار گرفتن مؤمنان نسبت به این حقیقت که علم و حکمت الهی باهم آمیخته است، برداشت یاد شده به دست می آید.

ذکر فناپذیری زندگی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۲۶ - ۳

۳ - توجه به ناپایداری زندگی دنیایی ، هشداری به انسان ها در فریفته نشدن به آن

کلّ من علیها فان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۲۸ - ۳

۳ - خداوند ، خواهان توجه انسان به ناپایداری زندگی دنیایی و اقتدار و کرامت جاودان پروردگار هستی

کلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربّک ... فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

پرسش سرزنش آمیز آیه شریفه، در مورد نعمت های انکارناپذیر، درصدد توجه دادن انسان به نعمت هایی است که در آیات پیشین مطرح شده است (از جمله ناپایداری دنیا و بقای اقتدار خداوند).

ذکر قانونمندی جریان آبها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۲۱ - ۳

۳ - خداوند ، خواهان توجه جن و انس به اهمیت قانون مندی جریان آب های زمین

مرج البحرین . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

ذکر قانونمندی عذابهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۱۶

۱۶

– توجه به تدبیر خداوند و قانون مند بودن عذاب ها و کیفر های او ، برانگیزنده انسان به تسبیح و ستایش او در همه حال

و لولا کلمه . .. بحمد ربّک

ذکر قانونمندی کیفرهای خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۳۰ – ۱۶

۱۶ – توجه به تدبیر خداوند و قانون مند بودن عذاب ها و کیفر های او ، برانگیزنده انسان به تسبیح و ستایش او در همه حال

و لولا کلمه . .. بحمد ربّک

ذکر قبر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۲۳ – ۹

۹ – توجّه به وابستگی آفرینش ، تدبیر ، هدایت ، مرگ و قبر انسان به خداوند ، زمینه ساز انجام دادن تکالیف الهی

من نطفه خلقه . .. ثمّ أماته فأقبره ... کلاّ لمّا یقض ما أمره

ذکر قدرت جبرئیل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – تکویر – ۸۱ – ۲۱ – ۷

۷ – توجّه به شرافت جبرئیل و نیرومندی ، منزلت الهی ، فرمان روایی بی چون و چرا و امانت داری او ، زمینه ساز باور به سلامت قرآن در مرحله نزول و ابلاغ به پیامبر (ص)

إنّه لقول رسول کریم . ذی قوّه عند ذی العرش مکین . مطاع ثَمّ أمین

ذکر قدرت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۷ - ۷۸

۷ - توجه به قدرت همه جانبه خداوند و انحصار حاکمیت او بر هستی زایل کننده هر شبهه ای درباره نسخ ادیان و احکام

دین است .

ما ننسخ من ءایه أو ننسها . .. ألم تعلم أن اللّه علی کل شیء قدیر. ألم تعلم أن الل

استفهام تقریری در دو جمله <ألم تعلم أن اللّه علی . ..> و <ألم تعلم أن اللّه له ...> بیانگر این است که: مخاطبان (انسانها) در ارتباط با نسخ دین و جایگزینی آن شبهه هایی داشته یا برای آنان رخ خواهد داد. خداوند، برای یافتن پاسخ شبهات، آنان رابه توجه در قدرت همه جانبه و حاکمیت مطلق خویش، سفارش کرده است.

۸ - توجه به قدرت مطلق خداوند و حاکمیتش بر جهان آفرینش ، موجب باور به توان خداوند بر جایگزینی دینی بهتر یا همانند دین منسوخ

نأت بخیر منها أو مثلها ألم تعلم أن اللّه علی کل شیء قدیر. ألم تعلم أن اللّه له م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۵ - ۲

۲ یادآور شدن قدرت اختصاصی خداوند بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، از وظایف تبلیغی پیامبر(ص)

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴ - ۶

۶ توجه و باور به قدرت مطلق خدا ، زداینده هرگونه شبهه درباره معاد و برپایی قیامت

إلی الله مرجعکم و هو علی کل شیء قدیر

هدف از بیان قدرت خداوند ، پس از طرح مسأله معاد و روز قیامت ، این است که انسانها را متوجه قدرت همه جانبه خدا کند تا مبادا در تحقق یافتن قیامت که پذیرش آن برای نوع انسانها مشکل است تردید کنند.

جلد - نام سوره -

سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۷۴ – ۳

۳- توجه به مالکیت و قدرت مطلقه خدا و ناتوانی موجودات در برابر او ، مستلزم تشبیه نکردن او به غیر است .

و یعبدون من دون الله ما لایملک . .. فلاتضربوا لله الأمثال

عمده ترین موضوعی که از آیات قبل استفاده شد، مالکیت و قدرت مطلق الهی و نفی هرگونه مالکیت و قدرت از خدایان دروغین مشرکان است و در این آیه خداوند، نتیجه و لازمه مطلب فوق را، تمثیل نکردن خدا به غیر او دانسته است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۲۸ – ۲،۳

۲ – اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یبقی وجه ربّک ذو الجلل و الإکرام . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

۳ – خداوند ، خواهان توجه انسان به ناپایداری زندگی دنیایی و اقتدار و کرامت جاودان پروردگار هستی

کلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربّک ... فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

پرسش سرزنش آمیز آیه شریفه، در مورد نعمت های انکارناپذیر، درصدد توجه دادن انسان به نعمت هایی است که در آیات پیشین مطرح شده است (از جمله ناپایداری دنیا و بقای اقتدار خداوند).

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – انفطار – ۸۲ – ۸ – ۴

۴ – توجّه به قدرت خداوند ، در صورت نگاری

و ترکیب اجزای بدن انسان مانع تأثیر جاذبه های گناه در او و زمینه ساز پذیرش ربوبیت خداوند است .

ما غرّک . .. فی أیّ صوره ما شاء رکّبک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۴ - ۲

۲ - توجّه به قدرت خداوند بر رویاندن گیاهان و به وجود آوردن چراگاه ها ، مایه منزّه دانستن او از هر عیب و نقص و پیراستن نام او ، از هر وصف ناروا است .

سبّح اسم . .. و الذی أخرج المرعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۵ - ۷

۷ - توجه به عجز انسان در برابر قدرت خداوند ، مانع انکار معاد

أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

جمله <أهلکت مالاً لبداً> (در آیه بعد)، می تواند حاکی از آن باشد که گوینده آن، به این دلیل انفاق ها را اتلاف مال می داند که منکر پاداش پس از مرگ است. در این صورت آیه شریفه، ریشه آن پندار را می زند و می گوید: مگر انسان گمان می کند که کسی قادر نیست او را حیات بخشیده و به او پاداش دهد که می گوید: انفاق هایم مایه اتلاف اموالم شد؟ آری خداوند بر اعاده او قدرتمند است; گرچه انفاق های چنین شخصی در آن روز پاداشی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۲ - ۴

۴ - آگاهی از قدرت خداوند بر آفرینش انسان از خون لخته ، زمینه ساز توجه به او در آغاز هر کار است .

اقرأ باسم

ربّك . .. خلق الإنسن من علق

ذكر قرآن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۴۴ – ۳

۳ – قرآن ، بیدارگر فطرت و یادآور باور ها و شناخت های فطری انسان ها است .

و إنّه لذكر

ذكر قصص انبیا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۱۱۲ – ۹

۹ توجه به داستان پیامبران و سرنوشت اقوام مؤمن و كافر ایشان ، وادار كننده انسان به استقامت وپایداری بر توحید و پرستش خدا

فاستقم كما أُمرت

برداشت فوق ، بر این اساس است كه جمله <فاستقم . ..> بر داستان اقوام گذشته كه در آیات پیشین از آن سخن رفته است تفریع شده باشد.

ذكر قصه آدم(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۶۱ – ۱

۱– ماجرای سجده ملائكه در برابر آدم و نافرمانی ابلیس ، شایسته یاد و یادآوری است

و إذ قلنا للملئكه اسجدوا لأدم فسجدوا إلّا إبليس

برداشت فوق، مبتنی بر این نكته است كه <إذ> متعلق به <اذكر> و یا <اذكروا> مقدّر باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۰ - ۱

۱- سرگذشت سجده ملائکه در برابر آدم و تمرّد ابلیس ، عبرت آموز و شایان توجه است .

و إذ قلنا للملئکه اسجدوا لأدم

<إذ> ظرف برای فعل مقدر مانند <اُذکر> است; یعنی: <یاد کن زمانی را که . ..>. فرمان خداوند به پیامبر(ص) و یا آحاد مردم در مورد یاد کردن داستان سجده برای آدم، گویای سازنده بودن این یادآوری و عبرت

آموزی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۱۶ - ۱

۱ - داستان سجده فرشتگان بر آدم و امتناع ابلیس ، سرگذشتی درخور توجه و درس آموزی

و إذ قلنا للملئکه اسجدوا

<إذ> مفعول فعل محذوف است و به قرینه آیات مشابه، آن فعل <اذکر> (فراگیر و به خاطر داشته باش) می باشد.

ذکر قصه ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۱ - ۱

۱- پیامبراکرم (ص) وظیفه دار یاد کردن سرگذشت ابراهیم (ع) در قرآن

واذکر فی الکتب إبرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۵ - ۱

۱ - یادآوری سرگذشت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر عبدنا إبرهیم و إسحق و یعقوب

ذکر قصه ادریس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۶ - ۱

۱- خداوند ، پیامبر (ص) را به یادکردن سرگذشت ادریس (ع) در قرآن فرمان داد .

واذکر فی الکتب إدریس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۵ - ۲

۲- سرگذشت اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) و صبر و شکیبایی آنان ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و إسمعیل . .. کلّ من الصبرین

برداشت یاد شده مبتنی براین است که نصب <اسماعیل> به وسیله عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

ذکر قصه اسحاق(ع)

جلد - نام سوره -

سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۴۵ – ۱

۱ – یادآوری سرگذشت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر عبدنا إبرهیم و إسحق و یعقوب

ذکر قصه اسماعیل صادق الوعد(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۴ – ۱

۱- پیامبراکرم (ص) مأمور یادکرد سرگذشت اسماعیل صادق الوعد در قرآن

واذکر فی الکتب إسمعیل

درباره این که اسماعیل مذکور در این آیه، آیا فرزند ابراهیم(ع) است یا شخصی دیگر، بین مفسران دو نظر وجود دارد که هر کدام به ادله ای تمسک جسته اند. این نام در قرآن به صورت مطلق بر فرزند ابراهیم(ع) اطلاق شده و در این جا نیز قرینه جدی بر این که اسماعیل <صادق الوعد> شخص دیگری است وجود ندارد.

ذکر قصه اسماعیل(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۵ – ۲

۲- سرگذشت اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) و صبر و شکیبایی آنان ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و إسمعیل . .. کلّ من الصبرین

برداشت یاد شده مبتنی براین است که نصب <اسماعیل> به وسیله عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۴۸ – ۱

۱ – یادآوری سرگذشت اسماعیل ، الیسع و ذاالکفل (علیهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر إسمعیل و الیسع و ذاالکفل

ذکر قصه الیسع(ع)

جلد - نام سوره - سوره -

آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۸ - ۱

۱ - یادآوری سرگذشت اسماعیل ، الیسع و ذاالکفل (علیهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر إسمعیل و الیسع و ذاالکفل

ذکر قصه ایوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۳ - ۱

۱- سرگذشت ایوب (ع) و نیایش او با خدا ، درس آموز و سزاوار یاد ویادآوری است .

و أیّوب إذ نادی ربّه

برداشت یاد شده مبتنی براین است که نصب <أیّوب> به وسیله عامل مقدری، چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۳ - ۱۱

۱۱ - بازگشت و دو چندان شدن خانواده ایوب (ع) ، مایه تذکر و بیداری صاحبان خرد ناب

و وهبنا له أهله . .. رحمه منّا و ذکری لأُولی الألبب

<لُب> به معنای عقل خالص و خرد ناب است (مفردات راغب).

ذکر قصه خضر(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۶۰ - ۴

۴- تلاش موسی (ع) برای یافتن خضر (ع) ، واقعه ای درخور یادآوری و توجّه است .

و إذ قال موسی لفتیه لاأبرح

<إذ> مفعول برای <اُذکر> در تقدیر است.

ذکر قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۷۸ - ۱

۱- داستان داوود و سلیمان ، شایسته یاد و یادآوری است .

و داود و سلیمن إذ یحکمان فی الحرث

برداشت یاد شده مبتنی براین است که <داود> مفعولٌ به برای فعل مقدری،

چون <اذكر> باشد (البته با حذف مضافى مانند <خبر>)؛ يعنى، به ياد آور خبر داوود و سليمان را.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۱۷ - ۴

۴ - توصيه خداوند به پيامبراسلام مبنى بر يادآورى سرگذشت داوود پيامبر ، در دوران سخت رسالت خود

واذكر عبدنا داود

ذكر قصه ذوالكفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۸۵ - ۲

۲- سرگذشت اسماعيل ، ادريس و ذوالكفل (ع) و صبر و شكيبايى آنان ، درس آموز و شايسته ياد و يادآورى است .

و إسمعيل . .. كلّ من الصبرين

برداشت ياد شده مبتنى براين است كه نصب <اسماعيل> به وسيله عامل مقدرى چون <أذكر> يا <أذكروا> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۸ - ۱

۱ - يادآورى سرگذشت اسماعيل ، اليسع و ذاالكفل (عليهم السلام) ، توصيه خداوند به پيامبر (ص)

و اذكر إسمعيل و اليسع و ذاالكفل

ذكر قصه زكريا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۸۹ - ۱

۱- داستان زكريا و فرزند خواهى او ، درس آموز و شايسته ياد و يادآورى است .

و زكريّا إذ نادى

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که نصب <زکریّا> به عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

ذکر قصه سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۷۸ - ۱

۱- داستان داوود و سلیمان ، شایسته یاد و یادآوری است .

و داود و سلیمن إذ

یحکمان فی الحرث

برداشت یاد شده مبتنی براین است که <داود> مفعولٌ به برای فعل مقدری، چون <اذکر> باشد (البته با حذف مضافی مانند <خبر>)؛ یعنی، به یاد آور خبر داوود و سلیمان را.

ذکر قصه عیسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۶ - ۱

۱- توجه ویژه به آیات سرگذشت مریم و تشریح داستان تولد عیسی در قرآن ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (ص)

واذکر فی الکتب مریم

<اذکر> خطاب به پیامبر(ص) است. آن حضرت بدون دستور خاص نیز آیات نازل شده را در قرآن بیان می کرد. هدف از تأکید بر ذکر این آیات، بیان اهمیت ماجرای بارداری مریم به عیسی و تأثیر عمیق آن در جامعه آن روز است.

ذکر قصه لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۵۴ - ۲

۲ - رسالت لوط و مبارزات او با زشت کرداری های قومش ، شایان یاد و یادآوری

و لوطًا إذ قال لقومه

برداشت یاد شده بدان احتمال است که <لوطاً> مفعول <اذکر> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۲۸ - ۳

۳ - سرگذشت لوط (ع) ، در مبارزه بر ضد فحشا ، پندآموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و لوطًا إذ قال

<لوطاً> احتمال دارد که عطف به آیه چهارده باشد و احتمال دارد که مفعول فعل مقدّر <اذکر> باشد. بنابر احتمال دوم،

نکته بالا قابل استفاده است.

ذکر قصه مریم(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۱۶

۱- توجه ویژه به آیات سرگذشت مریم و تشریح داستان تولد عیسی در قرآن ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (ص)

واذکر فی الکتب مریم

<اذکر> خطاب به پیامبر(ص) است. آن حضرت بدون دستور خاص نیز آیات نازل شده را در قرآن بیان می کرد. هدف از تأکید بر ذکر این آیات، بیان اهمیت ماجرای بارداری مریم به عیسی و تأثیر عمیق آن در جامعه آن روز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۱ - ۱

۱- داستان حضرت مریم و پاک دامنی و فرزنددار شدن او ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و التی أحصنت فرجها فنفخنا فیها

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که <التی> منصوب به عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

ذکر قصه موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۶ - ۱،۲

۱- پیامبر (ص) ، موظف به یادآوری سرگذشت موسی (ع) و قومش و به خاطر سپردن آن

و إذ قال موسی لقومه

برداشت فوق مبتنی بر این است که فعل <اذکر> قبل از <إذ> مقدر باشد. بنابراین، آیه خطاب به پیامبر(ص) و بیان وظیفهء آن حضرت است.

۲- سرگذشت موسی (ع) و قومش ، درس آموز و شایسته به خاطر سپردن

و إذ قال موسی لقومه

اینکه خداوند پیامبر(ص) را موظف به یادآوری سرگذشت حضرت موسی(ع) کرده است، حکایت از اهمیت و سودمندی آن دارد و شایسته است انسانها آن را به خاطر بسپارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف -

۱۸ - ۶۰ - ۴

۴- تلاش موسی (ع) برای یافتن خضر (ع) ، واقعه ای درخور یادآوری و توجّه است .

و إذ قال موسی لفتیه لاأبرح

<إذ> مفعول برای <اُذکر> در تقدیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۱ - ۱

۱- پیامبراکرم (ص) وظیفه دار یادکرد سرگذشت حضرت موسی در قرآن

واذکر فی الکتب موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹ - ۲

۲ - تاریخ زندگی موسی (ع) و حوادث آن ، درس آموز و شایان توجه و تأمل برای رهبران و مبلغان دین است .

و هل اتیک حدیث موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۰ - ۱

۱ - سرگذشت مبارزه موسی (ع) با فرعونیان ، شایان توجه و درس آموزی

و إذ نادی ربّک موسی

واژه <إذ> در محل نصب و مفعول برای فعل محذوف است; یعنی، <واذکر إذ نادی. ..> فرمان الهی مبنی بر به خاطر آوردن سرگذشت موسی بیانگر حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۷ - ۱

۱ - سرگذشت موسی و خانواده اش در وادی طور ، شایان ذکر و یادآوری

إذ قال موسی لأهله

<إذ> اسم زمان در محل نصب و مفعولٌ به برای فعل محذوف است; یعنی، <اذکر إذ قال موسی لأهله. ..; زمانی را که موسی به کسانش گفت... به یادآور>.

ذکر قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء

- ۲۱ - ۷۶ - ۲

۲- داستان حضرت نوح ، داستانی درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و نوحًا إذ نادی

برداشت یاد شده مبتنی براین است که <نوحاً> مفعول برای فعل مقدر (هم چون <اذکر> یا <اذکروا>) باشد.

ذکر قصه یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۵ - ۱

۱ - یادآوری سرگذشت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر عبدنا إبرهیم و إسحق و یعقوب

ذکر قصه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۴ - ۱

۱ - مؤمن آل فرعون برای بیدار کردن مردم و انصراف آنان از قتل موسی (ع) ، سرگذشت یوسف پیامبر رایادآور شد .

أتقتلون رجلًا . .. إنّی أخاف علیکم ... و لقد جاءکم یوسف

ذکر قصه یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۷ - ۱

۱- ماجرای ذاالنون (یونس (ع)) ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و ذاالنون إذ ذهب

برداشت یاد شده مبتنی براین است که نصب <ذا النون> به وسیله عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد. گفتنی

است که <النون> به معنای ماهی است و <ذاالنون> لقب برای یونس(ع) است; به این مناسبت که او مدتی در شکم ماهی قرار داشت.

ذکر قضاوت اخروی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲ - ۱۰

۱۰ توجه به قضاوت و داوری خداوند در قیامت

و باور به پاداش و مجازات در آن سرا ، آدمی را به استقامت در راه دین وامی دارد .

لقضی بینهم . .. إنّ کلاًّ لما لیوفینّهم أعملهم ... فاستقم کما أُمرت

ذکر قطع روابط در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۳ - ۴

۴ - توجه به گسسته شدن روابط خانوادگی در قیامت ، مانع از دست زدن انسان به کار های خلاف ، به انگیزه حمایت از خانواده و خویشان

لن تنفعکم أرحامکم و لا أولدکم یوم القیمه

ذکر قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۳ - ۱۰

۱۰ اجتماع حج گزاران ، یادآور جمع شدن انسان ها در قیامت

و اعلموا انکم الیه تحشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۹ - ۶

۶ یاد قیامت و صحنه های بررسی اعمال در آن ، زمینه ساز رعایت تقوا و ترس از خداوند

و اتقوا اللّه . .. یوم یجمع اللّه الرسل

چنانچه <یوم> مفعول برای <اذکروا> باشد، جمله <اذکروا یوم . ..> پس از <اتقوا اللّه> می تواند اشاره به علتی از علل لزوم تقوا و ترس از خدا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۲ - ۲

۲ یاد آوری رخداد قیامت هشداری به مشرکان وافترا زنندگان به خداوند

و یوم نحشرهم جمیعا ثم نقول للذین أشرکوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۸ - ۳

۳ یادآوری قیامت، از روشهای قرآن

برای انذار و تبلیغ است.

کذلک یجعل الله الرجس علی الذین لا یؤمنون . .. و یوم یحشرهم جمیعا

<یوم>، ظرف و متعلق به فعلی محذوف مانند <اذکر> است. یعنی آن روز را به مردم یادآوری کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۶ - ۱

۱ - آخرت اندیشی و یاد مستمر قیامت ، از اوصاف ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)

إنّا أخلصنهم بخالصه ذکری الدار

<خالصه> موصوف برای صفت مقدر (چون خصله) و یا صفت است. <باء> آن برای سببیت و عبارت <ذکری الدار> نیز بیان برای <خالصه> می باشد. بر این اساس پیام آیه چنین خواهد بود: ما با خصلت و صفت خالص و بی شائبه که عبارت است از آخرت اندیشی آنان را خالص ساختیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۹۷ - ۲۴

۲۴ توجه یافتن به مرگ و قبر و قیامت و آمادگی برای آنها ، فلسفه وجود حج و اختصاص آن به خداوند

و للّه علی الناس حج البیت

امام صادق (ع): . .. و اعلم بانّ اللّه تعالی لم یفترض الحجّ و لم یخصّه من جمیع الطاعات بالاضافه الی نفسه بقوله عزّ و جلّ <و للّه علی النّاس حج البیت ... > ... الاّ للاستعداد و الاشاره الی الموت و القبر و البعث و القیامه ... .

مصباح الشریعه، ص ۴۹ ; بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۱۲۵، ح ۱.

ذکر کبریایی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۳ - ۲،۳

۲ – به بزرگی

یاد کردن خداوند و اظهار توحید ربوبی او ، از نخستین برنامه های رسالت پیامبر (ص)

و ربّک فکبّر

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که مقصود از <فکبر> به بزرگی یاد کردن خداوند در میان مردم باشد; مثلاً بگوید: اللّه أکبر و. .. .

۳ - لزوم بزرگ شمردن خداوند و به بزرگی یاد کردن او

و ربّک فکبّر

ذکر کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۲۸ - ۲،۳

۲ - اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یبقی وجه ربّک ذو الجلل و الإکرام . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

۳ - خداوند ، خواهان توجه انسان به ناپایداری زندگی دنیایی و اقتدار و کرامت جاودان پروردگار هستی

کلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربّک ... فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

پرسش سرزنش آمیز آیه شریفه، در مورد نعمت های انکارناپذیر، درصدد توجه دادن انسان به نعمت هایی است که در آیات پیشین مطرح شده است (از جمله ناپایداری دنیا و بقای اقتدار خداوند).

ذکر کوتاهی زندگی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۱۴ - ۵

۵ - توجه انسان در دنیا به ناپایداری عمر خویش ، دارای نقشی اساسی در گرایش او به دین الهی

قل إن لبثتم إلّا قليلًا لو أنّكم كنتم تعلمون

تعبير <لو أنّكم كنتم تعلمون>

می رسانـد که اگر انسان در زنـدگی دنیوی، به ناپایـداری آن توجه داشـته باشـد، راهی را انتخاب خواهـد کرد که به دوزخ و پشیمانی منتهی نشود. آن راه، همان گردن نهادن به شریعت و آیین الهی است.

ذکر کیفر اخروی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۰ – ۵

۵ – توجه به کیفر بی چون و چرای گناه کاران در قیامت ، بازدارنده خلق از کفر و تکذیب نعمت های خداوند

فیومئذ لایسل عن ذنبه . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

برداشت یـاد شـده بر این اسـاس است که خداونـد پس از بیـان راه نداشـتن چون و چرا در برنامه های قیامت برای گناهکاران، خلق را به پرهیز از تکذیب نعمت ها توجه داده است.

ذکر کینه شیاطین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۵۰ – ۲۴

۲۴– آدمیان همواره نسبت به کنیه و عداوت شیاطین با آنان توجه داشته باشند و از اطاعت آنان به پرهیزند .

أفتتّخذونه و ذرّیّته أولیاء من دونی و هم لکم عدوٌّ

ذکر گمراهی انسانها

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – تین – ۹۵ – ۷ – ۴

۴ – توجّه به آفرینش نیکوی انسان ها و سـقوط و انحراف برخی از آنان ، دسـتاویزی برای تکـذیب دین و کیفر های اخروی ، باقی نمی گذارد .

فما یکذّبک بعد بالدین

حرف <فاء> در <فما یکذّبک> و نیز کلمه <بعد>، این آیه را بر آیات پیشین، تفریع کرده است; یعنی، آیا وجود کسانی

که در <أحسن تقویم> بوده و خود را به <أسفل سافلین> سقوط داده

اند; دلیل ضرورت دین برای پیشگیری از آن سقوط و ضرورت روز جزا، برای کیفر آن منحرفان نیست؟!

ذکر گواهان عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۹ - ۱

۱- انسان ، وظیفه دار توجه به نظارت گواهان الهی در هر عصری بر اعمالش

و یوم نبعث فی کلّ أُمّه شهیدًا

تکرار مضمون <یوم نبعث . ..> در ضمن چند آیه و نیز در تقدیر بودن <اذکر> یا <اذکروا> بیانگر اهمیت موضوع است.

ذکر گواهی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۶ - ۱۷

۱۷ یعقوب (ع) برای واداشتن فرزندانش به پایبندی به سوگند و پیمانشان ، آنان را متوجه نظارت و شهادت خدا کرد .

الله علی ما نقول وکیل

از جمله <الله . ..> در صورتی که آن را جمله ای خبری بدانیم ، برداشت فوق استفاده می شود.

ذکر لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱۲

۱۲- برشمردن لطف و عنایت های مکرر خداوند درگذشته عمر ، زمینه جلب رحمت و لطف الهی و از آداب دعا است .

قال ربّ . .. لم أکن بدعائک ربّ شقیًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۲ - ۱۰

۱۰ - لزوم توجه همیشگی انسان به امداد ها و الطاف خداوند در حق وی

قلیلاً ما تذکّرون

لحن آمیخته با سرزنش جمله <قلیلاً ما. ..> می رساند که خداوند خواهان توجه همیشگی انسان به او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰

- ضحی - ۹۳ - ۳ - ۳

۳ - توجّه پیامبر (ص) ، به ربوبیت و عنایت ویژه خداوند به او ، مایه اطمینان آن حضرت به قطع نشدن ارتباط الهی با او است .

ما ودّعک ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۲ - ۸

۸ - توجّه به عنایت های خداوند در رفع مشکلات رسالت ، مایه اطمینان پیامبر (ص) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . .. و وضعنا عنک وزرک

ذکر ماشاءالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۹ - ۱۰

۱۰- گفتن < ما شاء اللّه لاقوّه إلاّ باللّه > به هنگام مشاهده نعمت ها ، کاری شایسته و لازم است .

و لولا إذ دخلت جنّتک قلت ما شاء اللّه لاقوّه إلاّ باللّه

ذکر مالکیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۲ - ۹

۹- واهمه داشتن از غیر خداوند با توجه به وحدانیت و مالکیت انحصاری او بر جهان امری شگفت آور و غیر منطقی است .

إنما هو إله وحد . .. و له ما فی السموت و الأرض ... أفغیر الله تتّقون

همزه <أفغیر الله>، استفهام انکاری بوده و متضمن معنای تعجب است و تعجب در جایی رخ می دهد که کاری غیر طبیعی و غیر متداول باشد. اینکه پس از یادآوری <إنما هو إله واحد> و <له ما فی السماوات و الأرض> با شگفتی اظهار می دارد: <أفغیر الله تتّقون>، نکته فوق قابل

استفاده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۷۴ – ۳

۳– توجه به مالکیت و قدرت مطلقه خدا و ناتوانی موجودات در برابر او ، مستلزم تشبیه نکردن او به غیر است .

و یعبدون من دون الله ما لایملك . .. فلاتضربوا لله الأمثال

عمـده ترین موضوعی که از آیات قبل اسـتفاده شـد، مالکیت و قـدرت مطلق الهی و نفی هرگونه مالکیت و قـدرت از خدایان دروغین مشرکان است و در این آیه خداوند، نتیجه و لازمه مطلب فوق را، تمثیل نکردن خدا به غیر او دانسته است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – شوری – ۴۲ – ۳۸ – ۱۲

۱۲ – اهل ایمان ، به مالکیت حقیقی خداوند بر امکانات دنیایی بشر توجه دارند .

و ممّا رزقنهم ینفقون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – جاثیه – ۴۵ – ۱۳ – ۶

۶ – لزوم توجه انسـان به مالکیت مطلق خداونـد بر جهان هستی و پرهیز از غفلت و غرور به هنگام بهرهوری از طبیعت و مظاهر آن

جمیعًا منه

تـذکّر خداونـد به این که همه هستی از او است پس از این که جهـان را مسـخّر انسـان یـاد کرده است می رسانـد که انسـان با حاکمیت بر جهان، زمینه غرور و غفلت از خداوند را دارد. و تأکید <جمیعاً منه> درصدد از میان بردن این غفلت است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – لیل – ۹۲ – ۱۴ – ۶

۶ – توجّه به مالکیت خداوند بر دنیا و آخرت و حوادث آنها ، وادار سازنده انسان

به جدی گرفتن هشدار های عذاب

و إنّ لنا للأخره و الأُولی . فأنذرتکم نارًا تلظّی

ذکر مبدأ خلقت انسانها

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – معارج – ۷۰ – ۳۹ – ۴

۴ – توجه به مبدأ پیدایش بشر و سیر تکوین او ، راهنمای انسان ها به مسأله معاد

إنّا خلقنهم ممّا یعلمون

مطلب یاد شده، از یادآوری مسأله پیدایش بشر برای منکران قیامت استفاده می شود.

ذکر محدوده مسؤولیت رهبران دینی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۵۶ – ۵

۵– توجّه رهبران الهی به نداشتن مسؤولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انـذار و تبشـیر ، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن یؤمنوا . .. و ما نرسل المرسلین إلاّ مبشّرین و منذرین

ذکر مخلصان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۱ – ۳

۳– یاد کرد و تجلیل از پیامبران و اسوه های خلوص ، از روش های هدایتی قرآن

ذکر رحمت ربّک . .. واذکر ... واذکر ... واذکر

ذکر مدبر انسان ها

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۲۳ – ۹

۹ – توجّه به وابستگی آفرینش ، تدبیر ، هدایت ، مرگ و قبر انسان به خداوند ، زمینه ساز انجام دادن تکالیف الهی

من نطفه خلقه . .. ثمّ أماته فأقبره ... کلاّ لمّا یقض ما أمره

ذکر مدیریت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – عنکبوت – ۲۹ – ۶۳

۱۳ - توجه به خالقیت ، رازقیت و مدیریت خدا ، زمینه ساز حمد او است .

و لئن سألتهم من خلق . .. و سخّر ... اللّه یبسط الرزق ...و لئن سألتهم من نزّل ...

ذکر مربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۲ - ۷

۷- لزوم یادکرد انسان از پروردگار و مربی خویش

بل هم عن ذکر ربّهم معرضون

توبیخ کافران، به دلیل روی گردانی از یاد پروردگار، مشعر به این معنا است که انسان به حکم عقل باید از یاد پروردگار و مربی خویش غفلت نورزد.

ذکر مربی آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۸ - ۷

۷- توجه به ربوبیّت الهی و نقش آفرینی آن بر در و دیوار وجود ، دارای نقشی مهم و گرایش به توحید است .

لکنّا هو اللّه ربّی و لاأشرک بربّی أحدًا

مؤمن به ربوبیّت خدا است و از این تکرار استفاده می شود که توجه به صفت ربوبیّت در میان دیگر صفات الهی، اثری خاص در پرهیز از شرک دارد.

ذکر مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۵ - ۸

۸ خداوند جوامع کفرپیشه را به اندیشه در امکان نزدیک بودن مرگ و هلاکتشان فراخواند .

أو لم ينظروا فی . .. أن عسی أن یکون قد اقترب أجلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۳ - ۹

۹ - توجّه به وابستگی آفرینش ، تدبیر ، هدایت ، مرگ و قبر انسان به خداوند ، زمینه

ساز انجام دادن تکالیف الهی

من نطفه خلقه . .. ثمّ أماته فأقبره ... کلاّ لمّا یقض ما أمره

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۴۳ – ۷

۷ پیکار احد ، کارزاری سخت و مجسّم کننده مرگ در دیده پیکارگران مسلمان

و لقد کنتم تمنّون الموت . .. فقد رایتموه و انتم تنظرون

۱ مفسران برآننـد که آیه شـریفه درباره نبرد احـد نازل شده است. ۲ چون خداونـد از رویـارویی و درگیر شـدن با کافران، به دیدن مرگ تعبیر کرده است، معلوم می شود که کارزاری سخت بوده که ورود به آن، مساوی دیدن مرگ بوده است.

ذکر مشیت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۶۹ – ۳

۳– موسی (ع) در عین تعهّد به خضر ، از یاد خدا و نقش مشیّت الهی در کار ها ، غافل نبود .

ستجدنی إن شاء اللّه صابرًا

ذکر معاد

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – شعراء – ۲۶ – ۶ – ۴

۴ – معاد ، موضوعی بس مهم و در خور توجه

أنبؤا ما کانوا به یستهزءون

واژه <نبأ> به خبر و حادثه ای اطلاق می شود که مهم و شایان توجه باشد.

ذکر معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۳ - ۹

۹ - قرار گرفتن کوه طور بر بالای سر بنی اسرائیل معجزه و رخدادی شایسته به یادداشتن

و إذ أخذنا میثقکم و رفعنا فوقکم الطور

<إذ> مفعول برای فعل <اذکروا> در آیه ۴۷ است.

جلد - نام سوره

- سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۱ - ۸

۸ قرار گرفتن کوه بر فراز سر بنی اسرائیل ، معجزه و رخدادی شایسته به یاد داشتن

و إذ نتقنا الجبل فوقهم کأنه ظله

<إذ> متعلّق به فعل مقدّر <اذکروا> است.

ذکر معجزه کوه طور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۹۳ - ۱۰

۱۰ - قرار گرفتن کوه طور بر بالای سر بنی اسرائیل ، معجزه و رخدادی شایسته به یادداشتن

و إذ أخذنا میثقکم و رفعنا فوقکم الطور

<إذ> مفعول برای فعل مقدر <أذکروا> می باشد و بر این اساس برداشت فوق استفاده می گردد.

ذکر مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۴۴ - ۷

۷ - یاد امت های هلاک شده و تکذیب گرانبیا در داستان ها ، تنها اثر بر جای مانده از آنها در تاریخ

و جعلنهم أحادیث

<أحادیث> جمع <اُحدوثه>است. <اُحدوثه> نیز به داستان های شگفتی گفته می شود که با آب و تاب نقل شده و با ولعی خاص شنیده می شود.

ذکر ممانعت از مسجدالحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۵ - ۵

۵- امتنان الهی بر شرکت کنندگان در < عمره القضا > ، با یادآوری ممانعت مکیان از ایشان در سفر حدیبیه *

هم الذین کفروا و صدّوکم عن المسجدالحرام و الهدیَ معکوفًا

برداشت بالا بدان احتمال است که آیه شریفه خطاب به مؤمنانی باشد که در سال هفتم هجری (یک سال پس از صلح حدیبیه) برای انجام عمره وارد مسجدالحرام شدند. در چنین شرایطی

خداوند، موقعیت دشوار گذشته رابه یاد ایشان آورد تا نعمت ها را از یاد نبرند.

ذکر منشأ امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۸۶ - ۶

۶- لزوم توجه انسان به خدایی بودن امکانات خویش و جاودان نشمردن آن

و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک

برداشت فوق با استفاده از مفهوم اولویت آیه است؛ زیرا آن جا که وحی از پیامبر(ص) قابل سلب باشد، سایر نعمتها از دیگران به طریق اولی امکان سلب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۳۳ - ۵

۵ - لزوم توجه به خدایی بودن امکانات مادی و نعمت های طبیعی

و اتّقوا الذی أمدّکم . .. أمدّکم بأنعم و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۷ - ۱۱

۱۱ - توجه به عاریه و خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ای برای پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و أنفقوا ممّا جعلکم مستخلفین فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۰ - ۹

۹ - توجه به خدا دادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و ما لکم ألاّتنفقوا . .. و للّه میرث السموت و الأرض

از اهداف یادآوری خدادادی بودن امکانات و دارایی ها در مقام بیان لزوم انفاق ، تسـهیل امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در میان انسان ها است.

ذکر منشأ تعلم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – علق – ۹۶

- ۴ - ۵

۵ - توجه به وابستگی تمام آموخته ها به خداوند ، مایه اطمینان پیامبر (ص) به توانایی بر عمل به وظیفه دریافت و قرائت قرآن

اقرأ . .. الذی علّم بالقلم

با توجّه به <امّی> و بی سواد بودن پیامبر(ص) تا زمان بعثت، خداوند پس از فرمان دادن آن حضرت به قراءت، خود را معلم تمام اهل قلم معرفی کرده است تا آن حضرت را به امدادهای خویش امیدوار سازد.

ذکر منشأ روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۰ - ۵

۵- توجه به نقش اصلی مشیت و تقدیر خدا در روزی انسان ها ، زمینه ساز اجتناب از بخل و افراط در انفاق به بخشش همه اموال و داراییهاست .

و لاتجعل یدک مغلوله إلی عنقک . .. إن ربّک یبسط الرزق لمن یشاء

جمله <إن ربّک. ..> در مقام تعلیل برای جمله <و لاتجعل یدک...> است. بنابراین مفهوم آیه چنین می شود: خداوند روزی رسان است، پس نباید از ترس تهیدستی، بخل ورزید و انفاق نکرد.

ذکر منشأ شرح صدر محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۱ - ۴

۴ - توجّه به خدادادی بودن شرح صدر ، مایه اطمینان پیامبر (ص) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . .. ألم نشرح لک صدرک

هدف از استفهام در <ألم نشرح. ..> که برای تقریر است با توجّه به ارتباط آن با محتوای سوره قبل، توجّه دادن پیامبر(ص) به نعمت هایی است که نشان محبوب بودن او

نزد خداوند است تا نگرانی های احتمالی آن حضرت از میان برود.

ذکر منشأ نزول قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴ - ۳

۳- توجه به مبدأ نزول قرآن زمینه تذکرپذیری و پندگرفتن از آن است .

تذکره لمن یخشی . تنزیلًا ممّن خلق الأرض والسموت العلی

گاهی برای بیان علت، از حال استفاده می شود. <تنزیلًا> که حال برای قرآن است بیانگر علت <تذکره بودن> آن است; یعنی، قرآن به دلیل صدور از ناحیه خداوند، برای تذکردادن کاملاً شایسته است.

ذکر منشأ نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۷ - ۵

۵ - همواره باید نعمت های گذشته و حال را وابسته به خواست خداوند دانست .

و لقد مننّا علیک مرّه أُخری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۳۳ - ۵

۵ - لزوم توجه به خدایی بودن امکانات مادی و نعمت های طبیعی

و اتّقوا الذی أمدّکم . .. أمدّکم بأنعم و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۴۰ - ۱۱

۱۱ - توجه دائمی سلیمان (ع) به خدایی بودن امکانات خویش

فلمّا رءاه مستقرًّا عنده قال هذا من فضل ربّی

از آیه یاد شده و نیز آیات پیشین استفاده می شود که سلیمان در اوج قدرت و شوکت نیز، از یاد خدا غافل نبوده، او را یاد می کند و بر نعمت های او سپاس می گزارد.

ذکر مواعظ بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص -

۱۳ - ۷۶ - ۲۸

۱۳ - رفتار ناصحانه قوم قارون با وی ، امری شایان توجه و یادآوری است .

إذ قال له قومه لاتفرح

<إذ> در محل نصب و مفعول برای فعل محذوف است; یعنی، <اذکروا إذ قال له قومه. ..>.

ذکر مواعظ لقمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۳ - ۱

۱ - مواعظ لقمان به پسرش ، شایسته یادآوری است .

و إذ قال لقمن لإبنه و هو یعظه

بنابراین احتمال که <إذ> متعلق به <اُذکر> مقدر باشد، این نکته به دست می آید.

ذکر مؤاخذه اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۶۲ - ۱

۱ - صحنه روبه رو شدن اهل شرک با مؤاخذه خداوند در روز رستاخیز ، صحنه ای شایان توجه و یادآوری

و یوم ینادیهم فیقول أین شرکاءی

<یوم> در <یوم ینادیهم> مفعول برای فعل محذوف <اذکر> است; یعنی، <اذکر یوم ینادیهم. ..>.

ذکر مؤاخذه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۶۵ - ۱

۱ - مواجه شدن اهل شرک با بازخواست خداوند در روز رستاخیز ، امری قابل توجه و شایان یادآوری

و یوم ینادیهم

<یوم> در <یوم ینادیهم> مفعول برای <اذکر> محذوف است; یعنی، <و اذکر یوم ینادیهم. ..>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۴ - ۱

۱ - صحنه روبه رو شدن اهل شرک با مؤاخذه خداوند در روز رستاخیز ، صحنه ای شایان توجه و یادآوری

و یوم ینادیهم فیقول أین شرکاءی

<یوم> در <یوم ینادیهم> مفعول برای فعل محذوف <اذکر>

است; یعنی، <اذکر یوم ینادیهم. ..>.

ذکر ناپایداری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۵ - ۸

۸- انسان ، به زوال پذیری نعمت های مادّی ، باید توجه داشته باشد و به آنها مغرور نشود .

فقال . .. أنا أکثر منک مالاً و أعزّ نفرًا ... و هو ظالم لنفسه قال ما أظنّ أن تبی

ذکر ناپایداری رفاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۴۶ - ۴

۴ - توجه به ناپایداری رفاه و امنیت ، زمینه ساز گرایش به تقوا و پیروی از انبیا

فاتّقوا اللّه و أطیعون . .. أتترکون فی ما ههنا ءامنین

ذکر ناپایداری زندگی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۴۵ - ۸

۸- توجه به سرعت زوال زندگی دنیا ، مایه هشدار و عبرت رفاه مندان و دنیاطلبان است .

واضرب لهم مثل الحیوه الدنیا کماء أنزلنه . .. تذروه الریح

بـا توجه به ارتباط آیه با آیات قبل که در زمینه نشان دادن انـدیشه های رفاه منـدان مغرور و فرجام آنان بود، نکته بالا فهمیـده می شود.

ذکر ناپایداری زیباییهای مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸ - ۵

۵- توجه به ناپایداری زیبایی ها و مواهب زمین ، زمینه ساز عدم گرایش انسان ها به مظاهر دنیا است .

إنّا جعلنا ما على الأرض زینه . .. و إنّا لجعلون ما علیها صعیدًا جرزًا

هدف از بیان فرجام زمین و توجه دادن آدمیان به ناپایداری مواهب آن، پس از

طرح مسئله آزمون، این است که انسان ها، به آن دل نبندند و رسیدن به آن را هدف خویش قرار ندهند.

ذکر ناپایداری فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۸ - ۳

۳ - لزوم توجه انسان به ناپایداری مال و فرزند و فریفته نشدن به آنها

یوم لاینفع مال و لابنون

ذکر ناپایداری مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۸ - ۳

۳ - لزوم توجه انسان به ناپایداری مال و فرزند و فریفته نشدن به آنها

یوم لاینفع مال و لابنون

ذکر ناظران عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۵ - ۴

۴ توجه انسان به نظارت خدا و رسول و مؤمنان بر اعمالش ، بازدارنده او از خطا و تشویق کننده به نیکیهاست .

قل اعملوا فسیری اللّه عملکم و رسوله و المؤمنون

ذکر نام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۱،۶

۱ - به زبان آوردن نام خداوند ، درست کاری و مایه نجات است .

قد أفلح من . .. و ذكر اسم ربّه

ذكر دو نوع است: ذكر بـا قلب و ذكر بـا زبان (مفردات راغب) و مراد از آن در آيه شـريفه به قرينه كلمه <اسم> ذكر با زبان است.

۶ – ياد نام و اوصاف خداوند ، سوق دهنده انسان به عبادت و نماز است .

و ذكر اسم ربّه فصلّى

ذكر نجات بنى اسرائيل

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱ – بقره –

۲ - ۴۹ - ۳

۳ - نجات از چنگال فرعونیان و عـذاب های ایشان ، خاطره ای برای بنی اسـرائیل ، که شایسـته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن است . *

و إذ نجینکم من ءال فرعون یسومونکم سوءالعذاب

<إذ نجیناکم> عطف بر <نعمتی> در آیه ۴۷ است و در حقیقت مفعول برای <اذکروا> می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۶ - ۶

۶- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، نعمت چشمگیر و به یاد ماندنی خداوند بر آنان بود .

إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم من ءال فرعون

ذکر نظارت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۵ - ۴

۴ توجه انسان به نظارت خدا و رسول و مؤمنان بر اعمالش ، بازدارنده او از خطا و تشویق کننده به نیکیهاست .

قل اعملوا فسیری اللّه عملکم و رسوله و المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲ - ۱۷

۱۷ توجّه و باور به آگاهی و نظارت خداوند بر اعمال و رفتار انسانها ، موجب پایداری و استقامت در راه دین است .

فاستقم کما أُمرت و من تاب معک . .. إنه بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۶ - ۱۷

۱۷ یعقوب (ع) برای واداشتن فرزندانش به پایبندی به سوگند و پیمانشان ، آنان را متوجه نظارت و شهادت خدا کرد .

الله علی ما نقول وکیل

از جمله <الله

>.. . در صورتی که آن را جمله ای خبری بدانیم ، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۲۹ – ۱۹

۱۹ – لازم است که انسان ، به نظارت دقیق خداوند بر اَعمال او ، توجه داشته باشد .

ألم تر أنّ اللّه . .. و أنّ اللّه بما تعملون خبیر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – محمد – ۴۷ – ۲۶ – ۱۴

۱۴– توجه به علم و نظارت الهی ، مانع تلاش های پنهانی انسان علیه دین

و اللّه یعلم إسرارهم

علم الهی، از آن جهت به منافقان تذکر داده شده تا آنان، با توجّه به این حقیقت، دست از خلاف کاری بردارند.

ذکر نظارت محمد(ص)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۰۵ – ۴

۴ توجه انسان به نظارت خدا و رسول و مؤمنان بر اعمالش ، بازدارنده او از خطا و تشویق کننده به نیکیهاست .

قل اعملوا فسیری اللّه عملکم و رسوله و المؤمنون

ذکر نظارت مؤمنان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۰۵ – ۴

۴ توجه انسان به نظارت خدا و رسول و مؤمنان بر اعمالش ، بازدارنده او از خطا و تشویق کننده به نیکیهاست .

قل اعملوا فسیری اللّه عملکم و رسوله و المؤمنون

ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۲ - ۱۳

۱۳ توجه و باور به خدادادی بودن نعمت ها ، بر انگیزنده انسان ها به پرستش

خداوند است .

اعبدوا ربکم الذی . .. أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

از اینکه خداوند برای ایجاد روحیه پرستش در بندگان، آنان را متوجه نعمتهای الهی می کند، برداشت فوق بدست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۰ - ۲،۱۲

۲ - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را همواره به خاطر داشته باشند .

یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

۱۲ به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن ، هدف از ضرورت یاد کردن و به خاطر داشتن نعمتهاست .

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

توصیف <نعمت> به اینکه خداوند آن را عطا فرموده (أنعمت علیکم)، به این حقیقت اشاره دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن منعم; یعنی، یاد کردن نعمت باید ملازم با دیدن خدا در ورای هر نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۷ - ۳،۹

۳ - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را یاد کنند و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

یبنی إسرائیل اذکروا نعمتی

۹ - به خاطر داشتن نعمت برتری بنی اسرائیل بر همگان ، سفارش و توصیه خداوند به آنان

اذکروا نعمتی . .. أنی فضلتکم علی العلمین

عطف <أنی فضلتکم> بر <نعمتی> اقتضا می کند که: <أنی فضلتکم> نیز مفعول <اذکروا> باشد; یعنی: اذکروا . .. أنی فضلتکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۲ - ۳

۳ - خداوند ، از بنی اسرائیل خواست

تا نعمت های او را یاد کرده و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

یبنی إسرءیل اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۲۵ – ۶

۶ – تعیین خانه خدا برای حضور مردم و تأکید بر حفظ امنیت حاضران در آن محیط ، از نعمت های الهی و شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ جعلنا البیت مثابه للناس و أمناً

<إذ> مفعول برای <اذکروا> (به یاد داشته باشید) است و لام در <للناس> حکایت از آن دارد که قرار دادن کعبه برای حضور پیاپی مردم در جهت منافع آنان است، که از آن در برداشت، به نعمت تعبیر شده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – اعراف – ۷ – ۲۶ – ۱۱

۱۱ برشمردن نعمتها و ترغیب به تقوا، از رهنمودهای پندآمیز خداوند

ذلک من ءایت الله لعلهم یذکرون

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از <آیات الله> جملات قرآن و محتوای آنها باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۲۳ – ۲۶

۲۶ باور به ربوبیت خدا و توجه به احسان ها و نعمت های او ، زمینه ساز پرهیز از گناهان است .

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۹۰ – ۱۹

۱۹ برخورداران از نعمت و عزت و مکنت ، باید به خدادادی بودن آنها توجه داشته و بدان اقرار کنند .

قد منّ الله علينا إنه من يتّق و يصبر فإن الله لايضيع أجر المحسنين

جلد -

نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۱۰۱ – ۲۶

۲۶ یاد کردن از نعمت های خداوند و ستایش کردن او با صفاتی شایسته ، از آداب دعا به درگاه اوست .

رب قد ءاتیتنی من الملک . .. فاطر السموت و الأرض ... توفنی مسلمًا و ألحقنی بالصل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – ابراهیم – ۱۴ – ۶ – ۷،۸

۷- نجات از نظام اجتماعی ظالمانه ، نعمتی الهی و شایسته به خاطر سپردن است .

اذکروا نمعه الله علیکم إذ أنجکم من ءال فرعون یسومونکم

۸- روز نجات بنی اسرائیل از نظام ظالمانه فرعونیان ، از < ایام الله > است .

و ذکّرهم بأیّم الله . .. و إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم م

کلمه <اذکروا> در این آیه می تواند از مصداقهای تذکر به <أیام الله> باشد که موسی(ع) مأمور به ابلاغ آن بود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۱۳ – ۱۰

۱۰ – بازگو کردن نعمت های الهی ، امری لازم در جهت شکرگزاری

ثمّ تذکروا نعمه ربّکم . .. و تقولوا سبحن الذی سخّر لنا هذا

در آیه شریفه پس از مسأله یادآوری و شکر نعمت الهی، بازگو کردن آن طلب شده است. (و تقولوا...). از این نکته استفاده می شود که بازگو کردن نعمت از مراحل اساسی شکر آن است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۱۴ – ۱

۱ – انسان های متذکر و متوجه به نعمت های الهی و تدبیر خداوندی ، معترف به

معاد و رستاخیز

و تقولوا سبحن الذی سخّر لنا هذا . .. و إنّا إلی ربّنا لمنقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ضحی - ۹۳ - ۱۱ - ۳،۴

۳ - برخورداری از جای امن ، هدایت و ثروت ، نعمت های الهی و سزاوار باز گو کردن برای دیگران است .

فاوی . .. فهدی ... فأغنی ... و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

۴ - صاحبان نعمت ، باید هنگام باز گو کردن نعمت ها ، به وابستگی آنها به خداوند ، معترف باشند .

بنعمه ربّک فحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۱ - ۳

۳ - شرح صدر و تحمّل سختی ها ، نعمتی الهی و سزاوار باز گو کردن و اظهار خرسندی است .

و أمّا بنعمه ربّک فحدّث . بسم اللّه الرحمن الرحیم . ألم نشرح لک صدرک

به گفته بسیاری از فقهای امامیه، این سوره، دنباله سوره قبل و متّحد با آن است. بر این اساس مفاد آیه شریفه، اعتراف به یکی از نعمت هایی است که آخرین آیه سوره قبل، به باز گو کردن آنها توصیه داشت. در این دیدگاه، جمله <بسم اللّه الرحمن الرحیم> ارتباط را قطع نمی کند؛ بلکه برخی از فقها، ترک آن را در نماز مجاز می دانند.

ذکر نعمت ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۸ - ۲

۲ - لزوم توجه انسان به اهمیت نعمت ایمان و الهی بودن آن

و لکنّ اللّه حبّب إلیکم الإیمن . .. فضلاً من اللّه و نعمه

ذکر نعمت بیان

فیش

۲۰ – بلد – ۹۰ – ۹ – ۴

۴ – توجه به خدادادی بودن نعمت بیان و ابزار آن ، مایه یقین به آگاهی خداوند از نیت ها ، افکار و دانسته های انسان است .

أیحسب أن لم یره أحد . ألم نجعل له ... و لسانًا و شفتین

ذکر نعمت چشم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – بلد – ۹۰ – ۸ – ۴

۴ – توجّه به خدادادی بودن نعمت بینایی ، مایه یقین به پنهان نبودن چیزی از خداوند است .

أیحسب أن لم یره أحد . ألم نجعل له عینین

مطرح کردن نعمت بینایی در پی سرزنش کسانی که به آگاهی خداوند توجه ندارند نوعی استدلال بر علم خداوند است. به این بیان که انسان باید خداوند را آگاه تر از خود بداند; زیرا او ابزار این آگاهی را در اختیار وی قرار داده است.

ذکر نعمت خوشنامی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – شرح – ۹۴ – ۴ – ۷

۷ – توجّه پیامبر (ص) ، به خدادادی بودن نعمت خوش نامی ، مایه اطمینان آن حضرت به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . .. و رفعنا لک ذکرک

ذکر نعمت در بهشت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – طور – ۵۲ – ۱۸ – ۵

۵ – یاد نعمت ها و تعظیم عطایای خداوند ، نقل مجلس انس متقین ، در بهشت *

فكهين بما ءاتيهم ربّهم

در معناى <فاكهين> گفت و گوهاى دوستانه در مجالس انس آورده شده است.

ذكر نعمتهاى خدا

جلد

- نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۱ - ۱۲

۱۲ لزوم یادآوری نعمت های الهی

و اذکروا نعمت اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷ - ۱،۱۱

۱ مؤمنان ، موظف به یادآوری نعمت ها و پیمان های الهی

و اذکروا نعمه اللّه علیکم و میثقه

۱۱ یادآوری نعمت ها و پیمان های الهی ، زمینه تقواپیشگی است . *

و اذکروا نعمه اللّه . .. و اتقوا اللّه

فرمان به یادآوری نعمتها و پیمانهای الهی و سپس امر به تقوا، بیانگر آن است که یاد نعمتها و پیمانهای الهی، نقش مؤثری در نیل به تقوا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱ - ۱،۶

۱ یادآوری و توجه به نعمت های الهی ، از وظایف مؤمنان

یأیها الذین ءامنوا اذکروا نعمت اللّه علیکم

۶ یادآوری و توجه به نعمت های خداوند ، زمینه تقواپیشگی و توکل بر او

اذکروا . .. و اتقوا اللّه و علی اللّه فلیتوکل المؤمنون

امر به تقوا و توکل پس از بیان لزوم یاد کردن نعمتها، بیانگر این معناست که یاد کردن نعمتها در نیل به تقوا و توکل بر خدا نقشی مؤثر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ – مائده – ۵ – ۱۱۰ – ۲،۳،۴

۲ حضرت مسیح (ع) ، وظیفه دار یاد کرد نعمت های ارزانی شده بر وی و مادرش مریم

اذ قال اللّه یعیسی ابن مریم اذکر نعمتی علیك و علی ولدتك

۳ آدمی ، وظیفه دار یادکرد و فرادید

داشتن نعمتهایی که خداوند به وی و نزدیکانش ارزانی داشته است .

اذ قال اللّه یعیسی ابن مریم اذکر نعمتی علیک و علی ولدتک

۴ خداونـد ، در روز قیـامت و در مجمع پیـامبران ، نعمت هـای ارزانی شـده به عیسـی و مادرش مریم رابه وی یادآوری خواهد کرد .

یوم یجمع اللّه الرسل فیقول . .. اذ قال اللّه یعیسی ابن مریم اذکر نعمتی علیک و عل

کلمه <اذ> در <اذ قال اللّه> بدل اشتمال برای کلمه <یوم . ..> می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۱۶،۱۷،۱۸،۱۹،۲۰

۱۶ هود (ع) به منظور ایجـاد زمینه رسـتگاری در قوم خویش آنان را به یادآوری دو نعمت بزرگ الهی (جانشـینی قوم نوح ، برخورداری از نیرویی چشمگیر) فراخواند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح . .. لعلکم تفلحون

۱۷ امت ها و جوامع نیرومند باید توان و نیروی خویش را نعمتی خدادادی بدانند و همواره آن را به یاد داشته باشند .

اذکروا إذ جعلکم . .. و زادکم فی الخلق بصطه

۱۸ هود از مردم خویش خواست تا همواره نعمت های الهی را به خاطر داشته باشند .

فاذکروا ءالاء اللّه

۱۹ توجه دادن مردم به نعمت های الهی ، از روش های تبلیغی هدایتی هود (ع)

فاذکروا ءالاء اللّه

۲۰ مبلغان دین ، وظیفه دار توجه دادن مردم به نعمت های الهی

و اذکروا . .. فاذکروا ءالاء اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۴ - ۳،۵،۱۲،۱۳،۱۵

٣ صالح (ع

) از قوم خويش خواست تا نعمت خلافت و سكونت گزيدن در سرزمين حجر را نعمتى از جانب خدا بدانند و آن را همواره به خاطر داشته باشند .

و اذكروا إذ جعلكم خلفاء من بعد عاد و بوأكم فى الأرض

۵ توجه دادن مردم به نعمت هاى الهى و سرنوشت پيشينيان ، از روش هاى تبليغى صالح (ع) براى گرايش دادن آنان به پرستش خداى يگانه

و اذكروا إذ جعلكم خلفاء . .. فاذكروا ءالاء اللّه

۱۲ صالح (ع) از مردم خويش خواست تا همواره تمامى نعمت هاى الهى را به خاطر داشته باشند .

فاذكروا ءالاء اللّه

<الاء> جمع <إلى> و به معناى نعمتهاست.

۱۳ نعمت هاى الهى ، شايسته و بايسته به ياد داشتن

فاذكروا ءالاء اللّه

۱۵ ترغيب مردم به يادآورى مداوم نعمت هاى الهى ، از وظايف مبلغان دين

اذكروا إذ جعلكم خلفاء . .. فاذكروا ءالاء اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۱ - ۵

۵ توجه به نعمت هاى الهى ، موجب پايدارى انسان بر توحيد و پرهيز وى از گرايش به شرك و بت پرستى است .

قال أغير اللّه أبغيكم إلهاً . .. و إذ أنجينكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - انفال - ۸ - ۹ - ۴

۴ نيايش مجاهدان بدر به درگاه ربوبى و اجابت استغاثه آنان با امداد هاى غيبى ، نعمتى بايسته به ياد داشتن

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – انفال – ۸ – ۱۱ – ۵

۵ استراحت و آرامش روحی

مجاهدان و فراگیری خواب بر آنان در آستانه جنگ بدر ، نعمتی الهی بر ایشان و شایسته به یاد داشتن

إذ یغشیکم النعاس أمنه منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۲ - ۶

۶- انسان ، باید به الهی بودن امکانات و نعمت های دنیوی خویش ، توجه داشته باشد .

جعلنا لأحدهما جنّتین . .. و حففنهما بنخل و جعلنا بینهما زرعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۹ - ۱،۳

۱ - مؤمنان ، باید نعمت های خداوندی را یادآور شوند .

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا نعمه اللّه علیکم

۳ - نعمت های خداوند ، شایسته یادآوری است .

اذکروا نعمه اللّه علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۳ - ۸،۲۹

۸ لزوم به یاد داشتن نعمت های الهی

و اذکروا نعمت اللّه

۲۹ وحدت و اُلفت میان دل ها ، برادری میان افراد یک جامعه و نیز یادآوری این قبیل نعمت ها ، از زمینه های هدایت انسانها

و اعتصموا بحبل اللّه جمیعاً . .. لعلکم تهتدون

بنابراینکه <لعلکم>، غایت تمامی مطالب مطرح شده در آیه باشد.

ذکر نعمتهای دریایی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۱۴ – ۱۲

۱۲– توجه به دریا و نعمت های آن ، علاوه بر ایجاد زمینه خداشناسی ، در پی دارنده شکر به درگاه خداست .

سخّر البحر . .. و لعلّکم تشکرون

جمله <و لعلکم تشکرون> عطف به جمله محذوفی همانند <و لعلّکم تعرفونه> است.

ذکر نیاز به خدا

جلد – نام سوره –

سوره – آیه – فیش

۲۰ – علق – ۹۶ – ۶ – ۶

۶ – توجه به آفرینش انسان از خون لخته و وابستگی تمام دانش های او به خداوند ، مایه ترک طغیان است .

خلق الإنسن من علق . .. علّم الإنسن ما لم یعلم . کلاّ إنّ الإنسن لیطغی

ذکر نیازهای کودکی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۲۴ – ۸

۸– توجه انسان به ضعف ها و نیاز های دوران کودکی و خدمات و زحمات پدر و مادر ، برانگیزنده عواطف وی نسبت به آنان است .

و قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیرًا

ذکر نیازهای موجودات

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۳۰ – ۳،۴

۳ – توجه به نیاز و فقر ذاتی ممکنات ، زمینه خداشناسی و پرهیز از کفر و تکذیب

یسله من فی السموت و . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند برای دورساختن آدمیان و جن از کفر و تکذیب حق، نیاز و فقر ذاتی عالم ممکنات را به آنان یادآور شده است.

۴ – خداوند ، خواهان توجه و اذعان جن و انس به فقر ذاتی موجودات و نیاز آنها به خداوند

یسله من فی السموت و الأرض . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

سرزنش شدن تکذیب گران یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند; در واقع بدین منظور است که آنان بیدار شده و تجلیات ربوبیت فراگیرالهی را در درباره خود دریابند.

ذکر وابستگی آفرینش

جلد – نام سوره – سوره –

آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۲۳ – ۹

۹ – توجّه به وابستگی آفرینش ، تدبیر ، هدایت ، مرگ و قبر انسان به خداوند ، زمینه ساز انجام دادن تکالیف الهی

من نطفه خلقه . .. ثمّ أماته فأقبره ... کلاّ لمّا یقض ما أمره

ذکر وابستگی عوامل طبیعی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۳۱ – ۴

۴ – وابستگی تمام علل و اسباب به خداوند

أشدّد به أزری

موسی(ع) بهره بردن از کمک هارون(ع) را نیز از خداوند طلب می کند، این درخواست نشان می دهد که همه علل و اسباب، تنها به خواست خداوند مؤثراند.

ذکر وحیانیت قرآن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۵۲ – ۸

۸ – نزول قرآن از جانب خداوند ، احتمالی شایان توجه و بی اعتنایی به آن کج روی از فطرت و منش انسانی است .

قل أرءیتم إن کان من عند اللّه ثمّ کفرتم به من أضلّ ممّن هو فی شقاق بعید

ذکر وعیدهای قرآن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۱۳ – ۱۳

۱۳ – هشدار های مکرر و متنوع قرآن را باید جدی گرفت و معارف و تعالیم آن را به خاطر سپرد .

أنزلنه . .. لعلّهم يتّقون أو يحدث لهم ذكرًا

<لعلّ> برای اظهار امیدواری است، و در کلام خداوند، امید مخاطبان است; یعنی، مخاطبان را به بهره گیری از شرایط فراهم شده دعوت می کند و بیان می دارد که جا دارد به نتیجه آن امیدوار باشند.

ذکر ولایت خدا

جلد - نام

سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – سجده – ۳۲ – ۴ – ۱۴

۱۴ – لازم است که اتکا و توجه انسان ، تنها به ولایت و نصرت الهی باشد .

ما لکم من دونه من ولیّ و لاشفیع أفلاتتذکّرون

ذکر هدایت انسان ها

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – عبس – ۸۰ – ۲۳ – ۹

۹ – توجّه به وابستگی آفرینش ، تدبیر ، هدایت ، مرگ و قبر انسان به خداوند ، زمینه ساز انجام دادن تکالیف الهی

من نطفه خلقه . .. ثمّ أماته فأقبره ... کلاّ لمّا یقض ما أمره

ذکر هدایت محمد(ص)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ضحی – ۹۳ – ۱۰ – ۶

۶ – خداوند ، با بیان هدایت های خویش به پیامبر (ص) و رهانیدن آن حضرت از ناآگاهی ها ، او را به آموختن دانسته های خود به جویندگان آن تشویق کرد .

و وجدک ضالاً فهدی . .. و أمّا السائل فلاتنهر

ذکر هدایتهای خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ضحی – ۹۳ – ۱۰ – ۶

۶ – خداوند ، با بیان هدایت های خویش به پیامبر (ص) و رهانیدن آن حضرت از ناآگاهی ها ، او را به آموختن دانسته های خود به جویندگان آن تشویق کرد .

و وجدک ضالاً فهدی . .. و أمّا السائل فلاتنهر

ذکر یتیمی محمد(ص)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ضحی – ۹۳ – ۹ – ۲

۲ – خداوند ، با گوشزد کردن یتیمی پیامبر (ص) و

مراقبت های خویش از آن حضرت ، او را به پرهیز از سلطه بر یتیمان فراخواند .

ألم یجدک یتیمًا فاوی . .. فأمّا الیتیم فلاتقهر

حرف <فاء>، این آیه را بر جمله مناسب آن در آیات پیشین، تفریع کرده است.

ذکر یونسیه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۷ – ۱۵

۱۵– < لاـ إله إلاّـ أنت سبحانک إنّی کنت من الظالمین > ، ندا و دعای یونس (ع) به هنگام گرفتار شدن در ظلمت شکم ماهی

فنادی فی الظلمت أن لاإله إلاّأنت سبحنک إنّی کنت من الظلمین

ذلت ممانعان از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۱۸

۱۸ – خفت و خواری در دنیا ، جزای کسانی است که مردم را از یاد خدا باز می دارند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الدنیا خزی

روش ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۱۰۴ – ۱۱

۱۱ یادآوری مرگ ، وسیله توجه به خدا و توحید در عبادت است .

و لکن أعبد اللّه الذی یتوفیکم

ذکر <یتوفاکم> پس از بیان توحید در عبادت، بیانگر این نکته نیز می تواند باشد که یاد مرگ، زمینه ای برای پی بردن به توحید در عبادت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۴ - ۱۰

۱۰ نماز ، وسیله یاد خدا و فراموش نکردن اوست .

و أقم الصلوه . .. ذلك ذکری

زمینه تداوم ذکر

خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – مزمل – ۷۳ – ۹ – ۲

۲ – ربوبیت خداوند ، نسبت به مشرق و مغرب عالم ، مقتضی توجه کامل خلق به او و یاد دائمی او در زندگی است .

و اذکر اسم ربّک . .. ربّ المشرق و المغرب

توصیف خداوند به <ربّ المشرق. ..> پس از توصیه به یاد دائمی او و توجه کامل به او در زندگی می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

زمینه ترک ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۹۲ – ۱۰

۱۰ نافرمانی خدا و رسول دارای پیامدهایی شوم و شیطانی (دشمنی و کینه توزی و بازماندن از نماز و یاد خدا)

انما یرید الشیطن . .. فان تولیتم فاعلموا انما علی رسولنا البلغ المبین

مراد از رویگردانی در جمله <فان تولیتم> به قرینه آیه پیشین نادیده گرفتن حرمت خمر و قمار است یعنی اگر نهی خداوند از میگساری و قمار را نادیده گرفتید و شیطان شما را به کینه و عداوت با یکدیگر کشانید جز خود کسی را ملامت نکنید زیرا آن عواقب شوم بازتاب نافرمانیهای شماست و پیامبر(ص) در وظیفه خود کوتاهی نکرده است.

زمینه ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۹۱ – ۱۲

۱۲ اتحاد و روابط عاطفی در جامعه ایمانی ، زمینه ساز ذکر خدا و برپایی نماز

انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدوه . .. و یصدکم عن ذکراللّه و عن الصلوه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

- فرقان - ۲۵ - ۲۹ - ۴

۴ قرآن کریم مایه بیداری و هشیاری انسان

لقد أضلّنی عن الذکر

تعبیر از قرآن به <ذکر> که به معنای یاد و یادآوری است مشعر به نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۳ - ۶

۶ - وحی الهی و قرآن کریم ، مایه یاد و یادآوری انسان ها

فالتّلیت ذکرًا

نام گذاری وحی الهی و قرآن مجید به <ذکر>، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۵۱ - ۴

۴ - قرآن ، مایه تذکر و بیداری انسان ها است .

الذکر

مقصود از <ذکر>، قرآن است و نام گذاری قرآن به آن، مفید مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۹ - ۱

۱ - قرآن ، زداینده غفلت ها و وسیله یادآوری و بیداری انسان ها است .

إنّ هذه تذکره

<هذه>، به مجموع آیاتی اشاره دارد که تا کنون یاد شده است.

زمینه ذکر آتش جهنم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – واقعه – ۵۶ – ۷۳ – ۴

۴ – آتش دنیا ، وسیله ای برای یادآوری آتش جهنم و هشداردهنده ای برای انسان ها

نحن جعلنها تذکره

در صورتی که ضمیر <جعلناها> به <نار> بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

زمینه ذکر آخرت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۳۲ – ۱۲

۱۲ مفتون نشدن به دنیا و توجه کردن به آخرت و معاد، مقتضای خرد

و اندیشه است.

و ما الحیوه الدنیا إلا لعب و لهو . .. أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۷ - ۶

۶ - ژرف نگری درباره حیات دنیوی ، زمینه توجّه به آخرت است .

یعلمون ظهرًا من الحیوه الدنیا و هم عن الأخره هم غفلون

تقدیم صفت سطحی نگری درباره دنیا بر صفت غفلت از آخرت، احتمال دارد به خاطر این واقعیت باشد که سطحی نگری درباره دنیا، غفلت از آخرت را در پی دارد. بنابراین، ژرف نگری درباره دنیا و توجه به باطن آن، در رویکرد به آخرت می تواند نقش داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۸ - ۱

۱ - ژرف نگری درباره عالَم آفرینش ، زمینه توجّه انسان به آخرت و نگرش واقع بینانه به زندگی دنیا است .

یعلمون ظهرًا . .. أَوَلم یتفکّروا فی أنفسهم ما خلق اللّه السموت و الأرض و ما ب

<فی أنفسهم> ظرف برای <أَوَلم یتفکّروا> است; یعنی: <تعجب است که با خود نمی اندیشند. > گفتنی است، از آن جایی که جایگاهی برای اندیشیدن، جز نفس آدمی نیست، قید <فی أنفسهم> اشاره به تفکر عمیق و ژرف دارد. همزه، برای تعجب است و دلالت می کند بر این که <غافلانِ از عالم آخرت و سطحی نگران به دنیا چرا چنین هستند؟> اگر آنان، درباره عالم آخرت، به اندیشه بنشینند، حقانیت آن را درخواهند یافت و با دریافت حقانیت آن به عالم آخرت توجه پیدا خواهند کرد.

زمینه ذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

- اعراف - ۷ - ۱۰ - ۱۳

۱۳ یادآوری نعمتهای الهی راهی برای توجه دادن انسانها به آیات خدا و ایجاد روحیه تسلیم در برابر احکام او

و لقد مکنکم فی الأرض . .. قلیلا ما تشکرون

زمینه ذکر انذارهای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹۸ - ۴

۴- هلاکت اقوام و تمدن های بسیاری در طول تاریخ در اثر خیره سری در مقابل حق ، نشانگر واقعیت داشتن انذار های قرآن است .

و تنذر به . .. و کم أهلکنا قبلهم من قرن

طرح مسأله نابودی جوامع در طول تاریخ (در پی بیان وظیفه پیامبر(ص) در انذار مردم لجوج به وسیله قرآن) هشداری به مردم عصر بعثت و دیگر عصرها است که ایستادگی و سرسختی در برابر حق، عواقب زیانبار و تباه کننده ای برای جوامع در پی دارد.

زمینه ذکر بسمله در کار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱ - ۱۴

۱۴ - توجّه به خالقیت خداوند و ربوبیت او ، برانگیزاننده انسان به همراه ساختن کار ها با ذکر نام او است .

اقرأ باسم ربّک الذی خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۲ - ۴

۴ - آگاهی از قدرت خداوند بر آفرینش انسان از خون لخته ، زمینه ساز توجه به او در آغاز هر کار است .

اقرأ باسم ربّک . .. خلق الإنسن من علق

زمینه ذکر حشر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – واقعه – ۵۶ – ۷۳ – ۳

– ۳

حکمت ایجاد درخت آتش زنه از سوی خداوند ، یاد آوری قدرت الهی ، تداعی کردن روز رستاخیز و بیرون آمدن انسان ها از قبر ها است .

نحن جعلنها تذکره

ضمیر <جعلناها> می تواند به <نار> و یا به <شجره> برگردد. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است; یعنی، ما آن درخت را مایه تذکار قرار دادیم تا انسان ها با دیدن آن، به یاد قدرت خداوند بیفتند و پی ببرند کسی که از چوب آتش را بیرون می آورد، قادر است که مردگان را نیز بار دیگر از گورها بیرون آورد.

زمینه ذکر خالقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۹ - ۳

۳ - زمین و چگونگی شکل گیری و آفرینش آن ، از نزدیک ترین و آشکارترین زمینه های توجه انسان به خالقیت خداوند

قل أئنّکم لتکفرون بالذی خلق الأرض

از این که خداوند از میان همه نشانه ها و دلایل، آفرینش زمین را به عنوان دلیل خالقیت و آفریدگاری خود یاد کرده است، می توان مطلب بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۳ - ۲

۲ - توجه به آفریننده نعمت ها ، به دنبال بهرهوری از آن ، امری طبیعی و فطری است .

لتستوا علی ظهوره ثمّ تذکروا نعمه ربّکم إذا استویتم علیه

زمینه ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۳ - ۶

۶ - صبر و نماز ، مددکار مؤمنان برای به یاد خدا بودن و زدودن غفلت ایشان از یاد خداوند

است . *

فاذکرونی أذکرکم . .. یأیها الذین ءامنوا استعینوا بالصبر و الصلوه

برداشت فوق و نیز برداشت بعدی، بیانگر وجه ارتباط میان آیه مورد بحث و آیه پیشین است; یعنی، آیه مورد بحث در حقیقت رهنمودی است برای اینکه، چگونه می توان غفلت از یاد خدا را، از دلها زدود و روحیه سپاسگزاری در برابر خداوند را، در قلبها گنجانید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۲ - ۶

۶ مشکلات و سختیها، زمینه توجه به خدا و تضرع و دعا به درگاه او

فأخذنهم بالبأساء و الضراء لعلهم یتضرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۳ - ۸

۸ شداید و سختیها زمینه ای برای بیداری فطرت توحیدی انسان و توجه او به خداوند

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۴ - ۱۴

۱۴ به یاد داشتن نعمت های الهی ، نقشی بسزا در هدایت انسان ها و توجه آنان به خدا دارد .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء . .. فاذکروا ءالاء اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۷۵ - ۷

۷ روی آوردن انسان به درگاه خدا و بستن عهد با او ، به هنگام احساس نیاز

و منهم من عهد اللّه لئن ءاتینا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۷ - ۳

۳- انسان ها در گرداب های خطرآفرین ، نه

تنها متوجه خداوند می شوند ; بلکه او را یگانه قدرتی می دانند که توان نجات آنان را از مرگ حتمی دارد .

و إذا مسّکم الضرّ فی البحر ضلّ من تدعون إلاّ إیّاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۸ - ۹

۹- انسان ها به هنگام گرفتار آمدن به گرداب حوادث مرگ آفرین ، هیچ کارساز و پشتیبانی جز خداوند برای نجات خویش نمی یابند .

ثمّ لاتجدوا لکم وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۷ - ۷

۷- سیر تکاملی آفرینش انسان ، از حضیض خاک تا اندام کامل و کارای یک مرد (انسان) ، زمینه ای برای توجه او به خداوند است .

أکفرت بالذی خلقک من تراب ثمّ من نطفه ثمّ سوّیک رجلاً

<تسویه> به معنای <تعدیل> است (تاج العروس) و <سوّاک رجلاًـ> یعنی تو را به صورت و حالت یک مرد معتدل ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۴ - ۳

۳ - موسی (ع) ، پیدایش شرح صدر و خوش بیانی را ، مایه فراهم آمدن زمینه یاد فراوان خداوند می دانست .

قال ربّ اشرح لی صدری . .. و نذکرک کثیرًا

تعلیل <و نذکرک> می تواند به تمامی خواسته های موسی(ع) از جمله درخواست شرح صدر و روان گویی مربوط باشد. موسی(ع) هدف خود را از آن خواسته ها، توفیق افزون تر برای یاد خدا در هر کوی و برزن و هنگام موعظه هر فرد و گروه، اعلام کرد.

جلد - نام سوره -

سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۷ – ۱۶

۱۶– گرفتاری ها و مشکلات ، زمینه ساز روی آوردن انسان به خداوند

فنادی فی الظلمت أن لاإله إلّا أنت سبحنک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – مؤمنون – ۲۳ – ۱۸ – ۹

۹ – نعمت های موجود در زمین ، مقتضی توجه انسان به خدای نعمت آفرین

و أنزلنا من السماء ماء . .. و إنّا علی ذهاب به لقدرون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۳۲ – ۱۵

۱۵ – رویکرد به خدا در بلا ها و اعراض از او پس از نجات ، دغلکاری و ناسپاسی است .

فلمّا نجّیهم إلی البرّ . .. و ما یجحد بأیتنا إلّا کلّ ختّار کفور

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۵۱ – ۸

۸ – نقش مصایب و گرفتاری ها ، در توجه انسان به خدا

و إذا مسّه الشرّ فذو دعاء عریض

برداشت بالا بنابر این نکته است که مراد از <دعاء عریض> خواندن خدا باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – شوری – ۴۲ – ۳۱ – ۱۰

۱۰ – مصیبت های بزرگ زندگی انسان ، میدان بروز ناتوانی عوامل مادی و زمینه ساز توجه انسان به مبدأ یگانه فیض و

رحمت (خدا)

و ما أصبكم من مصيبه . .. و ما لكم من دون اللّه من ولیّ و لا نصیر

برداشت بالا- بنابراین نکته است که نکره آمدن <مصیبه> اشاره به مشکلات خاص و بزرگ داشته باشد که رفع آنها از عوامل بشری

و مادی میسر نیست.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۵۰ – ۹

۹ – خداگرایی انسان ، به هنگام سختی ها و شداید و خداگریزی وی در شرایط رفاه و آسایش

و أخذنهم بالعذاب . .. ادع لنا ربّک ... إنّنا لمهتدون . فلمّا کشفنا عنهم العذاب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – جمعه – ۶۲ – ۹ – ۴

۴ – یاد خداوند ، فلسفه و روح نماز جمعه است .

إذا نودی للصلوه من یوم الجمعه فاسعوا إلی ذکر اللّه

آمدن تعبیر <ذکر اللّه> درباره نماز جمعه، می تواند اشاره به حقیقت یاد شده باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – نوح – ۷۱ – ۴ – ۱۰

۱۰ – شناخت مرگ و اجل انسان ، زمینه ساز توجه به خدا و ایمان به او است .

لو کنتم تعلمون

در برداشت یاد شده، مفعول <تعلمون> به قرینه جملات سابق اجل انسان است و جواب شرط <لو>، ممکن است جمله ای محذوف مانند <لآمنتم و أطعتم> باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – جن – ۷۲ – ۱۷ – ۸

۸ – ربوبیت خداوند ، مقتضی یاد دائم او در دل ها است .

و من یعرض عن ذکر ربّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – مزمل – ۷۳ – ۸ – ۳

۳ – ربوبیت خداوند ، مقتضی یادکردن نام او در همه احوال

و اذکر اسم ربّک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۷ – ۴

۴ – آخرت

گرایی ، زمینه ساز تزکیه ، یاد خدا و ادای نماز است .

من تزکّی . و ذکر اسم ربّه فصلّی ... و الأخره خیر و أبقی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نصر – ۱۱۰ – ۳ – ۱۵

۱۵ – امداد مردم و پیروز ساختن آنان بر دشمن ، زمینه ساز آمادگی آنان برای پذیرش تکالیف و توجّه به خداوند

إذا جاء نصر اللّه و الفتح . .. فسبّح بحمد ربّک و استغفره

زمینه ذکر ربوبیت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۱۰۰ – ۳۱

۳۱ مطالعه سرگذشت یوسف (ع) ، زمینه باور و توجه به ربوبیّت خدا و علم و حکمت اوست .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم

زمینه ذکر علم خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۱۰۰ – ۳۱

۳۱ مطالعه سرگذشت یوسف (ع) ، زمینه باور و توجه به ربوبیّت خدا و علم و حکمت اوست .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم

زمینه ذکر قدرت خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – واقعه – ۵۶ – ۷۳ – ۳

۳ – حکمت ایجاد درخت آتش زنه از سوی خداوند ، یاد آوری قدرت الهی ، تداعی کردن روز رستاخیز و بیرون آمدن

انسان ها از قبر ها است .

نحن جعلنها تذکره

ضمیر <جعلناها> می توانـد به <نـار> و یا به <شـجره> برگردد. برداشت یاد شـده بر پایه احتمال دوم است; یعنی، ما آن درخت را مایه تذکار قرار دادیم تا انسان

ها با دیـدن آن، به یاد قـدرت خداوند بیفتند و پی ببرند کسـی که از چوب آتش را بیرون می آورد، قادر است که مردگان را نیز بار دیگر از گورها بیرون آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۱۹ - ۲

۲ - تحقیق و تدبر در علل برقرار ماندن کوه ها ، مایه توجه به قدرت خداوند بر ایجاد معاد

و إلی الجبال کیف نصبت

زمینه ذکر قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۷۳ - ۳

۳ - حکمت ایجاد درخت آتش زنه از سوی خداونـد ، یـاد آوری قـدرت الهی ، تـداعی کردن روز رسـتاخیز و بیرون آمـدن انسان ها از قبر ها است .

نحن جعلنها تذکره

ضمیر <جعلناهـا> می توانـد به <نـار> و یا به <شـجره> برگردد. برداشت یاد شـده بر پایه احتمال دوم است; یعنی، ما آن درخت را مایه تـذکار قرار دادیم تا انسان ها با دیـدن آن، به یاد قـدرت خداونـد بیفتند و پی ببرند کسـی که از چوب آتش را بیرون می آورد، قادر است که مردگان را نیز بار دیگر از گورها بیرون آورد.

زمینه ذکر معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۵ - ۶

۶ - توجّه به رویدن و خشکیدن گیاهان ، زمینه ساز یاد معاد

أخرج المرعی . فجعله غثاء أحوی

ارتبـاط آیـات آغـاز سوره، بـا جمله هایی نظیر <یصـلی النار الکبری> و <و الأخره خیر و أبقی> (در ادامه سوره) بیانگر آن است که این آیات، زمینه توجّه به مفاد آیات مربوط به

معاد را فراهم می سازد.

زمینه ذکر منعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۸۳ - ۵

۵- برخورداری از نعمت ها ، مقتضی توجه انسان به نعمت آفرین و شکر و سپاس اوست نه روی برتافتن از او .

و إذا أنعمنا علی الإنسن أعرض و نئا بجانبه

توصیف حالات انسان به هنگام برخورداری از نعمتهای الهی، دارای لحنی آمیخته به نکوهش است چنین بیانی صرفاً برای گزارش نیست و بلکه ترغیب انسانها به ادای حق منعم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۳ - ۱،۲

۱ - بهرهوری انسان از موهبت های طبیعی (کشتی و حیوانات) ، زمینه ساز توجه وی به نعمت دهنده بودن خداوند

جعل لکم من الفلك و الأنعم . .. لتستوا علی ظهوره ثمّ تذکروا نعمه ربّکم إذا استوی

۲ - توجه به آفریننده نعمت ها ، به دنبال بهرهوری از آن ، امری طبیعی و فطری است .

لتستوا علی ظهوره ثمّ تذکروا نعمه ربّکم إذا استویتم علیه

زمینه ذکر ولایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۸ - ۹

۹ - دریافت باران ، پس از نیاز و ناامیدی ، زمینه ساز توجه انسان به ولایت الهی بر هستی و روی آوری به ستایش او

و هو الذی ینزّل الغیث من بعد ما قنطوا . .. و هو الولیّ الحمید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ – شوری – ۴۲ – ۳۱ – ۹

۹ – بلا ها و تنگنا های زندگی ، زمینه ساز توجه

انسان به ولایت الهی و یاوری خواستن از او

و ما أصبکم . .. و ما لکم من دون اللّه من ولیّ و لانصیر

شرایط تأثیر ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۲۳ - ۳

۳ - تأثیرگذاری یاد خدا در روح و اخلاق بشر ، در گرو استمرار آن است .

الذین هم علی صلاتهم دائمون

<دائمون> (به معنای <ثابتون>) ممکن است نشانگر دوام یاد خدا که فلسفه و روح نماز است باشد، نه صورت ظاهری نماز؛ زیرا یاد دائمی خدا، می تواند در روح و خلق و خوی انسان ها تأثیر سازنده داشته باشد؛ نه یاد موقتی خدا در اوقات مخصوص نماز. شاید به همین سبب در آیه ۱۰ از سوره <جمعه> بر یاد همواره خدا پس از ادای نماز جمعه تأکید شده است.

علاقه به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۵ - ۳

۳ - موسی (ع) ، علاقه مداوم خود و برادرش هارون (ع) را به تسبیح و ذکر خداوند ، ابراز داشت و خداوند را بر آن گواه دانست .

إنّک کنت بنا بصیرًا

جمله <إنّک. ..> می تواند تعلیل برای <کی نسبّحک کثیراً> باشد؛ یعنی خدایا! تو خوب می دانی که من و برادرم هارون چه روحیه ای داریم و نسبت به تسبیح و ذکر تو، تا چه حد علاقه مندیم، بنابراین با پذیرش وزارت هارون، راه تسبیح و ذکر فراوان تر را بر ما هموار ساز.

عوامل ترک ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه

– فیش

۴ – مائده – ۵ – ۹۱ – ۸

۸ روی آوری به مظاهر شرک زمینه ساز غفلت از یاد خدا و ترک نماز

انما الخمر و المیسر و الانصاب . .. و یصدکم عن ذکراللّه و عن الصلوه

نیاوردن قید <فی الخمر و المیسر> در جمله <و یصدکم . ..> به خلاف جمله <ان یوقع ..> ، می تواند اشاره به این باشد که منشأ ترک یاد خدا و برپایی نماز مخصوص شراب و قمار نیست بلکه برخاسته از گرایش به انصاب و ازلام (مظاهر شرک) نیز هست.

عوامل ترک ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۲

۲ – ترک پرستش و یاد خدا ، انگیزه کفرپیشگان دربازداری مسلمانان از ورود به مساجد و تلاش برای تخریب آنها

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

<أن یـذکر> به تقدیر <لا>ی نافیه، مفعولٌ له برای <منع> است; یعنی، از ورود به مساجد جلوگیری می کردند تا نام خدا در آنها برده نشود.

عوامل ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۲۱ – ۲۶

۲۶ هدف تبیین آیات از سوی خداوند ، یادآوری به انسانهاست .

و یبیّن ایاته للناس لعلهم یتذکرون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۵۷ – ۱۳

۱۳ پی بردن انسان ها به قدرت خداوند و توجه همواره به آن ، از اهداف آفرینش نیرو های طبیعی در هستی است .

هو الذی یرسل الریح . .. لعلکم تذکرون

در برداشت فوق

<لعلکم . .. > غایت برای <یرسل الریح> و جمله های پس از آن گرفته شده است. یعنی از اهداف آفرینش این اسباب و مسببات تذکر یافتن انسانهاست. قابل ذکر است که <تذکر> به معنای دریافتن و پیوسته در ذهن داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۵۰ - ۲

۲- قرآن ، عامل بیداری و یادآوری دانستنی های فراموش شده انسان ها و احیاگر فطرت خفته آنان

و هذا ذکر

<ذکر> از نظر معنا مانند <حفظ> است، با این تفاوت که حفظ شیء به اعتبار احراز و به دست آوردن آن است و ذکر شیء به اعتبار استحضار و یادآوردن آن (مفردات راغب). بنابراین توصیف قرآن به <ذکر> به این اعتبار است که قرآن یادآور دانستنی های فراموش شده آدمی و بیدارگر فطرت انسان غافلی است که از امور فطری و دانستنی های خدادادی خویش، غافل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۵ - ۳

۳ - کتاب های آسمانی و قرآن ، مایه یاد و یادآوری انسان ها

فالملقیت ذکرًا

عوامل ذکر ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۱ - ۷

۷- مقام نبوت و صدّیق بودن ابراهیم (ع) ، موجب تجلیل و یاد از او در قرآن

واذکر فی الکتب إبرهیم إنّه کان صدّیقًا نبیًّا

جمله <إنّه کان صدّیقاً نبیّاً> به منزله تعلیل برای <اذکر. ..> است.

عوامل ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۲۲ – ۱۱

۱۱ اقبال دنیا

به مردم ، زمینه ساز غفلت از خدا و ادبار آن ، عامل توجه به خداست .

و جرین بهم بریح طیبه و فرحوا بها جاءتها ریح عاصف . .. و ظنوا أنهم أحیط بهم دعوا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – شعراء – ۲۶ – ۲۲۷ – ۱۰

۱۰ – یاد خدا و عدالت خواهی از بارزترین نمود های ایمان و عمل صالح

إلّا الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و ذکروا اللّه کثیرًا و انتصروا من بعد ما ظلمو

عوامل ذکر خدا از بندگان خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۵۲ – ۲،۱۱

۲ – به یاد خدا بودن ، مایه جلب رضایت و توجه خاص خداوند است .

فاذکرونی أذکرکم

فعل <أذکر> در جواب امر قرار گرفته و لذا با حرف شرطی مقدر، مجزوم شده است. در نتیجه جمله با تقدیر آن چنین می شود: <فاذکرونی ان تذکرونی أذکرکم; به یاد من باشید، اگر به یاد من باشید به یاد شما خواهم بود.> یاد کردن خدا از بندگان، به معنای عنایت و توجه خاص به آنهاست.

۱۱ – < و روی ان رسول اللّه (ص) خرج علی اصحابه فقال : . . . قال سبحانه : فاذکرونی أذکرکم ; یعنی ، اذکرونی بالطاعه و العباده اذکرکم بالنعم و الاحسان و الرحمه و الرضوان ;

از رسول خدا(ص) درباره سخن خداوند که فرموده <فاذکرونی أذکرکم> روایت شده که یعنی، مرا با اطاعت و عبادت خود یاد کنید تا شما را با نعمتها و احسان و رحمت و رضوان خود یاد نمایم>.

عوامل ذکر عمل ناپسند

جلد – نام

سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۲۲ – ۱۷

۱۷ درماندگی ، اضطرار و احساس خطر مرگ ، عرصه به خاطر آمدن کرده های زشت ، اظهار ندامت و شرمساری در پیشگاه خدا و پوزش طلبی انسان از آن خطا ها و ناسپاسیها

و ظنوا أنهم أحیط بهم دعوا اللّه . .. لنکوننّ من الشکرین

عوامل ذکر قیامت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – حج – ۲۲ – ۷ – ۶

۶ – آفرینش انسان و انواع گیاهان از بستر خاک مرده و بی جان ، یادآور رستاخیز و دلیلی گویا بر قطعی بودن برپایی آن .

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <الساعه> به برپایی قیامت و <ذلک> در آیه قبل به خلقت انسان و ایجاد انواع گیاهان: إن کنتم فی ریب من البعث فإنّا خلقناکم من تراب. .. فإذا أنزلنا علیها الماء اهتزّت و ربت> اشاره داشته باشد.

عوامل ذکر موسی(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵۱ – ۹

۹- پاکی و برگزیدگی موسی و مقام رسالت و نبوت او ، موجب شرافت و بزرگداشت یاد او در قرآن

واذکر فی الکتب موسی إنّه کان مخلصًا و کان رسولاً نبیًّا

جمله <إنّه کان . ..> تعلیل برای <اذکر> است.

غفلت از ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۹۱ – ۱۵

۱۵ دشمنی و کینه توزی در بین جامعه ایمانی و غفلت از یاد خدا مانع رسیدن آن جامعه به فلاح و رستگاری

لعلكم تفلحون. انما يريد الشيطن ... و يصدكم

عن ذکرالله

فضیلت ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۹۱ – ۲،۳

۲ ارزش یاد خداوند همواره و در هر حال

الّذین یذکرون اللّه قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم

۳ اهمیّت و ارزش برتر یاد خدا در حال قیام بر حال نشسته و در حال نشسته بر حال خوابیده *

الّذین یذکرون اللّه قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم

در برداشت فوق، کلمات <قیام> و <قعود> و <علی جنوبهم> به معنای حقیقی آن گرفته شده، نه به معنای کنایی آن (همه حالات)، و ترتیب ذکری این حالات می تواند اشاره به ترتیب آن در اهمیّت و ارزش باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۷ – ۶

۶ – تسبیح و ذکر دایم خدا ، بر پایی نماز و پرداخت زکات ، دارای جایگاهی ویژه و ارزشمند در بین سایر اعمال و موجب بلند پایگی مقام و تکامل معنوی انسان

یسبّح له فیها . .. رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام الصلوه و إیتا

خداوند، در توصیف مردمان الهی و والا مقام تنها سه صفت را مطرح ساخته است: ۱ ذکر خدا، ۲ برپاداشتن نماز، ۳ پرداخت زکات. ذکر سه عمل یاد شده از میان صدها عمل نیک دیگر، حاکی از ارزش ویژه آنها و نیز تأثیر آنها در تکامل معنوی انسان است.

فضیلت مکان ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۶ – ۶

۶ - کانون های ذکر خدا ، دارای عظمت و رفعت مقام

فی بیوت أذن

اللّه أن ترفع و يذكر فيها اسمه

فلسفه ذكر تاريخ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۵ - انعام - ۶ - ۳۴ - ۱۹

۱۹ ذكر داستانهاى انبياى پيشين در قرآن براى تسلى پيامبر(ص) و همچنين تأسى وى به آنان است.

و لقد كذبت . .. و لقد جاءك من نبإى المرسلين

فلسفه ذكر تعداد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۳۱ - ۴

۴ - ذكر تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ (۱۹ عدد) ، به منظور آزمايش كافران است .

عليها تسعه عشر . .. و ما جعلنا عدّتهم إلاّ فتنه للذين كفروا

فلسفه ذكر قصه عيسى(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۷ - ۶

۶ - يادكرد داستان عيسى (ع) در قرآن ، اقدامى هدايتگرانه و مثلى درس آموز

و لمّا ضرب ابن مريم مثلاً

با توجه به كاربرد واژه <مَثَل> كه داستان عيسى(ع) را به عنوان نمونه و سمبل ذكر كرده است برداشت بالا به دست مى آيد.

فلسفه ذكر قصه يوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۸ - يوسف - ۱۲ - ۷ - ۴

۴ پیدایش سؤالهایی درباره علم و حکمت خداوند و امتیازات یوسف (ع) ، باعث طرح داستان یوسف (ع) در قرآن

إن ربک علیم حکیم. لقد کان فی یوسف و إخوته ءایت للسائلین

فلسفه ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۷ - ۶

۶ - هدف از لزوم یاد کرد نعمت های

الهی ، به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

توصیف <نعمت> - به اینکه خداوند آن را انعام کرده (أنعمت علیکم) - اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت، باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۲ - ۶

۶ - هدف از لزوم یاد کردن نعمت ها ، یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

توصیف <نعمت> به اینکه خداوند آنها را ارزانی کرده است (أنعمت علیکم) اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

گناه ممانعت از ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۲۲

۲۲ - بستن مساجد به روی مردم و بازداشتن آنان از یاد خدا ، از گناهان بزرگ است .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الأخره عذاب عظیم

مانعان از ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۷ - ۱

۱ - شیاطین ، مانع بازگشت انسان های غافل از یاد خدا به راه حق

و إنّهم لیصدّونهم عن السبیل

محرومان از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۱۰۱ – ۲

۲– محجوب بودن دل از یاد خدا ، از بارزترین خصلت های کافران است .

الذین کانت أعینهم

فی غطاء عن ذکری

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۶ – ۲

۲ – مردم با گزینش دنیا به جای آخرت ، خود را از تزکیه ، یاد خدا و ادای نماز دور نگه داشته ، از رستگاری محروم می سازند .

قد أفلح . .. بل تؤثرون الحیوه الدنیا

مداومت بر ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – نساء – ۴ – ۱۰۳ – ۲

۲ ضرورت یاد خدا در همه شرایط و تمامی حالات (ایستاده ، نشسته ، و خوابیده)

فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

<قیاماً> جمع قائم و <قعوداً> جمع قاعد و <جنوب> جمع جنب (به معنای پهلو) و <علی جنوبکم> کنایه از دراز کشیدن است.

مراد از ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۱۰۵ – ۱۳

۱۳– < عن عبداللّه بن سنان عن أبی عبداللّه (ع) انه سأله عن قول اللّه عزّوجلّ : < و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر > ما الزبور و ما الذکر ؟ قال : الذکر عنداللّه ، والزبور الذی أنزل علی داود ;

از عبداللّه بن سنان نقل شده که از امام صادق(ع) در باره قول خدای عزّوجلّ <و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر> پرسید زبور چیست ذکر کدام است؟ فرمود: ذکر نزد خدا است و زبور آن است که بر داوود نازل شده است>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

١٩ - طلاق - ۶۵ - ١١ - ٢٠

٢٠ - < قال أبوجعفر الطوسی : <

قد أنزل اللّه إليكم ذكراً . رسولاً > فالذكر رسول اللّه . . . و هو المروى عن الباقر و الصادق و الرضا (عليهم السلام) ;

(۱) تذكر: روايت ياد شده، اين احتمال را كه <رسولاً> بدل <ذكراً> باشد، تأييد مى كند.

مراد از ذكر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۸ – رعد – ۱۳ – ۲۸ – ۵

۵ < عن جعفربن محمد (ع) فى قوله : < ألا بذكر الله تطمئنّ القلوب > فقال : بمحمد عليه و آله السلام تطمئنّ القلوب و هو ذكر الله . . . ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا: <ألا بذكر الله تطمئن القلوب> روايت شده است كه فرمود: به وسيله حضرت محمد كه بر او و آلش سلام باد دلها آرامش مى يابد و اوست ذكر خدا . ..>.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۴ – عنكبوت – ۲۹ – ۴۵ – ۱۷

۱۷ – < قال أبوعبداللّه (ع) : < و لذكر اللّه أكبر > قال : ذكر اللّه عند ما أحلّ أو حرّم ;

از امام صادق(ع) درباره اين سخن خداوند <و لذكر اللّه أكبر> روايت شده كه: مراد، يادآورى خدا به هنگام روبه رو شدن با حلال يا حرام الهى است>.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۲۰ – اعلى – ۸۷ – ۱۵ – ۱۲

۱۲ – عن عبيداللّه بن عبداللّه الدهقان قال : دخلت على أبى الحسن الرضا (ع) فقال لى : ما معنى قوله : < وذكر اسم ربّه فصلّى > فقلت : كلّما ذكر اسم

ربّه قام فصلّی ، فقال لی : لقد کلّف اللّه عزّوجلّ هذا شططاً فقلت : جعلت فداك فکیف هو ؟ فقال : کلّما ذکر ربّه صلّی علی محمد و آله ;

از عبیداللّه بن عبداللّه دهقان روایت شده که گفت: خدمت امام رضا(ع) رسیدم، پس امام از معنای سخن خداوند <و ذکر اسم ربّه فصلّی> از من سؤال نمود، عرض کردم: یعنی هر زمان که یاد پروردگارش را نمود، بایستد و نماز گزارد. امام به من فرمود: در این صورت، خدای عزّوجلّ تکلیف شاقّی نموده [و این از خداوند به دور است.] عرض کردم: فدایت شوم پس [معنای] آن چگونه است؟ فرمود: هر زمان نام پروردگارش را برد، بر محمّد(ص) و آل او صلوات بفرستد>.

مشرکان و ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۵ - ۶

۶ - مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به همراه یاد دیگر معبود ها و نیز عبادت مشترك خدا و معبود ها ، حساس نبوده و مخالفت نمیورزیدند .

و إذا ذکر اللّه وحده اشمأزّت . .. و إذا ذکر الذین من دونه إذا هم یستبشرون

از آیه شریفه به روشنی استفاده می شود که مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به تنهایی حساس بوده و از یاد شدن معبودهای خود بدون یاد شدن خدا خوشحال می شدند; ولی در این آیه از واکنش و حساسیت مشرکان در صورتی که نام خدا و معبودها با هم و مشترکاً یاد شوند، سخنی به میان نیامده است. بنابراین یاد نشدن آن، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

مشرکان و ذکر معبودان باطل

جلد - نام

سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۵ - ۶

۶ - مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به همراه یاد دیگر معبود ها و نیز عبادت مشترک خدا و معبود ها ، حساس نبوده و مخالفت نمیورزیدند .

و إذا ذکر اللّه وحده اشمأزّت . .. و إذا ذکر الذین من دونه إذا هم یستبشرون

از آیه شریفه به روشنی استفاده می شود که مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به تنهایی حساس بوده و از یاد شدن معبودهای خود بدون یاد شدن خدا خوشحال می شدند; ولی در این آیه از واکنش و حساسیت مشرکان در صورتی که نام خدا و معبودها با هم و مشترکاً یاد شوند، سخنی به میان نیامده است. بنابراین یاد نشدن آن، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

مکان ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۷

۷ - مساجد ، جایگاه عبادت خدا و یاد کردن نام اوست .

مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

سجده، بارزترین نمود پرستش است و تعبیر از پایگاههای دینی اهل ایمان به مسجد (جایگاه سجده) بیانگر این است که: آن پایگاهها محل عبادت و پرستش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۶ - ۱

۱ - مثل نور خدا ، همانند چراغ دانی است دربرگیرنده چراغی پر فروغ و نورافشان که در خانه هایی است که به اذن خداوند ، رتبه رفیع یافته اند و هماره مرکز یاد خدا هستند .

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح المصباح فی زجاجه . .. فی

بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که <فی بیوت> متعلق به <مشکوه> و صفت برای آن باشد.

ممانعت از ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۴،۲۱

۴ - کسانی که مردم را از حضور در مساجد ، به انگیزه یاد نشدن نام خدا ، بازدارند ، ستمکارترین مردمند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

۲۱ - تخریب مساجد به انگیزه یاد نکردن خدا در آنها ، گناهی بزرگ و در پی دارنده خواری در دنیا و عذابی بزرگ در قیامت است .

و سعی فی خرابها . .. لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الأخره عذاب عظیم

از اینکه بازدارندگانِ مردم از ورود به مساجد و تخریب کنندگانِ آن ها، ظالمترین مردم شمرده شده اند و نیز به عذاب عظیم قیامت تهدید شده اند، بزرگی گناه آنان به دست می آید.

منشأ ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۴ - ۲۲

۲۲- همواره یاد کردن خداوند ، نیازمند توفیق و هدایت ویژه الهی است .

واذکّر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من هذا رشدًا

موارد ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۹ - ۵

۵ نماز ، ذکر خداست .

فاذا امنتم فاذكروا اللّه

مراد از <ذكر> در جمله <فاذكروا اللّه> نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۶ - ۶

۶ پرستش خدا

، به زبان آوردن اسما و صفاتی که حاکی از تنزیه او باشد و نیز سجده کردن به آستان او ، از مصادیق ذکر و یاد خداوند است .

و اذکر ربک . .. إن الذین عند ربک ... و له یسجدون

موانع ذکر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۹۱ – ۷،۹،۱۱

۷ شیطان همواره در صدد بازداری مؤمنان از یاد خدا و برپایی نماز

انما یرید الشیطن . .. فی الخمر و المیسر و یصدکم عن ذکراللّه و عن الصلوه

۹ قماربازی و میگساری ابزار شیطان برای بازداشتن مردم از یاد خدا و برپایی نماز

انما یرید الشیطن . .. فی الخمر و المیسر و یصدکم عن ذکراللّه و عن الصلوه

۱۱ باز ماندن جامعه ایمانی از نماز و یاد خدا پیامد برانگیخته شدن دشمنی و کینه در بین آنها

ان یوقع بینکم العدوه و البغضاء . .. و یصدکم عن ذکراللّه و عن الصلوه

نیاوردن کلمه <ان> در <یصدکم عن . ..> می تواند اشاره به این باشد که مضمون این جمله پیامد تحقق مضمون معطوف علیه (یوقع بینکم ...) است.

موانع ذکر اراده خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۹ – ۰

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۲۱ – ۸

۸– نظر دوختن به اسباب و علل طبیعی ، حجابی برای توجه به اراده خداوند و خواست او است .

أنّی یکون لی غلم . .. هو علیَّ هیّن

موانع ذکر حسابرسی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰

- تکاثر - ۱۰۲ - ۱ - ۳

۳ - ضرورت پرهیز از سرگرمی ها و ترک امور بازدارنده از توجّه به حسابرسی ها در قیامت

ألهیکم التکاثر

آیه <لتسئلنّ یومئذ عن النعیم> در آخر سوره که بر حسابرسی از نعمت ها دلالت دارد نشانگر آن است که سرگرم شدن به تکاثر، مایه غفلت از حسابرسی است و باید انسان از آنچه او را سرگرم ساخته و از اهداف نعمت ها بازمی دارد، پرهیز کند تا هنگام حسابرسی نعمت ها، پاسخی داشته باشد.

موانع ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۱۲

۱۲ - مساجد ، باید از هر آنچه مانع یاد خداست ، پیراسته باشد .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

موانع ذکر مشیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۱ - ۸

۸- نظر دوختن به اسباب و علل طبیعی ، حجابی برای توجه به اراده خداوند و خواست او است .

أنّی یکون لی غلم . .. هو علیَّ هیّن

موجبات ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۲ - ۱۶

۱۶ نماز ، بهترین وسیله برای یاد خدا و توجه به اوست .

إذا قاموا إلی الصّلوه . .. و لایذکرون اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۳ - ۱۲

۱۲ نشاط در عبادت ، اخلاص ، ذکر فراوان خدا و استواری در ایمان ، پرتویی از هدایت الهی است .

و إذا قاموا

إلی الصّلوه . .. و من يضلل اللّه فلن تجد له سبيلا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۳

۳ - توجّه به جلوه های ربوبيت خداوند ، وادارسازنده انسان به عبادت و ذکر خدا و جاری ساختن نام او بر زبان است .

و ذکر اسم ربّه

موجبات ذکر نام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۳

۳ - توجّه به جلوه های ربوبيت خداوند ، وادارسازنده انسان به عبادت و ذکر خدا و جاری ساختن نام او بر زبان است .

و ذکر اسم ربّه

مهمترين ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۷۴ - ۶

۶ - تسبيح خدا از مهم ترين ذکر ها است .

فسبّح باسم ربّک العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۹۶ - ۶

۶ - تسبيح خدا ، از مهم ترين ذکر ها است .

فسبّح باسم ربّک العظيم

نشانه های ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۴ - ۴

۴ - پیروی از هدایت الهی و توجه به آن ، تبلور یاد خدا است .

من اتبع هدای . .. و من أعرض عن ذکری

<من أعرض> در این آیه، مقابل <من اتبع> در آیه قبل است. مقتضای مقابله آن بود که بفرمایـد <و من لم یتبع هدای>; ولی به جای آن <من أعرض عن ذکری> گفتنی است نکته این گزینش، یا نقش ذکر خدا در هدایت است و

یا اتحاد ذکر و هدایت می باشد.

نیاز به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۹

۹ - انسان در شرایط سخت ، برای کسب تحمل بیشتر ، به تسبیح و یاد خدا نیازمند است .

فاصبر علی ما یقولون و سبّح بحمد ربّک

توصیه به تسبیح، پس از فرمان به <صبر>، نشانگر نقش تسبیح در توانمند شدن بر صبر است.

وقت ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۱۴

۱۴ آغاز و پایان روز ، از مناسبترین اوقات برای یاد خدا

و اذکر ربّک . .. بالعشیّ و الابکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۲ - ۳

۳ - صبح گاهان و شام گاهان ، وقت هایی مناسب برای ذکر و تسبیح خداوندند .

اذکروا اللّه . .. و سبّحوه بکره و أصیلاً

بنابراین که <بکره> و <أصیلاً> به همان معنای حقیقی خود به کار رفته باشند، نه معنای کنایه ای، معنای یاد شده فهمیده می شود.

وقت ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۵ - ۱۶

۱۶ - شبان گاهان و بامدادان ، دو وقت مناسب و شایسته برای ذکر خدا و تسبیح و حمد او

و سبّح بحمد ربّك بالعشیّ و الإبکر

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن دو وقت یادشده برای تسبیح و حمد به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۹ - ۹

۹ - آغاز

و پایان هر روز ، مناسب ترین لحظات برای یاد خدا و تسبیح او

و تسبّحوه بکره و أصیلاً

اختصاص یافتن <بکره> و <أصیلاً> به ذکر، ممکن است کنایه از همه لحظات نباشد، بلکه تأکیدی بر این دو مجال به حساب آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۳۹ - ۹

۹ - قبل از طلوع و غروب خورشید ، لحظه هایی مناسب برای یاد خدا *

و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع الشمس و قبل الغروب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۸ - ۲

۲ - لزوم ذکر و یادکردن پروردگار در ضمن تلاش گسترده روزانه

إنّ لک فی النهار سبحًا طویلاً . و اذکر اسم ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۵ - ۱،۵

۱ - ذکر نام پروردگار و یاد او در سپیده دم و پسین گاه ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

<بکره>، هم به فاصله میان نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب) و هم به آغاز روز (مفردات راغب). <اصیلاً> به فاصله میان عصر و مغرب گفته می شود (صحاح اللغه) و نیز به معنای آخر روز آمده است (العین). <ذکر> هم دو نوع است: ذکر با قلب و ذکر با زبان. (مفردات راغب)

۵ - سپیده دم و پسین گاه ، از اوقات مناسب برای ذکر و یاد خداوند

و اذکر اسم ربّک بکره و$ أصیلاً

أصیلًا

ذکر خدا

آثار اعراض از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹

- جن - ۷۲ - ۱۷ - ۴

۴ - روی گردانی از یاد خدا ، موجب عذاب سخت و شدید الهی است .

و من یعرض عن ذکر ربّه یسلکه عذابًا صعدًا

<صَعَد>، به معنای شدید و سخت است.

آثار تداوم ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۲

۱۲ - یاد دایم خداوند ، افزایش دهنده منزلت و ابعاد وجودی انسان

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. و یزیدهم من فضله

برداشت فوق، از آمدن تعبیر <یزیدهم> به جای <یزید لهم> استفاده می شود; یعنی، فعل زیاد شدن به خود اشخاص نسبت داده شده است نه به پاداش آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۵ - ۳،۴

۳ - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیرو آفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی های تبلیغ و اجرای تعالیم دین

فاصبر لحکم ربّک$ . .. و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

از توصیه به ذکر خداوند پس از فرمان صبر و شکیبایی در مشکلات رسالت مطلب یاد شده به دست می آید.

۴ - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیروآفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی ها

فاصبر$ . .. و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

. .. و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

آثار ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۵۲ – ۲

۲ – به یاد خدا بودن ، مایه جلب رضایت و توجه خاص خداوند است .

فاذکرونی أذکرکم

فعل <أذکر> در

جواب امر قرار گرفته و لذا با حرف شرطی مقدر، مجزوم شده است. در نتیجه جمله با تقدیر آن چنین می شود: <فاذکرونی ان تذکرونی أذکرکم; به یاد من باشید، اگر به یاد من باشید به یاد شما خواهم بود.> یاد کردن خدا از بندگان، به معنای عنایت و توجه خاص به آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۵ - ۴

۴ یاد خدا ، وادارکننده انسان به توبه و استغفار

ذکروا اللّه فاستغفروا لذنوبهم

عطف شدن استغفار بر ذکر خدا با کلمه <فاء>، که در آن معنای ترتب نهفته است، می تواند اشاره به رابطه علیّت بین ذکر خدا و استغفار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۳ - ۴

۴ یاد همیشگی خداوند و اندیشه در آفرینش ، زمینه ایمان به ربوبیّت الهی

الّذین یذکرون اللّه قیاماً . .. و یتفکّرون ... ربّنا ... فامنّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۳ - ۳،۴

۳ یاد خدا ، زمینه ساز پیروزی بر دشمنان

اعد للکفرین عذاباً مهیناً . .. فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

۴ یاد خداوند پس از ادای نماز خوف ، جبران کننده کاستی های آن

فلیس علیکم جناح ان تقصروا . .. فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

لزوم ذکر خدا پس از پایان نماز خوف، می تواند اشاره به این معنا باشد که قصر و کوتاهی نماز خوف را با ذکر خداوند جبران کنید.

فیش

۵ – انعام – ۶ – ۳ – ۱۱

۱۱ توجه به احاطه علمی خداوند، بازدارنده انسان از انحراف در اعمال و نیات

و یعلم سرکم و جهرکم و یعلم ما تکسبون

هدف از بیان آگاهی کامل خداوند بر سرّ و نهان آدمی و اعمال او، بازداشتن وی از خطا و لغزش است. لذا توجه به این مطلب اثر بازدارنده از یکسو و برانگیزاننده از جهت دیگر دارد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۳ – ۵

۵ توجه به آگاهی خداوند بر گفتار و کردار آدمیان، برانگیزنده آنان به ایمان

فهم لا یؤمنون . .. و هو السمیع العلیم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۵ – ۸

۸ توجه به ربوبیت خداوند، مقتضی پرهیز از عصیان او

قل إنی أخاف إن عصیت ربی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۷ – ۷

۷ توجه به اقتدار بی مانع خداوند بر رساندن نفع و ضرر، زمینه ساز اعتقاد به توحید و پرهیز از شرک

و لا تکونن من المشرکین . .. و إن یمسسک اللّه بضر ... فهو علی کل شیء قدیر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۱۹۰ – ۱۰

۱۰ توجه به عظمت و والایی خداوند بازدارنده انسان از توهم شریک برای اوست .

فتعلی اللّه عما یشرکون

با توجه به توضیح برداشت قبل، از جمله <فتعالی . .. > این نکته به دست می آید که شریک برای خدا پنداشتن برخاسته از نشناختن عظمت و والایی

اوست.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – انفال – ۸ – ۲ – ۱،۲،۴

۱ دل مؤمنان راستین ، لرزان و بیمناک به هنگام یاد خدا

إنما المؤمنون الذین إذا ذکر اللّه وجلت قلوبهم

۲ یاد خدا از سوی هر کس ، دارای تأثیری عمیق در قلب و روح مؤمنان

إذا ذکر اللّه وجلت قلوبهم

مجهول آوردن فعل <ذکر> دلالت می کند که یاد خدا از سوی هر کسی که باشد آن اثر شگرف را برای مؤمنان واقعی در پی دارد.

۴ دل های بیمناک و لرزان از یاد خدا ، دارای زمینه ای مناسب برای تأثیرپذیری از تلاوت آیات قرآن

إذا ذکر اللّه وجلت قلوبهم و إذا تلیت علیهم ءایته زادتهم إیمنا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – انفال – ۸ – ۴۵ – ۳،۴

۳ پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا ، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فاثبتوا و اذکروا اللّه کثیرا لعلکم تفلحون

<لعلکم> علاوه بر اینکه متعلق بر <اذکروا اللّه> است، می تواند متعلق به <فاثبتوا> نیز باشد. در این صورت مراد از <فلاح>، پیروزی در جنگ است.

۴ سعادت و رستگاری مؤمنان در گرو جهاد و کثرت یاد خداست .

إذا لقیتم فئه فاثبتوا و اذکروا اللّه کثیرا لعلکم تفلحون

در برداشت فوق <فلاح> به معنای سعادت و رستگاری گرفته شده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – انفال – ۸ – ۴۷ – ۱۰

۱۰ توجه به احاطه علمی خداوند بر کردار آدمی ، عامل اجتناب وی از سرمستی و ریاکاری و جلوگیری از راه خدا

و لاتکونوا

. .. و اللّه بمايعملون محيط

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۷ – توبه – ۹ – ۶۷ – ۱۹

۱۹ توجه انسان به خدا و فرمانهايش ، زمينه ساز جلب لطف و رحمت او

نسوا اللّه فنسيهم

با استفاده از مفهوم جمله <نسوا اللّه . .. > برداشت فوق به دست مى آيد.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۷ – توبه – ۹ – ۱۰۸ – ۱۳

۱۳ نماز و ذكر خدا ، عامل خودسازى و پاكى روح و انديشه

لمسجد . .. فيه رجال يحبون أن يتطهروا

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۸ – يوسف – ۱۲ – ۲۳ – ۱۱،۱۷

۱۱ توجه به خدا و استعاذه به درگاه او ، راهى براى مصون ماندن از فرجام ناميمون شهوات جنسى

قال معاذ الله

۱۷ توجه به خداوند ، عامل بازدارنده آدمى از گناه

قال معاذ الله

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۸ – رعد – ۱۳ – ۱۳ – ۱۱،۲۲

۱۱ توجه به جلال و هيبت خداوند ، وادار كننده موجودات به تسبيح و ستايش او

و يسبّح الرعد بحمده والملئكه من خيفته

۲۲ < عن أبی جعفرالباقر (ع) : ان الصواعق تصیب المسلم و غیر المسلم و لاتصیب ذاکراً ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: صاعقه ها [ممکن است] به مسلمان و یا غیر مسلمان اصابت کند ; ولی به کسی که مشغول ذکر خداست اصابت نمی کند>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۸ - ۳

۳ تنها ذکر خدا و به یاد او بودن ، سبب آرامش و اطمینان

دلهاست .

ألا بذکر الله تطمئن القلوب

تقدیم <بذکر الله> بر متعلَقش (تطمئن) برای رساندن حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۸ - ۷

۷- ذکر خدا و عبادت پروردگار چون نماز ، زداینده نگرانی ها و اندوه ها و تقویت کننده روحیه پایداری و موجب آرامش خاطر است .

و لقد نعلم أنک یضیق صدرک . .. فسبّح بحمد ربّک و کن من السجدین

نوع مفسّران بر آنند که مقصود از سجده در این آیه، نماز است و مؤید آن روایتی است که می گوید: <پیامبر(ص) هر گاه محزون و دلتنگ می شد، نماز می خواند> (مجمع البیان، ذیل آیه فوق).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۴ - ۱۰،۲۴

۱۰- ذکر و یاد خدا ، مایه یادآوری مقصود زدایش فراموشی است .

واذکّر ربّک إذا نسیت

متعلق <نسیان> را می توان عام، و شامل همه چیز دانست. در این صورت، مفاد جمله <واذکر...> این است که: <هرگاه، چیزی را فراموش کردی، ذکر خداوند را بر زبان جاری ساز، تا آن چیز را به خاطر آوری و غفلت تو زایل شود>.

۲۴- تدارک یاد خداوند ، پس از غفلت از آن ، مایه امیدواری انسان به دستیابی بر رشد و هدایتی سریع است .

واذکّر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من هذا رشدًا

ارتباط <قل عسی. ..> با <اذکر...> ارتباط مقدمه و نتیجه است و پیام آیه این است که: <اگر پس از فراموشی، یاد خدا کردی، می توانی به هدایت ویژه الهی امیدوار باشی و بگویی: <عسی،...> >.

جلد - نام سوره

- سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷۰ - ۱۴

۱۴ - توجه به عظمت خداوند ، مایه خضوع به درگاه او و وادارسازنده انسان به پذیرش ربوبیت او

فأُلقی السحره سجّدًا قالوا ءامنّا بربّ هرون و موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۴ - ۲،۶

۲ - پیروی از هدایت های الهی و به یاد خدابودن ، موجب تسهیل زندگی وبرطرف شدن تنگنا های آن است .

من اتبع هدای . .. لایشقی . و من أعرض عن ذکری فإنّ له معیشه ضنكًا

۶ - هدایت های الهی و یاد کردن همیشگی خداوند ، مایه بصیرت و بینش در زندگی است .

و من أعرض عن ذکری . .. و نحشره یوم القیمه أعمی

کور محشور شدن گمراهان، نتیجه کوری آنان از دیدن و دریافت هدایت در دنیا است. از این عقوبت ویژه این نتیجه را می توان گرفت که هدایت، مایه بصیرت در مسیر زندگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۹

۹ - انسان در شرایط سخت ، برای کسب تحمل بیشتر ، به تسبیح و یاد خدا نیازمند است .

فاصبر علی ما یقولون و سبّح بحمد ربّک

توصیه به تسبیح، پس از فرمان به <صبر>، نشانگر نقش تسبیح در توانمند شدن بر صبر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۱۹

۱۹ - اماکن و نقاطی که یاد خدا در آن بسیار برده می شود ، دارای قداست و شایسته احترام است .

یذکر فیها اسم اللّه کثیرًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – مؤمنون – ۲۳ – ۱۱۰ – ۴

۴ – یاد خدا ، مایه ره یابی انسان به صلاح و رحمت الهی

قال اخسئوا فیها . .. حتّی أنسوکم ذکری

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۶ – ۶،۸،۱۱

۶ – کانون های ذکر خدا ، دارای عظمت و رفعت مقام

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر فیها اسمه

۸ – ذکر مستمر نام خدا ، موجب عظمت و مجد مکان های ذکر می شود .

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر فیها اسمه

۱۱ – خانه هایی که در آنها همواره ذکر و تسبیح خدا گفته می شود ، مرکز نور خدا است .

مثل نوره کمشکوه . .. فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر فیها اسمه یسبّح له فیها با

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۸ – ۱۶

۱۶ – مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، نماز به پا می دارند ، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند ، از روزی فراوان و بی شمار برخورداراند .

رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه . .. لیجزیهم اللّه أحسن ما عملوا و یزید

<حساب> به معنای شمارش است و <بغیر حساب> (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۲۷ - ۱،۲

۱ - ارزش شعر ، در پرتو ایمان ، عمل صالح و یاد خداوند

و الشعراء

يتّبعهم الغاون . .. إلاّ الذين ءامنوا... و ذكروا اللّه كثيرًا

۲ - ارجمندی شاعران مؤمن و نیک کردارِ پیوند خورده با یاد خدا ، در پیشگاه پروردگار

و الشعراء يتّبعهم الغاون . .. إلاّ الذين ءامنوا... و ذكروا اللّه كثيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۵ - ۱۳

۱۳ - یاد و ذکر خدا ، بالاتر و برتر از هر چیزی ، مانع فحشا و منکر است .

إنّ الصلوه تنهى عن الفحشاء و . .. و لذكر اللّه أكبر

برداشت بالا، بنابراین اساس است که مفضَّلٌ علیه <اكبر> محذوف و چیزی از قبیل <ماسواه> و <جميع أعماله> باشد که شامل نماز هم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۶

۲۶ - عفت و پاک دامنی و به یاد خداوند بودن ، از اسباب جلب آمرزش خداوند است .

و الحفظين فروجهم . .. و الذكرين اللّه ... أعدّ اللّه لهم مغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۳ - ۵

۵ - دعا و تحیت فرشتگان به مؤمنان ، به سبب فراوانی ذکر و تسبیح خدا از سوی آنان است .

يأيّها الذين ءامنوا اذكروا اللّه . .. و سبّحوه ... هو الذى يصلّى عليكم و ملئكت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۱۷ - ۱۲،۱۳

۱۲ - رجوع و توجه همواره داوود (ع) به خداوند در زندگی ، موجب قدرت و توانمندی او شد .

داود ذاالأید إنّه أوّاب

برداشت یاد شده به خاطر این

نکته است که جمله <إنّه أوّاب> در مقام تعلیل برای <ذاالأید> است; یعنی، چون داوود(ع) بسیار متوجه خدا و پرمراجعه به او بود، صاحب قدرت و توانمند بود.

۱۳ - توجه بسیار به خدا و مراجعه همیشگی به او در زندگی ، موجب قدرت و توانمندی انسان

داود ذاالأید إنّه أوّاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۰ - ۶،۷

۶ - رجوع و توجه همواره سلیمان (ع) به خدا در زندگی ، موجب دستیابی او به مقام عبودیت الهی

نعم العبد إنّه أوّاب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله <إنّه أوّاب> در مقام تعلیل برای <نعم العبد> است; یعنی، چون سلیمان بسیار متوجه خدا و پرمراجعه به او بود; بهترین عبد شناخته شد و به این مقام دست یافت.

۷ - رجوع و توجه همواره به خدا در زندگی ، موجب دستیابی انسان به مقام والای عبودیت الهی

نعم العبد إنّه أوّاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۴ - ۱۳،۱۴

۱۳ - رجوع و توجه همواره ایوب (ع) به خداوند در زندگی ، موجب دستیابی او به مقام عبودیت الهی

نعم العبد إنّه أوّاب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله <إنّه أوّاب> در مقام تعلیل برای <نعم العبد> است; یعنی، چون ایوب(ع) بسیار متوجه خدا و پر مراجعه به او بود; عبد شایسته شناخته شد و به این مقام دست یافت.

۱۴ - رجوع بسیار و توجه همواره به خدا در زندگی ، موجب دستیابی انسان به مقام والای عبودیت الهی

نعم العبد إنّه أوّاب

جلد - نام

سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۴۵ – ۱

۱ – تنفر شدید و انزجار درونی مشرکان ، از یاد شدن نام خدا به تنهایی (بدون نام معبود ها دیگر)

و إذا ذکر اللّه وحده اشمأزّت قلوب الذین لایؤمنون بالأخره

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۵۴ – ۸

۸ – توجه به احاطه همه جانبه خداوند بر موجودات ، موجب از بین رفتن هر گونه تردید در مورد حقانیت رستاخیز است .

ألا إنّهم فی مریه من لقاء ربّهم ألا إنّه بکلّ شیء محیط

انکار قیامت و رستاخیز مردگان از سوی مشرکان، مبنی بر این پندار نادرست است که آنها جمع شدن اجزاء پراکنده و از بین رفته موجودات را بعید می دانستند. خداوند با بیان این حقیقت که او بر همه چیز احاطه دارد و هیچ چیز از حیطه علم و قدرت او ناپدید نمی شود، این پندار را ابطال می کند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – شوری – ۴۲ – ۱۳ – ۳۱

۳۱ – روحیه انابه و توجه مدام پیامبران به خداوند ، موجب برگزیدگی و انتخاب ایشان

یجتبی إلیه من یشاء و یهدی إلیه من ینیب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۳۶ – ۳

۳ – یاد خداوند ، ایمنی بخش انسان از سلطه شیطان و همدمی با او

و من یعش عن ذکر الرحمن نقیّض له شیطنًا فهو له قرین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۳۷ – ۲۸

یاد خدا ، راه رسیدن انسان به کمال واقعی است .

و من یعش عن ذکر الرحمن . .. لیصدّونهم عن السبیل

<الف و لام> در <السبیل> آن را بر <ذکر الرحمان> در آیه قبل منطبق ساخته است.

۸ - یاد خدا ، راهبر آدمی به سعادت و هدایت واقعی است .

و من یعش عن ذکر الرحمن . .. لیصدّونهم عن السبیل و یحسبون أنّهم مهتدون

ذکر <یحسبون أنّهم مهتدون> تعریضی به آن دارد که خداگریزان از هدایت به دورند. در نتیجه به قرینه مقابله استفاده می شود که یادکنندگان خدا به هدایت دست می یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۲۹ - ۱۱

۱۱ - < روی عن النبی (ص) أنّه قال : إذا ذکر العبد ربّه فی قلبه کتب اللّه له ذلک فی صحیفه ثمّ یعارض الملائکه یوم الخمیس فیریهم اللّه ذکر عبده له بقلبه فیقول الملائکه ربّنا عمل هذا العبد قد أحصیناه أمّا هذا العمل فمانعرفه فیقول الربّ إن عبدی قد ذکرنی بقلبه فأثبتُّه فی صحیفته فذلک قوله < إنّا کنّا نستنسخ ما کنتم تعملون > ;

از پیامبر(ص) روایت شده که فرمود: هرگاه بنده در قلب خود خدا را یاد کند، خداوند آن را در کتابی ثبت می کند. سپس خداوند، در روز پنج شنبه این ذکر قلبی را به ملائکه نشان می دهد. ملائکه می گویند: پروردگارا! عمل این بنده را ما احصا نموده ایم; اما این عمل را ما نمی شناسیم!؟ پروردگار گوید: بنده من، مرا در قلب خود یاد کرد. پس آن را در کتاب عمل وی ثبت نمودم و این

است سخن خداوند که می فرماید: إنّا کنّا نستنسخ ما کنتم تعملون>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲ - ۱۱

۱۱- توجه به حکمت و کاردانی خداوند ، مستلزم خضوع انسان در برابر قوانین حکیمانه و خدشه ناپذیر وی *

تنزیل الکتب من اللّه . .. الحکیم

تذکر خداوند به وصف <الحکیم>، می تواند یاد آور انسان ها باشد که قرآن به عنوان مجموعه قوانین از جانب کسی نازل شده که حکیم و کاردان است و نقصی در برنامه او نیست، تا کسی مجاز به تخلف گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۶ - ۳

۳ - توجه به خداوند و دغدغه آخرت ، در تمامی لحظات زندگی ، عامل اصلی راهیابی متقین به بهشت

یتساءلون . قالوا إنّا کنّا ... مشفقین

در صورتی که <یتساءلون> سؤال از علت رهیابی به بهشت باشد، <إنّا کنّا. ..> بیانگر علت آن خواهد بود. از این که پارسایان در محیط پرشور خانواده از یاد آخرت غافل نشده اند، استفاده می شود که در سایر شرایط به طریق اولی غافل نبوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۷ - ۲

۲ - توجه تقواپیشگان به خدا و مسؤولیت های خود ، زمینه ساز جلب رحمت الهی

إنّا کنّا قبل فی أهلنا مشفقین . فمنّ اللّه علینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۶ - ۱،۳

۱ - یاد خداوند و ذکر عظمت و کبریایی او ، تأثیرگذار در دل های نرم

و خاشع

ألم يأن للذين ءامنوا أن تخشع قلوبهم لذكر اللّه

<خشوع> در مقابل <قساوت> (سختی و صلابت)، به معنای نرمی [قلب] است.

۳ - دل مؤمن ، باید چنان نرم باشد که با یاد خدا و تلاوت قرآن کریم ، تأثیرپذیر و خاشع گردد .

ألم یأن للذین ءامنوا أن تخشع قلوبهم لذکر اللّه و ما نزل من الحقّ

خداوند، در آیه شریفه، مؤمنان بی تفاوت را نکوهش کرده و به آنان هشدار می دهد تا فرصت باقی است و گرفتار قساوت قلب نشده اند; دل های خود را با یاد او و تلاوت آیاتش خاشع و نرم گردانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۷ - ۱

۱ - یاد خدا و تلاوت کلام او (قرآن) ، حیات و روشنی بخش دل ها است .

أن تخشع قلوبهم لذکر اللّه . .. و اعلموا أنّ اللّه یحیِ الأرض

جمله <اعلموا أن اللّه. ..> تعلیل برای جمله <ألم یأن... لذکر اللّه> است. در این تعلیل، دل های غافل از یاد خدا و بیگانه با کلام او (قرآن)، به زمین مرده و یاد خدا و کلام او (قرآن)، به باران تشبیه شده است. همان طور که خداوند به وسیله باران، زمین مرده را زنده می کند; یاد خدا و تلاوت کلام او (قرآن) نیز، دل های غافل و مرده را حیات می بخشد و نورانی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۲۰ - ۵

۵ - تقوا ، مراقبت بر اعمال و یاد خدا ، عامل رستگاری انسان

اتّقوا اللّه و لتنظر . .. و

لاتکونوا کالذین نسوا اللّه ... أصحب الجنّه هم الفائ

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – جمعه – ۶۲ – ۱۰ – ۷

۷ – ذکر و یاد همیشگی خداوند ، زمینه دستیابی انسان به سعادت و رستگاری است .

و اذکروا اللّه کثیرًا لعلّکم تفلحون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – منافقون – ۶۳ – ۹ – ۳

۳ – یاد همیشگی خدا ، تضمین کننده سعادت انسان

لاتلهکم أمولکم . .. عن ذکر اللّه و من یفعل ذلک فأُولئک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – قلم – ۶۸ – ۲۸ – ۹

۹ – تسبیح و یاد خدا ، برانگیزاننده آدمی به انفاق و دستگیری از مستمندان و مانع بخل و مال دوستی

قال أوسطهم ألم أقل لکم لولا تسبّحون

توصیه به تسبیح و یاد خداوند، درباره ادای سهم فقیران (لولا تسبّحون)، می رساند که آن دو در برانگیختن آدمی به انفاق و دوری از بخل، مؤثر است و نقش دارد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – معارج – ۷۰ – ۲۲ – ۴

۴ – نماز و یاد خدا ، تعدیل کننده غرایز و مانع خُلق و خوی ناپسند است .

إنّ الإنسن خلق هلوعًا . .. إلاّ المصلّین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – جن – ۷۲ – ۱۷ – ۷

۷ – ذکر دائم خداوند ، موجب قبولی و پیروزی در آزمایش های الهی است .

لنفتنهم فیه و من یعرض عن ذکر ربّه یسلکه عذابًا صعدًا

جمله <و من یعرض عن ذکر ربّه. ..> در حقیقت توصیه به یادآوردن نام و یاد

خدا در دل ها است. این توصیه پس از طرح مسأله آزمایش انسان ها می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۵ – ۷

۷ – نمازگزاران ، در صورتی رستگاراند که از تزکیه و یاد خدا برخوردار باشند .

قد أفلح من تزکّی . و ذکر اسم ربّه فصلّی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ناس – ۱۱۴ – ۴ – ۸

۸ – < عن النبی (ص) قال : إنّ الشیطان واضعٌ خَطْمَه علی قلب ابن آدم فإنْ ذکَرَ اللّه خنس و إن نسی إلْتَقَمَ قلبَه فذلک < الوسواس الخنّاس > ;

از پیامبر(ص) روایت شده که فرمود: شیطان پوزه خود را بر قلب آدمیزاد قرار می دهد. پس اگر او خدا را یاد کرد، شیطان خود را عقب می کشد و پنهان می شود و اگر [یاد خدا را]فراموش کرد، قلب او را می رباید و این است <الوسواس الخنّاس>».

آثار روانی ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۲۳ – ۱۳

۱۳ – یاد خدا ، آرام بخش جان ها و سرور قلب ها است .

ثمّ تلین جلودهم و قلوبهم إلی ذکر اللّه

آثار ممانعت از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۱۸

۱۸ – خفت و خواری در دنیا ، جزای کسانی است که مردم را از یاد خدا باز می دارند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن يذكر فيها

اسمه . .. لهم فی الدنیا خزی

آداب ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – حجر – ۱۵ – ۹۸ – ۴

۴– قرین و همراه کردن تسبیح پروردگار با حمد و ستایش او ، امری نیکو و پسندیده در ذکر و عبادت

فسبّح بحمد ربّک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – فتح – ۴۸ – ۹ – ۹

۹ – آغاز و پایان هر روز ، مناسب ترین لحظات برای یاد خدا و تسبیح او

و تسبّحوه بکره و أصیلاً

اختصاص یافتن <بکره> و <أصیلاً> به ذکر، ممکن است کنایه از همه لحظات نباشد، بلکه تأکیدی بر این دو مجال به حساب آید.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۳۹ – ۹

۹ – قبل از طلوع و غروب خورشید ، لحظه هایی مناسب برای یاد خدا *

و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع الشمس و قبل الغروب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – انسان – ۷۶ – ۲۵ – ۱،۵

۱ – ذکر نام پروردگار و یاد او در سپیده دم و پسین گاه ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

<بکره>، هم به فاصله میان نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب) و هم به آغاز روز (مفردات راغب). <اصیلاً> به فاصله میان عصر و مغرب گفته می شود (صحاح اللغه) و نیز به معنای آخر روز آمده است (العین). <ذکر> هم دو نوع است: ذکر با قلب و ذکر با زبان. (مفردات راغب)

۵ – سپیده دم و پسین گاه

، از اوقات مناسب برای ذکر و یاد خداوند

و اذکر اسم ربّک بکره و$ أصیلاً

أصیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۴

۴ - لزوم ذکر نام خدا پیش از نماز

ذکر اسم ربّه فصلّی

ابراهیم(ع) و ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۷۵ - ۳

۳ ابراهیم (ع) ، پیوسته به خداوند توجه داشت و خواسته های خود را از او تقاضا می کرد .

إن إبرهیم . .. منیب

انابه به درگاه خداوند، به معنای رجوع کردن به اوست.

ادب در ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۲ - ۱۳

۱۳ حواریون عیسی مورد سرزنش وی به خاطر رعایت نکردن ادب در یادکردن از نام خدا

هل یستطیع ربک . .. قال اتقوا اللّه

رعایت ادب در مورد آیه این بود که حواریون به جای <ربک> (پروردگارت) بگویند: ربنا

ارزش ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۸ – ۲۶

۲۶– ارزش ذکر خدا ، به ریشه دار بودن آن در قلب و روح انسان است .

أغفلنا قلبه عن ذکرنا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۶ – ۱۲

۱۲ – ارزش والای ذکر نام خدا و تسبیح و تقدیس او

أن ترفع و یذکر فیها اسمه یسبّح له فیها بالغدوّ و الأصال

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – عنکبوت – ۲۹ – ۴۵ – ۱۰

۱۰ – یاد و ذکر

خداوند ، برترین و بزرگ ترین ارزش است .

و لذکر اللّه أکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۹ - ۱۰

۱۰ - یاد خدا و تسبیح و تقدیس او ، بایسته و ارزشمند در همه لحظات زندگی

و تسبّحوه بکره و أصیلاً

برداشت بالا- بنابراین نکته است که <بکره> و <أصیلاً> کنایه از همه لحظه های تلاش و بیداری انسان باشد که از <بکره> شروع شده و تا <أصیلاً> ادامه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۶ - ۲

۲ - ارزش توجه انسان به خداوند و آخرت و ترس داشتن از عاقبت کار خویش

قالوا إنّا کنّا قبل فی أهلنا مشفقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۹ - ۸

۸ - شرکت در نماز جمعه و پرداختن به ذکر خدا ، بسی ارزشمندتر از کسب مال و سایر منافع دنیوی

فاسعوا إلی ذکر اللّه و ذروا البیع ذلکم خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۹ - ۲

۲ - یاد خدا ، برترین ارزش در بینش الهی

لاتلهکم أمولکم و لا أولدکم عن ذکر اللّه

اعراض ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۵ - ۹

۹ - مسلمانان ، نباید به بهانه بازداشته شدن از ورود به مساجد ، ذکر و عبادت خدا را ترک کنند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه . .. للّه المشرق و المغرب

برداشت فوق، مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیه

قبل است.

اهتمام موسی(ع) به ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۳۴ – ۱

۱ – هدف موسی (ع) از تقاضای نبوت و رسالت برای هارون (ع) ، به دست آوردن فرصت بسیار برای ذکر خداوند و حمد و ثنای مکرر او بود .

و أشرکه فی أمری . .. و نذکرک کثیرًا

فاعل <نذکرک> موسی و هارون(ع) است و مراد از کثرت ذکر خدا، افزایش تبلیغات توحیدی براثر همراهی آن دو است که متضمن مدح و ثنای خداوند می باشد.

اهمیت تداوم ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – مزمل – ۷۳ – ۸ – ۶

۶ – خدامحوری ، باید برنامه مؤمنان در تمامی لحظه های زندگی باشد .

و تبتّل إلیه تبتیلاً

اهمیت ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۲۱ – ۱۳

۱۳ – از امام رضا (ع) روایت شده که : < فان قال] قائل [فلم تعبّدهم ؟ قیل لئلا یکونوا ناسین لذکره و لاتارکین لأدبه و لالاهین عن أمره و نهیه ;

اگر کسی بگوید: چرا خدا مردم را موظف به عبادت کرده است؟ گفته می شود: برای اینکه یاد او را فراموش نکنند و ادب را ترک ننمایند و به امر و نهی او بی اعتنا نباشند>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۲۲،۱۱،۱۰،۹،۸

۸ – مساجدی که مردم در آن حضور نیابند و در آنها ذکر خدا نگویند ، در حقیقت

مساجدی ویرانه اند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که جمله <سعی فی خرابها> (در تلاش برای تخریب مساجد هستند) تفسیر و توضیح جمله <منع مساجد اللّه أن یذکر فیها اسمه> باشد.

۹ - آبادانی مساجد ، به یادکردن نام خدا در آنهاست .

أن یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

۱۰ - غفلت از یاد خدا در جایگاه عبادت (مسجد و . . .) امری نکوهیده و نارواست .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

عبارت <أن یذکر فیها اسمه> بیانگر این است که: دلیل ناروا بودن و ستمکار شمردن بازدارندگان مردم از حضور در مساجد، یاد نشدن نام خداست. بنابراین جمله <من أظلم ...> شامل کسانی که در جایگاههای عبادت از یاد خدا غافلند نیز، می شود.

۱۱ - تعطیلی مساجد و حضور نیافتن در آنها ، به انگیزه یاد نکردن نام خدا ، امری نکوهیده و نارواست .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

۲۲ - بستن مساجد به روی مردم و بازداشتن آنان از یاد خدا ، از گناهان بزرگ است .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الأخره عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۵ - ۹

۹ - مسلمانان ، نباید به بهانه بازداشته شدن از ورود به مساجد ، ذکر و عبادت خدا را ترک کنند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه . .. للّه المشرق و المغرب

برداشت فوق، مقتضای

ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۲ - ۴

۴ - رسالت پیامبر (ص) و تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، از نعمتهایی که مسلمانان باید به پاس آنها ، همواره به یاد خدا باشند .

فولوا وجوهکم شطره . .. کما أرسلنا فیکم رسولا ... فاذکرونی

برداشت فوق از حرف <فاء> که <اذکرونی> را بر نعمتهای یاد شده (تغییر قبله و رسالت پیامبر(ص)) تفریع کرده است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۹ - ۲۹

۲۹ لزوم توجّه به نقش تعیین کننده خداوند برای موفقیّت در امور ، حتّی پس از مشورت و تصمیم گیری نهایی بر انجام کارها

و شاورهم فی الامر فاذا عزمت فتوکّل علی اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۳ - ۱،۲

۱ مجاهدان در میدان نبرد باید همواره به یاد خدا باشند .

فاذا قضیتم الصلوه فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

۲ ضرورت یاد خدا در همه شرایط و تمامی حالات (ایستاده ، نشسته ، و خوابیده)

فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

<قیاماً> جمع قائم و <قعوداً> جمع قاعد و <جنوب> جمع جنب (به معنای پهلو) و <علی جنوبکم> کنایه از دراز کشیدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۲ - ۹

۹ توجه دادن مردم به خدا و گرایش دادن آنان به تضرع و خضوع به

درگاه او، از اهداف رسالت انبیاست.

و لقد أرسلنا إلى أمم . .. لعلهم يتضرعون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۲۰۵ – ۳

۳ خداوند از پیامبر (ص) خواست تا لب به ذکر او گشاید و زبانش را به یاد او مترنم سازد .

و اذكر ربك . .. دون الجهر من القول

برداشت فوق بر این اساس است که <دون الجهر . .. > عطف بر <فی نفسک> باشد. بر این مبنا آیه شریفه اشاره به دو گونه ذکر دارد: ذکر قلبی که <فی نفسک> آن را بیان می کند، ذکر زبانی که <دون الجهر من القول> به آن اشاره دارد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۲۰۶ – ۳

۳ یاد کردن خدا در دل و جان و لب گشودن به ذکر وی ، عبادت و پرستش اوست .

و اذكر ربك . .. إن الذين عند ربك لايستكبرون عن عبادته

فرمان به ذکر خدا (اذکر ربک) و سپس بیان این حقیقت که مقربان درگاه خدا از پرستش او رویگردان نیستند، بیانگر این است که ذکر خدا مصداق بارزی از پرستش خداوند و عبادت اوست.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – انفال – ۸ – ۴۵ – ۲

۲ لزوم زیاد یاد کردن خدا به هنگام رویارویی با دشمنان دین و نبرد با آنان

إذا لقيتم فئه فاثبتوا و اذكروا اللّه كثيرا

<اذکروا اللّه> می تواند عطف بر <اثبتوا> باشد که در حقیقت جواب شرط <إذا لقیتم> خواهد بود. بر این مبنا مقصود، زیاد یاد کردن خدا

به هنگام نبرد است. همچنین <اذکروا ... > می تواند جمله مستانفه باشد. در این صورت زیاد یاد کردن خدا برنامه ای است برای تمامی مراحل زندگی که از مصادیق آن هنگام رویارویی با دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۱ - ۷

۷ توجه به خدا و اتکا به اوامری لازم به هنگام تصمیم گیری برای صلح و ترک مخاصمه با کافران

و إن جنحوا . .. و توکل علی اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۲ - ۱۱

۱۱ انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . .. فلما کشفنا عنه ضرّه مرّ کأن لم یدعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۷۵ - ۵

۵ بردباری ، تأسف و تأثر بر مشکلات مردم و توجّه داشتن به خدا و درخواست حاجت ها از او ، صفات و خصلتهایی نیکو و پسندیده است .

إن إبرهیم لحلیم أوّه منیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۲۸

۲۸ لزوم توجه به خدا و روی آوردن به درگاه او

و إلیه أُنیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۹۲ - ۴

۴ خداوند ، از همگان عزتمندتر و به رعایت جانب او در کار ها و تصمیم گری های سزاوارتر و بایسته تر است .

قال يقوم أرهطی أعزّ علیکم

من الله

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۳۳ – ۱۶

۱۶ لزوم توجه به خدا و ربوبیت او ، به ویژه در مواقع خطرِ ارتکاب گناه

رب . .. إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – رعد – ۱۳ – ۲۱ – ۳

۳ لزوم توجه به عظمت خدا و هراسیدن از او

و یخشون ربهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – حجر – ۱۵ – ۹۸ – ۲،۳

۲– توصیه خداوند به پیامبر (ص) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنک یضیق صدرک بما یقولون . فسبّح بحمد ربّک و کن من السجدین

برداشت فوق از <فاء> در <فسبّح> که برای تفریع این جمله به آیه قبل است استفاده گردیده است; بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید. .. پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر(ص) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

۳– رهبران الهی و زمامداران جامعه اسلامی ، نیازمند به استمداد از پروردگار با ذکر و نماز و عبادت ، در برابر مشکلات رسالت خویش

و لقد نعلم أنک یضیق صدرک . .. فسبّح بحمد ربّک و کن من السجدین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۰ - ۱۰

۱۰- لزوم اندیشیدن آدمیان ، در طبیعی ترین امکانات زندگی خویش و توجه یافتن به نقش خداوند در آنها

و الله جعل

لکم من بیوتکم سکنًا . .. أثثًا و متعًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۶۰ – ۴

۴– انسان ها ، همواره باید به احاطه کامل خداوند بر خود ، توجه داشته باشند .

و إذ قلنا لک إن ربّک أحاط بالناس

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <إذ> متعلق به <اذکر> مقدر باشد و در عین اینکه مخاطب پیامبر(ص) است، همه انسانها نیز مخاطب آیه باشند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۴ – ۵،۷

۵– انسان ها ، همواره ، باید به یاد خدا باشند .

واذکّر ربّک إذا نسیت

۷– کسانی که گفتن < إن شاء اللّه > را فراموش کنند ، باید گرچه با تعبیری دیگر ذکر خدا را به زبان آورند .

إلاّ أن یشاء اللّه واذکّر ربّک إذا نسیت

متعلق نسیان ، به قرینه <إلاّ إن یشاء اللّه> ، می تواند گفتنِ <إن شاء اللّه> باشد. جمله <اذکر ربّک> مطلق است، بنابراین، برای تدارک <إن شاء اللّه> انتخاب هر لفظی که نشانِ توجه به خداوند و حاکمیّت اراده او باشد، ثمربخش خواهد بود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۸ – ۲۷،۲۸

۲۷– کسانی که یاد خداوند در قلب آنان حضور ندارد ، شایسته رهبری نیستند .

و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا

نهی از اطاعت غافلان، نفی شایستگی آن ها برای فرمان دادن و ارائه پیشنهاد است.

۲۸– زنده نگه داشتن یاد خدا در قلب و از میان بردن زمینه های غفلت از آن ، لازم است .

و لاتطع من

أغفلنا قلبه عن ذکرنا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۴۶ – ۱۱

۱۱- < عن رسول اللّه (ص) [انه قال] : . . . یا ابن مسعود ! علیک بذکر اللّه و العمل الصالح ، فإنّ اللّه تعالی یقول < و الباقیات الصالحات خیر عند ربّک ثواباً و خیر أملًا > ;

از رسول خدا(ص) نقل شده که فرمود: . .. ای ابن مسعود! بر تو باد ذکر خدا و انجام عمل صالح; زیرا، خداوند متعال می فرماید: و الباقیات الصالحات خیر...>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۱۰۱ – ۷،۱۰

۷- شناخت خدا و توجّه به او ، مهم ترین هدف برخورداری انسان از ابزار شناخت است .

الذین کانت أعینهم فی غطاء عن ذکری و کانوا لایستطیعون سمعًا

آیه، چشم کافران را نهان شده در پرده و گوش آنان را از کار افتاده قلمداد کرده است; یعنی، دیده ها و شنیده های آنان که خالی از یاد خدا است چنان بی ارزش است که گویا نه از چشم بهره ای برده اند و نه از گوش.

۱۰- زنده نگه داشتن یاد خدا در دل ، و گوش فرادادن به پیام های الهی ، امری لازم است .

الذین کانت أعینهم فی غطاء عن ذکری و کانوا لایستطیعون سمعًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۴ – ۱۴،۱۷،۱۸

۱۴ – توجه به خدا و به یاد او بودن ، از اهداف و ثمرات نماز است .

و أقم الصلوه لذکری

۱۷ – یاد

خدا و توجه به او ، فلسفه مشترک تمامی عبادت ها است .

فاعبدنی و أقم الصلوه لذکری

<لذکری> ممکن است همان گونه که دلیل برای <أقم الصلوه> است، بیانگر علت <فاعبدنی> نیز باشد.

۱۸ - باید همواره به یاد خدا بود و از ذکر او غافل نماند .

لذکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۴ - ۲،۴

۲ - انتشار فراوان یاد خداوند در بین مردم ، از اهداف رسالت موسیو هارون (ع) بود .

یفقهوا قولی . .. و نذکرک کثیرًا

۴ - اشتغال فراوان به ذکر خداوند و یاد او ، هنگام سخن با مردم ، دارای فضیلت بسیار بوده و شیوه پیامبران در ترویج دین خدا است .

و نذکرک کثیرًا

موسی(ع)، برای تسبیح و ذکر فراوان خدا در خلوت، نیازی به زبان فصیح و یاری هارون(ع) نداشت; بنابراین خواست او مطرح شدن تسبیح و یاد خدا در ملأعام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۲ - ۹،۱۰،۱۱،۱۴

۹ - یاد خدا و سخن از او ، محور و شعار دعوت و رسالت موسی و هارون (ع)

و لاتنیا فی ذکری

۱۰ - سستی نکردن در یاد خدا و انجام رسالت و ابلاغ پیام او توصیه خداوند به موسی و هارون (ع)

و لاتنیا فی ذکری

<ونی> به معنای سستیورزیدن و کوتاهی کردن است (مصباح). <لاتنیا>; یعنی، تو ای موسی و ای هارون! در یاد من

کوتاهی و سستی نکنید. از جمله لوازم یاد خدا، توجه به مسؤولیت ها و مأموریت هایی است که از جانب او واگذار گردیده است.

-لزوم جدیت در یاد خدا و توجه مداوم به وظایف محوله از جانب او و پرهیز از سستی در آن

و لاتنیا فی ذکری

۱۴ - خداوند ، موسی (ع) را مأمور ابلاغ حکم رسالت به هارون کرد و از او خواست وی را به سستی نورزیدن در ذکر خدا توصیه کند .

اذهب أنت و أخوك بَایتی و لاتنیا فی ذکری

خطاب به موسی(ع) در وظایف مشترک بین او و هارون(ع) اقتضا می کند که موسی(ع) دستورات ارائه شده را به هارون(ع) برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۸

۸ - لزوم ذکر و تسبیح خداوند و توجه به او در همه اوقات

فسبّح . .. قبل طلوع ... ءانآیِ الّیل ... أطراف النهار

هر چند که در این آیه، اوقات خاصی در شبانه روز برای تسبیح پروردگار معین شده است؛ ولی با توجه به کثرت این موارد، به نظر می رسد هدف، به یاد خدابودن و تسبیح او گفتن در همه فرصت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۲ - ۷

۷- لزوم یادکرد انسان از پروردگار و مربی خویش

بل هم عن ذکر ربّهم معرضون

توبیخ کافران، به دلیل روی گردانی از یاد پروردگار، مشعر به این معنا است که انسان به حکم عقل باید از یاد پروردگار و مربی خویش غفلت نورزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۱۸،۲۰،۲۱

۱۸ - یاد خدا ، اساس حرمت و قداست معابد دینی

لهدّمت صومع . .. و مسجد یذکر فیها اسم

اللّه کثيرًا

۲۰ - ذکر و ياد خدا ، توصيه او به دين داران

يذکر فيها اسم اللّه کثيرًا

۲۱ - ذکر و ياد خدا ، روح اديان الهی و فريضه مشترک ميان همه آنها است .

صومع . .. مسجد يذکر فيها اسم اللّه کثيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۷ - ۹،۱۰

۹ - تلاش اقتصادی و داد و ستدِ بازدارنده آدمی از ياد خدا ، پوچ و بی ارزش است .

رجال لاتلهيهم تجره و لابيع عن ذکر اللّه

<تهليهم> از ماده <لهو> به معنای کار بيهوده و پوچ است. آمدن اين واژه به جای واژه <منع> و <غفلت>، گويای اين حقيقت است که: تجارت و داد و ستدی که انسان را از ياد خدا باز دارد، کاری بيهوده و بی ارزش است.

۱۰ - خدا محوری در زندگی ، اصلی است که هيچ گونه تلاش مادی و اقتصادی ، نبايد آن را تحت الشعاع قرار دهد .

رجال لاتلهيهم تجره و لابيع عن ذکر اللّه و إقام الصلوه و إيتاء الزکوه يخافون يوم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۴ - ۱۱

۱۱ - توجّه به خدا و بر طرف ساختن نياز های نيازمندان ، دو خصلت همگام در وجود محسنان است .

الذين يقيمون الصلوه و يؤتون الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲۱ - ۷

۷ - اميدواری به خداوند و عالم آخرت و ذکر فراوان خدا ، اموری بس قابل توجه و با اهميت

لقد كان لكم فى رسول اللّه أَسوه حسنه لمن كان يرجوا

اللّه و اليوم الأخر و ذكر الل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۱ - ۲

۲ - همواره به ياد خداوند بودن ، فرمان خداوند به مؤمنان است .

يأيّها الذين ءامنوا اذكروا اللّه ذكرًا كثيرًا

<ذِكْر> به معناى <در خاطر و ياد داشتن> است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۲ - ۹

۹ - اهميت ياد خدا در زندگى

إنّى أحببت حبّ الخير عن ذكر ربّى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۸ - ۳

۳ - تقواپيشگان ، هماره به ياد خدا و ملتجى به او در زندگى خويش

إنّا كنّا من قبل ندعوه

تعبير <كنّا. .. ندعوه> استمرار دعا و التجا را افاده مى كند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - حديد - ۵۷ - ۱۷ - ۳

۳ - تشويق مؤمنان از سوى خداوند ، به اهميت دادن ياد او و نقش كلام او (قرآن) در دل ها

ألم يأن للذين ءامنوا . .. اعلموا أنّ اللّه يحىِ الأرض بعد موتها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ – جمعه – ۶۲ – ۱۰ – ۴،۵

۴ – مؤمنان ، همواره باید به یاد خدا باشند .

و اذکروا اللّه کثیرًا

۵ – ذکر و یاد فراوان خدا ، به هنگام کسب و کار و خرید و فروش ، توصیه الهی به مؤمنان

و ابتغوا من فضل اللّه و اذکروا اللّه کثیرًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – منافقون – ۶۳ – ۹ – ۱

۱ – همواره

به یاد خدا بودن ، توصیه الهی به مؤمنان

یأیّها الذین ءامنوا لاتلهکم أمولکم و لا أولدکم عن ذکر اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۷ - ۶

۶ - لزوم یاد خدا ، در هنگامه رفاه مندی و برخورداری از نعمت ها

لأسقینهم ماء غدقًا . .. و من یعرض عن ذکر ربّه یسلکه عذابًا صعدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۸ - ۱،۴،۸

۱ - ذکر و یاد کردن نام پروردگار ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر اسم ربّک

۴ - توجّه کامل به پروردگار و انقطاع از غیر او ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و تبتّل إلیه تبتیلاً

<تبتّل> و <تبتیل> به معنای انقطاع از دنیا و ماسوی اللّه و توجّه به خداوند است (تاج العروس و قاموس المحیط).

۸ - بایستگی توجّه کامل به خدا و انقطاع از دیگران ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

و اذکر اسم ربّک و تبتّل إلیه تبتیلاً

مخاطب این آیات، شخص پیامبر(ص) است; ولی به اعتبار این که آن حضرت به عنوان رهبر و ابلاغ کننده پیام های الهی به مردم بود، می توان درباره همه کسانی که داعیه دار رهبری جامعه اسلامی و هدایت دینی اند، این مسأله را سرایت داد.

تحمید در ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۸ - ۴

۴- قرین و همراه کردن تسبیح پروردگار با حمد و ستایش او ، امری نیکو و پسندیده در ذکر و عبادت

فسبّح بحمد ربّک

تداوم بر ذکر خدا

جلد

- نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۴ – ۲۱

۲۱- مداومت بر یاد خدا ، سریع ترین و کوتاه ترین راه رشد و هدایت است .

واذکّر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من هذا رشدًا

تداوم ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – انسان – ۷۶ – ۲۵ – ۲۸

۲ – توصیه الهی به پیامبر (ص) ، مبنی بر استمرار ذکر و یاد خدا در همه احوال

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ذکر خدا در سپیده دم و پسین گاه، ممکن است اشاره به استمرار آن داشته باشد.

۸ – ربوبیت خداوند ، مقتضی ذکر و یاد همیشگی خداوند

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۵ – ۲

۲ – ذکر اوصاف خداوند و توجّه همیشگی به آنها ، از آثار تزکیه است .

تزکّی . و ذکر اسم ربّه فصلّی

شناخت اسم، بدون شناخت مسمّی حاصل نمی شود (مفردات راغب) و نمی توان تکلم به الفاظی را که ذهن برای آن معنایی تصور نکرده است، <ذکر اسم> نامید. بنابراین یاد نام های خداوند، ملازم با یاد محتوای آنها است که بر ویژگی های او دلالت دارند. عطف این آیه بر <تزکّی> در آیه قبل، بیانگر مقدمه بودن تزکیه برای <ذکر اسم> است.

تسبیح در ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۸ - ۴

۴- قرین و همراه

کردن تسبیح پروردگار با حمد و ستایش او ، امری نیکو و پسندیده در ذکر و عبادت

فسبّح بحمد ربّك

تشویق به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۲۸ - ۲

۲ - ترغیب و برانگیخته شدن باغداران یمنی ، به تسبیح و یاد خدا از سوی برادر عاقل و معتدل خود

قال أوسطهم ألم أقل لكم لولا تسبّحون

<لولا> برای تحضیض و ترغیب است و تسبیح در این آیه، به معنای یاد خداوند است; یعنی، <لولا تذکرون اللّه>.

توصیه به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۷ - ۱۰

۱۰ - سپاس گزاری بدرگاه خداوند و یادکرد عظمت و کبریایی او ، از کار های نیك و مورد توصیه خداوند .

لتکبّروا اللّه . .. و بشّر المحسنین

جایگاه ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۸ - ۲۶

۲۶- ارزش ذکر خدا ، به ریشه دار بودن آن در قلب و روح انسان است .

أغفلنا قلبه عن ذكرنا

ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۰ - ۱۲

۱۲ به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن ، هدف از ضرورت یاد کردن و به خاطر داشتن نعمتهاست .

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

توصیف <نعمت> به اینکه خداوند آن را عطا فرموده (أنعمت علیکم)، به این حقیقت اشاره دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن منعم; یعنی، یاد کردن نعمت باید ملازم با دیدن

خدا در ورای هر نعمت باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۴۷ – ۶

۶ – هدف از لزوم یاد کرد نعمت های الهی ، به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

توصیف <نعمت> – به اینکه خداوند آن را انعام کرده (أنعمت علیکم) – اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت، باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۲۲ – ۶

۶ – هدف از لزوم یاد کردن نعمت ها ، یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التی أنعمت علیکم

توصیف <نعمت> به اینکه خداوند آنها را ارزانی کرده است (أنعمت علیکم) اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۵۲ – ۱۰،۱۱

۱۰ – محمد بن مسلم از امام باقر (ع) روایت کرده است که فرمود : < تسبیح فاطمه (ع) من ذکر اللّه الکثیر الذی قال : اذکرونی اذکرکم ;

تسبیح فاطمه(س) ذکر کثیری است که خداوند فرموده: به یاد من باشید تا به یاد شما باشم>.

۱۱ – < و روی ان رسول اللّه (ص) خرج علی اصحابه فقال : . . . قال سبحانه : فاذکرونی أذکرکم ; یعنی ، اذکرونی بالطاعه و العباده اذکرکم بالنعم و الاحسان و الرحمه و

الرضوان ;

از رسول خدا(ص) درباره سخن خداوند که فرموده <فاذکرونی أذکرکم> روایت شده که یعنی، مرا با اطاعت و عبادت خود یاد کنید تا شما را با نعمتها و احسان و رحمت و رضوان خود یاد نمایم>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۵۸ – ۱۴

۱۴ – رسول خدا (ص) فرمود : < انما جعل . . . السعی بین الصفا و المروه . . . اقامه لذکر اللّه لا لغیره ;

همانا . .. سعی بین صفا و مروه ... برای بر پا داشتن ذکر و یاد خداست، نه غیر آن>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۱۹۸ – ۸،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳

۸ وجوب ذکر خداوند در مَشعرالحرام

فاذکروا اللّه عند المشعرالحرام

۱۰ کیفیّت ذکر خداوند در مشعرالحرام ، باید طبق دستور وی باشد .

فاذکروا اللّه . .. و اذکروه کما هدیکم

<کما هدیکم> ای کما علّمکم. (همان گونه که به شما آموخت.)

۱۱ چگونگی ذکر خداوند ، باید طبق تعلیم الهی باشد .

و اذکروه کما هدیکم

با توجه به توضیح فیش قبل

۱۲ لزوم ذکر خداوند ، در برابر نعمت هدایت

و اذکروه کما هدیکم

بنابر اینکه <کاف> در <کما> برای تعلیل باشد.

۱۳ ذکر خداوند ، باید مناسب نعمتِ هدایت الهی باشد .

و اذکروه کما هدیکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۰۰ – ۱،۹،۱۰،۱۱

۱ لزوم ذکر خداوند ، پس از اتمام مناسک حج ، همانند یادآوردن پدران ، بلکه بالاتر از آن

فاذا قضیتم مناسککم . .. او اشدّ ذکراً

۹ دعا و

درخواست از خداوند ، ذکر اوست .

فاذکروا اللّه . .. فمن الناس من یقول ربّنا

۱۰ اجابت دعا ها و درخواست های دنیوی حج گزارانِ دنیاطلب

فمن الناس من یقول ربّنا اتنا فی الدنیا و ماله فی الاخره من خلاق

واو عـاطفه در جمله <و مـاله . ..>، بیانگر جمله ای محـذوف است.$مثل <نؤتیه> (به او عطا می کنیم) و از آخرت نصـیبی نخواهد داشت.

۱۱ پس از اتمام حج ، باید به جای تفاخر به نیاکان ، ذکر خداوند کرد .

فاذا قضیتم مناسککم فاذکروا اللّه

امام باقر (ع): . .. و یعدّون مفاخر آیاتهم ... فامرهم اللّه سبحانه، ان یذکروه مکان ذکرهم آبائهم فی هذا الموضع

مجمع البیان، ج ۲، ص ۵۲۹ ; نورالثقلین، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۷۲۲.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۰۳ – ۱،۲

۱ وجوب ذکر خداوند در روز های مشخص (ایام تشریق) بر حج گزار

و اذکروا اللّه فی ایّام معدودات

مراد از روزهای مشخّص، ایّام تشریق (یازدهم و دوازدهم و سیزدهم ذی الحجه) است.

۲ اهمیّت فوق العاده ذکر خداوند در حج

فاذکروا اللّه . .. و اذکروه ... فاذکروا اللّه ... و اذکروا اللّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – بقره – ۲ – ۲۳۹ – ۷

۷ باید آن گونه به یاد خدا بود که او به انسان آموخته است .

فاذکروا اللّه کما علّمکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – آل عمران – ۳ – ۴۱ – ۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵

۱۱ امر خداوند به زکریا ، مبنی بر کثرت یاد و تسبیح او ، به

هنگام صبح و شام

و اذکر ربّک کثیراً و سبّح بالعشیّ و الابکار

۱۲ کثرت یاد خداوند و تسبیح او در صبح و شام (همه گاه) ، مطلوب اوست .

و اذکر ربّک کثیراً و سبّح بالعشیّ و الابکار

۱۳ کثرت یاد خدا و تسبیح او ، سپاس نعمت اوست .

ایتک . .. و اذکر ربّک کثیراً و سبّح

پس از بشارت به اعطای فرزند و قرار علامت برای الهی بودن بشارت، زکریا مأمور به ذکر خدا می شود; لذا به نظر می رسد دستور ذکر، برای شکر آن نعمتها باشد.

۱۴ آغاز و پایان روز ، از مناسبترین اوقات برای یاد خدا

و اذکر ربّک . .. بالعشیّ و الابکار

۱۵ سه روز روزه سکوت (سخن نگفتن جز با رمز و اشاره) ، کثرت ذکر خدا و تسبیح او ، دستورالعمل خدا به زکریا برای دستیابی به خواسته خویش (فرزند صالح) *

قال ایتک الاّ تکلّم . .. و اذکر ربّک کثیراً و سبّح

در برداشت فوق، فعل <الاّـ تکلّم> که به صیغه نفی است، به معنای نهی گرفته شده است; به قرینه فعل امر <اذکر> که بر آن عطف شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۲ - ۹

۹ اطاعت از خدا و یاد و سپاسگزاری از او ، تقوای کامل و شایسته

اتّقوا اللّه حقّ تقاته

یطاع فلا یعصی و یذکر فلا ینسی و یشکر فلا یکفر.

معانی الاخبار، ص ۲۴۰، ح ۱ ; نورالثقلین، ج ۱، ص ۳۷۶، ح ۲۹۹.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران -

۳ - ۱۳۵ - ۱،۵

۱ یاد خدا و طلب آمرزش (توبه) شیوه پارسایان ، در صورت ارتکاب کاری ناشایست (زنا یا مطلق گناه کبیره) و یا ستم بر خویش

اعدّت للمتّقین . .. و الّذین اذا فعلوا فاحشه او ظلموا انفسهم ذکروا اللّه فاستغفر

برخی گفته اند مراد از <فاحشه>، زنا و مقصود از ظلم در این آیه، سایر گناهان چه صغیره و چه کبیره است. برخی دیگر گفته اند که مراد از <فاحشه>، گناهان کبیره و مقصود از ظلم، گناهان صغیره است.

۵ غفلت از یاد خدا ، زمینه انجام کار های ناشایست و ارتکاب گناه

و الّذین اذا فعلوا فاحشه او ظلموا انفسهم ذکروا اللّه فاستغفروا

چون ذکر خدا باعث می شود که انسان از کرده خویش پشیمان شود و از خدا آمرزش طلبد (ذکروا اللّه فاستغفروا)، معلوم می گردد که انسان به هنگام گناه، از یاد خدا غافل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۱ - ۱،۵،۶،۷،۳۶

۱ آنان که همواره و در هر حال به یاد خدا بوده و در آفرینش آسمان ها و زمین می اندیشند ، دارای خرد ناب هستند .

لایات لاولی الالباب. الّذین یذکرون اللّه قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم و یتفکّرون

فعل مضارع <یذکرون>، دلالت بر استمرار و دوام ذکر دارد و <قیام>، جمع قائم (ایستاده) و <قعود>، جمع قاعد (نشسته) و <جنوب>، جمع جنب (پهلو)، کنایه از تمامی حالات آدمی است. چون غالباً آدمی از این سه حالت خارج نیست.

۵ ارزش اندیشه در آفرینش آسمان ها و زمین ، در صورت توأم

بودن آن با یاد خدا *

الّذین یذکرون اللّه . .. و یتفکّرون فی خلق السّموات و الارض

جمله <یتفکّرون> بدون تکرار <الّذین>، عطف بر <یذکرون> شده تا دلالت کند به اینکه هر دو صفت (ذکر و تفکّر) توأماً، وصف <اولی الالباب> است ; نه اینکه اولوا الالباب دو گروهند ; عدّه ای ذاکر و عدّه ای دیگر متفکّر.

۶ همواره به یاد خداوند بودن و اندیشیدن در آفرینش آسمان ها و زمین ، دو صفت برجسته خردمندان

لاولی الالباب. الّذین یذکرون اللّه قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم و یتفکّرون فی خل

۷ ترغیب انسان ها به یاد همیشگی خدا و اندیشیدن در آفرینش آسمان ها و زمین

الّذین یذکرون اللّه قیاماً . .. و یتفکّرون فی خلق السّموات و الارض

ستایش خداوند از دارندگان صفات یاد شده و توصیف آنان به خردمندی، برای تشویق به تحصیل چنین ویژگیهایی است.

۳۶ نماز ، مصداق ذکر و یاد خداوند است .

الّذین یذکرون اللّه . .. و علی جنوبهم

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: الصحیح یصلی قائماً . .. .

کافی، ج ۳، ص ۴۱۱، ح ۱۱ ; تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۱۱، ح ۱۷۴.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۲ - ۱۴،۱۵،۱۸

۱۴ غفلت از خداوند و کم به یاد او بودن ، از صفات منافقان

و لایذکرون اللّه إلاّ قلیلا

۱۵ لزوم ذکر و یاد بسیار خداوند

و لایذکرون اللّه إلاّ قلیلا

۱۸ یاد خدا در حضور دیگران و ترک آن در نهان ، یادی اندک و بی ارزش و نشانه نفاق

و لایذکرون اللّه إلاّ قلیلا

امیرالمؤمنین(ع): . .. ان المنافقین کانوا

یذکرون اللّه علانیه و لایذکرونه فی السر، فقال اللّه عزوجل، <یراءون الناس و لایذکرون اللّه الا قلیلا>.

کافی، ج ۲، ص ۵۰۱، ح ۲; نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۶۶، ح ۶۳۷.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۱ - ۲۳

۲۳ توجه به نظارت خداوند بر اعمال ، زمینه پرهیز از تبهکاری و اعمال ناپسند

و اللّه بصیر بماتعملون

از اهداف بیان آگاهی خدا به اعمال و رفتار آدمیان، این است که آنان را متوجه نظارت دایمی خداوند کند تا شاید از اعمال ناروا پرهیز کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۱ - ۱۳،۱۴

۱۳ نماز ، دارای جایگاهی شاخص در میان اذکار الهی

و یصدکم عن ذکراللّه و عن الصلوه

چون نماز از جمله اذکار الهی است، عطف <عن الصلوه> بر <عن ذکر اللّه> عطف خاص بر عام خواهد بود و حاکی از اهمیت برتر نماز نسبت به دیگر اذکار الهی دارد.

۱۴ یاد خدا ، برپایی نماز ، الفت و مهربانی بین افراد جامعه ، از نشانه های جامعه رستگار

لعلکم تفلحون. انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدوه و ... و عن الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۰ - ۲

۲ پیامبر(ص)، مأمور توجه دادن مردم به فطرت توحیدی و بیدار ساختن سرشت خفته آنان

قل أرءیتکم إن أتیکم . .. أغیر اللّه تدعون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۴۴ – ۳

۳ به یاد داشتن برهه های دشوار زندگی، مانع غفلت از

یاد خدا

فلما نسوا ما ذکروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۰ - ۷

۷ یاد خدا با نام و وصفی که حکایتگر نقص و کاستی است ، انحراف و خارج شدن از حق و اعتدال است .

و ذروا الذین یلحدون فی أسمئه

<إلحاد> مصدر <یلحدون> به معنای انحراف و خروج از حد اعتدال است. انحراف در أسماء الهی به قرینه <للّه الأسماء الحسنی> به این است که خداوند با نامی یاد شود و توصیف گردد که حاکی از نقص و کاستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۲۰۵ - ۱،۵

۱ خداوند از پیامبرش خواست تا متوجه مقام ربوبی وی بوده و او را در دل و جان خویش یاد کند .

و اذکر ربک فی نفسک

۵ انسان ها باید در دل و جان به یاد خدا بوده و در هر صبح و عصر لب به ذکر او گشایند .

و اذکر ربک . .. بالغدو و الاصال

<غدوه> (مفرد غدو) به معنای صبح (زمان طلوع فجر تا طلوع خورشید) است. <آصال> جمع و یا جمع الجمع <اصیل> است و اصیل به زمان میان عصر تا مغرب گفته می شود. قابل ذکر است که <ال> در <الغدو> و <الأصال> برای استغراق است و افاده عموم می کند ; یعنی هر صبح و عصر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴ - ۱

۱ خشیت قلب از یاد خدا ، افزایش ایمان با تلاوت قرآن و تنها بر خدا توکل داشتن ،

نشان ایمان حقیقی

أولئک هم المؤمنون حقا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۵۰ – ۳

۳- توجه هموارهء ملائکه به مقام عالی و برتر خداوند

یخافون ربّهم من فوقهم و یفعلون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۴ – ۶،۲۳

۶- تدارک یاد پروردگار ، با بروز هرگونه فراموشی و غفلت از آن ، لازم است .

واذکّر ربّک إذا نسیت

متعلق نسیان در آیه، ذکر نشده است، ولی به قرینه <و اذکر ربّک> می توان گفت که مراد، فراموشی یاد خدا است که به هنگام التفات، باید تدارک شود.

۲۳- یاد خداوند ، در صورت فراموش کردن کاری و انتظار کمک از او برای شناسایی و انجام دادن کاری بهتر ، خصلتی پسندیده و مورد فرمان او است .

واذکّر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من هذا رشدًا

<هذا> در برداشت بالاـ اشاره به مفعول محذوف <نسیتَ> است و مفاد آیه، این است که: <هرگاه، کاری را فراموش کردی، یاد خدا کن و بگو: <امید است که پروردگارم، مرا، به کاری مفیدتر از این، راهنمایی کند>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۳۱ – ۱۰

۱۰- در کنار روی آوردن به خدا ، توجه به مردم نیز لازم است .

و أوصنی بالصلوه والزکوه مادمت حیًّا

در نماز، تنها توجه به خدا مطرح است; در حالی که زکات قوامش به اعطای مال و کمک به دیگران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۵ - ۱۲،۱۶

- نماز ، یادآور ذکر خدا است .

و أقم الصلوه . .. و لذکر اللّه أکبر

<ذکر اللّه> احتمال دارد اثر نماز باشد و احتمال دارد خود آن باشد. برداشت، بنابر احتمال اول است.

۱۶ – < عن أبی جعفر (ع) فی قوله < و لذکر اللّه أکبر > یقول : ذکر اللّه لأهل الصلاه أکبر من ذکرهم إیّاه . . . ;

از امام باقر(ع) درباره این سخن خداوند <و لذکر أللّه أکبر> روایت شده که فرمود: <یاد کردن خداوند نمازگزاران را، بزرگ تر است از یاد کردن نمازگزاران خداوند را. ..>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – احزاب – ۳۳ – ۴۱ – ۱،۳

۱ – مؤمنان ، موظف به ذکر فراوان خدایند .

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا اللّه ذکرًا کثیرًا

۳ – مقتضای ایمان ، ذکر فراوان خداوند است .

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا اللّه ذکرًا کثیرًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – احزاب – ۳۳ – ۴۳ – ۳

۳ – رحمت ویژه خداوند برای مؤمنان ، مقتضی ذکر و تسبیح فراوان او از سوی آنان

یأیّها الذین ءامنوا اذکروا اللّه ذکرًا کثیرًا . و سبّحوه... هو الذی یصلّی علیکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۳۲ – ۳

۳ – سان دیدن طولانی سلیمان (ع) از اسب ها ، به خاطر خدا و یاد او بود .

فقال إنّی أحببت حبّ الخیر عن ذکر ربّی

برداشت یـاد شـده مبتنی بر این دیـدگاه است که <عن> در <عن ذکر ربّی> برای تعلیـل باشـد; یعنی، دوستی من نسـبت به اسب ها، به خاطر خدا

و ناشی از فرمان او است; نه برخاسته از هوا و هوس و تفریح کردن من.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۲ - ۱۴

۱۴ - یاد خدا ، نشانه شرح صدر و نرم دلی و پاکی از قساوت قلب است .

فویل للقسیه قلوبهم من ذکر اللّه

در این آیه از ویژگی های سنگدلان، غفلت و دوری از یاد خدا برشمرده شده است. بنابراین می توان استفاده کرد آنان که یاد خدا می کنند چنین نیستند; بلکه همواره با شرح صدر و نرم دلی به سر می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۶ - ۸

۸ - قرآن ، کتاب تذکار ، یاد آور خدا و بیانگر اوصاف و آیات عظمت و کبریایی او

أن تخشع قلوبهم لذکر اللّه و ما نزل من الحقّ

مراد از <ما نزل من الحقّ> در آیه شریفه، قرآن کریم است. برخی از مفسران برآنند <ذکراللّه> نیز در توصیف قرآن آورده شده است. برداشت بالا براساس این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۹ - ۳

۳ - نماز جمعه ، < ذکر اللّه > است .

فاسعوا إلی ذکر اللّه

مفسران <ذکر اللّه> را به دو معنا تفسیر کرده اند: الف) مراد از <ذکر اللّه> نماز جمعه است ب) مراد از آن خطبه های نماز جمعه است. برداشت یاد شده بر پایه تفسیر اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۵ - ۸

٨ - < عن على بن أبى

طالب (ع) انّ ابن الکوّاء سأله عن < و المدبرات أمراً > قال : الملائکه یدبّرون ذکر الرحمن و أمره ;

از علی بن ابی طالب(ع) روایت شده که در پاسخ ابن کوّاء که از او درباره <فالمدبّرات أمراً> سؤال کرده بود فرمود: مراد فرشتگانی اند که ذکر خدای رحمان و فرمان او را تدبیر می کنند>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۹

۹ - نماز ، یاد خداوند و ذکر نام او است .

و ذکر اسم ربّه فصلّی

حرف <فاء> ممکن است بر ترتیب بین یاد خدا و نماز دلالت کند و نیز می تواند تفصیل پس از اجمال باشد. در صورت دوم، نماز مصداق بارز یاد خدا خواهد بود. برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است.

ذکر خدا از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۲ - ۵

۵ - بعثت پیامبر (ص) و تغییر قبله ، نمونه ای از توجه و یاد خدا از بندگان خویش *

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره . .. کما أرسلنا فیکم رسولا ... فاذکرونی أذکرکم

برداشت فوق احتمال دیگری است که می توان از تفریع جمله <فاذکرونی . ..> بر بعثت پیامبر و تغییر قبله، استفاده کرد; یعنی: فاذکرونی أذکرکم کما ذکرتکم بارسال الرسول و تحویل القبله.

ذکر خدا در آسایش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۵ - ۴

۴ لزوم روی آوردن به درگاه خدا در سختی و آسایش

ثم بدلنا مکان السیئه

الحسنه

ذکر خدا در اوقات فراغت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۷ - ۲

۲ - اوقات فراغت انسان ، باید با توجّه به خدا و دعا به درگاه او سپری شود .

فإذا فرغت فانصب

ذکر خدا در ایام تشریق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۲۲

۲۲ - < عن أبی عبد اللّه (ع) فی قول اللّه عزّوجلّ : < و یذکروا اسم اللّه فی أیّام معلومات > قال : هی أیّام التشریق ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ <و یذکروا اسم اللّه فی أیّام معلومات> روایت شده است که فرمود: مراد ایام تشریق است>.

ذکر خدا در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۳ - ۱

۱ مجاهدان در میدان نبرد باید همواره به یاد خدا باشند .

فاذا قضیتم الصلوه فاذکروا اللّه قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۵ - ۲،۳

۲ لزوم زیاد یاد کردن خدا به هنگام رویارویی با دشمنان دین و نبرد با آنان

إذا لقيتم فئه فاثبتوا و اذكروا اللّه كثيرا

<اذكروا اللّه> می توانـد عطف بر <اثبتوا> باشـد كه در حقيقت جواب شـرط <إذا لقيتم> خواهد بود. بر اين مبنا مقصود، زياد ياد كردن خـدا به هنگام نبرد است. همچنين <اذكروا ... > می توانـد جمله مسـتانفه باشد. در اين صورت زياد ياد كردن خدا برنامه ای است برای تمامی مراحل زندگی كه از مصاديق آن هنگام

رویارویی با دشمنان است.

۳ پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا ، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فاثبتوا و اذکروا اللّه کثیرا لعلکم تفلحون

<لعلکم> علاوه بر اینکه متعلق بر <اذکروا اللّه> است، می تواند متعلق به <فاثبتوا> نیز باشد. در این صورت مراد از <فلاح>، پیروزی در جنگ است.

ذکر خدا در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۲۱

۲۱ - < و روی عن الصادق (ع) أنّ الذکر فی قوله : < و یذکروا اسم اللّه > هو التکبیر عقیب خمس عشره صلاه أوّلها ظهر العید ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که مراد از ذکر در سخن خداوند <و یذکروا اسم اللّه>، تکبیرهایی است که در تعقیب پانزده نماز که اول آنها ظهر عید است گفته می شود>.

ذکر خدا در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۱۰ - ۴

۴- توجه به ذات یکتای پروردگار ، مقصود اصلی در خواندن او با نام ها و صفات متعدد

أیًّاما تدعوا فله الأسماء الحسنی

ذکر خدا در رفاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۲ - ۱۱

۱۱ انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . .. فلما كشفنا عنه ضرّه مرّ كأن لم يدعنا

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

١٩ – جن – ٧٢ – ١٧ –

۶ - لزوم یاد خدا ، در هنگامه رفاه مندی و برخورداری از نعمت ها

لأسقینهم ماء غدقًا . .. و من یعرض عن ذکر ربّه یسلکه عذابًا صعدًا

ذکر خدا در روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۶ - ۲۰

۲۰- در آیین مریم (دین یهود) روزه دار به سخن گفتن با غیر انسان ها و ذکر خداوند مجاز بود .

إنّی نذرت للرحمن صومًا فلن أکلّم الیوم إنسیًّا

<إنسیّ>; یعنی، یک انسان (قاموس). جمله <لن أکلّم الیوم إنسیّاً> تفریع بر <إنّی نذرت> می باشد; یعنی، چون نذر روزه کرده ام، با هیچ انسانی سخن نخواهم گفت. از این تفریع چنین بر می آید که در آیین یهود، روزه دار نباید با انسانی تکلم کند; ولی ذکر گفتن و با خداوند مناجات کردن منعی نداشته است.

ذکر خدا در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۳ - ۴

۴ توجه دادن مردم به امدادهای خداوند در دشواریها و تنگناهای هولناک زندگی، روشی در تبلیغ و دعوت به توحید

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

<قل> فرمانی است به پیامبر(ص) برای بیان مضمون آیه از این دستور چنین بر می آید که این سبک احتجاج باید به عنوان محوری در تبلیغ مورد توجه قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۵ - ۴

۴ لزوم روی آوردن به درگاه خدا در سختی و آسایش

ثم بدلنا مكان السيئه الحسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه -

فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۲ - ۱۱

۱۱ انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . .. فلما کشفنا عنه ضرّه مرّ کأن لم یدعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۳ - ۸

۸- توجه انسان ها به خداوند ، به هنگام دچار شدن به مشکلات ، از دلایل وجود خداوند

ثمّ إذا مسّکم الضرّ فإلیه تجئرون

اگر چه در آیات قبل از شریک قرار دادن برای خداوند نهی شده بود و در آیه بعد نیز از شرک انسانهای رهیده از مشکلات سخن به میان آمده است و سیاق این آیات در زمینه توحید است; اما با همه این اوصاف، به دلالت اقتضایی می توان استفاده کرد که: وجود خداوند از این طریق نیز قابل اثبات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۹

۹ - انسان در شرایط سخت ، برای کسب تحمل بیشتر ، به تسبیح و یاد خدا نیازمند است .

فاصبر علی ما یقولون و سبّح بحمد ربّک

توصیه به تسبیح، پس از فرمان به <صبر>، نشانگر نقش تسبیح در توانمند شدن بر صبر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۲ - ۱۵

۱۵ - رویکرد به خدا در بلا ها و اعراض از او پس از نجات ، دغلکاری و ناسپاسی است .

فلمّا نجّیهم إلی البرّ . .. و ما یجحد بأیتنا إلاّ کلّ ختّار کفور

ذکر خدا در شعر

- نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – شعراء – ۲۶ – ۲۲۷ – ۱،۷،۹

۱ – ارزش شعر ، در پرتو ایمان ، عمل صالح و یاد خداوند

و الشعراء یتّبعهم الغاون . .. إلاّ الذین ءامنوا... و ذکروا اللّه کثیرًا

۷ – شعر ارزشمند ، پیامدار یاد خدا و دفاع از مظلوم

و ذکروا اللّه کثیرًا و انتصروا من بعد ما ظلموا

۹ – تبلیغ یاد خدا ، ارزش های عقیدتی و عملی و عدالت خواهی ، اصیل ترین محتوای شعر ارزشی

و الشعراء یتّبعهم الغاون . .. إلاّ الذین ءامنوا... و انتصروا من بعد ماظلموا

ذکر خدا در صبح

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۳۹ – ۹

۹ – قبل از طلوع و غروب خورشید ، لحظه هایی مناسب برای یاد خدا *

و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع الشمس و قبل الغروب

ذکر خدا در صلح

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ – انفال – ۸ – ۶۱ – ۷

۷ توجه به خدا و اتکا به اوامری لازم به هنگام تصمیم گیری برای صلح و ترک مخاصمه با کافران

و إن جنحوا . .. و توکل علی اللّه

ذکر خدا در مغرب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۳۹ – ۹

۹ – قبل از طلوع و غروب خورشید ، لحظه هایی مناسب برای یاد خدا *

و سبّح بحمد ربّك قبل طلوع الشمس و قبل الغروب

ذکر خدا در مناجات

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۵۲ – ۱۰

از آداب دعا توجه به ربوبیت خداوند در حال دعاست.

یدعون ربهم بالغدوه و العشیّ

ذکر خدا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۴ - ۱۵

۱۵ - وجود ذکر خدا در نماز ، دلیل ترغیب و توصیه خداوند به اقامه آن است .

أقم الصلوه لذکری

<لذکری> ممکن است بیانگر نتیجه نماز باشد که یاد خدا را در دل ها زنده می کند و ممکن است مراد اشتمال نماز به اذکار الهی باشد، یعنی اقامه نماز به این دلیل واجب شمرده شده است که ذکر خدا در آن وجود دارد.

ذکر خدا قبل از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۴

۴ - لزوم ذکر نام خدا پیش از نماز

ذکر اسم ربّه فصلّی

ذکر خدا هنگام گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۳ - ۱۶

۱۶ لزوم توجه به خدا و ربوبیت او ، به ویژه در مواقع خطرِ ارتکاب گناه

رب . .. إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

ذلت ممانعان از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۱۸

۱۸ – خفت و خواری در دنیا ، جزای کسانی است که مردم را از یاد خدا باز می دارند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الدنیا خزی

روش ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۱۰۴ – ۱۱

۱۱ یادآوری مرگ

، وسیله توجه به خدا و توحید در عبادت است .

و لکن أعبد اللّه الذی یتوفیکم

ذکر <یتوفاکم> پس از بیان توحید در عبادت، بیانگر این نکته نیز می تواند باشد که یاد مرگ، زمینه ای برای پی بردن به توحید در عبادت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۴ - ۱۰

۱۰ نماز ، وسیله یاد خدا و فراموش نکردن اوست .

و أقم الصلوه . .. ذلک ذکری

زمینه تداوم ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۹ - ۲

۲ - ربوبیت خداوند ، نسبت به مشرق و مغرب عالم ، مقتضی توجه کامل خلق به او و یاد دائمی او در زندگی است .

و اذکر اسم ربّک . .. ربّ المشرق و المغرب

توصیف خداوند به <ربّ المشرق. ..> پس از توصیه به یاد دائمی او و توجه کامل به او در زندگی می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

زمینه ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۳ - ۶

۶ - صبر و نماز ، مددکار مؤمنان برای به یاد خدا بودن و زدودن غفلت ایشان از یاد خداوند است . *

فاذکرونی أذکرکم . .. یأیها الذین ءامنوا استعینوا بالصبر و الصلوه

برداشت فوق و نیز برداشت بعدی، بیانگر وجه ارتباط میان آیه مورد بحث و آیه پیشین است; یعنی، آیه مورد بحث در

حقیقت رهنمودی است برای اینکه، چگونه می توان غفلت از یاد خـدا را، از دلها زدود و روحیه سپاسـگزاری در برابر خداوند را، در

قلبها گنجانید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۲ - ۶

۶ مشکلات و سختیها، زمینه توجه به خدا و تضرع و دعا به درگاه او

فأخذنهم بالبأساء و الضراء لعلهم یتضرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۳ - ۸

۸ شداید و سختیها زمینه ای برای بیداری فطرت توحیدی انسان و توجه او به خداوند

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۴ - ۱۴

۱۴ به یاد داشتن نعمت های الهی ، نقشی بسزا در هدایت انسان ها و توجه آنان به خدا دارد .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء . .. فاذکروا ءالاء اللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۷۵ - ۷

۷ روی آوردن انسان به درگاه خدا و بستن عهد با او ، به هنگام احساس نیاز

و منهم من عهد اللّه لئن ءاتینا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۷ - ۳

۳- انسان ها در گرداب های خطرآفرین ، نه تنها متوجه خداوند می شوند ; بلکه او را یگانه قدرتی می دانند که توان نجات

آنان را از مرگ حتمی دارد .

و إذا مسّكم الضرّ فی البحر ضلّ من تدعون إلاّ إیّاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۸ - ۹

۹- انسان ها به هنگام گرفتار آمدن به گرداب

حوادث مرگ آفرین ، هیچ کارساز و پشتیبانی جز خداوند برای نجات خویش نمی یابند .

ثمّ لاتجدوا لکم وکیلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳۷ - ۷

۷- سیر تکاملی آفرینش انسان ، از حضیض خاک تا اندام کامل و کارای یک مرد (انسان) ، زمینه ای برای توجه او به خداوند است .

أکفرت بالذی خلقک من تراب ثمّ من نطفه ثمّ سوّیک رجلًا

<تسویه> به معنای <تعدیل> است (تاج العروس) و <سوّاک رجلاً> یعنی تو را به صورت و حالت یک مرد معتدل ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۴ - ۳

۳ - موسی (ع) ، پیدایش شرح صدر و خوش بیانی را ، مایه فراهم آمدن زمینه یاد فراوان خداوند می دانست .

قال ربّ اشرح لی صدری . .. و نذکرک کثیرًا

تعلیل <و نذکرک> می تواند به تمامی خواسته های موسی(ع) از جمله درخواست شرح صدر و روان گویی مربوط باشد. موسی(ع) هدف خود را از آن خواسته ها، توفیق افزون تر برای یاد خدا در هر کوی و برزن و هنگام موعظه هر فرد و گروه، اعلام کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۷ - ۱۶

۱۶- گرفتاری ها و مشکلات ، زمینه ساز روی آوردن انسان به خداوند

فنادی فی الظلمت أن لاإله إلّا أنت سبحنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ – مؤمنون – ۲۳ – ۱۸ – ۹

۹ – نعمت های موجود در زمین ، مقتضی توجه

انسان به خدای نعمت آفرین

و أنزلنا من السماء ماء . .. و إنّا علی ذهاب به لقدرون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۳۲ – ۱۵

۱۵ – رویکرد به خدا در بلا ها و اعراض از او پس از نجات ، دغلکاری و ناسپاسی است .

فلمّا نجّیهم إلی البرّ . .. و ما یجحد بأیتنا إلاّ کلّ ختّار کفور

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۵۱ – ۸

۸ – نقش مصایب و گرفتاری ها ، در توجه انسان به خدا

و إذا مسّه الشرّ فذو دعاء عریض

برداشت بالا بنابر این نکته است که مراد از <دعاء عریض> خواندن خدا باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – شوری – ۴۲ – ۳۱ – ۱۰

۱۰ – مصیبت های بزرگ زندگی انسان ، میدان بروز ناتوانی عوامل مادی و زمینه ساز توجه انسان به مبدأ یگانه فیض و رحمت (خدا)

و ما أصبکم من مصیبه . .. و ما لکم من دون اللّه من ولیّ و لا نصیر

برداشت بالاـ بنابراین نکته است که نکره آمدن <مصیبه> اشاره به مشکلات خاص و بزرگ داشته باشد که رفع آنها از عوامل بشری و مادی میسر نیست.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۵۰ – ۹

۹ – خداگرایی انسان ، به هنگام سختی ها و شداید و خداگریزی وی در شرایط رفاه و آسایش

و أخذنهم بالعذاب . .. ادع لنا ربّك ... إنّنا لمهتدون . فلمّا كشفنا عنهم العذاب

جلد – نام سوره –

سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۹ - ۴

۴ - یاد خداوند ، فلسفه و روح نماز جمعه است .

إذا نودی للصلوه من یوم الجمعه فاسعوا إلی ذکر اللّه

آمدن تعبیر <ذکر اللّه> درباره نماز جمعه، می تواند اشاره به حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۴ - ۱۰

۱۰ - شناخت مرگ و اجل انسان ، زمینه ساز توجه به خدا و ایمان به او است .

لو کنتم تعلمون

در برداشت یاد شده، مفعول <تعلمون> به قرینه جملات سابق اجل انسان است و جواب شرط <لو>، ممکن است جمله ای محذوف مانند <لآمنتم و أطعتم> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۷ - ۸

۸ - ربوبیت خداوند ، مقتضی یاد دائم او در دل ها است .

و من یعرض عن ذکر ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۸ - ۳

۳ - ربوبیت خداوند ، مقتضی یادکردن نام او در همه احوال

و اذکر اسم ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۷ – ۴

۴ – آخرت گرایی ، زمینه ساز تزکیه ، یاد خدا و ادای نماز است .

من تزکّی . و ذکر اسم ربّه فصلّی ... و الأخره خیر و أبقی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – نصر – ۱۱۰ – ۳ – ۱۵

۱۵ – امداد مردم و پیروز ساختن آنان بر دشمن ، زمینه ساز آمادگی آنان برای

پذیرش تکالیف و توجّه به خداوند

إذا جاء نصر اللّه و الفتح . .. فسبّح بحمد ربّک و استغفره

شرایط تأثیر ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۲۳ - ۳

۳ - تأثیرگذاری یاد خدا در روح و اخلاق بشر ، در گرو استمرار آن است .

الذین هم علی صلاتهم دائمون

<دائمون> (به معنای <ثابتون>) ممکن است نشانگر دوام یاد خدا که فلسفه و روح نماز است باشد، نه صورت ظاهری نماز؛ زیرا یاد دائمی خدا، می تواند در روح و خلق و خوی انسان ها تأثیر سازنده داشته باشد؛ نه یاد موقتی خدا در اوقات مخصوص نماز. شاید به همین سبب در آیه ۱۰ از سوره <جمعه> بر یاد همواره خدا پس از ادای نماز جمعه تأکید شده است.

علاقه به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۵ - ۳

۳ - موسی (ع) ، علاقه مداوم خود و برادرش هارون (ع) را به تسبیح و ذکر خداوند ، ابراز داشت و خداوند را بر آن گواه دانست .

إنّک کنت بنا بصیرًا

جمله <إنّک. ..> می تواند تعلیل برای <کی نسبّحک کثیراً> باشد؛ یعنی خدایا! تو خوب می دانی که من و برادرم هارون چه روحیه ای داریم و نسبت به تسبیح و ذکر تو، تا چه حد علاقه مندیم، بنابراین با پذیرش وزارت هارون، راه تسبیح و ذکر فراوان تر را بر ما هموار ساز.

عوامل ترک ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره

- ۲ - ۱۱۴ - ۲

۲ - ترک پرستش و یاد خدا ، انگیزه کفرپیشگان دربازداری مسلمانان از ورود به مساجد و تلاش برای تخریب آنها

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

<أن یـذکر> به تقدیر <لا>ی نافیه، مفعولٌ له برای <منع> است; یعنی، از ورود به مساجد جلوگیری می کردند تا نام خدا در آنها برده نشود.

عوامل ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۲ - ۱۱

۱۱ اقبال دنیا به مردم ، زمینه ساز غفلت از خدا و ادبار آن ، عامل توجه به خداست .

و جرین بهم بریح طیبه و فرحوا بها جاءتها ریح عاصف . .. و ظنوا أنهم أحیط بهم دعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۲۷ - ۱۰

۱۰ - یاد خدا و عدالت خواهی از بارزترین نمود های ایمان و عمل صالح

إلّا الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و ذکروا اللّه کثیرًا و انتصروا من بعد ما ظلمو

عوامل ذکر خدا از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۲ - ۲،۱۱

۲ - به یاد خدا بودن ، مایه جلب رضایت و توجه خاص خداوند است .

فاذکرونی أذکرکم

فعل <أذکر> در جواب امر قرار گرفته و لـذا با حرف شـرطی مقـدر، مجزوم شده است. در نتیجه جمله با تقدیر آن چنین می شود: <فـاذکرونی ان تـذکرونی أذکرکم; به یاد من باشـید، اگر به یاد من باشـید به یاد شـما خواهم بود.> یاد کردن خـدا از

بندگان،

به معنای عنایت و توجه خاص به آنهاست.

۱۱ - < و روی ان رسول اللّه (ص) خرج علی اصحابه فقال : . . . قال سبحانه : فاذکرونی أذکرکم ; یعنی ، اذکرونی بالطاعه و العباده اذکرکم بالنعم و الاحسان و الرحمه و الرضوان ;

از رسول خدا(ص) درباره سخن خداوند که فرموده <فاذکرونی أذکرکم> روایت شده که یعنی، مرا با اطاعت و عبادت خود یاد کنید تا شما را با نعمتها و احسان و رحمت و رضوان خود یاد نمایم>.

فضیلت ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۱ - ۲،۳

۲ ارزش یاد خداوند همواره و در هر حال

الّذین یذکرون اللّه قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم

۳ اهمیّت و ارزش برتر یاد خدا در حال قیام بر حال نشسته و در حال نشسته بر حال خوابیده *

الّذین یذکرون اللّه قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم

در برداشت فوق، کلمات <قیام> و <قعود> و <علی جنوبهم> به معنای حقیقی آن گرفته شده، نه به معنای کنایی آن (همه حالات)، و ترتیب ذکری این حالات می تواند اشاره به ترتیب آن در اهمیّت و ارزش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۷ - ۶

۶ - تسبیح و ذکر دایم خدا ، بر پایی نماز و پرداخت زکات ، دارای جایگاهی ویژه و ارزشمند در بین سایر اعمال و موجب بلند پایگی مقام و تکامل معنوی انسان

یسبّح له فیها . .. رجال لاتلهیهم تجره و لابیع عن ذکر اللّه و إقام الصلوه و إیتا

خداوند، در توصیف

مردمان الهی و والا مقام تنها سه صفت را مطرح ساخته است: ۱ ذکر خدا، ۲ برپاداشتن نماز، ۳ پرداخت زکات. ذکر سه عمل یاد شده از میان صدها عمل نیک دیگر، حاکی از ارزش ویژه آنها و نیز تأثیر آنها در تکامل معنوی انسان است.

فضیلت مکان ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۶ – ۶

۶ – کانون های ذکر خدا ، دارای عظمت و رفعت مقام

فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذکر فیها اسمه

گناه ممانعت از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۲۲

۲۲ – بستن مساجد به روی مردم و بازداشتن آنان از یاد خدا ، از گناهان بزرگ است .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الأخره عذاب عظیم

مانعان از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۳۷ – ۱

۱ – شیاطین ، مانع بازگشت انسان های غافل از یاد خدا به راه حق

و إنّهم لیصدّونهم عن السبیل

محرومان از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۱۰۱ – ۲

۲- محجوب بودن دل از یاد خدا ، از بارزترین خصلت های کافران است .

الذین کانت أعینهم فی غطاء عن ذکری

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۶ – ۲

۲ – مردم با گزینش دنیا به جای آخرت ، خود را از تزکیه ،

یاد خدا و ادای نماز دور نگه داشته ، از رستگاری محروم می سازند .

قد أفلح . .. بل تؤثرون الحیوه الدنیا

مراد از ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۸ - ۵

۵ < عن جعفربن محمد (ع) فی قوله : < ألا بذکر الله تطمئنّ القلوب > فقال : بمحمد علیه و آله السلام تطمئنّ القلوب و هو ذکر الله . . . ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا: <ألا بذکر الله تطمئن القلوب> روایت شده است که فرمود: به وسیله حضرت محمد که بر او و آلش سلام باد دلها آرامش می یابد و اوست ذکر خدا . ..>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۵ - ۱۷

۱۷ - < قال أبوعبداللّه (ع) : < و لذکر اللّه أکبر > قال : ذکر اللّه عند ما أحلّ أو حرّم ;

از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند <و لذکر اللّه أکبر> روایت شده که: مراد، یادآوری خدا به هنگام روبه رو شدن با حلال یا حرام الهی است>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۱۲

۱۲ - عن عبیداللّه بن عبداللّه الدهقان قال : دخلت علی أبی الحسن الرضا (ع) فقال لی : ما معنی قوله : < وذکر اسم ربّه فصلّی > فقلت : کلّما ذکر اسم ربّه قام فصلّی ، فقال لی : لقد کلّف اللّه عزّوجلّ هذا شططاً فقلت : جعلت فداك فکیف هو ؟ فقال

: کلّما ذکر ربّه صلّی علی محمد و آله ;

از عبیداللّه بن عبداللّه دهقان روایت شده که گفت: خدمت امام رضا(ع) رسیدم، پس امام از معنای سخن خداوند <و ذکر اسم ربّه فصلّی> از من سؤال نمود، عرض کردم: یعنی هر زمان که یاد پروردگارش را نمود، بایستد و نماز گزارد. امام به من فرمود: در این صورت، خدای عزّوجلّ تکلیف شاقّی نموده [و این از خداوند به دور است.] عرض کردم: فدایت شوم پس [معنای] آن چگونه است؟ فرمود: هر زمان نام پروردگارش را برد، بر محمّد(ص) و آل او صلوات بفرستد>.

مشرکان و ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۵ - ۶

۶ - مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به همراه یاد دیگر معبود ها و نیز عبادت مشترک خدا و معبود ها ، حساس نبوده و مخالفت نمیورزیدند .

و إذا ذکر اللّه وحده اشمأزّت . .. و إذا ذکر الذین من دونه إذا هم یستبشرون

از آیه شریفه به روشنی استفاده می شود که مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به تنهایی حساس بوده و از یاد شدن معبودهای خود بدون یاد شدن خدا خوشحال می شدند; ولی در این آیه از واکنش و حساسیت مشرکان در صورتی که نام خدا و معبودها با هم و مشترکاً یاد شوند، سخنی به میان نیامده است. بنابراین یاد نشدن آن، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

مکان ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۷

۷ - مساجد ، جایگاه عبادت خدا و یاد

کردن نام اوست .

مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

سجده، بارزترین نمود پرستش است و تعبیر از پایگاههای دینی اهل ایمان به مسجد (جایگاه سجده) بیانگر این است که: آن پایگاهها محل عبادت و پرستش می باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – نور – ۲۴ – ۳۶ – ۱

۱ – مثل نور خدا ، همانند چراغ دانی است دربرگیرنده چراغی پر فروغ و نورافشان که در خانه هایی است که به اذن خداوند ، رتبه رفیع یافته اند و هماره مرکز یاد خدا هستند .

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح المصباح فی زجاجه . .. فی بیوت أذن اللّه أن ترفع و یذک

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که <فی بیوت> متعلق به <مشکوه> و صفت برای آن باشد.

ممانعت از ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۴،۲۱

۴ – کسانی که مردم را از حضور در مساجد ، به انگیزه یاد نشدن نام خدا ، بازدارند ، ستمکارترین مردمند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

۲۱ – تخریب مساجد به انگیزه یاد نکردن خدا در آنها ، گناهی بزرگ و در پی دارنده خواری در دنیا و عذابی بزرگ در قیامت است .

و سعی فی خرابها . .. لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الأخره عذاب عظیم

از اینکه بازدارندگانِ مردم از ورود به مساجد و تخریب کنندگانِ آن ها، ظالمترین مردم شمرده شده اند و نیز به عذاب عظیم قیامت تهدید شده اند، بزرگی گناه آنان به دست می آید.

منشأ ذکر خدا

- نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۲۴ – ۲۲

۲۲– همواره یاد کردن خداوند ، نیازمند توفیق و هدایت ویژه الهی است .

واذکّر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من هذا رشدًا

موانع ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۱۲

۱۲ – مساجد ، باید از هر آنچه مانع یاد خداست ، پیراسته باشد .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه

موجبات ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – نساء – ۴ – ۱۴۲ – ۱۶

۱۶ نماز ، بهترین وسیله برای یاد خدا و توجه به اوست .

إذا قاموا إلی الصّلوه . .. و لایذکرون اللّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – نساء – ۴ – ۱۴۳ – ۱۲

۱۲ نشاط در عبادت ، اخلاص ، ذکر فراوان خدا و استواری در ایمان ، پرتویی از هدایت الهی است .

و إذا قاموا إلی الصّلوه . .. و من یضلل اللّه فلن تجد له سبیلا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – اعلی – ۸۷ – ۱۵ – ۳

۳ – توجّه به جلوه های ربوبیت خداوند ، وادارسازنده انسان به عبادت و ذکر خدا و جاری ساختن نام او بر زبان است .

و ذکر اسم ربّه

نشانه های ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۲۴ – ۴

۴ – پیروی از هدایت الهی و توجه به آن ،

تبلور یاد خدا است .

من اتبع هدای . .. و من أعرض عن ذکری

<من أعرض> در این آیه، مقابل <من اتبع> در آیه قبل است. مقتضای مقابله آن بود که بفرمایـد <و من لم یتبع هدای>; ولی به جای آن <من أعرض عن ذکری> گفتنی است نکته این گزینش، یا نقش ذکر خدا در هدایت است و یا اتحاد ذکر و هدایت می باشد.

نیاز به ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۳۰ – ۹

۹ – انسان در شرایط سخت ، برای کسب تحمل بیشتر ، به تسبیح و یاد خدا نیازمند است .

فاصبر علی ما یقولون و سبّح بحمد ربّک

توصیه به تسبیح، پس از فرمان به <صبر>، نشانگر نقش تسبیح در توانمند شدن بر صبر است.

وقت ذکر خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – غافر – ۴۰ – ۵۵ – ۱۶

۱۶ – شبان گاهان و بامدادان ، دو وقت مناسب و شایسته برای ذکر خدا و تسبیح و حمد او

و سبّح بحمد ربّک بالعشیّ و الإبکر

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن دو وقت یادشده برای تسبیح و حمد به دست می آید.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – فتح – ۴۸ – ۹ – ۹

۹ – آغاز و پایان هر روز ، مناسب ترین لحظات برای یاد خدا و تسبیح او

و تسبّحوه بکره و أصیلاً

اختصاص یافتن <بکره> و <أصیلاً> به ذکر، ممکن است کنایه از همه لحظات نباشد، بلکه تأکیدی بر این دو مجال به حساب آید.

جلد - نام سوره - سوره -

آیه – فیش

۱۷ – ق – ۵۰ – ۳۹ – ۹

۹ – قبل از طلوع و غروب خورشید ، لحظه هایی مناسب برای یاد خدا *

و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع الشمس و قبل الغروب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – مزمل – ۷۳ – ۸ – ۲

۲ – لزوم ذکر و یادکردن پروردگار در ضمن تلاش گسترده روزانه

إنّ لک فی النهار سبحًا طویلًا . و اذکر اسم ربّک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – انسان – ۷۶ – ۲۵ – ۱،۵

۱ – ذکر نام پروردگار و یاد او در سپیده دم و پسین گاه ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلًا

<بکره>، هم به فاصله میان نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب) و هم به آغاز روز (مفردات راغب). <اصیلًا> به فاصله میان عصر و مغرب گفته می شود (صحاح اللغه) و نیز به معنای آخر روز آمده است (العین). <ذکر> هم دو نوع است: ذکر با قلب و ذکر با زبان. (مفردات راغب)

۵ – سپیده دم و پسین گاه ، از اوقات مناسب برای ذکر و یاد خداوند

و اذکر اسم ربّک بکره و$ أصیلًا

أصیلًا

ذکر(قرآن)

{ذکر(قرآن)}

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۲۷ - ۳

۳ - تنها وصف شایسته برای قرآن ، وصف < تذکردهنده > است ; نه کلام شیطان یا ساخته مجنون

و ما صاحبکم بمجنون . .. و ما هو بقول شیطن ... إن هو إلاّ ذکر

ذِکر

آثار ذِکر علم غیب خدا

جلد - نام سوره

- سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۴ - ۴

۴- توجه به علم و نظارت همه جانبه الهی به احوال آدمی ، برانگیزاننده وی به پرهیز از گفتار ناشایست

قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن . .. ربّکم أعلم بکم

یادآوری علم همه جانبه خداوند به احوال آدمیان، پس از توصیه به گزینش بهترین گفتار، می تواند به این منظور باشد که توجه به این توصیه، بازدارنده انسان از گفتار ناشایست خواهد بود.

آثار ذِکر نظارتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۴ - ۴

۴- توجه به علم و نظارت همه جانبه الهی به احوال آدمی ، برانگیزاننده وی به پرهیز از گفتار ناشایست

قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن . .. ربّکم أعلم بکم

یادآوری علم همه جانبه خداوند به احوال آدمیان، پس از توصیه به گزینش بهترین گفتار، می تواند به این منظور باشد که توجه به این توصیه، بازدارنده انسان از گفتار ناشایست خواهد بود.

ذبح از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ذبح

آثار قصه ذبح اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۶ - ۲

۲ - آشکار شدن درجه ایمان و خلوص ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) در جریان قربانی

إنّ هذا لهو البلؤا المبین

برداشت یاد شده از آن جا است که آزمایش مؤمنان برای نمایاندن درجه ایمان و اخلاص آنان است و ابراهیم(ع) و

اسماعیل(ع) با سربلند بیرون آمدن از این آزمایش بزرگ الهی، خلوص خود را در بلندترین مرتبه نشان دادند.

احکام ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵

۲۰ حلیت جنین در شکم حیوان تذکیه شده ، مشروط به اینکه دارای مو و کرک باشد .

أحلت لکم بهیمه الانعم

امام باقر یا امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از معنای آیه فوق فرمودند: الجنین فی بطن امه اذا اشعر و اوبر فذکاته ذکاه امه . .. .

کافی، ج ۶، ص ۲۳۴، ح ۱; نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۸۳، ح ۱۰.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۵،۶،۵۲

۵ تذکیه حیوان ، موجب حلیت آن می گردد ، اگر چه به واسطه خفگی ، زدن ، پرت شدن ، شاخ خوردن و دریده شدن توسط درندگان در آستانه مردن باشد .

حرمت . .. الا ما ذکیتم

۶ حرمت استفاده از حیوانی که بر آستان بت ها ذبح شود ، هر چند نام غیر خدا بر او برده نشود .

حرمت . .. و ما ذبح علی النصب

چون عنوان <ما ذبح . ..> عنوان مستقلی است در مقابل <ما اهل ...>، معلوم می شود که ذبح حیوان برای تقرب به بتها، اگر چه نام غیر خدا بر آن برده نشود، حرام است.

۵۲ وجود علایم حیات در حیوان (حرکت چشم ، پا و دم) قبل از ذبح ، شراط تحقق تذکیه شرعی

الا ما ذکیتم

امام باقر(ع) درباره <الا ما ذکیتم> در آیه فوق فرمود: . .. فان ادرکت شیئاً منها و عین تطرف او قائمه ترکض او ذنب یمصع فقد ادرکت ذکاته فکله ... .

تهذیب شیخ طوسی، ج ۹، ص ۵۸، ح ۲۴۱، ب ۱; نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۸۷، ح ۲۰.

نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۱۸ – ۱،۲،۱۱

۱ بردن نام خدا به هنگام ذبح حیوان، شرط حلیت خوردن آن است.

فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جمله <مما ذکر اسم . ..> گرچه بیان اباحه خوردن از گوشتی است که نام خدا به هنگام ذبح آن برده شده، در عین حال می تواند ارشاد به شرط بودن <تسمیه> هنگام ذبح باشد.

۲ خوردن ذبیحه ای که هنگام ذبح نام خدا بر آن برده شده، مجاز است.

فکلوا مما ذکر اسم الله علیه إن کنتم بأیته مؤمنین

۱۱ سأل محمّد بن مسلم أبا جعفر(ع) عن رجل ذبح فسبح او کبر او هلل او حمد الله عز و جل قال: هذا کله من اسماء الله لابأس به.

محمّدبن مسلم از امام باقر(ع) درباره کسی که به هنگام ذبح <سبحان الله> یا <الله أکبر> یا <لا إله إلا الله> یا <الحمد لله> بگوید پرسید، امام فرمود: تمام اینها از نامهای خدا هستند و اشکالی ندارد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۱۹ – ۴

۴ نکوهش خداوند از برخی مسلمانان صدر اسلام به سبب تحریم خوردن گوشت حیوانی که با نام خدا ذبح شده است.

و ما لکم ألا تأکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۲۱ – ۱،۳،۷،۱۷

۱ خوردن ذبیحه ای که نام خدا بر آن برده نشده، حرام است.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه

۳ یاد نکردن عمدی نام خداوند در هنگام ذبح حیوان، فسق است.

ولا

تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه و إنه لفسق

مرجع ضمير <إنه>، <ترك التسميه> مى تواند باشد كه از مضمون جمله <مما لم يذكر> انتزاع شده و نتيجه آن برداشت فوق است.

۷ واكنش شديد مشركان مكه در قبال احكام ذبيحه و شرايط حليت آن در اسلام

فكلوا مما ذكر اسم الله . .. و ما لكم ألا تأكلوا ... و ذروا ظهر الإثم ... و لا تأ

از تأكيد خداوند بر اين حكم استفاده مى شود كه مشركان در قبال آن واكنش شديدى نشان مى دادند.

۱۷ محمّد بن مسلم قال: سألت أبا جعفر(ع) عن الرجل يذبح و لا يسمى؟ قال: ان كان ناسيا فلا بأس إذا كان مسلما . .. .

محمّد بن مسلم گويد: از امام باقر(ع) درباره كسى كه هنگام ذبح، نام خدا را نمى برد پرسيدم، فرمود: اگر مسلمان باشد و نام خدا را از روى فراموشى ذكر نكند، مانعى ندارد . .. . مفاد روايت تخصيص از حكم در آيه شريفه <و لاتأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه>، مى باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۵ - ۱۲

۱۲ بردن نامى جز نام خدا بر حيوان به هنگام ذبح، فسق و خروج از طاعت خداست.

أو فسقا أهل لغير الله به

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۷،۱۰

۷ - لزوم ذكر نام خدا ، به هنگام ذبح و نحر قربانى

و يذكروا اسم اللّه . .. على ما رزقهم من بهيمه الأنعم

۱۰ - جواز ذكر هر يك از اسماى خداوند (اللّه ، رحمان

و . . .) به هنگام ذبح یا نحر قربانی

و یذکروا اسم اللّه

اضافه <اسم> به <اللّه> می تواند اضافه بیانیه باشد. در این صورت <اسم اللّه>;یعنی، اسمی که عبارت است از <اللّه>. هم چنین می تواند اضافه لامیه باشد. در این صورت <اسم اللّه>; یعنی، هر اسمی که برای خدا است. بر پایه احتمال اول، بردن نامی غیر از لفظ <اللّه> به هنگام ذبح قربانی، جایز نیست; به خلاف احتمال دوم. برداشت یاد شده، بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۳ - ۴

۴ - وجوب ذبح یا نحر قربانی ، به طرف کعبه

ثمّ محلّها إلی البیت العتیق

<محل> اسم مکان و مشتق از مصدر <حلول> است. <حلول> نیز به معنای نزول و فرود آمدن است و <حلّ بالمکان>; یعنی، در آن جا فرود آمد. بنابراین معنای جمله فوق چنین می شود: <جایی که دام های قربانی فرود می آیند، به طرف کعبه است>. مقصود این است که دام های قربانی، وقتی به قربانگاه رسیدند و در آن جا برای ذبح و نحر آماده شدند، باید به سوی کعبه باشند. گفتنی است است که ذکر کیفیت قربانی کردن و این که دام ها باید به طرف کعبه ذبح و نحر بشوند، می تواند بدان جهت باشد که مشرکان عصر بعثت، دام ها را به طرف بت هایی که در منا نصب شده بود قربانی می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۴ - ۴،۷

۴ - لزوم به زبان آوردن نام خدا ، به هنگام

ذبح یا نحر قربانی

لیذکروا اسم اللّه علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

۷ - جواز ذکر هریک از نام های خداوند (اللّه ، رحمان و . . .) به هنگام ذبح و یا نحر قربانی

لیذکروا اسم اللّه علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

اضافه <اسم> به <اللّه>، می تواند اضافه بیانیه باشد. در این صورت <اسم اللّه>;یعنی، اسمی که عبارت از <اللّه> است. هم چنین می تواند اضافیه لامیه باشد. بنابراین <اسم اللّه>; یعنی، هر اسمی که برای خدا هست. برپایه احتمال، اول ذکر هر نامی به جز <اللّه> در ذبح قربانی کافی نیست. برداشت فوق، برپایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۶ - ۶،۷

۶ - وجوب ذکر نام خدا ، به هنگام نحر کردن شترانی قربانی

فاذکروا اسم اللّه علیها

۷ - جواز ذکر هر یک از اسمای خداوند (اللّه ، رحمان و . . .) به هنگام نحر شتر

فاذکروا اسم اللّه علیها

اضافه در <اسم اللّه> می تواند بیانیه و یا لامیه باشد. ازاین رو <اسم اللّه> بنابر احتمال اول، به معنای <اسمی که عبارت از اللّه است> و بنابر احتمال دوم <هر اسمی که برای خدا هست> می باشد. برپایه احتمال اول، ذکر نامی غیر از <اللّه> به هنگام ذبح یا نحر حیوان، کافی نیست; به خلاف احتمال دوم. برداشت یاد شده بر اساس احتمال دوم است.

اهمیت ذبح قربانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۴ - ۹

۹ - مراسم قربانی ، عبادت خدا و سپاس گزاری در برابر نعمت های او

است .

جعلنا منسكًا . .. علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

بسمله در ذبح

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۷۳ – ۲۵

۲۵ – امام رضا (ع) در جواب مسائل محمد بن سنان (در بیان فلسفه احکام) نوشته است : < . . . و حرم ما اهل لغیر اللّه به . . . و لئلاـ یسوی بین ما تقرب به الیه و بین ما جعل عباده للشیاطین و الأوثان ، لأن فی تسمیه اللّه عز و جل الأقرار بربوبیته و توحیده و ما فی الاهلال لغیر اللّه من الشرک به و التقرب به إلی غیره . . . ;

. .. خداوند، ذبیحه ای را که هنگام ذبح، نام غیر خدا بر آن برده شده، حرام کرده است تا اینکه یکسان نباشد آنچه برای خدا قربانی می کنند و آنچه عبادت شیاطین و بتها قرار می گیرد; چون در نام بردن خداوند عز و جل در موقع ذبح، اعتراف به ربوبیت خدا و توحید اوست و در نام بردن غیر خدا شرک به خدا و نزدیک شدن به غیر اوست ... >.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۳ – ۲،۵۶

۲ حرمت استفاده از حیوانی که به نام غیر خدا ذبح شود .

حرمت . .. و ما أهل لغیر اللّه به

۵۶ بهره گیری مضطر از مردار ، خون ، گوشت خوک و حیوان ذبح شده به نام غیر خدا و . . . ، مشروط به آن است که از روی عمد و

قصد گناه نباشد .

فمن اضطر فی مخمصه غیر متجانف لاثم

از امام باقر(ع) در توضیح <غیر متجانف> در آیه فوق روایت شده: غیر متعمد لاثم.

تفسیر قمی، ج ۱، ص ۱۶۲; تفسیر برهان، ج ۱، ص ۴۴۷، ح ۱.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۸ - ۱۱،۱۰،۷،۲،۱

۱ بردن نام خدا به هنگام ذبح حیوان، شرط حلیت خوردن آن است.

فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جمله <مما ذکر اسم . ..> گرچه بیان اباحه خوردن از گوشتی است که نام خدا به هنگام ذبح آن برده شده، در عین حال می تواند ارشاد به شرط بودن <تسمیه> هنگام ذبح باشد.

۲ خوردن ذبیحه ای که هنگام ذبح نام خدا بر آن برده شده، مجاز است.

فکلوا مما ذکر اسم الله علیه إن کنتم بأیته مؤمنین

۷ تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر(ص) در مکه بوده است.

و إن تطع أکثر من فی الأرض . .. فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

۱۰ عن أبی جعفر محمد بن علی(ع) إنه سئل عن ذبیحه الیهودی و النصرانی و المجوسی . .. فتلا قول الله عز و جل: <فکلوا مما ذکر اسم الله علیه> قال: إذاسمعتموهم یذکرون اسم الله علیه فکلوه ... .

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از ذبیحه یهودی، نصرانی و مجوس . . پس از تلاوت آیه <فکلوا مما ذکر اسم الله علیه> فرمود: اگر شنیدید که آنان به هنگام ذبح، نام خدا را می برند، از آن بخورید ... .

۱۱ سأل محمّد بن مسلم أبا جعفر(ع) عن

رجل ذبح فسبح او كبر او هلل او حمد الله عز و جل قال: هذا كله من اسماء الله لابأس به.

محمّدبن مسلم از امام باقر(ع) درباره کسی که به هنگام ذبح <سبحان الله> یا <الله أکبر> یا <لا إله إلا الله> یا <الحمد لله> بگوید پرسید، امام فرمود: تمام اینها از نامهای خدا هستند و اشکالی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۹ - ۱،۴

۱ برخی از مردم عصر جاهلیت خوردن گوشت حیوانی را که با نام خدا ذبح شده باشد حرام می دانستند.

و ما لکم ألا تأکلوا مما ذکر اسم الله علیه

۴ نکوهش خداوند از برخی مسلمانان صدر اسلام به سبب تحریم خوردن گوشت حیوانی که با نام خدا ذبح شده است.

و ما لکم ألا تأکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۱ - ۱،۲

۱ خوردن ذبیحه ای که نام خدا بر آن برده نشده، حرام است.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه

۲ خوردن از ذبیحه ای که نام خدا بر آن برده نشده، فسق (خروج از طاعت خداوند) است.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه و إنه لفسق

مرجع ضمیر <إنه>، <أکل> می تواند باشد که از جمله <لا تأکلوا> گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۷،۸،۱۰

۷ - لزوم ذکر نام خدا ، به هنگام ذبح و نحر قربانی

و یذکروا اسم اللّه . .. علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

آموزش کیفیت ذبح کردن (بردن نام خدا به هنگام سربریدن یا نحر کردن حیوان) به مردم ، یکی از فلسفه های حج

لیشهدوا منفع لهم و یذکروا اسم اللّه فی أیّام معلومت

<یذکروا> عطف بر <یشهدوا> است و با توجه به این که لام <لیشهدوا> برای تعلیل است و بیانگر فلسفه تشریع حج می باشد، عطف <یذکروا> بر <یشهدوا> بیان یکی دیگر از حکمت های تشریع حج خواهد بود.

۱۰ - جواز ذکر هر یک از اسمای خداوند (اللّه ، رحمان و . . .) به هنگام ذبح یا نحر قربانی

و یذکروا اسم اللّه

اضافه <اسم> به <اللّه> می تواند اضافه بیانیه باشد. در این صورت <اسم اللّه>؛ یعنی، اسمی که عبارت است از <اللّه>. هم چنین می تواند اضافه لامیه باشد. در این صورت <اسم اللّه>؛ یعنی، هر اسمی که برای خدا است. بر پایه احتمال اول، بردن نامی غیر از لفظ <اللّه> به هنگام ذبح قربانی، جایز نیست؛ به خلاف احتمال دوم. برداشت یاد شده، بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۴ - ۴،۵،۷

۴ - لزوم به زبان آوردن نام خدا ، به هنگام ذبح یا نحر قربانی

لیذکروا اسم اللّه علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

۵ - ذکر نام خدا به هنگام ذبح یا نحر حیوان ، فلسفه تشریع قربانی برای امت ها

و لکلّ أُمّه جعلنا منسکًا لیذکروا اسم اللّه . .. الأنعم

۷ - جواز ذکر هریک از نام های خداوند (اللّه ، رحمان و . . .) به هنگام ذبح و یا نحر قربانی

لیذکروا اسم اللّه علی ما

رزقهم من بهیمه الأنعم

اضافه <اسم> به <اللّه>، می تواند اضافه بیانیه باشد. در این صورت <اسم اللّه>;یعنی، اسمی که عبارت از <اللّه> است. هم چنین می تواند اضافیه لامیه باشد. بنابراین <اسم اللّه>; یعنی، هر اسمی که برای خدا هست. برپایه احتمال، اول ذکر هر نامی به جز <اللّه> در ذبح قربانی کافی نیست. برداشت فوق، برپایه احتمال دوم است.

ترک بسمله در ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۱ - ۳،۵،۶،۱۷

۳ یاد نکردن عمدی نام خداوند در هنگام ذبح حیوان، فسق است.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه و إنه لفسق

مرجع ضمیر <إنه>، <ترک التسمیه> می تواند باشد که از مضمون جمله <مما لم یذکر> انتزاع شده و نتیجه آن برداشت فوق است.

۵ حیوانی که با نام خدا ذبح نشود، مظهر فسق است.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه و إنه لفسق

مرجع ضمیر <إنه> می تواند <ما> در <مما لم یذکر> باشد در نتیجه حیوان ذبح شده بدون نام خدا، خود فسق است.

۶ خوردن از حیوانی که با نام خدا ذبح نشده باشد، عصیانی است که شناعت آن پنهان است. *

و إن الشیطین لیوحون إلی أولیائهم

تأکید بر <فسق> بودن خوردن از حیوانی که نام خدا بر آن برده نشده، پس از تقسیم گناهان به <ظاهر الإثم و باطنه> در آیه قبل، حکایت از آن دارد که این گناه از نوع <باطن الإثم> است.

۱۷ محمّد بن مسلم قال: سألت أبا جعفر(ع) عن الرجل یذبح و لا یسمی؟ قال: ان کان ناسیا فلا بأس إذا کان مسلما . ..

.

محمّد بن مسلم گوید: از امام باقر(ع) درباره کسی که هنگام ذبح، نام خدا را نمی برد پرسیدم، فرمود: اگر مسلمان باشد و نام خدا را از روی فراموشی ذکر نکند، مانعی ندارد . .. . مفاد روایت تخصیص از حکم در آیه شریفه <و لاتأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه>، می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۳۸ - ۵،۷

۵ تعمد مشرکان عصر جاهلی به نبردن نام خدا بر بعضی از چهارپایان به هنگام ذبح

و أنعم لایذکرون اسم الله علیها

۷ وعده الهی به کیفر مشرکان به سبب افتراهای آنان به خدا (ممنوعیت خوردن برخی از چهارپایان و محصولات، سوار نشدن بر برخی از چهارپایان، نبردن نام خدا به هنگام ذبح)

سیجزیهم بما کانوا یفترون

تعلیم ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۸

۸ - آموزش کیفیت ذبح کردن (بردن نام خدا به هنگام سربریدن یا نحر کردن حیوان) به مردم ، یکی از فلسفه های حج

لیشهدوا منفع لهم و یذکروا اسم اللّه فی أیّام معلومت

<یذکروا> عطف بر <یشهدوا> است و با توجه به این که لام <لیشهدوا> برای تعلیل است و بیانگر فلسفه تشریع حج می باشد، عطف <یذکروا> بر <یشهدوا> بیان یکی دیگر از حکمت های تشریع حج خواهد بود.

ذبح اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۲ - ۳،۵،۶،۹،۱۰،۱۱،۱۵،۱۶،۲۴

۳ - خواب دیدن ابراهیم (ع) ، مبنی بر ذبح فرزند نوجوانش اسماعیل

قال یبنیّ إنّی أری فی المنام أنّی أذبحک

۵

- مشورت و نظرخواهی ابراهیم (ع) ، از فرزندش اسماعیل نسبت به ذبح وی

أنّی أذبحک فانظر ماذا تری

از لحن جمله <فانظر ماذا تری> (بنگر تا رأی تو چیست؟) نوعی نظر خواهی و مشورت استفاده می شود. البته فلسفه این کار، استفاده ابراهیم(ع) از نظرات اسماعیل(ع) نبود; بلکه یا برای آزمایش فرزندش بود و یا به منظور زمینه سازی برای پذیرش بی تحمیل فرمان ذبح از جانب اسماعیل(ع)

۶ - ابراهیم (ع) ، فرزندش اسماعیل (ع) را برای اجرای فرمان ذبح او آزمایش کرد و وی را برای سر بلند شدن در این آزمایش بزرگ آماده نمود .

أنّی أذبحک فانظر ماذا تری

۹ - اعلام رضایت و تسلیم اسماعیل (ع) ، در مقابل فرمان قربانی شدن

قال یأبت افعل ما تؤمر

۱۰ - ذبح فرزند (اسماعیل) برای ابراهیم (ع) ، یک مأموریت الهی بود .

أنّی أذبحک . .. قال یأبت افعل ما تؤمر

۱۱ - مأموریت ابراهیم (ع) ، به ذبح فرزندش از راه خواب بود .

یبنیّ إنّی أری فی المنام أنّی أذبحک . .. قال یأبت افعل ما تؤمر

۱۵ - اسماعیل ، مأموریت پدرش در رؤیا را مبنی بر ذبح کردن وی درک کرد .

إنّی أری فی المنام أنّی أذبحک . .. قال یأبت افعل ما تؤمر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که حضرت ابراهیم(ع) تنها خواب خود را برای اسماعیل نقل کرد و از مأمور بودن خود سخنی به میان نیاورد; ولی اسماعیل(ع) این خواب را مأموریت الهی تلقی کرد و به پدر گفت: پدرجان مأموریت خود را انجام بده.

۱۶ - وعده

شکیبایی اسماعیل (ع) به پدرش (ابراهیم (ع)) به هنگام انجام مأموریت ذبح

یأبت افعل ما تؤمر ستجدنی إن شاء اللّه من الصبرین

۲۴ - صبر و شکیبایی اسماعیل (ع) در داستان ذبح شدنش به دست پدر ، نشانه حلم و بردباری او است .

فبشّرنه بغلم حلیم . .. یأبت افعل ما تؤمر ستجدنی إن شاء اللّه من الصبرین

از ارتباط میان وصف شدن اسماعیل(ع) به حلم و بردباری از سوی خداوند و مسأله شناساندن خود به عنوان فردی صابر و شکیبا، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۳ - ۱،۲،۴

۱ - تسلیم ابراهیم (ع) و فرزندش اسماعیل (ع) ، در برابر فرمان خداوند به ذبح

إنّی أری فی المنام أنّی أذبحک . .. قال یأبت افعل ما تؤمر ... فلمّا أسلما

۲ - ابراهیم (ع) ، برای قربانی کردن فرزندش اسماعیل (ع) او را با یک طرف پیشانی اش به خاک افکند .

و تلّه للجبین

<تَلّ> (مرادف <صرع>) به معنای <به خاک افکند> است و <جبین> به معنای یک سوی پیشانی است.

۴ - تسلیم اسماعیل (ع) در برابر فرمان ذبح شدن ، نشانه حلم و بردباری او است .

فبشّرنه بغلم حلیم . .. فلمّا أسلما و تلّه للجبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۴ - ۱

۱ - ندای خداوند به ابراهیم (ع) ، پس از تسلیم آن حضرت و فرزندش اسماعیل در برابر فرمان ذبح

فلمّا

أسلما . .. و ندينه أن يإبرهيم

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۵ – صافات – ۳۷ – ۱۰۵ – ۲،۵

۲ – به خاك افكندن اسماعيل با يك طرف پيشانى او ، پايان مأموريت ابراهيم (ع) به ذبح فرزندش بود .

إنّى أرى فى المنام أنّى أذبحك . .. و تلّه للجبين... قد صدّقت الرءيا

۵ – توفيق انجام مأموريت ذبح فرزند با زنده ماندن وى ، پاداش خداوند به ابراهيم (ع)

قد صدّقت الرءيا إنّا كذلك نجزى المحسنين

ذبح بى بسمله

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۵ – انعام – ۶ – ۱۴۵ – ۱۲

۱۲ بردن نامى جز نام خدا بر حيوان به هنگام ذبح، فسق و خروج از طاعت خداست.

أو فسقا أهل لغير الله به

ذبح پرندگان

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۲ – بقره – ۲ – ۲۶۰ – ۱۵،۱۶

۱۵ امر خداوند به ابراهيم (ع) ، درباره مأنوس ساختن پرندگانى كه مأمور ذبح آنها گرديده بود با خويش *

فصرهنّ اليك

متعدى شدن كلمه <فصرهنّ> به <الى> نشانگر اين است كه آن كلمه، متضمن معناى <املهن> است ; يعنى آنها را به خود متمايل ساز كه لازمه آن، انس گرفتن پرندگان با ابراهيم (ع) است. بر اين اساس، كُشتن پرندگان و مخلوط كردن آنها از جمله <ثمّ اجعل على كلّ جبل منهنّ جزءاً> معلوم مى شود.

۱۶ بازگشت پرندگان ذبح شده به جانب ابراهيم (ع) ، پس از فراخوانى آنها

ثمّ ادعهنّ يأتينك سعياً

ذبح حيوانات در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام

- ۶ - ۱۳۸ - ۵

۵ تعمد مشرکان عصر جاهلی به نبردن نام خدا بر بعضی از چهارپایان به هنگام ذبح

و أنعم لایذکرون اسم الله علیها

ذبح در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۹

۹ خوردن مردار ، خون و گوشت خوک ، بردن غیر نام خدا در ذبح ، قربانی برای بت ها و تقسیم گوشت حیوانات با قمار ، از اعمال مردم در جاهلیت

حرمت علیکم . .. و ما ذبح علی النصب و إن تستقسموا بالازلم

ذبح گاو بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۷ - ۱،۳،۵

۱ - خداوند ، قوم موسی را به ذبح گاوی ماده فرمان داد .

إن اللّه یأمرکم أن تذبحوا بقره

ماده بودن گاو از <بکر> در آیه بعد استفاده می شود.

۳ - تأکید موسی (ع) بر اینکه دستور ذبح گاو ، از ناحیه خداست نه صلاحدید وی .

إذ قال موسی لقومه إن اللّه یأمرکم

۵ - قوم موسی بر این گمان بودند که دستور ذبح گاو از ناحیه موسی (ع) است ، نه فرمانی از جانب خداوند

أتتخذنا هزواً

از اینکه بنی اسرائیل با جمله <أتتخذنا هزواً> (آیا ما را به مسخره می گیری) موسی(ع) را مورد خطاب قرار دادند، معلوم می شود که: آنان دستور ذبح گاو را دستوری از ناحیه خداوند نمی پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۸ - ۱،۲،۵،۶

۱ - بنی اسرائیل ، پس از انکار اولیه ، به الهی بودن دستور

ذبح گاو ماده مطمئن شدند .

قالو أتتخذنا هزواً . .. قالوا ادع لنا ربک یبین لنا ما هی

تقاضای تبیین ویژگیها و مشخصه های گاوی که باید ذبح شود، بیانگر این معناست که: قوم موسی در پی سخنان او (أعوذ باللّه . ..) باور کردند که دستور ذبح گاو، فرمانی از جانب خداوند است.

۲ – قوم موسی ، ناباور به کفایت ذبح هر گاوی برای حل معمای قتل

قالوا ادع لنا ربک یبین لنا ما هی

۵ – موسی (ع) مردم خویش را به انجام مأموریتشان (ذبح گاو میانسال) فرمان داد .

إنها بقره لافارض و لابکر عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

۶ – میانسال بودن گاو – پیش از سؤال از مشخصه های دیگر – تنها ویژگی لازم برای گاو ماده ای که بنی اسرائیل به ذبح آن مأمور شدند .

عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

جمله <فافعلوا ما تؤمرون> (به آنچه مأمور شدید عمل کنید) بیانگر این است که: تکلیف قوم موسی و به اصطلاح <مأمورٌ به> آنان، ذبح گاوی میانسال بوده است بدون لحاظ شرطی دیگر.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۷۱ – ۲،۵،۷،۸

۲ – گاوی که قوم موسی به ذبح آن مأمور شدند باید سالم ، بی نقص و پیراسته از هر نقطه و خطی در رنگ و پوستش می بود .

مسلّمه لاشیه فیها

<مسلّمه> یعنی دارای سلامت و سلامت به معنای: مبرا بودن از عیب و آفت است. <شیه> به هر رنگی گفته می شود که مخالف رنگ عمومی چیزی باشد. بنابراین <لاشیه فیها> یعنی، در رنگ آن گاو، رنگ دیگری نباشد. گفتنی

است که <شیه> از ماده <وشی> است و <هاء> آخر عوض واو محذوف می باشد.

۵ - قوم موسی ، گاوی را با تمام ویژگی های تعیین شده ، یافته آن را ذبح کردند .

فذبحوها

ضمیر <ها> در <ذبحوها> به <بقره>]توصیف شده [برمی گردد.

۷ - قوم موسی ، پس از دستیابی به گاو مورد نظر ، تمایلی به کشتن آن نداشتند .

و ما کادوا یفعلون

<کاد> به معنای نزدیک بود، است. این فعل آن گاه که منفی باشد گاهی دلالت بر تأکید انجام نگرفتن فعل بعد دارد و احیاناً حاکی از انجام گرفتن آن، از روی بی میلی، کندی یا سختی است. در جمله <ما کادوا یفعلون> به قرینه <فذبحوها> دومین معنا مراد است; یعنی، انجام دادند ولی با سختی و بی میلی.

۸ - قوم موسی ، با سؤال و جستجوی بی مورد ، تکلیف (کشتن گاوی ماده برای حل معمای قتل) را بر خود دشوار کردند .

فذبحوها و ما کادوا یفعلون

جمله <ما کادوا یفعلون> (نزدیک بود انجام ندهند) می تواند اشاره به دشواری انجام تکلیف مذکور باشد، که به شهادت جمله <فافعلوا ما تؤمرون> (در آیه ۶۸) و قرینه های دیگر، قوم موسی خود با سؤالهای بی مورد این مشکل را آفریدند و تکلیف را بر خویش دشوار ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۳ - ۱۷

۱۷ - بزنطی از امام رضا (ع) روایت نموده که : < ان رجلا من بنی اسرائیل قتل قرابه له . . . فقالوا لموسی (ع) ان سبط آل فلان قتلوا فلاناً فاخبرنا من قتله

؟ قال ایتونی ببقره . . . فاشترو ها و جاؤا بها فأمر بذبح ها ثم أمر ان یضـرب المیت بذنب ها فلما فعلوا ذلک حیی المقتول و قال یا رسول اللّه ابن عمّی قتلنی دون من یدعی علیه قتلی فعلموا بذلک قاتله . . . ;

شخصـی از بنی اسـرائیل یکی از نزدیکان خود را کشت . .. بنی اسـرائیل به موسـی گفتند: فلان قبیله، فلانی را کشته است و تو قاتل را معرفی کن. موسی (ع) فرمود: گاوی را نزد من آورید ... آنان گاو را خریده و نزد موسی(ع) بردند و موسی امر به ذبح آن کرد. سـپس امر نمود که دم آن گاو را به مقتول بزننـد و چون این کار را کردنـد آن مرده زنده شد و گفت ای پیامبر خدا! پسر عمویم مرا کشته است نه آن کس که او را متهم به کشتن من کرده اند، پس با این عمل قاتل را شناسایی نمودند ...>.

ذبح گاو در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۱۲

۱۲ - جواز قربانی کردن به هر یک از شتر ، گاو و گوسفند در مراسم حج

علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

<أنعـام> (جمع <نعم>) در اصـل به معنـای شتران است. لکن گـاهی به مجموع شتر، گـاو و گوسـفند نیز گفته می شود. به اعتقـاد همـه مفسـران مراد از <أنعـام> در ایـن جـا معنـای دوم (مجمـوع شـتر، گـاو و گوسـفند) می باشـد. گفتنی اسـت که <بهیمه> به معنای چهارپا و اضافه آن به انعام اضافه بیانیه است; یعنی، چهارپایی که عبارت است از شتر، گاو

و گوسفند.

ذبح گوسفند در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۱۲

۱۲ - جواز قربانی کردن به هر یک از شتر ، گاو و گوسفند در مراسم حج

علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

<أنعام> (جمع <نعم>) در اصل به معنای شتران است. لکن گاهی به مجموع شتر، گاو و گوسفند نیز گفته می شود. به اعتقاد همه مفسران مراد از <أنعام> در این جا معنای دوم (مجموع شتر، گاو و گوسفند) می باشد. گفتنی است که <بهیمه> به معنای چهارپا و اضافه آن به انعام اضافه بیانیه است؛ یعنی، چهارپایی که عبارت است از شتر، گاو و گوسفند.

سختی ذبح اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۶ - ۳

۳ - تکلیف ابراهیم (ع) به ذبح فرزندش اسماعیل ، محنت و رنجی آشکار برای ایشان بود .

إنّ هذا لهو البلؤا المبین

یکی از معانی و کاربرهای <بلاء>، محنت و رنج است و برداشت یاد شده با توجه به همین معنا و کاربرد می باشد.

سختی ذبح فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۲ - ۱۷

۱۷ - ذبح شدن به دست پدر ، امری بس سخت و شایسته صبر و شکیبایی در نظر اسماعیل

یأبت افعل ما تؤمر ستجدنی إن شاء اللّه من الصبرین

فلسفه ذبح اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۶ - ۱

۱ - تکلیف ابراهیم (ع) به ذبح فرزندش اسماعیل (ع) ، یک

آزمایش الهی بود .

إنّ هذا لهو البلؤا المبین

قبله در ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۳ - ۴

۴ - وجوب ذبح یا نحر قربانی ، به طرف کعبه

ثمّ محلّها إلی البیت العتیق

<محل> اسم مکان و مشتق از مصدر <حلول> است. <حلول> نیز به معنای نزول و فرود آمدن است و <حلّ بالمکان>; یعنی، در آن جا فرود آمد. بنابراین معنای جمله فوق چنین می شود: <جایی که دام های قربانی فرود می آیند، به طرف کعبه است>. مقصود این است که دام های قربانی، وقتی به قربانگاه رسیدند و در آن جا برای ذبح و نحر آماده شدند، باید به سوی کعبه باشند. گفتنی است است که ذکر کیفیت قربانی کردن و این که دام ها باید به طرف کعبه ذبح و نحر بشوند، می تواند بدان جهت باشد که مشرکان عصر بعثت، دام ها را به طرف بت هایی که در منا نصب شده بود قربانی می کردند.

قصه ذبح اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۱ - ۱۱

۱۱ - < بریده بن معاویه العجلی قال : قلت لأبی عبداللّه (ع) کم کان بین بشاره ابراهیم باسماعیل و بین بشارته بإسحاق قال کان بین البشارتین خمس سنین قال اللّه سبحانه فبشّرناه بغلام حلیم یعنی اسماعیل . . . فلمّا کان فی اللیل أتی ابراهیم آت من ربّه فأراه الرؤیا فی ذبح ابنه اسماعیل بموسم مکه . . . ثمّ انطلقا إلی السعی فلمّا صارا فی المسعی قال ابراهیم (ع) لاسماعیل یابنیّ

إنّی أری فی المنـام أنّی أذبحـک فی موسم عـامی هـذا فمـاذا تری قـال یا أبت افعل ما تؤمر . . . و فـدی اسـماعیل بکبش عظیم فذبحه و تصدق بلحمه علی المساکین ;

بریـد عجلی گویـد: به امـام صـادق(ع) گفتم: بین بشـارت ابراهیم به اسـماعیل و بشـارت او به اسـحاق، چه مقـدار فاصـله بود؟ حضـرت فرمود: فاصـله دو بشارت پنج سال بود خدا می فرماید: <فبشّـرناه بغلام حلیم; یعنی، . ..چون شب شد فرسـتاده ای از سوی خـدا نزد ابراهیم آمـد و در خواب ذبـح فرزنـدش اسـماعیل را در زمان حج در مکه به او نشان داد... آن گاه هر دو برای سعی به راه افتادند و چون به محل سعی رسیدند، ابراهیم به اسماعیل گفت: پسرم! من در خواب دیدم که تو را امسال در زمان حـج ذبـح می کنـم، تـو چه نظری داری؟ اسـماعیل گفت: ای پـدر! آنچه را مـأمور شـدی انجـام ده ... و قـوچ بزرگی به جـای اسماعیل فدیه شد. پس ابراهیم(ع) آن را ذبح کرد و گوشت آن را به مساکین صدقه داد>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۲ - ۲۰

۲۰ - دلداری اسماعیل (ع) به پدرش (ابراهیم (ع)) در ارتباط با دستور قربانی کردن او

یأبت افعل ما تؤمر ستجدنی إن شاء اللّه من الصبرین

اشاره اسـماعیل(ع) به صبر و شکیبایی خویش در ارتباط با قربانی شدنش، می تواند به منظور دلداری به پدر خود (ابراهیم(ع)) باشد.

کیفیت ذبح اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۳ - ۲

۲

- ابراهیم (ع) ، برای قربانی کردن فرزندش اسماعیل (ع) او را با یک طرف پیشانی اش به خاک افکند .

و تلّه للجبین

<تَلّ> (مرادف <صرع>) به معنای <به خاک افکند> است و <جبین> به معنای یک سوی پیشانی است.

مشرکان مکه و احکام ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۱ - ۷

۷ واکنش شدید مشرکان مکه در قبال احکام ذبیحه و شرایط حلیت آن در اسلام

فکلوا مما ذکر اسم الله . .. و ما لکم ألا تأکلوا ... و ذروا ظهر الإثم ... و لا تأ

از تأکید خداوند بر این حکم استفاده می شود که مشرکان در قبال آن واکنش شدیدی نشان می دادند.

مشرکان و احکام ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۱ - ۱۵

۱۵ مشرکان در مورد خوردن ذبیحه و احکام آن در اسلام با مسلمانان صدر اسلام به مجادله می پرداختند.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه . .. إن الشیطین لیوحون إلی ... و إن أطعتمو

نامهای خدا در ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۴ - ۷

۷ - جواز ذکر هریک از نام های خداوند (اللّه ، رحمان و . . .) به هنگام ذبح و یا نحر قربانی

لیذکروا اسم اللّه علی ما رزقهم من بهیمه الأنعم

اضافه <اسم> به <اللّه>، می تواند اضافه بیانیه باشد. در این صورت <اسم اللّه>;یعنی، اسمی که عبارت از <اللّه> است.

هم چنین می تواند اضافیه لامیه باشد.

بنـابراين <اسم اللّه>; يعنى، هر اسـمى كه براى خـدا هست. برپـايه احتمـال، اول ذكر هر نـامى به جز <اللّه> در ذبـح قربانى كافى نيست. برداشت فوق، برپايه احتمال دوم است.

واجبات ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۳ - ۴

۴ - وجوب ذبح يا نحر قربانى ، به طرف كعبه

ثمّ محلّها إلى البيت العتيق

<محل> اسم مكان و مشـتق از مصدر <حلول> است. <حلول> نيز به معناى نزول و فرود آمدن است و <حلّ بالمكان>; يعنى، در آن جا فرود آمـد. بنابراين معناى جمله فوق چنين مى شود: <جايى كه دام هاى قربانى فرود مى آيند، به طرف كعبه است>. مقصود اين است كه دام هاى قربانى، وقتى به قربانگاه رسيدند و در آن جا براى ذبح و نحر آماده شدند، بايد به سوى كعبه باشـند. گفتنى است است كه ذكر كيفيت قربانى كردن و اين كه دام ها بايـد به طرف كعبه ذبـح و نحر بشونـد، مى تواند بدان جهت باشد كه مشركان عصر بعثت، دام ها را به طرف بت هايى كه در منا نصب شده بود قربانى مى كردند.

وقت ذبح قربانى حج

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۳ - ۲

۲ - مراسم قربانى ، داراى زمانى معين است .

لكم فيها منفع إلى أجل مسمًّى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۴ - ۳

۳ - مراسم قربانى ، داراى زمان مشخص در هريك از اديان آسمانى پيشين

و لكلّ أُمّه جعلنا منسكًا

ذبيحه

احکام ذبیحه بی بسمله

جلد – نام

سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۵ - ۶

۶ خوردن گوشت مردار، خوک، خون و حیوانی که هنگام ذبح نام خدا بر آن برده نشده، حرام است.

إلا أن یکون میته أو دما مسفوحا أو لحم خنزیر فإنه رجس أو فسقا أهل لغیر اللّه به

حرمت ذبیحه بی بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۳ - ۱

۱ - خوردن مردار ، خون ، گوشت خوک و حیوانی که به نام غیر خدا ذبح شده ، حرام است .

إنما حرم علیکم المیته و الدم و لحم الخنزیر و ما أهل به لغیر اللّه

<اهلال> (مصدر (أهلّ) به معنای بلند کردن صداست و مقصود از آن در آیه - چنانچه اهل تفسیر برآنند - نام بردن است و لام در <لغیر اللّه> برای تعدیه می باشد. بنابراین <ما أهل به لغیر اللّه>; یعنی، حیوانی که]به هنگام ذبح[نام غیر خدا بر او برده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۵ - ۲

۲- خوردن گوشت حیوانی که به هنگام ذبح ، نام غیر خدا بر آن برده شود ، حرام است .

حرّم علیکم . .. ما أهلّ لغیر الله به

برداشت فوق، بنابراین مبناست که مراد از <ما أهلّ . ..> بر زبان آوردن نام غیر خدا مانند بت ، به هنگام ذبح حیوانات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۰ - ۱۱

۱۱ - استفاده از گوشت حیوانی که با نام غیر خدا ذبح شده

باشد حرام است .

و أُحلّت لکم الأنعم إلاّ ما یتلی علیکم

کلمه <ما> در <إلاّ ما یتلی علیکم> هر چند که عام است و شامل همه مواردی می شود که در آیات <محرمات أکل> بیان شده است; لکن به قرینه جمله <و یذکروا اسم اللّه. .. علی ما رزقهم من بهیمه الأنعام> در دو آیه پیشین، و نیز تفریع جمله <فاجتنبوا الرجس من الأوثان...> (ذیل آیه) بر جمله <أحلت لکم الأنعام إلاّ ما یتلی علیکم>، می توان گفت که مراد از <ما> خصوص موردی است که حیوانی با نام غیر خدا (بت ها)، ذبح شده باشد.

حلّیت ذبیحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۸ - ۷

۷ تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر(ص) در مکه بوده است.

و إن تطع أکثر من فی الأرض . .. فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

حلیّت ذبیحه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵ - ۴

۴ جواز استفاده مسلمانان از ذبایح اهل کتاب *

و طعام الذین اوتوا الکتب حل لکم

از مصادیق مورد نظر برای <طعام الذین>، به قرینه آیات گذشته که درباره ذبح و تذکیه حیوانات بود، می تواند ذبیحه اهل کتاب باشد.

خباثت ذبیحه بی بسمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۳ - ۳

۳ - مردار ، خون ، گوشت خوک و حیوانی که برای بت ها ذبح شود ، یا به نام غیر خدا سر بریده

شود ، از خوراکی های خبیث و پلید هستند .

کلوا من طیبت . .. إنما حرم علیکم المیته ... و ما أهل به لغیر اللّه

خوردن ذبیحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۹ - ۱،۲

۱ برخی از مردم عصر جاهلیت خوردن گوشت حیوانی را که با نام خدا ذبح شده باشد حرام می دانستند.

و ما لکم ألا تأکلوا مما ذکر اسم الله علیه

۲ برخی از مسلمانان صدر اسلام به جهت شبهه های ایجاد شده مشرکان از خوردن ذبیحه با نام خدا خودداری می کردند.

فکلوا مما ذکر اسم الله . .. و ما لکم ألا تأکلوا

لحن عتاب گونه آیه چنین می نمایاند که بر اثر تبلیغات کافران و سخنان فریبنده آنان برخی از مسلمانان از خوردن ذبیحه حلال خودداری می کردند.

خوردن ذبیحه حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۹ - ۱۰

۱۰ در صورت اضطرار خوردن از حیوانی که هنگام ذبح نام خدا بر آن برده نشده باشد، جایز است.

و قد فصل لکم ما حرم علیکم إلا ما اضطررتم إلیه

خون بدن ذبیحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۵ - ۸

۸ عدم حرمت خون باقیمانده در بدن حیوان پس از ذبح

إلا أن يكون ميته أو دما مسفوحا

<مسفوح> به معناى ريخته شده است. ذكر اين قيد در مورد خون، بنا به گفته مفسران، بدان جهت است كه خون باقى مانده در رگها و اعضاى بدن حيوان ذبح شده را از شمول حكم حرمت خارج سازد.

ذبيحه

اهل کتاب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۱۸ – ۱۰

۱۰ عن أبی جعفر محمد بن علی(ع) إنه سئل عن ذبیحه الیهودی و النصرانی و المجوسی . .. فتلا قول الله عز و جل: <فکلوا مما ذکر اسم الله علیه> قال: إذاسمعتموهم یذکرون اسم الله علیه فکلوه ... .

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از ذبیحه یهودی، نصرانی و مجوس . . پس از تلاوت آیه <فکلوا مما ذکر اسم الله علیه> فرمود: اگر شنیدید که آنان به هنگام ذبح، نام خدا را می برند، از آن بخورید ... .

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۴ – مائده – ۵ – ۵ – ۳۸

۳۸ جواز استفاده از غذا های اهل کتاب مگر ذبایح آنان

و طعام الذین اوتوا الکتب حل لکم

از امام صادق(ع) روایت شده که در رد کسی که برای حلیت ذبیحه اهل کتاب به آیه فوق تمسک کرد فرمود: کان ابی یقول: انما هو الحبوب و اشباهها.

کافی، ج ۶، ص ۲۴۰، ح ۱۰; نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۹۳، ح ۴۸.

ذبیحه بی بسمله

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۷۳ – ۲،۲۵

۲ – به هنگام اضطرار بهره برداری از مردار ، خون ، گوشت خوک و ذبیحه ای که نام غیر خدا بر او برده شده ، حلال است .

فمن اضطر . .. فلا إثم علیه

۲۵ – امام رضا (ع) در جواب مسائل محمد بن سنان (در بیان فلسفه احکام) نوشته است : < . . . و حرم ما

اهـل لغير اللّه به . . . و لئلا ـ يسوى بين مـا تقرب به اليه و بين مـا جعـل عبـاده للشـياطين و الأوثان ، لأن فى تسـميه اللّه عز و جل الأقرار بربوبيته و توحيده و ما فى الاهلال لغير اللّه من الشرك به و التقرب به إلى غيره . . . ;

. .. خداونـد، ذبیحه ای را که هنگام ذبـح، نام غیر خدا بر آن برده شده، حرام کرده است تا اینکه یکسان نباشد آنچه برای خدا قربـانی می کننـد و آنچه عبـادت شـیاطین و بتهـا قرار می گیرد; چون در نام بردن خداونـد عز و جل در موقع ذبـح، اعتراف به ربوبیت خدا و توحید اوست و در نام بردن غیر خدا شرک به خدا و نزدیک شدن به غیر اوست ... >.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۵ - ۱۳

۱۳ حیوان ذبح شده با نام غیر خدا، فسق است، گر چه ذاتاً پلید نباشد.

أو فسقا أهل لغير الله به

خداوند از چنین حیوانی تفسیر به رجس نکرده بلکه فقط بر او اطلاق فسق کرده است.

ذبیحه حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۲،۶

۲ حرمت استفاده از حیوانی که به نام غیر خدا ذبح شود .

حرمت . .. و ما أهل لغير اللّه به

۶ حرمت استفاده از حیوانی که بر آستان بت ها ذبح شود ، هر چند نام غیر خدا بر او برده نشود .

حرمت . .. و ما ذبح على النصب

چون عنوان <ما ذبح . ..> عنوان مستقلی است

در مقابل <ما اهل ...>، معلوم می شود که ذبح حیوان برای تقرب به بتها، اگر چه نام غیر خدا بر آن برده نشود، حرام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۱ - ۱،۲،۶

۱ خوردن ذبیحه ای که نام خدا بر آن برده نشده، حرام است.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه

۲ خوردن از ذبیحه ای که نام خدا بر آن برده نشده، فسق (خروج از طاعت خداوند) است.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه و إنه لفسق

مرجع ضمیر <إنه>، <أکل> می تواند باشد که از جمله <لا تأکلوا> گرفته شده است.

۶ خوردن از حیوانی که با نام خدا ذبح نشده باشد، عصیانی است که شناعت آن پنهان است. *

و إن الشیطین لیوحون إلی أولیائهم

تأکید بر <فسق> بودن خوردن از حیوانی که نام خدا بر آن برده نشده، پس از تقسیم گناهان به <ظاهر الإثم و باطنه> در آیه قبل، حکایت از آن دارد که این گناه از نوع <باطن الإثم> است.

شرایط حلیت ذبیحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۸ - ۱

۱ بردن نام خدا به هنگام ذبح حیوان، شرط حلیت خوردن آن است.

فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جمله <مما ذکر اسم . ..> گرچه بیان اباحه خوردن از گوشتی است که نام خدا به هنگام ذبح آن برده شده، در عین حال می تواند ارشاد به شرط بودن <تسمیه> هنگام ذبح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۱

۷ واکنش شدید مشرکان مکه در قبال احکام ذبیحه و شرایط حلیت آن در اسلام

فکلوا مما ذکر اسم الله . .. و ما لکم ألا تأکلوا ... و ذروا ظهر الإثم ... و لا تأ

از تأکید خداوند بر این حکم استفاده می شود که مشرکان در قبال آن واکنش شدیدی نشان می دادند.

۱۷ محمّد بن مسلم قال: سألت أبا جعفر(ع) عن الرجل یذبح و لا یسمی؟ قال: ان کان ناسیا فلا بأس إذا کان مسلما . .. .

محمّد بن مسلم گوید: از امام باقر(ع) درباره کسی که هنگام ذبح، نام خدا را نمی برد پرسیدم، فرمود: اگر مسلمان باشد و نام خدا را از روی فراموشی ذکر نکند، مانعی ندارد . .. . مفاد روایت تخصیص از حکم در آیه شریفه <و لاتأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه>، می باشد.

فلسفه حرمت ذبیحه حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۳ - ۲۵

۲۵ - امام رضا (ع) در جواب مسائل محمد بن سنان (در بیان فلسفه احکام) نوشته است : < . . . و حرم ما اهل لغیر اللّه به . . . و لئلاـ یسوی بین ما تقرب به الیه و بین ما جعل عباده للشیاطین و الأوثان ، لأن فی تسمیه اللّه عز و جل الأقرار بربوبیته و توحیده و ما فی الاهلال لغیر اللّه من الشرک به و التقرب به إلی غیره . . . ;

. .. خداوند، ذبیحه ای را که هنگام ذبح، نام غیر خدا بر آن برده شده، حرام کرده است تا

اینکه یکسان نباشد آنچه برای خدا قربانی می کنند و آنچه عبادت شیاطین و بتها قرار می گیرد; چون در نام بردن خداوند عز و جل در موقع ذبح، اعتراف به ربوبیت خدا و توحید اوست و در نام بردن غیر خدا شرک به خدا و نزدیک شدن به غیر اوست ... >.

ذکریا از دیدگاه قرآن در تفسیرراهنما

زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۸ - ۹

۹ عدم کارایی اسباب طبیعی برای فرزنددار شدن زکریا و اذعان آن حضرت به این موضوع

هنا لک زکرّیا ربّه . .. هب لی من لدنک ذریّه طیّبه

از اینکه زکریا پس از توجه به این موضوع که خداوند از راه غیر عادی نیز روزی می دهد، و همچنین از اینکه عرض کرد <من لدنک> (از ناحیه خودت)، معلوم می شود راههای طبیعی را برای فرزنددار شدن خویش کارآمد نمی شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۹ - ۱،۲

۱ فرشتگان متعددی ، رساننده پیام بشارت الهی به زکرّیا

فنادته الملئکه . .. یبشرک

۲ پیام رسانی ملائکه به زکرّیا ، از طریق ایجاد صوت *

فنادته الملئکه

ندا عبارت است از: بلند کردن صدا و ظاهر ساختن آن. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۳

۳ ناتوانی زکریا بر تکلّم تا سه روز ، نمودی از قدرت خداوند بر تحقق مشیّت خویش

کذلک اللّه یفعل ما یشاء. قال ربّ اجعل لی ایه قال ایتک الاّ تکلّم الناس ثلثه ایام

ظهور <الاّ تکلم>، در نفی

قدرت از متکلّم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۴ - ۶

۶ آگاهی پیامبر (ص) از حقایق نهفته تاریخ زکریا و مریم ، نشانگر صدق ادعای وی در ارتباط با وحی

ذلک من انباء الغیب . .. و ما کنت لدیهم اذ یلقون اقلامهم ایّهم یکفل مریم

آثار پیری زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۴،۵

۴- استخوان زکریای پیغمبر در اثر پیری ، سست شده بود .

إنّی وهن العظم منّی

۵- موی سر زکریا ، در اثر پیری سپید گشته بود .

واشتعل الرأس شیبًا

آثار دعای زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۳ - ۲

۲- دعا و راز و نیاز پنهانی زکریا به درگاه خدا ، زمینه ساز برخورداری وی از رحمت خاص الهی بود .

رحمت ربّک . .. زکریّا . إذ نادی ربّه نداءً خفیًّا

<إذ نادی> ظرف برای <رحمت ربّک> است. مفاد این ترکیب آن است که شمول رحمت خداوند بر زکریا، زمانی بوده که به مناجات پنهانی با خداوند پرداخته بود.

آثار فرزندداری زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۱۷

۱۷- برخورداری زکریا (ع) از فرزند در کهن سالی ، نشانگر منزه بودن خداوند از هرگونه کاستی و ناتوانی است .

أن سبّحوا

آثار مناجات زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۳ - ۲

۲- دعا و راز و نیاز پنهانی زکریا به

درگاه خدا ، زمینه ساز برخورداری وی از رحمت خاص الهی بود .

رحمت ربّک . .. زکریّا . إذ نادی ربّه نداءً خفیًّا

<إذ نـادی> ظرف برای <رحمت ربّک> است. مفاد این ترکیب آن است که شـمول رحمت خداونـد بر زکریا، زمانی بوده که به مناجات پنهانی با خداوند پرداخته بود.

آرزوی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۱

۱- زکریا (ع) ، از درگاه خداوند ، برای خویش و خاندان حضرت یعقوب ، وارثی تمنا می کرد .

یرثنی و یرث من ءال یعقوب

گرچه <یعقـوب> را، برخی بر <یعقوب بن ماثـان> عموی همسر زکریـا و حضـرت مریم(س) تطـبیق داده انـد; ولی بیشـتر مفسران وی را همان <یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم> می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۴

۴- زکریا (ع) از تنهایی در رنج بود و آرزوی فرزنددار شدن داشت .

إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا

تردیـدی نیست که انسان آن چه را در دعاها از خداوند می خواهد، مورد علاقه و آرزوی او است و فقدان آن موجب رنج او; به ویژه اگر دعا کننـده فرد بزرگی چون پیامبر الهی باشـد. بنابراین دعای زکریا(ع) برای فرزنـد دار شـدنش، می توانـد گویای برداشت یاد شده باشد.

آینده رسالت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۷

۷- نگرانی زکریا (ع) نسبت به آینده رسالت خویش با نبود فرزند و وارثی در زندگی اش

ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیرالورثین

ممکن است درخواست

زکریا(ع) از خداوند برای فرزنددار شدنش به خاطر مسائل اجتماعی باشد; یعنی، آن حضرت خواسته است رسالتش و دستاوردهای آن نگه داری شده و تداوم یابد.

اجابت دعای زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۹

۹- زکریا (ع) ، فردی مستجاب الدعوه در طول زندگی خویش بود .

و لم أکن بدعائک ربّ شقیًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۱۲

۱۲- حضرت زکریا (ع) هنگام دعا برای برخوداری از فرزند ، به اجابت خواسته خود ، اطمینان داشت .

فهب لی من لدنک ولیًّا . یرثنی ... واجعله ربّ رضیًّا

حضرت زکریا با این که در حال دعا است، ولی به گونه ای سخن گفته که گویا دعای او مستجاب شده است و مفاد جمله <واجعله ربّ رضیّاً> این است که خدایا فرزندی را که به من عطا می کنی، از هر جهت مورد رضایت قرار ده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷ - ۱

۱- دعای زکریا در طلب وارثی صالح ، مستجاب گردید .

إنّا نبشّرک بغلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱،۲،۳،۴،۹

۱- دعا و خواسته زکریا (ع) برای فرزنددار شدن ، مورد استجابت و پذیرش خداوند قرار گرفت .

ربّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له

۲- یحیی (ع) موهبتی بی چشمداشت از جانب خداوند به زکریا (ع) ، پس از دعا و روی آوردن او به درگاه الهی

إذ

نادی ربّه . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی

<هبه> به معنای عطیه و بخششی بدون عوض و خالی از اغراض (چشمداشت) است (لسان العرب).

۳- یحیی (ع) ، نخستین فرزند زکریا (ع) پس از استجابت دعای او برای فرزنددار شدن

ربِّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی

۴- دعای زکریا (ع) مبنی بر اصلاح نازایی همسرش ، مورد اجابت قرار گرفت و خداوند او را شایسته حمل قرار داد .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله <أصلحنا له زوجه> عطف بر جمله <وهبنا له یحیی> باشد که در این صورت اصلاح همسر جز دعای زکریا(ع) محسوب می شود.

۹- اعطای فرزند به زکریا (ع) و اصلاح همسرش از جانب خداوند ، تنها به خاطر رعایت مصلحت و اجابت خواسته او بود .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

تکرار <له> (برای او) به ویژه در مورد اصلاح همسر می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

اخلاق همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۸

۸- خداوند ، اخلاق و رفتار همسر زکریا (ع) را اصلاح و او را همسری شایسته برای ایشان قرار داد . *

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله <أصلحنا له زوجه> عطف بر <فاستجبنا له> باشد. در این صورت اصلاح همسر جز خواسته زکریا(ع) نبود; بلکه خدا از روی تفضل و افزون برخواسته او،

آن را به ایشان عطا فرمود. هم چنین اصـلاح در معنای عام و گسترده خود اسـتعمال شده است نه اصـلاح نازایی. گفتنی اسـت طرح مسأله اصلاح همسر پس از بخشیدن فرزند، مؤید همین برداشت است.

ادب زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۰ - ۴

۴ ادب زکریا در مقام تکلّم با خداوند

و قد بلغنی الکبر

جمله <و قد بلغنی الکبر>، کنایه از ناتوانی بر آمیزش جنسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۹

۹- زکریا (ع) ، در مقام تکلم با خداوند به شیوه ای مؤدّبانه ، سخن می گفت .

قد بلغت من الکبر عتیًّا

جمله <قد بلغت. ..> کنایه از ناتوانی بر آمیزش جنسی است.

ارث در دوران زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۵

۵- وراثت فرزند از پدر و مادر ، امری مرسوم و پذیرفته شده در عصر زکریا

فهب لی من لدنک ولیًّا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

اشاره زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۳،۹

۳- زکریا (ع) ، در مدت سکوت سه روزه ، دخول وقت عبادت را در صبح و عصر ، با اشاره به مردم اعلام می کرد .

فخرج علی قومه من المحراب فأوحی إلیهم أن سبّحوا بکره و عشیًّا

احتمال می رود جمله <فخرج . ..> در باره خروج زکریا(ع) در مدت سه روز باشد. در این صورت، <بکره و عشیّاً> ظرف برای

فعل های <خرج> و <أوحی> خواهد بود و مفاد آیه چنین می شود: چون زکریا(ع) وظیفه اعلام دخول وقت عبادت را برعهده داشت، در صبح و عصر آن سه روز که نمی توانست با مردم سخن بگوید، دستور <سبّحوا> را با اشاره به آنان تفهیم می کرد.

۹- زکریا (ع) پس از آغاز روزه سکوت ، برای تفهیم دستور العمل های عبادی به قوم خویش ، از اشاره و رمز استفاده می کرد .

فأوحی إلیهم أن سبّحوا

فاعل <أوحی> زکریا و ضمیر <إلیهم> به <قوم>بازمی گردد. هرچیزی که به قصد آموختن به هر شکلی به دیگری القا شود، <وحی> نامیده می شود (مصباح) و در این آیه مراد <اشاره> است. آیه چهل و یکم آل عمران نیز شاهد این معنا است.

اصلاح همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۸،۹

۸- خداوند ، اخلاق و رفتار همسر زکریا (ع) را اصلاح و او را همسری شایسته برای ایشان قرار داد . *

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله <أصلحنا له زوجه> عطف بر <فاستجبنا له> باشد. در این صورت اصلاح همسر جز خواسته زکریا(ع) نبود; بلکه خدا از روی تفضل و افزون برخواسته او، آن را به ایشان عطا فرمود. هم چنین اصلاح در معنای عام و گسترده خود استعمال شده است نه اصلاح نازایی. گفتنی است طرح مسأله اصلاح همسر پس از بخشیدن فرزند، مؤید همین برداشت است.

۹- اعطای فرزند به زکریا (ع) و اصلاح همسرش از جانب خداوند

، تنها به خاطر رعایت مصلحت و اجابت خواسته او بود .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

تکرار <له> (برای او) به ویژه در مورد اصلاح همسر می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

اطمینان زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۱۲

۱۲- حضرت زکریا (ع) هنگام دعا برای برخورداری از فرزند ، به اجابت خواسته خود ، اطمینان داشت .

فهب لی من لدنک ولیًّا . یرثنی ... واجعله ربّ رضیًّا

حضرت زکریا با این که در حال دعا است، ولی به گونه ای سخن گفته که گویا دعای او مستجاب شده است و مفاد جمله <واجعله ربّ رضیّاً> این است که خدایا فرزندی را که به من عطا می کنی، از هر جهت مورد رضایت قرار ده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹ - ۱،۹

۱- خداوند ، زکریا (ع) را بر فراهم آوردن زمینه تولد یحیی (ع) به رغم سال خوردگی وی و نازایی همسرش مطمئن ساخت .

قال کذلک

جمله <قال کذلک>; یعنی، <قال اللّه الأمر کما وعدتک> یا <قال اللّه الأمر کما قلت>; در صورت اول، خداوند بر وعده سابقش تأکید میورزد که <ای زکریا همان گونه که گفته ام تو به هر کیفیت دارای پسر خواهی شد و در صورت دوم، خداوند موانع تولد یحیی را تصدیق کرده است; یعنی، <واقعیت همان است که تو گفتی و اسباب عادی برای تولد یحیی فراهم نیست، ولی خدای تو گفته

است: این کار بر من آسان است>.

۹- خداوند با توجه دادن زکریا (ع) به نو پیدایی و آفرینش وی ، او را به امکان پیدایش یحیی (ع) از وی و همسر نازایش مطمئن ساخت .

هو علیَّ هیّن و قد خلقتک من قبل و لم تک شیئًا

اعجاز قصه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۱۴

۱۴- در داستان زکریا ، معجزه ای ، وسیله اثبات اعجازی دیگر شد .

ءاتیک ألاّ تکلّم الناس

سکوت سه روزه زکریا خرق عادتی بود که صدق بشارت تولد یحیی را که خود امری خارق العاده بود، اثبات می کرد.

افشای دعای زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۳ - ۶

۶- بیم زکریا (ع) از افشا شدن محتوای دعایش ، نزد مردم *

نادی ربّه نداءً خفیًّا

<خفیّاً> به قرینه <إنّی خفت الموالی> (در آیات بعد) می تواند اشاره به نگرانی زکریا از پی بردن مردم به دعای وی باشد.

امیدواری زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱۰

۱۰- امیدواری زکریا (ع) به استجابت دعایش از سوی خدا

و لم أكن بدعائك ربّ شقيًّا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵ – ۱۰

۱۰- لطف و رحمت خاص الهی ، تنها نقطه امید زکریا دربرخوردارشدن از فرزند بود .

فهب لی من لدنك وليًّا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۹۰ – ۱۶

۱۶- زکریا

(ع) و همسر و فرزند او (یحیی) ، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و یدعوننا رغبًا و رهبًا

امیدواری همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۶

۱۶- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) ، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و یدعوننا رغبًا و رهبًا

اولین فرزند زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۳

۳- یحیی (ع) ، نخستین فرزند زکریا (ع) پس از استجابت دعای او برای فرزنددار شدن

ربّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی

اهتمام زکریا(ع) به محافظت از یادگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۷

۷- اهتمام زکریا به حفظ یادگار های به جامانده از اجداد خویش *

فهب لی من لدنک ولیًّا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

بارداری همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹ - ۹،۷

۷ - توجه زکریـا به ربوبیت خداونـد ، مایه اطمینان او به امکان و سـهولت بارداری همسـر نازایش در صورت اراده و خواسـت خداوند

قال ربّک هو علیَّ هیّن

جمله <هو علیّ هیّن> بدون <قال ربّک> نیز معنای تامی دارد، ولی اضافه شدن آن مفید این معنا است که این سخن، گفته شخص عادی نیست که در باره نحوه آن به فکر فرو روی، بلکه گفته پروردگار تو است و او که تو

را از هیچ آفرید، در شیوه اعطای فرزند به شما وانمی ماند.

۹- خداوند با توجه دادن زکریا (ع) به نو پیدایی و آفرینش وی ، او را به امکان پیدایش یحیی (ع) از وی و همسر نازایش مطمئن ساخت .

هو علیَّ هیّن و قد خلقتک من قبل و لم تک شیئًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۱

۱- زکریا (ع) خواستار نشانه ای از خداوند ، برای شناخت زمان آمادگی او و همسرش برای برخورداری از فرزند

قال ربّ اجعل لی ءایه

هدف زکریا از خواستن آیه و علامت، یا رفع تردید در صحت بشارت بوده و یا آمادگی برای رعایت آداب هم بستری و یا پرداختن به شکرگزاری و امثال آن. برای احتمال سوم در آیه شاهدی وجود ندارد. برخی احتمال اول را نیز به دلیل نسبت دادن تردید به پیامبران، نپذیرفته و احتمال دوم را صحیح دانسته اند. برداشت یاد شده براین اساس است.

بشارت به زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۹ - ۱،۴،۵

۱ فرشتگان متعددی ، رساننده پیام بشارت الهی به زکریّا

فنادته الملئکه . .. یبشرک

۴ بشارت اعطای یحیی به زکریا ، در اجابت درخواست ذریّه پاک از خداوند

فنادته الملئکه . .. انّ اللّه یبشرک بیحیی

۵ زکریا به هنگام نماز در محراب ، بشارت اعطای یحیی را دریافت .

و هو قائم یصلّی فی المحراب انّ اللّه یبشرک بیحیی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱

- ۱،۴،۶،۸،۱۶

۱ زکریا از پروردگار ، نشانه تحقق بشارت اعطای ذریّه را درخواست کرد .

قال ربّ اجعل لی ایه

۴ ناتوانی زکریا بر تکلّم تا سه روز ، نشانه الهی بودن بشارت اعطای فرزند به وی

قال ربّ اجعل لی ایه قال ایتکَ الاّ تکلّم الناس ثلثه ایام

درخواست آیه و نشانه (اجعل لی ایه) از سوی زکریا، برای تشخیص الهی بودن بشارت بوده است.

۶ قدرت زکریّا تنها بر ذکر و تسبیح خداوند ، نشانه الهی بودن بشارتی که دریافت کرده بود . *

قال ایتکَ الاّ تکلّم النّاس . .. و اذکر ربّک کثیراً و سبّح

بنابراینکه <اذکر> به معنای ذکر لسانی باشد.

۸ اشتیاق زکریا به دانستن زمان تحقق بشارت الهی و درخواست نشانه ای برای آن *

قال ربّ اجعل لی ایه

به نظر می رسد که نسبت به اصل بشارت (فرزنددار شدن) اطمینان داشته است، چون ملائکه به آن تصریح کرده اند، بنابراین، تنها نشانه ای را برای زمان تحقق آن بشارت از خداوند درخواست کرده بود.

۱۶ زکریّا ، با توجه به امکان غیر الهی بودن بشارت اعطای یحیی به وی ، از خداوند درخواست نشانه کرد .

انّ اللّه یبشّرکَ بیحیی . .. قال ربّ اجعل لی ایه

امام صادق (ع): ان زکریّا لمّا دعا ربّه ان یهب له ذکراً فنادته الملائکه بما نادته به احبّ ان یعلم ان ذلکَ الصوت من اللّه . .. و ذلک قول اللّه: <ربّ اجعل لی آیه ...>.

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۷۲، ح ۴۳ ; تفسیر برهان، ج ۱، ص ۲۸۳، ح ۱۱.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷

۲- خداوند زکریا را بشارت داد که به او پسری عطا خواهد کرد .

یزکریا إنّا نبشّرک بغلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۱

۱- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر ، برای او نویدی شگفت آور بود .

أنّی یکون لی غلم و کانت امرأتی عاقرًا و قد بلغت من الکبر عتیًّا

<أنّی>، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). <عتیّاً> جمع <عات> از ماده <عتوّ> (از حد گذشتن) است و مفاد جمله <قد بلغت...> این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حدّ گذشته اند. برخی اهل لغت <عتیّاً> را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله دراین صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹ - ۱

۱- خداوند ، زکریا (ع) را بر فراهم آوردن زمینه تولد یحیی (ع) به رغم سال خوردگی وی و نازایی همسرش مطمئن ساخت .

قال کذلک

جمله <قال کذلک>; یعنی، <قال اللّه الأمر کما وعدتک> یا <قال اللّه الأمر کما قلت>; در صورت اول، خداوند بر وعده سابقش تأکید میورزد که <ای زکریا همان گونه که گفته ام تو به هر کیفیت دارای پسر خواهی شد و در صورت دوم، خداوند موانع تولد یحیی را تصدیق کرده است; یعنی، <واقعیت

همان است که تو گفتی و اسباب عادی برای تولد یحیی فراهم نیست، ولی خدای تو گفته است: این کار بر من آسان است>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۱۰ – ۵

۵- ناتوانی زکریا (ع) از سخن گفتن با مردم به مدت سه شبانه روز کامل ، نشانه ای الهی بر زمان تحقق یافتن بشارت فرزند بود .

قال ءایتک ألاّ تکلّم الناس ثلث لیال سویًّا

<سویّاً> یا صفت برای <ثلاث لیال> است و یا حال برای فاعل <ألاّ تکلّم> و در هر دو صورت مراد از <سه شب> سه شبانه روز است. آیه چهل و یکم سوره آل عمران شاهد این معنا است. فعل <ألاّ تکلّم> فعل نفی است و مراد از آن، تکلیف زکریا به سکوت نیست، بلکه از صادر نشدن سخنی از زکریاخبر می دهد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۱۲ – ۱

۱- بشارت و وعده خداوند به زکریا ، با تولد اعجاز گونه یحیی تحقق یافت .

نبشّرک بغلم اسمه یحیی . .. ییحیی خذ الکتب

بی فرزندی زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۸ – ۱۱

۱۱- زکریا (ع) ، محرومیت از فرزند را در دوران جوانی خود و همسرش ، تنها ناشی از نازایی همسر خویش می دانست .

و کانت امرأتی عاقرًا و قد بلغت من الکبر عتیًّا

اختصاص وصف <نازایی> به همسر زکریا، گویای برداشت یاد شده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱

- ۸۹ - ۴،۷

۴- زکریا (ع) از تنهایی در رنج بود و آرزوی فرزنددار شدن داشت .

إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا

تردیـدی نیست که انسان آن چه را در دعاها از خداوند می خواهد، مورد علاقه و آرزوی او است و فقدان آن موجب رنج او; به ویژه اگر دعا کننـده فرد بزرگی چون پیامبر الهی باشـد. بنابراین دعای زکریا(ع) برای فرزنـد دار شـدنش، می توانـد گویای برداشت یاد شده باشد.

۷- نگرانی زکریا (ع) نسبت به آینده رسالت خویش با نبود فرزند و وارثی در زندگی اش

ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیرالورثین

ممکن است درخواست زکریا(ع) از خداوند برای فرزنددار شدنش به خاطر مسائل اجتماعی باشد; یعنی، آن حضـرت خواسته است رسالتش و دستاوردهای آن نگه داری شده و تداوم یابد.

بی لیاقتی خویشاوندان زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۲

۲- بستگان زکریا ، در نظر وی برای تسلط بر امور مادی و اجتماعی او صلاحیت نداشتند . *

و إنّی خفت المولی من وراءی

از معانی <موالی> خویشاوندانی از قبیل پسر عمو، پسر خواهر و نظایر آنان است (تاج العروس).

بینش زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱۱

۱۱- زکریا ، زندگی سعادت مندانه خود را مرهون راز و نیاز و دعا به پیشگاه خداوند می دانست .

و لم أکن بدعائک ربّ شقیًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۲

۲- بستگان زکریا ، در نظر وی برای تسلط بر امور مادی و

اجتماعی او صلاحیت نداشتند . *

و إنّی خفت المولی من وراءی

از معانی <موالی> خویشاوندانی از قبیل پسر عمو، پسر خواهر و نظایر آنان است (تاج العروس).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۳،۱۱

۳- زکریا (ع) ، موهبت فرزند را از جلوه های ربوبیت خداوند برای خویش می دانست .

قال ربّ أنّی یکون لی غلم

۱۱- زکریا (ع) ، محرومیت از فرزند را در دوران جوانی خود و همسرش ، تنها ناشی از نازایی همسر خویش می دانست .

و کانت امرأتی عاقرًا و قد بلغت من الکبر عتیًّا

اختصاص وصف <نازایی> به همسر زکریا، گویای برداشت یاد شده است.

پرسش زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۱

۱- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر ، برای او نویدی شگفت آور بود .

أنّی یکون لی غلم و کانت امرأتی عاقرًا و قد بلغت من الکبر عتیًّا

<أنّی>، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). <عتیّاً> جمع <عات> از ماده <عتوّ> (از حد گذشتن) است و مفاد جمله <قد بلغت...> این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حدّ گذشته اند. برخی اهل لغت <عتیّاً> را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله دراین صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

پسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه

- فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷ - ۲

۲- خداوند زکریا را بشارت داد که به او پسری عطا خواهد کرد .

یزکریا إنّا نبشّرک بغلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۴ - ۱۱

۱۱- حضرت یحیی (ع) ، فرزند دلخواه زکریا (ع) و دارای اخلاق و رفتاری رضایت بخش

و کان تقیًّا . و برًّا بولدیه و لم یکن جبّارًا عصیًّا

برشمردن ویژگی های یحیی پس از بیان دعاهای زکریا که در آن آمده بود: <واجعله ربّ رضیّاً>، می تواند گویای مطابقت اوصاف یحیی، با خواسته زکریا باشد.

پیری زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱

۱- زکریا به هنگام پیری مفرط و سستی استخوان ها و سپیدی مو های سرش از خداوند خواهان فرزند شد .

قال ربّ إنّی وهن العظم منّی واشتعل الرأس شیبًا

<عظم> به معنای استخوان است. <وهن العظم منّی>; یعنی، استخوان هایم سست شد کلمه <شیباً> تمیز و به معنای سفیدی مو است و <اشتعال>، یعنی آتش گرفتن (لسان العرب). بنابراین جمله <اشتعل> از مادّه <شعل> سفیدی دم و پیشانی اسب) مشتق باشد; در این صورت جمله <اشتعل ...>، یعنی <موی سر سپید شد>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۱۸

۱- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر ، برای او نویدی شگفت آور بود .

أنّى يكون لى غلم و كانت امرأتى عاقرًا و قد بلغت من الكبر عتيًّا

<أنّى>، يعنى چگونه و

از چه راهی؟ (مصباح). <عتیاً> جمع <عات> از ماده <عتوّ> (از حد گذشتن) است و مفاد جمله <قد بلغت...> این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حدّ گذشته اند. برخی اهل لغت <عتیاً> را مصدر و به معنای خشك و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله دراین صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

۸- زکریا (ع) در زمان دریافت بشارت تولد یحیی (ع) ، در نهایت پیری و از کف دادن قوای جنسی و شهوانی قرار داشت .

و قد بلغت من الکبر عتیًّا

پیری همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۶

۶- همسر زکریا ، علاوه بر عقیم بودن دیرین خود در شرایط پیری و یائسگی بود . *

و کانت امرأتی عاقرًا

فعل <کانت>، ممکن است این معنا را افاده کند که همسر زکریا برای آوردن فرزند دو مشکل داشته است; ۱ سن زیاد; ۲ عقیم بودن دیرین او از جوانی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۷

۷- زکریا (ع) ، هنگام بشارت تولد یحیی (ع) ، همسری سال خورده داشت که از آغاز زندگی نازا بود .

و کانت امرأتی عاقرًا

فعل <کانت> در آیه، با بیان دیرینه بودن نازایی، اشاره به گذشت زمان بارداری نیز دارد.

پیشگامی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ -

۱۲،۱۴

۱۲- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) شتابان به انجام کار های خیر می پرداختند و در آن پیش قدم و پیشگام بودند .

إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله <إنّهم کانوا یسارعون. ..> به زکریا(ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بازگردد.

۱۴- پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ، سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادریس ، ذاالکفل ، یونس ، زکریا و یحیی (علیهم السلام) ، پیشگامان در کار های خیر

و لقد ءاتینا موسی و هرون . .. یحیی ... إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالاـ مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله <إنّهم کانوا یسارعون. ..> به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (۴۸ ۹۰) از آنان یاد شده است.

پیشگامی همسر زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۹۰ – ۱۲

۱۲- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) شتابان به انجام کار های خیر می پرداختند و در آن پیش قدم و پیشگام بودند .

إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله <إنّهم کانوا یسارعون. ..> به زکریا(ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بازگردد.

تذکر به زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۹ – ۹

۹- خداوند با توجه دادن زکریا (ع) به نو پیدایی و

آفرينش وى ، او را به امكان پيدايش يحيى (ع) از وى و همسر نازايش مطمئن ساخت .

هو علىَّ هيّن و قد خلقتك من قبل و لم تك شيئًا

تذكر خلقت زكريا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - مريم - ۱۹ - ۹ - ۹

۹- خداوند با توجه دادن زكريا (ع) به نو پيدايى و آفرينش وى ، او را به امكان پيدايش يحيى (ع) از وى و همسر نازايش مطمئن ساخت .

هو علىَّ هيّن و قد خلقتك من قبل و لم تك شيئًا

ترس زكريا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - مريم - ۱۹ - ۳ - ۶

۶- بيم زكريا (ع) از افشا شدن محتواى دعايش ، نزد مردم *

نادى ربّه نداءً خفيًّا

<خفيّاً> به قرينه <إنّى خفت الموالى> (در آيات بعد) مى تواند اشاره به نگرانى زكريا از پى بردن مردم به دعاى وى باشد.

تسبيح زكريا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۱۱

۱۱ امر خداوند به زكريا ، مبنى بر كثرت ياد و تسبيح او ، به هنگام صبح و شام

و اذكر ربّك كثيراً و سبّح بالعشىّ و الابكار

تعاليم زكريا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۱۰،۱۲

۱۰- قوم زکریا برای عبادت ، به دستورالعمل های ارائه شده از سوی او عمل می کردند .

فأوحی إلیهم أن سبّحوا

۱۲- زکریا (ع) با اشاره از قوم خویش خواست ، سپیده دم و پسین گاه به

تسبیح خداوند بپردازند .

فأوحی إلیهم أن سبّحوا بکره و عشیًّا

<بکره> به فاصله بین نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب). <عشیّاً> یا به معنای <ظهر تا غروب> است و یا <آخر روز> و از برخی اهل لغت معانی دیگری نیز نقل شده است (لسان العرب).

تعجب زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۷ - ۱۷

۱۷ شگفتی زکریا از مشاهده رزقی خاص ، نزد مریم (س)

و جد عندها رزقاً قال یا مریم انّی لک هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۰ - ۱

۱ اظهار تعجب زکریا از اینکه در سن پیری همسر نازایش برای او پسری آرد .

قال ربّ انّی یکون لی غلام و قد بلغنی الکبر و امراتی عاقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۱

۱- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر ، برای او نویدی شگفت آور بود .

أنّی یکون لی غلم و کانت امرأتی عاقرًا و قد بلغت من الکبر عتیًّا

<أنّی>، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). <عتیّاً> جمع <عات> از ماده <عتوّ> (از حد گذشتن) است و مفاد جمله <قد بلغت...> این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حدّ گذشته اند. برخی اهل لغت <عتیّاً> را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله دراین

صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

تنهایی زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۹ – ۳

۳– رهایی از تنهایی و حفظ دستاورد های خود پس از مرگ ، انگیزه زکریا (ع) در فرزند خواهی از خداوند

و زکریّا إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیر الورثین

زکریا(ع) به جای تصریح به فرزند خواهی خود، تنهایی خویش را مطرح کرد و در پایان درخواست خود مسأله بهترین وارث بودن خدا را یاد نمود. ذکر این دو مطلب، در حقیقت بیانگر انگیزه زکریا(ع) و شرح حال او در دعا و خواسته خویش است.

توحید زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵ – ۱۰

۱۰– لطف و رحمت خاص الهی ، تنها نقطه امید زکریا دربرخوردارشدن از فرزند بود .

فهب لی من لدنک ولیًّا

توسل زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۴ – ۲

۲– زکریا (ع) ، در دعای خود ، به ربوبیت الهی ، توسل جست .

قال ربّ إنّی وهن العظم . .. و لم أکن بدعائک ربّ شقیًّا

جانشینان زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۱

۱- زکریا (ع) ، نگران تصرفات ناروای آنان که پس از مرگ او زمام مسؤولیت های وی را به دست می گیرند .

و إنّی خفت المولی من وراءی

<مولی> و <ولیّ> به یک معنا است; یعنی، کسی که پس از

شخص، امور مربوط به او را سرپرستی کند (تاج العروس)؛ گرچه با او خویشاوند نباشد.

خشوع زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۷

۱۷- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) ، از خاشعان درگاه الهی بودند .

و کانوا لنا خشعین

خشوع همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۷

۱۷- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) ، از خاشعان درگاه الهی بودند .

و کانوا لنا خشعین

خواسته های زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۸

۸- زکریا (ع) ، خواستار فرزندی صالح و جانشینی از نسل خود

فهب لی من لدنک ولیًّا

مراد زکریا از <ولیّاً> به قرینه <هب لی> و نیز <یرثنی. ..> در آیه بعد فرزند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۲

۲- زکریا (ع) ، مایل بود بداند چگونه علی رغم مساعد نبودن شرایط طبیعی ، دارای فرزند خواهد شد .

أنّی یکون لی غلم . .. و قد بلغت من الکبر عتیًّا

تعبیر <أنّی یکون لی غلام> بیانگر اشتیاق زکریا به اطلاع یافتن بر چگونگی تحقق وعده الهی است، نه این که قدرت خداوند بر آن بعید شمرده باشد، او با توجه به موانع موجود، درخواست خود را مطرح کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰

- ۱،۲

۱- زکریا (ع) خواستار نشانه ای از خداوند ، برای شناخت زمان آمادگی او و همسرش برای برخورداری از فرزند

قال ربّ اجعل لی ءایه

هـدف زکریا از خواسـتن آیه و علامت، یا رفع تردیـد در صـحت بشارت بوده و یا آمادگی برای رعایت آداب هم بستری و یا پرداختن به شـکرگزاری و امثـال آن. برای احتمـال سوم در آیه شاهـدی وجود نـدارد. برخی احتمـال اول را نیز به دلیل نسـبت دادن تردید به پیامبران، نپذیرفته و احتمال دوم را صحیح دانسته اند. برداشت یاد شده براین اساس است.

۲- زکریا (ع) ، خواهان علامت و نشانه ای بر الهی بودن بشارت تولد یحیی به وی *

قال ربّ اجعل لی ءایه

علامت خواهی زکریا ممکن است از آن جهت باشـد که وی اطمینان یابـد آنچه او دریافت داشـته، وحی الهی بوده است و نه القـاآت شـیطانی; امکان تردیـد در این امور برای پیامبران با توجه به این نکته است که آنان تنها با امـدادهای خداونـد از آزار شیاطین و القاآت آنها مصون می ماندند و خداوند گاه با ارائه نشانه و گاه با وسیله دیگر آنان را مطمئن می ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۴ - ۱۱

۱۱- حضرت یحیی (ع) ، فرزند دلخواه زکریا (ع) و دارای اخلاق و رفتاری رضایت بخش

و کان تقیًّا . و برًّا بولدیه و لم یکن جبّارًا عصیًّا

برشـمردن ویژگی های یحیی پس از بیان دعاهای زکریا که در آن آمده بود: <واجعله ربّ رضیّاً>، می تواند گویای مطابقت اوصاف یحیی، با خواسته زکریا باشد.

خویشاوندان

زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵ – ۱۴

۱۴- < عن أبی جعفر (ع) [فی قوله تعالی] : < و إنّی خفت الموالی > قال هم العمومه و بنو العمّ ;

از امام باقر(ع) روایت شده که در باره سخن خدا: <و إنّی خفت الموالی> فرمود: (مراد از) موالی عموها و پسرعموها هستند>.

خیانت به دستاوردهای زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۵ – ۳

۳- زکریا (ع) پیش بینی می کرد که پس از وی دست های فراوانی حاصل تلاش او را به یغما برده و زحمات او را بی نتیجه خواهند ساخت .

و إنّی خفت المولی من وراءی

آنچه زکریا برای از دست رفتن یا انحراف آن پس از مرگ خود نگران بود، نبوت نبود، زیرا خداوند تنها صالحان را به مقام نبوت می رساند، بلکه مناصب و موقعیت های دینی اجتماعی او در میان مردم و یا اموالی بود که دخل و تصرف در آن به عهده او بود. وصف <یرثنی و یرث...> در آیه بعد احتمال دوم را ترجیح می دهد.

درمان عقیمی همسر زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۹۰ – ۴

۴- دعای زکریا (ع) مبنی بر اصلاح نازایی همسرش ، مورد اجابت قرار گرفت و خداوند او را شایسته حمل قرار داد .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله <أصلحنا له زوجه> عطف

بر جمله <وهبنا له یحیی> باشد که در این صورت اصلاح همسر جز دعای زکریا(ع) محسوب می شود.

دریافت تعالیم زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۱۱

۱۱- قوم زکریا ، برای دریافت دستورالعمل های عبادی او ، بیرون عبادتگاه در انتظار وی می ماندند .

فخرج علی قومه . .. أن سبّحوا

<خرج علیه> و <دخل علیه>، هنگامی گفته می شود که شخص به هنگام خروج یا ورود، با دیگری مواجه شده باشد. فرمان تسبیح گفتن که از زکریا(ع) صادر شده است نشان می دهد که اجتماع قوم او بیرون عبادتگاه، به منظور شنیدن فرمان وی بوده است.

دعای زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۸ - ۳،۴،۸،۱۶

۳ دعای زکریا و تقاضای فرزند و نسل پاک ، تحت تأثیر حالات و مقامات مریم (س)

هنا لک دعا زکریا ربّه

بنابراینکه مشارالیه <هنا لک>، مشاهده مقامات عالی مریم (س) باشد.

۴ زکریا با مشاهده رزقی که خارج از اسباب طبیعی به مریم اعطا شده بود ، علی رغم کهنسالی خود ، از خدا تمنای فرزند کرد .

هنا لک دعا زکریا ربّه

بنابراینکه مشارالیه <هنا لک>، اعطای رزق از راه غیر طبیعی به مریم باشد که خداوند، بدین گونه به آن اشاره کرده است: ان اللّه یرزق من یشاء بغیر حساب.

۸ داشتن فرزند و نسلی پاکیزه ، تقاضای زکریا از خداوند

قال ربّ هب لی من لدنک ذریّه طیبه

۱۶ دعای زکریا و تقاضای نسلی پسندیده از خداوند ، در روز اوّل محرم

هنا لک دعا زکریا

ربّه قال ربّ هب لی من لدنک ذریّه طیبه

امام رضا (ع) به شخصـی که اوّل محرّم به حضور آن حضـرت رسـید فرمود: ان هـذا الیوم هو الیوم الذی دعا فیه زکریّا (ع) ربّه عزّ و جلّ فقال ربّ هب لی من لدنک ذریّه طیّبه . .. .

عیون اخبار الرضا (ع)، ج ۱، ص ۲۹۹، ح ۵۸ ; امالی صدوق، ص ۱۱۲، ح ۵، مجلس ۱۷.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – آل عمران – ۳ – ۳۹ – ۳،۴

۳ اجابت دعای زکریا در مورد درخواست ذریّه ، از سوی خداوند

قال ربّ هب لی من لدنک ذریّه . .. فنادته الملئکه

۴ بشارت اعطای یحیی به زکریا ، در اجابت درخواست ذریّه پاک از خداوند

فنادته الملئکه . .. انّ اللّه یبشرک بیحیی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – آل عمران – ۳ – ۴۰ – ۳

۳ درخواست آگاهی زکریا از خداوند ، نسبت به چگونگی اعطای فرزند به او

ربّ انّی یکون لی غلام

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲ – آل عمران – ۳ – ۴۱ – ۲،۷،۱۶

۲ توجّه زکریا به ربوبیّت خدا ، در هنگام دعا

قال ربّ اجعل لی ایه

۷ زکریا خواستار نشانه ای شهودی و حسّی ، برای اطمینان قلب خویش نسبت به اعطای فرزند به وی *

قال ربّ اجعل لی ایه قال ایتک الاّ تکلّم الناس

۱۶ زکریّا ، با توجه به امکان غیر الهی بودن بشارت اعطای یحیی به وی ، از خداوند درخواست نشانه کرد .

انّ اللّه یبشّرک بیحیی . .. قال ربّ اجعل لی ایه

امام

صادق (ع): ان زکریّا لمّا دعا ربّه ان یهب له ذکراً فنادته الملائکه بما نادته به احبّ ان یعلم ان ذلک الصوت من اللّه . .. و ذلک قول اللّه: <ربّ اجعل لی آیه ...>.

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۷۲، ح ۴۳ ; تفسیر برهان، ج ۱، ص ۲۸۳، ح ۱۱.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۳ - ۱

۱- زکریا به دور از انظار مردم و با صدای بلند ، خدا را خواند و از او حاجت طلبید .

إذ نادی ربّه نداءً خفیًّا

<نداء>; یعنی، خواندن کسی با بلند کردن صدا و <ذکر خفیّ>، آن است که ذاکر آن را از مردم مستور بدارد (لسان العرب). آیات بعد بیانگر این است که ندای زکریا در رابطه با درخواست فرزند بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱،۲،۷

۱- زکریا به هنگام پیری مفرط و سستی استخوان ها و سپیدی مو های سرش از خداوند خواهان فرزند شد .

قال ربّ إنّی وهن العظم منّی واشتعل الرأس شیبًا

<عظم> به معنای استخوان است. <وهن العظم منّی>; یعنی، استخوان هایم سست شد کلمه <شیباً> تمیز و به معنای سفیدی مو است و <اشتعال>، یعنی آتش گرفتن (لسان العرب). بنابراین جمله <اشتعل> از مادّه <شعل> سفیدی دم و پیشانی اسب) مشتق باشد; در این صورت جمله <اشتعل ...>، یعنی <موی سر سپید شد>.

۲- زکریا (ع) ، در دعای خود ، به ربوبیت الهی ، توسل جست .

قال ربّ إنّی وهن العظم . .. و لم أکن بدعائک ربّ شقیًّا

۷- زکریا

همواره از دعا ، برای رفع مشکلات خویش ، بهره می گرفت .

و لم أکن بدعائک ربّ شقيًّا

<باء> در <بدعائک> سببیه یا به معنای <فی> است و مفاد آیه این است که در دعاهای گذشته ام هیچ گاه محروم نشده ام و به سبب آنها سعادت مند بوده ام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۸،۹،۱۰،۱۳

۸- زکریا (ع) از خداوند خواست ، فرزندش در زمان حیات او و همسرش نمیرد .

فهب لی . .. وليًّا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

۹- زکریا (ع) ، برای صلاح و شایستگی معنوی فرزند خویش دعا کرد .

یرثنی . .. واجعله ربّ رضيًّا

۱۰- حضرت زکریا از خداوند فرزندی طلب نمود که از هر جهت مورد رضایت باشد .

واجعله ربّ رضيًّا

<رضيّاً> صفت مشبهه از مصدر <رضا> می باشد. <رضیّ> در موردی به کار می رود که وصف در موصوف خود رسوخ کرده باشد، بنابراین می توان گفت: <رضیّ>; یعنی، کسی که از هر جهت مورد رضایت باشد.

۱۳- زکریا (ع) با دعا به درگاه خداوند ، خواهان توفیق کامل فرزند خویش در استفاده صحیح از میراث او و خاندان یعقوب پیامبر (ع)

یرثنی و یرث من ءال یعقوب واجعله ربّ رضيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۴

۴- زکریا (ع) ، هنگام دعا ، به ربوبیت خداوند توجه داشت .

قال ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۲

۲- زکریا (ع

) با صدای بلند و روشن ، از خداوند خواستار فرزند شد .

و زکرّیا إذ نادی ربّه لاتذرنی فردًا

مقصود از جمله <لاتـذرنی فرداً> (مرا تنها مگـذار) به قرینه آیه بعد (فاسـتجبنا له و وهبنا له یحیی. ..) درخواست فرزند است. گفتنی است که <ندا> به معنای صدای بلند و روشن است (لسان العرب).

دوراندیشی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۱،۳

۱- زکریا (ع) ، نگران تصرفات ناروای آنان که پس از مرگ او زمام مسؤولیت های وی را به دست می گیرند .

و إنّی خفت المولی من وراءی

<مولی> و <ولیّ> به یک معنا است; یعنی، کسـی که پس از شـخص، امور مربوط به او را سـرپرستی کنـد (تاج العروس); گرچه با او خویشاوند نباشد.

۳- زکریـا (ع) پیش بینی می کرد که پس از وی دست های فراوانی حاصل تلاش او را به یغما برده و زحمات او را بی نتیجه خواهند ساخت .

و إنّی خفت المولی من وراءی

آنچه زکریـا برای از دست رفتن یـا انحراف آن پس از مرگ خود نگران بود، نبوت نبود، زیرا خداونـد تنها صالحان را به مقام نبوت می رسانـد، بلکه منـاصب و موقعیت هـای دینی اجتمـاعی او در میـان مردم و یا اموالی بود که دخل و تصـرف در آن به عهده او بود. وصف <یرثنی و یرث...> در آیه بعد احتمال دوم را ترجیح می دهد.

ذکر قصه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۱

۱- داستان زکریا و

فرزند خواهی او ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و زکریّا إذ نادی

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که نصب <زکریّا> به عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

رفع مشکلات زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۷

۷- زکریا همواره از دعا ، برای رفع مشکلات خویش ، بهره می گرفت .

و لم أکن بدعائک ربّ شقیًّا

<باء> در <بدعائک> سببیه یا به معنای <فی> است و مفاد آیه این است که در دعاهای گذشته ام هیچ گاه محروم نشده ام و به سبب آنها سعادت مند بوده ام.

روزه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۱۵،۱۷

۱۵ سه روز روزه سکوت (سخن نگفتن جز با رمز و اشاره) ، کثرت ذکر خدا و تسبیح او ، دستورالعمل خدا به زکریا برای دستیابی به خواسته خویش (فرزند صالح) *

قال ایتک الاّ تکلّم . .. و اذکر ربّک کثیراً و سبّح

در برداشت فوق، فعل <الاّـ تکلّم> که به صیغه نفی است، به معنای نهی گرفته شده است; به قرینه فعل امر <اذکر> که بر آن عطف شده است.

۱۷ اشاره با سر ، تکلّم رمزی سه روزه زکریا با مردم

الاّ تکلّم النّاس ثلثه ایّام الاّ رمزا

امام باقر یا امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: فکان یؤمی برأسه و هو الرّمز.

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۷۲، ح ۴۴ ; تفسیر برهان، ج ۱، ص ۲۸۳، ح ۱۱.

روزه سکوت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره -

آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۲،۳،۹

۲- زکریا (ع) پس از سکوت سه روزه و ناتوانی از سخن گفتن با مردم ، از عبادتگاه بیرون آمد و نزد مردم حاضر شد .

فخرج علی قومه من المحراب

۳- زکریا (ع) ، در مدت سکوت سه روزه ، دخول وقت عبادت را در صبح و عصر ، با اشاره به مردم اعلام می کرد .

فخرج علی قومه من المحراب فأوحی إلیهم أن سبّحوا بکره و عشیًّا

احتمال می رود جمله <فخرج . ..> در باره خروج زکریا(ع) در مدت سه روز باشد. در این صورت، <بکره و عشیّاً> ظرف برای فعل های <خرج> و <أوحی> خواهد بود و مفاد آیه چنین می شود: چون زکریا(ع) وظیفه اعلام دخول وقت عبادت را برعهده داشت، در صبح و عصر آن سه روز که نمی توانست با مردم سخن بگوید، دستور <سبّحوا> را با اشاره به آنان تفهیم می کرد.

۹- زکریا (ع) پس از آغاز روزه سکوت ، برای تفهیم دستور العمل های عبادی به قوم خویش ، از اشاره و رمز استفاده می کرد .

فأوحی إلیهم أن سبّحوا

فاعل <أوحی> زکریا و ضمیر <إلیهم> به <قوم>بازمی گردد. هرچیزی که به قصد آموختن به هر شکلی به دیگری القا شود، <وحی> نامیده می شود (مصباح) و در این آیه مراد <اشاره> است. آیه چهل و یکم آل عمران نیز شاهد این معنا است.

زکریا(ع) از صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۸۵ - ۳

۳ ابراهیم، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی،

هارون، زکریا، یحیی، عیسی و الیاس(ع) از صالحان بودند.

و وهبنا له . .. کل من الصلحین

زکریا(ع) و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۴ - ۵

۵ ناشناخته بودن حقایقی از تاریخ زکریا و مریم ، برای اهل کتاب

ذلک من انباء الغیب

آیات در مورد وفد نجران نازل شده است; پس تعریض به اهل کتاب دارد که نسبت به سرگذشت پیامبران، خصوصاً مسیح و مریم، اظهار اطلاع می کردند.

زکریا(ع) و مریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۷ - ۱۹،۱۸،۱۷،۱۶،۱۵،۱۳،۱۱

۱۱ زکریا ، عهده دار سرپرستی مریم (س) ، از جانب خدا

و کفّلها زکریا

<کفّل>، دو مفولی است; بنابراین معنای <کفّلها زکریّا>، چنین می شود: جعل اللّه زکریا کفیلا لمریم.

۱۳ نقش سرپرستی حضرت زکریا ، در رشد و تعالی معنوی مریم (س)

و انبتها نباتاً حسناً و کفّلها زکریا

تصریح خداوند به سپردن کفالت مریم به زکریا پس از <انبتها . .. >، بیانگر ارتباط میان رشد معنوی مریم و کفالت زکریا است.

۱۵ خداوند ، مریم را به رشد جسمی شایسته ای رسانید و سپس زکریا را کفیل او قرار داد .

و انبتها نباتاً حسناً و کفّلها زکریا

بنابراینکه مراد از <انبات> (رشد دادن) رشد و پرورش جسمی نیز باشد، گفتنی است که تقدیم <انبتها> بر <کفّلها>، می تواند بیانگر این نکته باشد که سپردن کفالت مریم به زکریا پس از رشد جسمانی او بوده است.

۱۶ هر گاه زکریا به عبادتگاه مریم وارد می شد ، رزقی را نزد او مشاهده

می کرد .

کلما دخل علیها زکریا المحراب و جد عندها رزقاً

۱۷ شگفتی زکریا از مشاهده رزقی خاص ، نزد مریم (س)

و جد عندها رزقاً قال یا مریم انّی لک هذا

۱۸ پُرسش و استفسار زکریا از مریم (س) ، درباره رزقی که نزد او بود .

و جد عندها رزقاً قال یا مریم انّی لک هذا

۱۹ نظارت همه جانبه و دقیق حضرت زکریا بر زندگی مریم (س)

کلما دخل علیها . .. قال یا مریم انّی لک هذا

زیرا حضرت زکریا حتی نسبت به غذای او که از کجا آمده است، توجه داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۸ - ۱،۲

۱ اعتماد کامل حضرت زکریا به صداقت حضرت مریم (س)

هنا لک دعا زکریا ربّه

پس از پاسخ مریم، حضرت زکریا تسلیم گفته او (هو من عند اللّه . ..) شد و از خدا، درخواست ذریه پاک کرد.

۲ اذعان زکریا به عظمت و مقام معنوی مریم (س)

قالت هو من عند اللّه . .. هنا لک دعا زکریا

زکریا(ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا ، یحیی ، مریم (س) ، عیسی ، ابراهیم ، اسحق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل ، و ادریس (ع) ، هنگام

شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أُولئك . .. إذا تتلی علیهم ءایت الرحمن خرّوا سجّدًا و بکیًّا

زکریا(ع) هنگام بشارت یحیی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۸

۸- زکریا (ع) در زمان دریافت بشارت تولد یحیی (ع) ، در نهایت پیری و از کف دادن قوای جنسی و شهوانی قرار داشت .

و قد بلغت من الکبر عتیًّا

زکریا(ع) هنگام ولادت یحیی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۱،۲،۸

۱- زکریا (ع) ، در زمان فرا رسیدن نشانه وعده داده شده برای پیدایش فرزندش یحیی ، در عبادت گاه بود .

فخرج علی قومه من المحراب

محراب های بنی اسرائیل همان مسجدهای آنها بود که برای نماز در آن اجتماع می کردند(کتاب <العین>). فاء در <فخرج> فصیحه است ; یعنی از جملاتی محذوف حکایت می کند. به قرینه آیه قبل، آن محذوف، سخن نگفتن زکریا به مدت سه روز است که چه به اعجاز و چه با اراده خود و به فرمان خداوند در آن سه روز سخن نگفت. تعبیر <فخرج ...; آنگاه از عبادتگاه خود بیرون آمد>، حاکی از این است که در آن سه روز در عبادتگاه بود.

۲- زکریا (ع) پس از سکوت سه روزه و ناتوانی از سخن گفتن با مردم ، از عبادتگاه بیرون آمد و نزد مردم حاضر شد .

فخرج علی قومه من المحراب

۸- زکریا (ع) پس از خروج از عبادتگاه ، فرا رسیدن زمان تحقق بشارت فرزند را به قوم خویش فهماند .

أن سبّحوا

ظاهر این است که آنچه زکریا(ع) از قوم خود خواسته است، با حادثه پیش آمده در ارتباط

باشد؛ یعنی، زکریا(ع)، قضیه را به آنان تفهیم کرده و ضرورت تسبیح و تنزیه خداوند را در چنین مواردی یادآور شده است.

زندگی خانوادگی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۷

۷- زکریا (ع) ، به رغم ناامیدی از داشتن فرزند از همسر نازایش ، سالیانی دراز به زندگی مشترک خود با وی ادامه داد .

و کانت امرأتی عاقرًا

سجده زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا ، یحیی ، مریم (س) ، عیسی ، ابراهیم ، اسحق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل ، و ادریس (ع) ، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أُولئک . .. إذا تتلی علیهم ءایت الرحمن خرّوا سجّدًا و بکیًّا

سستی استخوان زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱،۴

۱- زکریا به هنگام پیری مفرط و سستی استخوان ها و سپیدی مو های سرش از خداوند خواهان فرزند شد .

قال ربّ إنّی وهن العظم منّی واشتعل الرأس شیبًا

<عظم> به معنای استخوان است. <وهن العظم منّی>؛ یعنی، استخوان هایم سست شد کلمه <شیباً> تمیز و به معنای سفیدی مو است و <اشتعال>، یعنی آتش گرفتن (لسان العرب). بنابراین جمله <اشتعل> از مادّه <شعل> سفیدی دم و پیشانی اسب) مشتق باشد؛ در این صورت جمله <اشتعل ...>، یعنی <موی سر سپید شد>.

۴- استخوان زکریای پیغمبر در اثر پیری ، سست شده

بود .

إنّی وهن العظم منّی

سعادتمندی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱۱

۱۱- زکریا ، زندگی سعادت مندانه خود را مرهون راز و نیاز و دعا به پیشگاه خداوند می دانست .

و لم أکن بدعائک ربّ شقیًا

سفیدی موی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱،۵

۱- زکریا به هنگام پیری مفرط و سستی استخوان ها و سپیدی مو های سرش از خداوند خواهان فرزند شد .

قال ربّ إنّی وهن العظم منّی واشتعل الرأس شیبًا

<عظم> به معنای استخوان است. <وهن العظم منّی>; یعنی، استخوان هایم سست شد کلمه <شیباً> تمیز و به معنای سفیدی مو است و <اشتعال>، یعنی آتش گرفتن (لسان العرب). بنابراین جمله <اشتعل> از مادّه <شعل> سفیدی دم و پیشانی اسب) مشتق باشد; در این صورت جمله <اشتعل ...>، یعنی <موی سر سپید شد>.

۵- موی سر زکریا ، در اثر پیری سپید گشته بود .

واشتعل الرأس شیبًا

سیره زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۷

۷- زکریا همواره از دعا ، برای رفع مشکلات خویش ، بهره می گرفت .

و لم أكن بدعائك ربّ شقيًا

<باء> در <بدعائك> سببيه يا به معناى <فى> است و مفاد آيه اين است كه در دعاهاى گذشته ام هيچ گاه محروم نشده ام و به سبب آنها سعادت مند بوده ام.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۳

۱۳- انجام كار هاى خير ، مورد علاقه و

سیره مستمر زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بود .

و زکرّیا . .. و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

فعل مضارع <یسارعون> و فعل <کانوا> پیش از آن بیانگر استمرار و تداوم است و متعدی شدن فعل <یسارعون> به <فی> حکایت از جدّیت و علاقه به کار دارد.

شگفتی عجز زکریا(ع) از تکلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۷

۷- ناتوانی زکریا (ع) از سخن گفتن با مردم ، امری اعجازی بود ، نه معلول نقصی در زبان یا جسم او .

قال ءایتک ألاّ تکلّم الناس ثلث لیال سویًّا

<سویّ> به کسی گفته می شود که اخلاق و خلقت او در حد اعتدال باشد، نه کمبودی داشته باشد و نه از حد تجاوز کرده باشد (مفردات راغب) و براین مبنی که <سویّاً> حال باشد، برای فاعل <تکلّم> که زکریا است، مفاد آیه این می شود. <تو در حالی که سالم هستی، با مردم سه شبانه روز سخن نخواهی گفت>.

عبادات زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۶

۶- زکریا (ع) ، در روز های ناتوانیِ از سخن گفتن با مردم ، به عبادت و ذکر خداوند ، قدرت داشت .

ألاّ تکلّم الناس ثلث لیال سویًّا

واژه <الناس> نشان می دهد که عجز زکریا، تنها از سخن گفتن با مردم بوده است و نه به طور مطلق.

عبادتگاه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹

- ۱۱ - ۱۱،۱

۱- زکریا (ع) ، در زمان فرا رسیدن نشانه وعده داده شده برای پیدایش فرزندش یحیی ، در عبادت گاه بود .

فخرج علی قومه من المحراب

محراب های بنی اسرائیل همان مسجدهای آنها بود که برای نماز در آن اجتماع می کردند(کتاب <العین>). فاء در <فخرج> فصیحه است ; یعنی از جملاتی محذوف حکایت می کند. به قرینه آیه قبل، آن محذوف، سخن نگفتن زکریا به مدت سه روز است که چه به اعجاز و چه با اراده خود و به فرمان خداوند در آن سه روز سخن نگفت. تعبیر <فخرج ...; آنگاه از عبادتگاه خود بیرون آمد>، حاکی از این است که در آن سه روز در عبادتگاه بود.

۱۱- قوم زکریا ، برای دریافت دستورالعمل های عبادی او ، بیرون عبادتگاه در انتظار وی می ماندند .

فخرج علی قومه . .. أن سبّحوا

<خرج علیه> و <دخل علیه>، هنگامی گفته می شود که شخص به هنگام خروج یا ورود، با دیگری مواجه شده باشد. فرمان تسبیح گفتن که از زکریا(ع) صادر شده است نشان می دهد که اجتماع قوم او بیرون عبادتگاه، به منظور شنیدن فرمان وی بوده است.

عبادتگاه مردم دوران زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۴

۴- مردم در عصر زکریا ، مکانی مشخص را برای عبادت اختصاص می دادند .

فخرج علی قومه من المحراب

عبرت از قصه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۱

۱- داستان زکریا و فرزند خواهی او ، درس آموز و

شایسته یاد و یادآوری است .

و زکریّا إذ نادی

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که نصب <زکریّا> به عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

عبودیت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲ - ۱

۱- زکریا ، بنده شایسته خدا و برخوردار از رحمت خاص او

ذکر رحمت ربّک عبده زکریّا

عجز زکریا(ع) از تکلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۵،۶

۵- ناتوانی زکریا (ع) از سخن گفتن با مردم به مدت سه شبانه روز کامل ، نشانه ای الهی بر زمان تحقق یافتن بشارت فرزند بود .

قال ءایتک ألاّ تکلّم الناس ثلث لیال سویًّا

<سویّاً> یا صفت برای <ثلاث لیال> است و یا حال برای فاعل <ألاّ تکلّم> و در هر دو صورت مراد از <سه شب> سه شبانه روز است. آیه چهل و یکم سوره آل عمران شاهد این معنا است. فعل <ألاّ تکلّم> فعل نفی است و مراد از آن، تکلیف زکریا به سکوت نیست، بلکه از صادر نشدن سخنی از زکریاخبر می دهد.

۶- زکریا (ع) ، در روز های ناتوانیِ از سخن گفتن با مردم ، به عبادت و ذکر خداوند ، قدرت داشت .

ألاّ تکلّم الناس ثلث لیال سویًّا

واژه <الناس> نشان می دهد که عجز زکریا، تنها از سخن گفتن با مردم بوده است و نه به طور مطلق.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۱۱ – ۲

۲- زکریا (ع) پس از سکوت سه روزه و ناتوانی از

سخن گفتن با مردم ، از عبادتگاه بیرون آمد و نزد مردم حاضر شد .

فخرج علی قومه من المحراب

عقیمی همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۵،۶،۷

۵- همسر زکریا ، همسری عقیم و نازا بوده است .

و کانت امرأتی عاقرًا

<عاقراً> به مرد یا زنی گفته می شود که از او فرزندی به عمل نمی آید (مفردات راغب).

۶- همسر زکریا ، علاوه بر عقیم بودن دیرین خود در شرایط پیری و یائسگی بود . *

و کانت امرأتی عاقرًا

فعل <کانت>، ممکن است این معنا را افاده کند که همسر زکریا برای آوردن فرزند دو مشکل داشته است; ۱ سن زیاد; ۲ عقیم بودن دیرین او از جوانی.

۷- زکریا (ع) ، به رغم ناامیدی از داشتن فرزند از همسر نازایش ، سالیانی دراز به زندگی مشترک خود با وی ادامه داد .

و کانت امرأتی عاقرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۱،۷،۱۱

۱- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر ، برای او نویدی شگفت آور بود .

أنّی یکون لی غلم و کانت امرأتی عاقرًا و قد بلغت من الکبر عتیًّا

<أنّی>، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). <عتیاً> جمع <عات> از ماده <عتوّ> (از حد گذشتن) است و مفاد جمله <قد بلغت...> این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حدّ گذشته اند. برخی اهل لغت <عتیاً> را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن

مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله دراین صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

۷- زکریا (ع) ، هنگام بشارت تولد یحیی (ع) ، همسری سال خورده داشت که از آغاز زندگی نازا بود .

و کانت امرأتی عاقرًا

فعل <کانت> در آیه، با بیان دیرینه بودن نازایی، اشاره به گذشت زمان بارداری نیز دارد.

۱۱- زکریا (ع) ، محرومیت از فرزند را در دوران جوانی خود و همسرش ، تنها ناشی از نازایی همسر خویش می دانست .

و کانت امرأتی عاقرًا و قد بلغت من الکبر عتیًّا

اختصاص وصف <نازایی> به همسر زکریا، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۵

۵- همسر زکریا (ع) پیش از دعای آن حضرت نازا بود .

ربّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

عمل خیر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۲،۱۳،۱۵

۱۲- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) شتابان به انجام کار های خیر می پرداختند و در آن پیش قدم و پیشگام بودند .

إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله <إنّهم کانوا یسارعون. ..> به زکریا(ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بازگردد.

۱۳- انجام کار های خیر ، مورد علاقه و سیره مستمر زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بود

.

و زکریّا . .. و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

فعل مضارع <یسارعون> و فعل <کانوا> پیش از آن بیانگر استمرار و تداوم است و متعدی شدن فعل <یسارعون> به <فی> حکایت از جدّیت و علاقه به کار دارد.

۱۵- انجام کار های خیر ، مورد علاقه و سیره مستمر پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ، سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادریس ، ذوالکفل ، یونس ، زکریا ، و یحیی (علیهم السلام) بود .

و لقد ءاتینا موسی و هرون . .. یحیی ... إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

عمل خیر همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۲،۱۳

۱۲- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) شتابان به انجام کار های خیر می پرداختند و در آن پیش قدم و پیشگام بودند .

إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله <إنّهم کانوا یسارعون. ..> به زکریا(ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بازگردد.

۱۳- انجام کار های خیر ، مورد علاقه و سیره مستمر زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بود .

و زکریّا . .. و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

فعل مضارع <یسارعون> و فعل <کانوا> پیش از آن بیانگر استمرار و تداوم است و متعدی شدن فعل <یسارعون> به <فی> حکایت از جدّیت و علاقه به کار

دارد.

عواطف خویشاوندی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۷

۷- اهتمام زکریا به حفظ یادگار های به جامانده از اجداد خویش *

فهب لی من لدنک ولیًّا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

عوامل اطمینان زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹ - ۷

۷ - توجه زکریا به ربوبیت خداوند ، مایه اطمینان او به امکان و سهولت بارداری همسر نازایش در صورت اراده و خواست خداوند

قال ربّک هو علیَّ هیّن

جمله <هو علیّ هیّن> بدون <قال ربّک> نیز معنای تامی دارد، ولی اضافه شدن آن مفید این معنا است که این سخن، گفته شخص عادی نیست که در باره نحوه آن به فکر فروروی، بلکه گفته پروردگار تو است و او که تو را از هیچ آفرید، در شیوه اعطای فرزند به شما وانمی ماند.

عوامل رنج زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۴

۴- زکریا (ع) از تنهایی در رنج بود و آرزوی فرزنددار شدن داشت .

إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا

تردیدی نیست که انسان آن چه را در دعاها از خداوند می خواهد، مورد علاقه و آرزوی او است و فقدان آن موجب رنج او;

به ویژه اگر دعا کننـده فرد بزرگی چون پیامبر الهی باشـد. بنابراین دعای زکریا(ع) برای فرزنـد دار شـدنش، می توانـد گویای برداشت یاد شده باشد.

عوامل فرزندداری زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۶

۶- عدم

امکان برخورداری زکریا (ع) از فرزند ، طبق عوامل طبیعی و بدون لطف الهی

و زکریّا إذ نادی ربّه . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

از این که زکریا(ع) گفت: <خدایا مرا از تنهایی نجات ده به من فرزند عطا کن>، می توان استفاده کرد که اگر خداوند دعای او را مستجاب نمی کرد ایشان از داشتن فرزند محروم می شد و تا آخر عمر تنها می ماند.

عوامل نگرانی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۷

۷- نگرانی زکریا (ع) نسبت به آینده رسالت خویش با نبود فرزند و وارثی در زندگی اش

ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیرالورثین

ممکن است درخواست زکریا(ع) از خداوند برای فرزنددار شدنش به خاطر مسائل اجتماعی باشد; یعنی، آن حضرت خواسته است رسالتش و دستاوردهای آن نگه داری شده و تداوم یابد.

فرزندخواهی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۱،۲،۴

۱- داستان زکریا و فرزند خواهی او ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و زکریّا إذ نادی

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که نصب <زکریّا> به عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

۲- زکریا (ع) با صدای بلند و روشن ، از خداوند خواستار فرزند شد .

و زکریّا إذ نادی ربّه لاتذرنی فردًا

مقصود از جمله <لاتذرنی فرداً> (مرا تنها مگذار) به قرینه آیه بعد (فاستجبنا له و وهبنا له یحیی. ..) درخواست فرزند است. گفتنی است که <ندا> به معنای صدای بلند و روشن

است (لسان العرب).

۴- زکریا (ع) از تنهایی در رنج بود و آرزوی فرزنددار شدن داشت .

إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا

تردیـدی نیست که انسان آن چه را در دعاها از خداوند می خواهد، مورد علاقه و آرزوی او است و فقدان آن موجب رنج او; به ویژه اگر دعا کننـده فرد بزرگی چون پیامبر الهی باشـد. بنابراین دعای زکریا(ع) برای فرزنـد دار شـدنش، می توانـد گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱،۲،۳

۱- دعا و خواسته زکریا (ع) برای فرزنددار شدن ، مورد استجابت و پذیرش خداوند قرار گرفت .

ربّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له

۲- یحیی (ع) موهبتی بی چشمداشت از جانب خداوند به زکریا (ع) ، پس از دعا و روی آوردن او به درگاه الهی

إذ نادی ربّه . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی

<هبه> به معنای عطیه و بخششی بدون عوض و خالی از اغراض (چشمداشت) است (لسان العرب).

۳- یحیی (ع) ، نخستین فرزند زکریا (ع) پس از استجابت دعای او برای فرزنددار شدن

ربّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی

فرزندداری زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷ - ۲

۲- خداوند زکریا را بشارت داد که به او پسری عطا خواهد کرد .

یزکریا إنّا نبشّرک بغلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۱،۲

۱- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار

پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر ، برای او نویدی شگفت آور بود .

أنّی یکون لی غلم و کانت امرأتی عاقرًا و قد بلغت من الکبر عتیًّا

<أنّی>، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). <عتیّاً> جمع <عات> از ماده <عتوّ> (از حد گذشتن) است و مفاد جمله <قد بلغت...> این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حدّ گذشته اند. برخی اهل لغت <عتیّاً> را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله دراین صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

۲- زکریا (ع) ، مایل بود بداند چگونه علی رغم مساعد نبودن شرایط طبیعی ، دارای فرزند خواهد شد .

أنّی یکون لی غلم . .. و قد بلغت من الکبر عتیًّا

تعبیر <أنّی یکون لی غلام> بیانگر اشتیاق زکریا به اطلاع یافتن بر چگونگی تحقق وعده الهی است، نه این که قدرت خداوند بر آن بعید شمرده باشد، او با توجه به موانع موجود، درخواست خود را مطرح کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۹

۹- اعطای فرزند به زکریا (ع) و اصلاح همسرش از جانب خداوند ، تنها به خاطر رعایت مصلحت و اجابت خواسته او بود .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

تکرار <له> (برای او) به ویژه در مورد اصلاح همسر می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

فضایل زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره -

آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۸۶ – ۴

۴ زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، پیامبرانی برتری یافته بر همه مردم عصر خویش

و زکریا و یحیی . .. و کلا فضلنا علی العلمین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۲ – ۱،۲،۷

۱– زکریا ، بنده شایسته خدا و برخوردار از رحمت خاص او

ذکر رحمت ربّک عبده زکریّا

۲– سوره مریم ، بازگوکننده رحمت و الطاف خداوند به زکریا است .

ذکر رحمت ربّک عبده زکریّا

<ذکر> یا خبر است و مبتدای آن اسم اشاره محذوف است; یعنی، <هذا المتلوّ ذکر> که مراد از آن، سوره مریم است. و یا این که مبتدا بوده و خبر آن محذوف است; یعنی، <ذکر رحمت ... فیما یتلی علیک>.

۷– < کهیعص > ، رمزهایی از سرگذشت لطف الهی در حق زکریا است .

کهیعص . ذکر رحمت ربّک عبده زکریّا

گفته اند: <کهیعص> می تواند مبتدا باشد و <ذکر>، خبر آن. در این صورت خود <کهیعص>، یادی رمزگونه از رحمت خداوند به زکریا است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۴ – ۹

۹– زکریا (ع) ، فردی مستجاب الدعوه در طول زندگی خویش بود .

و لم أکن بدعائک ربّ شقیًّا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱

۱- زکریا ، یحیی ، مریم ، عیسی ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل و ادریس (ع) برخوردار از نعمت ویژه خداوند

أُولئک الذین أنعم اللّه علیهم

<ؤُولئک>

اشاره به تمامی موارد ذکر شده در سوره مریم از آغاز تا این آیه است و روشن است که مراد از نعمت در جمله <أنعم اللّه . ..> نعمت های معمولی و متعارف نیست، چرا که افراد دیگر نیز از این گونه نعمت ها برخوردارند. پس نعمتی که با لسان امتنان بر این گروه بیان گردیده، نعمتی ویژه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۰

۱۰- زکریا (ع) از عنایت و لطف ویژه خداوند برخوردار بود .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا

تکرار <له> (برای او)، می تواند حاکی از عنایت خاص خداوند به زکریا(ع) باشد.

فلسفه فرزندخواهی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۳،۷

۳- رهایی از تنهایی و حفظ دستاورد های خود پس از مرگ ، انگیزه زکریا (ع) در فرزند خواهی از خداوند

و زکریّا إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیر الورثین

زکریا(ع) به جای تصریح به فرزند خواهی خود، تنهایی خویش را مطرح کرد و در پایان درخواست خود مسأله بهترین وارث بودن خدا را یاد نمود. ذکر این دو مطلب، در حقیقت بیانگر انگیزه زکریا(ع) و شرح حال او در دعا و خواسته خویش است.

۷- نگرانی زکریا (ع) نسبت به آینده رسالت خویش با نبود فرزند و وارثی در زندگی اش

ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیرالورثین

ممکن است درخواست زکریا(ع) از خداوند برای فرزنددار شدنش به خاطر مسائل اجتماعی باشد; یعنی، آن حضرت خواسته است رسالتش و دستاوردهای آن نگه داری شده و

تداوم یابد.

قصه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۴ - ۱،۵

۱ حقایقی از سرگذشت مریم و زکریا ، برای اوّلین بار به پیامبر اکرم (ص) گفته شد .

ذلک من انباء الغیب نوحیه الیک

بیان حقایق مذکور اگر در دیگر کتب آسمانی آمده باشد، ظاهراً اطلاق غیب بر آن نمی شده است.

۵ ناشناخته بودن حقایقی از تاریخ زکریا و مریم ، برای اهل کتاب

ذلک من انباء الغیب

آیات در مورد وفد نجران نازل شده است; پس تعریض به اهل کتاب دارد که نسبت به سرگذشت پیامبران، خصوصاً مسیح و مریم، اظهار اطلاع می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۸ - ۱،۳،۷

۱ سرگذشت حضرت زکریا ، مریم ، یحیی و عیسی (ع) و پیروان آن حضرت ، آیات الهی و پند های حکیمانه

ذلک نتلوه علیک من الایات و الذّکر الحکیم

<ذلک>، اشاره به سرگذشت کسانی است که در آیات پیشین مطرح شده است.

۳ بیان سرگذشت حضرت مریم ، زکریا ، یحیی و عیسی (ع) ، از معجزات و نشانه های صدق پیامبر اکرم (ص)

ذلک نتلوه علیک من الایات

بنابراینکه منظور از <الایات>، با توجه به معنای لغوی آن (علامتها)، نشانه های صداقت پیامبر اکرم (ص) باشد.

۷ داستان حضرت عیسی ، زکریّا ، مریم و یحیی ، سراسر حکمت و مایه تذکّر است .

ذلك نتلوه علیک من الایات و الذّکر الحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲ -

۷- < کهیعص > ، رمزهایی از سرگذشت لطف الهی در حق زکریا است .

کهیعص . ذکر رحمت ربّكَ عبده زکريّا

گفته اند: <کهیعص> می تواند مبتدا باشد و <ذکر>، خبر آن. در این صورت خود <کهیعص>، یادی رمزگونه از رحمت خداوند به زکریا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۱

۱- زکریا به هنگام پیری مفرط و سستی استخوان ها و سپیدی مو های سرش از خداوند خواهان فرزند شد .

قال ربّ إنّی وهن العظم منّی واشتعل الرأس شیبًا

<عظم> به معنای استخوان است. <وهن العظم منّی>; یعنی، استخوان هایم سست شد کلمه <شیباً> تمیز و به معنای سفیدی مو است و <اشتعال>، یعنی آتش گرفتن (لسان العرب). بنابراین جمله <اشتعل> از مادّه <شعل> سفیدی دم و پیشانی اسب) مشتق باشد; در این صورت جمله <اشتعل ...>، یعنی <موی سر سپید شد>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۱،۲،۸،۹،۱۲،۱۳

۱- زکریا (ع) ، از درگاه خداوند ، برای خویش و خاندان حضرت یعقوب ، وارثی تمنا می کرد .

یرثنی و یرث من ءال یعقوب

گرچه <یعقوب> را، برخی بر <یعقوب بن ماثان> عموی همسر زکریا و حضرت مریم(س) تطبیق داده اند; ولی بیشتر مفسران وی را همان <یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم> می دانند.

۲- زکریا (ع) ، نگران قرار گرفتن میراث وی و همسرش در اختیار نااهلان بود .

فهب لی من لدنكَ ولیًا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

۸- زکریا (ع) از خداوند خواست ، فرزندش در زمان حیات او و

همسرش نمیرد .

فهب لی . .. ولیًّا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

۹- زکریا (ع) ، برای صلاح و شایستگی معنوی فرزند خویش دعا کرد .

یرثنی . .. واجعله ربّ رضیًّا

۱۲- حضرت زکریا (ع) هنگام دعا برای برخورداری از فرزند ، به اجابت خواسته خود ، اطمینان داشت .

فهب لی من لدنک ولیًّا . یرثنی ... واجعله ربّ رضیًّا

حضرت زکریا با این که در حال دعا است، ولی به گونه ای سخن گفته که گویا دعای او مستجاب شده است و مفاد جمله <واجعله ربّ رضیّاً> این است که خدایا فرزندی را که به من عطا می کنی، از هر جهت مورد رضایت قرار ده.

۱۳- زکریا (ع) با دعا به درگاه خداوند ، خواهان توفیق کامل فرزند خویش در استفاده صحیح از میراث او و خاندان یعقوب پیامبر (ع)

یرثنی و یرث من ءال یعقوب واجعله ربّ رضیًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۷،۸

۷- زکریا (ع) ، هنگام بشارت تولد یحیی (ع) ، همسری سال خورده داشت که از آغاز زندگی نازا بود .

و کانت امرأتی عاقرًا

فعل <کانت> در آیه، با بیان دیرینه بودن نازایی، اشاره به گذشت زمان بارداری نیز دارد.

۸- زکریا (ع) در زمان دریافت بشارت تولد یحیی (ع) ، در نهایت پیری و از کف دادن قوای جنسی و شهوانی قرار داشت .

و قد بلغت من الکبر عتیًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۱،۵،۶،۷

-۱

زکریا (ع) خواستار نشانه ای از خداوند ، برای شناخت زمان آمادگی او و همسرش برای برخورداری از فرزند

قال ربّ اجعل لی ءایه

هدف زکریا از خواستن آیه و علامت، یا رفع تردید در صحت بشارت بوده و یا آمادگی برای رعایت آداب هم بستری و یا پرداختن به شکرگزاری و امثال آن. برای احتمال سوم در آیه شاهدی وجود ندارد. برخی احتمال اول را نیز به دلیل نسبت دادن تردید به پیامبران، نپذیرفته و احتمال دوم را صحیح دانسته اند. برداشت یاد شده براین اساس است.

۵- ناتوانی زکریا (ع) از سخن گفتن با مردم به مدت سه شبانه روز کامل ، نشانه ای الهی بر زمان تحقق یافتن بشارت فرزند بود .

قال ءایتک ألاّ تکلّم الناس ثلث لیال سویًّا

<سویّاً> یا صفت برای <ثلاث لیال> است و یا حال برای فاعل <ألاّ تکلّم> و در هر دو صورت مراد از <سه شب> سه شبانه روز است. آیه چهل و یکم سوره آل عمران شاهد این معنا است. فعل <ألاّ تکلّم> فعل نفی است و مراد از آن، تکلیف زکریا به سکوت نیست، بلکه از صادر نشدن سخنی از زکریاخبر می دهد.

۶- زکریا (ع) ، در روز های ناتوانیِ از سخن گفتن با مردم ، به عبادت و ذکر خداوند ، قدرت داشت .

ألاّ تکلّم الناس ثلث لیال سویًّا

واژه <الناس> نشان می دهد که عجز زکریا، تنها از سخن گفتن با مردم بوده است و نه به طور مطلق.

۷- ناتوانی زکریا (ع) از سخن گفتن با مردم ، امری اعجازی بود ، نه معلول نقصی در زبان یا جسم

او .

قال ءایتک ألاّ تکلّم الناس ثلث لیال سویًّا

<سویّ> به کسی گفته می شود که اخلاق و خلقت او در حد اعتدال باشد، نه کمبودی داشته باشد و نه از حد تجاوز کرده باشد (مفردات راغب) و براین مبنی که <سویّاً> حال باشد، برای فاعل <تکلّم> که زکریا است، مفاد آیه این می شود. <تو در حالی که سالم هستی، با مردم سه شبانه روز سخن نخواهی گفت>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۱،۲،۸،۹،۱۱،۱۲

۱- زکریا (ع) ، در زمان فرا رسیدن نشانه وعده داده شده برای پیدایش فرزندش یحیی ، در عبادت گاه بود .

فخرج علی قومه من المحراب

محراب های بنی اسرائیل همان مسجدهای آنها بود که برای نماز در آن اجتماع می کردند(کتاب <العین>). فاء در <فخرج> فصیحه است ; یعنی از جملاتی محذوف حکایت می کند. به قرینه آیه قبل، آن محذوف، سخن نگفتن زکریا به مدت سه روز است که چه به اعجاز و چه با اراده خود و به فرمان خداوند در آن سه روز سخن نگفت. تعبیر <فخرج ...; آنگاه از عبادتگاه خود بیرون آمد>، حاکی از این است که در آن سه روز در عبادتگاه بود.

۲- زکریا (ع) پس از سکوت سه روزه و ناتوانی از سخن گفتن با مردم ، از عبادتگاه بیرون آمد و نزد مردم حاضر شد .

فخرج علی قومه من المحراب

۸- زکریا (ع) پس از خروج از عبادتگاه ، فرا رسیدن زمان تحقق بشارت فرزند را به قوم خویش فهماند .

أن سبّحوا

ظاهر این است که آنچه زکریا(ع) از

قوم خود خواسته است، با حادثه پیش آمده در ارتباط باشد; یعنی، زکریا(ع)، قضیه را به آنان تفهیم کرده و ضرورت تسبیح و تنزیه خداوند را در چنین مواردی یادآور شده است.

۹- زکریا (ع) پس از آغاز روزه سکوت ، برای تفهیم دستور العمل های عبادی به قوم خویش ، از اشاره و رمز استفاده می کرد .

فأوحی إلیهم أن سبّحوا

فاعل <أوحی> زکریا و ضمیر <إلیهم> به <قوم>بازمی گردد. هرچیزی که به قصد آموختن به هر شکلی به دیگری القا شود، <وحی> نامیده می شود (مصباح) و در این آیه مراد <اشاره> است. آیه چهل و یکم آل عمران نیز شاهد این معنا است.

۱۱- قوم زکریا ، برای دریافت دستورالعمل های عبادی او ، بیرون عبادتگاه در انتظار وی می ماندند .

فخرج علی قومه . .. أن سبّحوا

<خرج علیه> و <دخل علیه>، هنگامی گفته می شود که شخص به هنگام خروج یا ورود، با دیگری مواجه شده باشد. فرمان تسبیح گفتن که از زکریا(ع) صادر شده است نشان می دهد که اجتماع قوم او بیرون عبادتگاه، به منظور شنیدن فرمان وی بوده است.

۱۲- زکریا (ع) با اشاره از قوم خویش خواست ، سپیده دم و پسین گاه به تسبیح خداوند بپردازند .

فأوحی إلیهم أن سبّحوا بکره و عشیًّا

<بکره> به فاصله بین نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب). <عشیّاً> یا به معنای <ظهر تا غروب> است و یا <آخر روز> و از برخی اهل لغت معانی دیگری نیز نقل شده است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱

- ۸۹ - ۲،۴،۷

۲- زکریا (ع) با صدای بلند و روشن ، از خداوند خواستار فرزند شد .

و زکریّا إذ نادی ربّه لاتذرنی فردًا

مقصود از جمله <لاتـذرنی فرداً> (مرا تنها مگـذار) به قرینه آیه بعد (فاسـتجبنا له و وهبنا له یحیی. ..) درخواست فرزند است. گفتنی است که <ندا> به معنای صدای بلند و روشن است (لسان العرب).

۴- زکریا (ع) از تنهایی در رنج بود و آرزوی فرزنددار شدن داشت .

إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا

تردیـدی نیست که انسان آن چه را در دعاها از خداوند می خواهد، مورد علاقه و آرزوی او است و فقدان آن موجب رنج او; به ویژه اگر دعا کننـده فرد بزرگی چون پیامبر الهی باشـد. بنابراین دعای زکریا(ع) برای فرزنـد دار شـدنش، می توانـد گویای برداشت یاد شده باشد.

۷- نگرانی زکریا (ع) نسبت به آینده رسالت خویش با نبود فرزند و وارثی در زندگی اش

ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیرالورثین

ممکن است درخواست زکریا(ع) از خداوند برای فرزنددار شدنش به خاطر مسائل اجتماعی باشد; یعنی، آن حضـرت خواسته است رسالتش و دستاوردهای آن نگه داری شده و تداوم یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱،۲،۳،۴،۵،۸،۹

۱- دعا و خواسته زکریا (ع) برای فرزنددار شدن ، مورد استجابت و پذیرش خداوند قرار گرفت .

ربّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له

۲- یحیی (ع) موهبتی بی چشمداشت از جانب خداوند به زکریا (ع) ، پس از دعا و روی آوردن او به درگاه الهی

إذ نادی ربّه . .. فاستجبنا

له و وهبنا له یحیی

<هبه> به معنای عطیه و بخششی بدون عوض و خالی از اغراض (چشمداشت) است (لسان العرب).

۳- یحیی (ع) ، نخستین فرزند زکریا (ع) پس از استجابت دعای او برای فرزنددار شدن

ربّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی

۴- دعای زکریا (ع) مبنی بر اصلاح نازایی همسرش ، مورد اجابت قرار گرفت و خداوند او را شایسته حمل قرار داد .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله <أصلحنا له زوجه> عطف بر جمله <وهبنا له یحیی> باشد که در این صورت اصلاح همسر جز دعای زکریا(ع) محسوب می شود.

۵- همسر زکریا (ع) پیش از دعای آن حضرت نازا بود .

ربّ لاتذرنی فردًا . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

۸- خداوند ، اخلاق و رفتار همسر زکریا (ع) را اصلاح و او را همسری شایسته برای ایشان قرار داد . *

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله <أصلحنا له زوجه> عطف بر <فاستجبنا له> باشد. در این صورت اصلاح همسر جز خواسته زکریا(ع) نبود; بلکه خدا از روی تفضل و افزون برخواسته او، آن را به ایشان عطا فرمود. هم چنین اصلاح در معنای عام و گسترده خود استعمال شده است نه اصلاح نازایی. گفتنی است طرح مسأله اصلاح همسر پس از بخشیدن فرزند، مؤید همین برداشت است.

۹- اعطای فرزند به زکریا (ع) و اصلاح همسرش از جانب خداوند ، تنها

به خاطر رعایت مصلحت و اجابت خواسته او بود .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

تکرار <له> (برای او) به ویژه در مورد اصلاح همسر می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

قضاوت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۸۹ - ۳

۳ زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

کیفر قتل زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۱ - ۲۳

۲۳ وعده عذاب دردناک به قاتلان زکریّا و یحیای پیامبر (ع)

و یقتلون النّبیّن بغیر حق . .. فبشّرهم بعذاب الیم

امیرالمؤمنین (ع) درباره آیه فوق فرمود: . .. انّ نبی اللّه زکریّا قد نشر بالمناشیر و یحیی ابن زکریا قتله قومه و هو یدعوهم الی اللّه.

تفسیر برهان، ج ۱، ص ۲۷۴، ح ۱.

گریه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا ، یحیی ، مریم (س) ، عیسی ، ابراهیم ، اسحق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل ، و ادریس (ع) ، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أُولئك . .. إذا تتلى عليهم ءايت الرحمن خرّوا سجّدًا و بكيًّا

گفتگوی زکریا(ع) با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ -

۹- زکریا (ع) ، در مقام تکلم با خداوند به شیوه ای مؤدّبانه ، سخن می گفت .

قد بلغت من الکبر عتیًّا

جمله <قد بلغت. ..> کنایه از ناتوانی بر آمیزش جنسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۹

۹- گفت و گوی زکریا (ع) با خداوند

قال ربّ . .. قال ءایتک

مالکیت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۶

۶- وجود مالکیت خصوصی در زندگانی یحیی و زکریای پیغمبر

فهب لی من لدنک ولیًّا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

محافظت از ارث زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۹ - ۳

۳- رهایی از تنهایی و حفظ دستاورد های خود پس از مرگ ، انگیزه زکریا (ع) در فرزند خواهی از خداوند

و زکریّا إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیر الورثین

زکریا(ع) به جای تصریح به فرزند خواهی خود، تنهایی خویش را مطرح کرد و در پایان درخواست خود مسأله بهترین وارث بودن خدا را یاد نمود. ذکر این دو مطلب، در حقیقت بیانگر انگیزه زکریا(ع) و شرح حال او در دعا و خواسته خویش است.

محافظت از دستاوردهای زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۹ – ۳،۶

۳- رهایی از تنهایی و حفظ دستاورد های خود پس از مرگ ، انگیزه زکریا (ع) در فرزند خواهی از خداوند

و زکرّیا إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا و

أنت خير الورثين

زكريا(ع) به جای تصریح به فرزند خواهی خود، تنهایی خویش را مطرح کرد و در پایان درخواست خود مسأله بهترین وارث بودن خدا را یاد نمود. ذکر این دو مطلب، در حقیقت بیانگر انگیزه زکریا(ع) و شرح حال او در دعا و خواسته خویش است.

۶- حفظ دستاورد های زندگی پس از مرگ در پرتو داشتن فرزند ، خواسته طبیعی انسان است .

و زکریّا إذ نادی ربّه ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیر الورثین

از این که پیامبری چون زکریا(ع)، خواستار حفظ دستاوردهای خود در پرتو فرزنددار شدن بود، می توان استفاده کرد که همه انسان ها چنین خواسته ای دارند.

محراب زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۶

۶ - نام معبد هم کیشان حضرت زکریا ، < محراب > بود . *

فخرج علی قومه من المحراب

مصالح زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۹

۹- اعطای فرزند به زکریا (ع) و اصلاح همسرش از جانب خداوند ، تنها به خاطر رعایت مصلحت و اجابت خواسته او بود .

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

تکرار <له> (برای او) به ویژه در مورد اصلاح همسر می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

مقام زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۹ - ۸

۸ مزلت متعالی یحیی و زکریا ، در پیشگاه خداوند

فنادته الملئکه . .. یبشّرك بیحیی

نزول ملائکه بر زکریا (ع)، دلالت بر عظمت مقام او دارد. و

بشارت خداوند به اعطای یحیی به وی حاکی از ارجمندی مقام یحیی است.

مقامات زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۸۹ - ۳

۳ زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷ - ۳

۳- زکریا (ع) از مقام نبوّت و تلقی وحی ، برخوردار بود .

یزکریا إنّا نبشّرک بغلم

ظاهر آیه این است که زکریا، خود پیام الهی را دریافت کرده است، نه این که پیام خداوند را پیامبری دیگری دریافت کرده و به زکریا رسانده باشد.

مناجات زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۵

۵ گفتگوی حضرت زکریا با خداوند متعال

قال ربّ . .. قال ایتک

نام عبادتگاه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۶

۶ - نام معبد هم کیشان حضرت زکریا ، < محراب > بود . *

فخرج علی قومه من المحراب

نام یحیی در دوران زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷ - ۶

۶ - نام < یحیی > ، بیش از عصر زکریا ، در بین مردم بی سابقه بود .

اسمه یحیی لم نجعل له من قبل سمیًّا

<سَمیّ>; یعنی، هم نام (تاج العروس) و مراد از جمله <لم نجعل. ..> این است

که قبل از فرزندِ زکریا، کسی به نام <یحیی> نام گذاری نشده بود.

نامگذاری پسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷ - ۴

۴ - < یحیی > ، نامی تعیین شده از سوی خدا برای فرزند زکریا

اسمه یحیی لم نجعل له من قبل سمیًّا

نبوت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۸۹ - ۳

۳ زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷ - ۳

۳- زکریا (ع) از مقام نبوّت و تلقی وحی ، برخوردار بود .

یزکریا إنّا نبشّرک بغلم

ظاهر آیه این است که زکریا، خود پیام الهی را دریافت کرده است، نه این که پیام خداوند را پیامبری دیگری دریافت کرده و به زکریا رسانده باشد.

نسب زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۴

۴- زکریا ، از نسل یعقوب پیامبر بود . *

یرثنی و یرث من ءال یعقوب

ممکن است <یرث من آل یعقوب> اشاره به میراثی داشته باشد که از نسل یعقوب به زکریا(ع) رسیده بود که گرچه <یرثنی> شامل آن میراث نیز می شد، ولی اهتمام زکریا به حفاظت آن، سبب شد که جداگانه از آن یاد کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ -

۵- برخی از پیامبران یاد شده در سوره مریم (زکریا ، یحیی ، عیسی ، موسی و هارون (ع)) از نسل اسرائیل (یعقوب) بودند .

من النبیّن . .. من ذرّیه إبرهیم و إسرءیل

نسب همسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۳

۳- همسر زکریا ، از نسل یعقوب پیامبر (ع) بود . *

یرثنی و یرث من ءال یعقوب

مقابله <یرثنی> با <یرث من آل یعقوب>، ممکن است از آن جهت باشد که همسر وی از نسل یعقوب بوده است و طبعاً آن بخش از اموال خاندان یعقوب که به او رسیده بود، پس از وی در اختیار فرزندش قرار می گیرد.

نعمتهای زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸ - ۳

۳- زکریا (ع) ، موهبت فرزند را از جلوه های ربوبیت خداوند برای خویش می دانست .

قال ربّ أنّی یکون لی غلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱

۱- زکریا ، یحیی ، مریم ، عیسی ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل و ادریس (ع) برخوردار از نعمت ویژه خداوند

أُولئک الذین أنعم اللّه علیهم

<ؤُولئك> اشاره به تمامی موارد ذکر شده در سوره مریم از آغاز تا این آیه است و روشن است که مراد از نعمت در جمله <أنعم اللّه . ..> نعمت های معمولی و متعارف نیست، چرا که افراد دیگر نیز از این گونه نعمت ها

برخوردارند. پس نعمتی که با لسان امتنان بر این گروه بیان گردیده، نعمتی ویژه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۲

۲- یحیی (ع) موهبتی بی چشمداشت از جانب خداوند به زکریا (ع) ، پس از دعا و روی آوردن او به درگاه الهی

إذ نادی ربّه . .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی

<هبه> به معنای عطیه و بخششی بدون عوض و خالی از اغراض (چشمداشت) است (لسان العرب).

نگرانی زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۱

۱- زکریا (ع) ، نگران تصرفات ناروای آنان که پس از مرگ او زمام مسؤولیت های وی را به دست می گیرند .

و إنّی خفت المولی من وراءی

<مولی> و <ولیّ> به یک معنا است; یعنی، کسی که پس از شخص، امور مربوط به او را سرپرستی کند (تاج العروس); گرچه با او خویشاوند نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶ - ۲

۲- زکریا (ع) ، نگران قرار گرفتن میراث وی و همسرش در اختیار نااهلان بود .

فهب لی من لدنک ولیًا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

نماز زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۹ - ۵

۵ زکریا به هنگام نماز در محراب ، بشارت اعطای یحیی را دریافت .

و هو قائم یصلّی فی المحراب انّ اللّه یبشرک بیحیی

نیاکان زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه -

فیش

۵ – انعام – ۶ – ۸۵ – ۱،۲

۱ زکریا، یحیی و الیاس، نوادگانی از ذریه ابراهیم(ع) بودند.

و من ذریته . .. و زکریا و یحیی و عیسی و إلیاس

۲ زکریا، یحیی و الیاس از نوادگان نوح(ع) بودند.

و من ذریته . .. و زکریا و یحیی و عیسی و إلیاس

وارث زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۷ – ۸

۸- یحیی (ع) ، وارث حضرت زکریا (ع) و خاندان یعقوب بود .

یرثنی و یرث من ءال یعقوب . .. یزکریا إنّا نبشّرک بغلم اسمه یحیی

ویژگیهای دعای زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۹۰ – ۱۶

۱۶- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) ، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و یدعوننا رغبًا و رهبًا

ویژگیهای دعای همسر زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۹۰ – ۱۶

۱۶- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) ، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و یدعوننا رغبًا و رهبًا

ویژگیهای قصه زکریا(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۱۰ – ۱۴

۱۴– در داستان زکریا ، معجزه ای ، وسیله اثبات اعجازی دیگر شد .

ءاتیک ألاّ تکلّم الناس

سکوت سه روزه زکریا خرق عادتی بود که صدق بشارت تولد یحیی را که خود امری خارق العاده بود، اثبات می کرد.

ویژگیهای گفتگوی زکریا(ع) با خدا

جلد

- نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹ - ۸

۸- مکالمه خداوند با زکریا (ع) ، مکالمه ای با واسطه و غیر مستقیم بود . *

قال کذلک قال ربّک هو علیَّ هیّن

برخی گفته اند فاعل در <قال کذلک> فرشته الهی است. آوردن اسم ظاهر <ربّک> سبب پیدایش این نظر شده است.

هدایت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۸۵ - ۴

۴ زکریا، یحیی، عیسی و الیاس(ع) از هدایت خاص خداوند بهره مند بودند.

و کلا هدینا . .. و من ذریته ... و زکریا و یحیی و عیسی و إلیاس

یأس زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۰ - ۲

۲ ملاحظه عوامل طبیعی ، عامل یأس زکریا از اعطای فرزند به او

قال ربّ انّی یکون لی غلام و قد بلغنی الکبر و امراتی عاقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵ - ۹

۹- زکریا ، طبق عوامل عادی و طبیعی ، از فرزنددار شدن خود ، ناامید بود .

و کانت امرأتی عاقرًا فهب لی من لدنک ولیًّا

ذلت از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ذلت

{ذلت}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۲ - ۲،۴،۹،۲۱

۲ به ذلّت کشانیدن اهل کتاب (یهود) در هر زمان و مکان ، وظیفه اهل ایمان

ضُربت علیهم الذّلّه أین ما ثقفوا

بنابر اینکه جمله <ضربت علیهم . .. >، به قرینه استثنای <الّا بحبل ... > و جمله <این

ما ثقفوا>، تعیین وظیفه باشد، و نه اِخبار از یک امر خارجی.

۴ اهل کتاب (یهود) ، همواره مبتلا به ذلت یا وابستگی و عدم استقلال

ضُربت علیهم الذّلّه . .. الّا بحبل من اللّه و حبل من الناس

۹ درماندگی و ناتوانی شدید اهل کتاب (یهود) ، سرنوشت محتوم آنان

و ضربت علیهم المسکنه

۲۱ تقویت روحیه اهل ایمان ، با بیان وضعیّت نکبت بار و ننگین اهل کتاب (یهود)

و إن یقتلوکم . .. ثمّ لا ینصرون. ضربت علیهم الذّلّه أین ما ثقفوا الّا بحبل من ال

بیان ذلّت و مسکنت یهود، پس از اشاره به ستیزه جویی آنان، می تواند برای تقویت روحیه اهل ایمان باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۱۶ – ۲

۲ اموال و اولاد ، تنها تکیه گاه به هنگام ذلت و ابتلای به غضب الهی ، از دیدگاه اهل کفر

ضربت علیهم الذّلّه . .. و باءُو بغضب من اللّه ... انّ الذین کفروا لن تغنی

ظاهراً منظور از <الذین کفروا>، همان جناح اهل کتاب هستند که در آیات سابق وضعیت آنان بیان شد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۷۸ – ۱۲

۱۲ تهدید کافران به عذابی خوارکننده از سوی خداوند

و لهم عذاب مهین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۹۲ – ۱،۲

۱ خداوند هر کس را در آتش بیفکند ، او را به ذلّت و خواری کشانده است .

ربّنا انّک من تدخل النّار فقد اخزیته

٢

خذلان و خواری گرفتاران به آتش دوزخ

ربّنا انّک من تدخل النّار فقد اخزیته و ما للظّالمین من انصار

آثار ذکر ذلت اخروی گناهکاران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۲ – ۳

۳ – توجه به فضاحت و ذلت مجرمان در قیامت ، بازدارنده خلق از کفر و تکذیب

فیؤخذ بالنوصی و الأقدام . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

آثار ذلت فرعونیان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – دخان – ۴۴ – ۲۹ – ۳

۳- مرگ خفّت بار فرعونیان ، هشداری به مستکبران و خود بزرگ بینان تاریخ

فما بکت علیهم السماء و الأرض

آثار ذلت مشرکان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۴ – ۸

۸ مرگ و ذلت مشرکان پیمان شکن صدر اسلام و پیروزی سپاه اسلام ، شفابخش سینه دردمند مؤمنان آسیب دیده از تجاوز

یعذبهم اللّه بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم و یشف صدور قوم مؤمنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۵ – ۲

۲ مرگ و ذلت مشرکان متجاوز ، فرونشان شعله های خشم در سینه های مؤمنان صدر اسلام

قتلوهم يعذبهم اللّه . .. و يذهب غيظ قلوبهم

ادعای ذلت محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۸ - ۵

۵ - سردمدار منافقین (عبداللّه بن أُبیّ) ، خود را عزیز و پیروزمند و پیامبر (ص) را ذلیل و شکست خورده می پنداشت .

لیخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

انذار از ذلت

جلد - نام سوره -

سوره – آیه – فیش

۱۸ – مجادله – ۵۸ – ۵ – ۴

۴ – خداوند ، جبهه مخالف اسلام را به شکست ذلت بار هشدار داد .

إنّ الذین یحادّون اللّه و رسوله کبتوا

اهمیت اجتناب از ذلت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – لقمان – ۳۱ – ۱۹ – ۳

۳ – پرهیز از رفتارِ همراهِ با ذلت و خواری و نیز اجتناب از رفتارِ متکبرانه ، سفارش لقمان به پسر خویش است . *

یبنیّ . .. و اقصد فی مشیک

به قرینه آیه قبل که در آن، از رفتار و یا راه رفتن متکبرانه نهی شده است احتمال دارد مراد از <و اقصد فی مشیک> نهی از راه رفتن و یا رفتاری باشد که همراه با ذلت است.

بشارت ذلت کافران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – محمد – ۴۷ – ۸ – ۳

۳– ذلت و ناکامی نهایی کافران ، نویدی به مؤمنان مجاهد

و الذین کفروا فتعسًا لهم و أضلّ أعملهم

با توجه به ارتباط آیات که جهت گیری اصلی آن، دعوت از مؤمنان به جهاد در راه خدا علیه کافران است از جمله <فتعساً. ..> مطلب بالا استفاده می شود.

تذکر ذلت اخروی مشرکان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – صافات – ۳۷ – ۲۵ – ۳

۳ - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لکم لاتناصرون

تذکر ذلت اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه

- فیش

۱۵ – صافات – ۳۷ – ۲۵ – ۳

۳ – یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لکم لاتناصرون

تذکر ذلت دشمنان خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۱۹ – ۷

۷ – ضرورت یادآوری اوضاع خفت بار دشمنان خدا ، در عرصه قیامت برای کفرپیشگان

و یوم یحشر أعداء اللّه إلی النار فهم یوزعون

<یوم> مفعول به برای فعل محذوفی مانند <ذکّرهم> یا <أنذرهم> و امثال آن می باشد.

ترجیح ذلت بر گناه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۳۳ – ۲

۲ زندانی شدن و خوار گشتن ، محبوب تر از گناه و معصیت ، در پیش حضرت یوسف (ع) و بندگان مخلص خدا

قال رب السجن أحب إلیّ مما یدعوننی إلیه

تلاش برای ذلت کافران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – حج – ۲۲ – ۹ – ۱۲

۱۲ – جبهه ایمان ، وظیفه دار تلاش بی امان برای به ذلت کشاندن جبهه کفر

و من الناس من یجدل . .. له فی الدنیا خزی

برداشت یاد شده بر این اساس است که جمله <له فی الدنیا خزی> می تواند انشا در قالب اِخبار باشد.

تهدید به ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۳۷ - ۳

۳ - هشدار سلیمان (ع) به دربار سبا درباره پی آمد های ناگوار جنگ (تبعید ، آوارگی ،

ذلت و خواری)

و لنخرجنّهم منها أذلّه و هم صغرون

<أذله> جمع <ذلیل> و حال برای ضمیر <هم> است; یعنی، آنان را از آن سرزمین همراه با ذلت و خواری اخراج خواهیم کرد. عبارت <هم صاغرون> به تقدیر <هم صاغرون فیها> است; یعنی، و در آن سرزمین، بیگانه، حقیر و آواره خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۸ - ۷

۷ - تهدید منافقان به شکست ذلت بار از سوی خداوند

لیخرجنّ الأعزّ . .. و للّه العزّه و لرسوله و للمؤمنین

تهدید به شکست ذلت بار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۰ - ۲

۲ - پیامبر (ص) کافران و مشرکان معاند را به مقابله فرا خواند و به شکست ذلت بار (چون شکست روز بدر) تهدید کرد .

من یأتیه عذاب یخزیه

بیشتر مفسران بر این دیدگاه اند که مقصود از عذاب خوارکننده در دنیا، شکست کافران و مشرکان معاند در جنگ ها (همچون جنگ بدر) است.

تهدید به عذاب ذلت بار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۶ - ۹

۹ خداوند ، مخالفان پیامبر (ص) را به عذابی ذلت آور و خوارکننده تهدید کرد .

و من خزی یومئذ إن ربک هو القویُّ العزیز

مخاطب قرار دادن پیامبر(ص) در جمله <إن ربك . ..> پس از بیان نزول عذاب به کفرپیشگان قوم ثمود ، تعریضی است به مخالفان پیامبر(ص) که آنان نیز در خطر گرفتار شدن به عذاب الهی اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه

– فیش

۱۳ – قصص – ۲۸ – ۸۱ – ۴

۴ – تهدید مشرکان مغرور و قارون صفت صدر اسلام از سوی خداوند به عذاب ذلّت بار

إنّ قرون کان من قوم موسی فبغی علیهم . .. فخسفنا به و بداره الأرض

یادآوری فرجام شوم قارون، پس از بیان بهانه جویی های سردمداران مشرک مکه که همگی از ثروتمندان بودند نوعی تهدید به آنان است که باید به هوش باشند; زیرا ممکن است خداوند آنان را نیز هم چون قارون با خواری و ذلت هلاک کند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۴۰ – ۱

۱ – پیامبراسلام (ص) ، کافران و مشرکان لجوج را به عذابی خوارکننده در دنیا هشدار داد .

فسوف تعلمون . من یأتیه عذاب یخزیه

مفسران بر این عقیده اند که مقصود از عذاب خوارکننده، به قرینه ذیل آیه که از عذاب دائمی (اخروی) سخن می گوید عذاب دنیایی است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – قلم – ۶۸ – ۱۶ – ۱

۱ – کافران تکذیب گر ، از سوی خداوند به عذاب خفت بار تهدید شدند .

سنسمه علی الخرطوم

<وَسْم> (از ریشه <نسمه>) به معنای داغ نهادن است و <خرطوم> در اصل به معنای بینی فیل می باشد. تعبیر <بر بینی او داغ خواهیم زد>، کنایه از این است که او را به شدت ذلیل خواهیم کرد.

جنیان سلیمان(ع) و ذلت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – سبأ – ۳۴ – ۱۴ – ۱۱

۱۱ - جنیان نیز از رنج ، سختی و خفت گریزان

اند .

تبيّنت الجنّ أن لو كانوا يعلمون الغيب

حتمیت ذلت اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲ - ۲

۲ - صحنه گریزناپذیر قیامت ، برای برخی جز فروتنی و تسلیم ذلّت بار چاره ای باقی نمی گذارد .

حديث الغشيه . وجوه يومئذ خشعه

حتمیت ذلت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۳ - ۳

۳ - اهـل دوزخ ، تلاش های پرمشقّت خود در دنیا را بی نتیجه دیـده و برای رهایی از پستی و ذلّت در قیامت ، از آن بهره ای نخواهند برد .

وجوه يومئذ خشعه . عامله ناصبه

چنـانچه دو وصف <عـامله> و <ناصـبه>، مربوط به تلاش و رنـج در دنیا باشـد; مراد این خواهـد بود که صاحبان <وجوه خاشعه> تا زمانی که در دنیا بودند، کارهای پرزحمت انجام می دادند; ولی اکنون در قیامت از آن بی بهره اند. گفتنی است که جمله <لسعيها راضيه> (در آیات بعد) که در وصف گروه مقابل این افراد است با این احتمال سازگارتر است.

حتمیت ذلت دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲۰ - ۷

۷ - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (ص)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إنّ الذين يحادّون . .. أُولئك فى الأذلّين

حتمیت ذلت دشمنان خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – مجادله – ۵۸ – ۲۰ – ۷

۷ – خداوند ،

جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (ص)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إنّ الذین یحادّون . .. أُولئک فی الأذلّین

حتمیت ذلت دشمنان محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲۰ - ۷

۷ - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (ص)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إنّ الذین یحادّون . .. أُولئک فی الأذلّین

حتمیت ذلت منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲۰ - ۷

۷ - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (ص)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إنّ الذین یحادّون . .. أُولئک فی الأذلّین

ذلت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۴ - ۱۳،۱۴،۱۶،۲۰،۲۲

۱۳ دور ماندن از خواری و خذلان در روز قیامت ، خواسته و دعای خردمندان به پیشگاه خداوند

و لا تخزنا یوم القیمه

۱۴ هراس خردمندان مؤمن از خواری و خذلان در روز قیامت

و لا تخزنا یوم القیمه

۱۶ خواری و عزت در قیامت ، تنها در اختیار خداوند است .

و لا تخزنا یوم القیمه

۲۰ ایمان ، زمینه تحقق نوید های الهی به خردمندان و رهایی از خواری و خذلان اخروی

فامنّا ربّنا . .. ربّنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلك و لا تخزنا یوم القیمه

با توجّه به اینکه <اتنا> عطف است

بر <اغفر لنا>، در جمله <فامنّا ربّنا فاغفرلنا>، معلوم می شود که خردمندان انتظار برآورده شدن دعا و خواست خویش را، بر ایمانشان به ربوبیّت خداوند مترتب ساختند.

۲۲ خوار نگشتن و رسوا نشدن در قیامت ، با ارزشترین نوید الهی به خردمندان مؤمن

اتنا ما وعدتنا . .. فلا تخزنا ... انّک لا تخلف المیعاد

جمله <انّک . . > پس از جمله <و لا تخزنا>، دلالت می کند که عدم خواری، از وعده های الهی به خردمندان مؤمن است. بنابراین عطف <لا تخزنا> بر <اتنا ما وعدتنا>، عطف خاص بر عام است و دلالت بر اهمیّت برتر معطوف (لا تخزنا) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۵ - ۶

۶ تضمین تحقق وعده های الهی به خردمندان مؤمن و تضمین رهایی آنان از خواری در قیامت

ربّنا اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه . .. فاستجاب لهم ربّهم

ذلت اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۱۱ - ۶

۶ - ظهور حیات حقیقی و فنا ناپذیر خداوند و قیومیت او بر هستی در قیامت ، مایه خضوع و ذلت عمیق آدمیان در برابر او خواهد شد .

و عنت الوجوه للحیّ القیّوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲ - ۱

۱ - جمعی از حاضران صحنه قیامت ، شکسته حال و سرافکنده اند و ذلّت و خواری در چهره آنان نمایان است .

وجوه یومئذ خشعه

<خشوع>; یعنی، در برابر کسی سر تعظیم فرود آوردن و سر

به زیر بودن و <خاشع> به معنای شکسته حال است (مقاییس اللغه). مراد از <وجوه> به قرینه <لیس لهم طعام> در آیات بعد صاحبان وجوه است و اِسناد خشوع به چهره ها که محل بروز آثار آن است نوعی مبالغه و بیانگر شدت خشوع است.

ذلت اخروی بی ایمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۵ - ۲

۲ - افرادِ بی ایمان و فاقد عمل صالح ، در آخرت جایگاهی پست تر از تمام انسان های فرومایه ، خواهند داشت .

ثمّ رددنه أسفل سفلین

به قرینه <فلهم أجر غیر ممنون> (در آیه بعد) مفاد این آیه نیز، مربوط به جهان آخرت و درباره افرادی است که آیه بعد، آنان را استثنا نکرده است.

ذلت اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۳ - ۴

۴ - < عن الزهری قال : سمعت علی بن الحسین (ع) یقول : . . . < إذا وقعت الواقعه > یعنی القیامه لیس لوقعتها کاذبه . < خافضه > خفضت و اللّه بأعداء اللّه إلی النار < رافعه > رفعت و اللّه أولیاء اللّه إلی الجنّه . . . ;

زهری گوید: از امام سجاد(ع) شنیدم که با استناد به آیه <إذا وقعت الواقعه> می فرمود: . ..یعنی، هرگاه قیامت واقع شود، که در وقوع آن دروغ راه ندارد. [قیامت] <خافضه> است; به خداوند سوگند! دشمنان خدا را به زیر می کشد و به سوی جهنم [روانه می کند] و <رافعه> است; به خدا سوگند اولیای خدا را

بالا می برد و به سوی بهشت [هدایت می کند]...>.

ذلت اخروی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱

۱- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیرآمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مکر الذین من قبلهم . .. و أتهم العذاب ... ثمّ یوم القیمه یخزیهم و یقول أین

<خزی> در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

ذلت اخروی دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۴ - ۲

۲ کافران مخالف قرآن و پیامبر (ص) در قیامت ، در اوج ذلت و خواری محشور خواهند شد .

الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنّم

محشور شدن کافران، در حالی که به رو افتاده و به سوی جهنم سوق داده می شوند، حاکی از برخورد تحقیرآمیز با آنان است.

ذلت اخروی دشمنان محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۴ - ۲

۲ کافران مخالف قرآن و پیامبر (ص) در قیامت ، در اوج ذلت و خواری محشور خواهند شد .

الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنّم

محشور شدن کافران، در حالی که به رو افتاده و به سوی جهنم سوق داده می شوند، حاکی از برخورد تحقیرآمیز با آنان

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶

- فصلت - ۴۱ - ۱۹ - ۵

۵ - خفت و خواری مخالفان پیامبر (ص) در روز قیامت

و یوم یحشر أعداء اللّه إلی النار فهم یوزعون

گرچه منظور از <أعداء اللّه> عموم کفرپیشگان در طول تاریخ است; ولی با توجه به زمان نزول این آیه، به دست می آید که کفرمداران صدر اسلام و مخالفان پیامبراکرم(ص) از مصادیق خاص و مورد نظر آیه می باشد.

ذلت اخروی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۹ - ۸

۸ - کفرپیشگان ، در قیامت خواستار ذلت و خواری بیشتر و عذاب شدیدتر برای رهبران اغواگر خویش خواهندبود .

نجعلهما تحت أقدامنا لیکونا من الأسفلین

ذلت اخروی زناکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۹ - ۷

۷ گناه شرک ، آدم کشی و زنا ، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

و یخلد فیه مهانًا

ذلت اخروی شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶۸ - ۷،۹

۷- خداوند ، شیاطین و منکران معاد را در قیامت ، خوار و ذلیل ، بر زانونشسته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد .

ثمّ لنحضرنّهم حول جهنّم جثیًّا

<جثیا> (جمع <جاثی>) حال است و <جاثی> به کسی گفته می شود که برای مخاصمه و محاکمه بر زانو نشسته است (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی

<جثیّ> را جمع <جثوه> دانسته اند که به معنای انبوه خاك و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

۹- گردآوردن خفّت بار کافران و شیاطین در اطراف جهنم ، مرحله ای پس از حشر است .

لنحشرنّهم . .. ثمّ لنحضرنّهم حول جهنّم جثیًّا

ذلت اخروی طغیانگران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۱۱ – ۲

۲ – مجرمان و گردن فرازان ، با چهره هایی ذلت بار و خاضع در برابر خداوند ، در صحنه قیامت حضور خواهند یافت .

و عنت الوجوه للحیّ القیّوم

از معانی <عناء> ذلیل گشتن است (مصباح). حرف <ال> در <الوجوه> جایگزین مضاف الیه است; یعنی، <وجوههم> و مراد چهره مجرمانی است که در آیات پیشین از آنان سخن گفته شده است. فعل <عنت> می رساند که فروتنی آنان نوظهور است و پیش از این در دنیا، در برابر خداوند خضوع نداشته اند.

ذلت اخروی ظالمان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۲۲ – ۶

۶ بازخواست ذلتبار مشرکان و ستمگران در روز قیامت، نشانگر محرومیت آنها از سعادت و رستگاری است.

إنه لایفلح الظلمون. و یوم نحشرهم جمیعا ثم نقول للذین أشرکواأین شرکاؤکم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – ابراهیم – ۱۴ – ۴۳ – ۱

۱– ستمگران ، در قیامت ، شتابان و با ترس و ذلت سر برافراشته و چشم دوخته ، محشور خواهند شد .

و لاتحسبنّ الله غفلاً عمّا یعمل الظلمون . .. مهطعین مقنعی رءوسهم

<اهطاع> به معنای حرکت سریع همراه با

ترس است و <اقناع> به معنای سر برافراشتن و خیره شدن چشم به چیزی با حالت ذلت و خواری است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۲ - ۴

۴- ستم کاران در حضیض ذلت و زبونی ، گرفتار دوزخ خواهند شد .

و نذر الظلمین فیها جثیًّا

کاربرد فعل <نذر> در مواردی است که چیزی را به جهت بی اهمیتی و فرومایگی آن رها کنند. این مفهوم و نیز حالت نیم خیزبودن ظالمان، جملگی حکایت از ذلت، زبونی و سرگردانی آنان در دوزخ دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۵ - ۲،۳،۵

۲ - گردن فرازان ستمگر ، خاشع و سرافکنده در صحنه قیامت

و تریهم . .. خشعین من الذلّ

۳ - خشوع و فروتنی ظالمان در قیامت ، خشوعی ذلیلانه و از سر ترس و هراس

و تریهم . .. خشعین من الذلّ ینظرون من طرف خفیّ

۵ - ذلت و خواری ظالمان در قیامت ، پیامد خوی تجاوزگری و توسعه طلبی آنان است .

إنّما السبیل علی الذین یظلمون . .. و تریهم یعرضون علیها خشعین من الذلّ

ذلت اخروی فاقدان عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۵ - ۲

۲ - افرادِ بی ایمان و فاقد عمل صالح ، در آخرت جایگاهی پست تر از تمام انسان های فرومایه ، خواهند داشت .

ثمّ رددنه أسفل سفلین

به قرینه <فلهم أجر غیر ممنون> (در آیه بعد) مفاد این آیه نیز، مربوط به جهان آخرت و درباره افرادی است که آیه بعد، آنان را

استثنا نكرده است.

ذلت اخروى قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۹ - ۷

۷ گناه شرك ، آدم كشى و زنا ، در پى دارنده عذاب طولانى و خواركننده در قيامت

و يخلد فيه مهانًا

ذلت اخروى قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۶ - ۱۱

۱۱ - عذاب اخروى قوم عاد ، سخت تر و ذلت بارتر از عذاب دنيوى آنان

لنذيقهم عذاب الخزى فى الحيوه الدنيا و لعذاب الأخره أخزى

ذلت اخروى كافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۸ - ۱۳

۱۳ مهلت يافتن كافران در دنيا (امهال) ، زمينه ساز خوارى و ذلّت آنها در آخرت

انّما نملى لهم ليزدادوا اثماً و لهم عذاب مهين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۵ - انعام - ۶ - ۲۷ - ۱،۳

۱ وضعيت هول انگيز و ذلتبار كافران به هنگام روبرو شدن با آتش جهنم و مشاهده آن

و لو ترى إذ وقفوا على النار

۳ وضعیت دهشتزا و غیر قابل توصیف کافران به هنگام ورود به دوزخ و چشیدن آتش

و لو تری إذ وقفوا علی النار

<وقفوا علی النار> می تواند به معنای ورود به آتش و چشیدن عذاب آن باشد. (لسان العرب).

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۲۷ – ۱۰

۱۰- برخورداران از علم در روز قیامت ، ذلت کافران را در آن روز ، به آنان اعلام خواهند نمود .

قال الذین أُوتوا العلم إن

الخزى اليوم و السوء على الكفرين

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۲۸ – ۲

۲- کافرانی که با حالت ظلم به نفس (کفر) از دنیا بروند ، در قیامت گرفتار خواری و ذلت خواهند شد .

إن الخزى اليوم و السوء على الكفرين . الذين تتوفّهم الملئكه ظالمى أنفسهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۶۸ – ۷،۹

۷- خداوند ، شیاطین و منکران معاد را در قیامت ، خوار و ذلیل ، بر زانونشسته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد .

ثمّ لنحضرنّهم حول جهنّم جثيًّا

<جثیا> (جمع <جاثی>) حال است و <جاثی> به کسی گفته می شود که برای مخاصمه و محاکمه بر زانو نشسته است (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی <جثیّ> را جمع <جثوه> دانسته اند که به معنای انبوه خاك و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

۹- گردآوردن خفّت بار کافران و شیاطین در اطراف جهنم ، مرحله ای پس از حشر است .

لنحشرنّهم . .. ثمّ لنحضرنّهم حول جهنّم جثيًّا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – مؤمنون – ۲۳ – ۱۰۸ – ۲

۲ – حقارت و ذلت شدید کافران در دوزخ

قال اخسئوا فيها

<إخسأ> کلمه ای است که برای دور کردن سگ به کار می رود.

آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۴ - ۲

۲ کافران مخالف قرآن و پیامبر (ص) در قیامت ، در اوج ذلت و خواری محشور خواهند شد .

الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنّم

محشور شدن کافران، در حالی که به رو افتاده و به سوی جهنم سوق داده می شوند، حاکی از برخورد تحقیرآمیز با آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۷ - ۱۰

۱۰ - قیامت روز ذلت کافران و پایان بخشیدن به گردن فرازی گردنگشان دنیا

أکذّبتم بایتی . .. و کلّ أتوه دخرین

هرچند تعبیر <کلّ أتوه> شامل همه مؤمنان و کافران می شود; اما با توجه به اصل تناسب و ارتباط آیات، می توان گفت که نظر عمده، متوجه تکذیب کنندگان آیات الهی است. مبنی بر این که آنان گرچه در دنیا ظالمانه کفر ورزیده اند; اما باید بدانند که در آخرت، مجال گستاخی برای هیچ یک از آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۱ - ۱۴

۱۴ - وضعیت کافران به قرآن در قیامت ، رقّت بار و شگفت آور است .

و قال الذین کفروا لن نؤمن بهذا القرءان . .. و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربّ

جواب <لو> محذوف است و عبارت می تواند چیزی همانند و لو تری . .. لرأیت أمراً عجباً باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۱ - ۹

۹ - سرافکندگی کافران در صحنه قیامت ، پاسخی به روحیه مستکبرانه آنان در دنیا

و ترى كلّ أمّه

جاثیه . .. أفلم تكن ءایتی تتلی علیکم فاستکبرتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۰ - ۸،۱۱

۸- قیامت ، روز مجازات کافران با عذابی خوارکننده و ذلّت بار

فالیوم تجزون عذاب الهون

۱۱- عرضه کافران بر آتش ، همراه با سرزنش و توبیخ ، گوشه ای از عذاب ذلّت بار آنان *

یوم یعرض . .. أذهبتم طیّبتکم فی الحیاتکم الدنیا و استمتعتم بها فالیوم تجزون عذا

برداشت بالا بدان احتمال است که نفس عرضه کافران بر آتش و توبیخ آنان، خود جزئی از عذاب خفّت بار آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۷ - ۱

۱ - آثار ذلت و نگرانی ، نمایان در چشم کافران ، به هنگام خروج از قبر ها در رستاخیز

خشّعًا أبصرهم یخرجون من الأجداث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۳ - ۲

۲ - کافران و مستکبران ، مردمی زبون و دون پایه و مؤمنان و مستضعفان انسان هایی شریف و صاحب منزلت در روز رستاخیز

إذا وقعت الواقعه . .. خافضه رافعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۸ - ۱۰

۱۰ - کافران ، دچار خذلان و رسوایی در عرصه قیامت

یوم لایخزی اللّه النبیّ و الذین ءامنوا معه

استثنا شدن پیامبر(ص) و مؤمنانِ همراه او از خذلان روز قیامت، بیانگر آن است که دیگران (کافران) دچار آن خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴۳ - ۱،۲

۱ - ظهور و بروز

ذلّت و ترس ، در دیدگان کافران و مشرکان در عرصه قیامت

خشعه أبصرهم

۲ - ذلّت و خواری ، تمامی وجود کافران و مشرکان را در قیامت فرا می گیرد .

ترهقهم ذلّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - حاقه - ۶۹ - ۳۰ - ۴

۴ - خفّت و خواری کافران دوزخی (صاحبان زر و زور) در قیامت

خذوه فغلّوه

دستگیری و به غل و زنجیر کشیدن کافران با آن که هیچ راه گریزی از عذاب الهی ندارد می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۴۴ - ۱،۲،۳

۱ - کافران حق ناپذیر ، با چشمانی فروافتاده و فروتنانه در محکمه عدل الهی حاضر می شوند .

خشه أبصارهم

۲ - ذلّت و خواری ، تمام وجود کافران حق ناپذیر را در قیامت فرامی گیرد .

ترهقهم ذلّه

<رهق> (مصدر <ترهق>) به معنای پوشاندن به اجبار است (مفردات راغب) و <ترهقهم ذلّه> اشاره به فراگیر بودن ذلت دارد که تمام وجود کافران را می پوشاند.

۳ - زندگی خفّت بار و ذلّت آفرین در آخرت ، وعده همیشگی خداوند به کافران حق ناپذیر

ذلک الیوم الذی کانوا یوعدون

آمدن فعل <کانوا> با فعل مضارع <یوعدون>، بر استمرار وعده الهی دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۱۹ - ۵

۵ - جایگاه مؤمنان در آخرت ، نشانه عزّت و کرامت آنان و جایگاه کافران ، پست و ذلّت آفرین است .

هم أصحب المشئمه

راست و چپ، کنایه از عظمت و پستی جایگاه است; زیرا در جوامع انسانی،

مرسوم است که سمت راست، نشانه کرامت و سمت چپ رمز شوم بودن است; وگرنه راست و چپ حقیقی، وابسته به اعتبارات و با در نظر گرفتن مرکزیتی خاص است که در این آیات، از آن سخنی به میان نیامده است.

ذلت اخروی گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۷ - ۸

۸- ذلت و به خاک در افتادن چهره گمراهان در قیامت

و نحشرهم یوم القیمه علی وجوههم عمیًا و بکمًا و صمًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۰ - ۱۰

۱۰ - اختیار کنندگان راه کج و گمراهی ، فاقد اختیار و عزت در قیامت

أفمن یلقی فی النار خیر

مجهول آمدن <یلقی> اشعار به آن دارد که گروه یاد شده، فاقد اختیار و اراده بوده و همچون شیء بی ارزش به درون آتش افکنده خواهند شد.

ذلت اخروی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۷ - ۵

۵ بدکاران در جهان آخرت ، گرفتار چنان خواری و ذلتی خواهند شد که در وصف نمی گنجد .

و الذین کسبوا السیئات . .. و ترهقهم ذله

تنکیر <ذله> بیانگر این حقیقت است که ذلت و خواری بدکاران غیر قابل توصیف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸۶ - ۲

۲- زبونی و خواری مجرمان در قیامت ، به هنگام رانده شدن به طرف دوزخ

و نسوق المجرمين إلى جهنّم وردًا

<نسوق> و < ورداً> در این آیه، در مقابل <نحشر> و <وفداً> در آیه پیشین است. تعبیرات

یـاد شـده در آن آیه حکـایت از احترام و تجلیـل داشت و در این آیه (به قرینه مقـابله و بیان حالت تشـنگی مجرمان و نیز تعبیر <نسوق>) حکایت از ذلت و زبونی آنها در صحنه قیامت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۱۱ - ۲

۲ - مجرمان و گردن فرازان ، با چهره هایی ذلت بار و خاضع در برابر خداوند ، در صحنه قیامت حضور خواهند یافت .

و عنت الوجوه للحیّ القیّوم

از معانی <عناء> ذلیل گشـتن است (مصباح). حرف <ال> در <الوجوه> جایگزین مضاف الیه است; یعنی، <وجوههم> و مراد چهره مجرمـانی است که در آیـات پیشـین از آنـان سـخن گفته شـده است. فعـل <عنت> می رسانـد که فروتنی آنـان نوظهور است و پیش از این در دنیا، در برابر خداوند خضوع نداشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۴۷ - ۳

۳- کشانده شدن اجباری گنه کاران با خفّت و خواری به سوی مرکز دوزخ

خذوه فاعتلوه إلی سواء الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۴۱ - ۵

۵ - مجرمان گردن فراز دنیا ، دارای وضعی خفت بار و ذلیلانه در قیامت

فیوخذ بالنوصی و الأقدام

گرفتار شدن کافران با موهای سر و با پاهایشان، حکایت از مقهور بون کامل آنان و ذلت ایشان در قیامت دارد.

ذلت اخروی متکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۰ - ۶

۶ – کسانی که از عبادت خداوند کبر میورزند ، با خواری و ذلت

به دوزخ وارد خواهند شد .

إنّ الذین یستکبرون عن عبادتی سیدخلون جهنّم داخرین

<داخرین> (از ماده <دَخَرَ>) مرادف <صغر و ذلّ> (کوچك و ذلیل شد) بوده و حال برای ضمیر <سیدخلون> است.

ذلت اخروی مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۳ - ۲

۲ - کافران و مستکبران ، مردمی زبون و دون پایه و مؤمنان و مستضعفان انسان هایی شریف و صاحب منزلت در روز رستاخیز

إذا وقعت الواقعه . .. خافضه رافعه

ذلت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۲ - ۶

۶ بازخواست ذلتبار مشرکان و ستمگران در روز قیامت، نشانگر محرومیت آنها از سعادت و رستگاری است.

إنه لایفلح الظلمون. و یوم نحشرهم جمیعا ثم نقول للذین أشرکواأین شرکاؤکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۴ - ۷

۷ پیامبر اکرم(ص) هم اکنون شاهد سرنوشت ذلتبار مشرکان در قیامت*

انظر کیف کذبوا علی أنفسهم و ضل عنهم ما کانوا یفترون

فعل <انظر> خطاب به پیامبر(ص) است. توجه به گزینش این مخاطب ویژه، این احتمال را که پیامبر(ص) در دنیا نیز با چشم ملکوتی خود شاهد صحنه های قیامت هستند، تقویت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۲۷ – ۹،۱

۱– خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیرآمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مکر الذین من قبلهم . .. و أتهم العذاب ... ثمّ یوم القیمه یخزیهم و یقول أین

<خزی> در لغت

به معنـای شـکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شـخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

۹- بازخواست مشرکان در قیامت درباره خدایان ادعایی شان ، نمودی از خواری و ذلت اخروی آنان است .

ثمّ یوم القیمه یخزیهم و یقول أین شرکاءی الذین کنتم تشقّون فیهم

<واو> در <و یقول> عاطفه است و می تواند عطف تفسیری باشد. بنابراین <مورد مؤاخذه قرار گرفتن مشـرکان> نمودی از ذلت و تحقیر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸۶ - ۳

۳- رانده شدن ذلیلانه مشرکان به سوی دوزخ ، نمودی از بی ثمر بودن شرک و ضدیت معبودهایشان با آنهااست .

و یکونون علیهم ضدًّا . .. یوم نحشر ... و نسوق المجرمین

در آیات پیشـین، سـخن از بی ثمر بودن پرسـتش های شرک آلود مشرکان و تأثیر منفی آن بر فرجام اخروی آنان بود؛ در این آیه نیز می تواند بیان مصداقی از همان معنا باشد؛ خصوصاً اگر <یوم> در <یوم نحشر> متعلق به <یکونون> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۰۶ - ۲

۲ - اقرار ذلیلانه مشرکان در تنگنای دوزخ ، به ربوبیت و پروردگاری خداوند

قالوا ربّنا غلبت . .. قومًا ضالّین

<غلبه> (مصدر <غلبت>) به معنای چیره شدن است. <شقوه> معادل <شقاوه> و در مقابل سعادت است. در این جا مراد از شقاوت، عوامل و اسباب آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۹

٧ گناه شرک ، آدم کشی و زنا ، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

و یخلد فیه مهانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١۵ - صافات - ٣٧ - ١٨ - ٢

٢ - مشرکان و منکران قیامت ، با وضعیتی ذلّت بار و تحقیر شده در روز قیامت زنده خواهند شد .

و أنتم دخرون

<داخر> (مفرد <داخرون>) به معنای <صغیر> و <ذلیل> است و جمله <أنتم داخرون> حال برای فاعل فعل مقدّر (تبعثون) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١٩ - قلم - ۶٨ - ۴٣ - ١،٢

١ - ظهور و بروز ذلّت و ترس ، در دیدگان کافران و مشرکان در عرصه قیامت

خشعه أبصرهم

٢ - ذلّت و خواری ، تمامی وجود کافران و مشرکان را در قیامت فرا می گیرد .

ترهقهم ذلّه

ذلت اخروی مفتریان به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١۶ - زمر - ٣٩ - ۶٠ - ٢

٢ - کسانی که بر خدا دروغ می بندند ، در روز قیامت ، با ذلت و خواری ظاهر خواهند شد .

و یوم القیمه تری الذین کذبوا علی اللّه وجوههم مسودّه

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که از جمله <وجوههم مسوّده> معنای کنایی اراده شده است; یعنی، دروغ زنندگان به خدا، روسیاه و شرمسار خواهند بود.

ذلت اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۳ - ۲

۲ - ذلیل بودن و مقهوریت تکذیب گران ، در صحنه قیامت

یوم یدعّون إلی نار جهنّم دعًّا

ذلت اخروی مکذبان آیات خدا

جلد -

نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – نمل – ۲۷ – ۸۷ – ۱۰

۱۰ – قیامت روز ذلت کافران و پایان بخشیدن به گردن فرازی گردنگشان دنیا

أکذّبتم بایتی . .. و کلّ أتوه دخرین

هرچنـد تعبیر <کلّ أتوه> شامل همه مؤمنان و کافران می شود; اما با توجه به اصل تناسب و ارتباط آیات، می توان گفت که نظر عمـده، متوجه تکـذیب کننـدگان آیـات الهی است. مبنی بر این که آنـان گرچه در دنیا ظالمانه کفر ورزیـده انـد; اما باید بدانند که در آخرت، مجال گستاخی برای هیچ یک از آنان نیست.

ذلت اخروی مکذبان قرآن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – سبأ – ۳۴ – ۳۱ – ۱۴

۱۴ – وضعیت کافران به قرآن در قیامت ، رقّت بار و شگفت آور است .

و قال الذین کفروا لن نؤمن بهذا القرءان . .. و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربّ

جواب <لو> محذوف است و عبارت می تواند چیزی همانند و لو تری . .. لرأیت أمراً عجباً باشد.

ذلت اخروی مکذبان معاد

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – مریم – ۱۹ – ۶۸ – ۷

۷– خداونـد ، شیاطین و منکران معـاد را در قیامت ، خوار و ذلیل ، بر زانونشسـته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد .

ثمّ لنحضرنّهم حول جهنّم جثیًّا

<جثیا> (جمع <جاثی>) حال است و <جاثی> به کسـی گفته می شود که برای مخاصـمه و محاکمه بر زانو نشسـته اسـت (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا

بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی <جثیّ> را جمع <جثوه> دانسته اند که به معنای انبوه خاک و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۸ - ۲

۲ - مشرکان و منکران قیامت ، با وضعیتی ذلّت بار و تحقیر شده در روز قیامت زنده خواهند شد .

و أنتم دخرون

<داخر> (مفرد <داخرون>) به معنای <صغیر> و <ذلیل> است و جمله <أنتم داخرون> حال برای فاعل فعل مقدّر (تبعثون) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۹ - ۱

۱ - منکران معاد ، با چشمانی فروافتاده و در نهایت خواری و ذلّت ، در صحنه قیامت ظاهر خواهند شد .

أبصرها خشعه

<خاشع> به شخصی گفته می شود که به زمین چشم دوخته باشد (لسان العرب). توصیف <أبصار القلوب> به آن، مجاز و حاکی از شدت ضعف و ذلّت شخص است؛ تا آنجا که گویا قلب او که موجودی مستقل فرض شده است، دارای چشمانی است که خشوع و فروتنی، در آن جایگیر شده است.

ذلت اخروی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۷ - ۹

۹ - ذلت و خضوع همه موجودات در برابر خداوند در روز رستاخیز

و کلّ أتوه دخرین

<دُخُور> به معنای ذلت و کوچکی است.

ذلت اخروی همسر ابو لهب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مسد - ۱۱۱ - ۵ - ۳

- ۳

همسر ابولهب در آخرت ، در نهایت ذلّت و با گردنبندی از لیف های بافته شده تحقیر خواهد شد .

فی جیدها حبل من مسد

برخی گفته اند: همسر ابولهب، سوگند یاد کرده بود که گردنبند فاخر خود را در دشمنی با پیامبر(ص) خرج کند و آیه شریفه با بیان این که در آخرت، او دارای گردنبند لیفی خواهد بود; اوج حقارت او را بیان کرده است. تعبیر <جید> گرچه با <عنق> به یک معنا است; ولی در موارد زینت کردن گردن <جید> استفاده می شود; ازاین رو بر استهزا و تحقیر او افزوده است.

ذلت اخروی هواپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۷ - ۲

۲ - تکذیب گران هواپرست ، گرفتار ذلت و خواری در رستاخیز

و کذّبوا و اتّبعوا أهواءهم . .. خشّعًا أبصرهم یخرجون من الأجداث

ذلت اهل انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۹ - ۳

۳ - حقارت و زبونی مردم انطاکیه ، در برابر اراده الهی و تحقیر شدنشان از جانب خداوند

إن کانت إلاّ صیحه وحده فإذا هم خمدون

تأکید خداوند بر نفرستادن هیچ لشکر آسمانی و نیز نابود کردن مردم انطاکیه تنها با یک صیحه، می تواند برای بیان ذلت، زبونی و تحقیر آنان باشد.

ذلت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۸ - ۱۹

۱۹ اظهار مسکنت و ذلت برادران یوسف به پیشگاه او و شکایت آنان از فقر و تنگدستی ، در سومین سفر آنان به مصر

مسّنا و أهلنا الضر . .. و تصدق

علینا إن الله یجزی المتصدقین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۸۹ – ۱۱

۱۱ ذلت و مسکنت برادران یوسف در برابر وی ، نتیجه و پیامد ستم های آنان به او بود .

تصدق علینا . .. هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

از اینکه یوسف(ع) در پاسخ اظهارات ذلت آمیز برادرانش یادآور ستمهای آنان به وی می شود ، می توان دریافت که یوسف(ع) درصدد است به این نکته اشاره کند که ذلت امروز برادرانش در مقابل وی ، نتیجه ستم دیروز آنان در حق اوست.

ذلت بنی اسرائیل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۶۱ – ۲۳،۲۹

۲۳ – خواری ، فقر و درماندگی ، سرنوشت محتوم متجاوزان بنی اسرائیل است .

و ضربت علیهم الذله و المسکنه

<مسکنه> به معنای فقر و سستی است. <ذله> و <مسکنه> به قبّه و مانند آن تشبیه شده و لذا کلمه <ضربت> (زده شد) برای آن به کار رفته است; یعنی، خواری و درماندگی همچون قبه ای آنان را احاطه کرده و بر آنان خیمه زده است.

۲۹ – انکار آیات الهی و کشتن انبیا ، موجب خوار گشتن و درمانده شدن همیشگی بنی اسرائیل شد .

ذلک بأنهم کانوا یکفرون بأیت اللّه و یقتلون النبیین

<ذلک> اشاره به <ذله>، <مسکنه> و <غضب الهی> است و باء در <بأنهم> سببیه می باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۶۵ – ۵

۵ – بنی اسرائیل در خطر گرفتار آمدن به عذاب های دنیوی (ذلیل گشتن ، مطرود شدن و

. . .) در صورت ایمان نیاوردن به قرآن و انجام ندادن اعمال صالح

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت فقلنا لهم کونوا قرده خسئین

در آیات گذشته (از ۴۱ تا ۴۵ و نیز آیه ۶۲) خداوند بنی اسرائیل را به ایمان و تصدیق قرآن و انجام اعمال صالح دعوت کرد و در آیه مورد بحث سرگذشت شوم اسحاب سبت را یادآور شد تا هشداری باشد به آنها که مبادا با سرپیچی از دعوت خدا و فرمانهای او، به سرنوشتی همانند اصحاب سبت گرفتار آیند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۸۵ – ۵

۵ بنی اسرائیل ، زیر سلطه و اقتدار فرعون و اشراف خود ، با ضعف و ذلت ، روز می گذراندند .

فقالوا علی اللّه توکلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – قصص – ۲۸ – ۴ – ۷،۸

۷ – استضعاف و به زبونی کشاندن بنی اسرائیل ، نمودی دیگر از حاکمیت سلطه طلبانه فرعون است .

إنّ فرعون علا فی الأرض . .. یستضعف طائفه منهم

مراد از <طائفه منهم> به قرینه آیات بعد، قوم بنی اسرائیل است.

۸ – تلاش زبون سازانه فرعون ، تنها متوجه قوم بنی اسرائیل بود .

یستضعف طائفه منهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – دخان – ۴۴ – ۳۰ – ۲

۲– زندگی بنی اسرائیل در نظام فرعونی ، همراه با ذلت و مشقت های فراوان

و لقد نجّینا بنی إسرءیل من العذاب المهین

ذلت تارکان جهاد

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

– ۱۷

محمد - ۴۷ - ۲۰ - ۱۵

۱۵- انسان گریزان از جهاد عزّت بخش ، مبتلا به حیاتی مرگ بار و پرذلّت *

فأولی لهم

<فأولی لهم> ممکن است در مقام اخبار باشد; یعنی، فراریان از جهاد و شهادت ناگزیر از گرفتاری به حیات ذلت بار و مرگ آفرین اند.

ذلت تخریب کنندگان مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۲۱

۲۱ - تخریب مساجد به انگیزه یاد نکردن خدا در آنها ، گناهی بزرگ و در پی دارنده خواری در دنیا و عذابی بزرگ در قیامت است .

و سعی فی خرابها . .. لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الأخره عذاب عظیم

از اینکه بازدارندگانِ مردم از ورود به مساجد و تخریب کنندگانِ آن ها، ظالمترین مردم شمرده شده اند و نیز به عذاب عظیم قیامت تهدید شده اند، بزرگی گناه آنان به دست می آید.

ذلت ثروت اندوزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - همزه - ۱۰۴ - ۴ - ۷

۷ - غیبت کنندگان ، عیب جویان و زراندوزان ، مردمی خوار و بی ارزش در پیشگاه خداوند

همزه لمزه . الذی جمع مالاً ... لینبذنّ

<نَبْذ>، به معنای افکندن و دور انداختن چیزی، بر اثر بی اعتنایی به آن است. (مفردات)

ذلت ثروتمندان متخلف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۳ - ۳

۳ تن دادن اشراف توانمند ، به ذلتِ همطراز شدن با افراد عاجز ، به منظور نرفتن به جنگ

و هم أغنياء رضوا بأن يكونوا مع الخوالف

ذلت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره -

سوره – آیه – فیش

۶ – اعراف – ۷ – ۱۱۹ – ۲

۲ ساحران دربار فرعون پس از بطلان سحرشان شکست خوردند و در صحنه مبارزه به ذلت افتادند .

فغلبوا هنالك و انقلبوا صغرين

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از ضمیر <فغلبوا> و <انقلبوا> ساحران باشد.

ذلت جن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – سبأ – ۳۴ – ۱۴ – ۹

۹ – جنیان ، از شعور و درایت و احساس عزت و ذلت برخوردارانند .

فلمّا خرّ تبیّنت الجنّ أن لو کانوا یعلمون الغیب ما لبثوا فی العذاب المهین

ذلت جنیان سلیمان(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – سبأ – ۳۴ – ۱۴ – ۵

۵ – خدمت جنیان در دستگاه سلیمان (ع) ، همراه با سختی ، رنج و خفت بود .

فلمّا خرّ تبیّنت الجنّ أن لو کانوا یعلمون الغیب ما لبثوا فی العذاب المهین

ذلت جهنمیان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۹۲ – ۱،۲

۱ خداوند هر کس را در آتش بیفکند ، او را به ذلّت و خواری کشانده است .

ربّنا انّک من تدخل النّار فقد اخزیته

۲ خذلان و خواری گرفتاران به آتش دوزخ

ربّنا انّک من تدخل النّار فقد اخزیته و ما للظّالمین من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۴ - ۸

۸ همنشینی و مؤانست بهشتیان در بهشت و تنهایی جهنّمیان در جهنّم *

خالدین فیها . .. خالداً فیها

جمع آوردن <خالدین> برای بهشتیان و مفرد بودن <خالداً> برای جهنّمیان،

می تواند گویای مطلب فوق باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – مؤمنون – ۲۳ – ۱۰۶ – ۲

۲ – اقرار ذلیلانه مشرکان در تنگنای دوزخ ، به ربوبیت و پروردگاری خداوند

قالوا ربّنا غلبت . .. قومًا ضالّین

<غلبه> (مصدر <غلبت>) به معنای چیره شدن است. <شقوه> معادل <شقاوه> و در مقابل سعادت است. در این جا مراد از شقاوت، عوامل و اسباب آن است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – مؤمنون – ۲۳ – ۱۰۸ – ۲

۲ – حقارت و ذلت شدید کافران در دوزخ

قال اخسئوا فیها

<إخسأ> کلمه ای است که برای دور کردن سگ به کار می رود.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – غاشیه – ۸۸ – ۳ – ۱

۱ – گرفتاران پستی و خواری در قیامت ، برای رهایی خود تلاش کرده ، خویش را به سختی و زحمت خواهند انداخت .

عامله ناصبه

مراد از <عمل> در قیامت به قرینه آیه قبل تلاش دوزخیان برای رهایی از مخمصه ای است که آنان را به خشوع و ذلت افکنده است. <نَصَب> به معنای تعب است. (مفردات راغب)، بنابراین <ناصبه> به معنای کسانی است که خود را به رنج و سختی می اندازند. به قرینه <یومئذ> در آیه قبل می توان گفت که این دو وصف مربوط به آخرت است.

ذلت خائنان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۱ - ۸،۱۰

۸ ذلت و ناکامی ، فرجام خائنان به خدا

فقد خانوا اللّه من قبل فأمکن منهم

۱۰ علم و حکمت گسترده الهی ،

پشتوانه وعده الهی به ناکامی خائنان به پیامبر (ص) و دین الهی

فقد خانوا اللّه من قبل فأمكن منهم و اللّه علیم حکیم

ذلت دختر در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۹ - ۶

۶- مشرکان صاحب دختر در دوران جاهلیت ، نگهداری دختران را برای خود عار و ذلت می دانستند .

أیمسکه علی هون

برداشت فوق بر این اساس است که <علی هون> حال برای ضمیر فاعلی <یمسک> باشد.

ذلت در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۳ - ۹

۹ رسوایی بزرگ و ذلت واقعی ، در مخلد شدن انسان در آتش دوزخ است .

فان له نار جهنم خلداً فیها ذلك الخزی العظیم

ذلت در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱۴

۱۴- قیامت ، روزی سخت و خوار کننده است .

إن الخزی الیوم و السوء علی الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۴ - ۱

۱ - چشیدن آتش سوزان و گرفتاری به رنج و مشقت آن ، فرجام کسانی است که حضورشان در صحنه قیامت ، همراه با خفّت و خواری است .

وجوه یومئذ خشعه . .. تصلی نارًا حامیه

<صلی النار>; یعنی، حرارت آتش را به سختی چشید (قاموس).

ذلت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۷ - ۵،۶

۵ هلاکت و خواری بخشهایی از قوای دشمنان دین ، در جنگ بدر ، عاملی در

تخریب روحیّه سایر نیروها

لیقطع طرفاً . .. فینقلبوا خائبین

<خائبین> از <خیبه>، به معنانی یأس، ناامیدی و نامرادی، حکایت از اثر روانی در باقیمانده کفّار است که به مقتضای <فاء> در <فینقلبوا>، این ناامیدی، نتیجه هلاکت و خواری و اسارت گروه زیادی از دشمنان بوده است.

۶ ضرورت تداوم کشتن و به خواری کشانیدن دشمنان دین ، تا مرحله فرار آنان با ذلّت و ناامیدی از صحنه جنگ

لیقطع طرفاً . .. فینقلبوا خائبین

از اینکه خداوند اهداف یاد شده را برای پیروزی جنگ بدر می شمارد، به دست می آید که مسلمانان در نبرد خویش با مشرکان و کافران باید تا این مراحل به پیش روند و این اهداف را دنبال کنند.

ذلت دشمنان انبیا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – مجادله – ۵۸ – ۵ – ۵،۶

۵ – ذلت و خواری ، فرجام همه مخالفان خدا و پیامبران در طول تاریخ

کما کبت الذین من قبلهم

۶ – فرجام ذلت بار دشمنان خدا و پیامبران در طول تاریخ ، درس عبرتی برای مخالفان اسلام

إنّ الذین یحادّون اللّه و رسوله . .. کما کبت الذین من قبلهم

ذلت دشمنان خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – مجادله – ۵۸ – ۵ – ۵،۶

۵ – ذلت و خواری ، فرجام همه مخالفان خدا و پیامبران در طول تاریخ

کما کبت الذین من قبلهم

۶ – فرجام ذلت بار دشمنان خدا و پیامبران در طول تاریخ ، درس عبرتی برای مخالفان اسلام

إنّ الذين يحادّون اللّه و رسوله . .. كما كبت الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - مجادله

– ۵۸ – ۲۰ – ۴

۴ – دشمنان خدا و پیامبر (ص) ، در زمره پست ترین مخلوقات

إنّ الذین یحادّون . .. أُولئک فی الأذلّین

ذلت دشمنان خدا در قیامت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – فصلت – ۴۱ – ۱۹ – ۷

۷ – ضرورت یادآوری اوضاع خفت بار دشمنان خدا ، در عرصه قیامت برای کفرپیشگان

و یوم یحشر أعداء اللّه إلی النار فهم یوزعون

<یوم> مفعول به برای فعل محذوفی مانند <ذکّرهم> یا <أنذرهم> و امثال آن می باشد.

ذلت دشمنان دین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۴ – ۲

۲ خدا ، خواستار شکست و ذلّت دشمنان دین و پیروزی و عزت مؤمنان است .

قتلوهم یعذبهم اللّه بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

ذلت دشمنان محمد(ص)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – مجادله – ۵۸ – ۲۰ – ۴

۴ – دشمنان خدا و پیامبر (ص) ، در زمره پست ترین مخلوقات

إنّ الذین یحادّون . .. أُولئک فی الأذلّین

ذلت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۱۹

۱۹ - سرکوبی کفرپیشگان مسلط بر مساجد عصر بعثت و گرفتار شدنشان به خواری و ذلت ، از اخبار غیبی قرآن و از نوید های خدا به مسلمانان

لهم فی الدنیا خزی

چنانچه گذشت، آیه شریفه اشاره به قضایای صدر اسلام و بازداری مسلمانان از ورود به مسجد الحرام و مانند آن دارد . با توجه به این حقیقت، جمله <لهم فی الدنیا خزی> نویدی است به مسلمانان که

کفرپیشگان مانع از ورود به مساجد، به خواری و ذلت گرفتار خواهند شد، که به مناسبت مورد، مقصود از خواری و ذلت، کوتاه شدن دست آنان از مساجد اسلامی و سیطره مسلمانان بر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۱ - ۴۶

۴۶ ناچیزی مجازات و ذلت دنیوی ، در برابر عذاب اخروی

لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الاخره عذاب عظیم

تصریح به بزرگی عذاب آخرت در مقابل کیفر دنیوی، که به بزرگی توصیف نشده است، اشاره به این است که این رسوایی و کیفر دنیوی در مقایسه با عذاب آخرت ناچیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۶ - ۳،۴

۳ - ذلت و سرافکندگی در زندگی دنیایی ، از انواع عذاب های الهی در دنیا

فأذاقهم اللّه الخزی فی الحیوه الدنیا

۴ - ذلت و سرافکندگی در دنیا ، عذابی بزرگ برای انسان

فأذاقهم اللّه الخزی فی الحیوه الدنیا و لعذاب الأخره أکبر

از بزرگ تر شمرده شدن عذاب اخروی، به دست می آید که عذاب ذلت بار دنیایی، خود عذابی بزرگ است.

ذلت دنیوی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۱۵ - ۵

۵ - اسلام ستیزان (بنی نضیر و . . .) ، علاوه بر شکست و ذلت دنیوی ، دارای عذاب دردناک اخروی اند .

ذاقوا وبال أمرهم و لهم عذاب ألیم

ذلت دنیوی دنیاطلبان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – واقعه – ۵۶ – ۶۶ – ۲

۲ – واکنش کافران دنیاگرا

در برابر فشار های ناگهانی اقتصادی ، واکنشی ذلیلانه و حسرت بار است .

لو نشاء . .. فظلتم تفکّهون . إنّا لمغرمون

ذلت دنیوی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۶۶ - ۲

۲ - واکنش کافران دنیاگرا در برابر فشار های ناگهانی اقتصادی ، واکنشی ذلیلانه و حسرت بار است .

لو نشاء . .. فظلتم تفکّهون . إنّا لمغرمون

ذلت دنیوی گوساله پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۲ - ۲

۲ خداوند ، گوساله پرستان بنی اسرائیل را به پدید آوردن ذلتی شدید در زندگی دنیوی آنان تهدید کرد .

إن الذین اتخذوا العجل سینالهم . .. ذله فی الحیوه الدنیا

ذلت دنیوی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۰ - ۲

۲ - پیشگویی خداوند ، از حقارت و ذلّت سران مشرک مکه در دنیا *

لهم عذاب مهین . من ورائهم جهنّم

برداشت بالا بدان احتمال است که تعبیر <لهم عذاب مهین> ناظر به دنیا و <من ورائهم. ..> ناظر به آخرت باشد.

ذلت دنیوی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۱ - ۴۲،۴۵

۴۲ خواری و رسوایی در دنیاو عذاب بزرگ آخرت ، کیفر منافقان و یهودیان شتابگر در کفر

من الذین قالوا ءامنا بافواههم . .. لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الاخره عذاب عظیم

۴۵ پیشتازی در کفر ، تحریفگری ، دروغپردازی و جاسوسی ، نمودی از خواری و رسوایی منافقان و یهودیان در دنیا

یسرعون فی

الکفر . .. لهم فی الدنیا خزی

رسوایی یهودیان و منافقان، که <لهم فی الـدنیا خزی> بیانگر آن است، می توانـد همان رذایلی باشـد که در آیه مطرح شـده است. زیرا این رذایل یا خود رسوایی است و یا موجب رسوایی انسان در جامعه خواهد شد.

ذلت دنیوی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۵ - ۱۹،۲۰،۲۳

۱۹ - سزای یهودیانی که پیمان های الهی را نقض کردند ، خواری و خفت در دنیاست .

إذ أخذنا میثقکم . .. فما جزاء من یفعل ذلک منکم إلا خزی فی الحیوه الدنیا

<ذلـک> اشـاره به همه کارهایی است که آیه شـریفه از یهودیان نقل کرد و آنها را ناپسـند شـمرد; از جمله: پایبنـد نبودن به پیمانهای الهی، کشتن همکیشان و . ..

۲۰ - گرفتار شدن به خواری و ذلت در دنیا ، سزای یهودیانی است که همدیگر را کشتند و همکیشان خو را از دیارشان بیرون راندند .

تقتلون أنفسکم . .. فما جزاء من یفعل ذلک منکم إلا خزی فی الحیوه الدنیا

۲۳ - سـزای یهودیـانی که کتـاب آسـمانی را تبعیض کردنـد (به برخی از تورات عمـل کرده و برخی را وانهادنـد) ، خفت و خواری در دنیاست .

أفتؤمنون ببعض . .. فما جزاء من یفعل ذلک منکم إلّا خزی فی الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۱ - ۴۲،۴۵

۴۲ خواری و رسوایی در دنیاو عذاب بزرگ آخرت ، کیفر منافقان و یهودیان شتابگر در کفر

من الذین قالوا ءامنا بافواههم . .. لهم فی الدنیا خزی و لهم فی

الاخره عذاب عظیم

۴۵ پیشتازی در کفر ، تحریفگری ، دروغپردازی و جاسوسی ، نمودی از خواری و رسوایی منافقان و یهودیان در دنیا

یسرعون فی الکفر . .. لهم فی الدنیا خزی

رسوایی یهودیان و منافقان، که <لهم فی الـدنیا خزی> بیانگر آن است، می توانـد همان رذایلی باشـد که در آیه مطرح شـده است. زیرا این رذایل یا خود رسوایی است و یا موجب رسوایی انسان در جامعه خواهد شد.

ذلت رهبران ظالم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۱۲۴ – ۸،۱۰

۸ ذلت در پیشگاه خداوند و عذابی شدید در انتظار سردمداران مجرم است.

سیصیب الذین أجرموا صغار عندالله و عذاب شدید

۱۰ ذلت و خواری، کیفر استکبار سردمداران مجرم است.

أکبر مجرمیها . .. و إذا جاءتهم ءایه ... سیصیب الذین أجرموا صغار عنداللّه

ذلت رهبران کفر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – شعراء – ۲۶ – ۴ – ۴

۴ – قدرت خداوند بر به خضوع کشاندن سردمداران کفر در برابر خویش

إن نشأ . .. فظلّت أعنقهم لها خضعین

برخی بر آننـد همان گونه که به بزرگ قوم <رأس القوم> و <صدرالقوم> گفته می شود، <عنق القوم> نیز گفته می شود بنابراین <أعناقهم>; یعنی، <سادتهم>. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

ذلت زناکار مشرک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – فرقان – ۲۵ – ۶۹ – ۶

۶ کسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند ، در حال خواری و برای همیشه در عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

و یخلد

فیه مهانًا

فوق مبتنی بر همین نظریه است. و چنان چه <ذلک> اشاره به یکایک گناهان یاد شده به صورت مستقل باشد، در این صورت چون اتفاق همه علما و مفسران بر آن است که زناکار به عذاب ابدی در قیامت گرفتار نمی شود، از این رو مقصود از <یخلد> طولانی بودن عذاب است نه جاودانگی آن.

ذلت سست ایمانان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – محمد – ۴۷ – ۲۰ – ۱۳

۱۳– ناتوانی منافقان و افراد سست ایمان ، از توجیه آیات جهاد ، تنگ کننده عرصه حیات بر آنان *

فإذا أنزلت سوره محکمه و . .. ینظرون إلیک نظر المغشیّ علیه من الموت

از ارتباط <سوره محکمه> با <ینظرون إلیک نظر المغشیّ علیه من الموت>، می توان استفاده کرد که انسان های سست ایمان یا منافق، در سایر تکالیف که به گونه ای قابل توجیه است با ترفندی، خویش را آسوده می کنند; اما در مورد جهاد چون آیاتش محکم، قاطع و توجیه ناپذیر است، خود را در بن بست دیده و شدیداً نگران می شوند.

ذلت شیاطین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – صافات – ۳۷ – ۹ – ۱

۱ – شیاطینی که به قصد استراق سمع به آسمان صعود کنند ، به ذلت و خواری رانده شده و به این مقصد نخواهند رسید .

و یقذفون من کلّ جانب . دحورًا

<دُحور> به معنای طرد و دور ساختن به وضع ذلت و خواری است (مفردات راغب).

ذلت عصیانگران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۶۵ – ۷

- سرپیچی کنندگان از احکام الهی در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (ذلیل گشتن و مطرود شدن) هستند .

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت فقلنا لهم کونوا قرده خسئین

ذلت عیب جویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - همزه - ۱۰۴ - ۴ - ۷

۷ - غیبت کنندگان ، عیب جویان و زراندوزان ، مردمی خوار و بی ارزش در پیشگاه خداوند

همزه لمزه . الذی جمع مالاً ... لینبذنّ

<نَبْذ>، به معنای افکندن و دور انداختن چیزی، بر اثر بی اعتنایی به آن است. (مفردات)

ذلت غیبت کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - همزه - ۱۰۴ - ۴ - ۷

۷ - غیبت کنندگان ، عیب جویان و زراندوزان ، مردمی خوار و بی ارزش در پیشگاه خداوند

همزه لمزه . الذی جمع مالاً ... لینبذنّ

<نَبْذ>، به معنای افکندن و دور انداختن چیزی، بر اثر بی اعتنایی به آن است. (مفردات)

ذلت فاسقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۵ - ۱۰

۱۰ - خوار ساختن فاسقان و پرده دران حریم ارزش ها ، برنامه ای الهی و پسندیده

فبإذن اللّه و لیخزی الفسقین

ذلت قاتل مشرک

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – فرقان – ۲۵ – ۶۹ – ۶

۶ کسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند ، در حال خواری و برای همیشه در عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

و یخلد فیه مهانًا

فوق مبتنی بر همین نظریه است. و چنان چه <ذلک> اشاره

به یکایک گناهان یاد شده به صورت مستقل باشد، در این صورت چون اتفاق همه علما و مفسران بر آن است که زناکار به عذاب ابدی در قیامت گرفتار نمی شود، از این رو مقصود از <یخلد> طولانی بودن عذاب است نه جاودانگی آن.

ذلت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۱ - ۹

۹ - خواری ، ذلت ، عجز و ناتوانی سخت قارون به هنگام فرورفتن در کام زمین

فما کان له من فئه ینصرونه من دون اللّه و ما کان من المنتصرین

ذلت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۷ - ۷

۷ - هلاکت قوم ثمود ، با صاعقه خوارکننده و خفت آور

فأخذتهم صعقه العذاب الهون

ذلت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳۹ - ۱

۱ - حقارت و زبونی قوم لوط در پیشگاه الهی

فذقوا

خطاب استهزاآمیز الهی به قوم لوط، هنگام گرفتار شدن آنان به عذاب، بیانگر مطلب یاد شده است.

ذلت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۲ - ۴

۴ کافران در دنیا ، مغلوب مؤمنان و در آخرت ، مقهور خدا هستند . *

قل للّذین کفروا ستغلبون و تحشرون الی جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۶ - ۲

۲ اموال و اولاد ، تنها تکیه گاه به هنگام ذلت و ابتلای به غضب الهی ، از دیدگاه اهل کفر

ضربت علیهم الذّلّه

. .. و باءُو بغضب من اللّه ... انّ الذین کفروا لن تغنی

ظاهراً منظور از <الذین کفروا>، همان جناح اهل کتاب هستند که در آیات سابق وضعیت آنان بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۷ - ۲،۳،۴

۲ هلاکت و خواری بزرگان سپاه کفر در جنگ بدر *

و لقد نصرکم اللّه ببدر . .. لیقطع طرفاً من الّذین کفروا

برخی از مفسّرین، <طرفاً> رابه معنای اشراف و بزرگان گرفته اند، به استناد اساس اللغه که گفته است: <من اطراف العرب یعنی من اشرافهم>.

۳ خداوند ، هلاک کننده و خوارکننده کافران

لیقطع طرفاً من الّذین کفروا او یکبتهم

فاعل <لیقطع>، ضمیری است که به <اللّه> ارجاع می شود.

۴ بازگشت ذلیلانه و ناامیدانه باقیمانده کافران ، از اهداف نصرت الهی به رزمندگان بدر

و لقد نصرکم اللّه ببدر . .. لیقطع ... فینقلبوا خائبین

جمله <فینقلبوا . .. >، عطف بر <لیقطع> است بنابراین بازگشت ذلیلانه و ناامیدانه کافران، از اهداف پیروزی بدر خواهد بود و به مقتضای <فاء> تفریع، این بازگشت، نتیجه هلاکت و اسارت بخشی از کافران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۸ - ۱۲

۱۲ تهدید کافران به عذابی خوارکننده از سوی خداوند

و لهم عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲ - ۱۱

۱۱ سنت الهی حاکم بر جوامع بشری ، در جهت غلبه یافتن دین خدا و عزّت مؤمنان ، و شکست کفر و خواری کفرپیشگان است .

و أن اللّه مخزی الکفرین

جلد -

نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۳۱ - ۱۸

۱۸ < عن أبی جعفر (ع) فی قوله : < و لا یزال الذین کفروا تصیبهم بما صنعوا قارعه > و هی النقمه < أوتحلّ قریباً من دارهم > فتحلّ بقوم غیرهم فیرون ذلک و یسمعون به و الذین حلّت بهم عصاه کفار مثلهم و لایتعظ بعضهم ببعض و لن یزالوا کذلک < حتی یأتی وعد الله > الذی وعد المؤمنین من النصر و یخزی الله الکافرین ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند: <و لایزال . ..> روایت شده است که: آن [قارعه] عقوبت است و [درباره] <أو تحلّ قریباً من دارهم> [یعنی] عقوبت بر قومی دیگر فرود می آید و آنان می بینند و می شنوند و آنهایی که عقوبت بر آنان وارد شده، مانند ایشان گناهکار و کافرند و [لیکن] برخی از برخی دیگر پند نمی گیرند و همواره چنین هستند تا وعده خدا فرا رسد و، حتی یأتی وعد الله، همان وعده ای که به مؤمنان داده است که آنان را پیروز کند و خداوند کافران را خوار می سازد>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۴ - ۱۵

۱۵- ضعف و زبونی کافران و خدایان آنان در برابر اراده خداوند

أفهم الغلبون

همزه در <أَفَهُمْ> برای استفهام انکاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۹ - ۱۱

۱۱ - نوید عزت و پیروزی به اهل ایمان و شکست و خواری کافران و مشرکان صدراسلام

و من الناس من یجدل. .. ثانی عطفه... له

فی الدنیا خزی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – سجده – ۳۲ – ۱۲ – ۷

۷ – ندامت و ذلت حتمی ، فرجام مجرمان کفرپیشه است .

بلقاء ربّهم کفرون . .. و لو تری إذ المجرمون ناکسوا رءوسهم عند ربّهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – صافات – ۳۷ – ۱۷۷ – ۲

۲ – کافران و مشرکان ، به وقت نزول عذاب الهی بر آنان ، در وضعیت بسیار بد و اسفباری قرار خواهند گرفت .

فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – محمد – ۴۷ – ۸ – ۱،۲

۱– کافران ، مورد نفرین خداوند و گرفتار ذلّت و خواری

و الذین کفروا فتعسًا لهم

واژه <تعساً> (به معنای لغزیدن و به رو در افتادن) نشانگر ذلّت و خواری است.

۲– فرجام نهایی کافران ، به رو افتادن در خاکِ مذلت و از دست دادن تلاش ها است .

و الذین کفروا فتعسًا لهم و أضلّ أعملهم

بنابراین که جمله <فتعساً لهم> خبریه باشد و با توجه به این که <تعس> به معنای به رو در افتادن است که حاکی از نهایت ذلت است مطلب بالا استفاده می شود.

ذلت گناهکاران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۴ – سجده – ۳۲ – ۱۲ – ۷

۷ – ندامت و ذلت حتمی ، فرجام مجرمان کفرپیشه است .

بلقاء ربّهم کفرون . .. و لو تری إذ المجرمون ناکسوا رءوسهم عند ربّهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – رحمن – ۵۵ – ۴۲ – ۲

۲ – توبیخ کافران

و تکذیب گران جن و انس ، به خاطر نادیده انگاشتن فرجام فضاحت بار و ذلیلانه مجرمان

یعرف المجرمون . .. فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

ذلت گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۲ - ۲

۲ خداوند ، گوساله پرستان بنی اسرائیل را به پدید آوردن ذلتی شدید در زندگی دنیوی آنان تهدید کرد .

إن الذین اتخذوا العجل سینالهم . .. ذله فی الحیوه الدنیا

ذلت مانعان از مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۱۷،۱۹

۱۷ - خواری و ذلت در دنیا ، سزای بازدارندگان مردم از ورود به مساجد

و من أظلم ممّن منع مسجد اللّه . .. لهم فی الدنیا خزی

۱۹ - سرکوبی کفرپیشگان مسلط بر مساجد عصر بعثت و گرفتار شدنشان به خواری و ذلت ، از اخبار غیبی قرآن و از نوید های خدا به مسلمانان

لهم فی الدنیا خزی

چنانچه گذشت، آیه شریفه اشاره به قضایای صدر اسلام و بازداری مسلمانان از ورود به مسجد الحرام و مانند آن دارد . با توجه به این حقیقت، جمله <لهم فی الدنیا خزی> نویدی است به مسلمانان که کفرپیشگان مانع از ورود به مساجد، به خواری و ذلت گرفتار خواهند شد، که به مناسبت مورد، مقصود از خواری و ذلت، کوتاه شدن دست آنان از مساجد اسلامی و سیطره مسلمانان بر آنان است.

ذلت متجاوزان از حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ – مجادله – ۵۸ – ۵ – ۱

۱ – کسانی که حدود الهی را محترم نمی شمرند

، فرجامی شوم و ذلت بار خواهند داشت .

و تلک حدود اللّه . .. إنّ الذین یحادّون اللّه و رسوله کبتوا

در صورتی که آیه بالا، ادامه آیه قبل و در ارتباط با آن باشد، برداشت بالا به دست می آید.

ذلت متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۳ - ۳،۷

۳ تن دادن اشراف توانمند ، به ذلتِ همطراز شدن با افراد عاجز ، به منظور نرفتن به جنگ

و هم أغنیاء رضوا بأن یکونوا مع الخوالف

۷ جهادگریزان ذلت پذیر ، دارای قلب های مهر شده و مسدود

رضوا بأن یکونوا مع الخوالف و طبع اللّه علی قلوبهم

ذلت متخلفان غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۵ - ۲

۲ قرار گرفتن متخلفان از جنگ تبوک (منافقان) در موضع ضعف و ذلت ، پس از بازگشت پیروزمندانه مؤمنان از جهاد

سیحلفون باللّه لکم إذا انقلبتم

ذلت مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۶ - ۱۳

۱۳ - ذلت و خواری ، سرنوشت نهایی مستکبران

فاستکبروا . .. لنذیقهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا و لعذاب الأخره أخزی

ذلت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۳ - ۳

۳ یهود و نصارا در عصر پیامبر (ص) ، شوکت خویش را از دست دادند و به ذلت و خواری کشیده شدند .

اهولاء الذین اقسموا باللّه جهد ایمنهم انهم لمعکم

ذلت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه

- فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۶۵ - ۶

۶ مشرکان ، مردمی ذلیل ، حقیر و بی بهره از عزتند .

و لا یحزنک قولهم إن العزه للّه جمیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱ - ۱

۱- صدور فرمان پیروزی اسلام و توحید و خذلان شرک و مشرکان از جانب خداوند

أتی أمر الله فلاتستعجلوه سبحنه و تعلی عمّا یشرکون

برداشت فوق، بر این اساس است که <أمر> به معنای فرمان باشد; اما اینکه فرمان در باره چه چیزی است، ذیل آیه (سبحانه و تعالی عما یشرکون) می تواند قرینه باشد بر اینکه آن امر در باره شرک و شکست و خذلان آن و پیروزی توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸۲ - ۹

۹- قرآن پیشاپیش از سرخوردگی سریع مشرکان و ناکامی آنان در رسیدن به آرزوی عزّت و ثروت ، و ضدیّت آنان با معبود های موهوم خویش ، خبر داده است .

سیکفرون بعبادتهم و یکونون علیهم ضدًّا

قرینه ای وجود ندارد که موجب انصراف آیه به وضعیت قیامت مشرکان باشد; بنابراین بعید نیست مراد آیه، اخبار از آینده نزدیک مشرکان مکه و روگردانی آنان از شرک و بت پرستی باشد. در این برداشت، ضمیر فاعلی <سیکفرون> و <یکونون> به مشرکان بازگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۹ - ۱۰،۱۱

۱۰ - ذلت و شکست ، سرنوشت محتوم جبهه شرک و ضد توحید

و من الناس من يجدل . .. له فى الدنيا خزى

١١ – نويد عزت

و پیروزی به اهل ایمان و شکست و خواری کافران و مشرکان صدراسلام

و من الناس من یجدل. .. ثانی عطفه... له فی الدنیا خزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۷۷ - ۲

۲ - کافران و مشرکان ، به وقت نزول عذاب الهی بر آنان ، در وضعیت بسیار بد و اسفباری قرار خواهند گرفت .

فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرین

ذلت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲ - ۹،۱۲

۹ تهدید خداوند به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، به شکست خفت بار و خوارکننده در صورت تسلیم نشدن و پای فشردن بر شرک و کفر

و اعلموا أنکم غیر معجزی اللّه و أن اللّه مخزی الکفرین

<اخزاء> (مصدر مخزی) به معنای خوار و خفیف کردن است. به کارگیری اسم فاعل به جای فعل در جمله <و أن اللّه مخزی الکافرین> بیانگر سنت قطعی خداوند درباره شکست کفر و کفرپیشگان بوده و تهدیدی برای مشرکان پیمان شکن می باشد.

۱۲ نوید خدا به مسلمانان صدر اسلام به امداد های غیبی و شکست ذلت بار شرک پیشگان پیمان شکن

و اعلموا . .. أن اللّه مخزی الکفرین

تهدید مشرکان پیمان شکن صدر اسلام به شکست و خواری در واقع نویدی بود به مسلمانان به اینکه در صورت شروع جنگ، خداوند آنان را با امدادهای غیبی خود کمک فرموده و پیروز خواهد کرد.

ذلت مغضوبان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۲ - ۶

۶ ابتلای افترازنندگان بر خدا ، به

خشم او و آمیخته شدن زندگانی آنان به ذلت و خواری ، از سنت های خداوند در جوامع انسانی است .

و کذلک نجزی المفترین

ذلت مفسدان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۸ – ۱۱

۱۱– ذلّت و شکست ، مجازات دنیوی فسادانگیزان و عذاب حهنّم ، کیفر اخروی آنان است .

لتفسدنّ فی الأرض . .. و إن عدتم عدنا و جعلنا جهنّم للکفرین حصیرًا

ذلت مکذبان انبیا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۲۶ – ۱

۱ – عذاب دنیایی تکذیب کنندگان پیامبران الهی در تاریخ ، عذابی ذلت بار و خوارکننده بود .

فأذاقهم اللّه الخزی فی الحیوه الدنیا

ذلت مکذبان قرآن

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۹۰ – ۱۹

۱۹ – منکران حقانیت قرآن و کافران به پیامبر (ص) ، به عذابی خوار کننده گرفتار خواهند شد .

و للکفرین عذاب مهین

ذلت مکذبان محمد(ص)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۹۰ – ۱۹

۱۹ - منکران حقانیت قرآن و کافران به پیامبر (ص) ، به عذابی خوار کننده گرفتار خواهند شد .

و للکفرین عذاب مهین

ذلت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۰ - ۱

۱ آوردن ذلتبار منکران به پیشگاه پروردگار در قیامت، صحنه ای عجیب و دهشتزا

و لو تری إذ وقفوا علی ربهم

ذلت ممانعان از ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ -

بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۱۸

۱۸ - خفت و خواری در دنیا ، جزای کسانی است که مردم را از یاد خدا باز می دارند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الدنیا خزی

ذلت منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۴ - ۳

۳ خداوند ، خواهان رسوایی و خواری منافقان در جامعه اسلامی ، حتی پس از مرگشان

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً و لاتقم علی قبره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۶ - ۱۲

۱۲ تن دادن توانگران منافق به ذلت و خواری ، برای شرکت نکردن در جهاد

و قالوا ذرنا نکن مع القعدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۷ - ۴

۴ منافقان از جهاد گریزِ ذلت پذیر ، دارای قلب های مهرشده و مسدود

رضوا بأن یکونوا مع الخوالف و طبع علی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۸ - ۱

۱ پیامبر (ص) و مؤمنان راستین ، جهادگران با مال و جان خویش (علی رغم ذلت پذیری و جهادگریزی منافقان)

لکن الرسول و الذین ءامنوا معه جهدوا بأمولهم و أنفسهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – محمد – ۴۷ – ۲۰ – ۱۳

۱۳– ناتوانی منافقان و افراد سست ایمان ، از توجیه آیات جهاد ، تنگ کننده عرصه حیات بر آنان *

فإذا أنزلت سوره محکمه و .

.. ينظرون إليك نظر المغشيّ عليه من الموت

از ارتباط <سوره محکمه> با <ينظرون إليك نظر المغشيّ عليه من الموت>، می توان استفاده کرد که انسان های سست ایمان یا منافق، در سایر تکالیف که به گونه ای قابل توجیه است با ترفندی، خویش را آسوده می کنند; اما در مورد جهاد چون آیاتش محکم، قاطع و توجیه ناپذیر است، خود را در بن بست دیده و شدیداً نگران می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲۰ - ۵

۵ - منافقان ، جزء پست ترین و ذلیل ترین مخلوقات اند .

إنّ الذين يحادّون . .. أُولئك فی الأذلّين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۸ - ۷

۷ - تهدید منافقان به شکست ذلت بار از سوی خداوند

ليخرجنّ الأعزّ . .. و للّه العزّه و لرسوله و للمؤمنين

ذلت یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۹۰ - ۲۰

۲۰ - یهودیان منکر رسالت پیامبر (ص) ، از زمره کافرانند و به عذابی خفت آور گرفتار خواهند شد .

و للكفرين عذاب مهين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۵ - ۱۳

۱۳ برتری پیروان حضرت عیسی (ع) بر یهودیان تا روز قیامت

و جاعل الذين اتبعوک فوق الذين كفروا الی يوم القيمه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۱۲ – ۱،۲،۳،۴،۹،۲۱

۱ ذلّتِ همیشگی اهل کتاب (یهود) ،

سرنوشت محتوم آنان

ضُربت علیهم الذّلّه أین ما ثقفوا

۲ به ذلّت کشانیدن اهل کتاب (یهود) در هر زمان و مکان ، وظیفه اهل ایمان

ضُربت علیهم الذّلّه أین ما ثقفوا

بنـابر اینکه جمله <ضـربت علیهم . .. >، به قرینه اسـتثنای <الّا بحبل ... > و جمله <این ما ثقفوا>، تعیین وظیفه باشـد، و نه اِخبار از یک امر خارجی.

۳ رهایی اهل کتاب (یهود) از ذلّت ، در گرو رابطه با خدا یا وابستگی به دیگر مردمان

ضُربت علیهم الذّلّه . .. إلّا بحبل من اللّه و حبل من الناس

جمله <حبل من الناس>، بنابر احتمالی وابسته شدن به مردمان و عدم استقلال معنا شده است.

۴ اهل کتاب (یهود) ، همواره مبتلا به ذلت یا وابستگی و عدم استقلال

ضُربت علیهم الذّلّه . .. الّا بحبل من اللّه و حبل من الناس

۹ درماندگی و ناتوانی شدید اهل کتاب (یهود) ، سرنوشت محتوم آنان

و ضربت علیهم المسکنه

۲۱ تقویت روحیه اهل ایمان ، با بیان وضعیّت نکبت بار و ننگین اهل کتاب (یهود)

و إن یقتلوکم . .. ثمّ لا ینصرون. ضربت علیهم الذّلّه أین ما ثقفوا الّا بحبل من ال

بیان ذلّت و مسکنت یهود، پس از اشاره به ستیزه جویی آنان، می تواند برای تقویت روحیه اهل ایمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۳ - ۳

۳ یهود و نصارا در عصر پیامبر (ص) ، شوکت خویش را از دست دادند و به ذلت و خواری کشیده شدند .

اهولاء الذین اقسموا باللّه جهد ایمنهم انهم لمعکم

جلد

- نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۷ - ۳

۳ ذلت و خواری یهودیان با مسلط ساختن مردمی بر آنان ، پرتوی از ربوبیت خدا بر پیامبر (ص) و در راستای تقویت و گسترش آیین وی

و إذ تأذن ربک

برداشت فوق از کلمه <رب> و اضافه شدن آن به ضمیری که برای خطاب به پیامبر(ص) به کار رفته، استفاده شده است.

ذلت یهود متخلف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۷ - ۱۰

۱۰ تقدیر الهی بر ذلت یهودیان متمرد ، امری عبرت آموز و شایان به یاد داشتن

و إذ تأذن ربک لیبعثن

برداشت فوق با توجه به فعل مقدّر <أذکر> استفاده شده است ; یعنی: <أذکر إذ تأذن ربک . .. .>

زمینه ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۲ - ۲۸

۲۸ کفر ، زمینه ساز خواری و ذلت انسان

إنّ اللّه اعد للکفرین عذاباً مهیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۳ - ۵

۵ ثروت و توانمندی ، زمینه راحت طلبی ، ذلت پذیری و روی گردانی انسان از جهاد *

يستئذنونک و هم أغنياء

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۵ - ۳

۳- سستى در جهاد و نبرد با دشمن ، در پى دارنده سازشى خفّت بار *

فلاتهنوا و تدعوا إلى السلم و أنتم الأعلون

تقدم <لاتهنوا> بر <تدعوا إلى السلم> بيانگر اين حقيقت است که سستى، پيش زمينه سازش است; سازشى

که امت های برتر (و أنتم الأعلون) را به ذلّت می کشاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۵ - ۶

۶ - زمینه سقوط انسان های فرومایه ، از ارزش ها و افتادن آنان به اعماق پستی ها ، پس از گذشت برهه ای از آغاز خلقت آنها فراهم می شود .

ثمّ رددنه

حرف <ثمّ>، برای تراخی است.

زمینه ذلت بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۵ - ۸

۸ - اذن الهی به قطع نخل های بارور بنی نضیر ، در راستای به ذلت کشاندن آنان

ما قطعتم من لینه . .. فبإذن اللّه و لیخزی الفسقین

زمینه ذلت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۴ - ۴

۴ جنگاوران مؤمن ، در عرصه نبرد ، مجاری تحقق اراده خدا (پیروزی قوای اسلام و مرگ و ذلت دشمنان) هستند .

یعذبهم اللّه بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

خداوند پس از فرمان جنگ با دشمنان، نابودی و شکست آنان و پیروزی مؤمنان را به خود نسبت داد با آنکه همه آنها نتیجه همان جنگ بود از این مطلب استفاده می شود که اراده خدا در مورد انسانها، از راه افعال خود آنان تحقق می پذیرد.

زمینه ذلت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۶ - ۲

۲ - تکذیب پیامبران الهی ، زمینه ساز عذاب ذلت بار و سرافکنده کننده در دنیا از سوی خداوند

فأذاقهم اللّه الخزی فی الحیوه الدنیا

زمینه ذلت کافران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – واقعه – ۵۶ – ۶۷ – ۲

۲ – کافران و ناباوران به رستاخیز ، در زندگی فاقد تکیه گاه مطمئن بوده و در مواجهه با حوادث ، زود خود را می بازند و دچار یأس و احساس حرمان می شوند .

لو نشاء . .. فظلتم تفکّهون . إنّا لمغرمون . بل نحن محرومون

روی سخن در این آیات، با کافران و کسانی است که در برابر مسأله معاد، موضع گیری ناباورانه دارند.

زمینه ذلت مکذبان قیامت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – واقعه – ۵۶ – ۶۷ – ۲

۲ – کافران و ناباوران به رستاخیز ، در زندگی فاقد تکیه گاه مطمئن بوده و در مواجهه با حوادث ، زود خود را می بازند و دچار یأس و احساس حرمان می شوند .

لو نشاء . .. فظلتم تفکّهون . إنّا لمغرمون . بل نحن محرومون

روی سخن در این آیات، با کافران و کسانی است که در برابر مسأله معاد، موضع گیری ناباورانه دارند.

سرزنش تحمیل ذلت بر یتیم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – ضحی – ۹۳ – ۹ – ۴

۴ – تحقیر یتیمان و تحمیل ذلّت بر آنان ، کاری نکوهیده و مورد نهی خداوند

فأمّا الیتیم فلاتقهر

<قَهْر>; یعنی، بر کسی فائق آمدن و او را به طریقی ذلّت آفرین، گرفتار ساختن. (تاج العروس)

شرایط ذلت دشمنان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۴ – ۳

۳ نابودی و ذلت دشمنان دین و چشیدن طعم پیروزی ،

در گرو نبرد با آنان است .

قتلوهم يعذبهم اللّه بأيديكم و يخزهم و ينصركم عليهم

عذاب ذلت بار

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱ – بقره – ۲ – ۹۰ – ۱۹،۲۰

۱۹ – منكران حقانيت قرآن و كافران به پيامبر (ص) ، به عذابى خوار كننده گرفتار خواهند شد .

و للكفرين عذاب مهين

۲۰ – يهوديان منكر رسالت پيامبر (ص) ، از زمره كافرانند و به عذابى خفت آور گرفتار خواهند شد .

و للكفرين عذاب مهين

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۵ – انعام – ۶ – ۹۳ – ۲۰،۲۱،۲۹

۲۰ عذاب خوارکننده در برزخ، جزای گفتار نادرست درباره خداوند و افترای به اوست.

اليوم تجزون عذاب الهون بما كنتم تقولون على الله غير الحق

۲۱ استکبار در برابر آیات الهی، عذاب خوارکننده پس از مرگ را (در برزخ) به دنبال دارد.

اليوم تجزون عذاب الهون . .. كنتم عن ءايته تستكبرون

۲۹ عن أبی عبدالله(ع) فی قوله: <أخرجوا أنفسکم اليوم تجزون عذاب الهون> قال: العطش

امام صادق(ع) درباره این آیه <أخرجوا أنفسکم اليوم تجزون عذاب الهون> فرمود: منظور از عذاب خوارکننده، تشنگی هنگام جان دادن است.

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۷ – يونس – ۱۰ – ۹۸ – ۹،۱۲

۹ جامعه های کفرپیشه و تکذیب گر ، در معرض عذاب ذلتبار الهی اند .

فلولا کانت قریه ءامنت . .. لما ءامنوا کشفنا عنهم عذاب الخزی

۱۲ عذاب استیصال ، عذابی شکننده و ذلتبار است .

کشفنا عنهم عذاب الخزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ -

۲ - ۳۹

۲ عذاب دنیوی کافران قوم نوح ، عذابی ذلت آور ، خوارکننده و هلاک سازنده بود .

من یأتیه عذاب یخزیه

<إخزاء> (مصدر یخزیه) به معنای ذلیل و خوار کردن و نیز به معنای هلاک ساختن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۹۳ - ۴

۴ شعیب (ع) ، کفرپیشگان قومش را به عذابی خوارکننده هشدار داد .

سوف تعلمون من یأتیه عذاب یخزیه . .. وارتقبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۱۸ - ۱۴

۱۴ - عذاب الهی ، عذابی است خوار کننده .

و کثیر حقّ علیه العذاب و من یهن اللّه فما له من مکرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۷ - ۴۸

۴ - عذاب دوزخ ، عذابی خوار کننده و ذلت آور است .

لهم عذاب مهین

برداشت فوق، بر این اساس است که <مهین> وصف توضیحی برای عذاب باشد.

۸ - استکبار در برابر خدا و آیات او ، درپی دارنده عذاب ذلت بخش و خوار کننده دوزخ

و الذین کفروا و کذّبوا بَایتنا . .. عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ – فرقان – ۲۵ – ۷۰ – ۱

۱ کسانی که مرتکب گناه شرک ، آدم کشی و زنا شده اند ، در صورتی که به توبه ، ایمان و عمل صالح روی آورند ، از عذاب و کیفر دوچندان و خوار کننده آن گناهان در امان خواهند بود .

و من یفعل ذلك . .. یضعف له العذاب ... إلاّ من

تاب و ءامن و عمل عملاًصلحًا

جمله <إلاّ من تاب. ..> استثنا از عموم مستفاد از <من> در <من یفعل...> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۶ - ۱۳،۱۴

۱۳ - رواج دهندگان باطل ، مستحق عذابی خوارکننده اند .

من یشتری لهو الحدیث . .. أُولئک لهم عذاب مهین

۱۴ - کیفر مسخره کنندگان راه خدا ، عذابی ذلت بار است .

یتّخذها هزوًا أُولئک لهم عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵۷ - ۷

۷ - خداوند ، برای آزاردهندگان خود و پیامبرش ، عذابی خوارکننده تدارک دیده است .

إنّ الذین یؤذون اللّه . .. و أعدّ لهم عذابًا مهینًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۶ - ۱،۲

۱ - عذاب دنیایی تکذیب کنندگان پیامبران الهی در تاریخ ، عذابی ذلت بار و خوارکننده بود .

فأذاقهم اللّه الخزی فی الحیوه الدنیا

۲ - تکذیب پیامبران الهی ، زمینه ساز عذاب ذلت بار و سرافکنده کننده در دنیا از سوی خداوند

فأذاقهم اللّه الخزی فی الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۶ - ۱۰

۱۰ - عذاب نازل شده بر قوم عاد ، عذابی بس خوارکننده و ذلت بار

لنذیقهم عذاب الخزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۹ - ۳

۳ - استکبار و خودبرتربینی در دنیا ، درپی دارنده عذابی خفت بار و خوارکننده در آخرت

لهم عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ -

احقاف – ۴۶ – ۲۰ – ۸

۸- قیامت ، روز مجازات کافران با عذابی خوارکننده و ذلّت بار

فالیوم تجزون عذاب الهون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – مجادله – ۵۸ – ۱۶ – ۶

۶ – عذاب خوار کننده الهی ، در انتظار منافقان است .

فلهم عذاب مهین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – قلم – ۶۸ – ۱۶ – ۳

۳ – تکذیب عمدی دین و رذایل اخلاقی (همچون سوگند دروغ ، پستی ، عیب جویی ، سخن چینی ، مانع خیر شدن ، گناه پیشگی ، درشت خویی و بی تباری) ، از زمینه های ابتلا به عذاب خفّت بار الهی

فلاتطع المکذّبین . .. کلّ حلّاف مهین ... عتلّ بعد ذلک زنیم ... سنسمه علی الخرطوم

عذاب ذلت بار قوم ثمود

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۶۶ – ۳

۳ عذاب نازل شده بر قوم ثمود ، عذابی ذلت آور و خوار کننده بود .

نجّینا صلحًا . .. و من خزی یومئذ

عذاب ذلت بار کافران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۹۸ – ۹

۹ جامعه های کفرپیشه و تکذیب گر ، در معرض عذاب ذلتبار الهی اند .

فلولا کانت قریه ءامنت . .. لها ءامنوا کشفنا عنهم عذاب الخزی

عذاب ذلت بار مکذبان آیات خدا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۹۸ – ۹

۹ جامعه های کفرپیشه و تکذیب گر ، در معرض عذاب ذلتبار الهی اند .

فلولا

کانت قریه ءامنت . .. لها ءامنوا کشفنا عنهم عذاب الخزی

عوامل ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۱ - ۲۹،۳۳،۳۵

۲۹ - انکار آیات الهی و کشتن انبیا ، موجب خوار گشتن و درمانده شدن همیشگی بنی اسرائیل شد .

ذلک بأنهم کانوا یکفرون بأیت اللّه و یقتلون النبیین

<ذلک> اشاره به <ذله>، <مسکنه> و <غضب الهی> است و باء در <بأنهم> سببیه می باشد.

۳۳ - انکار آیات الهی و کفر به آنها ، موجب ذلت و درماندگی آدمی خواهد شد .

و ضربت علیهم الذله . .. ذلک بأنهم کانوا یکفرون بأیت اللّه

۳۵ - کشتن رهبران الهی ، موجب ذلت و فقر و در پی دارنده غضب خداوند است .

ضربت علیهم الذله . .. ذلک بأنهم ... یقتلون النبیین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۵ - ۷

۷ - سرپیچی کنندگان از احکام الهی در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (ذلیل گشتن و مطرود شدن) هستند .

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت فقلنا لهم کونوا قرده خسئین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۶ - ۱۰

۱۰ خداوند هر کس را که بخواهد عزیز و هرکس را که بخواهد ، ذلیل می کند .

و تعزّ من تشاء و تُذِلّ من تشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۲ - ۱۱،۱۲

۱۱ کفر مستمر یهود به آیات الهی و کشتن ناروای پیامبران ، موجب ذلت ، درماندگی

و گرفتاری آنان به غضب الهی

ضربت علیهم الذّلّه . .. و باءُو بغضب من اللّه و ضربت علیهم المسکنه ذلک بانّهم کا

۱۲ عصیان یهود و تعدّی و تجاوز مستمر آنان ، موجب ذلت ، درماندگی و گرفتاری آنان به غضب الهی

ضربت علیهم الذّلّه . .. ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

بنابر اینکه <ذلک بما عصوا>، اشاره به ذلّت و . .. باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۲۷ – ۱

۱ هلاکتِ بخشی از قوای دشمن و خوار شدن بخشی دیگر ، از اهداف نصرت الهی به رزمندگان بدر

و لقد نصرکم اللّه ببدر . .. لیقطع طرفاً من الّذین کفروا او یکبتهم

برداشت فوق، با عنایت به ملحوظات ذیل است. یکم اینکه: <لیقطع> و <یکبتهم>، به جمله <و لقد نصرکم اللّه ببدر> متعلق باشد. دوّم اینکه: <قطع> به معنای هلاک کردن باشد، چنانچه در روح المعانی آمده است. سوّم اینکه: <او> در <او یکبتهم>، برای تنویع باشد؛ یعنی عدّه ای به هلاکت و عدّه ای دیگر به ذلّت و خواری کشانده شدند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۴۶ – ۱۱

۱۱ سستی پیکارگران در برابر هجوم حوادث دشوار جنگ ، موجب ناتوانی آنان در برابر دشمن و خوارکننده آنان

قاتل معه . .. فما وهنوا لما اصابهم فی سبیل اللّه و ما ضعفوا و ما استکانوا

ترتیب ذکری <وهن> و <ضعف> و <استکانت>، می تواند اشاره به ترتیب خارجی آن باشد: یعنی اول سستی و آنگاه ضعف و سپس تسلیم و زبونی در برابر دشمن، حاصل خواهد

شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۰ - ۲،۱۲،۱۴

۲ خداوند اگر جمعیّتی را به خواری و ذلّت کشاند ، هیچ کس را توان نصرت و یاری ایشان نیست .

و ان یخذلکم فمن ذا الّذی ینصرکم من بعده

<یخذلکم> از مصدر <خذلان>، به معنای یاری نکردن است که یاری نکردن خداوند، خواری و ذلّت را به دنبال دارد.

۱۲ تکیه بر غیر خدا ، موجب خذلان و خواری جوامع بشری

و ان یخذلکم فمن ذا الّذی ینصرکم . .. و علی اللّه فلیتوکّل المؤمنون

۱۴ تحقق خذلان الهی ، به ر ها کردن و حایل نشدن خداوند بین بنده خویش و معصیت

ان ینصرکم اللّه فلا غالب لکم و ان یخذلکم

امام صادق (ع) درباره <خذلان> در آیه فوق فرمود: . .. و متی خلّی بینه و بین تلک المعصیه فلم یحل بینه و بینها حتی یرتکبها فقد خذله و لم ینصره و لم یوفقه.

توحید صدوق، ص ۲۴۲، ح ۱ ; تفسیر برهان، ج ۱، ص ۳۲۳، ح ۱.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۸ - ۱۳

۱۳ مهلت یافتن کافران در دنیا (امهال) ، زمینه ساز خواری و ذلّت آنها در آخرت

انّما نملی لهم لیزدادوا اثماً و لهم عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۴ - ۱۵

۱۵ خواری و خذلان ، از عذاب های سخت الهی ، در قیامت

و لا تخزنا یوم القیمه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – نساء

- ۴ - ۴۷ - ۱۱

۱۱ خواری و ذلت و از دست دادن منزلت اجتماعی ، پیامد انکار قرآن از سوی اهل کتاب

امنوا . .. من قبل ان نطمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

بدان احتمال که مراد از <وجوه>، وجاهت باشد. بر این مبنا <فنردها> به این معناست که آن وجاهتها مبدّل به ذلت و خواری می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۴ - ۹،۱۰

۹ فریبکاری و توطئه مداوم علیه دین، عامل گرفتاری توطئه گران به ذلت و عذاب شدید است.

سیصیب الذین . .. بما کانوا یمکرون

۱۰ ذلت و خواری، کیفر استکبار سردمداران مجرم است.

أکبر مجرمیها . .. و إذا جاءتهم ءایه ... سیصیب الذین أجرموا صغار عنداللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۱۳ - ۶

۶ ذلت و خواری، کیفر تکبّر و خود بزرگ بینی است.

فما یکون لک أن تتکبّر فیها فاخرج إنک من الصغرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۶ - ۲

۲ کسانی که بر انجام محرمات الهی اصرار ورزند ، در معرض ذلیل گشتن و مطرود شدن از درگاه خدا هستند .

کونوا قرده خسئین

<خاسیء> به معنای مطرود و نیز به معنای حقیر و ذلیل است. <خاسئین> خبر دوم برای <کونوا> می باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۶۳ – ۹

۹ رسوایی بزرگ و ذلت واقعی ، در مخلد شدن انسان در آتش دوزخ است .

فان له نار جهنم خلداً فیها ذلک

الخزی العظیم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۸۶ – ۹

۹ ثروت فراوان ، زمینه گرایش انسان به عافیت طلبی و موجب تن دادن به ذلت و خواری و ترک فریضه جهاد

و إذا أنزلت سوره . . و جهدوا مع رسوله استئذنک أولوا الطول منهم

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – حجر – ۱۵ – ۶۹ – ۵

۵– عمل شنیع و ناپسند همجنس بازی ، مایه ذلت و خواری

قال إن هؤلاء ضیفی . .. و اتقوا الله و لاتخزون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – نحل – ۱۶ – ۵۹ – ۵،۶

۵– زنان و دختران در دوران جاهلیت ، بی ارزش بوده و مایه ننگ و عار به شمار می آمدند .

أیمسکه علی هون أم یدسّه فی التراب

۶– مشرکان صاحب دختر در دوران جاهلیت ، نگهداری دختران را برای خود عار و ذلت می دانستند .

أیمسکه علی هون

برداشت فوق بر این اساس است که <علی هون> حال برای ضمیر فاعلی <یمسک> باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۱۳۴ – ۱۴

۱۴ – هلاکت به وسیله عذاب الهی ، مایه خواری و رسوایی است .

و لو أنّا أهلکنهم بعذاب من قبله لقالوا . .. أن نذّل و نخزی

<ذلت> به معنای ضعف و حقارت است (مصباح). <خزی> در معنای نرمی، رسوایی، شرمندگی و هلاکت به کار می رود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۹ - ۸

۸ - استکبارپیشگی و جدال با

حق ، در پی دارنده خواری و رسوایی دنیوی است .

و من الناس من یجادل فی اللّه . ..ثانی عطفه ... له فی الدنیا خزی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ – فرقان – ۲۵ – ۲۹ – ۶،۹

۶ شیطان ، درافکننده آدمی به پست ترین مراتب ذلت و خواری

و کان الشیطن للإنسن خذولاً

<خذول> صیغه مبالغه از ماده <خذلان> است; یعنی، شدیدترین مرحله خواری.

۹ جدایی از راه پیامبران ، دوستی با افراد ناباب و بیگانه شدن با تعالیم قرآن ، موجب درافتادن به ورطه خواری و نهایت ذلت

یویلتی لیتنی لم أتّخذ فلانًا خلیلًا . لقد أضلّنی عن الذکر ... و کان الشیطن للإ

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – نمل – ۲۷ – ۳۴ – ۳

۳ – ویرانی شهر ها ، تباهی جامعه و ذلّت عزّتمندان ، نتیجه همیشگی سلطه شاهان بر کشور بیگانه

إنّ الملوک إذا دخلوا قریه أفسدوها و جعلوا أعزّه أهلها أذلّه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – فاطر – ۳۵ – ۱۰ – ۶

۶ – عزت و ذلت انسان ها ، به انتخاب و به دست خود او است .

من کان یرید العزّه فللّه العزّه جمیعًا

برداشت یاد شده، از واژه <یرید> به دست می آید.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – شوری – ۴۲ – ۴۵ – ۵

۵ - ذلت و خواری ظالمان در قیامت ، پیامد خوی تجاوزگری و توسعه طلبی آنان است .

إنّما السبیل على الذین یظلمون . .. و تریهم یعرضون علیها خشعین من الذلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه

- فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۴ - ۶

۶ - زبون ساختن انسان ها و ممانعت از رشد و تکامل اندیشه آنان ، روش جباران و حکومت های فاسد در طول تاریخ

فاستخفّ قومه فأطاعوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۴۹ - ۶

۶- عزت ها و شرافت های دنیوی ، متکی به گناه و حق ستیزی ، ناپایدار و منتهی به ذلت و درماندگی است .

ذق إنّک أنت العزیز الکریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۵ - ۳

۳ - مخالفت با خدا و پیامبر (ص) ، در پی دارنده ذلت و خواری است .

إنّ الذین یحادّون اللّه و رسوله کبتوا

<محاده> (مصدر <یحادّون>) به معنای مخالفت کردن و دشمنی ورزیدن است (مصباح المنیر). <کبت> (مصدر <کبتوا>) نیز به معنای ذلیل و خوار گردانیده شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲۰ - ۶

۶ - دشمنی و مخالفت با خدا و پیامبر (ص) ، فرجامی جز شکست و ذلت ندارد .

إنّ الذین یحادّون . .. أُولئک فی الأذلّین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۱۷ - ۹

۹ - ذلّت و خواری در پیشگاه خداوند ، نتیجه بی احترامی به یتیمان است ; نه کاهش ثروت .

ربّی أهنن . کلاّ بل لاتکرمون الیتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۱۸ - ۶

۶ - ذلّت و خواری در پیشگاه خداوند ، نتیجه

بی توجّهی به نیازمندان است ; نه کمبود ثروت .

ربّی أهنن . کلاّ بل ... و لاتحضّون علی طعام المسکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۱۹ - ۷

۷ - رعایت حق ارث دیگران ، مایه عزّت نزد خداوند و پایمال کردن آن ، ذلّت آور است .

ربّی أکرمن . .. ربّی أهنن . کلاّ بل ... تأکلون التراث أکلاً لمّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۲۰ - ۳

۳ - افراط در مال دوستی ، حتی برای تهی دستان ، ذلّت آفرین است .

ربّی أهنن . کلاّ ... تحبّون المال حبًّا جمًّا

عوامل ذلت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۴ - ۹

۹ تخلّف از جهاد ، موجب تباهی آخرت

و انّ منکم لمن لیبطّئنّ . .. فلیقاتل فی سبیل اللّه الّذین یشرون الحیوه الدّنیا ب

مفهوم جمله <فلیقاتل فی سبیل اللّه . .. > این است که اگر مسلمانان با وجود شرایط جهاد آن را ترک گویند و تنها به زندگی دنیا بسنده نمایند، آخرت را به دست نیاورده اند و در نتیجه آخرت خویش را تباه کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۲ - ۵

۵ گرفتار شدن به غضب الهی و عجین شدن زندگانی دنیا به ذلت و خواری ، فرجام پرستشگران غیر خدا

إن الذين اتخذوا العجل سينالهم غضب من ربهم و ذله فى الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - توبه

- ۹ - ۶۳ - ۱۰

۱۰ حفظ آبرو در برابر مردم ، با سوگند دروغ و بی توجهی به رضایت خدا و رسولش ، موجب رسوایی و ذلت انسان در آخرت است .

یحلفون باللّه لکم . .. فان له نار جهنم ... ذلک الخزی العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۸ - ۲

۲- کافرانی که با حالت ظلم به نفس (کفر) از دنیا بروند ، در قیامت گرفتار خواری و ذلت خواهند شد .

إن الخزی الیوم و السوء علی الکفرین . الذین تتوفّهم الملئکه ظالمی أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸۲ - ۵

۵- عبادت هر چیزی جز خداوند ، مایه ذلت و خواری در روز قیامت است .

من دون اللّه ءالهه لیکونوا لهم عزًّا . .. و یکونون علیهم ضدًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۹ - ۷

۷ گناه شرک ، آدم کشی و زنا ، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

و یخلد فیه مهانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۸ - ۳

۳ - انکار لجوجانه معاد و روح حق ناپذیر ، موجب خواری و ذلت آدمی در قیامت است .

و أنتم دخرون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۶ – زمر – ۳۹ – ۶۰ – ۴

۴ – دروغ بستن بر خداوند ، گناهی نابخشودنی و موجب روسیاهی و خواری در قیامت

و یوم القیمه تری الذین کذبوا علی

اللّه وجوههم مسوّده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۱ - ۹

۹ - سرافکندگی کافران در صحنه قیامت ، پاسخی به روحیه مستکبرانه آنان در دنیا

و تری کلّ أمّه جاثیه . .. أفلم تکن ءایتی تتلی علیکم فاستکبرتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۵ - ۱۲

۱۲ - عذاب اخروی ، عذابی خوارکننده است .

و للکفرین عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۴۴ - ۴

۴ - کفر و باطل گرایی و پوچی در زندگی ، موجب ذلّت و خواری شدید در روز قیامت

فذرهم یخوضوا و یلعبوا . .. ترهقهم ذلّه ذلک الیوم الذی کانوا یوعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۶ - ۴

۴ - بی ایمانی و ترک عمل صالح ، مایه گرفتار آمدن انسان در پست ترین جایگاه جهان آخرت

ثمّ رددنه أسفل سفلین . إلاّ الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

در آیه قبل گرچه فعل <رددنا> به خداوند استناد یافته بود; ولی این آیه بیانگر آن است که بی ایمانی و ترک عمل صالح، دلیل تنزّل یافتن افراد به <أسفل سافلین> است.

عوامل ذلت اخروی اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۴۹ - ۳

۳- ذلت و خواری اشراف و سران کفر در آخرت ، نتیجه برتری جویی ناروای آنان در دنیا

ذق إنّک أنت العزیز الکریم

مخاطب قرار گرفتن این گروه از دوزخیان بهوسیله وصف <العزیز الکریم>، می نمایاند که مجازات آنان، پیامد

روحیه تکبرمنشانه و برتری جویانه ایشان است. در حقیقت آنان، آثار رفتار شوم خویش در دنیا را می بینند.

عوامل ذلت اخروی رهبران کفر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – دخان – ۴۴ – ۴۹ – ۳

۳– ذلت و خواری اشراف و سران کفر در آخرت ، نتیجه برتری جویی ناروای آنان در دنیا

ذق إنّک أنت العزیز الکریم

مخاطب قرار گرفتن این گروه از دوزخیان بهوسیله وصف <العزیز الکریم>، می نمایاند که مجازات آنان، پیامد روحیه تکبرمنشانه و برتری جویانه ایشان است. در حقیقت آنان، آثار رفتار شوم خویش در دنیا را می بینند.

عوامل ذلت اخروی کافران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – احقاف – ۴۶ – ۲۰ – ۱۲

۱۲– ذلّت کافران در قیامت ، نتیجه استکبار و عصیان گری مداوم آنان در زمین

تجزون عذاب الهون بما کنتم تستکبرون فی الأرض بغیر الحقّ و بما کنتم تفسقون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۸ – قمر – ۵۴ – ۴۸ – ۴

۴ – کافران مغرور و خودخواه دنیا ، محکوم به ذلت و خواری در آخرت

أم یقولون نحن جمیع منتصر . .. یوم یسحبون فی النار علی وجوههم ذوقوا مسّ سقر

عوامل ذلت بنی اسرائیل

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۳ – قصص – ۲۸ – ۴ – ۱۶

۱۶ - حکومت فرعون ها در مصر ، آمیخته با فساد ، تباهی و بدبختی مردم آن سرزمین بود .

إنّه کان من المفسدین

عوامل ذلت جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴ - ۱۲

- ۱۲

افزایش نامتعادل تعداد زنان بر مردان در یک جامعه ، درپی دارنده ضعف و زبونی آن

یستضعف طائفه منهم . .. و یستحیی نساءهم

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند، زنده گذاشته شدن دختران بنی اسرائیل را، یکی دیگر از نمودهای زبون سازی فرعون به شمار آورده است.

عوامل ذلت دشمنان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – توبه – ۹ – ۱۴ – ۴

۴ جنگاوران مؤمن ، در عرصه نبرد ، مجاری تحقق اراده خدا (پیروزی قوای اسلام و مرگ و ذلت دشمنان) هستند .

یعذبهم اللّه بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

خداوند پس از فرمان جنگ با دشمنان، نابودی و شکست آنان و پیروزی مؤمنان را به خود نسبت داد با آنکه همه آنها نتیجه همان جنگ بود از این مطلب استفاده می شود که اراده خدا در مورد انسانها، از راه افعال خود آنان تحقق می پذیرد.

عوامل ذلت دنیوی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۸۵ – ۱۹،۲۰،۲۳،۲۷،۲۸،۲۹

۱۹ – سزای یهودیانی که پیمان های الهی را نقض کردند ، خواری و خفت در دنیاست .

إذ أخذنا میثقکم . .. فما جزاء من یفعل ذلک منکم إلا خزی فی الحیوه الدنیا

<ذلک> اشاره به همه کارهایی است که آیه شریفه از یهودیان نقل کرد و آنها را ناپسند شمرد; از جمله: پایبند نبودن به پیمانهای الهی، کشتن همکیشان و . ..

۲۰ – گرفتار شدن به خواری و ذلت در دنیا ، سزای یهودیانی است که همدیگر را کشتند و همکیشان خو را از دیارشان بیرون راندند .

تقتلون

أنفسكم . .. فما جزاء من يفعل ذلك منكم إلا خزى فى الحيوه الدنيا

۲۳ – سزای یهودیانی که کتاب آسمانی را تبعیض کردند (به برخی از تورات عمل کرده و برخی را وانهادند) ، خفت و خواری در دنیاست .

أفتؤمنون ببعض . .. فما جزاء من يفعل ذلك منكم إلّا خزى فى الحيوه الدنيا

۲۷ – تبعیض در ایمان و عمل به احکام دین ، در پی دارنده ذلت و خواری در دنیا و عذاب شدید در قیامت است .

ما جزاء من يفعل ذلك منكم إلا خزى فى الحيوه الدنيا و يوم القيمه يردون إلى أشد الع

۲۸ – معتقدان به مکتب الهی ، در صورت کشتن یا آواره ساختن همکیشان خود ، به خواری در دنیا و شدیدترین عذاب در آخرت گرفتار خواهند شد .

فما جزاء من يفعل . .. و يوم القيمه يردون إلى أشد العذاب

۲۹ – جنگ های داخلی و برادر کشی ، از بزرگترین گناهان و موجب خواری و ذلت در دنیا و گرفتار شدن به عذاب اخروی است .

تقتلون أنفسكم . .. فما جزاء من يفعل ذلك منكم إلا خزى فى الحيوه الدنيا و يوم القى

از آن جا که گناهان یاد شده، در پی دارنده شدیدترین عذابهاست، معلوم می شود این گناهان از بزرگترین گناهان هستند.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۱۱۴ – ۱۷،۱۸،۲۱

۱۷ – خواری و ذلت در دنیا ، سزای بازدارندگان مردم از ورود به مساجد

و من أظلم ممّن منع مسجد اللّه . .. لهم فى الدنيا خزى

۱۸ – خفت و خواری در دنیا ، جزای کسانی است که

مردم را از یاد خدا باز می دارند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللّه أن یذکر فیها اسمه . .. لهم فی الدنیا خزی

۲۱ - تخریب مساجد به انگیزه یاد نکردن خدا در آنها ، گناهی بزرگ و در پی دارنده خواری در دنیا و عذابی بزرگ در قیامت است .

و سعی فی خرابها . .. لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الأخره عذاب عظیم

از اینکه بازدارندگانِ مردم از ورود به مساجد و تخریب کنندگانِ آن ها، ظالمترین مردم شمرده شده اند و نیز به عذاب عظیم قیامت تهدید شده اند، بزرگی گناه آنان به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۱ - ۴۳،۴۴

۴۳ پیشتازی در کفر ، دروغپردازی ، جاسوسی و تحریفگری ، مایه خواری در دنیا و عذاب بزرگ در آخرت

الذین یسرعون فی الکفر . .. لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الاخره عذاب عظیم

۴۴ آلودگی دل و جان آدمی به ناپاکی ها ، موجب ذلت دنیا و عذاب آخرت

أولئک الذین لم یرد اللّه ان یطهر قلوبهم . .. و لهم فی الاخره عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۲ - ۱۰

۱۰ رشوه گیری ، حرامخواری و آزمندی به دنیا ، مایه خواری و رسوایی در دنیا و عذابی بزرگ در آخرت

لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الاخره عذاب عظیم . .. اکلون للسحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۲ - ۵

۵ گرفتار شدن به

غضب الهی و عجین شدن زندگانی دنیا به ذلت و خواری ، فرجام پرستشگران غیر خدا

إن الذین اتخذوا العجل سینالهم غضب من ربهم و ذله فی الحیوه الدنیا

عوامل ذلت رهبران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۹ – حجر – ۱۵ – ۶۹ – ۱۰

۱۰– رفتار خوب و بد اقوام ، موجب سرفرازی و یا شرمساری رهبران آنان

فلما جاء ءال لوط المرسلون . .. و قضینا إلیه ذلک الأمر أن دابر هؤلاء مقطوع ... ق

از اینکه فرستادگان خداوند برای اعلام عذاب قوم لوط به منزل لوط(ع) رفتند و آن حضرت قومش را از هر عملی که موجب شرمساری او شود نهی فرمود، به دست می آید که لوط(ع) در موقعیت یک رهبر در جامعه تلقی شده است.

عوامل ذلت طغیانگران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – علق – ۹۶ – ۱۶ – ۵

۵ – گناهان زبانی و عملی طغیان گران ، گرفتار سازنده آنان به کیفری ذلت آفرین

لیطغی . .. ناصیه کذبه خاطئه

<کذب> از مصداق های گناه زبانی می باشد و <خطا>، گناه عملی و یا شامل زبانی و عملی است.

عوامل ذلت مشرکان جاهلیت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۱۷ – ۲

۲ – پسر مایه سرور و مباهات و دختر موجب ننگ و عار ، در میان عرب جاهلی

و أصفیکم بالبنین . و إذا بشّر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً ظلّ وجهه مسودًّا و هو

عوامل ذلت یهود

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۸۵ – ۲۳

۲۳ – سزای یهودیانی

که کتاب آسمانی را تبعیض کردند (به برخی از تورات عمل کرده و برخی را وانهادند) ، خفت و خواری در دنیاست .

أفتؤمنون ببعض . .. فما جزاء من یفعل ذلک منکم إلّا خزی فی الحیوه الدنیا

عوامل رهایی از ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۲ - ۳،۵

۳ رهایی اهل کتاب (یهود) از ذلّت ، در گرو رابطه با خدا یا وابستگی به دیگر مردمان

ضُربت علیهم الذّلّه . .. إلّا بحبل من اللّه و حبل من الناس

جمله <حبل من الناس>، بنابر احتمالی وابسته شدن به مردمان و عدم استقلال معنا شده است.

۵ رهایی اهل کتاب (یهود) از ذلت ، در گرو گرایش آنان به اسلام و یا بستن پیمان نامه ای با جامعه اسلامی (پذیرش حاکمیت جامعه اسلامی و شرایط ذمّه)

ضُربت علیهم الذّلّه . .. الّا بحبل من اللّه و حبل من الناس

بنابر اینکه <حبل من الناس>، رابطه و تعهّد با جامعه اسلامی باشد; به قرینه اینکه در سیاق <حبل من اللّه> قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۳ - ۴

۴ برخی از اهل کتاب به خاطر گرایش های ایمانی و رفتار پسندیده ، مصون از ذلّت و درماندگی و غضب الهی

ضربت علیهم الذّلّه . .. لیسوا سوآءً من اهل الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۴ - ۱۴

۱۴ صالحان از اهل کتاب ، آسوده از ذلّت و مسکنت و

ایمن از غضب الهی

ضربت علیهم الذّلّه . .. لیسوا سواءً من اهل الکتب امّه قائمه ... و اولئک من الصال

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۶۰ – ۲

۲ خداوند اگر جمعیّتی را به خواری و ذلّت کشاند ، هیچ کس را توان نصرت و یاری ایشان نیست .

و ان یخذلکم فمن ذا الّذی ینصرکم من بعده

<یخذلکم> از مصدر <خذلان>، به معنای یاری نکردن است که یاری نکردن خداوند، خواری و ذلّت را به دنبال دارد.

عوامل نجات از ذلت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱ – بقره – ۲ – ۶۲ – ۱۳

۱۳ – رهایی یافتن یهود از خواری و درماندگی و برطرف شدن غضب الهی از آنان ، در گرو ایمان واقعی ایشان به خدا و قیامت و انجام اعمال صالح است .

ضربت علیهم الذله و المسکنه . .. من ءامن باللّه و الیوم الأخر و عمل صلحاً فلهم أج

در آیه قبل بیان شد که یهود بر اثر کفر و گناه به خواری، ذلت و غضب گرفتار شدند. آیه مورد بحث خصوصاً با توجه به اینکه از یهودیان نام برده (والذین هادوا) می تواند اشاره به این باشد که: راه نجات یهود از آن سرنوشت شوم ایمان و عمل صالح است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۹۴ – ۱۹،۲۰

۱۹ نقش دعا در تحقق وعده های الهی و رهایی از خذلان در آخرت

ربّنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

اگر دعا در تحقق وعده های الهی

تأثیر نداشت، خداوند آن را به عنوان ویژگی مؤمنان خردمند نقل نمی کرد.

۲۰ ایمان ، زمینه تحقق نوید های الهی به خردمندان و رهایی از خواری و خذلان اخروی

فامنّا ربّنا . .. ربّنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

بـا توجّه به اینکه <اتنـا> عطف است بر <اغفر لنـا>، در جمله <فامنّـا ربّنـا فاغفرلنـا>، معلوم می شود که خردمنـدان انتظار برآورده شدن دعا و خواست خویش را، بر ایمانشان به ربوبیّت خداوند مترتب ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۷ - ۹

۹ توبه و بازگشت به خدا ، راه نجات یهودیان از ذلت و بیرون آمدن از سلطه عذاب کنندگان ایشان است .

و إذ تأذن ربک لیبعثن . .. و إنه لغفور رحیم

هدف از تذکر بخشایشگری و مهربانی خداوند پس از بیان گرفتاری یهودیان به شکنجه و سلطه دیگران، این است که آنچه بر یهود از جانب خداوند مقدّر شده است، تا زمانی است که از فرمانهای الهی سرپیچی کنند.

عومل ذلت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱۱ - ۴

۴- ذلّت و بدفرجامی کافران ، معلول برخوردار نبودن از ولایت و حمایت خداوند

دمّر اللّه علیهم . .. ذلک ... و أنّ الکفرین لا مولی لهم

فرجام ذلت بار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۹ - ۵

۵ - دروغ پردازانِ گناه پیشه ، دارای فرجامی خفّت بار و آکنده از ذلت

ویل لکلّ أفّاک أثیم . .. أُولئک لهم عذاب مهین

جلد - نام

سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – جاثیه – ۴۵ – ۱۰ – ۱

۱ – دوزخ ، پایانی خفّت بار برای دروغ پردازی ها ، استهزاگری ها و گناه پیشگی کافران

ویل لکلّ أفّاک أثیم . .. اتّخذها هزوًا ... عذاب مهین . من ورائهم جهنّم

فرجام ذلت پذیران

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۷ – زخرف – ۴۳ – ۵۵ – ۹

۹ – هلاکت و نابودی ، فرجام ملت های ذلت پذیر و پیرو کفر و ستم

فاستخفّ قومه . .. فأغرقنهم أجمعین

از این که فرعونیان با ضعف و زبونی در برابر دستگاه جبار فرعونی سرانجام به هلاکت رسیدند، مطلب بالا استفاده می شود.

کتمان ذلت فرعون

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – طه – ۲۰ – ۵۱ – ۵

۵ – فرعون با طرح پرسش از موسی (ع) در باره وضعیت اقوام گذشته ، سعی در پنهان ساختن درماندگی خود در برابر سخنان او داشت .

من ربّکما . .. الذی أعطی کلّ شیء خلقه ... فما بال القرون الأُولی

ممکن است طرح سؤال فرعون در باره اقوام گذشته، صرفاً به جهت منحرف ساختن بحث و بردن آن به زاویه ای نامشخص صورت گرفته باشد. وارد نشدن موسی(ع) در چنین بحثی، نقشه او را خنثی کرده است.

کیفر ذلت بار ظالمان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۵ – انعام – ۶ – ۹۳ – ۱۷

۱۷ ظالمان نمی توانند خود را از مهلکه مردن و عذاب خوارکننده پس از آن رهایی بخشند.

و الملئکه باسطوا أیدیهم أخرجوا أنفسکم الیوم تجزون عذاب الهون

جمله <أخرجوا انفسکم> خطاب ملائکه

به ظالمـان است، که اگر می توانیـد خود را از این مهلکه نجـات بخشـید. این سـخن ملاـئکه از سـر اسـتهزا و بیان عجز ظالمان است.

لوط(ع) و ذلت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – هود – ۱۱ – ۷۸ – ۱۷

۱۷ لوط (ع) از مهاجمان تبه کار خواست تا متعرض مهمانانش نشده و او را خوار و بی مقدار نسازند .

و لاتخزون فی ضیفی

اخزاء (مصدر لاتخزون) به معنای خوار ساختن و رسوا کردن است.

محمد(ص) و ذلت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۹ – تحریم – ۶۶ – ۸ – ۹

۹ – پیامبر (ص) و مؤمنان همراه او ، به دور از هرگونه خذلان و رسوایی و برخوردار از کرامت و عزّت در قیامت

یوم لایخزی اللّه النبیّ و الذین ءامنوا معه

مخلصان و ذلت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۸ – یوسف – ۱۲ – ۳۳ – ۲

۲ زندانی شدن و خوار گشتن ، محبوب تر از گناه و معصیت ، در پیش حضرت یوسف (ع) و بندگان مخلص خدا

قال رب السجن أحب إلیّ مما یدعوننی إلیه

مراتب ذلت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۲۹ - ۶

۶ شیطان ، درافکننده آدمی به پست ترین مراتب ذلت و خواری

و کان الشیطن للإنسن خذولاً

<خذول> صیغه مبالغه از ماده <خذلان> است; یعنی، شدیدترین مرحله خواری.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲۰ - ۵

۵ - منافقان ، جزء پست ترین و ذلیل ترین مخلوقات

اند .

إنّ الذين يحادّون . .. أُولئك فى الأذلّين

مراتب ذلت اخروى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۷ - ۵

۵ بدکاران در جهان آخرت ، گرفتار چنان خوارى و ذلتى خواهند شد كه در وصف نمى گنجد .

و الذين كسبوا السيئات . .. و ترهقهم ذله

تنکیر <ذله> بیانگر این حقیقت است که ذلت و خوارى بدکاران غیر قابل توصیف است.

منشأ بینش ذلت یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۱۷ - ۱۱

۱۱ - پندار ذلّت براى یتیمان ، مایه توهّم معیار بودن ثروت براى عزّت مندى است .

نعّمه فیقول ربّى أكرمن . .. كلاّ بل لاتكرمون اليتيم

کلمه کلاّ به قرینه تقابل <اکرمن> و <لاتکرمون> این نکته را گوشزد مى کند که گوینده <ربّى اکرمن>، اگر یتیمان را محترم و گرامى مى دانست، ثروت را مایه احترام نزد خداوند، قرار نمى داد; زیرا در آن صورت معترف بود که یتیم با وجود محرومیت از ثروت نیز گرامى است; ولى حال که یتیمان را گرامى نمى شمارد، این گمان براى او پدیدار شده است که فقط ثروتمندان نزد خداوند محترم اند.

منشأ ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۴ - ۱۶

۱۶ خوارى و عزت در قیامت ، تنها در اختیار خداوند است .

و لا تخزنا یوم القیمه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۲۰ – فجر – ۸۹ – ۱۹ – ۵

۵ – خواری در پیشگاه خداوند ، پیامد تجاوز به ارث دیگران است

; نه تهی دستی و فقر .

فقدر علیه رزقه فیقول ربّی أهنن . کلاّ ... و تأکلون التراث أکلاً لمّا

منشأ ذلت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴۰ - ۴

۴ - افکنده شدن فرعون و لشکریانش در دریا ، با حقارت و ذلت و به اراده الهی

فنبذنهم فی الیمّ

واژه <فنبذناهم> اشعار به فروافکندن همراه با ذلت و حقارت دارد; زیرا <نبذ> اختصاصاً در دور ریختن اشیایی به کار می رود که فاقد ارزش است. در این جا گفته می شود: <نبذته نبذ النعل الخَلِق> (آن را چون کفش کهنه دور انداختم).

منشأ ذلت فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴۰ - ۴

۴ - افکنده شدن فرعون و لشکریانش در دریا ، با حقارت و ذلت و به اراده الهی

فنبذنهم فی الیمّ

واژه <فنبذناهم> اشعار به فروافکندن همراه با ذلت و حقارت دارد; زیرا <نبذ> اختصاصاً در دور ریختن اشیایی به کار می رود که فاقد ارزش است. در این جا گفته می شود: <نبذته نبذ النعل الخَلِق> (آن را چون کفش کهنه دور انداختم).

موانع ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۱۰ - ۴

۴ - توجه و اعتقاد به عزت آفرین بودن خداوند ، موجب عزت طلبی و آزاداندیشی و سبب دوری از ذلت پذیری و پستی است .

من کان یرید العزّه فللّه العزّه جمیعًا

جمله <فللّه العزّه جمیعاً> تعلیل برای جواب مقدر <من> می باشد; یعنی، هر کس طالب عزت است، از خدا جویا شود; زیرا همه عزت

ها از آن او است. این معنا می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

موجبات ذلت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۰ - ۶

۶ - کسانی که از عبادت خداوند کبر میورزند ، با خواری و ذلت به دوزخ وارد خواهند شد .

إنّ الذین یستکبرون عن عبادتی سیدخلون جهنّم داخرین

<داخرین> (از ماده <دَخَرَ>) مرادف <صغر و ذلّ> (کوچك و ذلیل شد) بوده و حال برای ضمیر <سیدخلون> است.

موجبات عذاب ذلت بار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۰ - ۹

۹- هدر دادن امکانات زندگی در مسیر خوش گذرانی ، در پی دارنده عذاب ذلّت بار اخروی

أذهبتم طیّبتکم فی حیاتکم الدنیا و استمتعتم بها فالیوم تجزون عذاب الهون

مؤمنان و ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۸ - ۹

۹ - پیامبر (ص) و مؤمنان همراه او ، به دور از هرگونه خذلان و رسوایی و برخوردار از کرامت و عزّت در قیامت

یوم لایخزی اللّه النبیّ و الذین ءامنوا معه

نجات از ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۲ - ۵

۵ خردمندان ، خواستار کرامت انسانی و گریزان از خذلان و خواری

لاولی الالباب . .. ربّنا انّک من تدخل النّار فقد اخزیته

خردمندان از آن جهت خواهان دوری از آتشند که ورود در آتش را حاکی از خواری و خفّت خویش در پیشگاه خداوند می دانند و این معنا کاشف از کرامتخواهی آنان می باشد.

جلد -

نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۵ - ۶

۶ تضمین تحقق وعده های الهی به خردمندان مؤمن و تضمین رهایی آنان از خواری در قیامت

ربّنا اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه . .. فاستجاب لهم ربّهم

نجات از زندگی ذلت بار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۳۰ - ۱

۱- نجات بنی اسرائیل از زندگی سخت و خفّت بار به اراده الهی

و لقد نجّینا بنی إسرءیل من العذاب المهین

نشانه های ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۴ - ۷

۷ - تسلیم کورکورانه در برابر قدرت های ستم پیشه ، نشانه خفت و سبک مغزی انسان است .

فاستخفّ قومه فأطاعوه

از تفریع <فأطاعوه> بر <فاستخفّ>، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲۰ - ۱

۱ - دشمنی ورزیدن با خدا و پیامبر او و مخالفت و نافرمانی با آنان ، نشانه حقارت و پستی است .

إنّ الذین یحادّون . .. أُولئک فی الأذلّین

<محاده> (مصدر <یحادّون> در معانی دشمنی و مخالفت (نافرمانی) به کار می رود. <ذلت> (مبدأ اشتقاق <أذلّین>)،

در مقابل عزت و به معنای حقارت و پستی است. گفتنی است جلمه <اُولئک فی الأذلّین>، می تواند در بیان ماهیت و شخصیت دشمنان خدا و رسول او باشد و نیز می تواند ناظر به فرجام و عاقبت مخالفت با خدا و پیامبر(ص) که شکست و ذلت است باشد. برداشت بالا بر پایه

احتمال نخست است.

نشانه های ذلت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱۰ - ۶

۶- نابودی دیار کافران و هلاکت ایشان ، نمودی از ذلت آنان و پوچی فرجامشان *

فتعسًا لهم و أضلّ أعملهم . .. دمّر اللّه علیهم

بدان احتمال که <دمّر اللّه علیهم> تفسیر و بیان نمودی از <تعساً لهم> باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

نهی از ذلت لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۶۹ - ۳

۳- حضرت لوط (ع) قوم خود را در پی قصد تجاوز آنان به مهمانانش ، از هرگونه عملی که موجب ذلت و خواری او گردد ، برحذر داشت .

و لاتخزون

نهی از ذلت یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ضحی - ۹۳ - ۹ - ۴

۴ - تحقیر یتیمان و تحمیل ذلّت بر آنان ، کاری نکوهیده و مورد نهی خداوند

فأمّا الیتیم فلاتقهر

<قَهْر>; یعنی، بر کسی فائق آمدن و او را به طریقی ذلّت آفرین، گرفتار ساختن. (تاج العروس)

هلاکت ذلت پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۵ - ۹

۹ - هلاکت و نابودی ، فرجام ملت های ذلت پذیر و پیرو کفر و ستم

فاستخفّ قومه . .. فأغرقنهم أجمعين

از این که فرعونیان با ضعف و زبونی در برابر دستگاه جبار فرعونی سرانجام به هلاکت رسیدند، مطلب بالا استفاده می شود.

یوسف(ع) و ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۳ - ۲

۲ زندانی شدن

و خوار گشتن ، محبوب تر از گناه و معصیت ، در پیش حضرت یوسف (ع) و بندگان مخلص خدا

قال رب السجن أحب إلىّ مما يدعوننى إليه

ذلّت

{ذلّت}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۸ - ۱۲

۱۲ کتمان حقایق و دیگر ترفند های عالمان اهل کتاب ، آنان را از عذاب دنیا (ذلّت ، شکست و . . .) نجات نخواهد داد .

لا تحسبنّ الّذين . .. بمفازه من العذاب

در برداشت فوق، عذاب اوّل، به قرینه تکرار آن، عذاب دنیوی گرفته شده است.

ذلّت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۲ - ۱،۲،۳،۴،۹،۲۱

۱ ذلّتِ همیشگی اهل کتاب (یهود) ، سرنوشت محتوم آنان

ضُربت عليهم الذّلّه أين ما ثقفوا

۲ به ذلّت کشانیدن اهل کتاب (یهود) در هر زمان و مکان ، وظیفه اهل ایمان

ضُربت عليهم الذّلّه أين ما ثقفوا

بنابر اینکه جمله <ضربت علیهم . .. >، به قرینه استثنای <الّا بحبل ... > و جمله <این ما ثقفوا>، تعیین وظیفه باشد، و نه اِخبار از یک امر خارجی.

۳ رهایی اهل کتاب (یهود) از ذلّت ، در گرو رابطه با خدا یا وابستگی به دیگر مردمان

ضُربت عليهم الذّلّه . .. إلّا بحبل من اللّه و حبل من الناس

جمله <حبل من الناس>، بنابر احتمالی وابسته شدن به مردمان و عدم استقلال معنا شده است.

۴ اهل کتاب (یهود) ، همواره مبتلا به ذلت یا وابستگی و عدم استقلال

ضُربت علیهم الذّلّه . ..

الّا بحبل من اللّه و حبل من الناس

۹ درماندگی و ناتوانی شدید اهل کتاب (یهود) ، سرنوشت محتوم آنان

و ضربت علیهم المسکنه

۲۱ تقویت روحیه اهل ایمان ، با بیان وضعیّت نکبت بار و ننگین اهل کتاب (یهود)

و إن یقتلوکم . .. ثمّ لا ینصرون. ضربت علیهم الذّلّه أین ما ثقفوا الّا بحبل من ال

بیان ذلّت و مسکنت یهود، پس از اشاره به ستیزه جویی آنان، می تواند برای تقویت روحیه اهل ایمان باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۳ – آل عمران – ۳ – ۱۸۸ – ۱۲

۱۲ کتمان حقایق و دیگر ترفند های عالمان اهل کتاب ، آنان را از عذاب دنیا (ذلّت ، شکست و . . .) نجات نخواهد داد .

لا تحسبنّ الّذین . .. بمفازه من العذاب

در برداشت فوق، عذاب اوّل، به قرینه تکرار آن، عذاب دنیوی گرفته شده است.

ذلّت بنی اسرائیل در مصر

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۷ – یونس – ۱۰ – ۸۷ – ۶

۶ ضعف و ذلت بنی اسرائیل در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) تا درجه ای بود که حتی از داشتن خیمه یا کومه ای ، که آنان را از سرما و گرما حفظ کند ، محروم بودند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوّءا لقومکما بمصر بیوتاً

ذلّت نیازمند به ولایت

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – اسراء – ۱۷ – ۱۱۱ – ۹

۹- موجود نیازمندِ ولایت (سرپرستی و دوستی) ، از سر ذلّت موجودی درمانده و دارای

کاستی است .

و لم یکن له ولیّ من الذلّ

<ولایت> یا به معنای دوستی است و یا به معنای سرپرستی است که در هر دو صورت، در صورتی که از سر ذلّت باشد نشانگر وجود نقص و کاستی در شیء مورد حمایت و دوستی است.

زندگی با ذلّت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۴ - ۱۸

۱۸ مسیحیان بر اثر نقض پیمان الهی و اختلافات داخلی ، زندگی فلاکت باری را برای خویش خواهند ساخت .

فاغرینا . .. و سوف ینبئهم اللّه بما کانوا یصنعون

بر اساس این احتمال که <سوف ینبئهم>، بیان کیفر دنیوی مسیحیان باشد. بر این مبنا، <ما کانوا یصنعون>، اشاره به گرفتاریهایی است که آنان به خاطر کینه و دشمنی با یکدیگر برای خویش به وجود می آورند.

عوامل ذلّت اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۸۲ - ۴

۴- معبود های مشرکان ، در قیامت مایه ذلت و خواری مشرکان خواهند شد .

عزًّا . .. و یکونون علیهم ضدًّا

ذلیلان

{ذلیلان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۸ - ۳

۳ - مردم در عرصه قیامت ، در دو گروه متفاوت قرار خواهند گرفت : یا خوار و ذلیل خواهند بود و یا در ناز و نعمت . *

وجوه یومئذ خشعه . .. وجوه یومئذ ناعمه

تکرار کلمه <وجوه>، ممکن است به منظور استقصای تمام انواع مردم باشد. در این صورت، کسی خارج از دو گروه یاد شده نخواهد بود. عطف نشدن <وجوه> (در این آیه) بر <وجوه>

در آیات پیشین، بر شدّت انفصال دلالت دارد، به گونه ای که این دو گروه هیچ نقطه اشتراکی نخواهند داشت.

ذمه از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ذمه

احکام اهل ذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۱۶

۱۶ - کفرپیشگانی که در سیطره حکومت اسلامی به سر می برند ، حق ورود به مساجد دارند .

أولئك ما كان لهم أن يدخلوها إلا خائفين

برداشت فوق، بر این اساس است که <إلا خائفین> استثنا از عدم جواز ورود باشد; یعنی، کافران نباید داخل مسجد شوند، مگر آن گاه که از مسلمانان هراسان باشند و در آن صورت ورودشان به مساجد جایز است. این معنا شامل کفرپیشگانی می شود که در سیطره حکومت اسلامی به سر می برند.

برائت ذمه انفاقگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - لیل - ۹۲ - ۱۹ - ۱

۱ - انفاق در صورتی مایه تزکیه نفس بوده و نشانه درجه والای تقوا است که انفاق گر مدیون کسی نبوده و حق نعمتی از دیگران بر ذمه نداشته باشد .

الأتقى . الذى يؤتى ماله يتزكّى . و ما لأحد عنده من نعمه تجزى

<واو> در <و ما لأحد>، حالیه است و مفاد این آیه را به منزله قید برای <یتزکّی> و اوصاف پیشین قرار داده است.

برائت ذمه متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - لیل - ۹۲ - ۱۹ - ۴

۴ – برائت ذمّه از حقوق دیگران ، از نشانه های تقواپیشگان است .

الأتقی . الذی ... و ما لأحد عنده من نعمه تجزی

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال مستأنفه بودن این آیه

است که در این صورت بر اوصاف پیشین، وصف جدیدی را افزوده است.

روش برخورد با اهل ذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۳ - ۲۵

۲۵ - < عن جعفر بن محمد (ص) : . . . قال اللّه : < و قولوا للناس حسناً > نزلت فی أهل الذمه . . . ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که فرموده <و قولوا للناس حسناً> روایت شده که درباره اهل ذمه نازل شده است . ..>.

شرایط ذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۴ - ۸

۸ - حق سکونت و زندگی اهل کتاب در جامعه اسلامی ، مشروط به عدم ستیزه جویی و معارضه با حاکمیت اسلام است .

هو الذی أخرج الذین کفروا من أهل الکتب . .. ذلک بأنّهم شاقّوااللّه و رسوله

از تعلیل <ذلک بأنّهم. ..> استفاده می شود که اگر یهود بنی نضیر، به معارضه با خدا و حکومت پیامبر(ص) نمی پرداختند، محکوم به تبعید نمی شدند و همچون گذشته در کنار مسلمانان زندگی می کردند.

ذوالقرنین از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ذوالقرنین

آثار علم ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۴ - ۵

۵- در دست داشتن اسباب و راه کار های علمی و عملی ، زمینه ساز قدرت و اقتدار ذوالقرنین در زمین بود .

إنّا مکّنّا له فی الأرض و ءاتینه من کلّ شیء سببًا

عطف <آتیناه> بر جمله قبل، عطف سبب بر مسبب است; یعنی، اگر <ذوالقرنین> در زمین اقتدار داشت، به جهت اسبابی بود که برای هر کار

در اختیار او بود.

آهن در دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۶ - ۳

۳- مردم عصر ذوالقرنین ، با استخراج آهن و تهیه آن ، از پیش آشنا بودند . *

ءاتونی زبر الحدید

فرمان ذوالقرنین به تهیه آهن، نشان این است که مردم، قبلاً، با آن آشنا بوده و آهن در اختیار داشته اند.

اتمام سد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۷ - ۱

۱- با طرح و برنامه و نظارت مستقیم ذوالقرنین ، ساخت سد آهنین به اتمام رسید .

فما اسطعوا أن یظهروه و ما استطعوا له نقبًا

<فاء> در <فما اسطاعوا> فصیحه است (یعنی از مضامینی ناگفته حکایت می کند) یعنی: <اوامر ذوالقرنین، انجام شد و کار سد به اتمام رسید و پس از آن، یأجوج و مأجوج نتوانستند که بر آن بالا رفته و یا این که سوراخی در آن ایجاد و از آن عبور کنند.

اختیار مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱۰

۱۰- ساحل نشینان غرب سرزمین ذوالقرنین ، برای ایمان و عمل صالح و ترک ستم کاری ، از زمینه مساعدی برخودار بودند .

أمّا من ظلم . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

اختیارات ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۶ – ۸

۸ ذوالقرنین ، از سوی خداوند ، در مجازات یا بخشش ساحل نشینان غربی ، مخیر شد .

قلنا یذاالقرنین إمّا أن تعذّب و اما ان

تتّخذ فيهم حسنًا

ارتفاع سد ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۶ – ۴

۴– ذوالقرنین ، ارتفاع سدّ آهنین را تا لبه دو کوه مجاور ، بالا برد .

حتّی إذا ساوی بین الصدفین

<صـدف> بـه معنـای جـانب و کرانه است و <الصـدفین> یعنی: <جـانب دو کـوه که در دو طرف سـدّ قرار داشت>. فعل <ساوی> دلالت بر تسویه و برابری ارتفاع سد با لبه دو کوه دارد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۷ – ۲،۳

۲– یأجوج و مأجوج ، از صعود بر بالای سد ذوالقرنین و نیز ایجاد رخنه و نقب در آن ، ناتوان بودند .

فما اسطعوا أن يظهروه و مااستطعوا له نقبًا

<ظهور> به معنای <علو> و بالا رفتن است <فما اسطاعوا أن یظهروه> یعنی: <اقوام مهاجم، نتوانستند از آن بالا روند. >. <نقب> به معنای <سوراخ و تونل> است و <ما استطاعوا له نقباً> یعنی: <نتوانستند که در دیوار سد، تونل و یا معبر ایجاد کنند.>.

۳– سد ذوالقرنین ، دارای ارتفاع بلند و بدنه ای صاف و لغزنده و استحکام و استواری تمام بود .

فما اسطعوا أن يظهروه و مااستطعوا له نقبًا

وجود حرف <تاء> در <استطاعوا> و نبود آن در <اسطاعوا> در معنی تأثیری ندارد، بلکه، تنها، برای تخفیف لفظ، گاهی حرف <تـاء> را حــذف می کننــد، گرچـه گفتـه انـد آسـان تر بـودن صـعود از ایجاد رخنـه، دلیـل سـبک تر آوردن لفظ <اسطاعوا> است.

استحکام سد ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۵ – ۱۰

۱۰– ذوالقرنین ،

به ساختن بنایی محکم تر از سد مورد درخواست مردم ، تصمیم گرفت .

تجعل بیننا و بینهم سدًّا . .. أجعل بینکم و بینهم ردمًا

چنان که مفسران گفته انـد <ردم> بنایی است مستحکم تر از <سـد> معمولی و بر همین اساس، به لباسـی که وصـله روی وصـله دارد، گفته می شود: <ثوب مُردَّم>. <فأعینونی> بر <ما مکّنّی فیه ربّی خیر> تفریع شـده است; یعنی، احـداث سـد محکم تر، نتیجه برخورداری ذی القرنین از امکانات برتر الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۷ - ۲،۳

۲- یأجوج و مأجوج ، از صعود بر بالای سد ذوالقرنین و نیز ایجاد رخنه و نقب در آن ، ناتوان بودند .

فما اسطعوا أن یظهروه و مااستطعوا له نقبًا

<ظهور> به معنای <علو> و بالا رفتن است <فما اسطاعوا أن یظهروه> یعنی: <اقوام مهاجم، نتوانستند از آن بالا روند. >. <نقب> به معنای <سوراخ و تونل> است و <ما استطاعوا له نقباً> یعنی: <نتوانستند که در دیوار سد، تونل و یا معبر ایجاد کنند.>.

۳- سد ذوالقرنین ، دارای ارتفاع بلند و بدنه ای صاف و لغزنده و استحکام و استواری تمام بود .

فما اسطعوا أن یظهروه و مااستطعوا له نقبًا

وجود حرف <تاء> در <استطاعوا> و نبود آن در <اسطاعوا> در معنی تأثیری ندارد، بلکه، تنها، برای تخفیف لفظ، گاهی حرف <تـاء> را حــذف می کننــد، گرچـه گفتـه انـد آسـان تر بـودن صــعود از ایجـاد رخنـه، دلیـل ســبک تر آوردن لفظ <اسطاعوا> است.

استمداد از ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۷،۱۲

۷-

آسیب پذیران از هجوم یأجوج و مأجوج ، از ذوالقرنین برای ساختن سدّی در میانه دو رشته کوه بلند در برابر هجوم آن متجاوزان ، کمک خواستند .

قالوا یذا القرنین . .. تجعل بیننا و بینهم سدًّا

۱۲- < عن أمیرالمؤمنین (ع) : إنّ ذاالقرنین . . . وجد . . . قوماً لایکادون یفقهون قولاً قالوا : یا ذاالقرنین ! إنّ یأجوج و مأجوج خلف هذین الجبلین و هم یفسدون فی الأرض إذا کان إبّان زروعنا و ثمارنا خرجوا علینا من هذین السدّین ، فرعوا من ثمارنا و زروعنا حتّی لایبقون من ها شیئاً < فهل نجعل لک خرجاً > نؤدیه إلیک فی کلّ عام < علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا > ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده:. .. همانا ذوالقرنین، قومی را یافت که فهم هیچ سخنی برای آنان آسان نبود. آنان به او گفتند: ای ذوالقرنین! همانا، یأجوج و مأجوج، پشت این دو کوه اند و آنان در زمین فساد می کنند. زمانی که فصل برداشت زراعت های ما و چیدن میوه هایمان فرامی رسد، آنان، از پشت این دو سدّ (دو کوه) به ما حملهور شده و از میوه های ما و زراعت های ما آن قدر می چرانند که هیچ چیز از را باقی نمی گذارند. آیا برای تو هزینه ای قرار دهیم که هر ساله به تو بپردازیم تا بین ما و آنان سدّی برقرار سازی؟>.

استمداد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۵ - ۹

۹- ذوالقرنین ، خواستار مشارکت نیروی انسانی و امکانات مردمی در احداث سد شد

.

فأعینونی بقوه

<قوه> یعنی نیرو <فأعینونی بقوه> یعنی: <مرا با نیروی خود کمک دهید>. آیات بعد، قرینه این است که او، علاوه بر خواستن نیروی انسانی، به آوردن ابزار و مصالح نیز فرمان داد. بنابراین، آنچه را از مردم نپذیرفت، اجر و مزد تلاش خویش بود.

استمداد مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۷

۷- آسیب پذیران از هجوم یأجوج و مأجوج ، از ذوالقرنین برای ساختن سدّی در میانه دو رشته کوه بلند در برابر هجوم آن متجاوزان ، کمک خواستند .

قالوا یذا القرنین . .. تجعل بیننا و بینهم سدًّا

اقرار مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۴

۴- قوم درگیر با یأجوج و مأجوج ، به ذوالقرنین و به توان مندی و خیرخواهی وی اذعان کردند .

قالوا یذا القرنین إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون فی الأرض

با این که <ذوالقرنین> بومی منطقه مورد بحث نبود، ولی با قرائن و شواهد و دیدن قدرت علمی و اجرایی او، مردم، به این نکته واقف شدند که او، کسی است که می تواند سدّی غیر قابل نفوذ در برابر حملات دشمنان برای آنان برپا کند و نیز به خیر خواهی او و این که او غرضی مادّی و قصدی سلطگرانه ندارد، پی بردند، لذا پیشنهاد خود را با او مطرح کردند.

امکانات ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۴ - ۱،۴،۵،۹

۱- < ذوالقرنین > شخصیتی نیرومند و برخوردار از امکاناتی گسترده در

پهنه زمین بود .

إنّا مكّنّا له فی الأرض

<مكّنّا> یعنی: <به او قدرت دادیم. >. در باره <ذوالقرنین> و شخصیت تاریخی او و این كه او كیست نظر واحدی در میان مورّخان و مفسران وجود ندارد; بعضی، او را از فرمانروایان ما قبل تاریخ دانسته اند و قرآن را تنها مرجع شناخت او می دانند و برخی، او را همان <اسكندر> دانسته و برخی دیگر، <فریدون> و برخی، او را از ملوك یمن دانسته و بالاخره، برخی، مانند علامه طباطبایی(ره) تطبیق وی را با <كورش> (پادشاه هخامنشی) با آیات سازگارتر دیده اند. بعضی نیز، او را از پادشاهان چین دانسته و دیوار چین را شاهدی بر مدعای خود گرفته اند.

۴- < ذوالقرنین > از اسباب و عواملی كارساز برای محقّق ساختن هر مقصودی برخوردار بود .

و ءاتینه من كلّ شیء سببًا

عموم در <كلّ شیء> عموم عرفی است. <سبباً> مفعول دوم <آتیناه> است. با توجه به مضافی كه در كلام مقدر است، تقدیر جمله چنین می شود: <و آتیناه سبباً من أسباب كل شیء> یعنی، از اسباب و وسایلی كه برای نیل به تمامی مقاصد علمی و عملی او وجود داشت، سبب و راهی را در اختیار او قرار دادیم.

۵- در دست داشتن اسباب و راه كار های علمی و عملی ، زمینه ساز قدرت و اقتدار ذوالقرنین در زمین بود .

إنّا مكّنّا له فی الأرض و ءاتینه من كلّ شیء سببًا

عطف <آتیناه> بر جمله قبل، عطف سبب بر مسبب است; یعنی، اگر <ذوالقرنین> در زمین اقتدار داشت، به جهت اسبابی بود كه برای هر كار در اختیار او بود.

۶- < عن الأصبغ بن نباته ، عن

أميرالمؤمنين (ع) أنّه قـال : سُئِل عن ذى القرنين قـال : . . . و جعـل عزّ ملكه و آيه نبوّته فى قرنه . . . و آتاه اللّه من كلّ شـىء علمـاً يعرف به الحقّ و الباطـل . . . و أوحى اللّه إليه . . . فقـد طويت لـك البلاـد و ذلّلت لك العباد فأرهبتهم منك . . . فلم يبلغ مغرب الشـمس حتّى دان له أهل المشـرق والمغرب قال : و ذلك قول اللّه : < إنّا مكّنّا له فى الأرض و آتيناه من كلّ شىء سبباً ; >

از اصـبغ بن نباته، روايت شـده كه اميرالمؤمنين(ع) در پاسـخ سؤال از ذى القرنين فرمود: . .. (خداوند) قدرت پادشاهى و نشانه نبوّت او را در شاخ اش قرار داد ... و از هر چيزى، خداوند، به او دانشـى عطا كرد تا به وسـيله آن، حق و باطل را بشـناسد ... و خـدا به او وحى فرمـود: ... شـهرها را در اختيـار تـو قرار دادم و بنـدگان را براى تو رام و دل آنـان را از بيم تو پر كردم ... پس هنوز به محل غروب خورشـيد نرسيده بود كه اهل شرق و غرب عالم، تسليم او شدند. سپس (اميرالمؤمنين) فرمود: و اين سخن خداوند است كه مى فرمايد: إنّا مكّنّا له فى الأرض و آتيناه من كلّ شىء سبباً>.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۸۵ - ۱،۳

۱- ذوالقرنين ، از برخى از امكانات وسيع الهى خويش ، براى حركت به سمت غرب ، بهره گرفت .

فأتبع سببًا . حتّى إذا بلغ مغرب

الشمس

۳- < سأل رجل عليّاً (ع) : أرأيت ذاالقرنين كيف استطاع أن يبلغ المشرق و المغرب ؟ قال : سخّر اللّه له السحاب و مدّ له فى الأسباب و بسط له النور فكان الليل والنهار عليه سواء ;

مردی به علی(ع) گفت: مرا خبر ده که ذوالقرنین، چگونه توانست به شرق و غرب عالم برسد؟ حضرت فرمود: خداوند، ابر را مسخّر او قرار داد و ابزار و وسائل او را افزایش داد و نور را برای او گستراند، به گونه ای که شب و روز برای او یک سان بود>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱

۱- ذوالقرنین ، با به کارگیری برخی از ابزار ها و نیروهایش ، به سمت غرب سرزمین خویش پیش رفت .

فأتبع سببًا . حتّى إذابلغ مغرب الشمس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۹ - ۲،۴

۲- ذوالقرنین در ادامه سفرهایش ، از امکانات خویش در جهت گسترش حکومت و دین الهی ، بهره گرفت .

ثمّ أتبع سببًا

۴- < عن أميرالمؤمنين (ع) : . . . < ثمّ أتبع سبباً > ذوالقرنين من الشمس سبباً ;

از امیرالمؤمن ین(ع) [در توضیح این سخن خدا]: <ثمّ أتبع سبباً> روایت شده: ذوالقرنین، از خورشید، به عنوان یک سبب بهره گرفت>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۱ - ۱

۱- خداوند ، بر تمامی امکانات و نیرو های موجود در اختیار ذوالقرنین احاطه کامل داشت .

و قد أحطنا بما لديه خبرًا

سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۲ - ۱،۳

۱- ذوالقرنین ، از برخی امکانات خویش ، برای حرکت در جهات مختلف زمین ، بهره می گرفت .

ثمّ أتبع سببًا

سومین مسیر ذی القرنین به قرینه آیات قبل به سمت مشرق و مغرب نبوده است، بنابراین، یا به سمت شمال یا جنوب سرزمین خویش به راه افتاده است.

۳- ذوالقرنین ، از دانش استفاده از اسباب و ابزار در جهت گسترش حکومت خود ، برخوردار بود .

ثمّ أتبع سببًا

امکانات مادی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۵ - ۲

۲- ذوالقرنین ، علاوه بر امکانات مادّی از دانش به کارگیری اسباب ، نیز برخوردار بود .

فأتبع سببًا

امکانات مادی مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۱۰

۱۰- مردم منطقه شمال ، برخوردار از امکانات مادّی ، ولی فاقد شناخت های فنی بودند .

فهل نجعل لک خرجًا علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا

امیدواری ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۴

۴- ذوالقرنین ، به ایمان آوردن ظالمان ساحل دریا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد ، امیدوار بود و در مجازات آنان شتابی نداشت .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف <سوف> برای آینده است و فعل های شرط (<آمن> و <عمل>) در آیه بعد، قرینه این است که ذی القرنین، به احتمال ایمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجیل نکرده است.

انسان دوستی ذوالقرنین

جلد - نام سوره

– سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۵ – ۷

۷– ذوالقرنین ، دارای روحیه توحیدی و انسان دوستی و ستیز با متجاوزان بود .

ما مکّنّی فیه ربّی خیر فأعینونی بقوّه

ذوالقرنین، در عین پیشنهاد مردم برای دریافت کارمزد برای ساختن سدّ، از پذیرفتن آن امتناع کرده و با امکانات و قدرت خدادادی، در حمایت از آسیب پذیران، به ساختن سدّ می پردازد. این برخورد، بشان دهنده روحیات ذوالقرنین است.

اوامر ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۸ – ۷

۷– ذوالقرنین ، به رعایت نرمش و مدارا در صدور فرمان و ابلاغ خواسته های حکومتی خویش به مؤمنان ، نوید داد .

و سنقول له من أمرنا یسرًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۶ – ۱،۶

۱– ذوالقرنین ، مردم را به تهیه پاره های آهن ، برای احداث سد فرمان داد .

ءاتونی زبر الحدید

<زُبَر> جمع <زُبره> به معنای <قطعات> است. <زبر الحدید> یعنی: <قطعه هی آهن>. راغب در مفردات آن را <قطعات بزرگ آهن> دانسته است.

۶– ذوالقرنین ، به دمیدن در کوره ها ، تا حدّ سرخ شدن پاره های آهن به کار رفته در دیواره سدّ ، فرمان داد .

قال انفخوا حتّی إذا جعله نارًا

اهتمام ذوالقرنین به مؤمنان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۶،۷

۶- ذوالقرنین ، تصمیم گرفت که قوانین و مقرّرات اجتماعی سهل و قابل تحمّلی را برای مؤمنان وضع کند .

و سنقول له من أمرنا یسرًا

<یسر> یعنی <آسانی> و <من أمرنا>

یعنی:<از فرامینی که صادر می کنیم. >، لذا مفاد جمله <و سنقول...> آن است که برای مؤمنان صالح، فرامینی صادر می کنیم که اجرای آن دشوار نباشد و شنیدن آن برای مؤمنان سنگین نیاید.

۷- ذوالقرنین ، به رعایت نرمش و مدارا در صدور فرمان و ابلاغ خواسته های حکومتی خویش به مؤمنان ، نوید داد .

و سنقول له من أمرنا یسرًا

ایمان ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۱۷

۱۷- ذوالقرنین ، به وعده های خداوند ، ایمان داشت و به تحقّق آنها ، مطمئن بود .

و کان وعد ربّی حقًّا

ایمان ظالمان مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۴

۴- ذوالقرنین ، به ایمان آوردن ظالمان ساحل دریا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد ، امیدوار بود و در مجازات آنان شتابی نداشت .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف <سوف> برای آینده است و فعل های شرط (<آمن> و <عمل>) در آیه بعد، قرینه این است که ذی القرنین، به احتمال ایمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجیل نکرده است.

ایمان مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱۰

۱۰- ساحل نشینان غرب سرزمین ذوالقرنین ، برای ایمان و عمل صالح و ترک ستم کاری ، از زمینه مساعدی برخودار بودند .

أمّا من ظلم . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

باديه نشينى مردم مشرق سرزمين ذوالقرنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

١٠

- کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۱،۳

۱- ذوالقرنین ، در سفر دوم خویش ، به آخرین نقطه خشکی در سمت مشرق رسید و با مردمی بدوی و عاری از تمدن روبه رو شد .

بلغ مطلع الشمس . .. لم نجعل لهم من دونها ستّرًا

ضمیر <دونها> به <الشمس> بازمی گردد و مفاد جمله <لم نجعل. ..> این است که مردم آن سرزمین، جز خورشید، پوششی نداشتند; یعنی، هیچ بنا و ساختمانی که سایبان آنان باشد و هیچ پوشاکی که بدنشان را به پوشاند، در بین آنان مشاهده نمی شد، لذا از آنان، تعبیر به اقوامی بدوی شده است.

۳- ذوالقرنین ، در شرق سرزمین خویش ، با مردمی ساکن بیابانی کویری و بدون گیاه مواجه شد . *

لم نجعل لهم من دونها ستّرًا

از واژه <لم نجعل> این احتمال جان می گیرد که بی پناهی در برابر تابش آفتاب، معلول اموری بود که به <جعل> الهی مربوط می شود، مانند کویری بودن سرزمین که از امور طبیعی است.

برهنگی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۲

۲- ساکنان شرق سرزمین ذی القرنین ، مردمی فاقد تن پوش و سرپناه بودند .

وجدها تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها ستّرًا

بی خانمانی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۲

۲- ساکنان شرق سرزمین ذی القرنین ، مردمی فاقد تن پوش و سرپناه بودند .

وجدها تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها ستّرًا

بی نیازی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره

- آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۵ - ۱

۱- ذوالقرنین ، از کمک های مادّی مردم در برابر ساختن سدّ در مقابل یأجوج و مأجوخ ، اظهار بی نیازی کرد .

فهل نجعل لک خرجًا . .. قال ما مکّنّی فیه ربّی خیر

بینش ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۱۰

۱۰- ذوالقرنین عذاب اخروی ظالمان را ، از کیفر دنیوی آنان ، شدیدتر و سنگین تر دانست .

قال . ..ثمّ یردّ إلی ربّه فیعذّبه عذابًا نکرًا

<نکر> به معنای <منکَر> صفت مشبهه و توصیفِ عذاب جهنم است; یعنی، عذاب آخرت، بسیار ناگوار و میزان دشواری آن ناشناخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۴

۴- مردم بی ایمان و فاقد عمل صالح ، در بینش ذوالقرنین ، مردمی ظالم بودند .

قال أمّا من ظلم . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا فله جزاءً الحسنی

مقابله بین دو گروه <من ظلم> و <من ءامن. ..> حکایت از آن دارد که ترک ایمان و عمل صالح ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۵ - ۳

۳- ذوالقرنین ، خود را مملوک خداوند و عطیه های الهی را ، برخاسته از مقام ربوبیّت او می دانست .

ما مکّنّی فیه ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۱،۳

۱- در بینش ذوالقرنین ، توانایی برساختن سدّ پولادین و نفوذناپذیر ، جلوه ای از رحمت پروردگار بود .

قال هذا

رحمه من ربّی

مشارالیه <هذا>، <سد ساخته شده به دست ذوالقرنین> است.

۳- در وجود ذی القرنین بینش توحیدی و الهی همراه ، با قدرت علمی و فنی ، تبلور داشت .

ما مکّنّی فیه ربّی خیر . .. هذا رحمه من ربّی

پرسش درباره ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۳ - ۱

۱- مردم زمان پیامبر (ص) از آن حضرت ، درباره ذوالقرنین ، پرسش هایی را مطرح ساخته بودند .

و یسئلونک عن ذی القرنین

<قرن> به معنای <شاخ> است. گفته اند وجه تسمیه <ذوالقرنین> آن بوده که وی، دو رشته گیسوان بافته، همانند دو شاخ داشته و یا این که بر کلاه او دو شاخ قرار داشته است. البته <قرن> به معنای مدّت زمانی متمادی که مردم در آن زیست می کنند نیز آمده و لذا برخی نیز وجه تسمیه را دوران طولانی حاکمیت ذوالقرنین دانسته اند.

پیشگویی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۸

۸- ذوالقرنین ، از بقا و جاودانگی سدش تا قیامت خبر داد . *

فإذاجاء وعد ربّی جعله دکّاء

اگر مراد از <وعد ربّی> قیامت باشد، در این صورت، از آیه چنین برمی آید که تا قبل از قیامت، این سد برپا است. <دکاء> به معنای <مستوی و مسطح>، صفت برای موصوف محذوف است (جعله أرضاً دکّاء). مفاد آیه، این است که هرگاه قیامت فرا رسد، خداوند آن سد را زمینی مسطح خواهد ساخت.

تبلیغ ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۵ - ۵

-۵

ذوالقرنین ، در جهت تبلیغ توحید و آیین الهی خود ، از بهترین فرصت ها بهره می گرفت .

قال ما مکّنّی فیه ربّی خیر

ذوالقرنین، هنگامی سخن از ربوبیّت خداوند به میان می آورد که مردم، سخت به او نیازمند بودند و او باتلاش صادقانه در جهت رفع نیازهای آنان، قلب مردم را به خود متوجه کرده بود.

تبیین قصه ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۳ - ۵

۵- خداوند به ارائه مطالبی درباره < ذی القرنین > به وسیله آیاتی از قرآن ، وعده حتمی داد .

قل سأتلوا علیکم منه ذکرًا

ضمیر در <منه> به <ذی القرنین> برمی گردد و <من> برای تبعیض است ; یعنی، بخشی از اخبار و حالات او. مراد از <ذکراً> به قرینه <سأتلوا> آیات قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۱ - ۲

۲- بازگویی سفر ذوالقرنین به شرق و غرب ، نمودی از احاطه علمی خداوند بر زوایای زندگی او بود .

کذلك و قد أحطنا بما لدیه خبرًا

واژه <کذلك> (این چنین بود) در این موارد، برای تشبیه چیزی به خود آن به کار می رود که گویای مبالغه در بی مانند بودن است ; یعنی، برای آن، نظیری جز خودش وجود ندارد. جمله حالیه <و قد أحطنا...> دلالت دارد که آنچه گفته شد، برخاسته از احاطه علمی خداوند بوده است.

تشکل مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۶

۶- ذوالقرنین ، در آخرین نقطه خشکی ، در غرب سرزمین

خویش ، با مردمی دارای تشکّل و قومیّت مواجه شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه و وجد عندها قومًا

تلاش ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱۱

۱۱- دین الهی ، با تلاش ذوالقرنین ، تا آخرین نقطه سرزمین او ، گسترش یافت .

و أمّا من ءامن

تمدن در دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۱،۵

۱- ذوالقرنین ، در سفر دوم خویش ، به آخرین نقطه خشکی در سمت مشرق رسید و با مردمی بدوی و عاری از تمدن روبه رو شد .

بلغ مطلع الشمس . .. لم نجعل لهم من دونها سترًا

ضمیر <دونها> به <الشمس> بازمی گردد و مفاد جمله <لم نجعل. ..> این است که مردم آن سرزمین، جز خورشید، پوششی نداشتند; یعنی، هیچ بنا و ساختمانی که سایبان آنان باشد و هیچ پوشاکی که بدنشان را به پوشاند، در بین آنان مشاهده نمی شد، لذا از آنان، تعبیر به اقوامی بدوی شده است.

۵- در عصر ذوالقرنین ، مردم ساکن غرب سرزمین او ، متمدن تر و پیشرفته تر از مردم ساکن در شرق سرزمین وی بودند .

بلغ مغرب الشمس . .. وجد عندها قومًا ... تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها سترًا

تمدن در مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۲

۱۲- وجود تمدن در غرب سرزمین ذی القرنین

وجد عندها قومًا . .. إمّا أن تعذّب

ظلم و ایمان و عمل صالح و مجازات که آیات

بعد در باره ساحل نشینان یاد کرده است از مشخصات جوامع متمدن است.

تمدن مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۳ – ۴،۵

۴- تمدن منطقه شمال زمین در عهد ذوالقرنین ، ضعیف بوده است .

وجد من دونهما قومًا لایکادون یفقهون قولاً

چنان چه مراد از یأجوج و مأجوج، همان مغول و تاتار باشند، آیه در توصیف ساکنان شمال سرزمین ذی القرنین خواهد بود.

۵- مردم منطقه شمالی در عصر ذوالقرنین ، دارای زبانی دور از زبان های زنده آن روز بودند .

قومًا لایکادون یفقهون قولاً

نفی درک همه زبـان هـا، حاکی از این است که زبان مادری کوه نشـینان عصـر ذی القرنین، زبانی منحط و غیر قابل ذکر بوده است.

تمدن مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۰ – ۵

۵- در عصر ذوالقرنین ، مردم ساکن غرب سرزمین او ، متمدن تر و پیشرفته تر از مردم ساکن در شرق سرزمین وی بودند .

بلغ مغرب الشمس . .. وجد عندها قومًا ... تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها سترًا

تمدن مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۰ – ۵

۵- در عصر ذوالقرنین ، مردم ساکن غرب سرزمین او ، متمدن تر و پیشرفته تر از مردم ساکن در شرق سرزمین وی بودند .

بلغ مغرب الشمس . .. وجد عندها قومًا ... تطلع على قوم لم نجعل لهم من دونها سترًا

توحيد ذوالقرنين

جلد – نام سوره – سوره – آیه

- فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۵ - ۷

۷- ذوالقرنین ، دارای روحیه توحیدی و انسان دوستی و ستیز با متجاوزان بود .

ما مكّنّی فیه ربّی خیر فأعینونی بقوّه

ذوالقرنین، در عین پیشنهاد مردم برای دریافت کارمزد برای ساختن سدّ، از پذیرفتن آن امتناع کرده و با امکانات و قدرت خدادادی، در حمایت از آسیب پذیران، به ساختن سدّ می پردازد. این برخورد، بشان دهنده روحیات ذوالقرنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۳،۴

۳- در وجود ذی القرنین بینش توحیدی و الهی همراه ، با قدرت علمی و فنی ، تبلور داشت .

ما مكّنّی فیه ربّی خیر . .. هذا رحمه من ربّی

۴- ذوالقرنین ، از بینش توحیدی خویش ، پس از اثبات توان علمی و فنی خود ، تبلیغ کرد .

فما اسطاعوا أن یظهروه . .. قال هذا رحمه من ربّی

تعبیر <هذا رحمه. ..> نوعی تبلیغ از بینش است که ذوالقرنین پس از ساختن سدّ و اثبات برتری خویش، آن را تبلیغ کرد.

تهدید ظالمان دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۱،۸

۱- ذوالقرنین ، از کیفر ساحل نشینان غرب ، چشم پوشی کرد و تنها کسانی را که بر ستم کاری خود باقی بمانند ، به مجازات تهدید کرد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

۸- ذوالقرنین ، ظالمان ساحل دریا را علاوه بر تهدید به مجازات و کیفر های خویش ، از عذاب سخت آخرت ، بیم داد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه ثمّ یردّ إلی ربّه فیعذّبه

تهدیدهای ذوالقرنین

جلد

– نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۷ – ۱۰۸

۱– ذوالقرنین ، از کیفر ساحل نشینان غرب ، چشم پوشی کرد و تنها کسانی را که بر ستم کاری خود باقی بمانند ، به مجازات تهدید کرد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

۸– ذوالقرنین ، ظالمان ساحل دریا را علاوه بر تهدید به مجازات و کیفر های خویش ، از عذاب سخت آخرت ، بیم داد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه ثمّ یردّ إلی ربّه فیعذّبه

جاودانگی سد ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۸ – ۸

۸– ذوالقرنین ، از بقا و جاودانگی سدش تا قیامت خبر داد . *

فإذاجاء وعد ربّی جعله دکّاء

اگر مراد از <وعد ربّی> قیامت باشد، در این صورت، از آیه چنین برمی آید که تا قبل از قیامت، این سد برپا است. <دکاء> به معنای <مستوی و مسطح>، صفت برای موصوف محذوف است (جعله أرضاً دکّاء). مفاد آیه، این است که هرگاه قیامت فرا رسد، خداوند آن سد را زمینی مسطح خواهد ساخت.

جعاله با ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۴ – ۹

۹– قوم درگیر با یأجوج و مأجوج ، با اظهار آمادگی برای پرداخت دست مزد به ذوالقرنین در برابر ساختن سد ، او را دعوت به عقد قرارداد جعاله کردند .

فهل نجعل لک خرجًا علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا

جعاله مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۴

۹- قوم درگیر با یأجوج و مأجوج ، با اظهار آمادگی برای پرداخت دست مزد به ذوالقرنین در برابر ساختن سد ، او را دعوت به عقد قرارداد جعاله کردند .

فهل نجعل لک خرجًا علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا

جهل مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۱۰

۱۰- مردم منطقه شمال ، برخوردار از امکانات مادّی ، ولی فاقد شناخت های فنی بودند .

فهل نجعل لک خرجًا علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا

حاکمیت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۳ - ۸

۸- < عن أبی عبداللّه (ع) قال : ملك الأرض كلّها أربعه : مؤمنان و كافران . فأمّا المؤمنان : فسلیمان بن داوود و ذوالقرنین ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: چهار نفر بودند که بر تمام زمین حکومت کردند: دو نفر مؤمن و دو نفر کافر. آن دو نفر مؤمن: سلیمان بن داوود و ذوالقرنین بودند>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۳

۳- ذوالقرنین ، بر قوم ساحل دریا ، سلطه کامل یافته بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حکومت در مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۹ - ۱

۱- ذوالقرنین ، پس از اقامه نظام عادلانه دینی در میان ساحل نشینان غرب ، به سوی شرق سرزمین خویش حرکت کرد .

ثمّ أتبع سببًا . حتّی إذا بلغ مطلع الشمس

حکومت

دینی در دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۹ - ۱

۱- ذوالقرنین ، پس از اقامه نظام عادلانه دینی در میان ساحل نشینان غرب ، به سوی شرق سرزمین خویش حرکت کرد .

ثمّ أتبع سببًا . حتّی إذا بلغ مطلع الشمس

حکومت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۳ - ۱۰

۱۰- < عن أبی جعفر (ع) قال : إنّ اللّه لم یبعث أنبیاء ملوکاً فی الأرض إلاّ أربعه بعد نوح : أوّلهم ذوالقرنین ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: خدا در زمین، پیامبران را پادشاه قرار نداد، مگر چهار پیامبر را که بعد از نوح بودند: نخستین آنان، ذوالقرنین بود>.

خیرخواهی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۴

۴- قوم درگیر با یأجوج و مأجوج ، به ذوالقرنین و به توان مندی و خیرخواهی وی اذعان کردند .

قالوا یذا القرنین إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون فی الأرض

با این که <ذوالقرنین> بومی منطقه مورد بحث نبود، ولی با قرائن و شواهد و دیدن قدرت علمی و اجرایی او، مردم، به این نکته واقف شدند که او، کسی است که می تواند سدّی غیر قابل نفوذ در برابر حملات دشمنان برای آنان برپا کند و نیز به خیر خواهی او و این که او غرضی مادّی و قصدی سلطگرانه ندارد، پی بردند، لذا پیشنهاد خود را با او مطرح کردند.

دفاع مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۵

۵- قوم درگیر با یأجوج و مأجوج از کوه های مرتفع به عنوان سدّ دفاعی در برابر هجوم آنان بهره می برند .

حتّی إذا بلغ بین السدّین . .. إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون

دومین مسافرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۹ - ۱

۱- ذوالقرنین ، پس از اقامه نظام عادلانه دینی در میان ساحل نشینان غرب ، به سوی شرق سرزمین خویش حرکت کرد .

ثمّ أتبع سببًا . حتّی إذا بلغ مطلع الشمس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۱

۱- ذوالقرنین ، در سفر دوم خویش ، به آخرین نقطه خشکی در سمت مشرق رسید و با مردمی بدوی و عاری از تمدن روبه رو شد .

بلغ مطلع الشمس . .. لم نجعل لهم من دونها سترًا

ضمیر <دونها> به <الشمس> بازمی گردد و مفاد جمله <لم نجعل. ..> این است که مردم آن سرزمین، جز خورشید، پوششی نداشتند; یعنی، هیچ بنا و ساختمانی که سایبان آنان باشد و هیچ پوشاکی که بدنشان را به پوشاند، در بین آنان مشاهده نمی شد، لذا از آنان، تعبیر به اقوامی بدوی شده است.

دین در دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱۱

۱۱- دین الهی ، با تلاش ذوالقرنین ، تا آخرین نقطه سرزمین او ، گسترش یافت .

و أمّا من ءامن

دین درمغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ –

۸۸ - ۱۱

۱۱- دین الهی ، با تلاش ذوالقرنین ، تا آخرین نقطه سرزمین او ، گسترش یافت .

و أمّا من ءامن

دینداری ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۳

۳- در وجود ذی القرنین بینش توحیدی و الهی همراه ، با قدرت علمی و فنی ، تبلور داشت .

ما مکّنّی فیه ربّی خیر . .. هذا رحمه من ربّی

ذوالقرنین در ساحل دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۴

۴- پیشروی ذوالقرنین ، با رسیدن به ساحل دریایی گسترده ، متوقف شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه

بدان احتمال که نمای غروب خورشید در آب، نشانه گستردگی پهنه دریا باشد؛ یعنی، در چشم اندازِ آن، چیزی مشاهده نمی شد، لذا تصوّر آن بود که خورشید در چشمه جوشانی در دریا فرو می رود و خشکی دیگری در ورای آن نیست.

ذوالقرنین در ساحل دریای سیاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۵

۵- محدوده پیشروی ذوالقرنین در ناحیه مغرب تا دریای سیاه بوده است . *

حتّی إذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمئه

برخی، نظیر ابن عاشور، منطقه فرمانروایی ذی القرنین را چین دانسته اند، در این صورت، او، در حرکت به سمت غرب، تا دریای سیاه پیش رفته است که منظره غروب خورشید را به صورت فرو رفتن آن در چشمه آب کدر و سیاه مشاهده کرده است.

ذوالقرنین در شمال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸

۲- سومین حرکت و پیشروی ذوالقرنین به سمت شمال بوده است . *

ثمّ أتبع سببًا

چنان چه یأجوج و مأجوج، همان مغول و تاتار باشند، حرکت ذی القرنین به سمت شمال بوده است.

ذوالقرنین در مشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۹ - ۱

۱- ذوالقرنین ، پس از اقامه نظام عادلانه دینی در میان ساحل نشینان غرب ، به سوی شرق سرزمین خویش حرکت کرد .

ثمّ أتبع سببًا . حتّی إذا بلغ مطلع الشمس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۱،۷

۱- ذوالقرنین ، در سفر دوم خویش ، به آخرین نقطه خشکی در سمت مشرق رسید و با مردمی بدوی و عاری از تمدن روبه رو شد .

بلغ مطلع الشمس . .. لم نجعل لهم من دونها سترًا

ضمیر <دونها> به <الشمس> بازمی گردد و مفاد جمله <لم نجعل. ..> این است که مردم آن سرزمین، جز خورشید، پوششی نداشتند; یعنی، هیچ بنا و ساختمانی که سایبان آنان باشد و هیچ پوشاکی که بدنشان را به پوشاند، در بین آنان مشاهده نمی شد، لذا از آنان، تعبیر به اقوامی بدوی شده است.

۷- < عن أمیرالمؤمنین (ع) : . . . انّ ذاالقرنین ورد علی قوم قد أحرقتهم الشمس و غیّرت أجسادهم و ألوانهم حتّی صیّرتهم کالظلمه ;

از امیرالمؤمنین(ع): روایت شده: همانا، ذوالقرنین، به قومی رسید که تابش خورشید، آنان را سوزانده و موجب تغییر بدن و تغییر رنگ شان شده بود، به گونه ای که آنان را (در سیاهی) به مانند پاره ای

از تاریکی درآورده بود>.

ذوالقرنین در مغرب زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱،۲،۴،۶

۱- ذوالقرنین ، با به کار گیری برخی از ابزار ها و نیروهایش ، به سمت غرب سرزمین خویش پیش رفت .

فأتبع سببًا . حتّی إذابلغ مغرب الشمس

۲- ذوالقرنین ، با رسیدن به انت های خشکی های غرب ، آبی گل آلود و تیره رنگ را فراروی خویش دید .

حتّی إذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمئه

<حمئه> یعنی دارای <حمأه> به <گل سیاه بدبو> گفته می شود. (کتاب العین)

۴- پیشروی ذوالقرنین ، با رسیدن به ساحل دریایی گسترده ، متوقف شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه

بدان احتمال که نمای غروب خورشید در آب، نشانه گستردگی پهنه دریا باشد; یعنی، در چشم اندازِ آن، چیزی مشاهده نمی شد، لذا تصوّر آن بود که خورشید در چشمه جوشانی در دریا فرو می رود و خشکی دیگری در ورای آن نیست.

۶- ذوالقرنین ، در آخرین نقطه خشکی ، در غرب سرزمین خویش ، با مردمی دارای تشکّل و قومیّت مواجه شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه و وجد عندها قومًا

ذوالقرنین و تنظیم نظام اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۳

۱۳- ذوالقرنین ، از برخی اختیارات الهی ، در تنظیم نظام اجتماعی مردم ، برخوردار بود .

قلنا یذا القرنین إمّا أن تعذّب و إمّا أن تتّخذ فیهم حسنًا

ذوالقرنین و خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۹ - ۴

۴- < عن أميرالمؤمنين (

ع) : . . . < ثمّ أتبع سبباً > ذوالقرنين من الشمس سبباً ;

از اميرالمؤمن ين(ع) [در توضيح اين سخن خدا]: <ثمّ أتبع سبباً> روايت شده: ذوالقرنين، از خورشيد، به عنوان يك سبب بهره گرفت>.

ذوالقرنين و كيفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۸۷ - ۱،۴

۱- ذوالقرنين ، از كيفر ساحل نشينان غرب ، چشم پوشى كرد و تنها كسانى را كه بر ستم كارى خود باقى بمانند ، به مجازات تهديد كرد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

۴- ذوالقرنين ، به ايمان آوردن ظالمان ساحل دريا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد ، اميدوار بود و در مجازات آنان شتابى نداشت .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف <سوف> براى آينده است و فعل هاى شرط (<آمن> و <عمل>) در آيه بعد، قرينه اين است كه ذى القرنين، به احتمال ايمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجيل نكرده است.

ذوب آهن در دوران ذوالقرنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۹۶ - ۵

۵- ذوالقرنين ، براى سرخ كردن آهن هاى به كار رفته در سد ، كوره هاى بزرگى را در مجاورت سد ايجاد كرد .

حتّى إذا ساوى بين الصدفين قال انفخوا

<نفخ> به معناى <دميدن> است. و دميدن در ديواره سدّ براى سرخ كردن آن، نيازمند كوره هاى بزرگ است تا بتواند آتش و اكسيژن را به مقدار مورد نياز به ديواره بزنند تا شرايط براى ريختن آلياژ مسّ بر روى آن فراهم گردد.

ذوب فلز در دوران ذوالقرنين

سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۶ - ۸،۱۰

۸- ذوالقرنین ، از نحوه ساختن و بنای سد و کیفیت ذوب فلزات و ترکیب آن ، آگاهی دقیق داشت .

ءاتونی زبر الحدید . .. أُفرغ علیه قطرًا

۱۰- صنعت ذوب فلز ، در تمدن زمان ذوالقرنین ، وجود داشته است .

قال انفخوا حتّی إذا جعله نارًا قال ءاتونی أُفرغ علیه قطرًا

رنگ چشمه قصه ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۲

۲- ذوالقرنین ، با رسیدن به انت های خشکی های غرب ، آبی گل آلود و تیره رنگ را فراروی خویش دید .

حتّی إذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمئه

<حمئه> یعنی دارای <حمأه> به <گل سیاه بدبو> گفته می شود. (کتاب العین)

روش برخورد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۱ - ۴

۴- شیوه ذوالقرنین در برخورد با مردم شرق و غرب ، یک سان بوده است . *

وجدها تطلع علی قوم . .. کذلک

<کذلک> می تواند صفت برای <قوم> در آیه قبل باشد و اشاره به <قوماً> در آیات قبل; یعنی، ذوالقرنین، همانگونه که قوم ساکن مغرب را یافت و در باره آنان تصمیم گرفت، در باره شرقی ها نیز همان سان رفتار کرد.

روش تبلیغ ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۸ – ۴

۴- ذوالقرنین ، از بینش توحیدی خویش ، پس از اثبات توان علمی و فنی خود ، تبلیغ کرد .

فما اسطاعوا أن یظهروه . .. قال هذا

رحمه من ربّی

تعبیر <هذا رحمه. ..> نوعی تبلیغ از بینش است که ذوالقرنین پس از ساختن سدّ و اثبات برتری خویش، آن را تبلیغ کرد.

زبان مردم دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۳ - ۳،۵

۳- مردم اقصای مشرق و مغرب زمین ، در لغت با ذوالقرنین ، قرابت داشتند .

لایکادون یفقهون قولاً

در بین سه گروهی که ذوالقرنین با آنان برخورد کرد، تنها، در باره گروه شمالی تعبیر <لایکادون. ..> صورت گرفته است، ولی در باره آن دو قوم دیگر، چنین مشکلی مطرح نشده است.

۵- مردم منطقه شمالی در عصر ذوالقرنین ، دارای زبانی دور از زبان های زنده آن روز بودند .

قومًا لایکادون یفقهون قولاً

نفی درک همه زبان ها، حاکی از این است که زبان مادری کوه نشینان عصر ذی القرنین، زبانی منحط و غیر قابل ذکر بوده است.

زبان مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۳ - ۵

۵- مردم منطقه شمالی در عصر ذوالقرنین ، دارای زبانی دور از زبان های زنده آن روز بودند .

قومًا لایکادون یفقهون قولاً

نفی درک همه زبان ها، حاکی از این است که زبان مادری کوه نشینان عصر ذی القرنین، زبانی منحط و غیر قابل ذکر بوده است.

زبان مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۳ – ۳

۳- مردم اقصای مشرق و مغرب زمین ، در لغت با ذوالقرنین ، قرابت داشتند .

لایکادون یفقهون قولاً

در بین سه گروهی که ذوالقرنین با آنان برخورد کرد،

تنها، در باره گروه شمالی تعبیر <لایکادون. ..> صورت گرفته است، ولی در باره آن دو قوم دیگر، چنین مشکلی مطرح نشده است.

زبان مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۳ – ۳

۳- مردم اقصای مشرق و مغرب زمین ، در لغت با ذوالقرنین ، قرابت داشتند .

لایکادون یفقهون قولاً

در بین سه گروهی که ذوالقرنین با آنان برخورد کرد، تنها، در باره گروه شمالی تعبیر <لایکادون. ..> صورت گرفته است، ولی در باره آن دو قوم دیگر، چنین مشکلی مطرح نشده است.

زمینه قدرت ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۴ – ۵

۵- در دست داشتن اسباب و راه کار های علمی و عملی ، زمینه ساز قدرت و اقتدار ذوالقرنین در زمین بود .

إنّا مکّنّا له فی الأرض و ءاتینه من کلّ شیء سببًا

عطف <آتیناه> بر جمله قبل، عطف سبب بر مسبب است؛ یعنی، اگر <ذوالقرنین> در زمین اقتدار داشت، به جهت اسبابی بود که برای هر کار در اختیار او بود.

ساختمان سازی در دوران ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۰ – ۴۸

۴- زمان ذوالقرنین ، در دورترین نقطه شرق سرزمین او ، از صنعت لباس و ساختمان ، خبری نبوده است .

بلغ مطلع الشمس . .. لم نجعل لهم من دونها سترًا

۸- < عن أبی جعفر (ع) فی قول اللّه < لم نجعل لهم من دونها ستراً . کذلک > قال : لم یعلموا صنعه البیوت ;

از امام باقر(ع)

درباره این سخن خدا: <لم نجعل لهم من دونها ستراً. کذلک> روایت شده: آن قوم صنعت خانه سازی را نمی دانستند>.

سدسازی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۷،۹،۱۲

۷- آسیب پـذیران از هجوم یأجوج و مأجوج ، از ذوالقرنین برای ساختن سـدّی در میانه دو رشـته کوه بلنـد در برابر هجوم آن متجاوزان ، کمک خواستند .

قالوا یذا القرنین . .. تجعل بیننا و بینهم سدًّا

۹- قوم درگیر بـا یـأجوج و مأجوج ، با اظهار آمادگی برای پرداخت دست مزد به ذوالقرنین در برابر ساختن سـد ، او را دعوت به عقد قرارداد جعاله کردند .

فهل نجعل لک خرجًا علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا

۱۲- < عن أمیرالمؤمنین (ع) : إنّ ذاالقرنین . . . وجد . . . قوماً لایکادون یفقهون قولاً قالوا : یا ذاالقرنین ! إنّ یأجوج و مأجوج خلف هـذین الجبلین و هم یفسدون فی الأرض إذا کان إبّان زروعنا و ثمارنا خرجوا علینا من هذین السدّین ، فرعوا من ثمارنا و زروعنا حتّی لایبقون من ها شیئاً < فهل نجعل لک خرجاً > نؤدیه إلیک فی کلّ عام < علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا > ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده:. .. همانا ذوالقرنین، قومی را یافت که فهم هیچ سـخنی برای آنان آسان نبود. آنان به او گفتند: ای ذوالقرنین! همانـا، یأجوج و مأجوج، پشت این دو کوه انـد و آنان در زمین فساد می کننـد. زمانی که فصل برداشت زراعت های ما و چیدن میوه هایمان فرامی رسد، آنان، از پشت این دو سدّ

(دو کوه) به ما حملهور شده و از میوه های ما و زراعت های ما آن قدر می چرانند که هیچ چیز از را باقی نمی گذارند. آیا برای تو هزینه ای قرار دهیم که هر ساله به تو بپردازیم تا بین ما و آنان سدّی برقرار سازی؟>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۵ - ۱۸،۹

۱- ذوالقرنین ، از کمک های مادّی مردم در برابر ساختن سدّ در مقابل یأجوج و مأجوج ، اظهار بی نیازی کرد .

فهل نجعل لک خرجًا . .. قال ما مکّنّی فیه ربّی خیر

۸- ذوالقرنین ، خود طرّاح و مجری بنای سد و عهده دار امور فنی و مدیریتی آن بود .

فأعینونی بقوه أجعل بینکم و بینهم ردمًا

۹- ذوالقرنین ، خواستار مشارکت نیروی انسانی و امکانات مردمی در احداث سد شد .

فأعینونی بقوه

<قوه> یعنی نیرو <فأعینونی بقوه> یعنی: <مرا با نیروی خود کمک دهید>. آیات بعد، قرینه این است که او، علاوه بر خواستن نیروی انسانی، به آوردن ابزار و مصالح نیز فرمان داد. بنابراین، آنچه را از مردم نپذیرفت، اجر و مزد تلاش خویش بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۶ - ۵،۸،۹

۵- ذوالقرنین ، برای سرخ کردن آهن های به کار رفته در سد ، کوره های بزرگی را در مجاورت سد ایجاد کرد .

حتّی إذا ساوی بین الصدفین قال انفخوا

<نفخ> به معنای <دمیدن> است. و دمیدن در دیواره سدّ برای سرخ کردن آن، نیازمند کوره های بزرگ است تا بتواند آتش و اکسیژن را به مقدار مورد نیاز به

دیواره بزند تا شرایط برای ریختن آلیاژ مسّ بر روی آن فراهم گردد.

۸- ذوالقرنین ، از نحوه ساختن و بنای سد و کیفیت ذوب فلزات و ترکیب آن ، آگاهی دقیق داشت .

ءاتونی زبر الحدید . .. أُفرغ علیه قطرًا

۹- ذوالقرنین ، بر احداث سد و مراحل آن ، نظارت و مدیریت مستقیم داشت .

ءاتونی . .. قال انفخوا ... ءاتونی أُفرغ علیه قطرًا

ذکر ضمایر به صورت <متکم وحده>، جملگی، گواه معشرت و نظارت دقیق ذوالقرنین بر احداث سد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۱،۱۰

۱- در بینش ذوالقرنین ، توانایی برساختن سدّ پولادین و نفوذناپذیر ، جلوه ای از رحمت پروردگار بود .

قال هذا رحمه من ربّی

مشارالیه <هذا>، <سد ساخته شده به دست ذوالقرنین> است.

۱۰- ذوالقرنین ، پس از پایان کار سد ، حقّانیّت معاد و حتمیّت برپایی آن را یادآور شد .

قال . .. فإذا جاء وعد ربّی جعله دکّاء و کان وعد ربّی حقًّا

سومین مسافرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۲ - ۲

۲- سومین حرکت و پیشروی ذوالقرنین به سمت شمال بوده است . *

ثمّ أتبع سببًا

چنان چه یأجوج و مأجوج، همان مغول و تاتار باشند، حرکت ذی القرنین به سمت شمال بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۳ - ۱،۲

۱- رسیدن ذوالقرنین به تنگه ای میان دو کوه سدآسا ، در سومین پیشروی خود

حتّی إذابلغ بین السدّین

<سد> به هر مانع و حاجزی گفته می شود، از جمله به کوه

نیز اطلاق شده است. لذا <بین السدّین> محتمل است که به معنای حد فاصل دو کوه باشد. در باره این که این دو کوه در کجا قرار داشته نظر واحدی وجود ندارد، برخی آن ها را در شمال چین دانسته و برخی کوه های فاصل میان آذربایجان و ارمنستان گرفته اند قرینه ای برای اثبات هیچ یک وجود ندارد.

۲- مواجه شدن ذوالقرنین در سومین پیشروی خود با مردمی کم بهره از درک و فهم لغات بیگانه و ناتوان از شناخت سریع آن

وجد من دونهما قومًا لایکادون یفقهون قولاً

مراد از کُند فهمی ساکنان کوهستان در شناخت زبان دیگران این است که مفاهمه ذی القرنین با آنان دشوار بوده است.

سهولت قوانین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۶

۶- ذوالقرنین ، تصمیم گرفت که قوانین و مقرّرات اجتماعی سهل و قابل تحمّلی را برای مؤمنان وضع کند .

و سنقول له من أمرنا یسرًا

<یسر> یعنی <آسانی> و <من أمرنا> یعنی:<از فرامینی که صادر می کنیم. >، لذا مفاد جمله <و سنقول...> آن است که برای مؤمنان صالح، فرامینی صادر می کنیم که اجرای آن دشوار نباشد و شنیدن آن برای مؤمنان سنگین نیاید.

سیاه پوستان دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۷

۷- < عن أمیرالمؤمنین (ع) : . . . انّ ذاالقرنین ورد علی قوم قد أحرقتهم الشمس و غیّرت أجسادهم و ألوانهم حتّی صیّرتهم کالظلمه ;

از امیرالمؤمنین(ع): روایت شده: همانا، ذوالقرنین، به قومی رسید که تابش خورشید، آنان را سوزانده

و موجب تغيير بدن و تغيير رنگ شان شده بود، به گونه ای که آنان را (در سياهی) به مانند پاره ای از تاريکی درآورده بود>.

شخصيت ذوالقرنين

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۴ – ۳

۳– < ذوالقرنين > ، شخصيتی الهی بود . *

إنّا مكّنّا له فی الأرض

احتمال می رود که انتساب قدرت ذی القرنين به خدا، از آن جهت باشد که خدا، به خاطر شخصيت الهی وی، امکاناتی را به او عطا کرده باشد.

شکايت مردم شمال سرزمين ذوالقرنين

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۴ – ۱،۱۲

۱– مردم شمال ، از طوايفی فسادانگيز به نام يأجوج و مأجوج ، به ذوالقرنين شکايت بردند .

قالوا يذا القرنين إنّ يأجوج و مأجوج مفسدون

مفسران و مؤرخان، با استفاده از ادله مختلف و برخی متون باستانی، اين را مسلم گرفته اند که مراد از يأجوج و مأجوج، همان قبايل مغول و تاتار هستند.

۱۲– < عن أميرالمؤمنين (ع) : إنّ ذاالقرنين . . . وجد . . . قوماً لايکادون يفقهون قولاً قالوا : يا ذاالقرنين ! إنّ يأجوج و مأجوج خلف هـذين الجبلين و هم يفسدون فی الأرض إذا کان إبّان زروعنا و ثمارنا خرجوا علينا من هذين السدّين ، فرعوا من ثمارنا و زروعنا حتّی لايبقون من ها شيئاً < فهل نجعل لک خرجاً > نؤديه إليک فی کلّ عام < علی أن تجعل بيننا و بينهم سدًّا > ;

از اميرالمؤمنين(ع) روايت شده:. .. همانا ذوالقرنين، قومی را يافت که فهم هيچ سخنی برای آنان آسان

نبود. آنان به او گفتنـد: ای ذوالقرنین! همانا، یأجوج و مأجوج، پشت این دو کوه انـد و آنان در زمین فساد می کنند. زمانی که فصـل برداشت زراعت های ما و چیـدن میوه هایمان فرامی رسـد، آنان، از پشت این دو سـدّ (دو کوه) به ما حملهور شـده و از میوه های ما و زراعت های ما آن قـدر می چراننـد که هیـچ چیز از را باقی نمی گذارند. آیا برای تو هزینه ای قرار دهیم که هر ساله به تو بپردازیم تا بین ما و آنان سدّی برقرار سازی؟>.

صالحان در حکومت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۸

۸- برخورد شدید با ظالمان متجاوز و نرمش در برابر مؤمنان صالح ، روشـی نیکو در نظام حکومتی و شـیوه برگزیده ذوالقرنین در حکومت خویش بود .

أمّا من ظلم فسوف نعذّبه . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

ذوالقرنیـن، پس از شـنیدن وحی الهی کـه در برخـورد بـا ساحـل نشـینان غرب، دو راه پیش روی او قرار داد: یکی تعـذیب، و دیگری روش نیکو، شقّ دوم را انتخـاب کرد و آن را چنین ترسـیم کرد که ظالمـان را عقوبت و مؤمنـان را پاداش نیک خواهد داد.

صبر ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۲

۲- تعجیل نکردن ذوالقرنین در کیفر ظالمان کافر ، مهلتی برای گرایش آنان به ایمان بود . *

أمّا من ظلم فسوف نعذّبه . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا فله جزاءً الحسنی

مراد از <من ءامن و. ..> (هرکس

ایمان بیاورد و...) کسانی اند که از ظلم و کفر، دست برداشته و ایمان آورند، نه آنان که هنگام ورود ذوالقرنین مؤمن بودند; زیرا، معنا ندارد که او، بین عذاب و یا رفتار نیک با مؤمنان مخیّر باشد! بنابراین، درنگ ذوالقرنین در عذاب ظالمان (سوف نعذّبه) ایجاد فرصتی برای تغییر رویه آنان بوده است.

ظالمان در حکومت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۸

۸- برخورد شدید با ظالمان متجاوز و نرمش در برابر مؤمنان صالح ، روشی نیکو در نظام حکومتی و شیوه برگزیده ذوالقرنین در حکومت خویش بود .

أمّا من ظلم فسوف نعذّبه . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

ذوالقرنین، پس از شنیدن وحی الهی که در برخورد با ساحل نشینان غرب، دو راه پیش روی او قرار داد: یکی تعذیب، و دیگری روش نیکو، شقّ دوم را انتخاب کرد و آن را چنین ترسیم کرد که ظالمان را عقوبت و مؤمنان را پاداش نیک خواهد داد.

ظلم ستیزی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۶

۶- حاکمیّت ذوالقرنین ، در جهت ظلم زدایی و کفرستیزی بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۵ - ۷

۷- ذوالقرنین ، دارای روحیه توحیدی و انسان دوستی و ستیز با متجاوزان بود .

ما مکّنّی فیه ربّی خیر فأعینونی بقوّه

ذوالقرنین، در عین پیشنهاد مردم برای دریافت کارمزد برای ساختن سدّ، از پذیرفتن آن امتناع کرده و با امکانات و قدرت

خدادادی،

در حمایت از آسیب پذیران، به ساختن سدّ می پردازد. این برخورد، بشان دهنده روحیات ذوالقرنین است.

ظلم مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۶ – ۷

۷– ساحل نشینان غرب سرزمین ذی القرنین ، مردمی کفرپیشه و ستم کار بودند .

قلنا یذا القرنین إمّا أن تعذّب

تعبیر <تعذّب> نشانگر آن است که آنان مستحق کیفر بوده اند و دلیل آن به قرینه آیات بعد ستم گری و کفر آنان بوده است.

عجز مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۴ – ۸

۸– همجواران یأجوج و مأجوج ، خود از ایجاد سدّی محکم و غیرقابل نفوذ در برابر هجوم آن متجاوزان ، ناتوان بودند .

فهل نجعل لک خرجًا علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا

عجز مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۶ – ۹

۹– ساحل نشینان مناطق غربی سرزمین ذی القرنین ، از رویارویی با نیرو های او ناتوان بودند و در برابر تصمیمات او ، قدرت مقاومت نداشتند .

وجد عندها قومًا قلنا یذا القرنین إمّا أن تعذّب

عظمت امکانات ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۱ - ۳

۳- امکانات و نیروی ذوالقرنین ، بسیار زیاد و با عظمت بوده است .

قد أحطنا بما لدیه خبرًا

تعبیر موجود در آیه (احاطه خداوند بر همه آنچه در نزد ذوالقرنین وجود داشت) حاکی از عظمت امکاناتی است که در اختیار ذوالقرنین بود.

عظمت

سد ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۸ – ۷

۷- سدّ ذوالقرنین ، کاری بس بدیع و بزرگ در روزگار وی بود .

هذا رحمه من ربّی

مطرح ساختن رحمت پروردگار حاکی از عظمت کار است.

عظمت قدرت ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۱ – ۳

۳- امکانات و نیروی ذوالقرنین ، بسیار زیاد و با عظمت بوده است .

قد أحطنا بما لدیه خبرًا

تعبیر موجود در آیه (احاطه خداوند بر همه آنچه در نزد ذوالقرنین وجود داشت) حاکی از عظمت امکاناتی است که در اختیار ذوالقرنین بود.

عفو مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۶ – ۸

۸ ذوالقرنین ، از سوی خداوند ، در مجازات یا بخشش ساحل نشینان غربی ، مخیر شد .

قلنا یذاالقرنین إمّا أن تعذّب و اما ان تتّخذ فیهم حسنًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۷ – ۱

۱- ذوالقرنین ، از کیفر ساحل نشینان غرب ، چشم پوشی کرد و تنها کسانی را که بر ستم کاری خود باقی بمانند ، به مجازات تهدید کرد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

عفوهای ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۱

۱- ذوالقرنین ، از کیفر ساحل نشینان غرب ، چشم پوشی کرد و تنها کسانی را که بر ستم کاری خود باقی بمانند ، به مجازات تهدید کرد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

عقیده

ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۷ – ۷

۷– ذوالقرنین ، به معاد و وجود کیفر سخت اخروی برای ظالمان ، معتقد بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه ثمّ یردّ إلی ربّه فیعذّبه عذابًا نکرًا

علم ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۵ – ۲

۲– ذوالقرنین ، علاوه بر امکانات مادّی از دانش به کارگیری اسباب ، نیز برخوردار بود .

فأتبع سببًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۲ – ۳

۳– ذوالقرنین ، از دانش استفاده از اسباب و ابزار در جهت گسترش حکومت خود ، برخوردار بود .

ثمّ أتبع سببًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۶ – ۸

۸– ذوالقرنین ، از نحوه ساختن و بنای سد و کیفیت ذوب فلزات و ترکیب آن ، آگاهی دقیق داشت .

ءاتونی زبر الحدید . .. أُفرغ علیه قطرًا

عمل صالح مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱۰

۱۰- ساحل نشینان غرب سرزمین ذوالقرنین ، برای ایمان و عمل صالح و ترک ستم کاری ، از زمینه مساعدی برخودار بودند .

أمّا من ظلم . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

فرجام سد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۹

۹- موانع هجوم یأجوج و مأجوج به همسایگان خود ، در آستانه قیامت ، منهدم خواهد شد .

فإذا

جاء وعد ربّی جعله دکّاء

فضایل ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۳ – ۱۰

۱۰– < عن أبی جعفر (ع) قال : إنّ اللّه لم یبعث أنبیاء ملوکاً فی الأرض إلاّ أربعه بعد نوح : أوّلهم ذوالقرنین ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: خدا در زمین، پیامبران را پادشاه قرار نداد، مگر چهار پیامبر را که بعد از نوح بودند: نخستین آنان، ذوالقرنین بود>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۴ – ۳،۹

۳– < ذوالقرنین > ، شخصیتی الهی بود . *

إنّا مکّنّا له فی الأرض

احتمال می رود که انتساب قدرت ذی القرنین به خدا، از آن جهت باشد که خدا، به خاطر شخصیت الهی وی، امکاناتی را به او عطا کرده باشد.

۹– < عن الأصبغ بن نباته ، عن أمیرالمؤمنین (ع) أنّه قال : سُئِل عن ذی القرنین قال : . . . و جعل عزّ ملکه و آیه نبوّته فی قرنه . . . و آتاه اللّه من کلّ شیء علماً یعرف به الحقّ و الباطل . . . و أوحی اللّه إلیه . . . فقد طویت لک البلاد و ذلّت لک العباد فأرهبتهم منک . . . فلم یبلغ مغرب الشمس حتّی دان له أهل المشرق والمغرب قال : و ذلک قول اللّه : < إنّا مکّنّا له فی الأرض و آتیناه من کلّ شیء سبباً > ;

از اصبغ بن نباته، روایت شده که امیرالمؤمنین(ع) در پاسخ سؤال از ذی القرنین فرمود: . .. (خداوند) قدرت پادشاهی و نشانه

نبوّت او را در شاخ اش قرار داد ... و از هر چیزی، خداوند، به او دانشی عطا کرد تا به وسیله آن، حق و باطل را بشناسد ... و خدا به او وحی فرمود: ... شهرها را در اختیار تو قرار دادم و بندگان را برای تو رام و دل آنان را از بیم تو پر کردم ... پس هنوز به محل غروب خورشید نرسیده بود که اهل شرق و غرب عالم، تسلیم او شدند. سپس (امیرالمؤمنین) فرمود: و این سخن خداوند است که می فرماید: إنّا مکّنّا له فی الأرض و آتیناه من کلّ شیء سبباً>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۵ - ۲

۲- ذوالقرنین ، علاوه بر امکانات مادّی از دانش به کارگیری اسباب ، نیز برخوردار بود .

فأتبع سببًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۳

۱۳- ذوالقرنین ، از برخی اختیارات الهی ، در تنظیم نظام اجتماعی مردم ، برخوردار بود .

قلنا یذا القرنین إمّا أن تعذّب و إمّا أن تتّخذ فیهم حسنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۱ - ۵

۵- عملکرد ذوالقرنین ، تحت مراقبت و راهنمایی خداوند بود .

کذلک و قد أحطنا بما لدیه خبرًا

بیان این که خداوند بر آنچه به ذوالقرنین ارتباط داشت، کاملاً آگاه بود، کنایه از این است که او، بی دستور خداوند، کاری نمی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۲ - ۳

۳- ذوالقرنین ، از دانش استفاده

از اسباب و ابزار در جهت گسترش حکومت خود ، برخوردار بود .

ثمّ أتبع سببًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۵ – ۷

۷- ذوالقرنین ، دارای روحیه توحیدی و انسان دوستی و ستیز با متجاوزان بود .

ما مکّنّی فیه ربّی خیر فأعینونی بقوّه

ذوالقرنین، در عین پیشنهاد مردم برای دریافت کارمزد برای ساختن سدّ، از پذیرفتن آن امتناع کرده و با امکانات و قدرت خدادادی، در حمایت از آسیب پذیران، به ساختن سدّ می پردازد. این برخورد، بشان دهنده روحیات ذوالقرنین است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۸ – ۳،۱۷

۳- در وجود ذی القرنین بینش توحیدی و الهی همراه ، با قدرت علمی و فنی ، تبلور داشت .

ما مکّنّی فیه ربّی خیر . .. هذا رحمه من ربّی

۱۷- ذوالقرنین ، به وعده های خداوند ، ایمان داشت و به تحقّق آنها ، مطمئن بود .

و کان وعد ربّی حقًّا

فن آوری ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۶ – ۸

۸- ذوالقرنین ، از نحوه ساختن و بنای سد و کیفیت ذوب فلزات و ترکیب آن ، آگاهی دقیق داشت .

ءاتونی زبر الحدید . .. أُفرغ علیه قطرًا

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۸ – ۳،۴

۳– در وجود ذی القرنین بینش توحیدی و الهی همراه ، با قدرت علمی و فنی ، تبلور داشت .

ما مکّنّی فیه ربّی خیر . .. هذا رحمه من ربّی

۴– ذوالقرنین ، از بینش توحیدی

خویش ، پس از اثبات توان علمی و فنی خود ، تبلیغ کرد .

فما اسطاعوا أن یظهروه . .. قال هذا رحمه من ربّی

تعبیر <هذا رحمه. ..> نوعی تبلیغ از بینش است که ذوالقرنین پس از ساختن سدّ و اثبات برتری خویش، آن را تبلیغ کرد.

قانونگذاری ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۶

۶- ذوالقرنین ، تصمیم گرفت که قوانین و مقرّرات اجتماعی سهل و قابل تحمّلی را برای مؤمنان وضع کند .

و سنقول له من أمرنا یسرًا

<یسر> یعنی <آسانی> و <من أمرنا> یعنی:<از فرامینی که صادر می کنیم. >، لذا مفاد جمله <و سنقول...> آن است که برای مؤمنان صالح، فرامینی صادر می کنیم که اجرای آن دشوار نباشد و شنیدن آن برای مؤمنان سنگین نیاید.

قدرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۴ - ۱،۳،۴

۱- < ذوالقرنین > شخصیتی نیرومند و برخوردار از امکاناتی گسترده در پهنه زمین بود .

إنّا مکّنّا له فی الأرض

<مکّنّا> یعنی: <به او قدرت دادیم. >. در باره <ذوالقرنین> و شخصیت تاریخی او و این که او کیست نظر واحدی در میان مورّخان و مفسران وجود ندارد; بعضی، او را از فرمانروایان ما قبل تاریخ دانسته اند و قرآن را تنها مرجع شناخت او می دانند و برخی، او را همان <اسکندر> دانسته و برخی دیگر، <فریدون> و برخی، او را از ملوک یمن دانسته و بالاخره، برخی، مانند علامه طباطبایی(ره) تطبیق وی را با <کورش> (پادشاه هخامنشی) با آیات سازگارتر دیده اند. بعضی نیز، او را از پادشاهان

چین دانسته و دیوار چین را شاهدی بر مدعای خود گرفته اند.

۳- < ذوالقرنین > ، شخصیتی الهی بود . *

إنّا مکّنّا له فی الأرض

احتمال می رود که انتساب قدرت ذی القرنین به خدا، از آن جهت باشد که خدا، به خاطر شخصیت الهی وی، امکاناتی را به او عطا کرده باشد.

۴- < ذوالقرنین > از اسباب و عواملی کارساز برای محقّق ساختن هر مقصودی برخوردار بود .

و ءاتینه من کلّ شیء سببًا

عموم در <کلّ شیء> عموم عرفی است. <سبباً> مفعول دوم <آتیناه> است. با توجه به مضافی که در کلام مقدر است، تقدیر جمله چنین می شود: <و آتیناه سبباً من أسباب کل شیء> یعنی، از اسباب و وسایلی که برای نیل به تمامی مقاصد علمی و عملی او وجود داشت، سبب و راهی را در اختیار او قرار دادیم.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۶ – ۹

۹- ساحل نشینان مناطق غربی سرزمین ذی القرنین ، از رویارویی با نیرو های او ناتوان بودند و در برابر تصمیمات او ، قدرت مقاومت نداشتند .

وجد عندها قومًا قلنا یذا القرنین إمّا أن تعذّب

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۷ – ۳

۳- ذوالقرنین ، بر قوم ساحل دریا ، سلطه کامل یافته بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۴ – ۴

۴- قوم درگیر با یأجوج و مأجوج ، به ذوالقرنین و به توان مندی و خیرخواهی وی اذعان کردند .

قالوا یذا القرنین إنّ

يأجوج و مأجوج مفسدون فى الأرض

با اين كه <ذوالقرنين> بومى منطقه مورد بحث نبود، ولى با قرائن و شواهـد و ديـدن قـدرت علمى و اجرايى او، مردم، به اين نكته واقف شدنـد كه او، كسـى است كه مى توانـد سـدّى غير قابل نفوذ در برابر حملات دشـمنان براى آنان برپا كنـد و نيز به خير خواهى او و اين كه او غرضى مادّى و قصدى سلطگرانه ندارد، پى بردند، لذا پيشنهاد خود را با او مطرح كردند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۹۸ - ۳

۳- در وجود ذى القرنين بينش توحيدى و الهى همراه ، با قدرت علمى و فنى ، تبلور داشت .

ما مكّنّى فيه ربّى خير . .. هذا رحمه من ربّى

قصه ذوالقرنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۸۵ - ۱،۳

۱- ذوالقرنين ، از برخى از امكانات وسيع الهى خويش ، براى حركت به سمت غرب ، بهره گرفت .

فأتبع سببًا . حتّى إذا بلغ مغرب الشمس

۳- < سأل رجل عليّاً (ع) : أرأيت ذاالقرنين كيف اسـتطاع أن يبلغ المشـرق و المغرب ؟ قال : سخّر اللّه له السحاب و مدّ له فى الأسباب و بسط له النور فكان الليل والنهار عليه سواء ;

مردى به على(ع) گفت: مرا خبر ده كه ذوالقرنين، چگونه توانست به شـرق و غرب عالم برسد؟ حضـرت فرمود: خداوند، ابر را مسخّر او قرار داد و ابزار و وسائل او را افزايش داد و نور را براى او گستراند، به گونه اى كه شب و روز براى او

یک سان بود>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۶ – ۱،۲،۴،۵،۶،۸،۹

۱- ذوالقرنین ، با به کارگیری برخی از ابزار ها و نیروهایش ، به سمت غرب سرزمین خویش پیش رفت .

فأتبع سببًا . حتّی إذابلغ مغرب الشمس

۲- ذوالقرنین ، با رسیدن به انت های خشکی های غرب ، آبی گل آلود و تیره رنگ را فراروی خویش دید .

حتّی إذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمئه

<حمئه> یعنی دارای <حمأه> به <گل سیاه بدبو> گفته می شود. (کتاب العین)

۴- پیشروی ذوالقرنین ، با رسیدن به ساحل دریایی گسترده ، متوقف شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه

بدان احتمال که نمای غروب خورشید در آب، نشانه گستردگی پهنه دریا باشد; یعنی، در چشم اندازِ آن، چیزی مشاهده نمی شد، لذا تصوّر آن بود که خورشید در چشمه جوشانی در دریا فرو می رود و خشکی دیگری در ورای آن نیست.

۵- محدوده پیشروی ذوالقرنین در ناحیه مغرب تا دریای سیاه بوده است . *

حتّی إذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمئه

برخی، نظیر ابن عاشور، منطقه فرمانروایی ذی القرنین را چین دانسته اند، در این صورت، او، در حرکت به سمت غرب، تا دریای سیاه پیش رفته است که منظره غروب خورشید را به صورت فرو رفتن آن در چشمه آب کدر و سیاه مشاهده کرده است.

۶- ذوالقرنین ، در آخرین نقطه خشکی ، در غرب سرزمین خویش ، با مردمی دارای تشکّل و قومیّت مواجه شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه و وجد عندها قومًا

۸ ذوالقرنین ، از سوی خداوند ، در مجازات یا بخشش ساحل

نشینان غربی ، مخیر شد .

قلنا یذاالقرنین إمّا أن تعذّب و اما ان تتّخذ فیهم حسنًا

۹- ساحل نشینان مناطق غربی سرزمین ذی القرنین ، از رویارویی با نیرو های او ناتوان بودند و در برابر تصمیمات او ، قدرت مقاومت نداشتند .

وجد عندها قومًا قلنا یذا القرنین إمّا أن تعذّب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۱،۳،۴

۱- ذوالقرنین ، از کیفر ساحل نشینان غرب ، چشم پوشی کرد و تنها کسانی را که بر ستم کاری خود باقی بمانند ، به مجازات تهدید کرد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

۳- ذوالقرنین ، بر قوم ساحل دریا ، سلطه کامل یافته بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

۴- ذوالقرنین ، به ایمان آوردن ظالمان ساحل دریا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد ، امیدوار بود و در مجازات آنان شتابی نداشت .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف <سوف> برای آینده است و فعل های شرط (<آمن> و <عمل>) در آیه بعد، قرینه این است که ذی القرنین، به احتمال ایمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجیل نکرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۲،۶،۱۰

۲- تعجیل نکردن ذوالقرنین در کیفر ظالمان کافر ، مهلتی برای گرایش آنان به ایمان بود . *

أمّا من ظلم فسوف نعذّبه . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا فله جزاءً الحسنی

مراد از <من ءامن و. ..> (هرکس ایمان بیاورد و...) کسانی انـد که از ظلم و کفر، دست برداشـته و ایمان آورنـد، نه آنان که هنگام ورود

ذوالقرنین مؤمن بودند; زیرا، معنا ندارد که او، بین عذاب و یا رفتار نیک با مؤمنان مخیّر باشد! بنابراین، درنگ ذوالقرنین در عذاب ظالمان (سوف نعذّبه) ایجاد فرصتی برای تغییر رویه آنان بوده است.

۶- ذوالقرنین ، تصمیم گرفت که قوانین و مقرّرات اجتماعی سهل و قابل تحمّلی را برای مؤمنان وضع کند .

و سنقول له من أمرنا یسرًا

<یسر> یعنی <آسانی> و <من أمرنا> یعنی:<از فرامینی که صادر می کنیم. >، لذا مفاد جمله <و سنقول...> آن است که برای مؤمنان صالح، فرامینی صادر می کنیم که اجرای آن دشوار نباشد و شنیدن آن برای مؤمنان سنگین نیاید.

۱۰- ساحل نشینان غرب سرزمین ذوالقرنین ، برای ایمان و عمل صالح و ترک ستم کاری ، از زمینه مساعدی برخوردار بودند .

أمّا من ظلم . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۹ - ۱،۲،۴

۱- ذوالقرنین ، پس از اقامه نظام عادلانه دینی در میان ساحل نشینان غرب ، به سوی شرق سرزمین خویش حرکت کرد .

ثمّ أتبع سببًا . حتّی إذا بلغ مطلع الشمس

۲- ذوالقرنین در ادامه سفرهایش ، از امکانات خویش در جهت گسترش حکومت و دین الهی ، بهره گرفت .

ثمّ أتبع سببًا

۴- < عن أمیرالمؤمنین (ع) : . . . < ثمّ أتبع سبباً > ذوالقرنین من الشمس سبباً ;

از امیرالمؤمن ین(ع) [در توضیح این سخن خدا]: <ثمّ أتبع سبباً> روایت شده: ذوالقرنین، از خورشید، به عنوان یک سبب بهره گرفت>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ -

۱،۲،۳،۷

۱- ذوالقرنین ، در سفر دوم خویش ، به آخرین نقطه خشکی در سمت مشرق رسید و با مردمی بدوی و عاری از تمدن روبه رو شد .

بلغ مطلع الشمس . .. لم نجعل لهم من دونها ستّرًا

ضمیر <دونها> به <الشمس> بازمی گردد و مفاد جمله <لم نجعل. ..> این است که مردم آن سرزمین، جز خورشید، پوششی نداشتند؛ یعنی، هیچ بنا و ساختمانی که سایبان آنان باشد و هیچ پوشاکی که بدنشان را به پوشاند، در بین آنان مشاهده نمی شد، لذا از آنان، تعبیر به اقوامی بدوی شده است.

۲- ساکنان شرق سرزمین ذی القرنین ، مردمی فاقد تن پوش و سرپناه بودند .

وجدها تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها ستّرًا

۳- ذوالقرنین ، در شرق سرزمین خویش ، با مردمی ساکن بیابانی کویری و بدون گیاه مواجه شد . *

لم نجعل لهم من دونها ستّرًا

از واژه <لم نجعل> این احتمال جان می گیرد که بی پناهی در برابر تابش آفتاب، معلول اموری بود که به <جعل> الهی مربوط می شود، مانند کویری بودن سرزمین که از امور طبیعی است.

۷- < عن أمیرالمؤمنین (ع) : . . . انّ ذاالقرنین ورد علی قوم قد أحرقتهم الشمس و غیّرت أجسادهم و ألوانهم حتّی صیّرتهم کالظلمه ;

از امیرالمؤمنین(ع): روایت شده: همانا، ذوالقرنین، به قومی رسید که تابش خورشید، آنان را سوزانده و موجب تغییر بدن و تغییر رنگ شان شده بود، به گونه ای که آنان را (در سیاهی) به مانند پاره ای از تاریکی درآورده بود>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۲ -

۱،۲،۴

۱- ذوالقرنین ، از برخی امکانات خویش ، برای حرکت در جهات مختلف زمین ، بهره می گرفت .

ثمّ أتبع سببًا

سومین مسیر ذی القرنین به قرینه آیات قبل به سمت مشرق و مغرب نبوده است، بنابراین، یا به سمت شمال یا جنوب سرزمین خویش به راه افتاده است.

۲- سومین حرکت و پیشروی ذوالقرنین به سمت شمال بوده است . *

ثمّ أتبع سببًا

چنان چه یأجوج و مأجوج، همان مغول و تاتار باشند، حرکت ذی القرنین به سمت شمال بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۳ - ۱،۲

۱- رسیدن ذوالقرنین به تنگه ای میان دو کوه سدآسا ، در سومین پیشروی خود

حتّی إذابلغ بین السدّین

<سد> به هر مانع و حاجزی گفته می شود، از جمله به کوه نیز اطلاق شده است. لذا <بین السدّین> محتمل است که به معنای حد فاصل دو کوه باشد. در باره این که این دو کوه در کجا قرار داشته نظر واحدی وجود ندارد، برخی آن ها را در شمال چین دانسته و برخی کوه های فاصل میان آذربایجان و ارمنستان گرفته اند قرینه ای برای اثبات هیچ یک وجود ندارد.

۲- مواجه شدن ذوالقرنین در سومین پیشروی خود با مردمی کم بهره از درک و فهم لغات بیگانه و ناتوان از شناخت سریع آن

وجد من دونهما قومًا لایکادون یفقهون قولاً

مراد از کُند فهمی ساکنان کوهستان در شناخت زبان دیگران این است که مفاهمه ذی القرنین با آنان دشوار بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۲،۳،۴،۵،۷،۸،۱۲

۲- منطقه

گسترده ای از سرزمین شمال ، در عهد ذی القرنین ، مورد تهدید هجوم ها و فسادگری های یأجوج و مأجوج قرار داشت .

إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون فی الأرض

حرف <ال> در <فی الأرض> برای عهد حضوری است و چون تعبیر <فی الأرض> برای مناطق کوچک و محدود، تعبیر متعارفی نیست، مراد از آن منطقه ای گسترده خواهد بود.

۳- خطر هجوم یأجوج و مأجوج (مغول و تاتار) و تأمین امنیت ، عمده ترین مشکل مردم نواحی شمالی در زمان ذوالقرنین بود .

إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون فی الأرض

۴- قوم درگیر با یأجوج و مأجوج ، به ذوالقرنین و به توان مندی و خیرخواهی وی اذعان کردند .

قالوا یذا القرنین إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون فی الأرض

با این که <ذوالقرنین> بومی منطقه مورد بحث نبود، ولی با قرائن و شواهد و دیدن قدرت علمی و اجرایی او، مردم، به این نکته واقف شدند که او، کسی است که می تواند سدّی غیر قابل نفوذ در برابر حملات دشمنان برای آنان برپا کند و نیز به خیر خواهی او و این که او غرضی مادّی و قصدی سلطگرانه ندارد، پی بردند، لذا پیشنهاد خود را با او مطرح کردند.

۵- قوم درگیر با یأجوج و مأجوج از کوه های مرتفع به عنوان سدّ دفاعی در برابر هجوم آنان بهره می بردند .

حتّی إذا بلغ بین السدّین . .. إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون

۷- آسیب پذیران از هجوم یأجوج و مأجوج ، از ذوالقرنین برای ساختن سدّی در میانه دو رشته کوه بلند در برابر هجوم آن متجاوزان ، کمک خواستند .

قالوا یذا القرنین . .. تجعل

بيننا و بينهم سدًّا

۸- همجواران یأجوج و مأجوج ، خود از ایجاد سدّی محکم و غیرقابل نفوذ در برابر هجوم آن متجاوزان ، ناتوان بودند .

فهل نجعل لك خرجًا على أن تجعل بيننا و بينهم سدًّا

۱۲- < عن أميرالمؤمنين (ع) : إنّ ذاالقرنين . . . وجد . . . قوماً لايكادون يفقهون قولاً قالوا : يا ذاالقرنين ! إنّ يأجوج و مأجوج خلف هـذين الجبلين و هم يفسدون فى الأرض إذا كان إبّان زروعنا و ثمارنا خرجوا علينا من هذين السدّين ، فرعوا من ثمارنا و زروعنا حتّى لايبقون من ها شيئاً < فهل نجعل لك خرجاً > نؤديه إليك فى كلّ عام < على أن تجعل بيننا و بينهم سدًّا > ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده:. .. همانا ذوالقرنین، قومی را یافت که فهم هیچ سخنی برای آنان آسان نبود. آنان به او گفتند: ای ذوالقرنین! همانـا، یأجوج و مأجوج، پشت این دو کوه انـد و آنان در زمین فساد می کننـد. زمانی که فصل برداشت زراعت هـای ما و چیـدن میوه هایمان فرامی رسـد، آنان، از پشت این دو سـدّ (دو کوه) به ما حملهور شـده و از میوه های ما و زراعت های ما آن قـدر می چراننـد که هیـچ چیز از را باقی نمی گذارنـد. آیا برای تو هزینه ای قرار دهیم که هر ساله به تو بپردازیم تا بین ما و آنان سدّی برقرار سازی؟>.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۵ – ۱۰،۹،۸،۱

۱- ذوالقرنین ، از کمک های مادّی مردم در برابر ساختن سدّ در مقابل یأجوج و مأجوخ

، اظهار بی نیازی کرد .

فهل نجعل لک خرجًا . .. قال ما مکّنّی فیه ربّی خیر

۸- ذوالقرنین ، خود طرّاح و مجری بنای سد و عهده دار امور فنی و مدیریتی آن بود .

فأعینونی بقوه أجعل بینکم و بینهم ردمًا

۹- ذوالقرنین ، خواستار مشارکت نیروی انسانی و امکانات مردمی در احداث سد شد .

فأعینونی بقوه

<قوه> یعنی نیرو <فأعینونی بقوه> یعنی: <مرا با نیروی خود کمک دهید>. آیات بعد، قرینه این است که او، علاوه بر خواستن نیروی انسانی، به آوردن ابزار و مصالح نیز فرمان داد. بنابراین، آنچه را از مردم نپذیرفت، اجر و مزد تلاش خویش بود.

۱۰- ذوالقرنین ، به ساختن بنایی محکم تر از سد مورد درخواست مردم ، تصمیم گرفت .

تجعل بیننا و بینهم سدًّا . .. أجعل بینکم و بینهم ردمًا

چنان که مفسران گفته اند <ردم> بنایی است مستحکم تر از <سد> معمولی و بر همین اساس، به لباسی که وصله روی وصله دارد، گفته می شود: <ثوب مُردَّم>. <فأعینونی> بر <ما مکّنّی فیه ربّی خیر> تفریع شده است; یعنی، احداث سد محکم تر، نتیجه برخورداری ذی القرنین از امکانات برتر الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۶ - ۱،۲،۴،۵،۶،۷،۹

۱- ذوالقرنین ، مردم را به تهیه پاره های آهن ، برای احداث سد فرمان داد .

ءاتونی زبر الحدید

<زُبَر> جمع <زُبره> به معنای <قطعات> است. <زبر الحدید> یعنی: <قطعه هی آهن>. راغب در مفردات آن را <قطعات بزرگ آهن> دانسته است.

۲- آهن ، نقشی اصلی و مهم ، در بنای سد ذوالقرنین داشت .

ءاتونی زبر الحدید حتّی إذا ساوی بین الصدفین

گرچه

در مصالح ساختمانی سدّ، از مس نیز استفاده شده، ولی از <حتی إذا ساوی . ..> دانسته می شود که تمام فضای بین دو کوه، ابتدا، از آهن پاره ها آکنده شد و مس ذوب شده، تنها، برای پیوند آن قطعات به کار رفت.

۴- ذوالقرنین ، ارتفاع سدّ آهنین را تا لبه دو کوه مجاور ، بالا برد .

حتّی إذا ساوی بین الصدفین

<صدف> به معنای جانب و کرانه است و <الصدفین> یعنی: <جانب دو کوه که در دو طرف سدّ قرار داشت>. فعل <ساوی> دلالت بر تسویه و برابری ارتفاع سد با لبه دو کوه دارد.

۵- ذوالقرنین ، برای سرخ کردن آهن های به کار رفته در سد ، کوره های بزرگی را در مجاورت سد ایجاد کرد .

حتّی إذا ساوی بین الصدفین قال انفخوا

<نفخ> به معنای <دمیدن> است. و دمیدن در دیواره سدّ برای سرخ کردن آن، نیازمند کوره های بزرگ است تا بتواند آتش و اکسیژن را به مقدار مورد نیاز به دیواره بزند تا شرایط برای ریختن آلیاژ مسّ بر روی آن فراهم گردد.

۶- ذوالقرنین ، به دمیدن در کوره ها ، تا حدّ سرخ شدن پاره های آهن به کار رفته در دیواره سدّ ، فرمان داد .

قال انفخوا حتّی إذا جعله نارًا

۷- ذوالفرنین ، از مسّ مذاب ، برای پر کردن میان پاره های آهن اسکلت سد ، استفاده کرد .

ءاتونی أُفرغ علیه قطرًا

<افراغ> به معنای <خالی کردن ظرف و ریختن محتویات آن> است و <قطرًا> (مسّ مذاب) مفعول برای <أُفرغ> است و مفعول <آتونی> به قرینه <قطرًا> محذوف است.

۹- ذوالقرنین ، بر احداث سد و مراحل آن ، نظارت

و مدیریت مستقیم داشت .

ءاتونی . .. قال انفخوا ... ءاتونی أُفرِغ علیه قطرًا

ذکر ضمایر به صورت <متکم وحده>، جملگی، گواه معشرت و نظارت دقیق ذوالقرنین بر احداث سد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۷ - ۱،۲

۱- با طرح و برنامه و نظارت مستقیم ذوالقرنین ، ساخت سد آهنین به اتمام رسید .

فما اسطعوا أن یظهروه و ما استطعوا له نقبًا

<فاء> در <فما اسطاعوا> فصیحه است (یعنی از مضامینی ناگفته حکایت می کند) یعنی: <اوامر ذوالقرنین، انجام شد و کار سد به اتمام رسید و پس از آن، یأجوج و مأجوج نتوانستند که بر آن بالا رفته و یا این که سوراخی در آن ایجاد و از آن عبور کنند.

۲- یأجوج و مأجوج ، از صعود بر بالای سد ذوالقرنین و نیز ایجاد رخنه و نقب در آن ، ناتوان بودند .

فما اسطعوا أن یظهروه و مااستطعوا له نقبًا

<ظهور> به معنای <علو> و بالا رفتن است <فما اسطاعوا أن یظهروه> یعنی: <اقوام مهاجم، نتوانستند از آن بالا روند. >. <نقب> به معنای <سوراخ و تونل> است و <ما استطاعوا له نقباً> یعنی: <نتوانستند که در دیوار سد، تونل و یا معبر ایجاد کنند.>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۱۰

۱۰- ذوالقرنین ، پس از پایان کار سد ، حقّانیّت معاد و حتمیّت برپایی آن را یادآور شد .

قال . .. فإذا جاء وعد ربّی جعله دکّاء و کان وعد ربّی حقًّا

کفر مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

- کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۷

۷- ساحل نشینان غرب سرزمین ذی القرنین ، مردمی کفرپیشه و ستم کار بودند .

قلنا یذا القرنین إمّا أن تعذّب

تعبیر <تعذّب> نشانگر آن است که آنان مستحق کیفر بوده اند و دلیل آن به قرینه آیات بعد ستم گری و کفر آنان بوده است.

کفرستیزی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۶

۶- حاکمیّت ذوالقرنین ، در جهت ظلم زدایی و کفرستیزی بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

کم فهمی مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۳ - ۲

۲- مواجه شدن ذوالقرنین در سومین پیشروی خود با مردمی کم بهره از درک و فهم لغات بیگانه و ناتوان از شناخت سریع آن

وجد من دونهما قومًا لایکادون یفقهون قولاً

مراد از کُند فهمی ساکنان کوهستان در شناخت زبان دیگران این است که مفاهمه ذی القرنین با آنان دشوار بوده است.

کیفر ظالمان دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۴

۴- ذوالقرنین ، به ایمان آوردن ظالمان ساحل دریا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد ، امیدوار بود و در مجازات آنان شتابی نداشت .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف <سوف> برای آینـده است و فعـل هـای شـرط (<آمن> و <عمل>) در آیه بعـد، قرینه این است که ذی القرنین، به احتمال ایمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجیل نکرده است.

کیفر مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره

- آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۸

۸ ذوالقرنین ، از سوی خداوند ، در مجازات یا بخشش ساحل نشینان غربی ، مخیر شد .

قلنا یذاالقرنین إمّا أن تعذّب و اما ان تتّخذ فیهم حسنًا

گسترش حکومت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۹ - ۲

۲- ذوالقرنین در ادامه سفرهایش ، از امکانات خویش در جهت گسترش حکومت و دین الهی ، بهره گرفت .

ثمّ أتبع سببًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۲ - ۳

۳- ذوالقرنین ، از دانش استفاده از اسباب و ابزار در جهت گسترش حکومت خود ، برخوردار بود .

ثمّ أتبع سببًا

گفتگوی خدا با ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۱

۱۱- ذوالقرنین از پیامبران بود و به مقام دریافت سخن های خداوند نایل شده بود . *

قلنا یذا القرنین

ظاهر کلمه <قلنا> خطاب مستقیم است، گرچه احتمال الهام و یا رساندن پیام به وسیله پیامبری دیگر نیز وجود دارد.

لباس در دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۴

۴- زمان ذوالقرنین ، در دورترین نقطه شرق سرزمین او ، از صنعت لباس و ساختمان ، خبری نبوده است .

بلغ مطلع الشمس . .. لم نجعل لهم من دونها ستراً

محدوده اولین مسافرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۴،۵

۴- پیشروی ذوالقرنین ، با رسیدن به ساحل دریایی

گسترده ، متوقف شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه

بدان احتمال که نمای غروب خورشید در آب، نشانه گستردگی پهنه دریا باشد; یعنی، در چشم اندازِ آن، چیزی مشاهده نمی شد، لذا تصوّر آن بود که خورشید در چشمه جوشانی در دریا فرو می رود و خشکی دیگری در ورای آن نیست.

۵- محدوده پیشروی ذوالقرنین در ناحیه مغرب تا دریای سیاه بوده است . *

حتّی إذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمئه

برخی، نظیر ابن عاشور، منطقه فرمانروایی ذی القرنین را چین دانسته اند، در این صورت، او، در حرکت به سمت غرب، تا دریای سیاه پیش رفته است که منظره غروب خورشید را به صورت فرو رفتن آن در چشمه آب کدر و سیاه مشاهده کرده است.

محدوده مسافرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۲ - ۴

مدیریت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۶ - ۹

۹- ذوالقرنین ، بر احداث سد و مراحل آن ، نظارت و مدیریت مستقیم داشت .

ءاتونی . .. قال انفخوا ... ءاتونی أُفرغ علیه قطرًا

ذکر ضمایر به صورت <متکم وحده>، جملگی، گواه معشرت و نظارت دقیق ذوالقرنین بر احداث سد است.

مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۱۴

۱۴- ذوالقرنین ، آسیب دیدگان از یأجوج و مأجوج را به رحمت و اراده خداوند توجّه داد و آنان را از اعتماد مطلق به سد ، بازداشت .

هذا رحمه من ربّی فإذا جاء وعد ربّی جعله دکّاء

مردم

شمال سرزمین ذوالقرنین و سدسازی

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۴ – ۱۲

۱۲– < عن أمیرالمؤمنین (ع) : إنّ ذاالقرنین . . . وجد . . . قوماً لایکادون یفقهون قولاً قالوا : یا ذاالقرنین ! إنّ یأجوج و مأجوج خلف هـذین الجبلین و هم یفسدون فی الأرض إذا کان إبّان زروعنا و ثمارنا خرجوا علینا من هذین السدّین ، فرعوا من ثمارنا و زروعنا حتّی لایبقون من ها شیئاً < فهل نجعل لک خرجاً > نؤدیه إلیک فی کلّ عام < علی أن تجعل بیننا و بینهم سدًّا > ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده:. .. همانا ذوالقرنین، قومی را یافت که فهم هیچ سخنی برای آنان آسان نبود. آنان به او گفتند: ای ذوالقرنین! همانـا، یأجوج و مأجوج، پشت این دو کوه انـد و آنان در زمین فساد می کننـد. زمانی که فصل برداشت زراعت هـای ما و چیـدن میوه هایمان فرامی رسـد، آنان، از پشت این دو سـدّ (دو کوه) به ما حملهور شـده و از میوه های ما و زراعت های ما آن قـدر می چراننـد که هیـچ چیز از را باقی نمی گذارنـد. آیا برای تو هزینه ای قرار دهیم که هر ساله به تو بپردازیم تا بین ما و آنان سدّی برقرار سازی؟>.

مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۱ – ۴

۴– شیوه ذوالقرنین در برخورد با مردم شرق و غرب ، یک سان بوده است . *

وجدها تطلع علی قوم . .. کذلک

<کذلک> می تواند صفت برای

<قوم> در آیه قبل باشد و اشاره به <قوماً> در آیات قبل; یعنی، ذوالقرنین، همانگونه که قوم ساکن مغرب را یافت و در باره آنان تصمیم گرفت، در باره شرقی ها نیز همان سان رفتار کرد.

مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۳

۳- ذوالقرنین ، بر قوم ساحل دریا ، سلطه کامل یافته بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱۰

۱۰- ساحل نشینان غرب سرزمین ذوالقرنین ، برای ایمان و عمل صالح و ترک ستم کاری ، از زمینه مساعدی برخودار بودند .

أمّا من ظلم . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۱ - ۴

۴- شیوه ذوالقرنین در برخورد با مردم شرق و غرب ، یک سان بوده است . *

وجدها تطلع علی قوم . .. کذلک

<کذلک> می تواند صفت برای <قوم> در آیه قبل باشد و اشاره به <قوماً> در آیات قبل; یعنی، ذوالقرنین، همانگونه که قوم ساکن مغرب را یافت و در باره آنان تصمیم گرفت، در باره شرقی ها نیز همان سان رفتار کرد.

مردم مقارن بعثت و ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۳ - ۲

۲- < ذوالقرنین > ، شخصیتی تاریخی و شناخته شده در عصر پیامبر (ص) بوده است .

و یسئلونک عن ذی القرنین

مسافرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره -

آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۱ – ۲

۲- بازگویی سفر ذوالقرنین به شرق و غرب ، نمودی از احاطه علمی خداوند بر زوایای زندگی او بود .

کذلک و قد أحطنا بما لدیه خبرًا

واژه <کذلک> (این چنین بود) در این موارد، برای تشبیه چیزی به خود آن به کار می رود که گویای مبالغه در بی مانند بودن است ; یعنی، برای آن، نظیری جز خودش وجود ندارد. جمله حالیه <و قد أحطنا...> دلالت دارد که آنچه گفته شد، برخاسته از احاطه علمی خداوند بوده است.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۲ – ۱

۱- ذوالقرنین ، از برخی امکانات خویش ، برای حرکت در جهات مختلف زمین ، بهره می گرفت .

ثمّ أتبع سببًا

سومین مسیر ذی القرنین به قرینه آیات قبل به سمت مشرق و مغرب نبوده است، بنابراین، یا به سمت شمال یا جنوب سرزمین خویش به راه افتاده است.

مسافرت ذوالقرنین به مشرق

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۵ – ۳

۳- < سأل رجل علیّاً (ع) : أرأیت ذاالقرنین کیف استطاع أن یبلغ المشرق و المغرب ؟ قال : سخّر اللّه له السحاب و مدّ له فی الأسباب و بسط له النور فکان اللیل والنهار علیه سواء ;

مردی به علی(ع) گفت: مرا خبر ده که ذوالقرنین، چگونه توانست به شرق و غرب عالم برسد؟ حضرت فرمود: خداوند، ابر را مسخّر او قرار داد و ابزار و وسائل او را افزایش داد و نور را برای او گستراند، به گونه

ای که شب و روز برای او یک سان بود>.

مسافرت ذوالقرنین به مغرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۵ - ۱،۳

۱- ذوالقرنین ، از برخی از امکانات وسیع الهی خویش ، برای حرکت به سمت غرب ، بهره گرفت .

فأتبع سببًا . حتّی إذا بلغ مغرب الشمس

۳- < سأل رجل علیّاً (ع) : أرأیت ذاالقرنین کیف استطاع أن یبلغ المشرق و المغرب ؟ قال : سخّر اللّه له السحاب و مدّ له فی الأسباب و بسط له النور فکان اللیل والنهار علیه سواء ;

مردی به علی(ع) گفت: مرا خبر ده که ذوالقرنین، چگونه توانست به شرق و غرب عالم برسد؟ حضرت فرمود: خداوند، ابر را مسخّر او قرار داد و ابزار و وسائل او را افزایش داد و نور را برای او گستراند، به گونه ای که شب و روز برای او یک سان بود>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۲،۳

۲- ذوالقرنین ، با رسیدن به انت های خشکی های غرب ، آبی گل آلود و تیره رنگ را فراروی خویش دید .

حتّی إذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمئه

<حمئه> یعنی دارای <حمأه> به <گل سیاه بدبو> گفته می شود. (کتاب العین)

۳- غروب خورشید در نقطه پایانی سفر ذوالقرنین به جانب مغرب ، چونان فرو رفتن آن در چشمه ای تیره فام بود .

وجدها تغرب فی عین حمئه

از جمله معانی <عین> چشمه است و به قرینه <وجدها> (آن را چنان یافت که) مراد آیه آن نیست که خورشید، در چشمه

ای دارای گل سیاه فرو می رفت، بلکه منظره غروب خورشید را ذوالقرنین آنگونه مشاهده کرد.

مشکلات مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۴ - ۳

۳- خطر هجوم یأجوج و مأجوج (مغول و تاتار) و تأمین امنیت ، عمده ترین مشکل مردم نواحی شمالی در زمان ذوالقرنین بود .

إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون فی الأرض

مصالح سد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۶ - ۱،۲،۶،۷

۱- ذوالقرنین ، مردم را به تهیه پاره های آهن ، برای احداث سد فرمان داد .

ءاتونی زبر الحدید

<زُبَر> جمع <زُبره> به معنای <قطعات> است. <زبر الحدید> یعنی: <قطعه هی آهن>. راغب در مفردات آن را <قطعات بزرگ آهن> دانسته است.

۲- آهن ، نقشی اصلی و مهم ، در بنای سد ذوالقرنین داشت .

ءاتونی زبر الحدید حتّی إذا ساوی بین الصدفین

گرچه در مصالح ساختمانی سدّ، از مس نیز استفاده شده، ولی از <حتی إذا ساوی . ..> دانسته می شود که تمام فضای بین دو کوه، ابتدا، از آهن پاره ها آکنده شد و مس ذوب شده، تنها، برای پیوند آن قطعات به کار رفت.

۶- ذوالقرنین ، به دمیدن در کوره ها ، تا حدّ سرخ شدن پاره های آهن به کار رفته در دیواره سدّ ، فرمان داد .

قال انفخوا حتّی إذا جعله نارًا

۷- ذوالفرنین ، از مسّ مذاب ، برای پر کردن میان پاره های آهن اسکلت سد ، استفاده کرد .

ءاتونی أَفرغ علیه قطرًا

<افراغ> به معنای <خالی کردن ظرف و ریختن محتویات آن> است

و <قطرًا> (مسّ مذاب) مفعول برای <أَفرغ> است و مفعول <آتونی> به قرینه <قطرًا> محذوف است.

مقامات ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۱

۱۱- ذوالقرنین از پیامبران بود و به مقام دریافت سخن های خداوند نایل شده بود . *

قلنا یذا القرنین

ظاهر کلمه <قلنا> خطاب مستقیم است، گرچه احتمال الهام و یا رساندن پیام به وسیله پیامبری دیگر نیز وجود دارد.

ملاقات ذوالقرنین با مردم مغرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۶

۶- ذوالقرنین ، در آخرین نقطه خشکی ، در غرب سرزمین خویش ، با مردمی دارای تشکّل و قومیّت مواجه شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه و وجد عندها قومًا

مملوکیت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۵ - ۳

۳- ذوالقرنین ، خود را مملوک خداوند و عطیه های الهی را ، برخاسته از مقام ربوبیّت او می دانست .

ما مکّنّی فیه ربّی

منشأ اختیارات ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۳

۱۳- ذوالقرنین ، از برخی اختیارات الهی ، در تنظیم نظام اجتماعی مردم ، برخوردار بود .

قلنا یذا القرنین إمّا أن تعذّب و إمّا أن تتّخذ فیهم حسنًا

منشأ امکانات ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۴ - ۷

۷- امکانات و نیروی < ذوالقرنین > و برخورداری او از وسایل و ابزار لازم در مقاصد خویش ، اعطای خداوند به وی بود

.

إنّا مكّنّا له . .. و ءاتينه من كلّ شىء سببًا

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۰ – كهف – ۱۸ – ۹۵ – ۳

۳- ذوالقرنين ، خود را مملوك خداوند و عطيه هاى الهى را ، برخاسته از مقام ربوبيّت او مى دانست .

ما مكّنّى فيه ربّى

منشأ امكانات مادى ذوالقرنين

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۰ – كهف – ۱۸ – ۹۵ – ۲

۲- ذوالقرنين ، در پرتو لطف پروردگار ، برخوردار از امكانات مادّى بسيار ، بهره مند بود .

قال ما مكّنّى فيه ربّى خير

منشأ عمل ذوالقرنين

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۰ – كهف – ۱۸ – ۸۶ – ۱۰

۱۰- اقدامات ذوالقرنين ، در پرتو رهنمود هاى الهى بود .

قلنا يذاالقرنين إمّا أن تعذّب و إمّا أن تتّخذ

منشأ قدرت ذوالقرنين

جلد – نام سوره – سوره – آيه – فيش

۱۰ – كهف – ۱۸ – ۸۴ – ۷

۷- امكانات و نيروى < ذوالقرنين > و برخوردارى او از وسايل و ابزار لازم در مقاصد خويش ، اعطاى خداوند به وى بود .

إنّا مكّنّا له . .. و ءاتينه من كلّ شیء سببًا

منشأ قصه ذوالقرنين

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۳ – ۶

۶- تشریح داستان ذی القرنین ، برپایه تلاوت وحی و نه آگاهی های شخصی پیامبر (ص) استوار است .

سأتلوا علیکم منه ذکرًا

مؤمنان در حکومت ذوالقرنين

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۸ – ۸

۸- برخورد شدید با ظالمان متجاوز

و نرمش در برابر مؤمنان صالح ، روشی نیکو در نظام حکومتی و شیوه برگزیده ذوالقرنین در حکومت خویش بود .

أمّا من ظلم فسوف نعذّبه . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

ذوالقرنین، پس از شـنیدن وحی الهی کـه در برخورد بـا ساحـل نشـینان غرب، دو راه پیش روی او قرار داد: یکی تعـذیب، و دیگری روش نیکو، شقّ دوم را انتخـاب کرد و آن را چنین ترسـیم کرد که ظالمـان را عقوبت و مؤمنـان را پاداش نیک خواهد داد.

نام ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۳ – ۸

۸- < عن أبی عبداللّه (ع) قال : ملک الأرض کلّها أربعه : مؤمنان و کافران . فأمّا المؤمنان : فسلیمان بن داوود و ذوالقرنین ;

از امام صادق(ع) روایت شـده که فرمود: چهار نفر بودند که بر تمام زمین حکومت کردند: دو نفر مؤمن و دو نفر کافر. آن دو نفر مؤمن: سلیمان بن داوود و ذوالقرنین بودند>.

نبوت ذوالقرنین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۸۳ – ۹

۹- < عن أبی جعفر (ع) قال : إنّ ذاالقرنین لم یکن نبیاً و لکنّه کان عبداً صالحاً أحبّ اللّه فأحبّه اللّه و ناصح للّه فناصـحه اللّه . أمر قومه بتقوی اللّه فضربوه علی قرنه ، فغاب عنهم زماناً ، ثمّ رجع إلیهم ، فضربوه علی قرنه آخر و فیکم من هو علی سنّته ;

از امام باقر(ع) روایت شده: ذی القرنین، پیامبر نبود و لکن بنده صالحی بود که خدا را دوست داشت، پس خدا نیز

او را دوست داشت; برای خدا خالصانه عمل می کرد، پس خدا هم خیر او را خواست. او قوم خود را به تقوای خدا امر کرد، آن قوم ضربتی بر قرن او (یعنی یک طرف سر او) وارد کردند، پس، مدّت زمانی را از آن ها پنهان شد، سپس به سوی آنان بازگشت، پس ضربتی به قرن دیگرش (یعنی طرف دیگر سرش) وارد کردند و در میان شما [نیز] کسی وجود دارد که همانگونه خواهد شد>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۴ - ۹

۹- < عن الأصبغ بن نباته ، عن أمیرالمؤمنین (ع) أنّه قال : سُئِل عن ذی القرنین قال : . . . و جعل عزّ ملکه و آیه نبوّته فی قرنه . . . و آتاه اللّه من کلّ شیء علماً یعرف به الحقّ و الباطل . . . و أوحی اللّه إلیه . . . فقد طویت لک البلاد و ذلّلت لک العباد فأرهبتهم منک . . . فلم یبلغ مغرب الشمس حتّی دان له أهل المشرق والمغرب قال : و ذلک قول اللّه : < إنّا مکّنّا له فی الأرض و آتیناه من کلّ شیء سبباً > ;

از اصبغ بن نباته، روایت شده که امیرالمؤمنین(ع) در پاسخ سؤال از ذی القرنین فرمود: . .. (خداوند) قدرت پادشاهی و نشانه نبوّت او را در شاخ اش قرار داد ... و از هر چیزی، خداوند، به او دانشی عطا کرد تا به وسیله آن، حق و باطل را بشناسد ... و خدا به او وحی فرمود: ... شهرها را در اختیار

تو قرار دادم و بندگان را برای تو رام و دل آنان را از بیم تو پر کردم ... پس هنوز به محل غروب خورشید نرسیده بود که اهل شرق و غرب عالم، تسلیم او شدند. سپس (امیرالمؤمنین) فرمود: و این سخن خداوند است که می فرماید: إنّا مکّنّا له فی الأرض و آتیناه من کلّ شیء سبباً>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۱

۱۱- ذوالقرنین از پیامبران بود و به مقام دریافت سخن های خداوند نایل شده بود . *

قلنا یذا القرنین

ظاهر کلمه <قلنا> خطاب مستقیم است، گرچه احتمال الهام و یا رساندن پیام به وسیله پیامبری دیگر نیز وجود دارد.

نظام حکومتی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۷ - ۱۲

۱۲- حکومت ذوالقرنین ، حکومتی دینی و الهی بود .

قال . ..ثمّ یردّ إلی ربّه فیعذّبه عذابًا نکرًا

ذوالقرنین، مجازات ستم پیشگان را به دست خود، در طول مجازات و عذاب خداوند در آخرت دانسته است،$بنابراین، حکومت ذوالقرنین، برپایه موازین الهی تأسیس شده و با آن منطبق بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۸

۸- برخورد شدید با ظالمان متجاوز و نرمش در برابر مؤمنان صالح ، روشی نیکو در نظام حکومتی و شیوه برگزیده ذوالقرنین در حکومت خویش بود .

أمّا من ظلم فسوف نعذّبه . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا

ذوالقرنین، پس از شنیدن وحی الهی که در برخورد با ساحل نشینان غرب، دو راه پیش روی او قرار داد: یکی تعذیب،

و دیگری روش نیکو، شقّ دوم را انتخاب کرد و آن را چنین ترسیم کرد که ظالمان را عقوبت و مؤمنان را پاداش نیک خواهد داد.

وحی به ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۱

۱۱- ذوالقرنین از پیامبران بود و به مقام دریافت سخن های خداوند نایل شده بود . *

قلنا یذا القرنین

ظاهر کلمه <قلنا> خطاب مستقیم است، گرچه احتمال الهام و یا رساندن پیام به وسیله پیامبری دیگر نیز وجود دارد.

وعده های ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱،۷

۱- ذوالقرنین ، به اعطای پاداش نیک ، به مؤمنان نیک کردار ، وعده داد .

و أمّا من ءامن و عمل صلحًا فله جزاءً الحسنی

<جزاء> حال است و بیانِ این که رفتار نیکو (الحسنی) پاداش ایمان و عمل صالح شخص است.

۷- ذوالقرنین ، به رعایت نرمش و مدارا در صدور فرمان و ابلاغ خواسته های حکومتی خویش به مؤمنان ، نوید داد .

و سنقول له من أمرنا یسرًا

ویرانی سد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۹

۹- موانع هجوم یأجوج و مأجوج به همسایگان خود ، در آستانه قیامت ، منهدم خواهد شد .

فإذا جاء وعد ربّی جعله دکّاء

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۹ – ۳،۷

۳- از پیدایش درگیری های داخل میان یأجوج و مأجوج ، پس از ویرانی سد ذوالقرنین خبر داده است . *

فإذا جاء وعد ربّی جعله دکّاء .

.. و تركنا بعضهم يومئذ يموج فى بعض

بدان احتمال كه ضمير در <بعضهم> به يأجوج و مأجوج بازگردد؛ يعنى، پس از ويرانى سد، آن ها، به كشمكش ها و تهاجمات گسترده به هم دست خواهند زد.

۷- ويرانى سدّ ذوالقرنين ، از علايم نزديكى قيامت است . *

فإذا جاء وعد ربّى جعله دكّاء . .. و نفخ فى الصور فجمعنهم جمعًا

ويژگيهاى حكومت ذوالقرنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۸۷ - ۶

۶- حاكميّت ذوالقرنين ، در جهت ظلم زدايى و كفرستيزى بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۸۸ - ۳

۳- حاكميّت ذوالقرنين ، در جهت ترويج ايمان و عمل صالح بود .

قال . .. و أمّا من ءامن و عمل صلحًا فله جزاءً الحسنى

ويژگيهاى سد ذوالقرنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۹۶ - ۲

۲- آهن ، نقشى اصلى و مهم ، در بناى سد ذوالقرنين داشت .

ءاتونى زبر الحديد حتّى إذا ساوى بين الصدفين

گرچه در مصالح ساختمانى سدّ، از مس نيز استفاده شده، ولى از <حتى إذا ساوى . ..> دانسته مى شود كه تمام فضاى بين دو كوه، ابتدا، از آهن پاره ها آكنده شد و مس ذوب شده، تنها، براى پيوند آن قطعات به كار رفت.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۰ – کهف – ۱۸ – ۹۷ – ۳

۳– سد ذوالقرنین ، دارای ارتفاع بلند و بدنه ای صاف و لغزنده و استحکام و استواری تمام

بود .

فما اسطعوا أن يظهروه و مااستطعوا له نقبًا

وجود حرف <تاء> در <استطاعوا> و نبود آن در <اسطاعوا> در معنی تأثیری ندارد، بلکه، تنها، برای تخفیف لفظ، گاهی حرف <تاء> را حذف می کنند، گرچه گفته اند آسان تر بودن صعود از ایجاد رخنه، دلیل سبک تر آوردن لفظ <اسطاعوا> است.

هدایت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۰

۱۰- اقدامات ذوالقرنین ، در پرتو رهنمود های الهی بود .

قلنا یذاالقرنین إمّا أن تعذّب و إمّا أن تتّخذ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۱ - ۵

۵- عملکرد ذوالقرنین ، تحت مراقبت و راهنمایی خداوند بود .

کذلک و قد أحطنا بما لدیه خبرًا

بیان این که خداوند بر آنچه به ذوالقرنین ارتباط داشت، کاملاً آگاه بود، کنایه از این است که او، بی دستور خداوند، کاری نمی کرد.

ذوالکفل از دیدگاه قرآن در تفسیرراهنما

ذوالکفل(ع)

آثار صبر ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۶ - ۲

۲- مقام صبر در اسماعیل ، ادریس و ذاالکفل (ع) ، زمینه ساز بهره مندی آنان از رحمت ویژه الهی

و إسمعیل . .. کلّ من الصبرین . و أدخلنهم فی رحمتنا

آثار صلاحیت ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۶ - ۵

۵- صالح و شایسته بودن اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) ، موجب بهره مند شدن آنان از رحمت خاص الهی

و إسمعیل . .. و أدخلنهم فی رحمتنا إنّهم من الصلحین

برداشت یاد شده به خاطر این

نکته است که جمله <إنّهم من الصالحين> تعليل براى جمله پيشين است; يعنى، چون آنان از صالحان بودند، در رحمت بى كران خود قرارشان داديم.

الگوگيرى از ذوالكفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۸۵ - ۳

۳- اسماعيل ، ادريس و ذوالكفل (ع) ، الگو و سرمشق براى مردمان در صبر و شكيبايى

و إسمعيل و إدريس و ذاالكفل كلّ من الصبرين

برداشت ياد شده به خاطر اين نكته است كه خداوند در مقام تربيت و هدايت مردم عصر بعثت، هر سه پيامبر را با وصف <صابران> معرفى كرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۸ - ۶

۶ - اسماعيل ، اليسع و ذاالكفل (عليهم السلام) اسوه و الگوى انسان ها

و اذكر إسمعيل و اليسع و ذاالكفل و كلّ من الأخيار

برداشت ياد شده از آن جا است كه آيه شريفه، درصدد بيان سرگذشت شخصيت هايى است كه براى پيامبراسلام(ص) و مؤمنان درس آموز و سازنده است.

پيشگامى ذوالكفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۴

۱۴- پيامبران الهى ، موسى ، هارون ، ابراهيم ، لوط ، اسحاق ، يعقوب ، نوح ، داوود ، سليمان ، ايوب ، اسماعيل ، ادريس ، ذاالكفل ، يونس ، زكريا و يحيى (عليهم السلام) ، پيشگامان در كار هاى خير

و لقد ءاتينا موسى و هرون . .. يحيى ... إنّهم كانوا يسرعون فى الخيرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله <إنّهم کانوا یسارعون.

..> به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (۴۸ ۹۰) از آنان یاد شده است.

تقوای ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۹ - ۷

۷ - داوود ، سلیمان ، ایوب ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، اسماعیل ، الیسع ، ذاالکفل (علیهم السلام) ، از تقواپیشگان و نیک فرجامان بودند .

و اذکر داود . .. إسمعیل و الیسع و ذاالکفل ... هذا ذکر و إنّ للمتقین لحسن مئاب

<مئاب> به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از <حسن مئاب> حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از <متقین> پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

حسن فرجام ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۹ - ۷

۷ - داوود ، سلیمان ، ایوب ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، اسماعیل ، الیسع ، ذاالکفل (علیهم السلام) ، از تقواپیشگان و نیک فرجامان بودند .

و اذکر داود . .. إسمعیل و الیسع و ذاالکفل ... هذا ذکر و إنّ للمتقین لحسن مئاب

<مئاب> به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از <حسن مئاب> حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از <متقین> پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

ذکر قصه ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۵ - ۲

۲- سرگذشت

اسماعیل ، ادریس و ذوالكفل (ع) و صبر و شكیبایی آنان ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و إسمعیل . .. كلّ من الصبرین

برداشت یاد شده مبتنی براین است كه نصب <اسماعیل> به وسیله عامل مقدری چون <أذكر> یا <أذكروا> باشد.

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۴۸ – ۱

۱ – یادآوری سرگذشت اسماعیل ، الیسع و ذاالكفل (علیهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و اذكر إسمعیل و الیسع و ذاالكفل

ذوالكفل(ع) از صالحان

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۶ – ۴

۴– اسماعیل ، ادریس و ذاالكفل (ع) ، در زمره صالحان اند .

و أدخلنهم فی رحمتنا إنّهم من الصلحین

صبر ذوالكفل(ع)

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۱ – انبیاء – ۲۱ – ۸۵ – ۱،۲،۳

۱– اسماعیل ، ادریس و ذوالكفل (ع) از صابران و بردباران بودند .

و إسمعیل . .. كلّ من الصبرین

۲– سرگذشت اسماعیل ، ادریس و ذوالكفل (ع) و صبر و شكیبایی آنان ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و إسمعیل . .. كلّ من الصبرین

برداشت یاد شده مبتنی براین است كه نصب <اسماعیل> به وسیله عامل مقدری چون <أذكر> یا <أذكروا> باشد.

۳- اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) ، الگو و سرمشق برای مردمان در صبر و شکیبایی

و إسمعیل و إدریس و ذاالکفل کلّ من الصبرین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند در مقام تربیت و هدایت

مردم عصر بعثت، هر سه پیامبر را با وصف <صابران> معرفی کرده است.

عبرت از قصه ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۵ - ۲

۲- سرگذشت اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) و صبر و شکیبایی آنان ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و إسمعیل . .. کلّ من الصبرین

برداشت یاد شده مبتنی براین است که نصب <اسماعیل> به وسیله عامل مقدری چون <أذکر> یا <أذکروا> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۸ - ۲

۲ - سرگذشت اسماعیل ، الیسع و ذاالکفل (علیهم السلام) ، درس آموز و سازنده برای پیامبراسلام (ص) و مؤمنان

و اذکر إسمعیل و الیسع و ذاالکفل

توصیه خدا به پیامبر(ص) مبنی بر یادآوری سرگذشت اسماعیل(ع) و. ..، می تواند به منظور درس آموزی و سازندگی باشد.

عمل خیر ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۰ - ۱۵

۱۵- انجام کار های خیر ، مورد علاقه و سیره مستمر پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ، سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادریس ، ذوالکفل ، یونس ، زکریا ، و یحیی (علیهم السلام) بود .

و لقد ءاتینا موسی و هرون . .. یحیی ... إنّهم کانوا یسرعون فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۸ - ۳

۳ - اسماعیل ، الیسع و ذاالکفل (

علیهم السلام) ، از افراد خیّر و نیکوکار بودند .

و کلّ من الأخیار

اخیار به دو معنا است: ۱ جمع <خیّر> با تشدید یاء به معنای نیکوکار است. ۲ جمع <خیْر> به سکون یاء در مقابل <شرّ> است. برداشت یاد شده مبتنی بر فرض نخست است.

فضایل ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۵ - ۱،۳

۱- اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) از صابران و بردباران بودند .

و إسمعیل . .. کلّ من الصبرین

۳- اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) ، الگو و سرمشق برای مردمان در صبر و شکیبایی

و إسمعیل و إدریس و ذاالکفل کلّ من الصبرین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند در مقام تربیت و هدایت مردم عصر بعثت، هر سه پیامبر را با وصف <صابران> معرفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۶ - ۱،۴

۱- اسماعیل ، ادریس و ذاالکفل (ع) ، از رحمت خاص الهی برخوردار بودند .

و إسمعیل . .. و أدخلنهم فی رحمتنا

از اختصاص به ذکر یافتن اسماعیل، ادریس و ذاالکفل(ع) به بهره مند شدن از رحمت الهی، برداشت یادشده به دست می آید; زیرا رحمت خداوند شامل همه موجودات است و همه به نحوی از رحمت خداوند بهره مندند.

۴- اسماعیل ، ادریس و ذاالکفل (ع) ، در زمره صالحان اند .

و أدخلنهم فی رحمتنا إنّهم من الصلحین

جلد – نام سوره – سوره – آیه – فیش

۱۵ – ص – ۳۸ – ۴۸ –

۴ - اسماعیل ، یسع و ذاالکفل (علیهم السلام) از خوبان و نیکان بودند .

و کلّ من الأخیار

۶ - اسماعیل ، الیسع و ذاالکفل (علیهم السلام) اسوه و الگوی انسان ها

و اذکر إسمعیل و الیسع و ذاالکفل و کلّ من الأخیار

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، درصدد بیان سرگذشت شخصیت هایی است که برای پیامبراسلام(ص) و مؤمنان درس آموز و سازنده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۹ - ۷

۷ - داوود ، سلیمان ، ایوب ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، اسماعیل ، الیسع ، ذاالکفل (علیهم السلام) ، از تقواپیشگان و نیک فرجامان بودند .

و اذکر داود . .. إسمعیل و الیسع و ذاالکفل ... هذا ذکر و إنّ للمتقین لحسن مئاب

<مئاب> به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از <حسن مئاب> حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از <متقین> پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

فواید قصه ذوالکفل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۹ - ۴

۴ - سرگذشت داوود ، سلیمان ، ایوب ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، اسماعیل ، الیسع و ذاالکفل (علیهم السلام) ، مایه یاد و یادآوری انسان ها

و اذکر داود . .. سلیمن ... أیّوب ... إبرهیم و إسحق و یعقوب... إسمعیل و الیسع

برداشت یاد شده از آن جا است که <هذا> می تواند اشاره به مجموعه

آیاتی باشد که درباره سرگذشت پیامبران یاد شده، سخن گفته است.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹